

שבוע שמע"צ ושמח"ת ופרשת בראשית

(22 – 28 September 13)

י"ח – כ"ד תשרי תשע"ד

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנִיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמַת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ שְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקָשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךָ וְתִירְשְׁךָ וְצִהְרְךָ. וְנָתַתִּי עֶשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבְהִמְתֶּךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבַר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטָמַת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ, אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֵתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַפֶּנֶת, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הַרְיָנִי מִקֶּבֶל עַלִי מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבַר תּוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמּוֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמּוֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְרֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמְהָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלִכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כדאי לשלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדר, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מספר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויחפץ "לחרד ובית של צדקה".

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּ־יָהּ | אֲשֶׁר־אֵישׁ יֵרָא אֶת־יְהוָה בְּמִצּוֹתָיו חֲפִיז מְאֹד: ב גִּבּוֹר בְּאַרְצוֹ יְהוָה זִרְעוֹ דּוֹר יִשְׂרָאֵל יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמֹדַת לָעַד: ד זֶרַח בְּחֹשֶׁךְ אֹר לַיִּשְׂרָאֵל חֲנוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חֲנוּן וּמְלוּוֹה יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוּט לְזִכָּר עוֹלָם יְהוָה צַדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לָבוֹ בַּטַּח בַּיהוָה: ח סִמּוֹן לָבוֹ לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר־יֵרָאֶה בְּצַרּוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לְאֲבִיוָנִים צִדְקָתוֹ עֲמֹדַת לָעַד קָרְנוֹ תְרוּם בְּכָבוֹד: י רָשָׁע יֵרָאֶה | וְכַעַם שִׁנּוּ יַחֲרֹק וְנַמֵּם תֵּאֲזֹת רִשְׁעִים תֹּאבֵד:

קיג

בו יסופר נפלאות מוציאת מצרים:

א הַלְלוּ־יָהּ | הִלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הִלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבֹאֵל מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רֵם עַל־פְּלָגִים | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם בְּבוֹדוֹ: ה מִי כִּיהוָה יֵלְהִינוּ הַמִּגְבִּיחַ לְשַׁבַּת: ו הַמְּשִׁפִּיל לְרֵאשִׁית בָּשָׂמִים וּבְאַרְצוֹ: ז מְקִימֵי מַעְרָךְ דָּל מְאֻשְׁפֹּת יָרִים אֲבִיוֹן: ח לְהוֹשִׁיב עַם־נְדִיבִים עַם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבֵי | עֶקְרֵת הַפִּית אִם־הַבְּנִים שְׂמִיחָה הִלְלוּ־יָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, אסרו חג הסוכות, ה'תש"כ
ברוקלין, נ.י.

כבוד הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נ"מ בעל מדות עסקן
רב פעלים איש המעלה בנש"ק וכו' וכו'
מוהר"ר יצחק מאיר הכהן שי'

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתב כת"ר בהוספה על המברק ע"ד החזית שבין אגו"י ופאג"י, ות"ח על שימת לבבו, ומפני קדושת המועד נתעכב האישור עד עתה, ואתו רב סליחה.

ויהי רצון שכל אחד ואחד מאתנו, בתוך כלל ישראל, ימלא תפקידו מתוך מנוחת נפש ושמחת לבב להרמת קרן ישראל סבא והפצת היהדות בתוככי חוגים ההולכים ומתרחבים, עד שכל אחד ואחת מבני ישראל יהיו חזורים ברוח התורה וקיום המצוות בפועל בחיים היום-יומיים, ובזה כמובן וגם פשוט - אור ומאור פנימיות התורה שנתגלתה על ידי הבעש"ט תלמידיו ותלמידי תלמידיו, עד שיפוצו מעינותיו חוצה ויקויים היעוד שניתן להבעש"ט בעלית נשמתו, אז קאתי מר מלכא משיחא, בגאולה האמיתית והשלימה.

בהוקרה בכבוד ובברכה.

בנוגע להבחירות, הנה כמו לבחירות הקודמות דשנת תשט"ו הברקתי דעתי והוראותי להנהלת אגו"ח באה"ק ת"ו, ובודאי פרסמוה מכבר.

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיב, קיג ג
- (ג) מאמר ד"ה לעושה נפלאות גדולות לבדו
שבת פרשת בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ז ה
- (ד) מברקים להקפות שניות באה"ק יח
- (ה) שיחת שבת פרשת בראשית,
מברכים החודש מרחשון, ה'תשכ"ז כ
- (ו) לקוטי שיחות – פרשת בראשית
(בלה"ק) כרך יו"ד מו
- (ז) מתוך פניני לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל נא
- (ח) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה
ע"ה ז"ל שניאורסאהן חוברת לו, תרגום מאידיש נב
- (ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בראשית נג
- (י) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בראשית נד
- (יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בראשית קיג
- (יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בראשית קיד
- (יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בראשית קכה
- (יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם קכו
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק :**
- (טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בראשית קל
- (טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בראשית קנא
- (יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בראשית קנו
- (יח) נביאים וכתובים
מלכים א פרק כ-א, תהלים פרק צו-צו קנט
- (יט) משניות – מסכת עדויות
ביאור קהתי קסא
- (כ) עין יעקב מסכת יומא קסט
- (כא) מסכת פסחים עם ביאורים
מדף צד עד דף ק קע
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן קצט
- (כג) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן רא
- (כד) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן רב
- (כה) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי רה
- (כו) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" רו
- (כז) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש רז
- (כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב רז
- (כט) ספר המאמרים ה'תרפ"ט
אדמו"ר מוהריי"צ רח
- (ל) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהריי"צ רט
- (לא) רשימת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
אדמו"ר מוהריי"צ רי
- (לב) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ ריא
- (לג) חומש לקריאה בציבור ריב
- (לד) לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית רכא
- (לה) עירוב תבשילין רכב
- (לו) סדר מצות הדלקת נרות לערב שחוממ"ס רכז

ביאור בדרך אפשר

נאמר בספר תהילים:

1 **לְעוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת לְבָדוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ¹. הִנֵּה פָסוּק**2 **זֶה "לְעוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת..." הוּא הַפָּסוּק הַשְּׁנִי מֵהַפָּסוּקִים שְׂאוּמְרִים**3 **בְּקִהְלוֹת רַבּוֹת לְפָנָי הַהֶקְפּוֹת שְׁעוֹרִכִים בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה, וְכָא הַפָּסוּק הַזֶּה**4 **מִיָּד לְאַחֲרֵי הַפָּסוּק הָרִאשׁוֹן**5 **בְּקִבּוּצַת הַפָּסוּקִים הַנִּאֲמָרִים לְפָנָי**6 **ה'הֶקְפּוֹת', הוּא הַפָּסוּק אַתָּה הָרִאֶתָ**7 **לְדַעַת כִּי הוֹי' הוּא הָאֱלֹקִים**8 **אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ². וְצִרְיָה**9 **לְהִבִּין, מַהוּ קָשֶׁר הָעֲנִינִים**10 **בֵּין שְׁנֵי פָסוּקִים אֵלּוּ שֶׁכֵּן מֵאֲחֵר**11 **שֶׁהֵם מוֹפִיעִים בּוֹה אַחֵר זֶה בּוֹדָאֵי יֵשׁ**12 **בִּינֵיהֶם קָשֶׁר פְּנִימִי. וְגַם צִרְיָה**13 **לְהִבִּין מַהוּ עֲנִינִים הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי**14 **שֶׁל פָּסוּקִים אֵלּוּ כֹל אֶחָד מֵהֶם**15 **בְּפָנָי עֲצָמוּ בְּתוֹר הַקִּדְמָה וְהַכֵּנָה**16 **לְעֲנִין הַהֶקְפּוֹת שֶׁלֹּכֵן נִקְבַּע**17 **לְאוֹמְרֵם לְפָנָי הַהֶקְפּוֹת. ?**18 **(ב) וְהִנֵּה בְּפָסוּק לְעוֹשֶׂה**19 **נִפְלְאוֹת גּוֹ', יֵשׁ ב' פִּירוּשִׁים**20 **שׁוּנִים. פִּירוּשׁ הָא' הוּא פִּירוּשׁ**21 **רִשׁוֹנִי עַל הַפָּסוּק: בְּרִאשׁוֹנָה**22 **בְּתַחֲלִיל בְּרִיאַת הָעוֹלָם לֹא נִבְרָא**23 **מִלְאָךְ פְּשָׁעֵשָׁאן לְנִפְלְאוֹת**24 **הַלָּלוּ, בְּהַתְחַלְתָּ, כֹּאשֶׁר הַקְדוּשׁ-**25 **בְּרוּךְ-הוּא יַצֵּר וְעֹשֶׂה אֶת נִפְלְאוֹת**26 **הַבְּרִיאָה הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הַשְּׁמֶשׁ**27 **וְהַיָּרֵחַ עֲדִיין לֹא נִבְרָא אֶפְּלוּ מִלְאָךְ**28 **אֶחָד. וְהִנֵּנוּ, לְפִי פִירוּשׁ זֶה עוֹלָה**29 **שְׁנִפְלְאוֹת הָאֲמוּרוֹת כֹּאן בְּפָסוּק זֶה**30 **קָאִי הַכּוּוֹנָה עַל בְּרִיאַת הַשְּׁמַיִם**31 **וְהָאָרֶץ הַשְּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ.**32 **וְהַטָּעַם שְׂרִשׁוֹ מוֹסִיף**33 **וּמִפְּרֵט שְׁמֶשׁ וְיָרֵחַ, וּמוֹכִיר אֶת**34 **בְּרִיאַת הַשְּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ בְּמִפּוֹרֵשׁ אָף**35 **שְׁלֵהִיּוֹתֶם הַשְּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ צָבָא**36 **הַשְּׁמַיִם הָרִי הֵם נִקְלָלִים**37 **בְּ"שְׁמַיִם", כְּמוֹ שְׁכָתוֹב³**38 **בְּתַחֲלִיל סִיפּוֹר הַבְּרִיאָה בְּתוֹרָה,**39 **בְּרִאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשְּׁמַיִם,**40 **וַתְּחַכְּמֵנוּ ז"ל דְּרִשׁוּ שֶׁהַתּוֹסֶפֶת "אֵת"**41 **הִיא לְרַבּוֹת צָבָאֵיהֶם וּלְלַמַּד שֶׁ**

ביאור בדרך אפשר

43 **בְּרָא גַם אֶת צָבָא הַשְּׁמַיִם, וּמֵאֲחֵר שְׂרִשׁוֹ מוֹכִיר אֶת "הַשְּׁמַיִם", מְדוּעַ הוּא**44 **מוֹצֵא לִנְכוּן לְפָרֵט וּלְפָרֵשׁ שֶׁהַכּוּוֹנָה גַם לְשִׁמּוֹשׁ וִירַח, וְהוּי הֵם כְּבָר כְּלוּלִים**45 **בְּ"שְׁמַיִם" ?**46 **יֵשׁ לוֹמַר, שְׁכָתוֹתוֹ שֶׁל רִשׁוֹ לְכָלוֹל גַּם אֶת עֲנִין הַזְּמַן, כְּדִי**47 **לְלַמַּד וּלְהַדְגִּישׁ שֶׁהַדְּבָרִים הַלָּלוּ עַל**48 **הַבְּרִיאָה כּוּלָּלִים גַּם אֶת הַבְּרִיאָה**49 **וְהַחֲדוּשׁ שֶׁל מוֹשֵׁג הַזְּמַן כִּי שְׁמַיִם**50 **וְאָרֶץ הוּא עֲנִין הַמְּקוֹם, עַד**51 **שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם לֹא הָיוּ גְדִירִים שֶׁל**52 **מִצִּיאוֹת גְּשֵׁמִית וְעַם הַבְּרִיאָה הַתְּחַדְּשׁוּ**53 **שְׁנֵי הַדְּבָרִים שִׁיּוּצִירִים גְּדֵר שֶׁל מִצִּיאוֹת**54 **גְּשֵׁמִית – הַמְּקוֹם וְהַזְּמַן, וּמֵאֲחֵר**55 **שֶׁמִּצִּיאוֹת הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הַגְּשֵׁמִיִּים**56 **מִבְּטָאֵת אֶת גְּדֵרֵי הַמְּקוֹם, כְּדִי לְהוֹסִיף**57 **שֶׁבְּבְרִיאַת הָעוֹלָם הַתְּחַדְּשׁ גַּם גְּדֵר הַזְּמַן**58 **רִשׁוֹ מְפָרֵט וּמְפָרֵשׁ שֶׁלֹּא רַק הַשְּׁמַיִם**59 **וְהָאָרֶץ נִבְרָאוּ בְּתַחֲלִיל הַבְּרִיאָה וְלִכְן**60 **מוֹסִיף גַּם שְׁמֶשׁ וְיָרֵחַ, שְׁעַל-**61 **כִּי הִילּוּכֶם יֵשׁ בְּעוֹלָם יוֹם וָלֵילָה**62 **וְחֻדְשִׁים וּשְׁנִים, וּלְפִי זֶה נִקְבַּע עֲנִין**63 **הַזְּמַן, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב⁴ עַל בְּרִיאַת**64 **הַשְּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ יְהִי מְאֻרוֹת גּוֹ'**65 **לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים**66 **וּשְׁנִים. וְהִנֵּנוּ, וְהַטָּעַם לְתוֹסֶפֶת**67 **וּלְהַדְגִּישׁ שֶׁבְּבְרִיאַת הָעוֹלָם נִבְרָא גַם**68 **הַזְּמַן הוּא לְלַמַּדְנוּ דְּכָשֶׁם שְׁעֲנִין**69 **הַמְּקוֹם הוּא נִבְרָא, וּלְפָנָי שֶׁנִּבְרָא**70 **עוֹלָם גְּשֵׁמִי לֹא הָיָה מוֹשֵׁג שֶׁל מְקוֹם**71 **מוֹגֵד, כִּן גַּם עֲנִין הַזְּמַן הוּא**72 **נִבְרָא⁵ וְזוֹ הַגְּדֵרָה גְּשֵׁמִית מְחֻדָּשֶׁת.**73 **וְזֶהוּ הַתּוֹכֵן שֶׁל הַפָּסוּק לְעוֹשֶׂה**74 **נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת לְבָדוֹ,**75 **שְׁעֲשִׂית הַנִּפְלְאוֹת הַלָּלוּ שֶׁל**76 **הַבְּרִיאָה, שְׁזֵהוּ פְּלָלוֹת עֲנִין**77 **הַמְּקוֹם (שְׁמַיִם וְאָרֶץ) וְהַזְּמַן**78 **(שְׁמֶשׁ וְיָרֵחַ), אֵינָה אֶלָּא עַל-**79 **יְדֵי הַקֶּבֶץ לְבָדוֹ לֵאלֹל כֹּל כּוֹחַ**

בס"ד. שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשכ"ז

התוועדות ב – המשך להתוועדות יום שמחת תורה

(הנחה בלתי מוגה)

1 **לְעוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת לְבָדוֹ כִּי לְעוֹלָם**

2 **חֲסִדוֹ¹. הִנֵּה פָסוּק זֶה הוּא הַפָּסוּק**

3 **הַשְּׁנִי מֵהַפָּסוּקִים שְׂאוּמְרִים לְפָנָי הַהֶקְפּוֹת, וְכָא**

4 **מִיָּד לְאַחֲרֵי הַפָּסוּק אַתָּה הָרִאֶתָ לְדַעַת כִּי הוֹי'**

5 **הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ². וְצִרְיָה לְהִבִּין,**

6 **מַהוּ קָשֶׁר הָעֲנִינִים בֵּין שְׁנֵי פָסוּקִים אֵלּוּ. וְגַם**

7 **צִרְיָה לְהִבִּין מַהוּ עֲנִינִים שֶׁל פָּסוּקִים אֵלּוּ בְּתוֹר**

8 **הַקִּדְמָה וְהַכֵּנָה לְעֲנִין הַהֶקְפּוֹת.**

9 **(ב) וְהִנֵּה בְּפָסוּק לְעוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת גּוֹ', יֵשׁ ב'**

10 **פִּירוּשִׁים. פִּירוּשׁ הָא' הוּא פִּירוּשׁ**

11 **רִשׁוֹנִי עַל הַפָּסוּק: בְּרִאשׁוֹנָה לֹא נִבְרָא מִלְאָךְ**

12 **כְּשֶׁעֲשָׂאן לְנִפְלְאוֹת הַלָּלוּ, הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ**

13 **הַשְּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ. וְהִנֵּנוּ, שְׁנִפְלְאוֹת קָאִי עַל בְּרִיאַת**

14 **הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הַשְּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ. וְהַטָּעַם שְׂרִשׁוֹ**

15 **מוֹסִיף וּמְפָרֵט שְׁמֶשׁ וְיָרֵחַ, אָף שְׁלֵהִיּוֹתֶם צָבָא**

16 **הַשְּׁמַיִם הָרִי הֵם נִקְלָלִים בְּ"שְׁמַיִם", כְּמוֹ**

17 **שְׁכָתוֹב³ אֶת הַשְּׁמַיִם, לְרַבּוֹת צָבָאֵיהֶם. יֵשׁ לוֹמַר,**

18 **שְׁכָתוֹתוֹ לְכָלוֹל גַּם אֶת עֲנִין הַזְּמַן, כִּי שְׁמַיִם**

19 **וְאָרֶץ הוּא עֲנִין הַמְּקוֹם, וְלִכְן מוֹסִיף גַּם שְׁמֶשׁ**

20 **וְיָרֵחַ, שְׁעַל-כִּי הִילּוּכֶם נִקְבַּע עֲנִין הַזְּמַן, כְּמוֹ**

21 **שְׁכָתוֹב⁴ יְהִי מְאֻרוֹת גּוֹ' לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנִים. וְהִנֵּנוּ, דְּכָשֶׁם**

22 **שְׁעֲנִין הַמְּקוֹם הוּא נִבְרָא, כִּן גַּם עֲנִין הַזְּמַן הוּא נִבְרָא⁵. וְזֶהוּ לְעוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת**

23 **גְּדוּלוֹת לְבָדוֹ, שְׁעֲשִׂית הַנִּפְלְאוֹת הַלָּלוּ, שְׁזֵהוּ פְּלָלוֹת עֲנִין הַמְּקוֹם (שְׁמַיִם**

24 **וְאָרֶץ) וְהַזְּמַן (שְׁמֶשׁ וְיָרֵחַ), אֵינָה אֶלָּא עַל-יְדֵי הַקֶּבֶץ לְבָדוֹ, וְכִדְאִיתָא בְּמִפְּרֵשׁ**

(1) תהלים קלו, ד. (2) ואתחנן ד, לה. (3) פרש"י פרשתנו א, יד. (4) פרשתנו שם ובפרש"י. (5) ראה סידור (עם דא"ח) שער הק"ש עה, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו

ביאור בדרך אפשר

1 נוסף חסד-שלום, וְכִדְאִיתָא וְכַמּוּבָא בְּמִדְרַשׁ רַבְהִי⁶, בְּיוֹם ב' או
 2 בְּיוֹם ה' מששת ימי בראשית נִבְרָאוּ הַמַּלְאָכִים כו', הַכֹּל מוֹדִים
 3 שֶׁלֹּא נִבְרָא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן כָּלֹם אף אחד מהמלאכים, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ
 4 מִיכָאֵל הִיָּה מוֹתֵחַ בְּדְרוֹמוֹ שֶׁל רִקִּיעַ וכו', וכאילו יש כוח נוסף,
 5 מלבד הקדוש-ברוך-הוא, שנטל חלק
 6 בבריאה אֶלָּא כדברי ישעיה הנביא
 7 אֲנֹכִי ה' עוֹשֶׂה כָּל, נוֹטָה
 8 שְׁמִים לְבָדִי ללא עזרת המלאכים
 9 רוֹקֵעַ הָאָרֶץ מֵאֲתִי⁷, ואומר על
 10 כך המדרש שהמילה נקראת "מאתי"
 11 אך מי אֲתִי פְתִיב, ופירושו מי
 12 הִיָּה שׁוֹתֵף עִמִּי בְּבְרִיתוֹ שֶׁל
 13 עוֹלָם הרי אף אחד לא היה אתי ורק
 14 אנכי לבדי הוא הבורא. וְהִיָּנוּ,
 15 המשמעות הפנימית של הדברים היא
 16 שֶׁכָּלֹת עֲנֵן הַבְּרִיאָה מֵאֵין
 17 לִישׁ כל הבריאה היא בכוחו האלוקי
 18 של הקדוש-ברוך-הוא, וכיוון
 19 שהנבראים הגשמיים נראים בעיני
 20 עצמם כמציאות "יש" ואינם מסוגלים
 21 להבין ולהשיג את הכוח האלוקי
 22 המהווה ומקיים אותם, הבריאה נקראת
 23 בפי הנבראים "יש מאין" (אף שמצד
 24 האמת, האלוקות היא ה"יש" האמיתי
 25 והנבראים הם חסרי ערך לעומת הבורא
 26 והם כאין ואפס) הוּא כֹכַח הַבּוֹרָא
 27 בְּלַבַּד, וְלֹא כֹכַח הַנִּבְרָאִים,
 28 שאינם יכולים לברוא "יש" מ"אין"
 29 ולעשות דבר מלא-דבר וּבְלִשׁוֹן
 30 הַחוֹקְרִים שֶׁעֲנֵן זֶה אֵינוֹ
 31 בְּחִיק הַנִּבְרָאִים לא נמצא ולא
 32 קיים בעולם המושגים של הנבראים,
 33 וְאֶפְּלוֹ לֹא בְּהִבְנָה וְהַשְׁגָּה
 34 שֶׁלָּהֶם, לא זו בלבד שהנבראים אינם מסוגלים לברוא יש מאין, הם אפילו
 35 לא מסוגלים להבין בשכלם איך הדבר יתכן ואין הוא מתבצע וְלִכֵּן נִקְרָא
 36 כל עניין הבריאה יש מאין בְּשֵׁם נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת כי הדבר מופלא לגמרי
 37 מההבנה של כל מי שבגדר "נברא" ויכול להיות אך ורק בכוחו של הבורא.
 38 וּפִירוּשׁ הַב', כפסוק "לעושה נפלאות" הוא בְּדְבָרֵי כ"ק מו"ח
 39 אֲדָמוֹר⁸, הרבי הרי"צ שֶׁאָבִיו כ"ק אֲדָמוֹר⁸ הרבי הרש"ב
 40 נִשְׁמְתוֹ-עֲדָן פִּירֵשׁ בְּשֵׁם הַפֶּעַל-שִׁם-טוֹב, שֶׁהִקְבָּה הִנֵּה כָּל
 41 מָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה (הִיָּנוּ, לֹא רַק מַעֲשֵׂה הַבְּרִיאָה בְּשִׁשֶּׁת יָמִי
 42 בְּרִאשִׁית שלפי הפירוש הראשון זו כוונת הכתוב "לעושה נפלאות", אֶלָּא
 43 כָּל עֲשִׂיתוֹ שֶׁל הִקְבָּה ללא יוצא מן הכלל) הוּא נִפְלְאוֹת

ביאור בדרך אפשר

44 גְּדוּלוֹת לְבָדוֹ, וְגוֹדֵל הַפְּלָאֹת שֶׁל הַנִּפְלְאוֹת הֵינּוּ עַד כַּמָּה כֹּל
 45 מַעֲשֵׂי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הֵם אֲכָן נִפְלְאוֹת - רַק הוּא לְבָדוֹ יוֹדֵעַ זֹאת
 46 (וּבְלִשׁוֹן הַגִּמְטְרִיא⁹, שֶׁאֶפְּלוֹ בַּעַל הַנֶּס אֵין מִפִּיר בְּנֶסוֹ לַפְּעָמִים
 47 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה נֶס בְּצוּרָה כּוֹז שֶׁאֶפְּלוֹ הָאֵדָם שֶׁהֵנֶס נַעֲשֶׂה עֲבוּרוֹ
 48 וּבִשְׂבִילוֹ אֵינְנוּ שֵׁם לֵב לַדַּעַת שֶׁהִיא זֶה
 49 נֶס וְהוּא טוֹעָה לַחֲשׁוֹב שֶׁאֵין זֶה אֵלָּא
 50 מִקְרָה וְכו') וְכֵן נֶאֱמַר שֶׁ' עוֹשֶׂה
 51 נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת "לבדו", באופן שרק
 52 הוּא לְבָדוֹ מְכִיד בִּנְפִלְאוֹת וּבִמְעֻלָּתוֹן
 53 הַגְּדוּלָּה. וּמִסִּיִּים בְּפִתּוּב, פִּי
 54 לְעוֹלָם חֲסִדוֹ, ולפי פירוש זה,
 55 הפירוש השני, כוונת הפסוק היא
 56 שֶׁזֶהוּ אֶחָד מִגְּדוּלָּתוֹ שֶׁל
 57 הַנִּפְלְאוֹת, שֶׁעַל-יָדֵי "כִּי"
 58 (בְּגִימְטְרִיא ל'), שֶׁהֵם לִמ"ד
 59 כָּלִים דְּזַעֲרֵי-אֲנָפִין וְנוֹקְבָא
 60 הַמִּידוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת (הַנִּקְרָאוֹת "פנים
 61 זַעֲירוֹת", כי האור שבמידות קטן
 62 וּמוֹעֵט בִּיחֹס לְאוֹר שֶׁבְּמוֹחִין, וזאת
 63 בְּשׁוּנָה מִ"אֵיךְ אֲנִי", פנים גדולות,
 64 שֶׁהִיא בְּחִינָה בְּכַתֵּר עֲלִיּוֹן שֶׁלְּמַעְלָה
 65 מִהַסְפִּירוֹת) דְּאֶצִּילוֹת שֶׁנַּעֲשִׂים
 66 נִפְשֵׁירוֹת-נִשְׁמָה לְבְּרִיאָה-
 67 יִצְרֵיהָ-עֲשִׂיהָ¹⁰ מְבוּאָר בַּקְּבֵלָה
 68 וְחִסְדוֹת שֶׁאֲפִין הָאֵרֶת הָאוֹר הָאֲלוּקִי
 69 בַּעֲשֵׂר הַסְפִּירוֹת הוּא עַל יְדֵי הַתְּלַשּׁוֹת
 70 הָאוֹרוֹת (הַשְּׁפַע הָאֲלוּקִי) בְּכָלִים
 71 (הַמְכִּילִים וְקוֹלָטִים וּמַגְבִּילִים אֶת
 72 הָאוֹר, וְהֵן כְּמוֹ הָאוֹתִיוֹת וְהַמִּילִים
 73 הַמַּהוּוֹת כָּלִי לְאוֹר הַשֶּׁכֶל וְהַרְגֵּשׁ)
 74 וְהַתְּהוּוֹת הַנִּבְרָאִים הִיא עַל יְדֵי כֵךְ
 75 שֶׁהַכִּלִּים שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֶׁמִּסְפָּרָם
 76 הוּא שְׁלוּשִׁים כִּי בְּכָל "כָּלִי" יֵשׁ

77 שְׁלוּשָׁה עֲנִינִים: הַעֲלִיּוֹן יוֹתֵר הוּא זֶה הַמְשִׁיךְ אֶת הַסְפִּירָה לַסְפִּירָה שֶׁלְּמַעְלָה
 78 מִמֶּנָּה, הַאֲמַצֵּי הוּא תוֹכְנָה שֶׁל סְפִירָה זוֹ עֲצֻמָּה, וְהַתְּחַתּוֹן הוּא זֶה הַמְשִׁיךְ
 79 אוֹתָהּ אֶל הַסְפִּירָה שֶׁלְּמִטָּה מִמֶּנָּה. וְכִיּוֹן שֶׁכֵּל "כָּלִי" שֶׁל עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת נִחְלַק
 80 לְשִׁלּוֹשׁ, לַמַּעֲשֵׂה יֵשׁ שְׁלוּשִׁים כָּלִים יוֹרְדִים וְנִמְשָׁכִים לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יִצְרֵיהָ-
 81 עֲשִׂיהָ וְהוֹפְכִים לְהִיּוֹת מִקּוֹר הַחַיּוֹת, נִפְשֵׁירוֹת-וְנִשְׁמָה, שֶׁל הָעוֹלָמוֹת הַלָּלוּ
 82 וְהַנִּבְרָאִים שֶׁבָּהֶם (וְעַל כֵּךְ נֶאֱמַר בְּקוֹנֶטְרַס אַחֲרוֹן שֶׁבְּתַנִּיָּא (ד', דִּבְרוּר-הַמַּתְחִיל
 83 "לַהֲבִין מָה שֶׁכָּתוּב בְּפָרִי עֵץ חַיִּים") שֶׁהָבַר נַעֲשֶׂה "עַל יְדֵי הַתְּלַשּׁוֹת בְּנוֹקְבָא
 84 [סְפִירַת הַמַּלְכוּת], דַּעֲשִׂי מָהוּת בְּמָהוּת כִּי הַכִּלִּים דְּאֲצִילוֹת נַעֲשׂוּ נִשְׁמָה בַּעֲשִׂי
 85 שֶׁהִיא [הַ"נִּשְׁמָה" מִהַכִּלִּים כְּפִי שֶׁהֵם בְּאֲצִילוֹת] בְּחִינַת אֲלוּקוֹת מִמֶּשׁ לְפִי
 86 שֶׁבְּאֲצִילוֹת אֵיהוּ גּוֹרְמוֹהִי חֵד [וְגַם הַכִּלִּים מֵאוֹחָדִים בְּאֲלוּקוֹת בְּתַכְלִית, כְּמוֹ

שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשכ"ז

ז

ביאור בדרך אפשר

הבאות ואנשים חיו מאות שנים וגם מזה מובן שהחסד שנשפע אז היה ממקור
ושוש יותר נעלה וְהִינּוּ לְפִי שְׁמַצַּד חֶסֶדוֹ יִתְבַּרְךָ לֹא נוֹגֵעַ
מַעֲשֵׂה הַתַּחֲתוֹנִים, ואין לו חשיבות וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁴ אִם חֲטָאתָ
מֵה תִפְעַל בּוֹ, וְרַבּוֹ פֶּשַׁעֶיךָ מֵה תַעֲשֶׂה לוֹ, אִם צָדִיקָתְךָ מֵה
תִּתֵּן לוֹ, וְיִמָּה מִיָּדְךָ יִקַּח הִינּוּ
שלאמיתו של דבר, מצידו של הקדוש
ברוך הוא בעצמו, למעשי האדם, הן
החיובים ואין השליליים, אין משמעות
ביחס לקדוש ברוך הוא].
(ג) וְהִנֵּה עַל-יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת
בְּכָל הַנֶּ"ל, בכל האמור לעיל לגבי
גדולתו של הקדוש-ברוך-הוא הבורא
את העולם יש מאין והזן ומפרנס את
הנבראים בחסדו יִתְעוֹרֵר הָאָדָם
בְּתִשּׁוּקָה לְדַבְּקָה בּוֹ יִתְבַּרְךָ.
וְעַל-דֶּרֶךְ מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר
לְעִיל¹⁵ במאמר דיבורי-המתחיל
"אתה הראת" שנאמר בשמחת תורה
שנה זו, תשכ"ז, בְּנוֹגֵעַ
לְהִתְבּוֹנְנוֹת בַּפְּסוּק אֵתָּה
הָרֹאֶת גּוֹ', שְׂזוּהִי הַהִתְבּוֹנְנוֹת
שְׂאוֹר אֵין-סוֹף הוּא לְמַעַלָּה
מַעַלָּה עַד אֵין קֶץ וּלְמַטָּה
מִטָּה עַד אֵין תַּכְלִית¹⁶ לשון
הזוהר שהובא ונתבאר בחסידות בכמה
אופנים, ואחד מהם – שאורו של
הקדוש-ברוך-הוא אֵין-סוֹף "למעלה
מעלה עד אין קץ" במובן זה שאין לו
סוף וגבול עד כמה הוא נעלם ולמעלה
מהתגלות ובר בבר גם "למטה מטה
עד אין תכלית" שאין סוף וגבול עד
כמה הוא מתגלה [שְׂהָרִי הַתַּחֲלָת
הַפְּסוּק הִיא אֵתָּה הָרֹאֶת
לְדַעַת, שְׂפִירוֹשׁוֹ כְּפִי שְׂתַרְגָּם
אוּנְקָלוֹס, אֵת אֵיתַחֲזִיתָא
לְמִידַע כּוֹ', אתה הראת את עצמך
כדי שידעו וּכְמוֹ שְׂפִירָשׁ רַבִּינוּ הֲזֵקֵין¹⁷, אֵתָּה - דּוֹ
הִינּוּ עֲצָמוֹת אֵין-סוֹף, הקדוש-ברוך-הוא בעצמו ולא רק הארה
והתגלות ממנו. הָרֹאֶת - הָאֵסֵט זִיף בְּאוּיִין [=הראית את עצמך].
לְדַעַת - אֵז מִזְאָל דִּיר וִיסָן כּוֹ'. וְהִינּוּ,

1 האורות] המאציל והנאצל ועל ידי התלבשות מהות הנשמה במהות הכלים
2 דנוקבא דעשיה" נתהוו נבראים גשמיים) (וְעַל-יָדָם על ידי הלמד"ד כלים
3 דאצילות הִיא הַהִתְהוּוּת דְּכִרְיָאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה¹¹), ועל ידי זה
4 נִמְשָׁךְ ובא לעולם הזה, כולל עולם העשייה, גִּילּוֹי חֶסֶדוֹ יִתְבַּרְךָ,
5 בְּחִינַת רַב חֶסֶד דְּעִתִּיקָא
6 קְדִישָׁא, יש השפעות שבאות לעולם
7 באמצעות מידת החסד שבעשר
8 הספירות ויש השפעות שבאות משורש
9 ומקור יותר נעלה שהוא בחינת "רב
10 חסד" (מ"ג מידות הרחמים) שהיא
11 ב"עתיקא קדישא" (בחינת "עתיק"
12 שהיא ב"כתר עליון" שלמעלה
13 מהספירות) שְׂהוּא חֶסֶדוֹ יִתְבַּרְךָ
14 הָאֵמִיתִי, בְּעוֹלָם השפעה מהחסד
15 האמיתי של הקדוש-ברוך-הוא, ללא
16 תערובת מידות נוספות המגבילות את
17 החסד וְעַל-דֶּרֶךְ דְּרִשְׁתָּ
18 חֲכָמִינוּ וְ"ל¹² על פרק קל"ו
19 בתהלים בו נאמרו עשרים וששה
20 פסוקים המסתיימים ב"כי לעולם
21 חסדו" הִנֵּי אלו כ"ו כִּי לְעוֹלָם
22 חֶסֶדוֹ, כְּנֻגַּד מִי, כְּנֻגַּד כ"ו
23 דּוֹרוֹת שְׂבָרָא הֶקְבָּה" מאדם
24 הראשון עד משה רבנו וְלֹא נָתַן
25 לָהֶם תּוֹרָה וְזֶן אוֹתָם בְּחֶסֶדוֹ
26 בלבד, לא בגלל מעשיהם שגרמו להם
27 להיות ראויים ליהנות מהחסד
28 וההשפעה האלוֹקִית. וְהִינּוּ, מכך
29 ש"כ" הדורות הראשונים נזונו וקבלו
30 את השפע מלמעלה "בחסדו של
31 הקדוש-ברוך-הוא" והכוונה היא ל"רב
32 חסד" שהוא חסד עתיק, מובן
33 שְׂהִמְשָׁכָה שְׁמַצַּד חֶסֶדוֹ,
34 חֶסֶד דְּעִתִּיק, הִיא לְמַעַלָּה
35 מִהִמְשָׁכָה וההשפעה לעולם
36 שְׂעַל-יְדֵי תּוֹרָה וּמַצּוֹת, שְׁלַכְן
37 אֵף שְׁלֹא הִיוּ רְאוּיִים כּוֹ', אותם דורות שלפני מתן תורה לא היו
38 ראויים לקבל שפע מלמעלה בזכות מעשיהם, מְפַל־מְקוֹם זֶן אוֹתָם
39 הקדוש-ברוך-הוא בְּחֶסֶדוֹ, וְלֹא עוֹד אֵלָא שְׂהִאָרִיכוּ יָמִים כּוֹ'¹³,
40 כמסופר בתורה שבאותם ימים אורך החיים היה הרבה יותר מאשר בשנים

(11) ראה תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנו, ב). (12) מדרש תהלים עה"פ. וראה פסחים קיח, א. (13) ראה רמב"ן פרשתנו ה, ד. וראה תקו"ז תיקון ע בסופו (קלח, ב). לקו"ת ברכה צג, ריש ע"ד. (14) איוב לה, וזו. (15) ד"ה אתה הראת דיום שמח"ת פ"ה (תורת מנחם — התוועדויות חלק מח ע' 149). (16) ראה זהר חדש יתרו לד, ג. תקו"ז תיקון יט (מ, ב). (17) הובא בסד"ה לעושה נפלאות תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 54). ובכ"מ.

לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁתִּיבַת לְדַעַת קָאֵי עַל אַתָּה, שְׁתִּהִי הַיְדִיעָה
2 וההכרה באלוקות בְּעֶצְמוֹת אֵין-סוֹף, וְלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן אֵין
3 יתכן שתהיה ידיעה בעצמות אין סוף, הֲלֹא עֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא
4 לְמַעַלָּה גַם מִתַּאֲר בּוֹרָא, שֶׁכֵּן הוֹאֵר "בּוֹרָא" מִתִּיחַס לֵאחַת הַפְּעוּלוֹת
5 שלו אבל לא אליו בעצמו וְכִידּוּעַ
6 בתורת החסידות שְׁלֹא זֶהוּ עֵיקַר
7 הָאֱלֻקוֹת מִה שֶׁהַעוֹלָמוֹת
8 מִתְּהוִים מִמֶּנּוּ¹⁸, אלא כל עניין
9 הבריאה הוא דבר טפל וחיצוני לגבי
10 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו וכל
11 העולמות והנבראים אין להם שום ערך
12 ושום חשיבות לגביו וְהָרִי אֶפִּילוֹ
13 מִדְּרִיגַת בּוֹרָא הִיא בְּאֵין-עֲרוּךְ לְגִמְרֵי אֶל הַנִּבְרָאִים, וְעַל-אַחַת-
14 עֲרוּךְ לְגִמְרֵי אֶל הַנִּבְרָאִים,
15 יחסס בין הבורא לנבראים הוא כזה
16 שאין כל ערך והשוואה ביניהם אלא
17 הם רחוקים זה מזה לאין שיעור וְעַל-
18 אַחַת-בְּמֵה-וְכִמְהָ עֲצֻמוֹתוֹ
19 יִתְבָּרֵךְ שֶׁנַּעֲלָה אֶפִּילוֹ מִלְּהִיקָרָא בּוֹרָא
20 שבוודאי ובוודאי רחוק ונבדל ומופשט
21 מהנבראים ללא כל השוואה ודמיון,
22 וְאִם-כֵּן אֵין שִׁנְיָ יִתְכֵּן שְׁתִּהִי
23 הַיְדִיעָה (לְדַעַת) בְּעֶצְמוֹתוֹ
24 (אַתָּה). ?
25 אֵין הָעֵנִין הוּא, שְׁנֵיהָ גּוֹפָא זֶה
26 עֲצֻמוֹ שֶׁתִּהִי "ידיעה" בעצמות אין סוף
27 הוּא בְּכַח הַעֲצֻמוֹת, שְׁנֵיהָ
28 אֹמְרֵי בִפְסוּק אַתָּה הָרֹאֵת,
29 שְׁנֵיהָ הִנְתִּינָת כַּח'
30 מְעַצְמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ (אַתָּה),
31 שְׁיֻכַּל לִהְיוֹת עֵנִין הַיְדִיעָה
32 גַם בְּעֶצְמוֹתוֹ, כִּפִּי שֶׁהוּא
33 לְמַעַלָּה מַעַלָּה עַד אֵין קֵץ.
34 וּמִצַּד זֶה מְכוּחָה שֶׁל הַיְדִיעָה
35 וההכרה בעצמות אין סוף בָּאָה גַם
36 הַיְדִיעָה שֶׁהוּא הוּא הָאֱלֻקִּים
37 (בְּהִמְשָׁךְ הַכְּתוּב "אַתָּה הִרְאֵת
38 לְדַעַת..."), שֶׁהוּא וְאֱלֻקִּים כּוֹלָא
39 חֲדָה¹⁹ הַתּוֹכֵן שֶׁל שֵׁם הוּא וְהַתּוֹכֵן שֶׁל שֵׁם אֱלֻקִּים, לְמִדּוֹת שֶׁהֵם שׁוֹנִים
40 בְּמִהוּתָם, בְּכָל זֹאת הַכּוֹל אֶחָד, כִּפִּי שֶׁהוּכָן וּמִבְּאֵר. וְהִינוּ, דָּאֵף שֵׁשֶׁם
41 הוּא פִּירוּשׁוֹ הִיא הוּא וְהִיא כְּאֶחָד²⁰, כְּלוּמֹר, שֶׁשֵׁם זֶה מִבְּאֵר
- לידי ביטוי שֶׁהוּא הקדוש-ברוך-הוא לְמַעַלָּה מִעֵנִין הַזְּמַן שֶׁנִּחְלַק
לְעֵבֶר הוּא וְעֵתִיד וּמִצִּדּוֹ הַחֲבֵרִים הִלּוּ לֹא קִיִּימִים אֵלָּא הוּא הִיא תָּמִיד
בעבר, הווה כעת ויהיה תמיד בעתיד, וְגַם לְמַעַלָּה מִעֵנִין הַמְּקוֹם,
וכשם שהוא למעלה מגדרי והגבולות הזמן, כך הוא גם למעלה מגדרי והגבולות
המקום ונמצא בכל מקום בשווה מִה-
שְׁאֵין-כֵּן שֵׁם אֱלֻקִּים, הוּא שְׁמוֹ
שֶׁל הקדוש-ברוך-הוא שְׁעַל-יְדוֹ
הִיא הַתְּהוּת הַעוֹלָמוֹת, וְשֵׁם
זֶה, שֵׁם אֱלֻקִּים, הוּא שֶׁשֵׁם
וּמִקּוֹר לְהַתְחַלְקוֹת דְּזִמָּן
וּמִקּוֹם, שֶׁלְמַעַשֶׂה קִיִּימָת בְּעוֹלָם,
וְהָרִי כֹל דָּבָר בְּעוֹלָם, גַם הַגִּדְרִים
וְהַהֲגָבוֹת שׁוֹרֶשֶׁם וּמִקּוֹרָם בְּאֵלּוֹקוֹת
שֶׁזֶהוּ שֵׁשֶׁם אֱלֻקִּים הוּא
לְשׁוֹן רַבִּים²¹, בְּשׁוֹנָה מִשֵּׁם הוּא
שֶׁהוּא בְּלִשׁוֹן יְחִיד שְׁמוּרָה עַל
עֵנִין הַתְּחַלְקוֹת, דָּבָר שֶׁמַּחֲיִיב
הַגְּבֻלוֹת וּקְבִיעוּת גִּדְרִים שׁוֹנִים, הַחֵל
מִגִּדְרֵי הַזְּמַן וְהַמְּקוֹם שֶׁהֵם עֵיקַר
הַהֲגָבָה שְׁקִימָת בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי,
וְאִם-כֵּן הַשְּׁמוֹת הַזֵּי וְאֱלֻקִּים
הֵם הַפְּכִיִּים זֶה מִזֶּה, וְכָל אֶחָד
מֵהֶם מִבְּטָא תוֹכֵן שׁוֹנָה לְחֻלוּטִין,
מִכָּל-מְקוֹם הַזֵּי הוּא
הָאֱלֻקִּים, שֶׁכּוֹלָא חֲדָה שֶׁהַכּוֹל
אֶחָד, וְכִפִּי שֶׁמִּבְּוֹרָא בְּהַרְחָבָה בְּקִבְלָה
וְחִסְדוֹת זֶהוּ מִשׁוֹם שֶׁכֹּאמֹר לֹאמִיתוֹ
שֶׁל דָּבָר גַם הַגִּדְרִים, הַהֲגָבוֹת
וְהַעֲצֻמוֹת נִבְעִים מִקּוֹרָם הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-
הוּא בְּעֶצְמוֹ אֵלָּא שֶׁבִּשְׁם הוּא בֹא לִידֵי
בִּיטוּי עֵנִין הַבְּלִי גָבוּל שְׁבִאֵין-סוֹף
וּבִשְׁם אֱלֻקִּים בֹּא לִידֵי בִּיטוּי כּוֹחוֹ
לְהַגְבִּיל וּלְעֻמָּם. וְסִיּוּם הַפְּסוּק
"אַתָּה הִרְאֵת..." הוּא, אֵין עוֹד
מְלִבְדוֹ, הִינוּ שֶׁאֵין שׁוֹם דָּבָר,
וּבוֹדוּאֵי שֶׁאֵין שׁוֹם כּוֹחַ וְשׁוֹם סִמְכוּת,
מְלִבְדוֹ הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא שְׁעַל זֶה
אֹמְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²² וְאֶפִּילוֹ
כְּשֵׁפִים, שֶׁמִּכְחֵישִׁין פְּמִלְיָא שֶׁל מַעַלָּה, הִנֵּה זֶה עֲצֻמוֹ
שֶׁמִּכְחֵישִׁים פְּמִלְיָא שֶׁל מַעַלָּה, וְכּוֹפְרִים בְּאִמּוּנָה בַּח' גַם זֶה אֵין
עוֹד מְלִבְדוֹ יִתְבָּרֵךְ וּפְעֻלִים אֵין וְרַק מְכוּחָה שֶׁל ה'

(18) תו"א מגילת אסתר צט, ב. לקו"ת שה"ש ח, א. (19) ראה זהר ח"א יב, סע"א. ח"ב כו, ב. קסא, א. (20) זח"ג רנו, סע"ב (ברע"מ). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א). (21) ראה פרש"י וישלח לה, ז. תו"א וארא נו, ב. סהמ"צ להצ"צ ה, ב. ובכ"מ. (22) חולין ז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה, הרי
44 שכלו תופס ומקיף אותה, וגם שכלו מלוכש בה באותה שעה. והנה, הלכה זו
45 היא חכמתו ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא, שעלה ברצונו שכשיטעון ראובן כך
46 וכך דרך-משל ושמעון כך וכך, יהיה הפסק ביניהם כך וכך... הרי כשאדם
47 יודע ומשיג בשכלו פסק זה... הרי זה
48 משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו
49 וחכמתו של הקדוש-ברוך-הוא, דלית
50 מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו
51 וחכמתו, כי אם בהתלבשותם בהלכות
52 הערוכות לפניו. וגם שכלו מלוכש
53 בהם. והוא יחוד נפלא שאין יחוד
54 כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות,
55 להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל
56 צד ופנה", **אֲזִי נַעֲשִׂים יִשְׂרָאֵל**
57 **וְקוֹדֶשׁ-אֶבְרִיךָ-הוּא** בני ישראל
58 והקדוש-ברוך-הוא **(על-ידי**
59 **אורייתא** התורה) **פולא חד**²⁴,
60 הכול אחד, **וְכַמְבּוֹאֵר בְּתַנְיָא**²⁵
61 **שְׁהֵיחֻד** ההתחברות וההתאחדות
62 של האדם עם הקדוש-ברוך-הוא
63 **שְׁעַל-יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה**
64 **(דְּאורייתא וְקוֹדֶשׁ-אֶבְרִיךָ-**
65 **הוּא פולא חד**²⁶ כיוון שהתורה
66 והקדוש-ברוך-הוא הם הכול אחד)
67 **הוּא חִיבּוּר ואִיחּוּד בְּאֹפֶן נַעֲלָה**
68 **יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הֵיחָד שְׁעַל-יְדֵי**
69 **קִיּוּם הַמִּצְוֹת (שֶׁהֵן רַק אֶבְרִין**
70 **דְּמִלְכָּא**²⁷ כמבואר בתניא, פרק כג:
71 "כמו שאברי גוף האדם הם לבוש
72 לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל וכל...
73 כך, דרך משל, החיות של מעשה
74 המצות וקיומן הוא בטל לגמרי לגבי
75 רצון העליון המלוכש בו, ונעשה לו
76 ממש כגוף לנשמה") ואילו בלימוד
77 התורה האדם מתחבר לא רק עם
78 ה"אברים" של המלך הקדוש-ברוך-
79 הוא, אלא עם חכמתו ורצונו שהם מהותו ועצמותו ולא רק דבר חיצוני.
80 **(ד' וְיֻכַּן בְּהֶקְדָּם הַמְּבֹאֵר בְּמֵאמְרֵי שֶׁל אֲדָמוֹר מְהֵרָ"ש**
81 **(שֶׁהַשָּׁנָה הִיא שְׁנַת הַמָּאָה לְהַתְחַלַּת נְשִׂאוֹתוֹ) מְשַׁמַּח**
82 **תּוֹרָה תְּרַכֵּי**²⁸, **שְׁמַכִּיא מַה שְּׁכָתוֹב בְּמִדְרַשׁ רַבָּה פְּרָשָׁה**
83 **ל"ה**²⁹ **בְּשֵׁם הַגְּדוֹת יְרוּשְׁלָמִי**³⁰, על שלכאורה יש סתירה בין שני
84 פסוקים המדברים על התורה **כְּתוּב אֶחָד**³¹ **אוֹמֵר וְכָל חֻפְצִים לֹא**

1 יתברך. **וְהִינוּ**, בכך ש"אין עוד מלבדו" ואפילו כשפים, יש חידוש ותוספת
2 על חלקו הקודם של הפסוק, "ה' הוא האלוקים", היינו **שְׁלֹא זֶה בְּלִבְדּוֹ**
3 **שְׁגָם מִצַּד בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ (על-ידי שֵׁם אֱלֹקִים) שְׁאִין**
4 **בָּהֶם** בשמים ובארץ **הַתְּנַגְדוֹת לְשֵׁם הָרִי'**, כי בהיותם מציאות גשמית
5 הם מעלימים ומסתירים על האור
6 האלוקי הרוחני אבל המציאות שלהם
7 לא מנגדת לשם הרי' וגם בהם יִשְׁנֹו
8 **וְנִיכָר הָעֵנִין דְּהוּי' הוּא**
9 **הָאֱלֹקִים, אֲלֵא עוֹד זֹאת,**
10 **שְׁאֵפִילו כְּשָׁפִים שְׁמַכְחִישִׁין**
11 **פְּמִלָּא שֶׁל מַעְלָה, שְׁהֵם מַג'**
12 **קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת,** כוחות
13 הטומאה (הנקראים 'קליפות' כי הם
14 מכסים על האור האלוקי כשם
15 שהקליפה מכסה על הפרי) נחלקים
16 לדרגות שונות והתמורה מביניהן היא
17 קליפות הטמאות לגמרי שאין בהן טוב
18 כלל (בשונה מקליפת "נוגה") שהיא
19 תערוכת של טוב רוע) והיא ירידה של
20 האור האלוקי **מִטְּהָ מִטְּהָ עַד אֵין**
21 **תְּכָלִית, הִנֵּה גַם הַמִּצְיאוֹת**
22 **שֶׁלָּהֶם** הקליפות הטמאות הללו
23 **אֵינָה מְצִיאוֹת עֲצֵמָתִית אֲלֵא כֹל**
24 **קִיּוּמָם הוּא רַק מִצַּד זֶה שְׁאִין**
25 **עוֹד מְלַבְדּוֹ, וְגַם בָּהֶם נִיכָר**
26 **שְׁאִין עוֹד מְלַבְדּוֹ, שְׁעַל-**
27 **יְדֵי-זֶה** שיגיע להכירה כיצד "ה' הוא
28 האלקים" ו"אין עוד מלבדו" **יִתְעוֹרֵר**
29 **הָאָדָם בְּתַשׁוּקָה עֲצוּמָה**
30 **לְדַבְּקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ.**
31 **וְנִתְבָּאֵר,** במאמר הנזכר דיבור-
32 המתחיל "אתה הראת" **שְׁכַדִּי**
33 **שְׁתַּהֲיָה הַדְּבָקוֹת בּוֹ יִתְבָּרַךְ,**
34 והתשוקה לדבוק בו אכן תתממש הרי
35 **זֶה עַל-יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה**
36 **דְּיֻקָּא, כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֻכְמָתוֹ**
37 **וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה,** חכמתו – כי הסברות שבדברי התורה נובעות
38 מחכמתו של הקדוש-ברוך-הוא, ורצונו – כי המסקנה והוראת ההלכה בפועל
39 היא על פי הרצון העליון **וְלָכֵן כְּאֲשֶׁר הָאָדָם לֹמֵד תּוֹרָה,**
40 **שְׁעַל-יְדֵי-זֶה מִתְאַחַד שְׁכָלוֹ שֶׁל הַלּוֹמֵד עִם חֻכְמַת הַתּוֹרָה**
41 **שֶׁהִיא חֻכְמַת ה' בְּיָחֻד נִפְלֵא שְׁאִין יָחִיד כְּמוֹהוּ בִּאֲחֻדוֹת נִפְלָאָה**
42 **שְׁאִין דומה לה (בְּמִבּוֹאֵר בְּתַנְיָא**²³ **פֶּרֶק ה', וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "דֶּרֶךְ מִשְׁל,**

(23 פ"ה. 24) ראה זח"ג עג, א. 25) פכ"ג. וראה סה"מ תרצ"ב ס"ע קכא ואילך. וש"נ. 26) תניא שם בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז תיקון ו בתחילתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד. 27) תקו"ז תיקון ל (עד, א). 28) נדפס בסה"מ תרכ"ו ע' רפט ואילך. 29) פיסקא ג. 30) פאה פ"א ה"א. 31) משלי ח, יא.

לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו

ביאור בדרך אפשר

1 ישו בָּהּ, היינו ששום דבר לא יכול להשתוות לתורה וכתוב אחד³²
 2 אומר וְכָל חֲפָצֶיךָ היינו חפצי האדם לא ישו בָּהּ. והמדרש מבאר
 3 אשר חֲפָצֶיךָ הם אֲבָנִים טוֹבוֹת ומַגְלִיֹּת, וכתוב מלמדנו אשר
 4 לא ישו בָּהּ ואין להם כל ערך לגבי התורה. וְכָל חֲפָצִים לא ישו
 5 בָּהּ, אֲפִילוֹ חֲפָצֵי שָׁמַיִם רצון
 6 העליון שֶׁהֵם הַמְצֹת, לא ישו
 7 בָּהּ כי לתורה יש מעלה ויתרון שאין
 8 למצוות. נִמְצָא דַעַת
 9 ה' יְרוּשָׁלַיִם שֶׁכָּל הַמְצֹת לא
 10 ישו נֶגֶד בְּחִינַת הַתּוֹרָה.
 11 וּבִגְמָרָא דִּידִן³³ שלנו, בתלמוד
 12 הבבלי חוֹלֵק עַל זֶה, שֶׁהָקָשׁוּ
 13 גַם בֵּן, גם התלמוד הבבלי עומד על
 14 הסתירה לכאורה שבין שני הפסוקים
 15 הללו ושואל כְּתִיב כָּל חֲפָצֶיךָ
 16 כֹּי מִשְׁמַע שֶׁרַק חֲפָצֵי הָאָדָם לא
 17 ישו לעומת התורה הֵא אֲבָל חֲפָצֵי
 18 שָׁמַיִם ישו בָּהּ, וְכְּתִיב בַּפֶּסֶק
 19 אַחֵר כָּל חֲפָצִים לא ישו בה כֹּי
 20 וזוה משמע שגם חפצי שמים הם לא
 21 במעלת התורה. וּמִשְׁנֵי, והגמרא
 22 מתרצת שיש לחלק בין המצוות עצמן,
 23 ולפרש את הפסוקים כָּאֵן כִּשְׁהַפֶּסֶק
 24 אומר שאפילו המצוות, חֲפָצֵי שָׁמַיִם,
 25 לא חשובות כמו לימוד התורה,
 26 בְּמַצֹּת שֶׁאֲפָשֶׁר לַעֲשׂוֹת עַל-
 27 יְדֵי אֲחֵרִים שאז תלמוד תורה קודם
 28 ויש לדחות את עשיית המצוות, וְכָאֵן
 29 בַּפֶּסֶק שאומר שחפצי האדם לא ישו
 30 לתורה, וזוה מוכן שהמצוות, חֲפָצֵי
 31 שָׁמַיִם, כן חשובות כמו דברי התורה
 32 בְּמַצֹּת שֶׁאֲפָשֶׁר לַעֲשׂוֹת
 33 עַל-יְדֵי אֲחֵרִים ולגבי מצוות אלה
 34 יש להפסיק מלימוד התורה ולקיים
 35 אותן. וּמִזֶּה מִשְׁמַע שֶׁמַּצֹּת
 36 שֶׁאֲפָשֶׁר לַעֲשׂוֹת עַל-יְדֵי
 37 אֲחֵרִים, ישו בָּהּ והן חשובות
 38 בדיוק כמו לימוד התורה, וזאת בניגוד
 39 לדעת הירושלמי שאינו מבדיל בין שני
 40 סוגי המצוות ולגבי כל הסוגים אומר
 41 שהתורה נעלית על המצוות. וּמִסִּיִּים
 42 הרבי מהר"ש בְּמֶאֱמָר: וּמַחֲמַת

1 חֲפָצִים לא ישו בָּהּ, וכתוב אחד³² אומר וְכָל
 2 חֲפָצֶיךָ לא ישו בָּהּ. חֲפָצֶיךָ הם אֲבָנִים טוֹבוֹת
 3 ומַגְלִיֹּת, לא ישו בָּהּ. וְכָל חֲפָצִים לא ישו
 4 בָּהּ, אֲפִילוֹ חֲפָצֵי שָׁמַיִם שֶׁהֵם הַמְצֹת, לא ישו
 5 בָּהּ. נִמְצָא דַעַת ה' יְרוּשָׁלַיִם שֶׁכָּל הַמְצֹת לא
 6 ישו נֶגֶד בְּחִינַת הַתּוֹרָה. וּבִגְמָרָא דִּידִן³³ חוֹלֵק
 7 עַל זֶה, שֶׁהָקָשׁוּ גַם בֵּן, כְּתִיב כָּל חֲפָצֶיךָ כֹּי
 8 מִשְׁמַע הֵא חֲפָצֵי שָׁמַיִם ישו בָּהּ, וְכְּתִיב כָּל
 9 חֲפָצִים כֹּי. וּמִשְׁנֵי, כָּאֵן בְּמַצֹּת שֶׁאֲפָשֶׁר לַעֲשׂוֹת
 10 עַל-יְדֵי אֲחֵרִים, וְכָאֵן בְּמַצֹּת שֶׁאֲפָשֶׁר
 11 לַעֲשׂוֹת עַל-יְדֵי אֲחֵרִים. וּמִזֶּה מִשְׁמַע שֶׁמַּצֹּת
 12 שֶׁאֲפָשֶׁר לַעֲשׂוֹת עַל-יְדֵי אֲחֵרִים, ישו בָּהּ.
 13 וּמִסִּיִּים בְּמֶאֱמָר: וּמַחֲמַת שֶׁכַּעַת שְׂמַחַת תּוֹרָה,
 14 נִבִּין דַּעַת ה' יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁכָּל חֲפָצִים הם הַמְצֹת,
 15 לא ישו בָּהּ. וְצָרִיךְ לְהַבִּין, אִיךָ אֲפָשֶׁר לוֹמַר
 16 שֶׁכָּל חֲפָצִים הם הַמְצֹת, לא ישו בָּהּ. הִינוּ,
 17 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעַל מִהַמְצֹת, הִרי אָמְרוּ
 18 רַבּוּתֵינוּ ז"ל³⁴ גְּדוֹל תְּלִמּוּד שֶׁמִּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה,
 19 וְזֶהוּ כָּל עֲנִין הַתּוֹרָה שֶׁבָּהּ נִתְפָּרֵשׁ כִּיצַד לְקִים
 20 אֵת הַמְצֹת, וְאִיךָ יִתְּכֵן לְדַחוֹת מַצְוָה בְּשִׁבְלִי
 21 לַעֲסוֹק בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁכָּל עֲנִינָה הִוא לְבָאֵר
 22 כִּיצַד לְקִים אֵת הַמְצֹוָה.

23 אִךְ הָעֲנִין הִוא³⁵, דִּהְיָה כְּתִיב³⁶ תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ
 24 מֹשֶׁה מֹרְשֵׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב, פִּירוּשׁ מֹרְשֵׁה
 25 הִוא מִלְשׁוֹן יְרוּשָׁה, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּבִחִינַת
 26 יְרוּשָׁה. וְצָרִיךְ לְהַבִּין, הֵלָא כְּתִיב³⁷ כִּי אֵת אֲשֶׁר
 27 יִשְׁנֹו פֶה וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנוּ פֶה, שֶׁכּוֹלֵם קִיבְּלוּ אֵת
 28 הַתּוֹרָה, אֲפִילוֹ אֵלֹו שְׁלֹא הָיוּ בְּשַׁעַת מִתֵּן-תּוֹרָה
 29 בְּגוֹפִים (כְּדֹאִיתָא בְּפִרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר³⁸), וְאִיךָ
 30 שִׁיף לוֹמַר שֶׁהִיא יְרוּשָׁה, שֶׁעֲנִין הִירוּשָׁה הִוא
 31 שֶׁהָאֲבוֹת קִיבְּלוּ אֵת הַתּוֹרָה וְהַבְּנִים יִרְשׁוּ מֵהֶם

(32 שם ג, טו. 33 מ"ק ט, ריש ע"ב. 34 קדושין מ, ב. 35) ראה ד"ה תורה צוה בס' מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ע' שסז ואילך; אוה"ת ברכה ע' א'תתנה ואילך; סה"מ תרנ"ד ע' כו ואילך. 36) ברכה לג, ד. 37) נצבים כט, יד. 38) פרק מא.

ביאור בדרך אפשר

1 הגשמיים של האבות על ידי בניהם ובאמת קיבלו כולם בשנה
2 והתורה ניתנה לבני ישראל שבכל הדורות ואם כן מדוע נאמר שהתורה היא
3 "מורשה" העוברת בירושה?
4 וגם צריך להבין, דבר נוסף בהגדרת התורה כ"מורשה" שהרי אמרו
5 רבותינו ז"ל³⁹ בפרקי אבות
6 התקן תכין את עצמך ללמוד
7 תורה שאינה ירושה לך, הינו
8 שהתורה אינה בבחינת
9 ירושה שהירוש זוכה בה מעצם
10 העובדה שהוא יורש מבלי להשקיע
11 מאמץ כלשהו מצידו, כי אם
12 שצריך האדם ליגע את עצמו
13 וללמוד תורה ואם כן, לכאורה,
14 דברי הפסוק "תורה ציוונו לנו משה
15 מורשה" הם בסתירה לדברי המשנה
16 שהתורה אינה ירושה!
17 ונקודת הביאור בזה, שיש ב'
18 בחינות שונות בתורה, בבחינה
19 הא' היא בבחינת התורה
20 ששוכנת לקיום המצוות, שעל
21 זה אמרו רבותינו ז"ל⁴⁰ גדול
22 תלמוד שמביא לידי מעשה,
23 קיום המצוות כי לענין זה התורה
24 היא מעין אמצעי לקיום המצוות שהוא
25 המטרה ולכן גדולתו של התלמוד היא
26 בכך שמביא לידי מעשה. ובחינה
27 הב' בתורה היא בבחינת התורה
28 שלמעלה מענין המצוות,
29 שזוהי בבחינת התורה כפי
30 שהיא בלשון הכתוב נעלמה
31 מעין כל חי⁴⁰, ומצד בחינה זו
32 בתורה, הרי למרות שהתורה יורה
33 למטה ובאה לידי גילוי היא נשארת
34 "נעלמה מעין כל חי" ונעלית מלהיות
35 מורה דרך בקיום המצוות אבל מצד
36 שני גם בחינה זו בתורה ניתנה לאדם
37 כך שגם בבחינה זו ישנה
38 בלימוד התורה למטה,
39 וכידוע⁴¹ שלכן בגלל מעלתה הגדולה של התורה מצד עצמה נענש
40 דוד באמרו⁴² זמירות היו לי חוקיך⁴³, כדברי חכמינו ז"ל
41 בגמרא: "מפני מה נענש דוד, מפני שקרא לדברי תורה זמירות שנאמר 'זמירות
42 היו לי חוקיך בבית מגורי' (ופירש רש"י: "כשהייתי בורח מפני אויבי ואגור

ביאור בדרך אפשר

מפניהם הייתי משתעשע בחוקיך והיו לי לזמירות לשעשעני"). אמר לו
הקדוש-ברוך-הוא: דברי תורה שכתוב בהן 'התעייף עיניך בו ואיננו' אתה
קורא אותן זמירות?! הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן
יודעין אותו דכתיב 'ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש וגו'' ודוד הביא את
ארון הקודש בעגלה כיון שיש
בתורה בחינה נעלית יותר,
מכפי שהתורה היא ביחס למצוות
שעליה על הבחינה הנעלית הזו
נאמר⁴⁴ על התורה ואהיה אצלו
גוי שששועים, אצלו דוקא⁴⁵
היינו שהתורה היא 'שששועים' של
הקדוש-ברוך-הוא בעצמו.
וב' בחינות אלו שבתורה, זו
שקשורה במצוות וזו שלמעלה מענין
המצוות, הם בבחינת הירוש
שבבתורה שבגללה התורה נקראת
"מורשה", והבחינה שלמעלה
מענין הירוש שלכן נאמר
"שאינה ירושה לך" (פדלקמן).
(ה) וביאור הענין הוא, דהנה
בבחינה הא' שבבתורה, שהוא
ענין הלימוד המביא לידי
מעשה דקיום המצוות, ובבחינה
זו נאמר "גדול תלמוד שמביא לידי
מעשה" הרי גם לימוד התורה
הוא כמו ענין המצוות, בדרגה
שורה למצוות, ומצות לימוד התורה
היא אחת מתרי"ג מצוות
התורה.
והנה, ענין המצוות הוא
לפעול בירור וזיכוף בדברים
הגשמיים שבהן נעשות
המצוות, כמו תפילין בקלף
גשמי וציצית בצמר גשמי,
היינו להפריד הטוב שבהם מהרע,
להעלותו לקדושה ובכך לפעול
שהדברים הגשמיים יהיו מזוככים
ומעודנים ולא מגושמים כל כך ששם
היותם הקלף הגשמי של התפילין והצמר הגשמי של הציצית, וכן בשאר
המצוות שקיומן הוא עם דברים גשמיים עניני העולם, שמצד עצמו
הוא ענין של העולם⁴⁶ והסתר על האור האלוקי שמחיה ומקיים
אותו, הנה על-ידי קיום המצוות יהיו הדברים הגשמיים כלים

(39 אבות פ"ב מ"ב. 40 ע"פ איוב כח, כא. 41 ראה תניא ק"א קס, א ואילך. 42 תהלים קיט, נד. 43 ראה סוטה לה, א. 44 משלי ח, ל. 45 ראה ק"א שם קסא, א. 46 ראה לקו"ת שלח לו, ד. ועוד.

לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְאֱלֹקֹת כִּלִּים רֹאיוֹם לְהִשְׁרָאת הַשְׂכִּינָה. וְהִינוּ, שְׁעֲנִין הַמִּצְוֹת הוּא
2 לְהַפּוֹךְ דְּבַר חוֹל דְּבַר גִּשְׁמִי שְׂמִצָּד עֲצָמוּ אֵין בּוֹ קְדוּשָׁה לְמִצְוָה
3 וּקְדוּשָׁה, וְעַד לְקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים שֶׁהוּא הִדְרָגָה הַגְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר בְּקְדוּשָׁה
4 שֶׁהַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּם יִכּוּלִים לְהִתְקַדֵּשׁ. וְעַד שְׁאִפִּילוֹ הַמִּצְוֹת הַתְּלוּיֹת
5 בְּלֵב, כְּמוֹ אֶהְבֵּת ה' וִירָאָתוֹ,
6 וְאִם כֵּן לְכַאוּרָה הֵם דְּבָרִים רוּחָנִיִּם
7 מוֹפְשָׁטִים שְׁאֵין לָהֶם הַשְׁפָּעָה עַל
8 הַגִּשְׁמִיּוֹת וְהַחוּמָּוִיּוֹת, לְאִמִּיתוֹ שֶׁל דְּבַר
9 גַּם הֵם פּוֹעֲלִים בִּירוֹר שֶׁל הַגִּשְׁמִיּוֹת, כִּי
10 הֲרִי לְקִיּוֹם מִצּוֹת אֶהְבֵּת ה' לֹא דִי
11 בְּאִמִּירַת וְאֶהְבֵּת אֵת ה'
12 אֱלֹקֶיךָ⁴⁷ בְּדִיבּוּר בִּלְבָד, אֲלֵא
13 מִתְנַאֲי הַמִּצְוָה שֶׁהֶאֱהָבָה
14 וִירָאָה יִהְיוּ נִפְרוֹת וְחִדּוּרוֹת
15 בְּבִשּׁוּר הֵלֶב הַגִּשְׁמִי (עַם זָאל
16 אִים דּוֹרְכְנֵעֲמֵעַן שֶׁהַדְּבַר יִחְדּוּר
17 בּוֹ וַיִּמְלֵא אֵת מִצִּיאוֹתוֹ)⁴⁸ וְכִמּוֹ
18 בְּאֶהְבָּה וִירָאָה בְּדָבָרִים
19 גִּשְׁמִיִּים, שֶׁהֶאֱהָבָה נִפְרָת
20 בְּהִתְרַחֲבוּת הֵלֶב הַגִּשְׁמִי בְּפוֹעַל,
21 וְהִירָאָה נִפְרָת בְּהִתְפַּנְּצוֹת
22 הֵלֶב הַגִּשְׁמִי בְּפוֹעַל, וְכִמּוֹ
23 שְׁכָתוּב⁴⁹ עַל מִצְבֵּם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
24 לְעֵתִיד לְבוֹא שְׁמִרּוֹב הַשְׂמִיחָה יִהְיֶה
25 וּפְחָד וְרַחֲב לְבָבְךָ כְּאִדֵּם הַנִּבְחָל
26 מִדְּבַר שֶׁבָא פִּתְאוֹם, כִּךְ הַשְׂמִיחָה עַל
27 הַטּוֹבָה לְעֵתִיד לְבוֹא תִּרְחִיב אֵת הֵלֶב,
28 וְעַד שְׁפוּעַל לֹא רַק בִּלְבָד אֵלֵא גַּם
29 בְּשִׂאֵר אֲבָרֵי הַגּוּף שֶׁגַם בָּהֶם
30 תִּהְיֶה תַּחֲשׁוּשָׁה שֶׁל הַתְּרַחֲבוּת, וְכִמּוֹ
31 כֵּן צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּאֶהְבֵּת ה'
32 וִירָאָתוֹ, שְׁצָרִיכִים לְפַעוֹל
33 בְּבִשּׁוּר הֵלֶב וְלֹא לְהִיּוֹת דְּבַר רוּחָנִי
34 בִּלְבָד.
35 וְכֵן הוּא גַּם בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה,
36 שֶׁהִלְמּוּד לֹא נִשְׁאָר רַק כְּדָבַר רוּחָנִי
37 אֲלֵא פּוֹעֵל זִיכּוֹן עִידוֹן וְשִׁינוּי
38 בְּכָלִי הַמוֹחַ, וְכָכָל שְׁלִמּוּד
39 יוֹתֵר אֲזִי יִזְדַּבֵּךְ וַיִּתְּעַן הַשֶּׁכֶּל
40 יוֹתֵר, עַד כִּדִּי כִךְ שְׁיִוָּכַל לְהִבִּין
41 וְלַהֲשִׁיכִיל אֵת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה בְּרוּחָב
42 וְעוֹמֵק יוֹתֵר וּבְנִקָּל יוֹתֵר כּו'.
43 וְנִמְצָא שׁוֹו בַּחֲנִינָה בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה
- 44 שְׁקִשׁוּרָה בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, וְכִשֵּׁם שֶׁהַמִּצְוֹת פּוֹעֲלוֹת בִּירוֹר וַיִּזְכּוֹן בְּדְבָרִים
45 הַגִּשְׁמִיִּים, כִּךְ גַּם לִימּוּד הַתּוֹרָה בְּבַחֲנִינָה זֹו.
46 וְהִנֵּה בַּחֲנִינָה זֹו שְׁבִתּוֹרָה שְׁשִׁיכָת לְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת שְׁעֲנִינָן
47 הוּא בִּירוֹר הָעוֹלָם, כְּמִבּוֹאָר לְעִיל, הִיא בַּחֲנִינָת הִירוּשָׁה
48 שְׁבִתּוֹרָה, כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ וּמִבְּאָר.
49 וְהִעֲנִין בְּזָה, דְּהִנֵּה אֵימָא מוֹבָא
50 בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר⁵⁰ שְׁנֵי
51 בְּנִים הָיוּ לוֹ לְיִצְחָק, יַעֲקֹב
52 וְעִשׂוֹ, עִשׂוֹ נָטַל חֵלְקוֹ עוֹלָם
53 הַזֶּה, וְיַעֲקֹב נָטַל חֵלְקוֹ עוֹלָם
54 הַבָּא. וְכִיּוֹן שְׁעוֹלָם הַזֶּה
55 מִצָּד-עֲצָמוֹ תַּחֲרוּ מִקּוֹם שְׂמֵעִלִים
56 וּמִסְתִּיר עַל אֱלֹקוֹת שִׁיף לְעִשׂוֹ,
57 הֲרִי מוֹכֵן שְׁבִירוֹר עוֹלָם הַזֶּה
58 וַיִּזְכּוּ וְהִעֲלֵאתוֹ לְקְדוּשָׁה (עַל-יְדֵי
59 קִיּוֹם הַמִּצְוֹת בְּדָבָרִים
60 גִּשְׁמִיִּים לְהַעֲלוֹתָם לְקְדוּשָׁה
61 שְׁיִהְיוּ כִּלִּים לְאֱלֹקוֹת כְּמִבּוֹאָר
62 לְעִיל) הוּא עֲנִין שֶׁל יְרוּשָׁה,
63 שְׁיַעֲקֹב יוֹרֵשׁ הֵינּוּ נוֹטֵל מִעִשׂוֹ,
64 וּמִעֲבִיר לְרִשְׁתּוֹ אֵת הָעֲנִינִים
65 הַגִּשְׁמִיִּים דְּעוֹלָם הַזֶּה
66 שְׂמִצָּד-עֲצָמָם שְׁיָכִים הֵם
67 לְחֵלְקוֹ שֶׁל עִשׂוֹ וּמִעֲבִיר אוֹתָם
68 מִרִּשְׁתּוֹ עִשׂוֹ, הִיפֵךְ הַקְדוּשָׁה, לְרִשְׁתּוֹ
69 הַקְדוּשָׁה.
70 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׁעֲנִין הַבִּירוֹר
71 וִירוּשָׁת חֵלְקוֹ שֶׁל עִשׂוֹ הוּא
72 (לֹא רַק בְּנוֹגַע לְדָבָרִים
73 הַגִּשְׁמִיִּים שְׁבָהֶם מְקִימִים אֵת
74 הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ הִדּוּגְמָאוֹת שֶׁהוֹבָאוּ
75 לְעִיל מִקֶּלֶף הַתְּפִילִין וְעִמּוֹר הַצִּיצִית
76 אֲלֵא) גַּם בְּנוֹגַע לְגוּף הָאָדָם
77 הַמְקִיִּם אֵת הַמִּצְוֹת, שֶׁגַם בּוֹ
78 הַמִּצְוֹת פּוֹעֲלוֹת בִּירוֹר וַיִּזְכּוּ דָּאף
79 שְׁזָהוּ גּוּף שֶׁל אִישׁ
80 הַיִּשְׂרָאֵלִי, וְאִם כֵּן הוּא גּוּף קְדוֹשׁ
81 מִצָּד עֲצָמוֹ הֲרִי חֵיּוֹת הַגּוּף (גַּם
82 שֶׁל אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי גַם חֵיּוֹת

(47) וְאִתְחַנֵּן ו, ה. (48) רָאָה סה"מ תרצ"א ע' סה. ע' צו. תרצ"ב ע' רנז. ושי"נ. (49) ישעי' ס, ה. (50) רָאָה הַנִּסְמָן בְּתוֹרָה שְׁלִימָה תוֹלְדוֹת כֶּה, לֹא (אוֹת קִצָּח).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הגוף של יהודי שגופו קדוש) הוא מאכילת ושתית דברים
2 גשמיים, ואם כן גם הוא זקוק לבירור וזיכור כי הדברים הגשמיים שמהם
3 הוא ניזון הם גשמיים וחומריים ולא רק גידול הגוף לאחר שנולד
4 הוא מאכילה ושתיה, שלכן הוא זקוק לבירור, כאמור, אלא גם
5 עצם התהוות ולית הגוף,
6 שעל זה אמרו רבותינו ז"ל⁵¹
7 שלשה שותפין יש באדם, הקב"ה אביו ואמו, אביו
8 הקב"ה אביו ואמו, אביו
9 מזריע הלבן שממנו כו', אמו
10 מזרעת אדם שממנו כו', (וזה
11 לשון הגמרא בענין זה: "תנו רבנן:
12 שלשה שותפין יש באדם הקדוש ברוך
13 הוא ואביו ואמו, אביו מזריע הלבן
14 שממנו עצמות וגידים וציפורניים ומוח
15 שבראשו ולובן שבעין, אמו מזרעת
16 אדם שממנו עור ובשר ושרות ושחור
17 שבעין, והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח
18 ונשמה וקלסתר פנים וראיית העין
19 ושמיעת האוזן וריבוי פה והילוך
20 רגליים ובינה והשכל", ואם כן
21 לכאורה עולה שרק גידול וחיות האדם
22 לאחר שנולד היא ממזון גשמי אבל
23 עצם ההתהוות של האדם היא לא
24 מגשמיות הטעונה בירור, אבל לאמיתו
25 של דבר הרי ידוע שגם טיפות
26 אביו ואמו (שמהם נעשה
27 הולד, כדברי חכמינו ז"ל שהובאו
28 לעיל) נעשים על-ידי האכילה
29 והשתיה של אוכל ושתיה גשמיים
30 של האב והאם. ונמצא, שגם
31 עצם התהוות הגוף הוא על-
32 ידי מאכלים ומשקים
33 גשמיים, שמצד עצמם
34 שייכים לחלקו של עשו.
35 ואם-כן גם בנוגע לגוף
36 האדם המקיים את המצות,
37 ישנו ענין הבירור וירושת
38 חלקו של עשו כי הן גידולו
39 וקיומו והן עצם ההתהוות שלו, הם
40 ממזון ומשקה גשמי, וכאשר האדם מקיים תורה ומצוות באמצעות גופו
41 הגשמי, הרי הוא נוטל מחלקו של עשו ומעלה אותו לקדושה, חלקו של יעקב.
42 והענין בזה, בביאור היחס שבין יעקב ועשו והמעבר של ענייני העולם
43 מרשות עשו לרשות יעקב על דרך הקבלה, פידוע ששרש
- הדברים הגשמיים הוא מז' מלכין קדמאין דתהו שנפלו בשבירה, שנאמר בהם⁵²
קדמונים של עולם התהו הרוחני שנפלו בשבירה 'שבירת הכלים'
שהיתה בעולם התהו, כתוצאה מכך שהיו בו אורות מרובים וכלים מועטים,
מצב שגרם ל'שבירת הכלים' ו'נפילה' של ניצוצות קדושה ואלוקות לתחומים
שמחוץ לגבולות הקדושה. שנאמר
בהם⁵² במלכים אלו וימלוך
וימת, דמאן דנפיל מדרגיה
איקר' מית⁵³, כי מי שנפול
מדרגתו (מעמדו ומצבו) נקרא מת,
ומאחר שנפלו ב'שבירת הכלים' נאמר
בהם 'וימת' וכיון שלאחר ענין
המיתה ישנו ענין הירושא,
הנה יעקב שעליו נאמר⁵⁴
הלא אח עשו לייעקב, היינו
שיש לו שייכות לעשו ועליו מוטל
לבד את מה שנמצא בתחומו של עשו
הרי הוא מברר את הניצוצות
דתהו שנפלו ב'שבירת הכלים'
האמורה לעיל ונמצאים בדברים
הגשמיים, ועל-ידיה הוא
יורש את האורות דתהו,
שזהו השרש דעשו כמבואר
בחסידות שעשו נולד כבכור כי בשרשו
הוא נעלה מיעקב, מאחר ששרש יעקב
הוא מעולם התיקון ושרש עשו הוא
מעולם התהו שברשו נעלה
מעולם התיקון וכאשר יעקב יורש
את עשו אזי האורות הנעלים של עולם
התהו חוזרים ועולים לקדושה
ומתעלים מ'נפילתם' בדברים גשמיים
היפך הקדושה וזהו ענין מלך
השמיני ממלכי אדם בני עשו
הדר⁵⁵, שלא נאמר בו וימת,
בשונה משאר המלכים מבני עשו
המנויים בפרשת וישלח שבכל אחד
מהם נאמר "וימלוך וימת" כי הוא
המלך הדר" בחינת התיקון
שמברר בחינת התהו⁵⁶,
ועליו נאמר⁵⁵ ושם עירו
פעו, מלשון פעיה, דהינו בחינת עולם הדיבור, בחינת
המלכות, שענינה הוא דיבור. כשם שבגשמיות, המלך מושל באמצעות
הדיבור (ככתוב "באשר דבר מלך שלטון") שממנה ממידת המלכות
נעשה בנן כל העולמות (שלכן, באשר צריך להיות בנן

(51) נדה לא, א. (52) וישלח לו, לא ואילך. (53) ראה זח"ג קלה, ב. הובא בעץ חיים שער ט (שער שבירת הכלים) פ"ב.
לקו"ת חוקת נו, סע"ד ואילך. ובכ"מ. (54) מלאכי א, ב. (55) וישלח שם, לט. (56) ראה עץ חיים שער י (שער התיקון) פ"ג.

לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּרֹאש־הַשָּׁנָה**, לאחר שעם סיום השנה החולפת החיות
2 הקודמת מסתלקת ויש צורך לעורר ולהמשיך השפעה של חיות חדשה **אָזִי**
3 **צָרִיף לִבְנוֹת מַחְדָּשׁ אֶת כָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת שְׂבֻסְפִירַת**
4 **הַמַּלְכוּת**⁵⁷ כמבואר בהרחבה במאמרי החסידות העוסקים בענייני ראש
5 השנה שבוים זה צריך לפעול את 'בנין
6 המלכות' (מחדש), **וְשֵׁם אֲשֶׁתוֹ** של
7 המלך הדר **מְהִיטְבָּאֵל**⁵⁵,
8 **בְּגִימְטְרִיא מ"ה וּב"ן**⁵⁶, כאשר
9 שם הוי' כתוב במילוי אותיות אל"ף,
10 היינו יו"ד, ה"א, ו"א, ה"א הגימטריא
11 של האותיות הללו היא מ"ה (45),
12 וכאשר שם הוי' כתוב במילוי אותיות
13 ה"א, היינו יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה
14 הגימטריא של האותיות הללו היא ב"ן
15 (52). וכיוון שעניינו של שם מ"ה הוא
16 המשכה מלמעלה למטה, מאלוקות
17 לעולמות, ועניינו של שם ב"ן הוא
18 העלאה מלמטה למעלה, מעולמות
19 לאלוקות, נמצא שמה מברר ב"ן ולכן
20 "מהיטבאל" שזו הגימטריא של שני
21 השמות הללו ביחד **שָׁזְהוּ כָּלִלוֹת**
22 **עֲנֵן הַבִּירוּרִים, בִּירוּר שֵׁם**
23 **ב"ן עַל-יְדֵי שֵׁם מ"ה**.
24 **וְהִבִּירוּר הוּא עַל-יְדֵי קִיּוֹם**
25 **הַמְּצוֹת, שְׁעַל-יָדָם מִמְּשִׁיכִים**
26 **בְּחִינַת הָדָר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ**
27 **(שְׁקָשׁוּר עִם הַמֶּלֶךְ הַשְּׁמִינִי**
28 **הָדָר), שְׁלֻמְעֵלָה מִבְּחִינַת**
29 **הַמַּלְכוּת** מצד עצמה, וכשנמשך
30 במלכות בחינת "הדר", נפעל "בנין
31 המלכות".
32 **(ו) אָמְנָם כָּל זֶה הוּא בְּבַחֲינָה הָא' שְׂבֻתָּה**
33 **הָא' שְׂבֻתָּה שְׂשִׁיכֶת לְקִיּוֹם**
34 **הַמְּצוֹת, שְׁעֲנִינֵן** של המצות הוא
35 **בִּירוּר הָעוֹלָם**, כמבואר לעיל,
36 **שָׁזְהוּ מַה שְׁנֶאֱמַר**⁵⁸ **בְּרֹאשִׁית**
37 **גו', ודרשו חכמינו ז"ל שהמילה**
38 **"בראשית" היא ב' רֹאשִׁית, כלומר**
39 **שהמטרה של כל הבראה ("בראשית**
40 **ברא אלוקים את השמים ואת הארץ")**
41 **היא בשביל שני עניינים שנקראים**
42 **"ראשית", ב' ראשית, בְּשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל שְׁנֶקְרָאוּ רֹאשִׁית, וּבְשִׁבִּיל**
43 **הַתּוֹרָה שְׁנֶקְרָאתָ רֹאשִׁית**⁵⁹, **הֵינּוּ שְׂבִירֵאת הָעוֹלָם הִיא**
- 44 **בְּשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל וּבְשִׁבִּיל הַתּוֹרָה, שָׁזְהוּ מַה שְׂשִׁיכֶת לְקִיּוֹם**
45 **מְבָרִים אֶת הָעוֹלָם** ומזככים את הגשמיות ומעלים אותה לקדושה
46 **עַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמְּצוֹת וְעַל-יְדֵי הַתּוֹרָה כְּפִי שְׂשִׁיכֶת לְקִיּוֹם**
47 **הַמְּצוֹת, וְעַל-יְדֵי יוֹרְשִׁים** ומעבירים לרשות הקדושה **אֶת**
48 **הָאוֹרוֹת דָּתָהוּ**, כמבואר לעיל,
49 **וּמִצַּד זֶה** בחינה זו תורה ששייכת
50 לקיום המצוות ובירור עניני העולם
51 **נִקְרָאת גַּם הַתּוֹרָה בְּשֵׁם**
52 **יְרוּשָׁה, מוֹרְשָׁה גו', כי בדרך זו**
53 **"יורשים" ומביאים לרשות הקדושה**
54 **את הניצוצות ש"נפל" בעניינים**
55 **הגשמיים שבאמצעותם מקיימים את**
56 **המצוות, כמבואר לעיל.**
57 **אֵף יֵשׁ גַּם בְּחִינַת הַתּוֹרָה כְּפִי**
58 **שֶׁהִיא מִצַּד-עֲצָמָה**, כפי שהיא
59 נעלית מכל ענייני העולם וכפי **שֶׁהִיא**
60 **לְמַעַל מִקִּיּוֹם הַמְּצוֹת**
61 **שְׁעֲנִינֵן הוּא בִּירוּר הָעוֹלָם,**
62 **וְלִכֵּן הִיא לְמַעַל מִעֲנֵן**
63 **הִירוּשָׁה, שמשמעותה הרוחנית היא**
64 **"ירוש" ענייני העולם והעלאתם**
65 **לקדושה (כמבואר לעיל בהרחבה)**
66 **וְעַל זֶה** על לימוד התורה כפי שהיא
67 נעלית מבירור העולם **נֶאֱמַר הַתֵּקֵן**
68 **עֲצָמָךְ לְלִמּוּד תּוֹרָה שְׂאִינָה**
69 **יְרוּשָׁה לָךְ, אֲלֵא הִיא בְּבַחֲינַת**
70 **מִתְנָה, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב**⁶⁰ **וַיִּתֵּן**
71 **אֶל מֹשֶׁה כְּכֹלֹתוֹ גו', וְכִמוֹ**
72 **שְׂאוּמְרִים בְּנֶסֶח בְּרֶפֶת**
73 **הַתּוֹרָה: נוֹתֵן הַתּוֹרָה, הרי**
74 **שהתורה באה בבחינת מתנה ("ויתן,**
75 **"נותן") וּמִקְדִּימִים** בברכת התורה
76 **לפני שאומרים "נותן התורה"**
77 **מקדימים לוֹמַר אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ**
78 **כו', וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ,**
79 **תּוֹרָתוֹ דִּיִּקָּא, מדייקים ואומרים**
80 **בנוסח הברכה "תורתו" להדגיש**
81 **שהתורה היא תורת ה' שְׁזוּהִי**
82 **מְדִרִיגַת הַתּוֹרָה שְׁעֲלֶיהָ נֶאֱמַר**
83 **וְאֵהִיהָ אֲצִלּוֹ שְׁעֲשׂוּעִים,**
84 **והפסוק מדייק ואומר "אצלו" אצל**
85 **הקדוש-ברוך-הוא וְנִעְלָמָה מִעֵין כָּל חַי**
86 **העולם הגשמי.**

(57 ראה ד"ה תקעו ה'תשכ"ז פ"ב (תורת מנחם — התוועדויות חלק מח ע' ג). ושי"נ. 58) פרשתנו א, א. (59) רש"י ורמב"ן עה"פ. 60) תשא לא, יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּבִזְהָ יוֹכֵן גַּם מָה שֶׁמִּצִּינוּ בדברי חכמינו ז"ל ב' בְּחִינֹת בְּלִימּוּד
2 הַתּוֹרָה שֶׁל הַקֶּבֶ"ה⁶¹, שֶׁבְּמִקּוֹם אֶחָד אֲמָרוּ⁶² כָּל הַקּוֹרָא
3 וְשׁוֹנָה, הַקֶּבֶ"ה קוֹרָא וְשׁוֹנָה כִּנְגִדוֹ (דְּהִינּוּ בְּכָל זְמַן), וכיוון
4 שאמרו "כל הקורא...", מובן שאין בכך הגבלת זמן, ותמיד כאשר יהודי לומד
5 תורה, הקדוש-ברוך-הוא "קורא ושונה
6 כנגדו" ובמקום אחר אֲמָרוּ⁶³
7 שֶׁלֹּשׁ שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת, הַקֶּבֶ"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה
8 וְאֵם כֵּן יֵשׁ זְמַן קְבוּעַ וּמוֹגֵדֵר שֶׁבו
9 הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה!
10 וְהוֹלֵךְ וּמְבַאֵר שְׁלֹמֹתוֹ שֶׁל דָּבָר אֵין
11 כָּאֵן סְתִירָה אֵלֹא מְדוּבָר עַל שְׁתֵּי
12 בְּחִינֹת שׁוֹנוֹת:
13 וְהִעֲנִין בְּזֶה, שֶׁמָּה שֶׁאֲמָרוּ
14 שֶׁהַקֶּבֶ"ה קוֹרָא וְשׁוֹנָה כִּנְגִדוֹ,
15 כִּנְגִדוֹ כֹּל יְהוּדֵי שְׁלֹמֹד תּוֹרָה, בְּכָל זְמַן
16 הוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת
17 שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהִיא לְפִי עֶרְךָ
18 עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּאַתְעָרוּתָא
19 דְּלִתְתָּא, אֲמָרוּ בְּזוּהַר "בְּאַתְעָרוּתָא
20 דְּלִתְתָּא, אֲתַעְרוּתָא דְּלֵעִילָא", כְּלוּמֹר
21 לְפִי הַהֲתַעְרוּרוֹת שֶׁל הָאָדָם לְמַטָּה
22 נִמְשַׁכְתָּ עֲלֵיו בְּחוּרָה הַתַּעְרוּרוֹת
23 מִלְּמַעְלָה (וְכַאֲשֶׁר, לְמַשָּׁל, הָאָדָם
24 מִתַּעְרוֹר בְּהַתַּעְרוּרוֹת מִלְּמַטָּה בְּאַהֲבַת
25 ה', נִמְשַׁכְתָּ לוֹ מִלְּמַעְלָה מִידַת הַחֶסֶד
26 וְהַאֲהָבָה), וְכֵן גַּם בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה,
27 כַּאֲשֶׁר הָאָדָם לּוֹמֵד תּוֹרָה בְּהַתַּעְרוּרוֹת
28 מִלְּמַטָּה, הוּא גּוֹרֵם לְלִימּוּד תּוֹרָה אֲצֵל
29 הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, כְּבִיכּוֹל, וּמֵאַחֵר
30 שֶׁהַהֲתַעְרוּרוֹת מִלְּמַטָּה הֵינּוּ בְּהַתַּאֵם
31 לְהַתַּעְרוּרוֹת הָאָדָם הַמוֹגְבֵּל בְּכוּחוֹת
32 שְׁלוֹ וּבְמִידַת הַהֲתַעְרוּרוֹת שְׁלוֹ, גַּם
33 הַהֲתַעְרוּרוֹת מִלְּמַעְלָה הֵינּוּ בְּמִידָה
34 מוֹגְבֵּלִת וּמְצוּמָצֵמֶת, "בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת
35 שְׁבַתּוֹרָה" שֶׁזֶּהוּ כָּל הַקּוֹרָא
36 וְשׁוֹנָה הַקֶּבֶ"ה קוֹרָא וְשׁוֹנָה
37 כִּנְגִדוֹ, כִּנְגִדוֹ דִּיִּקְא, חֲכָמִינוּ
38 ז"ל מְדִיקִים וְאוֹמְרִים כָּאֵן "כִּנְגִדוֹ" לְהוֹרוֹת שֶׁזֶּהוּ לִימּוּד תּוֹרָה לְמַעְלָה שְׁבָא
39 בְּעֻקְבוֹת לִימּוּד לְמַטָּה וּבְהַתַּאֵם אֵלָיו וּלְפִי עֲרָכּוֹ וְהוּא עֲנִין הַהֲמַשְׁכָּה
40 וְהַהֲתַגְלוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה מִבְּחִינַת הַחֲכָמָה שֶׁבַּתּוֹרָה וְלִמְטָה, כִּי
- 42 אֲתַעְרוּתָא דְּלִתְתָּא הַתַּעְרוּרוֹת מִלְּמַטָּה מִצֵּד הָאָדָם מְגַעַת רַק עַד
43 בְּחִינַת הַחֲכָמָה הַעֲלִינָה שֶׁהִיא רִאשִׁית הַסְפִּירוֹת וְסֹדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל
44 הָאוֹר הָאֱלֹקִי בְּאוֹפֵן מְדוּד וּמוֹגֵדֵר, אֵךְ לֹא לְמַעְלָה מִזֶּה.
45 אֵךְ מָה שֶׁאֲמָרוּ שֶׁלֹּשׁ שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הַקֶּבֶ"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק
46 בַּתּוֹרָה, הוּא עֲנִין הַמַּשְׁכָּה
47 יִרְדֵּת וְהַתַּגְלוֹת אוֹר אֵין-סוֹף
48 בְּרוּךְ-הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מִהַסְפִּירוֹת
49 בְּבְחִינַת הַחֲכָמָה שֶׁבַּתּוֹרָה
50 שִׁיאוֹר בַּה אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִסֹּדֶר
51 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת בְּבְחִינַת אֲתַעְרוּתָא
52 דְּלֵעִילָא מִצֵּד-עֲצָמָה שֶׁלֹּא
53 עַל-יְדֵי אֲתַעְרוּתָא דְּלִתְתָּא
54 וְכִיוֹן שֶׁהַהֲתַעְרוּרוֹת מִלְּמַעְלָה שְׁבָאוֹפֵן
55 כֹּזֶה לֹא בָּאָה כְּתוּצָה מִהַתַּעְרוּרוֹת
56 מִלְּמַטָּה, הִרִי הִיא לֹא מְדוּדָה וּמוֹגְבֵּלֶת
57 לְפִי עֲרָכָה שֶׁל הַהֲתַעְרוּרוֹת מִלְּמַטָּה
58 אֵלֹא מְדוּבָר בְּהַתַּגְלוֹת שֶׁלְּמַעְלָה
59 מִהַגְבֵּלוֹת אֵלֹא.
60 ז) וְהִנֵּה הַבְּחִינָה הַיּוֹתֵר
61 נִעְלִית שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה
62 מִיְרוּשָׁה, שֶׁהָאָדָם מְקַבֵּל כִּי הוּא מִצֵּד
63 עֲצָמוֹ רָאוּי לִכֵּן, אֵלֹא שֶׁהִיא בְּחִינַת
64 מִתְּנָה מְלֻמְעָלָה, נִתְּנָה לְכָל
65 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּשִׁעַת
66 מִתְּנָת-תּוֹרָה שְׁאוֹ הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
67 "נִתֵּן" לָנוּ אֶת תּוֹרוֹתָיו. וְזֶהוּ כְּלָלוֹת
68 הָעֲנִין דְּמִתְּנָת-תּוֹרָה, כְּמוֹ
69 שֶׁכְּתוּב⁶⁴ וַיֵּרֶד הָיוֹי' עַל הָרִי
70 סִינַי גו', וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשִׁי
71 חֲכָמִינוּ ז"ל⁶⁵ שֶׁיֵּרֶד עִם כָּל
72 הַפְּמֻלָּא שְׁלוֹ כו', וְהוּא עֲנִין
73 מַעֲשֵׂה מְרֻכְבָּה, שֶׁגַּם הוּא "יֵרֶד"
74 וְהַתַּגְלָה בַּעַת מִתֵּן תּוֹרָה שֶׁעַל זֶה
75 אֲמָרוּ⁶⁶ חֲכָמִינוּ ז"ל בְּגִמְרָא בְּשִׁבְחוֹ
76 שֶׁל רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכָאִי שֶׁלֹּא הֵנִיחָה,
77 מְבַלִּי לְלִמּוּד, מִקְרָא מִשְׁנָה וְכוּ' וְכֵן
78 "דְּבַר גְּדוֹל" ו"דְּבַר קָטָן" וּמִפְרָסִים
79 דְּבַר גְּדוֹל - מַעֲשֵׂה מְרֻכְבָּה,
80 דְּבַר קָטָן - הָיוֹת דְּאֲבִי וְרַבָּא, וְהִינּוּ שֶׁמַּעֲשֵׂה מְרֻכְבָּה
81 נִקְרָא דְּבַר גְּדוֹל לְגַבִּי הַתּוֹרָה "הוֹיוֹת דְּאֲבִי וְרַבָּא" שְׁעוֹסְקִים
82 בְּהַלְכּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת דְּבַר קָטָן, וְהִינּוּ לְפִי שֶׁבְּמִתְּנָת-תּוֹרָה

(61) בהבא לקמן — ראה סד"ה אדני שפתי תפתח תרכ"ז (סה"מ תרכ"ו ס"ע רפג ואילך). וראה גם ד"ה תורה צוה תרנ"ד הנ"ל הערה 35 (סה"מ תרנ"ד ע' כח). וראה גם בשיחה שלפני המאמר. (62) תדבא"ר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד. (63) ע"ז ג, ב. (64) יתרו יט, כ. (65) ראה פסיקתא רבתי פכ"א, ז. במדב"ר פ"ב, ג. (66) סוכה כח, א.

לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו

ביאור בדרך אפשר

1 **נִמְשָׁךְ** והתגלה **בְּבַחֲיִנַת הַחֲכָמָה** שֶׁ**בַּתּוֹרָה** מִמָּקוֹר נִעְלָה מֵאֵד
2 **מִבַּחֲיִנַת עֲצָמוֹת אֹרֶז אֵין-סוּף** שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּעֲצוּמוֹ,
3 **שֶׁלֹּמְעֵלָה מִשָּׁם אֱלֹקִים** שֶׁהִי מְדוּבֵר עַל ה'עֵצִים' שֶׁלֹּמְעֵלָה מִשְׁמֹת
4 (כַּמְבֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שֶׁכָּל עֲנִיִן הַשֵּׁם הוּא דְבַר חִיצוֹנִי לִגְבֵי הָעֵצִים, כִּשְׁם שֶׁבֹאֲדָם
5 שְׁמוֹ הוּא דְבַר טַפֵּל לָעֵצִים מִצִּיאֹתוֹ
6 וְנִחוּץ לֹרֶק בִּשְׂבִיל הַזּוּלָּת)
7 **וְלִמְעֵלָה** אִפִּילוֹ **מִשָּׁם הָיוּ**,
8 שֶׁהוּא שֵׁם נִעְלָה יוֹתֵר מִשָּׁם אֱלֹקִים
9 וּמוֹרָה עַל עֲנִינֵי אֱלֹקוֹת שֶׁלֹּמְעֵלָה
10 מִמִּדְרָה וְהַגְבֵּלָה (כַּמְבֹאֵר לַעֲלִיל לְעִנִּיִן
11 "אַתָּה הֵרַאת לְדַעַת כִּי הוּא" הוּא
12 הָאֱלֹקִים) שֶׁזֶּהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכַּךְ
13 שֶׁהִתְחַלַּת מִתֵּן-תּוֹרָה הִיא לֹא
14 בְּאַחַד הַשְּׁמֹת שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
15 אֲלָא **אֲנֹכִי, אֲנֹכִי מִי שֶׁאֲנֹכִי,**
16 **דְּלֹא אֲתֵרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹץ**
17 **כו'** 67 שֶׁלֹּא נִרְמַז בְּשׁוּם אוֹת וְאִפִּילוֹ
18 לֹא ב'קוץ' שֶׁעַל גְּבִי הָאוֹתוֹת אֲלָא אֵין
19 לוֹ שׁוּם שֵׁם אוֹ תוֹרָה אוֹ רִמּוֹ.
20 **וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁאֲנָמֵר אֵתָּה**
21 **הָרָאָת לְדַעַת גּו', דְּקָאִי**
22 **שֶׁהַכּוֹנֵה עַל מִתֵּן-תּוֹרָה, שֶׁאֵזַר**
23 **הָיָה גִילּוֹי עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלֹכֵן**
24 **נִאֲמַר עַל גִּילּוֹי זֶה "אַתָּה", הֵינִי אַתָּה**
25 **בַּעֲצוּמִךְ.**
26 **אֲמָנָם אֵף שֶׁמִּדְרִיגַת הַתּוֹרָה**
27 **מִצֵּד-עֲצָמָה הִיא בְּבַחֲיִנַת**
28 **מִתְנָה מִלְּמַעְלָה וְלֹא כְּתוּצָה**
29 **מִפְּעוּלָה מִצֵּד הָאֲדָם, מִכָּל-מָקוֹם**
30 **צָרִיךְ לְהִיטֵב בָּהּ גַם עֲנִיִן שֶׁל**
31 **יִגִּיעָה, כְּמִאֲמַר הַתֵּקֵן עֲצָמֶךְ**
32 **לְלִמּוֹד תּוֹרָה כּו', בַּד בְּכָד עַם**
33 **הָאֲמִירָה שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָה יְרוּשָׁה,**
34 **חֲכָמִינוּ ז"ל מְקַדִּימִים וְאוֹמְרִים "הַתֵּקֵן**
35 **עֲצָמֶךְ לְלִמּוֹד תּוֹרָה" לְהוֹרֹת שֶׁגַם בַּחֲלָק זֶה שְׁבַתוֹרָה, שֶׁלֹּא בֹא בִירוּשָׁה אֲלָא**
36 **בְּמִתְנָה, יֵשׁ צוּרֵךְ בִּיגִיעָה שֶׁזֶּהוּ בְּכַדִּי לְהַמְשִׁיךְ זֹאת בְּפָנִימִיּוֹת שֶׁכֵּן**
37 **דְּבַר שֶׁהָאֲדָם מִבֵּין וּמִשְׁיָג אוֹ מִקְבֵּל בְּאוֹפֵן אַחֵר לֵלֵא עֲבוּדָה וְיִגִּיעָה מִצִּדּוֹ,**
38 **עַם כְּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאִישִׁיִּים שֶׁלּוֹ, עֲשׂוֹי לְהִישָׁאֵר כְּדֹבֵר רְחוּק וְחִיצוֹנִי לִגְבֵי עֵצִים**
39 **מִצִּיאֹתוֹ וְרַק דְּבַר שֶׁנֶּמַּל וִיגַע בּוֹ בַּעֲצוּמוֹ, חֹדֵר לְפָנִימִיּוֹת שֶׁלּוֹ וְנִכְנַס בְּעוֹמֵק**
40 **כְּחוֹת נִפְשׁוֹ.**
41 **וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁאֲנָמֵר בְּמִתֵּן-תּוֹרָה אֲנֹכִי הָיוּ אֱלֹקִיךָ 68,**
42 **שֶׁהִגִּילּוֹי דְּבַחֲיִנַת אֲנֹכִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִלְּהוּיֹת נִקְרָא וְנִרְמַז בְּשֵׁם צָרִיךְ**

1 **לְהִיטֵב נִמְשָׁךְ** אַחֵר כֵּן **בְּהוֹי'** וְלִדְרַת וְלִהְתַּגְלוֹת גַּם בְּשְׁמֹת, כֵּךְ ש"אֲנִכִּי"
2 יִהְיֶה בַּהֲתַגְלוֹת ב"הוֹי" **וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה** אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּה וִירִידָה נֹסֶפֶת
3 **אֱלֹקִיךָ, כְּחֵף וְחִיּוּתךָ 69** שֶׁכֵּן שֵׁם "אֱלֹקִים" כּוֹלֵל בְּתוֹכּוֹ גַּם אֵת עֲנִיִן
4 הַכּוֹחַ וְהַשְּׁפַעַת הַחַיּוּת, ו"אֲנִכִּי הוּא" אֱלֹקִיךָ" פִּירוּשׁוֹ ש"אֲנִכִּי" מִתְּגַלָּה בְּהוֹי'
5 וִיתִירָה זֶה, שֶׁנַּעֲשֶׂה הַחֻזֵּק וְהַחַיּוּת
6 שֶׁל הָאֲדָם, כִּיּוֹן שֶׁהָאֹר חֹדֵר בּוֹ
7 בְּפָנִימִיּוֹת וּבְכָל מִצִּיאֹתוֹ. **וְיִתִּירָה**
8 **מִזֶּה, שֶׁגִּילּוֹי זֶה שֶׁמִּקּוֹר**
9 **מ"אֲנִכִּי", עֲצָמוֹת אֹרֶז אֵין סוּף,**
10 **נִמְשָׁךְ וּפּוֹעֵל לֹא רַק בְּאֲדָם אֲלָא**
11 **גַּם בְּעוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאֲמָרוּ**
12 **רַבּוֹתֵינוּ ז"ל 70 עַל הַפֶּסוּק 71**
13 **אֶרֶץ יִרְאָה וְשִׁקְטָה, בְּתַחֲלָה**
14 **(קוֹדֶם מִתֵּן-תּוֹרָה) יִרְאָה,**
15 **וְלִבְסוּף (עַל-יְדֵי מִתֵּן-תּוֹרָה)**
16 **שִׁקְטָה, (זֶה לְשׁוֹן הַגְּמָרָה: מֵאִי**
17 **דְּכָתִיב מִשְׁמִים הַשְּׁמַעַת דִּין אֶרֶץ יִרְאָה**
18 **וּשִׁקְטָה, אִם יִרְאָה לְמָה שִׁקְטָה, וְאִם**
19 **שִׁקְטָה לְמָה יִרְאָה, אֲלָא בְּתַחֲלָה נִלְפְּנִי**
20 **מִתֵּן תּוֹרָה יִרְאָה וּלְבִסוּף שִׁקְטָה. וְלִמָּה**
21 **יִרְאָה, כְּדִרִישׁ לְקִישׁ, דָּאֲמַר רִישׁ לְקִישׁ:**
22 **מֵאִי דְכָתִיב וְיִהִי עֶרֶב וְיִהִי בּוֹקֵר**
23 **יוֹם הַשִּׁשִּׁי, ה' יִתִּירָה לְמָה לִי מִלְּמַד**
24 **שֶׁהַתֵּנָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עִם מַעֲשֵׂה**
25 **בְּרָאשִׁית וְאִמְרוּ לָהֶם: אִם יִשְׂרָאֵל**
26 **מִקְבָּלִים הַתּוֹרָה אֲתֵם מִתְקַיִּימִין, וְאִם**
27 **לֹא - אֲנִי מַחֲזִיר אֲתֵכֶם לְתוֹרָה וְכוּהוֹי")**
28 **וְהֵינִי שְׁנוּסָף עַל גִּילּוֹי**
29 **עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּמִתֵּן-תּוֹרָה,**
30 **כֹּאשֶׁר אֵתָּה בַּעֲצָמֶךְ הָרָאָת וְגִילִית**
31 **אֵת עֲצָמֶךְ גּו', נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי-זֶה**
32 **עַל יְדֵי מִתֵּן תּוֹרָה וְהַתַּגְלוֹת הַתּוֹרָה**
33 **וְהַמְצוּת בְּעוֹלָם הַזֶּה מִצִּיאֹת**
34 **חֲדָשָׁה בְּקִיּוּם כָּל הָעוֹלָמוֹת,**
35 **שֶׁקִּיּוּמָם הוּא לֹא רַק מִצֵּד בַּחֲיִנַת כִּי חֲפִיץ חֶסֶד הוּא 72,**
36 **בְּתַחֲלִית הַבְּרִיאָה הַסִּיכָה לְבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים הֵייתָ מִשׁוּם שֶׁהַקְדוּשׁ-**
37 **בְּרוּךְ-הוּא הוּא חֲפִיץ חֶסֶד וְעַלָּה בְּרָצוֹנוֹ לְהִיטִיב לְבִרְוִאִי, וְדִבֵּר זֶה הוּא**
38 **בַּחֲיִנַת הַחֶסֶד שֶׁלְּפָנֵי הַצְּמָצוּם**
39 **וְנִבְרָאִים מוֹגְבָּלִים, אֲבָל אַחֲרַי מִתֵּן תּוֹרָה יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ בְּעוֹלָם אֹרֶז נִעְלָה מֵאִשֵּׁר**
40 **מִידַת הַחֶסֶד (וְאִפִּילוֹ מִמִּידַת הַחֶסֶד שֶׁלְּפָנֵי הַצְּמָצוּם) אֲלָא הַמִּקּוֹר לְאוֹר**
41 **שֶׁמִּהוּוֹה אֵת הָעוֹלָמוֹת הוּא בַּחֲיִנַת עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלֹכֵן מֵאֵד מִתֵּן תּוֹרָה**
42 **הָעוֹלָם הוּא מִצִּיאֹת חֲדָשָׁה.**

(67 ראה לקו"ת פינחס פ, ב. וראה זח"ג יא, א. 68) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. 69) ראה לקו"ת בלק עג, ג. 70) שבת פח, א. 71) תהלים עו, ט. 72) מיכה ז, יח.

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ח) וְזֶה גַם עֲנֵן שְׁמַחַת-תּוֹרָה שְׁלֹא חָרִי חג הסוכות, לפי
2 פנימיות הדברים דְּהִנֵּה בְּחַג הַסּוּכּוֹת נִמְשָׁכֶת עַל כָּל הַשָּׁנָה
3 כּוֹלָה שְׁמַחָה שֶׁל מִצְוָה, שהרי השמחה היא ענינו המרכזי והעיקרי
4 של החג הנקרא "זמן שמחתנו", וכיוון שחודש תשרי הוא חודש כללי
5 המשפיע על כל השנה כולה, השמחה
6 שבחג הסוכות נמשכת על כל השנה
7 כולה ובשְׁמַחַת-תּוֹרָה נִמְשָׁכֶת
8 עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלָה שְׁמַחָה
9 שֶׁל תּוֹרָה⁷³, שְׁעָנֵן שְׁמַחָה זו
10 שמחה של תורה (שהיא שונה משמחה
11 של מצווה) הוא בְּחִינַת אור
12 מְקִיף שגם כאשר הוא מאיר
13 ומתגלה, כיוון שהוא אור נעלה מאד,
14 איננו חודר ומתלבש בפנימיות וכאילו
15 נשאר להיות 'מקיף' מלמעלה והשמחה
16 של תורה היא האור ה'מקיף' שֶׁל
17 התורה עצמה, דְּהִינּוּ מֵה
18 שְׁלֹא יוֹכֵל לְהִתְלַבֵּשׁ גַּם
19 בְּחִקְמָה שֶׁבְּתוֹרָה, וְנִשְׁאָר
20 בְּבִחִינַת מְקִיף, שֶׁהוּא בְּחִינַת
21 שְׁעִשׂוּעֵי הַמֶּלֶךְ בְּעֶצְמוֹ כו'.
22 כמבואר לעיל.
23 וְזֶהוּ שֶׁבְּשְׁמַחַת-תּוֹרָה לִפְנֵי
24 הַקּוֹפּוֹת אוֹמְרִים הַפֶּסֶק אֵת
25 הָרֶאֱתָ לְדַעַת גּו', ובתחילת
26 המאמר עלתה השאלה מהי השייכות
27 של פסוק זה ל'הקפות', ומעתה מובן
28 שהטעם הוא כִּינּוּ שֶׁהַשְׁמַחָה
29 דְּשְׁמַחַת-תּוֹרָה קְשׁוּרָה עִם
30 הַדְּרָגָה הַיּוֹתֵר נִעְלִית בְּתוֹרָה,
31 לא רק ענין התורה כפי ששייך
32 למצוות, אלא התורה כפי שהיא אצל
33 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו וההתגלות
34 שלה לא תלויה באתערותא דלתתא,
35 והיא בְּחִינַת עֲצֻמּוֹתוֹ של הקדוש
36 ברוך הוא שְׁנִתְגַּלְתָּה בְּמִתְן-
37 תּוֹרָה, שֶׁאֵז אֵת הָרֶאֱתָ
38 לְדַעַת גּו', וכאמור שבזמן מתן תורה
39 הייתה התגלות עצמותו ית', בְּחִינַת
40 "אנכי מי שאנכי".
41 וְלֹא-חָרִי-זֶה מִיד לאחר אמירת
- הפסוק "אתה הראת" אוֹמְרִים הַפֶּסֶק
לְבִדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ, כִּי עֲבֹדַת הָאֵדָם הִיא לְהַמְשִׁיךְ אֶת
הַגִּילּוֹי דְּאֵתָה הָרֶאֱתָ גּו' בְּכִרְיַת שְׁמִים וְאַרְץ, וכאמור לעיל
שמאז מתן תורה כל העולם הוא מציאות חדשה ובְּכָל עֲשִׂיּוֹתָיו שֶׁל
הַקֶּב"ה (שְׁעִלֵיהֶם נֶאֱמַר
לְעוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת
לְבִדּוֹ, כְּנ"ל), ובאופן שְׁחֲסִדוֹ
יִתְבָּרֵךְ, רַב חֲסִד דְּעִתִּיקָא
קִדִּישָׁא, שלמעלה ממידת החסד כפי
שהיא בספירות העליונות ויש בה
הגבלה יוֹמֵשֶׁף בְּעוֹלָם, וְהִינּוּ,
שֶׁהַמְשָׁכָה זו שֶׁבְּתַחֲלִית
הַכְּרִיָּא הִיָּתָה מִצַּד כִּי חִפְץ
הַנְּבִרָאִים, צְרִיכָה לְהִיּוֹת עֹכֶשׁוּ
מֵאֵז מִתֵּן תּוֹרָה וְאִלֶּךְ עַל-יְדֵי
עֲבֹדָה דְּוָקָא⁷⁴, וכפי שנתבאר
לעיל שגם לימוד התורה שאינו ירושה
אלא מתנה מלמעלה צריך להיות מתוך
יגיעה וְעַל-יְדֵי-זֶה בְּכּוֹחַ הַעֲבֹדָה
וְהִיגִיעָה פּוֹעֲלִים שְׁיֻמְשָׁף
בְּעוֹלָם גִּילּוֹי נִעְלָה יוֹתֵר
מִכּוֹחַ שֶׁהִיָּה בְּתַחֲלִית
הַכְּרִיָּא (לֹא רַק בְּחִינַת
חֲסִדוֹ, "כי חפץ חסד", שהיה
בְּתַחֲלִית הַכְּרִיָּא עַד מִתֵּן תּוֹרָה אֱלֹא
בְּחִינַת עֲצֻמּוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהִתְגַּלָּה
בְּמִתֵּן תּוֹרָה), וְכַמְבּוֹאֵר בְּאֵגְרָת
הַקִּדְשׁ⁷⁵, שֶׁבְּסִפְרָה הַתִּנְיָא שֶׁבְּכָל
שָׁנָה בְּרַשׁ הַשָּׁנָה יוֹרֵד וּמֵאִיר
לְעוֹלָם אֹר חֲדָשׁ עֲלִיּוֹן יוֹתֵר
שֶׁלֹא הָיָה מֵאִיר עֲדִין מִיָּמֵי
עוֹלָם אֹר עֲלִיּוֹן בְּזֶה.
וּמִשְׁמַחַת-תּוֹרָה נִמְשָׁף אֹר
הַעֲלִיּוֹן וְעֵנִן הַשְּׂמֵחָה שֶׁל תּוֹרָה עַל
כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלָה, הַחֵל
מְלִימּוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁתְּהִיָּה שְׁנַת
תּוֹרָה, וְכֵן שְׁנַת אֹרָה, שְׁנַת
בְּרָכָה וְשְׁנַת הַצִּלְחָה בְּלִימּוֹד
הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמְּצוֹת, כּוֹלָל
גַּם הָעֲבֹדָה דְּכָל מְעִשֵׂי יְהוֹי

73) ראה ד"ה תורה צוה שבהערה 35 (מאמרי אדה"ז תקס"ו ע' שעט. אוה"ת ברכה ע' א'תתסו. סה"מ תרנ"ד ע' לו). ועוד.

74) ראה לקו"ת נצבים מז, ב. 75) סיד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְשֵׁם שְׁמַיִם³⁹, וְעַד לְבָכָל 1 מַעֲשֵׂיךָ יְהִיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם³⁹, וְעַד לְבָכָל דְּרָכֶיךָ
 2 דְּרָכֶיךָ דְּעָהוּ⁷⁶ (בְּמִבְּרָא 2 דְּעָהוּ⁷⁶ (בְּמִבְּרָא
 3 בְּדְרוּשֵׁי חֲסִידוֹת⁷⁷ הַמַּעֲלָה 3 בְּדְרוּשֵׁי חֲסִידוֹת⁷⁷ הַמַּעֲלָה
 4 דְּבָכָל דְּרָכֶיךָ דְּעָהוּ לְגַבִּי פֶל 4 דְּבָכָל דְּרָכֶיךָ דְּעָהוּ לְגַבִּי פֶל
 5 מַעֲשֵׂיךָ יְהִיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם), 5 מַעֲשֵׂיךָ יְהִיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם),
 6 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה בָּאִים לְקִיּוֹם 6 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה בָּאִים לְקִיּוֹם

- 7 הִיעוֹד⁷⁸ של הגאולה השלימה פִּי
 8 מְלָאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת הַיּוֹי
 9 במידה כזו שכל הארץ כולה "מלאה"
 10 בידיעת ה' פְּמִים לִיָּם מְכַסִּים כמו
 11 שהמים מכסים את כל הים בשלמות,
 12 מבלי להשאיר אף שטח לא מכוסה.

(76) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דיעות ספ"ג. (77) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 135. וש"נ. (78) ישע"י יא, ט. וראה רמב"ם סוף הל' מלכים.

מברקי כ"ק אדמו"ר שליט"א להקפות שניות באה"ק תובב"א: (א) בירושלים עיה"ק. (ב) כפר חב"ד (נה"ח ועוד). א

ב"ה, ערב חה"ס ה'תשד"מ
ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה
בירושלים עיר קדשנו תוב"ב אמן
בתוככי כל עמנו בני ישראל השמחים
בשמחת התורה בכל מקום שהם – שליט"א

בזמן שהשמחה כפולה שמחת ישראל בתורה ושמחת התורה בישראל, מקפת ומאחדת את כל עמנו הקרובים והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, באיחוד אמתי ונצחי,

תוקף ותוכן מיוחדים לשמחה זו במקדש מלך עיר מלוכה הנצחית דעמנו הנצחי, ירושלים השלימה עיר שחברה לה יחדיו,

בתוככי כל ארצנו הקדושה, פלטרין של מלך, בשלימותה,

שניתנו בנחלת עולם לעמנו גוי קדוש עם עולם, מאלקי עולם ככתוב בתורתו הנצחית –

שלימות הארץ ושלימות העם ושלימות תורתנו הקדושה.

ויהי רצון שתשוב ירושלים בקרוב ממש ליעודה ותפקידה וכהבטחת נביא הגאולה ישע"י אשר ממנה תצא תורה ודבר השם

ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו קיום ההבטחה (בלשון הכתובים):

קומה אלקים שפטה הארץ, ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי – בגאולה האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו,

המשתתף בשמחתכם – שמחתנו וחותם בכבוד רב ובתפלה לשנת תורה ושמחה ושלוש אמתי.

מנחם שניאורסאהן

וכהבטחת . . ישע"י: ב, ג.
קומה . . הארץ: תהלים פב, ח.
ממזרח . . אל תכלאי: ישע"י מג, ה-ו.

מברק להקפות שניות

ב

ב"ה, ערב חה"ס ה'תשד"מ

ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה

בכפר חב"ד (נה"ח כו') אשר באה"ק

תובב"א, על ידי משיח צדקנו,

בתוככי כל אחינו בני ישראל השמחים

בשמחת תורה בכל מקום שהם – שליט"א

בזמן שהשמחה הכפולה שמחת ישראל בהתורה ושמחת התורה בישראל, מקפת ומאחדת את כל עמנו הקרובים והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, באיחוד אמתי ונצחי,

תוקף ותוכן מיוחדים לשמחה זו בארצנו הקדושה בשלימותה, אשר תמיד עיני השם אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה.

ויהי רצון שתהי' הקדושה בגלוי, והשגחת השם עושה פלא בטוב הנראה והנגלה

וראו כל עמי הארץ כי בישראל גדול שמו – בשלמות התורה שלמות העם ושלמות הארץ,

ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו קיום ההבטחה (בלשון הכתובים):

קומה אלקים שפטה הארץ, ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי – בגאולה האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

המשתתף בשמחתכם – שמחתנו וחזרתם בכבוד רב ובתפלה לשנת תורה ושמחה ושלוש אמתי.

מנחם שניאורסאהן

תמיד . . הארץ: עקב יא, יב.

קומה . . הארץ: תהלים פב, ח.

ממזרח . . אל תכלאי: ישעיה מג, ה-ו.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' ב

17 שאז טמאי מתים מותרים לבוא בעזרה, בכל זאת יש לשלחם
18 ממקצת המִּחְנָה – מן ההיכל.
19 הגמרא מביאה נוסח אחר בדברי רבא, ולפיו הוא פשט להקל:
20 אִיכָא דְאָמְרִי – יש אומרים שכך אָמַר רַבָּא, באופן זה אינם חייבים
21 כרת על הכניסה להיכל, משום שְׁאָמַר קָרָא – נאמר בפסוק (שם)
22 'וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמִּחְנֶה, ואחר כך נאמר (שם ה' א) 'אֶל מִחוּץ לַמִּחְנֶה
23 תִּשְׁלְחוּם', ויש לדרוש מסמיכות זו, דָּכַל הֵיכָא דְקָרִינֵן בֵּיהּ – שכל
24 אופן שאנו קוראים בו (וכלומר, כל אופן שאנו לומדים שצריך
25 לקיים בו) 'אֶל מִחוּץ לַמִּחְנֶה תִּשְׁלְחוּם', שצריך לשלחם מכל
26 המחנה, כולל העזרה, קָרִינֵן בֵּיהּ – אנו קוראים בו גם את הדין
27 'וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמִּחְנֶה', שצריך לשלחם מההיכל, אבל בפסח הבא
28 בטומאה שאין לשלחם מהעזרה, לא צריך לשלחם מההיכל.
29 הגמרא דנה בספק דומה, מה הדין כשאכלו טמאי מתים חלקים
30 מהקרבתן שלא הותרו בהם: פָּעִי [–נסתפק] רַב יוֹסֵף, דְּחָקוּ טָמְאֵי
31 מֵתִים וְאָכְלוּ אִימורי פֶּסַח הֵכָא בְּטוֹמְאָה,

1 הגמרא דנה מה הדין כשנכנסו טמאי מתים למקום שלא הותר
2 להם: פָּעִי [–נסתפק] רַב יוֹסֵף, דְּחָקוּ עַצְמָם טָמְאֵי מֵתִים וְנִכְנְסוּ
3 לַהֵיכָל בְּפֶסַח הֵכָא בְּטוֹמְאָה, וההיכל הוא מקום שאין בו צורך
4 לפסח, ולא הותרו להכנס לשם, מִהוּ הַדִּין, האם הם חייבים כרת
5 על ביאת מקדש בטומאה, או שמא פטורים מכרת. וצדדי הספק
6 הם, האם נאמר מִדְּאִישְׁתֵּרִי טוֹמְאָת עֲזָרָה – מתוך שהותר להם
7 להכנס בטומאה לעזרה, אִישְׁתֵּרִי נִמְי טוֹמְאָת הֵיכָל – הותר להם
8 גם להכנס בטומאה להיכל, והיינו שאינם חייבים על כך כרת. או
9 דִּלְמָא – או שמא נאמר שאין קשר בין הדברים, וּמָאִי דְאִישְׁתֵּרִי
10 אִישְׁתֵּרִי – מה שהותר להם [להכנס בטומאה לעזרה] הותר, וּמָאִי
11 דִּלְמָא אִישְׁתֵּרִי לֹא אִישְׁתֵּרִי – אבל מה שלא הותר להם [להכנס
12 בטומאה להיכל] לֹא הותר, וחייבים על כך כרת.
13 הגמרא פושטת את הספק: אָמַר רַבָּא, באופן זה הם חייבים כרת,
14 משום שְׁאָמַר קָרָא – נאמר בפסוק (שם) 'וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמִּחְנֶה', ותיבת
15 'מן' משמעה מקצת, ויש ללמוד מכך שְׁאִפִּילוּ באופן שאין טמאי
16 המתים משתלחים מכל מחנה השכינה, כגון בפסח הבא בטומאה,

בס"ד. שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ז

- התועדות ב, המשך להתועדות יום שמחת-תורה -

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.
- 2 א. התועדות זו באה בהמשך לשמחת-תורה, כך, שנמשכת עדיין השמחה דשמח"ת, שהרי כל זמן
- 3 שלא ערכו הבדלה מהיו"ט דשמח"ת, נמשך עדיין הענין דשמח"ת.
- 4 ולהעיר, שאע"פ ששמח"ת הוא יו"ט שני של גלויות, הרי יש בו גם התוקף דשמיני-עצרת, דכיון
- 5 שבנ"י עושים מיום אחד שני ימים, הרי בודאי שהקב"ה נותן להם שכר על עבודתם, כך, שגם בשמח"ת
- 6 ישנו התוקף דשמע"צ. וזהו גם מ"ש במדרש¹ "אמרה כנס"י בארץ ישראל הייתי שומרת יום אחד, עכשיו
- 7 שני ימים, סבורה הייתי לקבל שכר על שניהן, ואיני מקבלת אלא על יום אחד", היינו, ששני הימים הם
- 8 כמו יום אחד, ובמילא, יש גם בשמח"ת התוקף דשמע"צ.
- 9 ועוד זאת, שע"פ הפס"ד ש"מעלין בקודש"² [שיש דעות שזהו מן התורה³, ואפילו להדעות שזהו רק
- 10 מדרבנן³ (כפי שמשמע גם משו"ע של רבינו הזקן⁴), הרי "חמורים דברי סופרים כו"⁵ (כמובא גם בשיעור
- 11 היומי בתניא⁶)], ניתוסף בזה גם ענין השמחה שמצד יום השבת, שהרי ענינו של יום השבת הוא תענוג,
- 12 וידוע שתענוג כולל גם ענין השמחה⁷.
- 13 ונוסף לכך, מודגש ענין השמחה ביום הש"ק זה מצד השייכות של יום השבת לערב שבת, כמארז"ל⁸
- 14 "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", כך, שיום השבת תלוי בערב שבת, והרי ערב שבת זה הי' שמח"ת.
- 15 ובפרט ע"פ הדין שדבר ש"איתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא"⁹, וידועה החקירה בענין
- 16 "בין השמשות", אם הוא יום או לילה, ויש דעה שזוהי מציאות שכוללת יום ולילה¹⁰, ועפ"ז נמצא שבין
- 17 השמשות של יום השבת כולל גם יום שמח"ת, ובמילא, "איתקצאי לכולי יומא", כך, שיום השבת כולו
- 18 שייך וכולל הענין דשמח"ת.
- 19 ונוסף לזה יש ביום הש"ק זה גם הענין ד"אסרו חג", שקשור ליו"ט בקישור חזק, כלשון הכתוב¹¹:
- 20 "אסרו חג בעבותים".
- 21 ב. והנה, ענינו של שמח"ת הוא - שאז השמחה היא נעלית יותר מהשמחה של חג הסוכות¹², כי
- 22 השמחה של חג הסוכות היא שמחה של מצוה, ואילו השמחה של שמח"ת היא שמחה של תורה, ובזה
- 23 גופא - לא רק שישראל מקבלים מהתורה, אלא גם שישראל משפיעים בתורה, וכפי שהדבר בא לידי
- 24 פועל - שבנ"י גורמים שמחה אצל התורה, והרי ידוע¹³ שהדבר הגורם צריך להיות נעלה יותר.
- 25 ומעלה זו של שמח"ת, שנמשכת גם ביום הש"ק זה (כנ"ל) - ממשיכים מיום הש"ק זה (ובפרט מהזמן
- 26 דרעוא דרעוין) על כל שבתות השנה, ועל ידם - על כל ימות השבוע של כל השנה, כיון שמיום השבת
- 27 מתברכין כולו יומין¹⁴.

* * *

<p>(8) ע"ז ג, סע"א.
 (9) שבת מג, א.
 (10) ראה תו"מ חל"ו ע' 365. וש"נ.
 (11) תהלים קיח, כז. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סתכ"ט סי"ז.
 (12) ראה גם שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון
 (התועדות ב) תשכ"א ס"ח (תו"מ חכ"ט ע' 128).
 (13) המשך וכנה תרל"ז פט"ו ופכ"א.
 (14) זח"ב סג, ב. פח, א.</p> | <p>(1) שהש"ר פ"א, ו (ה). הובא בלקו"ת דרושי שמע"צ צב, ג.
 (2) ברכות כח, א. וש"נ.
 (3) ראה אג"ק ח"ה ע' שלא. ח"ז ע' צט. ע' קפח. ח"ג ע' נד.
 ס"ע קצ. לקו"ש ח"ג ע' 250 הערה ד"ה להעלות. ח"כ ע' 210
 הערה 23. וש"נ.
 (4) או"ח סוסל"ד.
 (5) ראה עירובין כא, ב. סנהדרין פח, ב.
 (6) אגה"ק סוסכ"ג.
 (7) ראה גם תו"מ חל"ד ע' 334. וש"נ.</p> |
|--|---|

- ג. דובר בהתוועדות קודמת¹⁵ אודות פירוש רבינו הזקן¹⁶ בענין "נשמה שנתת בי טהורה היא":
 "נשמה" - כשנמצאת באוצר הנשמות יחד עם כל הנשמות; "נתת" - כשמייחדים נשמה פרטית מכל
 שאר הנשמות כדי לירד למטה (שהרי בלאה"כ, אין חילוק בין נשמה זו לשאר הנשמות); "בי" -
 כשמודיעים לה מקומה למטה, בגוף פלוני, שאז נעשית בבחי' "נוסע".
 ואח"כ מתחילה ירידת הנשמה למטה, ובלשון רבינו הזקן בתניא¹⁷: "נסעה וירדה כו",
 - רבינו הזקן אומר זאת אמנם בנוגע לתורה, אבל נש"י ותורה שייכים וקשורים זל"ז, כמ"ש רש"י
 בהתחלת התורה: "בראשית", "בשביל התורה .. ובשביל ישראל" -
 וסדר הנסיעה הוא: לכל לראש - "טהורה היא", בעולם האצילות, ואח"כ "אתה בראתה אתה יצרתה
 ואתה נפתחתה בי" - בעולמות בי"ע, ועד "ואתה משמרה בקרבי", שזוהי המעלה הכי גדולה שיש בנשמה,
 שזהו"ע של הרגש פנימי.
 ועל זה אמר רבינו הזקן, שהעיקר הוא הרגש פנימי, וענין זה צריך להיות באופן של "ערוכה בכל".
 ופירוש הדברים:
 כתיב¹⁸ "ערוכה בכל ושמורה", ופירשו חז"ל¹⁹ "אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת".
 וכמו"כ צריך להיות הענין דהרגש פנימי באופן ש"ערוכה בכל", "ערוכה ברמ"ח אברים", ואז הרי
 זה באופן ד"שמורה", "משתמרת" - שזהו הענין ד"אתה משמרה בקרבי".
 ד. ובתור דוגמא לענין דהרגש פנימי - סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁰ סיפור אודות החסיד ר' פינחס
 רויזעס משקלאָוו:
 נוהג הי' ר' פינחס לנסוע אל רבינו הזקן ארבעה חדשים בשנה: אלול, תשרי, ניסן וסיון. פעם אחת
 אירע שמצד בריאות הגוף לא הי' יכול לנסוע אל רבינו הזקן לחודש תשרי, ואף שלקראת שמע"צ השתפר
 כבר מצב בריאותו, הנה בגלל הקור שהקדים לבוא, לא נסע לאדמו"ר הזקן גם לשמע"צ. וכאשר התוועד
 עם חסידים בשמע"צ, הנה באמצע ההתוועדות זעק פתאום: "אוי רבי" ... באמרו, שהרבי חושב עליו
 עכשיו! ...
 באותה שעה ישבו בהתוועדות של רבינו הזקן אברכים משקלאָוו, ולפתע שאל אותם רבינו הזקן
 אודות ר' פינחס רויזעס, ואמר: פינחס רויזעס זקוק לרפואת הגוף. מה שאיני יכול ליתן לו, איני נותן
 לו, אבל רפואת הגוף - הנני נותן לו!
 כאשר האברכים הנ"ל חזרו לשקלאָוו, נכנסו לר' פינחס ואמרו לו שיעמיד משקה, וסיפרו לו מה
 שרבינו הזקן אמר אודותיו, ואז התברר, שדיבורו של רבינו הזקן אודות ר' פינחס הי' מכון בדיוק באותה
 שעה שר' פינחס זעק "אוי רבי" ...
 וכאשר האברכים באו בטענה לר' פינחס - ורצו להעלותו על השולחן ולכבד אותו כו' ("אים געוואָלט
 אַריינציילן"), כמנהג בעלי-בתים חשובים - הא מניין לך ("ווי קומט עס צו דיר")?! השיב להם ר'
 פינחס: אין זה משלי ("דאָס איז ניט איך")! שכן, בהיותי אצל רבינו הזקן ביחידות הראשונה, מסרתי
 לו את ה"נפש", ביחידות השני' מסרתי לו את ה"רוח", וביחידות השלישית מסרתי לו את ה"נשמה",
 ובמילא, הנר"נ אינם שלי, אלא של רבינו הזקן!
 וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר: וזהו הרגש פנימי.

(18) שמואל-ב כג, ה.

(19) עירובין נד, רע"א.

(20) שיחה הנ"ל ס"ח (שם ס"ע 54 ואילך).

(15) שיחת ליל שמח"ת ס"ד ואילך (לעיל ע' 128 ואילך)

(16) שיחת יום שמע"צ תש"ה ס"ב (סה"ש תש"ה ס"ע 53

ואילך).

(17) פ"ד (ח, ב).

- 1 ה. ובהמשך לזה דיבר כ"ק מו"ח אדמו"ר²¹ שצריך לפעול על הגוף שיהנה מדבר מצוה, ודיבר גם²²
 2 אודות הענין דברכת שהחיינו, שסדרה מלמטה למעלה: "שהחיינו", ואח"כ "וקיימנו", ועד "והגיענו" -
 3 מלשון יגיעה, יגיעת הגוף, שגם במצב כזה תהי' לו הנאה מדבר מצוה.
 4 והמשיך²¹, שזהו כמו אצל איש-חיל ("א סאָלדאַט"), שבתחילה קשים עבורו סדרי הצבא, אבל לאחר
 5 כן, כשמרגילים אותו כו', הנה גם לאחר זמן רב, במקום אחר, ובבגדים אחרים, ניכר עליו שהוא
 6 איש-חיל. וכן הוא בנוגע לבנ"י, "צבאות ה'" - שתמיד ניכר על יהודי שייכותו ל"צבאות ה'", וגם בהיותו
 7 במצב של "והגיענו", מלשון יגיעה, שהגוף עיף ויגע, הרי הוא נהנה מדבר מצוה.
 8 ו. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):
 9 ענין היגיעה והעייפות - הי' אצל כולם. פה דחפו אותו ושם דחקו אותו, וגם האוכל והשינה לא היו
 10 בשלימות ("ניט דערעסן און ניט דערשלאָפן"), ולא כדאי לחזור ולפרט את הדברים, שאז יזכר כל אחד
 11 היכן כואב לו...
 12 אך מ"מ צריך להיות עכשיו ענין השמחה, ובאופן שהגוף יהנה מדבר מצוה, והשמחה צריכה להיות
 13 (לא ע"י צביטת הלחיים... אלא) מתוך הרגש פנימי, באופן ד"ערוכה ברמ"ח אברים".
 14 וכמוזכר לעיל²³ אודות דברי האיש-חיל להצ"צ, שעיקר העבודה של איש-חיל היא לנצח ולכבוש,
 15 ועבודה זו נעשית (לא ע"י דמעות, אלא) ע"י שמחה דוקא, והצ"צ קיבל את דבריו - שצריכה להיות
 16 העבודה בשמחה.
 * * *
 17 ז. ענינו של שמיני-עצרת הוא - כפי שתרגם אונקלוס על הפסוק²⁴ "ביום השמיני עצרת תהי' לכם",
 18 "כנישין תהי' לכוין", שכל בנ"י מתאספים ומתקבצים יחדיו.
 19 ולכאורה אינו מובן:
 20 בכל יו"ט ישנו דין ש"כל איש ישראל .. כאיש אחד חברים"²⁵, "הכתוב עשאו כולן חברים"²⁶.
 21 ועאכ"כ בחג הסוכות, שנקרא "חג האסיף"²⁷, והרי הענין דחג האסיף בגשמיות הוא מפני שכן הוא
 22 ברוחניות - שזהו הזמן שבו מתאספים כל בנ"י²⁸.
 23 וכמו"כ מודגש ענין האחדות במצות ד' מינים שבחג הסוכות - הן האחדות שבכללות נטילת מינים
 24 שונים ביחד, והן האחדות של הפרטים שבכל אחד מד' המינים בפני עצמו²⁹: אתרוג, "פרי עץ הדר",
 25 "שדר באילנו משנה לשנה"³⁰ - שסובל את כל השינויים שבמשך ד' תקופות השנה, ולא עוד אלא שגדל
 26 מהם³¹, והיינו, שבו מתאחדים ד' תקופות השנה; לולב, "כפת (חסר כתיב) תמרים", שצ"ל כפות³², והרי
 27 אין זה באופן שמלכתחילה יש בו רק עלה אחד, שהרי יש בו כו"כ עלים, אלא שנעשים ענין אחד; הדס,
 28 שצ"ל "תלתא בחד קינא"³³; וכן ערבה, שגדלים באחוזה²⁹. וענין זה שבכל אחד מד' המינים גופא ישנה
 29 התאחדות של פרטים, מהוה הכשרה שיוכלו לעשות מד' המינים מצוה אחת.
 30 וכיון שגם חג הסוכות מורה על ענין האחדות - מהי המעלה של שמע"צ, שעז"נ "כנישין תהי' לכוין"?

(28 נתבאר בארוכה בשיחת יום ב' דחה"ס בתחלתה (לעיל ע' 90 ואילך).
 (29 ראה לקו"ש חכ"ט ע' 224. וש"נ.
 (30 סוכה לה, א.
 (31 המשך וככה תרל"ז פצ"ד.
 (32 שם לב, א.
 (33 שם, ב.

(21 שיחת יום שמח"ת ס"ב (סה"ש שם ע' 58).
 (22 שיחת ליל שמח"ת בתחלתה (שם ס"ע 55).
 (23 שיחת ליל שמח"ת ס"ט (לעיל ע' 132). וש"נ.
 (24 פינחס כט, לה.
 (25 ס' שופטים כ, יא.
 (26 חגיגה כו, א. וראה ירושלמי שם פ"ג ה"ו.
 (27 משפטים כג, טז. תשא לד, כב.

ח. והענין בזה:

חג הסוכות קשור עם ענין גשמי - ישיבה בסוכה, ובאופן ד"תשבו כעין תדורו³⁴ וכו'; משא"כ שמע"צ - אין בו סוכה, לא דפנות ולא סכך וכו', וכל ענינו הו"ע של שלילה - כמבואר במפרשי התורה³⁵ על הפסוק "עצרת תהי' לכם", ש"עצרת" הוא מלשון מניעה ("אֶפְהָאֲלֹטֶן"), היינו, שצריך להמנע מכל הענינים שעשו בחג הסוכות. וענין זה מורה ששמע"צ הוא למעלה מכל ההגבלות.

ולכן, דוקא בשמע"צ יכולה להיות אחדות אמיתית - כמו האחדות בענין הקרבנות: "פר אחד איל אחד"³⁶ (לא כמו בחג הסוכות שהקריבו שבעים פרים³⁷), באופן ש"יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"³⁸, והיינו, שנמצאים במעמד ומצב שלמעלה משייכות לעולם.

וזהו החילוק בין האחדות שבחג הסוכות לאחדות שבשמע"צ - שבחג הסוכות ישנם ד' מינים, שהם ענינים פרטיים, והיינו, שאף שד' המינים נעשים מצוה אחת, "אגודה אחת לעשות רצונך"³⁹, הרי "אגודה" כשלעצמה מורה שישנם פרטים שונים, אלא שמאחדים אותם; משא"כ בשמע"צ - הרי עבודת היום היא בניגון וריקוד ללא התחלקות של פרטים, שהרי רוקדים עם הס"ת כפי שהיא קשורה באבנט ועטופה במעיל, שבזה משתווים כל בני⁴⁰, מ"ראשיכם שבטיכם עד חוטב עציץ ושואב מימין"⁴¹.

וזהו גם דיוק הלשון "יהיו לך לבדך", "לך" ולא "לכם" - כיון שאין כאן שני דברים שמתאחדים (שאו מתאים יותר הלשון "לכם"), אלא מלכתחילה יש רק מציאות אחת: "ישראל ומלכא בלחודוהי"⁴² - לא כמו שני ענינים שמתאחדים, אלא לכתחילה ענין אחד - "ישראל וקוב"ה כולא חד"⁴³.

ט. ויש להוסיף בזה:

ידוע הסיפור⁴⁴ אודות הרה"צ ר' לוי יצחק מבארדיטשוב, שראה יהודי פשוט, סנדלר, ששמח בשמח"ת, וכיון שרצה למצוא עוד לימוד זכות על בני"י, פנה אליו ושאל אותו, האם הוא משתתף בשיעור הגמרא, וכשהשיב בשלילה (בהרגישו שהשאלה היא בבחי' "לועג לרש"⁴⁵, שהרי ידע מי הוא כו'), שאל אותו, אם הוא משתתף בשיעורים פשוטים יותר, עד שהתברר שאינו משתתף אפילו בשיעור ב"עין יעקב" שלומדים באידיש ("אין מאַמע לשון"). ואז שאל אותו: אם כן, מה אתה שמח כל כך?! והשיב לו: גם כאשר אח עורך חתונה, רוקדים בשמחה!...

אמנם, לאמיתותו של דבר, אין זו רק חתונה של אח, אלא זוהי חתונה שלו, שהרי בשמח"ת לוקחים את התורה כפי שהיא "נעלמה מעיני כל חי"⁴⁶, כפי שהדבר מתבטא גם בגלוי בכך שהס"ת מכוסה במעיל, והרי בענין זה שוים כל בני"י.

וזהו מעלת האחדות שבשמח"ת לגבי האחדות שבחג הסוכות.

י. ובנוגע לפועל:

כאשר מסירים את המסכים וההעלמות שבין בני"י, שזהו ענין האחדות, אזי ניתוסף בכל הענינים, ועד שניתוסף גם בהבנת והשגת התורה, כי, אחדות באה מצד השמחה, והרי שמחה הו"ע הבינה⁴⁷, ובמילא ניתוסף עי"ז בהבנת והשגת התורה.

* * *

(41) ר"פ נציבים.
(42) ראה זהר ח"א סד, אי"ב, רח, ב. ח"ג לב, א.
(43) ראה זח"ג עג, א.
(44) ראה גם תו"מ חל"ב ע' 92 הערה 5.
(45) משלי יז, ה. וראה ברכות יח, א. ועוד.
(46) איוב כח, כא.
(47) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד. וש"נ.

(34) שם כח, ב.
(35) ראה פרש"י עה"פ. נתבאר בלקו"ש חל"ג ע' 176 ואילך.
(36) שם, לו.
(37) סוכה נה, ב.
(38) משלי ה, יז. וראה תו"מ סה"מ תשרי ע' פב. וש"נ.
(39) נוסח תפלת ימים נוראים.
(40) ראה גם שיחת ליל שמח"ת דאשתקד בתחלתה (לעיל ע' 152). וש"נ.

- 1 יא. נוסף על ענין האחדות שישנו בכל שנה ושנה (ככל פרטי הדרגות והעליות שבזה, ועד לקריאת
- 2 היום בפרשת וזאת הברכה⁴⁸: "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", שזהו ענין
- 3 האחדות) - ניתוסף בזה עוד יותר בשנת הקהל:
- 4 ענין האחדות ישנו אמנם מיד "בבוא כל ישראל ליראות גו"⁴⁹, כמו בכל עלי' לרגל, אבל אעפ"כ,
- 5 אין זה מספיק עדיין, ויש צורך בהתאחדות נוספת - "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר
- 6 בשעריך"⁵⁰.
- 7 ובפשטות:
- 8 בעלי' לרגל - הרי נשים פטורות⁵¹, כיון שזוהי מצות-עשה שהזמן גרמא, ועאכו"כ שהטף פטורים,
- 9 כיון שלא נתחייבו במצוות. ועד"ז בנוגע לגר - גר תושב או גר צדק (כב' הפירושים שבזה⁵²) - הנה גר
- 10 תושב, בודאי אינו חייב בעלי' לרגל; וגם גר צדק, כיון שאין לו קרקע בארץ ישראל, ה"ה פטור מעלי'
- 11 לרגל⁵³.
- 12 וזוהי ההוספה בענין האחדות שב"הקהל" - כיון שבהקהל חייבים גם הנשים והטף והגרים (דאף
- 13 ש"כל הפטור מן הראי' פטור ממצות הקהל"⁵⁴, הרי נשים וטף והגרים נתברו בפירוש בכתוב).
- 14 יב. והנה, בנוגע למצות הקהל איתא בגמרא⁵⁵: "אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף
- 15 למה באין? - כדי ליתן שכר למביאיהן".
- 16 ולכאורה הרי זה פלא גדול:
- 17 בשעה שהאנשים באים ללמוד (לעיין ולפלפל בשקו"ט בכל אופני לימוד התורה), והנשים באות
- 18 לשמוע (לשמוע ענינים חדשים בתורה, דינים הנוגעים להן, שהרי הפרשיות שקורין בהקהל נוגעים גם
- 19 אליהן) - במה נחשב שכר הבאת הטף לגבי ענינים הנ"ל?
- 20 גם מצד ענין השכל בלבד - הרי לימוד התורה הו"ע של הבנה והשגה, שיש בזה תענוג ועריבות
- 21 ("געשמאק"), וכפי שדרשו רז"ל⁵⁶ על הפסוק⁵⁷ "וכל חפצך לא ישוו בה", שאין שום דבר שמגיע למעלת
- 22 התורה; ואילו הבאת הטף - שיכולה להיעשות גם ע"י משרת - איזה תפיסת מקום יש לה לגבי מעלת
- 23 לימוד התורה?!
- 24 ובפרט מצד גודל המעלה של קריאת פרשיות התורה בהקהל ע"י המלך, כדברי הרמב"ם (לא בספר
- 25 טעמי המצוות, אלא) בספר הי"ד בתור פס"ד להלכה⁵⁸: "יראה עצמו כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה
- 26 שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל", "כיום שניתנה בו בסיני". וא"כ, לאחר שהאנשים
- 27 והנשים שומעים תורה מפי הגבורה - איזה תפיסת מקום יש לשכר על הבאת הטף?!
- 28 ואעפ"כ, הנה לא זו בלבד שזהו ענין שיש לו תפיסת מקום, אלא עוד זאת, שענין זה בא בתור הוספה
- 29 על הלימוד והשמיעה של האנשים והנשים, ובאופן של שכר, ש"שכר מצוה מצוה"⁵⁹, ו"משכרה נדע
- 30 מהותה"⁶⁰, וכיון שהשכר הוא על הבאת הטף, הרי מזה מובן גודל מהות הדבר, שזהו הענין הכי חשוב
- 31 בהקהל - אף שלכאורה הרי זה לגמרי שלא בערך!

(54) רמב"ם שם פ"ג ה"ב.

(55) חגיגה ג, א.

(56) ראה מו"ק ט, ריש ע"ב. ירושלמי פאה פ"א ה"א.

(57) משלי ג, טו.

(58) שם ה"ו.

(59) אבות פ"ד מ"ב.

(60) תניא פל"ט (נג, א).

(48) לג, ה.

(49) וילך לא, יא.

(50) שם, יב.

(51) רמב"ם הל' חגיגה רפ"ב.

(52) ראה אנציק' תלמודית הקהל ס"ב (כרך י ע' תמו). וש"נ.

(53) פסחים ח, ב. ירושלמי פאה פ"ג ה"ז. תוד"ה מאל' -

פסחים ג, ב.

- יג. והביאור בזה יובן מהמשך הכתוב - "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים גו'"⁶¹;
- בפסוק זה מדובר אודות ה"טף", שבאותה שעה שהמלך הי' קורא פרשיות התורה, לא היתה אצלם הבנה והשגה בדברי המלך (ובפרט שלדעת רוב הפוסקים⁶² החיוב והשכר על הבאת הטף הוא לא רק בנוגע לאלו שהגיעו לחינוך, אלא גם בנוגע לאלו שזה עתה נולדו), ואעפ"כ, הרי זה פעל עליהם במשך זמן לאח"ז - ש"ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים גו"'.⁶³
- וזהו הטעם לגדול השכר על הבאת הטף, עוד יותר מאשר שמיעת פרשיות התורה מפי הגבורה - כיון שע"ז "ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים", היינו, שמעמידים ילדים שילמדו תורה ביראת שמים.
- יד. ויש להוסיף, שגודל מעלת הטף מודגשת גם בנוגע לשמיעת התורה מפי הגבורה בפעם הראשונה, בעת מתן-תורה:
- אע"פ שלימוד התורה הי' גם קודם מ"ת, כפי שאמרו רז"ל⁶⁴ "אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה הי'", ו"מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם", ולא רק אצל האבות עצמם, אלא כמ"ש⁶⁵ "ואת יהודה שלח גו' להורות לפניו", "לתקן לו בית תלמוד כו"י"⁶⁶ - הרי הענין דשמיעת התורה מפי הגבורה נתחדש במ"ת דוקא, כאשר "וירד ה' על הר סיני"⁶⁷.
- לימוד התורה של האבות הי' אמנם במדרגה נעלית, שהרי האבות היו בבחינת "מרכבה"⁶⁸; אבל במ"ת נתחדש הענין דשמיעת התורה מפי הגבורה.
- וכיצד זכו בני"י לשמיעת התורה מפי הגבורה במ"ת - דוקא ע"ז שאמרו "בנינו ערבים בעדינו"⁶⁹.
- ונמצא, שהענין ד"בנינו ערבים בעדינו" הוא נעלה יותר משמיעת התורה מפי הגבורה, כידוע⁷⁰ שהדבר הגורם צריך להיות נעלה יותר מהדבר שנגרם על ידו.
- ומזה למדים גם בנוגע לכל הזמנים, שכאשר האנשים צריכים ללמוד והנשים צריכות לשמוע, הנה קודם לזה - במעלה ובזמן - צריכים להביא את הטף, שזהו ענין נעלה יותר מהלימוד והשמיעה של האנשים והנשים, כשם שהענין ד"בנינו ערבים בעדינו" הוא נעלה יותר משמיעת התורה מפי הגבורה.
- טו. ומכל זה מובן גודל השכר של מלמדי תינוקות, וכל העוסקים בחינוך על טהרת הקודש. ולכן, צריך להשתדל בזה ביותר, ולא לחשוב שמוטב ללמוד תורה מפי הגבורה, כמו במ"ת, כמארז"ל⁶⁹ "מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן כו"י" - שהרי למדים מהענין דהקהל, שמעלת הלימוד והשמיעה של האנשים והנשים "כיום שניתנה בו בסיני" "מפי הגבורה", אינה מגעת לעילוי והשכר שבהבאת הטף.
- וזהו גם הטעם לגודל ההשתדלות שהשקיעו רבותינו נשיאנו בענין החינוך⁷⁰, החל מלימוד אל"ף ב"ת, והיינו, שביחד עם התעסקותם בגילוי רזין דרזין, שזהו"ע לימוד התורה מפי הגבורה, התעסקו גם בחינוך של ילדים, באופן שבמשך הזמן "ישמעו ולמדו ליראה גו"'.⁷¹

67 ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. וראה תניא פכ"ג (כח, ב). רפל"ד.

ובכ"מ.

68 ראה תנחומא ויגש ב. שהש"ר פ"א, ד (א).

69 ברכות כב, א. וש"נ.

70 ראה גם שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון (התוועדות ב) תשכ"ד ס"ג (תו"מ חל"ח ע' 150 ואילך). לעיל ע' 70. וש"נ.

61 שם, יג.

62 רמב"ן ואוה"ח וילך שם. חדא"ג מהרש"א חגיגה שם.

וראה אנציק' תלמודית שם ע' תמה. וש"נ.

63 יומא כח, ב.

64 ויגש מו, כח.

65 פרש"י עה"פ.

66 יתרו יט, כ.

- 1 טז. וזהו כללות הענין של "הקהל" - להעמיד חיל גדול של ילדים שבמשך הזמן "ישמעו ולמדו
2 ליראה גו",
3 ועי' זוכים להענין ד"הקהל" שיעשה הקב"ה - "קהל גדול ישובו הנה"⁷¹, כולל גם ילדים, כמובן
4 מזה שהפסוק⁷¹ מזכיר גם "הרה ויולדת", ואפילו "עיור ופיסח"⁷¹, והיינו, שגם אלו שאפילו לאחר ביאת
5 משיח יהיו עדיין במעמד ומצב של "עיור ופיסח", שפטורים מן הראי'⁵¹ - הנה על זה אומר הנביא, שגם
6 אותם יקהיל הקב"ה, ואז ירפא אותם, ועד ש"והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים"⁷², שענינה של
7 ירושלים הוא - שלימות היראה⁷³.
- 8 ומזה מובן, שהענין ד"הקהל" נוגע גם עתה, כי אע"פ שביהמ"ק חרב, הרי ידוע שהחורבן הי' רק
9 בגשמיות⁷⁴, כשם שענין הגלות הוא רק בנוגע לגוף, ואילו הנשמה לא הלכה בגלות⁷⁵, ולכן, העבודה
10 ד"הקהל" ישנה בכל זמן ובכל מקום, ועאכ"כ בשנת הקהל.
- 11 ועבודה זו צריכה להיות מתוך שמחה וטוב לבב, וכהסיפור הנ"ל²³ אודות האיש-חיל שאמר
12 לצמח-צדק שענין הנצחון הוא (לא ע"י דמעות, אלא) ע"י "מאָרש" של שמחה, והצ"צ קיבל את דבריו,
13 ובהתאם לכך צריכה להיות העבודה מתוך שמחה של מצוה ושמחה של תורה, ולהמשיך זאת באופן
14 ד"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"⁷⁶, עד ל"נחלה בלי מצרים"⁷⁷.

* * *

- 15 יז. הביאור בדברי התוספתא⁷⁸ בענין הקהל: "אותו היום כהנים עומדים בגדרים ופרצות וחצוצרות
16 של זהב בידיהם, תוקעין ומריעין ותוקעין [להקהיל את העם אל ביהמ"ק], כל כהן שאין בידו חצוצרות,
17 אומרין, דומה זה שאין כהן הוא",
18 - דלכאורה, מהי השייכות של התקיעה בחצוצרות כהכנה ל"הקהל" להוכחה על הכהונה⁷⁹ שענינה
19 הוא הבדלה מן העולם כדי לעמוד לפני ה' לשרתו כו' -
- 20 בהקדם הביאור בענין הקטורת (שזהו עיקר ענין הכהונה, כמ"ש⁸⁰ "ישימו קטורה באפך"), ע"פ מ"ש
21 הרמב"ם במור"ם⁸¹ שבאה להטבת הריח בביהמ"ק, ובפנימיות הענינים⁸², כדאיתא בזהר⁸³ שעבודת הקטורת
22 היא להעביר הזהומא וטינופא דיצה"ר.
- 23 ובזה גופא יש חילוק בין הקטורת דכל השנה, שפועלת רק העברת הזדונות (שלילה)⁸⁴, לקטורת
24 דיוהכ"פ, שהיא עבודה חיובית⁸⁵ שפועלת מציאות חדשה בעולם, שהזדונות מתהפכים לזכיות -
25 בדוגמת החילוק בין תשובה מיראה, שהיא רק מאימת האדון, לתשובה מאהבה, שמוסר את עצמו
26 אל האהוב⁸⁶, ועד לאהבה שמצד בחי' היחידה, "בכל מאדך"⁸⁷ (ודוגמתם בתורה - נגלה בתורה

שהצ"צ הי' "רוחץ" כמה ענינים ע"פ פנימיות התורה.

(83) זר"ח שה"ש סז, ד.

(84) ע"ד "מלאכה שאינה צריכה לגופה" (שבת עג, ב. וש"נ).
(85) ולא רק בשביל העברת ריח הרע כו' - שענין זה שייך לקטורת דכל השנה, שהיתה בהיכל, ששם הגיע ריח הקרבנות דרך האולם שלא היו לו דלתות (מדות פ"ב מ"ג), משא"כ הקטורת דיוהכ"פ שהיתה בקדש הקדשים, שבינו ובין ההיכל והעזרה היו כמה דלתות, ולשם לא הי' מגיע ריח הקרבנות. ואעפ"כ, הי' צורך בעבודת הקטורת, ובאופן שכל בית קד"ק הי' צריך להתמלא עשן.

(86) ומצד זה באה כללות העבודה - כיון שאוהב מה שהאהוב אוהב (ע"ד פתגם רבינו הזקן בנוגע למעלת אהבת ישראל על אהבת ה', כיון שאוהב מה שהאהוב אוהב ("היום יום" כח ניסן. ובכ"מ)).

(87) ואתחנן ו, ה.

(71) ירמ' לא, ז.

(72) ישע' כז, יג.

(73) לקו"ת דרושי ר"ה ס, ב. ובכ"מ.

(74) ראה גם תו"מ חמ"ז ריש ע' 328. וש"נ.

(75) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ.

(76) ויצא כח, יד.

(77) שבת קיח, סע"א.

(78) סוטה פ"ז, ח.

(79) כמו נטילת מתנות כהונה, שיכולים לעשות זאת פעם אחת בשנה, כדי לשמור על חזקת הכהונה (ראה חולין קלג, א).

(80) ברכה לג, יו"ד.

(81) ח"ג פמ"ה.

(82) להעיר מהסיפור הידוע שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה

תו"מ - רשימת היום מן ס"ע שכא. וש"נ), שבין הלימודים שהי' הצ"צ לומד עם אדמו"ר מהר"ש הי' גם הספר מורה נבוכים, אלא

1 ופנימיות התורה⁸⁸). ולכן, תנאי עיקרי בקטורת דיוהכ"פ - "מעלה עשן"⁸⁹, שמורה על העלי⁹⁰ למעלה
2 מעלה⁹¹.

3 ועפ"ז: הבדלת הכהנים מהעולם היא רק הכנה לעיקר עבודתם - פעולה בעולם, לא רק ע"י קרבנות
4 וקטורת דכל השנה, אלא גם (ובעיקר) ע"י הקטורת דיוהכ"פ.

5 והבחינה לזה היא, כאשר הכהן יוצא חוץ לביהמ"ק לחוצות ירושלים, ולהשפיע על העם שנמצאים
6 שם שיקהלו לביהמ"ק, ע"י התקיעה בחצוצרות⁹² (שמורה על איחוד שני חצאי צורות, ישראל וקוב"ה),
7 שזה מוכיח שעבודתו במשך כל ז' השנים היתה כדבעי - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש
8 חי"ד ע' 127 ואילך.

9 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני"].

* * *

10 יח. דובר בהתוועדויות הקודמות⁹³ אודות שני הפירושים⁹⁴ של רבינו הזקן על "אתה הראת"⁹⁵:
11 פירוש הא': "אתה" - עצמות א"ס [שהוא המציאות האמיתית, ובלשון הרמב"ם⁹⁶: "כל הנמצאים ..
12 לא נמצאו אלא מאמתת המצאו", ומזה מובן שהוא המציאות האמיתית, ולכן יכולים לומר עליו "אתה"
13 - לנוכח], "הראת", "האָסט זיך באַוויזן", "לדעת", "אָז מ'זאָל דיר וויסן", והיינו, שגם נשמה בגוף תוכל
14 לדעת עצמותו ית', ובמילא תהי' אצלה גם הידיעה ש"הוי' הוא האלקים אין עוד מלבדו"⁹⁵.
15 וישנו גם פירוש הב',

16 - ובהקדם סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר בהתוועדות של י"ט כסלו⁹⁷, שכאשר חסידים שמעו פירוש זה
17 מרבינו הזקן, היו יראים מפני אותה שנה. אבל, בעמדנו בשמח"ת, הרי זה בודאי לא זיזק ("שמח"ת
18 שאַט דאָך ניט")⁹⁸, ובפרט כשאוחזים כבר לאחרי "אתה הראת" - ב"לעושה נפלאות גדולות לבדו"⁹⁹,
19 שזהו ענינה של הגאולה האמיתית והשלימה. ולכן יכולים לומר גם פירוש זה -

20 ש"לדעת" הוא מלשון שבירה, כמו "וידוע בהם את אנשי סוכות"¹⁰⁰ - "ווי מ'זאָל זיך צוברעכץ", כדי
21 שכולם ידעו ש"אין עוד מלבדו".

קטגור נעשה סניגור, ובדוגמת האומר אחטא ואשוב שאין
מספיקין בידו לעשות תשובה, הואיל והתשובה גורמת לו לחטוא
(ראה לקו"ש חי"א ע' 3. ושי"נ), [וישראל דומים למלאכים (ראה
שו"ע אדה"ז אר"ח סתר"י ס"ט. סתרי"ט ס"ט. ושי"נ) - שעומדים
למעלה מהעולם לגמרי.

92 ולהעיר, שגם כהן בעל מום שאסור בעבודה במקדש,
צריך לתקוע בחצוצרות (תוספתא שם), שזהו בדוגמת הענין שכל
הגבוה ביותר דוקא יש ביכלתו לחדור ולפעול למטה מטה ביותר.
ויובן יותר - ע"פ ביאור הצ"צ בספר המצוות שלו (מצות איסור
עבודת כהן בעל מום) בענין אכילת קדשים ע"י בעל מום שאינו
ראוי לעבודה (דרמ"צ לא, א ואילך).

93 ראה שיחת יום שמח"ת ס"ב (לעיל ע' 153). ושי"נ.

94 ראה גם שיחת ליל שמח"ת תשח"י סל"ט (תו"מ חכ"א
ע' 112). ושי"נ.

95 ואתחנן ד, לה.

96 ריש הל' יסוה"ת.

97 שיחת ליל י"ט כסלו תרצ"ב (לקו"ד ח"ד תשמט, סע"ב
ואילך).

98 ראה סה"ש תורת שלום ע' 53 ואילך. ע' 56. ע' 58. אג"ק
אדמו"ר מוהרי"צ חי"א ע' קפח.

99 תהלים קלו, ד.

100 ס' שופטים ח, טז. וראה סה"מ תרצ"ב ע' סב. ושי"נ.

88 ולהעיר, שאע"פ שגם לימוד הנגלה צ"ל באופן ד"מה
להלן באימה וביראה וברת וביע אף כאן כו", הרי בלימוד
פנימיות התורה דרושה זהירות גדולה יותר, וכידוע הפתגם שעז"נ
(תבוא כז, טו) "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה גו' ושם
בסתר" - פנימיות התורה (ראה תו"מ חל"ז ע' 253. ושי"נ). ולכן,
גם לתנאים גדולים בנגלה דתורה יש כמה אזהרות בנוגע ללימוד
מעשה מרכבה כו', כדברי הגמרא במסכת חגיגה (יג, א).

89 ראה יומא נג, א.

90 להעיר, שעלי' ברוחניות, קשורה גם עם גשמיות. וכפי
שרואים גם בדין רשות הרבים, שאינה כמו רשות היחיד שעולה
עד לרקיע, אלא אין רשות הרבים למעלה מעשרה (רמב"ם הל'
שבת פ"ג ה"ג), כיון שלמעלה מעשרה לא שייך ענין שהוא חוץ
מרשות יחידו של עולם (שנותן מקום לטעות כו', "כתוב והררצה
לטעות יטעה" (בר"פ פ"ח, ח)) - שמוזה מוכח שהענין ברוחניות
קשור גם עם מקום גשמי.

91 וזהו גם החילוק בין התשובה דכל השנה (כמארז"ל
(שבת קנג, א) "שוב יום אחד לפני מיתתך", שצ"ל "כל ימיו
בתשובה"), שאז מותר באכילה ושתי', לתשובה דיוהכ"פ, שאז
ישנו החיוב דחמשה עיניים [ובלאו הכי, אין יוהכ"פ מכפר,
אפילו לדעת רבי שעיצומו של יום מכפר גם ללא תשובה, כי
כאשר החטא הוא בענינו של יוהכ"פ גופא, ה"ה בגדר גורם
להחטא, ואי אפשר שהגורם לחטא יהי' גם מכפר עליו, דאין

- 1 והיינו, שע"י שבירה ויסורים כו' ניתוסף עליו גדול יותר - כפי שהי' אצל רבינו הזקן, שבאותה שנה
 2 שבה אמר את הפירוש ש"לדעת" הוא מלשון שבירה כו', אירע כללות ענין המאסר בפטרבורג, והרי ענין
 3 זה הוא ע"ד מארז"ל¹⁰¹ "הזית הזה כשכותשין אותו הוא מוציא שמנו", כדברי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב)
 4 נ"ע¹⁰², שלכן מונח אצלו ("בא אים לייגט זיך") שהענין דהפצת המעיינות התחיל בעיקר לאחר פטרבורג,
 5 ועד שענין זה יביא את הגאולה העתידה, שתהי' גאולה אמיתית ושלמה, גאולה שאין אחרי' גלות¹⁰³,
 6 כיון שתבוא ע"י הקב"ה בעצמו, והרי מעשיו של הקב"ה אין להם הפסק.
 7 ולהעיר, שעד"ז מצינו אצל כל רבותינו נשיאינו, שהיו זמנים שבהם לא היתה הרחבה כו' מצד גשמיות
 8 העולם (אף שהיו גם זמנים שלא היו באופן כזה)¹⁰⁴.
 9 ולדוגמא: אצל אדמו"ר האמצעי¹⁰⁴, שהתחלת נשיאותו היתה מיד לאחר המלחמה, שאז היתה תקופה
 10 קשה בגשמיות (אף שהיו אצלו גם זמנים, ארוכים או קצרים, שהי' מצב של הרחבה בגשמיות, נוסף
 11 לכך שבימיו הי' ענין החסידות בשופי, ומספר החסידים הלך וגדל כו').
 12 וכמו"כ אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁰⁴, שהיו אצלו זמנים של העלמות והסתרים ונסיונות, ועד שגם אלו
 13 שהיו יותר קשורים אליו ומסורים ונתונים אליו, היו גם הם במצב כזה, ועד כדי כך, שחלק מהם נמצאים
 14 עדיין במיצר ובשבי'.
 15 אמנם, כיון שעומדים כבר לאחר הפסוק הראשון ד"אתה הראת", שכבר אמרוהו שלש פעמים, וע"פ
 16 מנהג ליובאוויטש שאומרים פסוקי "אתה הראת" ג"פ בכל פעם שעורכים הקפות¹⁰⁵, אמרום כבר תשע
 17 פעמים - הרי אוחזים כבר בפסוק "לעושה נפלאות גדולות לבדו".
 18 ויה"ר שאכן יקויים הענין ד"לעושה נפלאות גדולות לבדו" - עי"ז שאמרו פסוק זה לפני ההקפות,
 19 בשעת חדוה¹⁰⁶.
 20 יט. ויש להקדים תחילה בפירוש פסוק זה:
 21 רש"י מפרש שהפסוק "לעושה נפלאות גדולות לבדו" קאי על ששת ימי בראשית, שאז הי' הקב"ה
 22 לבדו: "בראשונה לא נברא מלאך כשעשאן לנפלאות הללו, השמים והארץ השמש והירח" (שהרי בריאת
 23 המלאכים היתה ביום שני או ביום חמישי¹⁰⁷).
 24 וישנו גם הפירוש שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם הבעש"ט¹⁰⁸ - ש"הקב"ה הנה כל מה שהוא עושה
 25 הוא נפלאות גדולות לבדו, וגודל הפלאותם של הנפלאות הוא רק לבדו יודע זאת".
 26 ובדרך אפשר יש לתווך ב' הפירושים:
 27 מבואר בשער היחוד והאמונה¹⁰⁹ פירוש הבעש"ט על הפסוק¹¹⁰ "לעולם ה' דברך נצב בשמים"
 28 (שמקורו במדרש תהלים¹¹¹), ש"דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו', תיבות ואותיות אלו הן נצבות
 29 ועומדות לעולם בתוך .. כל הרקיעים .. להחיותם וכו'", והיינו, שההתהוות מאין ליש היא לא רק בששת
 30 ימי בראשית (שזהו מה שנקרא בפי החוקרים "מאין ליש"¹¹²), אלא "מחדש בכל יום תמיד מעשה
 31 בראשית"¹¹³, ולא רק בכל יום ויום, אלא גם בכל רגע ורגע.
 32 ועפ"ז יש לתווך פירוש רש"י שקאי על ששת ימי בראשית עם פירוש הבעש"ט שקאי על כל עשיותיו
 33 של הקב"ה - כי כל עשיותיו של הקב"ה הם בדוגמת המעשה דששת ימי בראשית, כיון שההתהוות מאין
 34 ליש היא בכל רגע ורגע.

(108) ראה כתר שם טוב בהוספות ס"פ. וש"נ. וראה גם
 בהתוועדות הא' ס"ז (לעיל ע' 169). וש"נ.
 (109) בתחלתו.
 (110) תהלים קיט, פט.
 (111) ראה לקר"ת ר"פ אחרי.
 (112) ראה ס"מ (לקמן ע' 213). וש"נ.
 (113) נוסח ברכת "יוצר" בברכות ק"ש.

(101) ראה מנחות נג, סע"ב. שמו"ר רפ"ו.
 (102) סה"ש תורת שלום ריש ע' 26. ס"ע 112.
 (103) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתורה ה"ג ונאמר
 - פסחים קטז, ב.
 (104) ראה גם תו"מ חכ"א ע' 274. וש"נ.
 (105) ראה גם אוצר מנהגי חב"ד תשרי ע' שנה.
 (106) ראה זח"ג רנו, ריש ע"ב.
 (107) ב"ר פ"ג, ח.

וממשיך בפירוש הבעש"ט בנוגע לסיום הפסוק: "כי לעולם חסדו", ש"איתא בע"ח¹¹⁴ דלמ"ד ("כי" בגימטריא ל') כלים דזו"נ דאצילות נעשים נר"ן לבי"ע, ובהם ועל ידם הוא המשכת חסדו, שהוא רב חסד דעתיקא קדישא כו".

כ. ובאותיות פשוטות:

בעולם העשי' תהי' המשכת חסדו של הקב"ה - לא רק חסד דאצילות, אלא חסד דעתיק, דלית שמאלא בהאי עתיקא¹¹⁵, ובאופן של חסדים גלויים, ולא חסדים המכוסים, והיינו, שע"י ידיעת הענין לאשורו ולבוריו¹¹⁶, הנה גם בחיצוניות יהיו רק חסדים, כיון שלית שמאלא בהאי עתיקא.

ואף שלפי פירוש הבעש"ט הענין ד"לעושה נפלאות גדולות" הוא באופן של "לברדו", ש"הוא רק לברדו יודע זאת", והיינו ש"אפי' בעל הנס אינו מכיר בנסו"¹¹⁷ - הרי העיקר הוא שיומשכו ה"נפלאות גדולות" בפועל למטה מעשרה טפחים.

ובפרט בנוגע לאלו שסבלו כו' - כדאיתא בזהר¹¹⁸, ומבואר בביאורי הזהר¹¹⁹, שאלו שסבלו מפגימת הלבנה, יראו בשמחתה ביתר שאת וביתר עז, וכדברי הגמרא¹²⁰ "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה".

וכמו"כ בנוגע לאלו של"רגע קטן"¹²¹ נמצאים עדיין במיצר ובשבי', ועומדים בנסיונות כו' - שיסתיים "רגע קטן" זה, ויראו בפועל בעיני בשר את ה"נפלאות גדולות" שנמשכים מ"חסדו" של הקב"ה, באופן של חסדים המגולים, בטוב הנראה והנגלה, ובפשטות - שיהי' להם כל טוב, ולכל לראש - היציאה מן המיצר אל המרחב, ומתוך שמחה נצחית, ועד לגאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו.

* * *

כא. בנוגע לענין של "הקהל" * - הנה אע"פ שכדי לקיים מצות הקהל יש צורך בכל התנאים התלויים בזמן שביהמ"ק הי' קיים, אעפ"כ, גם בזמן הזה ישנו הענין ד"הקהל" ברוחניות¹²². וע"ד שאמרו רז"ל¹²⁶ "כל העוסק בתורת עולה" - גם כאשר הלומד אינו כהן אלא זר, והלימוד הוא בלילה ובחוץ לארץ, כך שחסרים כל התנאים הדרושים להקרכת הקרבן, הן בנוגע להגברא והן בנוגע לזמן ומקום - "מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב עולה".

(* הקהל: אברבנל וילך¹²² חתן תורה - זכר למלך בהקהל.

ס' המנהיג חג ס' נז: קהלת בשמע"צ - דקראה שלמה בהקהל בחה"ס. וכן מנוה"מ¹²³ ס' קנג.

מקורם - קה"ר בתחלתו¹²⁴.

פי' טף: ירוש' ריש חגיגה.

*

נקודת קובץ הקהל (ירות"ו, תש"ו) - המחוייבים בעשיית זכר להקהל.

(מרישמת כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתו"ק)

(122) ושם: "בשנה ההיא הי' המלך מסיים התורה .. מכאן נשאר המנהג בימינו שביום השמיני חג העצרת האחרון נקראים יום שמחת תורה שבו ביום אנו משלימים את התורה, עומד הגדול שבקהל ומסיים אותה כו".

(123) = מנורת המאור.

(124) בכהנ"ל ראה לקמן סכ"ג (אך שם לא נזכרו האברבנל ומנורת המאור).

(125) ראה גם לעיל ע' 92.

(126) מנחות בסופה. וראה לקו"ש חל"ב ע' 37 הערה 17.

(114) שער השמות פ"א-ב.

(115) זח"ג קכט, א. א. רפט, א.

(116) חסר קצת (המו"ז).

(117) נדה לא, א.

(118) ח"א קפא, א.

(119) לאדהאמ"צ ולאדמו"ר הצ"צ ר"פ וישב. וראה גם סהמ"צ שבהערה 92. וראה גם תו"מ חמ"ד ע' 287.

(120) תענית ל, ב. וש"נ.

(121) ישע"י נד, ז.

- 1 וכיון שכן, הרי מובן, שיש מקום וצורך לערוך מעמד של "הקהל" - "זכר למקדש"¹²⁷.
- 2 כב. ולהעיר:
- 3 יש כאלו שמערערים על כך, וטוענים, שכיון שקיום מצות הקהל בזמן שביהמ"ק הי' קיים היתה
- 4 קשורה עם תנאים מיוחדים, לכן, משחרב ביהמ"ק אין לעשות זכר לדבר, כדי שלא יבואו לידי תקלה -
- 5 או בעת מעשה, או כדברי הגמרא¹²⁸ בכגון-דא: "מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד כו'".
- 6 ובהקדמה - שבנוגע לעשיית זכר לדברים שהיו בזמן הבית, מצינו במשנה ובגמרא ועד לפס"ד בשו"ע,
- 7 שיש בזה חילוקים מן הקצה אל הקצה: יש ענינים שעושים (לא רק באופן ד"ונשלמה פרים שפתינו"¹²⁹,
- 8 אלא) בפועל ממש, ויש ענינים שאסור לעשותם.
- 9 ולדוגמא - בנוגע לאכילת בשר צלי בליל הפסח: יש שנהגו לאכול בשר צלי בליל הפסח (זכר
- 10 למקדש); ויש שאוסרים לאכול בשר צלי בליל הפסח, שמא יאמרו פסח הוא. ולכל הדעות - אסור לאכול
- 11 בליל הפסח גדי מקולס, שהרי זה דומה לצליית הפסח ממש, ויהא נראה כאוכל פסח בחוץ¹³⁰.
- 12 אבל בנוגע לעשיית זכר להקהל בזמן הזה - הנה גם אם יעשו זאת באותו זמן שהיו מקיימים מצות
- 13 הקהל בביהמ"ק, ויקראו אותן הפרשיות וכו' (כך, שמלבד החסרון שביהמ"ק אינו עומד על תלו, הרי זה
- 14 דומה ממש למעמד דהקהל כפי שהי' בביהמ"ק), אין שום חשש בדבר - שהרי בודאי אין שום איסור
- 15 לקרוא פרשיות בתורה!
- 16 [ואם משום אמירת הברכות¹³¹ - הנה מלבד זאת שיש שקו"ט אם יש איסור של הזכרת שם שמים
- 17 לבטלה כשאומרים זאת בנוסח של ברכה¹³², הרי המדובר הוא אודות קריאת הפרשיות ללא ברכה, כך
- 18 שאין זה בדומה לקריאת הפרשיות במעמד הקהל בביהמ"ק].
- 19 וכל זה - בנוגע לחשש של תקלה בעת מעשה; אבל עדיין יש לחשוש מפני תקלה לשנה הבאה -
- 20 כדברי הגמרא¹²⁸ בנוגע לאיסור חדש, שהתקינו "שיהא יום הנף (יום הנפת העומר) כולו אסור" (לאכול
- 21 מן החדש, אף שמדאורייתא משהאיר מזרח מותר), "מאי טעמא, מהרה יבנה בית המקדש, ויאמרו,
- 22 אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח, עכשיו נמי ניכול, ולא ידעי דאשתקד לא הוה עומר, האיר מזרח
- 23 התיר, השתא דאיכא עומר עומר מתיר", ועד"ז יש לחשוש לכאורה בנוגע להקהל, שכשיבנה ביהמ"ק,
- 24 יבואו לקיים מצות הקהל באותו אופן כמו שעשו בזמן הזה.
- 25 אבל באמת, בנוגע להקהל אין מקום לחשש הנ"ל כמו בנוגע לאיסור חדש - כי "הקהל" אינו ענין
- 26 שמסור ליחיד, כמו איסור חדש, שיש לחשוש שהיחיד לא ישאל אצל ב"ד ויאכל בהאיר מזרח, אלא זהו
- 27 ענין המסור לב"ד, שהרי קריאת פרשיות התורה צ"ל ע"י המלך (או הגדול שב ישראל) דוקא¹³³, ולכן
- 28 אין לחשוש שיטעו ויעשו את המצוה שלא כתיקונה¹³⁴. ועד"ז שמצינו בכמה ענינים שבמעמד רבים אין
- 29 חשש שיבואו לידי מכשול, ד"כיון דרבים נינהו מדכרי אהדידי"¹³⁵.
- 30 כג. ויש להוסיף, שעשיית זכר ל"הקהל" יכולה להיות גם לאחר הזמן שבו קיימו מצות הקהל
- 31 בביהמ"ק:
- 32 בדרך כלל, עשיית זכר לדבר שייכת רק באותו זמן שבו הי' נעשה הדבר, וכמו בנוגע לעשיית זכר
- 33 לקרבן פסח וקרבן חגיגה ע"י ב' התבשילין (זרוע וביצה) שמניחים ע"ג הקערה¹³⁶, שענין זה שייך רק
- 34 בעת עריכת הסדר.

וש"נ.

(127) ראה אנציק' תלמודית ערך ביהמ"ק - זכר למקדש (כרך

ג ע' רמ ואילך). וש"נ.

(128) ר"ה ל, א. וש"נ.

(129) הושע יד, ג.

(130) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ו ס"א-ב. וש"נ.

(131) סוטה מ, ב (במשנה). רמב"ם הלי' חגיגה פ"ג ה"ד.

(132) שו"ע אדה"ז או"ח סרט"ו ס"ג. וש"נ.

(133) ראה אנציק' תלמודית ערך הקהל (כרך י ע' תמד). וש"נ.

וראה גם לקו"ש חל"ד ע' 189 הערה 20. וש"נ.

(134) ראה גם תוד"ה אחד זכר לפסח - פסחים קיד, סע"ב.

(135) שבת קמז, ריש ע"ב.

(136) פסחים שם.

- 1 אבל: במה דברים אמורים - כשעושים זכר לדבר שנעשה באופן חד-פעמי ואינו נמשך לאח"ז; ואילו
2 "הקהל" - אינו ענין חד-פעמי שמסתיים בפעולה דקריאת פרשיות התורה, שהרי מפורש בקרא שהתכלית
3 שנמשכת מהפעולה ד"הקהל" (בלי הפסק בנתיים, כמובן) היא: "למען ישמעו ולמען ילמדו גו' ושמרו
4 לעשות את כל דברי התורה הזאת"⁵⁰, והרי ענין זה בא אצ"כ - בקיום כל המצוות במשך כל זמני השנה:
5 חנוכה ופורים, פסח ושבועות וכיו"ב.
- 6 כלומר: קיום מצות הקהל בזמן הקבוע לכך - במוצאי יו"ט הראשון של חג הסוכות, או למחרתו
7 (כידוע הדעות בזה¹³⁷) - היא רק הסיבה שמביאה לעיקר ותכלית הענין שנעשה לאחר הזמן דהקהל, ולכן
8 יש נתינת-מקום לעשות זכר להקהל גם לאחר הזמן דהקהל.
- 9 ונוסף על האמור ע"פ סברא בלבד, שעדיין אין הוכחה שהיא סברא אמיתית - יש עוד הוכחה מפורשת
10 על זה:
- 11 בספר המנהיג¹³⁸ (שהוא מקור על כמה דינים, ועאכו"כ מנהגים) מובא המנהג "לקרות בשמיני עצרת
12 . . ספר קהלת", וכתוב: "מצאתי טעם יפה, כי שלמה המלך ע"ה (שנקרא קהלת) אמרו בחג בהקהל
13 (כדאיתא בקה"ר¹³⁹), כמ"ש¹⁴⁰ במועד שנת השמיטה בחג הסוכות בבוא כל ישראל, והוא אמרו בחג
14 בהקהל כו'", ולכן נוהגים לקרות קהלת בשמע"צ, זכר להקהל - אף שלכאורה לא שייך הענין דהקהל
15 לשמיני-עצרת, שהרי אפילו לפי הדעות שיכולים לקיים מצות הקהל במשך כל המועד דחג הסוכות¹³⁷,
16 הרי זה רק בחג הסוכות, ולא בשמיני-עצרת*.
- 17 ומזה מוכח, שיש מקום לעשות זכר להקהל גם לאחר הזמן הקבוע לקיום מצות הקהל.
18 כד. ונקודת הדברים:
- 19 כל ענין שיכול להוסיף ביראת שמים - יש לעשותו, ותבוא ברכה על כל אלו שמשדלים להרבות
20 תורה בישראל, מתוך יראת ה' ואהבת ה', שע"ז ניתוסף בעשי' בפועל בלימוד התורה וקיום המצוות
21 (שזוהי תכלית הענין דהקהל), כיון שאהבה היא שרש לרמ"ח מצוות-עשה ויראה היא שורש לשס"ה
22 מצוות לא-תעשה (כמ"ש בהפירוש לרמב"ם¹⁴³, והובא בדברי רבינו הזקן בתניא¹⁴⁴).
- 23 וכיון שההתחלה בזה היא מ"זמן שמחתנו", הרי זה ככל הענינים שקיבלו עליהם בשמחה, שמובטח
24 שלא יתבטלו¹⁴⁵, וכך גם בנוגע לחיזוק והוספה בלימוד התורה וקיום המצוות, שכיון שנעשה מתוך
25 שמחה, הרי זה באופן ש"לא ימושו מפיו ומפי זרעך גו'"¹⁴⁶, ש"תורה מחזרת על אכסניא שלה"¹⁴⁷,
26 והיינו, שההתקשרות של ישראל עם התורה והקב"ה, "ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד"⁴³, היא באופן
27 נצחי, ונמשך בפועל בלימוד התורה וקיום המצוות, מתוך הרחבה.

(* בס' המנהיג - י"ל: 1) שכמה תנאים-סימנים לזמן הקהל בכתוב, ועד שמע"צ כולם ישנם, לבד מאחד - "בבוא כל
ישראל", "מאתחלתא דמועד"¹⁴¹ 2) ההקהלה עצמה הרי נמשכת בודאי בנוגע להמחוייבים בראי, וע"פ סברא - גם בנוגע
להשאר, עד לאחר היו"ט (כולל שמע"צ), כדמוכח מזמן השאלה כשיגיע כו'¹⁴². ועוד י"ל ואכ"מ.

* * *

(143) הל' יסוה"ת רפ"ב.
(144) פ"ד.
(145) ראה שבת קל, א.
(146) ישע"י נט, כא.
(147) ב"מ פה, א.

(137) ראה אנציק' שם ע' תמוז. וש"נ.
(138) הל' החג סנ"ז.
(139) בתחלתו (פ"א, א (ב)).
(140) וילך שם, יו"ד-יא.
(141) סוטה מא, סע"א ואילך.
(142) תענית יו"ד, א (במשנה).

- 1 כה. כשם שישנו כללות הענין ד"הקהל", כמו"כ מוטלת החובה והזכות על כל גדול ומנהיג במקומו, להקהיל יהודים כו'.
 2 ובפרט לפי דעת הפוסקים¹³³ שאפילו בזמן שביהמ"ק הי' קיים הי' יכול גם הגדול שבישראל לקרוא
 3 פרשיות התורה במקום המלך (אם מאיזה סיבה שתהי' לא הי' המלך יכול לקרות בעצמו), שהרי מצות
 4 הקהל וקריאת הפרשיות ע"י המלך הם ענינים נפרדים, ועאכו"כ שכן הוא בנוגע להקיום דהקהל ברוחניות
 5 הענינים.
 6 כלומר: כל מי שהוא בעל השפעה בסביבתו, שנשמעים לדבריו, ואפילו על הספק - מוטל עליו חוב
 7 לקיים את הענין דהקהל ברוחניות: להקהיל אנשים ונשים וטף, עד ל"גרך אשר בשעריך"⁵⁰, ש"גר" היינו
 8 מי שאינו בקירוב עמו, והוא מסופק אם ישמע אליו - הנה גם אותו צריך להקהיל, ו"מצוה גוררת
 9 מצוה"⁵⁹, שסוכ"ס ישמע אליו ויבוא לידי קיום "כל דברי התורה הזאת".
 10 כו. ובענין זה יש נקודה נוספת (שמפני סיבה לא נזכרה בהמכתב¹⁴⁸):
 11 איתא באבות דר"נ¹⁴⁹: "כל מה שברא הקב"ה בעולמו ברא באדם", ולכן נקרא האדם "עולם קטן"
 12 (כדאיתא במדרש תנחומא¹⁵⁰ ובזהר¹⁵¹). וזהו גם מה שאמרו רז"ל¹⁵² "לפיכך נברא אדם יחידי, ללמדך
 13 שכל . . המקיים נפש אחת מישראל . . כאילו קיים עולם מלא", כיון שהאדם הוא בדוגמת העולם, ולכן,
 14 "את העולם נתן בלבם"¹⁵³ (בלבו של אדם).
 15 ועאכו"כ בנוגע לבנ"י, ש"כל איש ישראל . . חברים"²⁵ - שכל פרטי הענינים שישנם אצל בנ"י בתור
 16 כלל, ישנם גם אצל כל אחד מישראל בתור יחיד.
 17 ועפ"ז: כשם שבכללות בנ"י ישנם חילוקי דרגות, החל מ"ראשיכם" של האומה עד ל"חוטב עציך
 18 ושואב מימין"⁴¹, כך גם בכל אחד מישראל ישנו ה"ראש", שהוא המלך שבאדם¹⁵⁴ (ולכן בסדר לבישת
 19 הבגדים צריך להיות לכל לראש כיסוי הראש), וישנם שאר חילוקי המדרגות שבכללות ישראל.
 20 ולכן, כשם שבכללות ישראל הי' המלך קורא פרשיות התורה ופועל על בנ"י, "האנשים והנשים והטף
 21 וגרך אשר בשעריך", "לעשות את כל דברי התורה הזאת", כמו"כ צריך להיות בכל אחד מישראל -
 22 שהמוח, שהוא המלך, צריך להיות שליט על הלב¹⁵⁵, ולפעול על כל אברי הגוף, וגם על כל נכסיו, ועד
 23 שיומשך למעשה - "לעשות את כל דברי התורה הזאת".
 24 כז. וכשם שהדברים אמורים בנוגע ל"נפש" - כן הוא גם בנוגע ל"שנה" (זמן) ו"עולם" (מקום),
 25 שהרי כל הענינים נקבעו באופן של עולם שנה ונפש (ר"ת "עשן") שהם היסוד של ספר יצירה¹⁵⁶:
 26 בנוגע ל"שנה", זמן - הרי זה שייך לר"ה, שאינו רק תחלת השנה, אלא "ראש השנה", כפי שמבאר
 27 אדמו"ר האמצעי¹⁵⁷ בארוכה, שכשם שהראש ממשיך חיות לכל האברים ומנהיג אותם, כך נמשך מר"ה
 28 על כל השנה כולה. והיינו, שהענינים שנפעלים בר"ה - "תמליכוני עליכם"¹⁵⁸, קבלת מלכותו של הקב"ה
 29 - צריכים להיות באופן שימושכו ויפעלו במשך כל השנה כולה.
 30 וכן בנוגע ל"עולם", מקום: כשם שמצות הקהל בביהמ"ק נמשכה ופעלה על כל בנ"י גם כאשר כל
 31 אחד שב למקומו, עד למקום הכי רחוק, שלשם לקח עמו מביהמ"ק, כך צריך להיות לאחר שחורב
 32 ביהמ"ק - שגם אז צריך להחזיר פניו אל מקום המקדש¹⁵⁹, כמ"ש¹⁶⁰ "והיו עיני ולבי שם כל הימים"
 33 (שזהו דין בנוגע לתפלה, שענינה לא רק סיפור שבחו של מקום, העלאה מלמטה למעלה, אלא גם בקשת
 34 צרכי האדם, המשכה מלמעלה למטה) - שממקום המקדש (ראש) יומשך לכל בנ"י בכל מושבותם חיוק
 35

מהדו"ק שם ס"ו.

(155) ראה זח"ג רכד, סע"א. תניא פי"ב (יז, א). ובכ"מ.

(156) ראה אוה"ת יתרו ע' תתטז. סה"מ תרכ"ח ע' קמד.

(157) עט"ר שער ר"ה בתחלתו.

(158) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(159) ברכות ל, א. טשו"ע ואדה"ז או"ח רסצ"ד.

(160) מלכים-א ט, ג. דברי הימים-ב ז, טז.

(148) כללי דימי הסליחות תשכ"ו (אג"ק חכ"ד ע' ריט

ואילך).

(149) ספ"א.

(150) פקודי ג.

(151) ח"ג לג, ב.

(152) סנהדרין לו, סע"א (במשנה).

(153) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ריש ע"ב. ובכ"מ.

(154) ראה שבת סא, א. שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ת ס"ב ס"ד.

1 והתעוררות בנוגע ללימוד התורה, ו"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" 161 - באופן שהמוח שליט על
2 הלב.

3 ובדוגמת איש צבא ("א סאָלדאַט"), שאע"פ שבתחילה קשה לו להתרגל לאופן ההנהגה ע"פ סדר
4 הצבא, הנה לאחר משך זמן חינוכו כו', נעשית הנהגתו באופן שאפילו בעת עסקו בענינים אחרים, ניכר
5 עליו שהי' פעם בצבא (כנ"ל ס"ה).

6 וכן הוא בנוגע לבנ"י שנעשים "צבאות הוי'" ע"י התורה ש"היא חכמתכם ובינתכם" 162 - ששייכותם
7 ל"צבא" ניכרת בכל עניניהם, וכפסק הרמב"ם 163 "שהחכם ניכר כו' במאכלו ובמשקו וכו'".

8 וכך נמשך על כל השנה כולה - שתהי' עבודת ה' באופן ש"בכל דרכיך דעהו" 164 מתוך שמחה וטוב
9 לבב, כמ"ש 165 "עבדת את הוי' אלקיך בשמחה ובטוב לבב".

* * *

10 כח. דובר בהתוועדות קודמת 166 אודות הקושיא הידועה על דברי הגמרא 167 "שלש (שעות) הראשונות
11 הקב"ה יושב ועוסק בתורה", דלכאורה הרי זה בסתירה למאורז"ל 168 "כל הקורא ושונה הקב"ה קורא
12 ושונה כנגדו", דכיון שלא ימלט שבמשך כל כ"ד שעות היום והלילה לא ימצאו בכל כדור הארץ יהודים
13 שעוסקים בתורה, נמצא, שגם הקב"ה עוסק בתורה במשך כל כ"ד שעות היום והלילה, וא"כ, במה
14 מתבטא יחודן של שלש שעות הראשונות לגבי שאר שעות היום, שעליהם אומרים 167 שבהם הקב"ה
15 "יושב ודן את כל העולם כולו .. יושב וזן את כל העולם כולו .. יושב ומשחק עם לויתן"?
16 והתירוץ על זה - ש"הקב"ה יושב ועוסק בתורה" ו"הקב"ה קורא ושונה כנגדו" הם שני ענינים שונים:

17 מדיוק הלשון "כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו", מובן, שגם הלימוד של הקב"ה הוא לפי
18 ערך הלימוד של האדם. והיינו, שזוהי אמנם המשכה מלמעלה, אבל המשכה זו היא לפי המדידה
19 וההגבלה של האדם הלומד, וכמו אתערותא דלעילא שהיא לפי ערך האתערותא דלתתא, דכיון
20 שהאתעדל"ת היא הסיבה לאתעדל"ע, הרי המסובב לא יכול להיות יותר מאשר הסיבה. וכמו מוכר ולוקח,
21 שהלוקח אינו יכול לקבל יותר ממה שיש למוכר; כל מה שהי' בידו מכר לו, אבל לא יותר מזה. ובאופן
22 כזה "הקב"ה קורא ושונה כנגדו" - לפי ערך הקריאה והשינון שלו.

23 ואילו בשלש שעות הראשונות שהקב"ה יושב ועוסק בתורה - הרי זה לימודו של הקב"ה כפי שהוא
24 מצד עצמו, שלימוד זה הוא בדרגא נעלית יותר מאשר הלימוד שבא ע"י אתעדל"ת ד"כל הקורא ושונה"
25 - לא רק בכמות, אלא גם באיכות.

26 כט. ועפ"ז יש לבאר מ"ש בחסידות 169 שברכת שהחיינו שבשמח"ת היא בהוספה על ברכת שהחיינו
27 שבחג הסוכות, כי ברכת שהחיינו שבחג הסוכות היא רק על היו"ט, ואילו ברכת שהחיינו שבשמח"ת
28 היא גם על התורה:

29 לכאורה אינו מובן 170: ע"פ דין מברכים שהחיינו רק על דבר המתחדש מזמן לזמן 171. וכיון שלימוד
30 התורה חיובו תמידי, כך, שגם ברגע שלפני ברכת שהחיינו חייבים בלימוד התורה, א"כ, איך אפשר לברך
31 שהחיינו בשמח"ת על התורה?

167 ע"ז ג, ב.

168 תדבאר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

169 סה"מ תש"ה ריש ע' 69. וראה גם שיחת ליל שמח"ת

בתחלתה (לעיל ע' 125). וש"נ.

170 ראה גם שיחת ליל שמח"ת דאשתקד בתחלתה (תו"מ

חמ"ה ע' 99 ואילך). וש"נ.

171 ראה לוח ברכת הנהנין לאדה"ז פיי"א ה"ב. וש"נ.

161 קידושין מ, ב. וש"נ.

162 ואתחנן ד, ו.

163 הל' דעות רפ"ה.

164 משלי ג, ו. וראה רמב"ם שם ספ"ג.

165 תבוא כח, מז. וראה רמב"ם הל' לולב בסופן.

166 ראה תו"מ חיי"א ע' 235. חל"ה ע' 150. וראה גם ד"ה

בראשית ברא דש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון תשכ"ה פ"ד

(תו"מ חמ"א ע' 167).

- 1 והביאור בזה:
- 2 כשם שיש מעלה בשלש שעות ראשונות שביום שבהם הקב"ה יושב ועוסק בתורה לגבי הענין
- 3 דהקב"ה קורא ושונה כנגדו (כנגד האדם שקורא ושונה), כך גם בתחלת השנה, ביום שמח"ת, ישנו ענין
- 4 התורה כפי שהוא באופן נעלה שלא בערך לגבי שאר ימות השנה - בדוגמת הענין ש"הקב"ה יושב ועוסק
- 5 בתורה" מצד עצמו, ומזה נמשך באופן פרטי בכל יום שהקב"ה יושב ועוסק בתורה בשלש שעות
- 6 ראשונות.
- 7 וכיון שזהו ענין שמתחדש משנה לשנה ביום שמח"ת, ומזה נמשך על כל השנה כולה, לכן מברכים
- 8 שהחיינו בשמח"ת - "שהחיינו וקיימנו כו'", שניתוסף חיות וקיום חדש כו' (ככל הפירושים שנתבארו
- 9 לעיל¹⁷²), ובאופן כזה נמשך על כל השנה כולה.
- 10 ל. והענין בזה:
- 11 ברכת שהחיינו שמברכים בשמח"ת היא - לכל לראש - בנוגע ללימוד התורה, ומזה נמשך גם בנוגע
- 12 לשאר הענינים, כמו בענין שלש שעות ראשונות שהקב"ה יושב ועוסק בתורה, שמזה נמשך גם על שאר
- 13 שעות היום, שבהם דן וזן את העולם ומשחק עם לויתן.
- 14 וזהו גם מה שע"פ תקנת הגאונים קורין בשמח"ת גם אודות בריאת העולם - "בראשית ברא אלקים
- 15 וגו'"¹⁷³.
- 16 רש"י מפרש ש"בראשית" היינו "בשביל התורה .. ובשביל ישראל". ומזה מובן, שכאשר נעשית
- 17 בשמח"ת התחדשות בתורה, הנה בדרך ממילא נעשית התחדשות גם בבריאת העולם, שמים וארץ וכל
- 18 צבאם - שנעשה "בראשית ברא גו'" באופן חדש ובאופן אחר; וכמו"כ נעשה חידוש בישראל שלומדים
- 19 התורה ומקיימים מצוותי'.
- 20 ובפרטיות יותר:
- 21 בשמח"ת קורין אודות כל ששת ימי בראשית, שהם כנגד שית אלפי שנים דהוה עלמא¹⁷⁴, כי יומו
- 22 של הקב"ה אלף שנה¹⁷⁵, כמ"ש הרמב"ן¹⁷⁶. ונמצא, שהתחדשות ד"בראשית ברא גו'" שבשמח"ת, שהיא
- 23 בנוגע לכל ששת ימי בראשית, ה"ה כוללת את כל שית אלפי שנים דהוה עלמא, כל משך הזמן.
- 24 ואף שאנו עומדים כבר בסוף השית אלפי שנים - הרי יש בכח התורה למשול ולפעול לא רק על
- 25 ההוה והעתיד, אלא גם על העבר, ובאופן שפועלת שינוי למפרע, כדרשת הירושלמי¹⁷⁷ על הפסוק¹⁷⁸
- 26 "לא-ל גומר עלי'".
- 27 זאת ועוד:
- 28 נוסף לכך שקורין בשמח"ת הפרשה דששת ימי בראשית, קורין גם הפרשה דיום השבת, אשר ע"פ
- 29 דברי הרמב"ן הנ"ל, הרי זה כנגד אלף השביעי, "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"¹⁷⁹, שמעמדו
- 30 ומצבו תלוי באופן מעשינו ועבודתינו במשך השית אלפי שנים.
- 31 ומזה מובן, שע"י ההתחדשות בתורה בשמח"ת, שנעשה שינוי והוספה בתורה, שלומדים ומקיימים
- 32 אותה באופן נעלה יותר - נעשה שינוי לא רק בשית אלפי שנים, אלא גם את האלף השביעי מעמידים
- 33 באופן נעלה יותר.
- 34 לא. וכל זה תלוי באופן שבו עומדים בשמח"ת - שזוהי הנתינת-כח למוצאי שמח"ת, שאז מתחילה
- 35 העבודה ד"ועקב הלך לדרכו"¹⁸⁰:

(177) כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.

(178) תהלים נז, ג.

(179) תמיד בסופה.

(180) ויצא לב, ב. וראה שיחת שבת בראשית תרצ"ו ס"ג

(סה"ש תרצ"ו ע' 43). וש"נ.

(172) שיחת ליל שמח"ת שבערה 169.

(173) פרשתנו א, א.

(174) ר"ה לא, א. וש"נ.

(175) ב"ר פ"ח, ב. וש"נ.

(176) פרשתנו ב, ג.

עבודתו של יהודי צריכה להיות באופן של התעסקות בעניני העולם, הדרושים עבור קיום המצוות,¹
 וכמו מצות תפילין, שאפשר לקיימה רק ע"י קלף גשמי, ועד"ז בנוגע לכללות כל התומ"צ ("הוקשה כל
 התורה כולה לתפילין"¹⁸¹), שבשביל זה יש צורך בדברים גשמיים דוקא.³
 וה'נתינת כח' לזה היא משמח"ת דוקא - כאמור לעיל (ס"ח) שחג הסוכות קשור עדיין עם מדידה
 והגבלה, שהרי יש סוכה בעלת דפנות וסכך כו', משא"כ שמע"צ ושמח"ת שאין בו ענינים מיוחדים יותר
 משאר ימות השנה, ואינו אלא ענין של שלילה - "עצרת" מלשון מניעה, להמנע מעניני העולם, אפילו
 מעניני סוכה הנ"ל, שהם במדידה והגבלה, להיותו למעלה מכל הגבלות. ולכן ממנו נמשך הכח לדלג
 ("אריינשפרינגען") לעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו".⁸
 וכל זה תלוי באופן העמידה וההחלטה בשמח"ת, ובהתאם לכך נעשה גם אופן התחדשות בריאת
 השמים והארץ בששת ימי בראשית עד ליום הששי, ובאופן כזה נכנסים גם ליום השביעי, ש"לא כתיב
 בו ערב"¹⁸², כיון שהי' אז מעמד ומצב ש"לילה כיום יאיר"¹⁸³, וכך יהי' גם בגאולה האמיתית והשלמה,¹¹
 בקרוב ממש, ע"י משיח צדקנו.¹²

* * *

לב. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה לעושה נפלאות גדולות לבדו.¹³

* * *

לג. בהמשך להמוזכר לעיל (ס"ל) אודות תקנת הגאונים שבשמח"ת מתחילים לקרוא "בראשית ברא
 אלקים גו'", והיינו, שלאחרי שמסיימים את התורה, חוזרים ומתחילים אותה מחדש - צריך להבין:¹⁴
 לכאורה, הי' מתאים יותר לקרוא "בראשית ברא אלקים גו'" בראש-השנה, להיותו "זכרון"¹⁸⁴ ליום
 ראשון?¹⁵
 ובהקדמה - שכל עניני התורה מכוונים ומתאימים כפי שהם בעולם, וליתר דיוק: כל עניני העולם
 מכוונים ומתאימים כפי שהם בתורה - שלכן מצוה לקרות ביום המועד מעניני המועדות¹⁸⁵, וכן
 בתושבע"פ, "שואלין ודורשין בענינו של יום .. הלכות חג בחג"¹⁸⁶, ומקדימים להשיב תחילה על שאלה
 שנוגעת יותר לזמן זה¹⁸⁷, כיון ש"דבר בעתו מה טוב"¹⁸⁸.²¹
 ועפ"ז הי' מתאים יותר לקרוא "בראשית ברא אלקים גו'" ביום שהוא "זכרון ליום ראשון" - שזהו
 ראש-השנה; ואילו ע"פ תקנת הגאונים - ממתינים עד לאחר ר"ה עשי"ת וחג הסוכות, ורק אז - כמה
 שבועות לאחר ר"ה - קורין "בראשית ברא אלקים גו"?"²³
 לד. ויובן בהקדם ביאור החילוק בין ר"ה לשמח"ת:²⁵
 ובהקדם הידוע שבכמה ענינים משתווים שמע"צ ושמח"ת עם ר"ה¹⁸⁹, וכמודגש גם באופן קביעות
 הימים טובים' בכל שנה ושנה, שבאותו יום בשבוע שבו חל ר"ה, חל גם שמע"צ, וכיון שר"ה הוא שני
 ימים, הנה באותו יום שבו חל יום השני דר"ה, חל גם שמח"ת - שזה מורה על השייכות שבין ר"ה
 לשמח"ת, כידוע שיטת הבעש"ט¹⁹⁰ שכל הענינים שבעולם הם ע"פ השגחה פרטית, ועאכו"כ בעניני
 תורה ומועדים, כך, שבודאי יש שייכות בין שמע"צ ושמח"ת לר"ה, שלכן משתווים בכמה ענינים, כולל
 גם בקביעות שלהם בימי השבוע.³¹

187) ראה תוספתא סנהדרין ספ"ז. רמב"ם הל' ת"ת פ"ד

ה"ח. טושו"ע יו"ד סרמ"ו סי"ד.

188) משלי טו, כג.

189) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שלט, א (נעתק ב"היום יום"

כב תשרי, שמע"צ).

190) ראה כתר שם טוב בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

181) קידושין לה, א. וש"נ.

182) מדרש תהלים (שוח"ט) צב בתחלתו. וראה יל"ש סוף

פרשתנו.

183) תהלים קלט, יב.

184) נוסח תפלת מוסף דר"ה (ר"ה כז, א).

185) פרש"י ד"ה שנאמר - מגילה לא, א.

186) שם ד, א. לב, סע"א.

- 1 ובכן: ענינו של ר"ה הוא - שאז נעשה הענין ד"תמליכוני עליכם. . ובמה בשופר¹⁵⁸, והיינו, שבנ"י
- 2 מקבלים על עצמם עול מלכות שמים, ודוקא ע"י ש"תמליכוני עליכם", על בנ"י, נעשה הקב"ה "מלך על
- 3 כל הארץ", כפי שמבקשים¹⁹¹ "מלוך על העולם כולו בכבודך", ועד ש"ידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין
- 4 כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה".
- 5 [ולהעיר, שגם כללות קיום העולם תלוי בישראל - כפי שדרשו רז"ל¹⁹² על הפסוק¹⁹³ "ארץ יראה
- 6 ושקטה", "בתחילה יראה ולבסוף שקטה. . שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל
- 7 מקבלים התורה אתם מתקיימין וכו'", והיינו, שקיום העולם הוא ע"י שבנ"י מקבלים את התורה, שזוהי
- 8 התכלית של קבלת עול מלכות שמים ("תמליכוני עליכם"), כלשון רז"ל¹⁹⁴ "קבלו מלכותי ואח"כ אגזור
- 9 עליכם גזירות" - במתן-תורה, שאז ניתנו עשרת-הדברות שבהם כלולים כל תרי"ג המצוות, כפי שמבאר
- 10 ר' סעדי' גאון¹⁹⁵ השייכות של כל אחת מתרי"ג מצוות לעשרת הדברות.
- 11 ועד"ז מצינו גם בנוגע לביהמ"ק - שענינו הוא "ושכנתי בתוכם"¹⁹⁶, אלא שע"י "חלוני שקופים
- 12 אטומים"¹⁹⁷ היתה אורה יוצאת מביהמ"ק לכל העולם¹⁹⁸, והיינו, שתחילה היא ההמשכה לבנ"י, ואח"כ
- 13 לכל העולם.
- 14 וכן הוא גם בנדר"ד - שתחילה נעשה הענין ד"תמליכוני עליכם", ולאח"ז וע"ז נעשה הקב"ה "מלך
- 15 על כל הארץ"].
- 16 ובפרטיות יותר - הנה בר"ה נעשה הענין ד"תמליכוני עליכם", אבל הענין ד"מלך על כל הארץ" הוא
- 17 עדיין בהעלם, "בכסה"¹⁹⁹, ואילו התגלות הענין ד"מלך על כל הארץ" היא - "ליום חגיגנו"¹⁹⁹, בחג
- 18 הסוכות, שאז מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם³⁷, שע"ז נמשכת להם השפעה כו'
- 19 (כדאיתא במדרש²⁰⁰ שאוה"ע עצמם אינם יודעים אודות ה"רב טוב" שניתוסף אצלם ע"י הקרבת קרבנות
- 20 אלו), וע"ז ממשיכים להם גם את מלכותו של הקב"ה - "מלך על כל הארץ".
- 21 ונמצא, שהגמר ד"תמליכוני" נעשה רק לאחר שכתב עבר ר"ה, וכן העבודה דעשי"ת ויוהכ"פ (עבודת
- 22 התשובה, בחרטה על העבר וקבלה על להבא, ועד לכפרה ד"עיצומו של יום"²⁰¹), העבודה דד' הימים
- 23 שבין יוהכ"פ לסוכות, והעבודה דשבעת ימי חג הסוכות (החל מיום הראשון דסוכות שהוא "ראשון
- 24 לחשבון עונות"²⁰²), ועד לשמע"צ שבו מקריבים "פר אחד איל אחד"³⁶, כמבואר במדרש²⁰³ "משל למלך
- 25 שעשה סעודה שבעת ימים וזימן כל בני אדם שבמדינה. . כיון שעברו שבעת ימי המשתה, אמר לאוהבו,
- 26 כבר יצאנו ידינו מכל בני המדינה, נגלגל אני ואתה כו'" - רק אז נגמר הענין ד"תמליכוני" בתכלית
- 27 השלימות, כיון שהקב"ה נעשה כבר "מלך על כל הארץ".
- 28 לה. ועפ"ז מובן, שבסיומו של חג הסוכות, לאחר הקרבת שבעים פרים שע"ז כובשים את כל
- 29 שבעים אומות העולם ופועלים שהקב"ה יהי' "מלך על כל הארץ" - אזי מתחדשת הבריאה כולה, ונעשית
- 30 ההכרה ש"בראשית ברא אלקים גו'", ולפנ"ז הי' אין ואפס כו'.
- 31 וענין זה נעשה ע"י הקריאה בתורה דוקא - כי התורה אינה מוגבלת בזמן ומקום (ולא כמו מצוות
- 32 שהן מוגבלות בזמן ומקום)²⁰⁴, ולכן ע"ז שקורין בתורה "בראשית ברא אלקים גו'", ממשיכים ופועלים

(191) נוסח תפלת העמידה דראש השנה. (199) תהלים פא, ד. וראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, סע"ג ואילך.
(192) שבת פח, א. ובכ"מ.
(193) תהלים עו, ט. (200) ראה ויק"ר פ"א, יא. במדב"ר פ"א, ג. שהש"ר פ"ב, ג (ה).
(194) ע"פ מכילתא יתרו כ, ג. פרש"י אחרי יח, ב. ועוד.
(195) באזהרות שלו (הובא בפרש"י משפטים כד, יב) - נדפסו בסידורו, ובהוספות לסהמ"צ שלו עם ביאור הרי"ף פערלא (ירושלים תשל"ג, ח"ג ע' קעא).
(196) תרומה כה, ח.
(197) מלכים-א ו, ד ובפרש"י. וראה מנחות פו, ב ובפרש"י.
(198) ראה ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. ועוד.
(201) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג-ד. וראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 203. וש"נ.
(202) תנחומא אמור כב. ויק"ר פ"ל, ז ובמכ"כ.
(203) במדב"ר פכ"א, כד.
(204) ראה לקו"ת במדבר יג, א. ובכ"מ.

חידוש בכל עניני הבריאה, שמים וארץ וכל צבאם, שנבראו בששת ימי בראשית (כפי שקורין בשמח"ת),¹
 כולל גם השלימות שנפעלה בכל הבריאה ביום השביעי (שגם אודותיו קורין בשמח"ת), שבו נראה העולם²
 כולו (כל מה שנברא בששת ימי המעשה) באופן אחר, כמארז"ל²⁰⁵ "מה הי' העולם חסר - מנוחה, בא³
 שבת בא מנוחה", היינו, שלפני שבת הי' חסרון בכל עניני הבריאה, גם בבריאה דיום ראשון, וביום⁴
 השבת נשלמה הבריאה כולה.⁵

וקריאה זו יכולים לקרוא בשמח"ת דוקא - לאחר שנפעל מחדש (ובאופן נעלה יותר שלא הי' עדיין⁶
 מימי עולם²⁰⁶) הענין ד"תמליכוני עליכם", כפי שנמשך להיות גם "מלך על כל הארץ", ולכן נעשה אז⁷
 חידוש כללות הבריאה, ע"י הקריאה בתורה, כנ"ל.⁸

לו. עפ"ז מתורצת גם קושיא בנגלה דתורה²⁰⁷:
 ע"פ דין אין מושחין מלך ב' פעמים, במכ"ש מזה ש"אין מושחין מלך בן מלך . . דכתיב²⁰⁸ למען⁹
 יאריך ימים על ממלכתו גו"²⁰⁹, והיינו, שמאריך ימים ע"י בנו, כיון שמלכותו של הבן היא המשך¹⁰
 למלכות אביו.¹²

ועפ"ז אינו מובן: מהו הענין ד"תמליכוני עליכם" בר"ה - הרי גם עד הרגע האחרון של ערב ר"ה¹³
 היתה מלכותו של הקב"ה, ומהו הצורך בקבלת המלכות מחדש?¹⁴

אך הענין הוא - שהדין שאין מושחין מלך בן מלך הוא רק כאשר אין מחלוקת וערעור על מלכותו,¹⁵
 אבל כשיש מחלוקת, אזי מושחין את בן המלך²⁰⁹.¹⁶

ועד"ז בנוגע למלכותו של הקב"ה - שההתערבות של עניני העולם, מלשון העולם והסתר²¹⁰, היא¹⁷
 בדוגמת מחלוקת וערעור כו', ולכן צריך לחזור ולקבל מלכותו של הקב"ה.¹⁸

וענין זה צריך להיות בר"ה דוקא - כי:¹⁹

ר"ה הוא יום ברוא האדם, וכתיב²¹¹ "נעשה אדם", לשון רבים, שנותן מקום לטעות, וכפי שטען משה²⁰
 להקב"ה: "רבון העולם, מה אתה נותן פתחון פה למינים", ועל זה השיב לו הקב"ה: "כתוב והרוצה²¹
 לטעות יטעה"²¹², והיינו לפי שצריכה להיות בחירה חפשית, וכמארז"ל²¹³ "הכל בידי שמים חוץ מיראת²²
 שמים", ולכן מוכרח הקב"ה ליתן אפשרות לטעות.²³

וכיון ש"נעשה אדם", שנותן מקום לטעות כו', נאמר בר"ה - הרי זה כמו שיש מחלוקת על מלכותו²⁴
 של הקב"ה בר"ה.²⁵

ולכן, כשם שכאשר יש מחלוקת במלכותא דארעא אזי מושחין את (בן) המלך, כמו"כ כשיש מחלוקת²⁶
 במלכותא דרקיעא אזי יש צורך לחזור ולקבל עול מלכות שמים.²⁷

לו. ובשביל זה יש צורך בחשבון צדק, מבלי לרמות את עצמו כו':
 יהודי יכול לחשוב שהוא מלא וגדוש בתורה ומצוות, אהבת ה' ויראתו, ובמילא אינו זקוק לקבלת²⁸
 עול מלכות שמים, באופן ש"תהא אימתו עליך"²¹⁴, ועד להתבטל ממציאותו.³⁰

מדוע אומרים לו - טוען הוא - קבלו מלכותי ואח"כ אגזור עליכם גזירות, היינו, שצריך לקיים תומ"צ³¹
 מצד קבלת עול, בה בשעה שביכולתו לקיים תומ"צ מצד חיוב השכל, ללא צורך בקבלת עול!³²

ועל זה אומרים לו:³³

כאשר יהודי קם משנתו בבוקר, ונעשה "ברי' חדשה"²¹⁵, ומתחיל עבודת היום, החל מקיום התומ"צ³⁴

205) פרש"י פרשתנו ב, ב. פרש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל).
 תוד"ה חצבה - סנהדרין לח, א. וראה ב"ר פ"י, ט ובמת"כ שם
 (מ"חז"ל").

206) ראה תניא אגה"ק סי"ד.

207) ראה גם שיחת יום שמח"ת תשכ"ב סל"ד ואילך (תומ"צ
 חל"ב ע' 148 ואילך). וש"נ.

208) פ' שופטים יז, כ.

209) הוריות יא, ב.

210) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

211) פרשתנו א, כו.

212) ב"ר פ"ח, ח.

213) ברכות לג, ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת עקב יו"ד, יב.

214) לשון חז"ל - סנהדרין כב, א (במשנה). וש"נ.

215) שו"ע אדה"ז או"ח רס"ד. רס"ו. רס"ז. ועוד.

- 1 ועד לעבודה בעניני העולם באופן ד"בכל דרכיך דעהו" 164 - הנה לכל לראש אומר: "מודה אני לפניך
- 2 מלך", היינו, שצריך לעבוד עבודתו בגלל שהקב"ה הוא מלך.
- 3 וכמודגש גם בנוסח ברכת המצוות: "מלך העולם", כך שזהו ענין ששייך לכל אחד מישראל, שהרי
- 4 "אפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון" 216.
- 5 ולכאורה: קיום המצוות יכול להיות בב' אופנים - מצד קבלת עול, או מצד עריבות ונעימות
- 6 ("געשמאק"), ואדרבה, יש מצוות כאלו שבהם צריך להיות ענין של עריבות, כיון שאינם "חוקים", אלא
- 7 הם מחוייבים ומובנים ע"פ שכל. ואעפ"כ, הנוסח של ברכת כל המצוות - גם אלו שמובנות בשכל -
- 8 הוא: "מלך העולם", והיינו לפי שקיומם צריך להיות (לא מצד רצון עצמו, בגלל שכך מחייב השכל,
- 9 אלא) מצד ציווי המלך (וכמ"ש הרמב"ם 217 שקיום התומ"צ צריך להיות "לא מפני יראת הרעה, ולא כדי
- 10 לירש הטובה", שאז הרי הוא עובד את עצמו, אלא "לשמה").
- 11 ומה שטוען שהוא מלא וגדוש בתורה ומצוות, אהבה ויראה כו' - הרי אדרבה: ככל שהוא מלא וגדוש
- 12 יותר - עליו להבין יותר את יוקר התומ"צ, ואת גודל ההפלאה בינו לבין מצוה המצוות, ועד שירגיש
- 13 ש"אין עוד מלבדו" 95.
- 14 וזוהי גם ההדגשה שהקב"ה הוא מלך - כי "מלך פורץ גדר כו' ואין מוחין בידו" 218, כיון שלגבי
- 15 המלך אין שום דבר נחשב למציאות, ולכן מותר למלך להרוג את המורד בו 219, ולא עוד אלא שאפילו
- 16 מאן דמחוי במחוג קמי מלכא חייב מיתה 220, אף שלכאורה לא עשה מאומה, כי בעמדו לפני המלך צריך
- 17 להתבטל ממציותו, ואילו כאשר מחוי במחוג, הרי זה מורה שעומד במציותו, ולכן יכול המלך להרגו,
- 18 בגלל שחסר אצלו הביטול למלך, "שתהא אימתו עליך" 221.
- 19 לח. ונקודת הענין:
- 20 לא די בכך שבהתחלת השנה מקבל יהודי את מלכותו של הקב"ה, "תמליכוני עליכם", אלא ענין זה
- 21 צריך להיות ניכר בכל עניניו במשך כל השנה.
- 22 וענין זה נפעל עי"ז שבשמח"ת (לאחרי שנשלם הענין ד"תמליכוני עליכם" עי"ז שהקב"ה נעשה "מלך
- 23 על כל הארץ") נעשים אצלו שמים וארץ חדשים, ויוצא לעבוד עבודתו במשך כל השנה כולה, הן בימות
- 24 החול והן בימי השבתות, באופן מחודש, ומתוך שמחה, כלשון הכתוב 165: "עבדת את ה' אלקיך בשמחה
- 25 ובטוב לבב".

* * *

- 26 לט. דובר לעיל (ס"ב) אודות השמחה דשמח"ת, שהיא שמחה גדולה ביותר, וע"פ מנהג ישראל הרי
- 27 היא גדולה יותר משמחת בית השואבה.
- 28 ואע"פ שאמרו רז"ל 222 "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו", הרי רואים במוחש
- 29 שבשמח"ת יש שמחה גדולה, בניגונים וריקודים כו', יותר מאשר בשמחת בית השואבה.
- 30 ועוד זאת, ששמחת בית השואבה "לא היו עושין אותה .. כל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל
- 31 וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין כו', אבל כל העם .. באין
- 32 לראות ולשמוע" 223, משא"כ השמחה דשמח"ת שייכת ל"כל אשר בשם ישראל יכונה", מ"ראשיכם
- 33 שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימך", שכולם רוקדים יחדיו, ועד כפי שרבינו הזקן כותב בסידורו
- 34 בנוגע לעריכת ההקפות: "גם כי עשה כן בבהכ"נ שלו, אם הולך לבהכ"נ שלא גמרו, ירנן וישמח ג"כ
- 35 עמהם".

(216) ברכות נז, א. חגיגה בסופה. וש"נ.
(217) הל' תשובה פ"י ה"ב. וראה גם תו"מ חל"ג ע' 27.
וש"נ.
(218) פסחים קי, א. וש"נ.
(219) רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ח.
(220) חגיגה ה, ב.
(221) ראה גם תו"מ חל"ד ע' 93, ובהערות שם.
(222) סוכה נא, א"ב.
(223) רמב"ם הל' לולב פ"ח הי"ד.

- מ. ומענין זה שבשמח"ת מודגשת ההשתוות של כל בנ"י, מבלי הבט על חילוקי הדרגות שביניהם - נמשך גם בנוגע לאופן העבודה בעולם:
- ובהקדמה - שכשם שאצל בנ"י ישנה ההתחלקות ד"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציץ" ו"שואב מימין", הנה גם בעולם יש התחלקות כזו, וכמו כללות החילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, וגם בנוגע לארץ ישראל גופא איתא במשנה²²⁴ "עשר קדושות הן".
- והעבודה היא - לפעול שבכל מקום בעולם, אפילו במקום היותר תחתון, יהי' ניכר ש"בראשית ברא אלקים", כפי' הרמב"ן¹⁷³ שהלשון "ברא" מורה על "הוצאת היש מאין", ובלשון הרס"ג²²⁵: "דבר לא מדבר", והיינו, שכל מה שנעשה בעולם הרי זה ע"י הקב"ה.
- וענין זה נעשה עי"ז שעבודת האדם בלימוד התורה ושמחת התורה היא באופן ש"ערוכה בכל רמ"ח אברים"¹⁹, ובאופן ד"כל עצמותי תאמרנה"²²⁶, שאז הרי היא "שמורה"¹⁸, שאינה משתכחת, ובאופן כזה נמשכת ופועלת גם בעולם.
- מא. ובפרטיות יותר:
- צריך לדעת שהפעולה בעולם אינה באופן שנשלמת ומסתיימת תיכף ומיד ("מווערט גלייך פארטיק"), אלא כפי שלמידים מהתחלת הבריאה - שגם לאחר ש"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", הנה אף ש"בראשית נמי מאמר הוא"²²⁷, ו"כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון"²²⁸, הרי לאח"ז הוצרך להיות "ויאמר אלקים יהי אור", ואז "ויהי אור"²²⁹, ולולי זאת, יכול אדם לחיות שבעים שנה, "ואם בגבורות שמונים שנה"²³⁰, ועד "והיו ימיו מאה ועשרים שנה"²³¹, ועדיין יחסר אצלו כל ענין האור, ובמילא לא יוכל לברר ולהבחין ("פאָנאָדער־קלייבן") מה נעשה מסביבו, כמשל אדם שמקבץ הון עצום מבלי לברר ולהבחין להיכן שייך כל דבר.
- וע"ד המבואר²³² בנוגע לחילוק בין השו"ת של הראשונים, שמיד לאחר השאלה, מופיעה התשובה בכירור, ובחתימת המשיב (כמו בתשובות הרמב"ם: "וכתב משה", ועד"ז בשאר הראשונים), לשו"ת של האחרונים, שהתשובה מופיעה רק לאחר אריכות השקו"ט בריבוי יגיעה כו' - ע"פ משל לאדם שמחפש חפץ בחדר מואר או בחדר אפל:
- אדם שמחפש חפץ בחדר אפל - זקוק למשש בידים כדי להרגיש את המדות והקצוות והצורה של החפץ כדי לזהותו, ואם הסימנים אינם מתאימים, אזי ממשיך למשש ולמצוא עוד חפץ, עד שבסופו של דבר מוצא את החפץ שמחפש אחריו. ודוגמתו בשו"ת של האחרונים - שצריך להתייגע באריכות השקו"ט, עד שמגיע למסקנא שלעת-עתה לא מצא פירכא עלי'... ובהתאם לכך פוסק את ההלכה בשאלה זו;
- משא"כ אצל "ראשונים כמלאכים"²³³ - הרי זה בדוגמת אדם שנמצא בחדר מואר, שצריך רק לידע מה שמחפש, ומיד כשמביט ורואה את החפץ, יודע שזהו החפץ שמחפש, ודוגמתו בנמשל, שמיד כשרואה את השאלה, יודע את פסק ההלכה - מותר, כשר או זכאי, או להיפך.
- ועד"ז בנוגע לפעולה בעולם:

- הן אמת שכאשר יהודי לומד תורה הרי הוא מקיים שמים וארץ, כדאיתא בזהר²³⁴ "קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש אשתדל באורייתא ומקיים עלמא", וכשם שע"י הקרבת שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם נמשך להם טוב גשמי, ועאכו"כ שע"י לימוד התורה ממשיכים רב טוב לישראל,

(229) שם, ג.

(230) תהלים צ, י"ד.

(231) פרשתנו ו, ג.

(232) ראה תו"מ חכ"ה ע' 144 ואילך. וש"נ.

(233) ראה לקו"ש חט"ו ע' 281 הערה 14. וש"נ.

(234) ח"ב קסא, ריש ע"ב.

(224) כלים פ"א מ"ו.

(225) בס' האמונות והדעות מ"א. וראה בהתוועדות הא' ס"ג

(לעיל ע' 167). וש"נ.

(226) תהלים לה, י"ד.

(227) ר"ה לב, א. וש"נ.

(228) פרש"י פרשתנו א, יד.

- 1 וגם לכל העולם, שהרי "כל אחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"¹⁵², אבל אעפ"כ, יכול להיות שהוא
2 אמנם בעל-הבית על כל העולם, ואעפ"כ, אינו יודע מה הם "שמים" ומה היא "ארץ".
- 3 ולכן, לא מספיק העניין ד"בראשית נמי מאמר הוא", אלא יש צורך במאמר שהוא בלשון של "ויאמר"
4 (לא רק ברמז, כמו "בראשית" ש"נמי מאמר הוא"), החל מ"ויאמר אלקים יהי אור", ובאופן שנעשה כן
5 בפועל - "ויהי אור", שאז יכולים להבחין מה הם "שמים" ומה היא "ארץ", מה היא "נשמה" ומה הוא
6 "גוף", והיינו, שלא יטעו לוותר ("פארבויגן") על עניני שמים בשביל ריוח בעניני ארץ - טעות שיכולה
7 להיות רק כאשר "שמים חושך לאור .. מר למתוק"²³⁵, אבל כאשר ההנהגה היא באופן ד"אדם ישר
8 הולך", אזי אי אפשר להחליף ביניהם, וזוהי פעולת האור - שעל ידו רואים את הדרך אשר ילכו בה,
9 האסור והמותר כו', ובדבר הרשות גופא צריך לידע מה מוביל ל"שמים" ומה מוביל ל"ארץ".
- 10 ועוד זאת - שאור זה שנברא ביום הראשון הוא אור שהי' אדה"ר מביט בו מסוף העולם ועד סופו²³⁶,
11 והיינו, שצריך להאיר באור אלקי - "ויאמר אלקים יהי אור" - "מסוף העולם ועד סופו", הן בעולמו, והן
12 בעולם שמסביבו, והן בכל עולם שיש ביכולתו להשפיע בו - להמשיך בו אור אלקי.
- 13 **מב. ובפשטות:**
- 14 יהודי לא צריך להתבייש, אלא לומר שרצונו לפעול בעולם שיהי' ניכר בו בעלותו של הקב"ה - לא
15 בהעלם, כפי שהוא מצד "בראשית נמי מאמר הוא", אלא בגילוי, כפי שהוא מצד "ויאמר אלקים יהי
16 אור" - שידעו ש"יש בעה"ב לבירה זו"²³⁷, ובאופן שבכל חלק מהעולם יהי' ניכר דבר ה' שמהוה אותו,
17 כפירוש הבעש"ט על הפסוק "לעולם ה' דברך נצב בשמים", שדבר ה' "יהי רקיע גו'" נצב בשמים
18 להחיותם ולקיימם, כי גם לאחר שיעברו אלפי שנים מששת ימי בראשית, נעשית התהוות הבריאה בכל
19 רגע מחדש (כנ"ל סי"ט), אלא שצריך לפעול שענין זה יהי' ניכר בעולם.
- 20 וכאשר ענין זה ניכר בעולם - אזי נעשה "יום אחד"²³⁸, שיש רק מציאות אחת, כי, אע"פ ש"יום"
21 מורכב מ"ערב" ו"בוקר"²³⁸ שהם הפכיים זמ"ז (כמו ארץ ושמים), מ"מ, נרגש בהם הענין ד"אחד", כך,
22 שכל המציאות כולה נעשית באופן ד"אחד".
- 23 ועד שנעשה מעמד ומצב ש"כשאני נכתב אני נקרא"²³⁹ - שנקרא בגלוי במציאות העולם כפי שנכתב
24 בתורה, שהיא "תורת אמת" ו"תורת חיים", ובלשון הרמב"ם⁹⁶: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע כו'
25 אמתת המצאו", ובאופן כזה נמשך גם בעולם - "ואמת הוי' לעולם"²⁴⁰, עד לעוה"ז התחתון, למטה
26 מעשרה טפחים.
- * * *
- 27 מג. נוסף על ה'קביעות עתים לתורה' שצ"ל אצל כל אחד כפי יכלתו,
28 - ובב' הקצוות: מחד גיסא, מי שאינו יכול ללמוד יותר, די לו ללמוד פרק אחד שחרית ופרק אחד
29 ערבית, ובזה יוצא י"ח לימוד התורה²⁴¹, ולאידך גיסא, מי שיש לו אפשרות ללמוד יותר, הנה גם אם
30 למד תורה כל היום כולו, אבל החסיר רגע אחד, הרי זה בגדר ד"כל²⁴² שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו
31 עוסק, שעליו דרשו רז"ל²⁴³ כי²⁴⁴ דבר ה' וגו'" (באופן של היפך הכבוד) -
- 32 הנה כאן הזמן והמקום להזכיר אודות תקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר, שמלבד לימוד השיעורים הקבועים
33 לכל אחד בכל חלקי התורה, צריך להיות גם לימוד שיעורי חת"ת, חומש תהלים תניא:

(240) תהלים קיז, ב.

(241) מנחות צט, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ד. וש"נ.

(242) תניא פ"א.

(243) סנהדרין צט, סע"א.

(244) שלח טו, לא.

(235) ישע"ה, ה, כ.

(236) חגיגה יב, א.

(237) ראה ב"ר רפל"ט.

(238) פרשתנו א, ה.

(239) פסחים נ, סע"א. וש"נ.

חומש - ללמוד בכל יום פרשת היום עם פירוש רש"י, ביום ראשון - עד שני, ביום שני - עד שלישי,¹
וכן הלאה, וביום השבת - משביעי עד סוף הפרשה.²

תהלים - לומר בכל יום לאחר התפילה שיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש (נוסף על שיעורי
אמירת תהלים שיש לכל אחד לעצמו, קודם התפילה או בזמנים אחרים).³
⁴

וכן בתניא,⁵

- ובהקדמה, שבימינו אלו נעשתה פנימיות התורה נחלת הכלל, וכמבואר באגה"ק²⁴⁵ ש"בימיהם",
בזמן הש"ס, "כל חכמת הקבלה היתה נסתרה .. ונעלמה מכל תלמידי חכמים, כי אם ליחידי סגולה ..
ולא לרבים, כדאיתא בגמרא" (שדורשין במרכבה ביחיד ובמעשה בראשית בשנים כו'²⁴⁶), ואילו מזמן
האריז"ל - "מותר ומצוה לגלות זאת החכמה", כפי שהאריז"ל למד קבלה עם קבוצה, וכן בימי רבינו
הזקן והגר"א למדו פנימיות התורה בקבוצות. ולאחרי כן - ע"פ הציווי "מעלין בקודש"² - הוסיפו בלימוד
פנימיות התורה, כי ככל שמתקרבים לביאת המשיח הולך וניתוסף בעניני קדושה, דכיון ש"אין יום שאין
בו כו' מרובה כו' משל חבירו"²⁴⁷ (בנוגע להיפך הטוב), עאכ"כ שצריך להוסיף בעניני ברכה, שזהו ענין
התורה שהתחלתה באות ב', ר"ת ברכה (כמבואר במדרש²⁴⁸ שזהו אחד הטעמים שהתורה מתחילה באות
ב'). ולכן, הרי זה הזמן שכל אחד צריך ללמוד ספר התניא -
¹⁴

ללמוד השיעור תניא כפי שנחלק לימי השנה, ולסיימו בסוף השנה, ואח"כ להתחילו עוד הפעם, כפי
שאומרים בנוסח ה"רשות לחתן בראשית": "מתכיפין התחלה להשלמה".
¹⁶

וכאשר לומדים שיעורי חת"ת, אזי ישנה ההבטחה "ויהי חזת אלקים על הערים גו"²⁴⁹, ויכול להיות
הענין ד"ויעקב הלך לדרכו" באופן ש"כל עמי הארץ .. יראו ממך"²⁵⁰, ועי"ז נעשית האפשרות ללימוד
התורה וקיום המצוות בנקל יותר.
¹⁹

המורם מכל האמור - שכל אלו שלמדו שיעורי חת"ת עד עתה, הרי פשיטא שצריכים להמשיך בכך,
ואלו שעד עתה לא למדו, או שלימודם לא הי' בשלימות - הנה עתה, בשמח"ת, הוא הזמן להחליט בזה,
על מנת לשמור לעשות ולקיים.
²²

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון של הסבא משפולי ("דער שפאָלער זיידע"), באמרו, שפעם
הי' הסדר לנגן בשמח"ת ניגון זה²⁵¹].
²⁴

* * *

מד. בקריאה דשמח"ת קורין בפרשת בראשית אודות בריאת העולם בששת ימי בראשית (כנ"ל ס"ל),
עד לבריאת האדם, שפעל בכל הבריאה כולה הענין ד"בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו"²⁵²;
ואילו בשבת בראשית (לאחרי שמח"ת) קורין גם המסופר בהמשך הפרשה אודות ענין בלתי-רצוי, ומאז
התחיל תיקון הענין.
²⁸

וכיון שענין התשובה צריך להיות ע"י מי שגרם את הענין הבלתי-רצוי - שזהו תוכן ענין ג' המצוות
שניתנו לנשי ובנות ישראל שהר"ת שלהם הוא "חנה", חלה נדה והדלקת הנר²⁵³, שעיי"ז נעשה התיקון
של "חלתו של עולם", "דמו של עולם", ו"נרו של עולם", "נר²⁵⁴ ה' נשמת אדם"²⁵⁵ (ואף שבהדלקת הנר
³¹

סה"ש תש"ד ע' 116. וראה גם שיחת יום שמח"ת דאשתקד
בסופה (תו"מ חמ"ה ע' 151). וש"נ.

252) תהלים צה, ו. וראה זהר ח"א רכא, ב. ח"ג ק, ב. תקו"ז
תנ"ו (צ, ב). פרדר"א פי"א.

253) מג"ע עה"ת פ' שלח (ד"ה ג' מצוות יז, ד) - בשם
הגהות מיימוניות (בסו"ס זרעים (בסופן)).

254) משלי כ, כז.

255) ירושלמי שבת פ"ב ה"ו. תנחומא ר"פ נח. ב"ר ספי"ז

ובמת"כ.

245) סו"ו (קמב, ב).

246) ראה חגיגה יא, ב. יג, א.

247) סוטה בסופה (מח, א. מט, א).

248) תנחומא פרשתנו ה. ב"ר פ"א, יו"ד. תדבא"ר פל"א

(קרוב לסופר).

249) וישלח לה, ה. וראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע'

רסח.

250) תבוא כח, יו"ד.

251) ראה שיחת שמח"ת פר"ת (סה"ש תורת שלום ע' 236).

- 1 בשבת חייבים הן אנשים והן נשים, מ"מ, נמסרה מצוה זו לאשה, מפני שהיא מצויה בבית, כמבואר
2 בשו"ע²⁵⁶).
- 3 ובענין זה צריך להוסיף בכל שנה ושנה, כציווי הקב"ה - שהוא גם נתינת כח - "מעלין בקודש"²,
4 ו"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות"²⁵⁷, שגם הקב"ה מעלה בקודש, מוסיף והולך מוסיף ואור,
5 בנתינת תוספת כח לנשי ובנות ישראל שיצליחו יותר ויותר בעבודתן בבית בג' ענינים-נקודות אלו: ענין
6 החיות (שזהו"ע הדם, "הדם הוא הנפש"²⁵⁸), ענין האור (הדלקת הנר), וענין הפרנסה (חלה) - שיהיו
7 כדבעי וכרצון הקב"ה, היינו, שהחיות של כל בני הבית יהי' קשור עם הקב"ה, והבית יהי' מואר באור
8 אלקי, והפרנסה תהי' באופן כשר ומתוקן.
- 9 אלא, שמלבד הנתינת כח מלמעלה, רצונו של הקב"ה שגם האדם יעשה משהו, ולכל-הפחות יושיט
10 את אצבעו, כסיפור חז"ל²⁵⁹ אודות רבי חנינא בן דוסא, שרצה להביא מתנה לביהמ"ק, ומצא רק אבן
11 גדולה, ומצד ריחוק המקום לא הי' יכול להביאה בעצמו, ונזדמנו לו מלאכים שהיו מוכנים להביא עבורו
12 את האבן לביהמ"ק, בתנאי שגם הוא יתן אצבעו עמהם, ועי"ז יחשב כאילו עשה זאת בעצמו, וכך צריך
13 להיות אצל כל אחד מישראל, ובפרט אצל האשה שהיא "עקרת הבית" - שגם היא תושיט אצבעה כו'.
- 14 מה. וכיון שיוצאים לעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו¹⁸⁰ - כפי שנהגו בלויבאוויטש להכריז במוצאי
15 שמח"ת - באופן ש"מה' מצעדי גבר כוננו"²⁶⁰, ובאופן ש"ויפגעו בו מלאכי אלקים"¹⁸⁰, שמסייעים
16 בעבודה שתהי' בהצלחה גדולה ביותר, ובאופן כזה יוצאים לעולם חדש, כפי שמתחילים לקרוא בשמח"ת
17 "בראשית ברא גו'" (כנ"ל) - הנה יה"ר שכל הענינים הנ"ל יהיו כמו שהיו בגן עדן, ובגן עדן גופא -
18 קודם החטא, כפי שאומרים בברכת נישואין: "כשמחך יצירך בגן עדן מקדם"²⁶¹.
19 ובאופן כזה ("כשמחך יצירך כו'") יהי' כל בית יהודי שנבנה על יסודי התורה והמצוה.
- 20 וכך יעמידו "בתים" בישראל - "בתי כהונה כו' ומלכות"²⁶², ובאופן של "בית גדול"²⁶³, כדאיתא
21 בגמרא²⁶⁴ שזהו "מקום שמגדלין בו תורה" ו"מקום שמגדלין בו תפלה", ועד ל"בית המלך"²⁶³ (כמובא
22 בגמרא לעיל מיני'), שבכללות הרי זה הענין דג' הכתרים: "כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות"²⁶⁵.
- 23 וכל זה צריך להיעשות ע"י כל אחד מישראל, ובפרט ע"י נשי ובנות ישראל, ומתוך שמחה וטוב לבב
24 - לעשות מכל בית מקום שמגדלין בו תורה ותפלה, כמו בית כנסת ובית מדרש, וכל בתים אלו יקח
25 הקב"ה לארץ ישראל²⁶⁶, בקרוב ממש, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.
- 26 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר מהר"ש וניגון אדמו"ר הצ"צ].
- * * *
- 27 מו. כרגיל - ישנו גם הסדר ד"אעלה את ירושלים על ראש שמחתי" (כלשון הכתוב²⁶⁷).
- 28 והענין בזה:
- 29 ירושלים - ענינה שלימות היראה⁷³ (וכנ"ל (סל"ז) מדברי הרמב"ם שהעבודה אינה צריכה להיות מצד
30 טובת עוה"ב וכיו"ב, שאז הרי הוא עובד את עצמו כו').

256 או"ח סרס"ג ס"ב.ג. שו"ע אדה"ז שם ס"ה.

257 שמו"ר פ"ל, ט.

258 פ' ראה יב, כג.

259 קה"ר ושהש"ר בתחלתם.

260 תהלים לו, כג. וראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תקסא (נעתק ב"היום יום" יד חשון). ח"ה ע' קג (נעתק ב"היום יום" י תמוז). ועוד.

261 ראה גם שיחת יום שמח"ת תשכ"ג סמ"ג (תו"מ חל"ה

ס"ע 189 ואילך). וש"נ.

262 שמות א, כא ובפרש"י.

263 מלכים-ב כה, ט.

264 מגילה כז, רע"א.

265 אבות פ"ד מי"ג.

266 ראה מגילה כט, א.

267 תהלים קלז, ו.

- והבחינה לכך (שישנו הענין דשלימות היראה) היא - כאשר ישנם נסיונות, לא עלינו ("ניט פאָר קיין אידן געדאַכט"), ואעפ"כ נשארים לעמוד באמונה שלימה, אמונה טהורה ואמונה פשוטה, מבלי להתרעם כו'.
- ובכן: ישנם יהודים שסבלו יסורים קשים ומרים במשך ריבוי זמן, כו"כ שנים - שלא הניחו אותם לקיים תומ"צ בפועל ממש,
- ולהעיר, שזהו הטעם שבנוגע לקיום מצוות-עשה אין חיוב של מס"נ, כיון שיכולים לקשור את ידיו ורגליו ולמנוע אותו מקיום המצוה -
- ואעפ"כ, יוצא יהודי ממעמד ומצב זה באופן שהוא שלם בנשמתו, שלם בתורתו ושלם בקיום המצוות - הנה זוהי דוגמא לשלימות היראה.
- ומזה למדים כיצד צריך להיות קיום התומ"צ כאשר זוכים שהקב"ה מנסה בנסיון של עושר, היינו, שנמצאים במעמד ומצב שאין גזירות כו', ויכולים לקיים תומ"צ ללא מניעות, וכידוע הסיפור²⁶⁸ מהבעש"ט, שצריך רק לרצות ("כאָטשיש"), כיון שישנה היכולת ("מאָזשיש") - שהרי אם מקיימים את התורה "מעוני", הרי עאכ"כ שצריך לקיימה "מעושר"²⁶⁹, הן ברוחניות והן כפשוטו, להרבות בלימוד התורה באופן שמביא לידי מעשה באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור.
- וכאשר הקב"ה מצליח ומזכה אותנו לראות יהודים כאלו שעמדו בנסיונות כו' - והרי נקל יותר ללמוד (לא "מפי ספרים", אלא) מדוגמא חי' - הרי זה צריך לפעול על אלו שנמצאים כאן, שילמדו תורה בשופי ויקיימו מצוות בהידור, שהרי אין להם מניעות ועיכובים כלל, ואדרבה: חכם ורב יתקרא, ויושיבו אותו ב"מזרח" ויתנו לו עלי' מכובדת, ויפרסמו אודותיו ע"י הדפסה בעיתונים וירחונים, ובלבד שילמד תורה ויהדר בקיום המצוות;
- צריך רק להתגבר על הפיתויים והבלבולים שמצד ה"מלך זקן וכסיל"²⁷⁰, עי"ז שמדליקים לכל-הפחות נר קטן - "נר ה' נשמת אדם"²⁵⁴, ואז יראה את האמת - שצריך ללמוד "תורת אמת" ולקיים מצוותי', ובודאי יצליחו כמ"פ יותר ממה שמשערים.
- ובנוגע לאלו שנמצאים עדיין במיצר ובשב"י - הנה יה"ר שיקויים בהם "הנני מביא אותם גו' עור ופסח הרה ויולדת יחדיו קהל גדול ישובו הנה"⁷¹, מתוך שמחה וטוב לבב.
- ויהי' זה בהקדם האפשרי - ובלשון המדינה: "אַס סון אָס פאַסיבול", ועוד יותר מההקדם האפשרי, שהרי הקב"ה הוא "נמנע הנמנעות"²⁷¹, וביכלתו להוציאם ברגע - כמ"ש "עד מהרה ירוץ דברו"²⁷², ו"ישלח דברו וירפאם"²⁷³, רפואת הנפש ורפואת הגוף, ויגאלם מן המיצר אל המרחב - כפשוטו, וככל הפירושים שבזה²⁷⁴, ויביאם לארצנו הקדושה, בקרוב ממש, ע"י משיח צדקנו.
- ושם ימשיכו וירחיבו את העבודה דהפצת המעיינות, ע"י המקור של הפצת המעיינות - כפר חב"ד²⁷⁵, באופן ד"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"⁷⁶, עד ל"נחלת יעקב אביך"²⁷⁶, "נחלה בלי מצרים"⁷⁷, ועד לבנין ביהמ"ק השלישי - שקשור עם יעקב, "כיעקב שקראו בית"²⁷⁷ - שיבנה ויכונן בקרוב ממש ע"י משיח צדקנו.

(273) שם קז, כ.

(268) ראה תו"מ חמ"ד ע' 297. וש"נ.

(274) ראה סה"ש תרצ"ט ע' 315. וראה גם תו"מ חכ"ד ע' 254. וש"נ.

(269) אבות פ"ד מ"ט.

(275) ראה גם תו"מ חמ"ז ע' 195. וש"נ.

(270) קהלת ד, יג ובפרש"י.

(276) ישע"י נח, יד.

(271) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא ונת' בס' החקירה להצ"צ לר, ב אילן. ובכ"מ.

(277) פסחים פח, א ובחדא"ג מהרש"א.

(272) תהלים קמז, טו.

1 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר האמצעי].

* * *

2 מז. יש עוד שני ענינים שצריך להזכיר אודותם, בקיצור עכ"פ, מפני קוצר הזמן:

3 (א) כפי שנקבע כבר מכמה שנים, הנה בסמיכות ובקירוב לסיום הימים טובים, למחרת היו"ט, נערך
4 "כינוס תורה".

5 ובודאי תהי' השתתפות טובה, ויחדשו בהשקו"ט שבתורה, וכדאיתא בזהר²⁷⁸ שהקב"ה חדי בפלפולא
6 דאורייתא, ובאופן שיכוונו את האמת, עד להלכה למעשה.

7 ובנוגע להשתתפות שלי בהכינוס - הרי זה ע"י הענינים בנגלה דתורה שנאמרו בהתוועדות. וכיון
8 שכל דבר צריך אחיזה בגשמיות - יקחו מהתוועדות זו (התוועדות של יום הש"ק, והתוועדות שקשורה
9 עם שמח"ת) את הלחם, שרומז על התורה, כמ"ש²⁷⁹ "לכו לחמו בלחמי", ולא רק פירורים, כפי שליקט
10 ר' יוחנן²⁸⁰, אלא הלחם עצמו, וישתמשו בו, ויוסיף בהצלחת הכינוס-תורה, ובאופן שיביא לידי קיום
11 המצוות בהידור.

12 (ב) בנוגע לענין הצדקה - קרן השנה²⁸¹.

13 ובהקדמה - שבכל יום ויום זקוקים לחסדו של הקב"ה, שנותן כל הענינים בתורת צדקה (שהרי אינו
14 חייב מאומה). וכיון שהנהגתו של הקב"ה היא באופן של "מדה כנגד מדה"²⁸² (אלא שמדתו היא
15 באין-ערוך למדה שלנו), הנה צדקתו של הקב"ה נמשכת ע"י נתינת הצדקה.

16 ובפרטיות יותר:

17 נתינת הצדקה היא סגולה בפרט לפרנסה בגשמיות, כמוכן גם ממ"ש באגה"ק²⁸³ ש"הצדקה אינה רק
18 הלואה להקב"ה, כדכתיב²⁸⁴ מלוה ה' חונן דל, וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה כו", ועד לתשלום
19 שהוא כמה פעמים ככה, ובמילא, נוגע ענין הצדקה לפרנסה מאד מאד.

20 וכמו"כ נוגע ענין הצדקה לתפלה - כפי שמצינו ש"ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי"²⁸⁵,

21 ומזה מוכן שזה נוגע גם לתורה - שהרי לימוד התורה צריך להיות לאחר הקדמת עבודת התפילה,
22 כמאמר אבא בנימין "על תפילתי שתהא סמוך למטתי" (שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה
23 כשעמדתי ממטתי עד שאקרא קריאת שמע ואתפלל)²⁸⁶, כך, שנתנת הצדקה קודם התפילה פועלת הצלחה
24 גם בלימוד התורה.

25 ולכן, טוב שתהי' נתינת הצדקה בכל יום. אך כיון שישנם טרדות כו' - לכן נקבעה קופה כללית של
26 צדקה שממנה מחלקים בכל יום עבור מוסדות ואנשים פרטיים, ובאופן שהנתינה היא לא רק על הגבוי,
27 אלא גם על העתיד לגבות²⁸⁷. ולכן כדאי שכל אחד יתן צדקה לקרן זו, לפי חשבון מספר הימים של
28 השנה.

29 ובנוגע לשנה זו - הרי היא שנה תמימה ושלימה: שנה תמימה - שיש בה מספר הכי גדול בנוגע
30 לחדשים, כיון שניתוסף בה חודש העיבור; ושנה שלימה - שיש בה מספר הכי גדול של ימים, כיון

(283) ס"ז.

(284) משלי יט, יז.

(285) ב"ב י"ד, א.

(286) ברכות ה, ב (ובפרש"י). וראה לקו"ת ברכה צו, ב.

ובכ"מ.

(287) ראה כתובות קח, א. וש"נ.

(278) כ"ה (בשם הזהר) במאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו
ס"ע רעג. וראה גם זח"ב רלה, רע"א.

(279) משלי ט, ה. וראה ברכות נז, סע"א. ועוד.

(280) ירושלמי מו"ק פ"ב ה"ג.

(281) ראה גם שיחת יום שמח"ת דאשתקד סל"ח (תו"מ

חמ"ה ע' 147 ואילך). וש"נ.

(282) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

שחדשי חשון וכסלו שניהם מלאים (ולא אחד מלא ואחד חסר, או שניהם חסרים). וכיון שמספר ימי השנה הוא גדול יותר, צריך להוסיף יותר בסכום הכללי, ולהוסיף גם בסכום שנותנים עבור כל יום. ועי"ז תומשך ההצלחה הקשורה עם "שנה תמימה" 288 - כפירוש הצ"צ 289 - בכל הפרטים.

ויתן הקב"ה שיוכלו ליתן בשופי ובריבוי, בשמחה ובטוב לבב, וביד נדיבה, כיון שיהיו "אוכלים מרובים" ו"נכסים מרובים" 290, וימשיכו הענין ד"ושמחת בחגך" 291 על כל השנה כולה, שתהי' שנה שמחה, בגשמיות וברוחניות גם יחד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה, ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' - ג"פ), והניגון "ניע זשוריצי כלפצי".

לאחר ברכת המזון על הכוס, תפלת ערבית והבדלה - נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכל אחד מהנאספים מ"כוס של ברכה".

לאחרי אמירת "ויתן לך" - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "אני מאמין".

ואח"כ אמר:

תמיד בריא ("א געזונטן תמיד"), חורף שמח, ושנת הצלחה, ובאופן ש"בשמחה תצאו ובשלום תובלון" 292.

והתחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

(291) פ' ראה טז, יד.

(292) ישעי' נה, יב.

(288) בהר כה, ל. וראה ערכין לא, א (במשנה).

(289) יהל אור ע' סז ואילך.

(290) חגיגה ח, ב (במשנה).

המשך ביאור למס' פסחים ליום ראשון עמ' א

אלפים פרסה, אם כן ודאי שהיקף הילוך החמה הוא יותר מששת אלפים פרסה. מסיקה הגמרא: תיובתא.

קושיא נוספת על רבא: תא ששע, ענינה - כוכבים העשויים כעגלה והיינו מזל שור, הם בצפון של העולם, וצקרב - כוכבים העשויים כעקרב והיינו מזל עקרב, הם בדרום של העולם, וכל הישוב פולו של בני האדם אינו יושב אלא באויר שבין ענינה לעקרב, שהרי כל אדם רואה בצפון מזל עגלה ובדרומו מזל עקרב, וכל הישוב פולו של בני האדם אינו הנה אלא שעה אחת ביום, כלומר, גודל הישוב הוא רק כחלק אחד משתים עשרה שעות היום, שאין חמה נכנסת ליישוב אלא שעה אחת ביום, ובאחת עשרה השעות הנותרות שבים היא נמצאת במדברות בימים ובנהרות. תרע שכן הוא, שהרי פחמש - בשעה החמישית של היום, חמה מהלכת במזרח, ופחשע - בשעה השביעית, חמה מהלכת במערב, ורק בחצי שש וחצי ששע - חציה השני של השעה השישית וחציה הראשון של השעה השביעית, חמה עומדת בראש כל אדם, כלומר, האדם רואה את החמה מעל ראשו, והוא הזמן שהחמה מהלכת ברקיע כנגד הישוב. ממה שאמרו בברייתא שישב בני האדם הוא רק חלק אחד משתים עשרה שעות היום, מוכח שהמדברות הימים והנהרות יש בהם אחד עשרה חלקים כמזה, וכיון שאנו רואים שהישוב עצמו הוא גדול מאוד (יותר מאלף פרסה), והחמה מהלכת בו רק שעה אחת, אם כן העולם כולו שיש בו אחד עשרה חלקים כמזה, הוא הרבה יותר מששה אלפי פרסה, וקשה על רבא שאמר שהיקף הילוך החמה בעולם הוא ששת אלפים פרסה. מסיקה הגמרא: תיובתא.

קושיא נוספת על רבא: תא ששע, דאמר רבן יוחנן בן זבאי, מה (א-איו) תשובה השיבתי בת קול, לאותו רשע - נבוכדנצר. פשעה שאמר נבוכדנצר בגאותו, 'אעלה על במתי עב, אדמה לעליון' (ישעיה יד יד), כלומר, אין ראוי לי לדור עם כל העולם, ולכן אעשה לי ענן קטן באויר מעל השבעה רקיעים ואשב בו, ובכך אהיה דומה לקדוש ברוך הוא שהוא עליון ומופרד מבני אדם, יצתה בת קול ואמרה לו, רשע בן רשע.

טו וציצאו המלאכים בלוט, ולכן ניתן לומר שאכן מעלות השחר עד הנץ הוא זמן הילוך ארבעה מיל, אך לוט הלך בזמן זה חמשה מיל, כיון שהלך במהירות מחמת שהאיצו בו המלאכים. הגמרא מביאה קושיא נוספת על רבא: תא ששע - בא ושמע קושיא על רבא מברייתא. שנינו בברייתא, מצרים היתה ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, ומצרים היא חלק אחד מששים פכוש, כלומר, כוש גדולה פי ששים ממצרים, וכוש אחד מששים בעולם, והעולם הוא אחד מששים פגן, וכן הוא אחד מששים בעדן, ועדן הוא אחד מששים בגיהנם, נמצא כל העולם פולו בכיסוי קדירה לגיהנם, כלומר, העולם הוא דבר מועט לעומת הגיהנם. ממה שאמרו בברייתא נמצא, שהעולם הוא הרבה יותר מששת אלפים פרסה, ואם כן גם היקף הילוך החמה הוא הרבה יותר מששת אלפים פרסה, וקשה על מה שאמר רבא שהיקף הילוך החמה הוא ששת אלפים פרסה. מסיקה הגמרא: תיובתא - אכן קשה על רבא מברייתא זו.

קושיא נוספת על רבא: תא ששע, דתנא רבי אליהו, רבי נתן אומר, כל הישוב פולו של בני האדם, תחת פוכב אחד יושב. תרע שכן הוא, שהרי אדם נותן עינו פכוב אחד, וכאשר הוא הולך למזרח בסוף העולם, עומד הכוכב כנגדו - מעל ראשו, וכאשר הוא הולך לסוף ארבע רוחות העולם, עדיין עומד אותו הכוכב כנגדו - מעל לראשו, מכלל - מוכח, דכל הישוב פולו תחת פוכב אחד יושב, שאם לא כן, לא היה יכול לראות במזרח מעל ראשו את הכוכב שראו מעל ראשו כשעמד במערב, אלא היה רואהו מן הצד באלכסון כפי מה שהתרחק מהמערב. ממה שאמרו בברייתא שהישוב כולו תחת כוכב אחד הוא עומד, נמצא שהעולם הוא הרבה יותר מששת אלפים פרסה, שהרי אין מספר לכוכבים שברקיע, וכיון שכוכב אחד מחזיק את כל הישוב שהוא יותר מאלף פרסה, וכל כוכב מחזיק ישוב אחד, בימים, בנהרות ובמדברות, אם כן אילו היו רק ששה כוכבים, היה ניתן לומר שהעולם הוא ששת אלפים פרסה וכדברי רבא, אך הלא ישנם כוכבים רבים מאוד, נמצא שהעולם הוא הרבה יותר מששת

לקוטי שיחות פרשת בראשית כרך י"ד

29 הקדמוני בסיבת הקללה על חטאו) אין הכתוב
30 צריך לפרשו; ומחמת גודל פשיטות הענין רש"י
31 אין צריך להסביר מדוע לא נתפרש בכתוב,

32 - כי בזה מתורץ רק הא דהכתוב (ופרש"י) אין
33 צריך להודיענו דבר המובן מעצמו; אבל בנדו"ד
34 הרי הקושיא היא: למה לא נזכר זה בדברי "ה'
35 אלקים אל הנחש" במה יהי' עונשו?

36 ב. והנה לכאורה אפשר הי' לתרץ שעונש זה
37 נכלל במ"ש "ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית
38 השדה", דמכיון שנאמר "ארור אתה מכל הבהמה
39 ומכל חית השדה", גרוע מכל הבע"ח, הרי מובן
40 שייסתם פיו מלדבר (כמו שהוא בנוגע לזה שהי'
41 "ערום מכל וגו'" ולאחרי הקללה ניטלה ממנו
42 הערמה), דאל"כ אין הוא "ארור" מכל גו', כ"א
43 ואדרבא חשוב מכולם ביתרון דחוש הדבור - ולכן
44 לא הי' הקב"ה צריך לפרטו בפני עצמו.

45 אבל עפ"ז אי"מ: למה פירט העונש ד"על
46 גחונך תלך"? הלא גם עונש זה נכלל ב"ארור אתה
47 מכל גו'" דכולל ג"כ "כל חיי הרומשת" שאין לה
48 רגלים⁹ - ובמילא מובן שנכלל בזה שגם העונש
49 ד"קציצת הרגלים", שלא תהי' עדיפות בנחש לגבי
50 הרמשים.

51 ובשלמא אם הי' בא ענין זה בתור סיפור התורה
52 לנו, מן ההכרח הי' לפרש העונש ד"קציצת
53 הרגלים", כי לולא זאת לא היינו יודעים דמעיקרא
54 היו לו רגלים ונענש ונקצצו, אבל בהאמירה להנחש
55 (שזה הוא מה שנכתב בכתוב) "ארור אתה מכל"
56 שכולל גם העונש ד"על גחונך תלך" כנ"ל, א"כ
57 הרי מיותר מש"כ אחר זה "על גחונך תלך"?

58 ומזה מוכח לכאורה ש"ארור אתה מכל וגו'"
59 נאמר כהקדמה כללית להעונשים המפורטים
60 להלן¹⁰, ולא הייתה הכוונה בתיבות אלו עצמן
61 להעונשים הפרטיים - ושוב הדרא קושיא לדוכתא:
62 למה לא פורש בהאמירה שיוקח ממנו כשרון
63 הדבור?

(7) יחידי - ובדרך ממילא הי' כך בכל זרעו.

(8) שם, יד. טו.

(9) שהרי גם קודם החטא היו חיות כאלו (ראה פרשתנו א, כד
(ובפרש"י שם) א, כה).

(10) כהפ"י השני בחוקני עה"פ.

1 א. כבר דובר כ"פ¹, שדרכו של רש"י ליישב
2 בפירושו את כל דבר הקשה בפ"י הפשוט של
3 הכתובים. ובמקום שמתעוררת איזו קושיא
4 בפשטות הבנתם של הכתובים ואין הוא עומד עלי'
5 לפרשה וליישובה - ה"ז גופא הוכחה שלדעתו של
6 רש"י אין זו קושיא כלל², עד שאין צורך להעיר
7 עלי' ולפרשה, כי הענין מובן ומתפרש מעצמו.
8 עפ"ז צלה"ב: מהו טעמו של רש"י במה שאינו
9 מעיר מאומה ביישובה של קושיא פשוטה,
10 לכאורה, המתעוררת בלימוד פסוקים דפרשתנו,
11 וכדלהלן.

12 ממ"ש³ "ויאמר הנחש וגו'" (ופעמיים) ואין
13 רש"י מפרש כלום מה טיבה של אמירה זו של
14 הנחש (דלא ככו"כ מפרשים⁴), מוכח שפירושה של
15 תיבת "ויאמר" הוא בפשטות - בזמן שהוא הי'
16 הנחש בטבעו⁵ מדבר, כמו בנ"א (אף שלא מצינו
17 כזאת בשום בע"ח אחר); והיות שהנחשים עכשיו
18 (שהם "זרעך"⁶ של אותו נחש) אין להם כשרון
19 הדיבור, הרי בע"כ צ"ל שלאחר זמן נלקח ממנו
20 כשרון זה, ומסתבר לומר שזה אירע בנחש⁷
21 הקדמוני: בהקלות שנתקלל בהן הנחש עבור
22 חטאו⁸, היתה גם הקללה שלא יוכל לדבר עוד.
23 אלא דא"כ אי"מ: למה לא פירש הכתוב שנתקלל
24 הנחש גם בזה שנסתם פיו מלדבר? קושיא
25 בפשטות הבנת הכתוב, ואיננו מוצאין תירוץ עלי'
26 בפרש"י.

27 ואין לתרץ, שמטעם זה גופא (מכיון שממין
28 הנחשים בזה"ז מוכח ש"נסתם פיו" של אותו נחש

(1) ראה גם לקמן ע' 129. לקו"ש ח"ג ע' 105. ח"ד ע' 94.

(2) כי כשאין תירוץ ע"ד הפשט - כותב רש"י "איני יודע"
(תולדות כח, ה) וכיו"ב.

(3) ג, א-ד.

(4) ראה תורה שלימה כאן. ור"נ.

(5) דהרי אין לומר שהקב"ה עשה נס מיוחד בכדי שיוכל הנחש
לדבר עם חוה אז (ראה חזקוני עה"פ. ועוד) כי: א) כשאנונו של
בלעם דיברה, ויפך הטבע, מפורש בכתוב (בלק כב, כח) "ויפתח
ה' את פי האתון" בכדי לתרץ איך אפשר שאתון תדבר*, וא"כ
גם כאן הי' צריך לפרש. ב) ועיקר: וכי יעשה הקב"ה נס מיוחד,
למעלה מגדרי הטבע, בכדי לנסות את חוה וכ"ש - בכדי להחטיא
אותה וכי'?

(6) פרשתנו שם, טו.

* ובחז"ל (אבות פ"ה מ"ז) שהי' צ"ל בריאה מיוחדת בע"ש ביה"ע.

יעלה עליהם ביתרון דכח הדבור, אלא שגם עוד
תחסר לו התכונה שישנה בהם - להשמיע קולות
שונות: נהימה, שאגה וכו', מה שאינה עוד
בהנחש, כי נסתם פיו לגמרי¹⁶.

ועפ"ז מובן שהקללה ד"על גחונך תלך", היות
וההליכה ברגל לא הי' גרם לחטא ההסתה, אינה
נכנסת בכלל "כי עשית זאת ארור אתה וגו'", ולכן
מן הצורך לפרטו, כמו שצריך לפרט שאר הקללות
("ועפר תאכל וגו' ואיבה אשית וגו'") מפני שלא
נכללו בארור אתה.

ד. אולם יש להקשות בעצם הענין: למה הי'
צריך לקללו שיהי' גם גרוע (בחוסר השמעת קול)
מכל החיות? לכאורה הי' די לענשו בנטילת כח
דיבור (הדבר שהביאו לידי חטא) וישאר בדומה
לכל הבהמה וגו'?

אמנם קושיא זו מיושבת בדרך ממילא במה
שכבר כתבה התורה בהקדמה לפרשה זו: עה"פ
והנחש הי' ערום מכל חית השדה אשר עשה ה'
אלקים ופרש"י: "ערום מכל - לפי ערמתו
וגדולתו היתה מפלתו, ערום מכל ארור מכל",
דפשטות כוונת רש"י היא

[לא לפרש כוונת כל הכתוב "והנחש הי' ערום
וגו'"]¹⁷,

דא"כ: (א) הו"ל להעתיק מן הכתוב גם תיבות
והנחש (ולהוסיף) וגו' (ועכ"פ להעתיק¹⁸ - הי'
ערום וגו') ובזה יהי' מובן שבא לתת טעם למה
נכתב כל הענין הזה. (ב) לפי"ז מספיק אם הי'
כתוב בקרא "והנחש הי' ערום מכל חית השדה"
מבלי להוסיף "אשר עשה ה'א".

(ג) ועיקר: כוונת הכתוב, במה שאמר "והנחש
הי' ערום וגו'" מובנת בפשטות: היות ותמוה הדבר
איך הי' יכול הנחש להטעות את חוה שהיתה
במעלה גדולה בהיותה יצירת "כפיו" של הקב"ה
(כמ"ש¹⁹ ויקח אחת מצלעותיו וגו' ויבן ה"א וגו')

(16) ועפ"ז יומתק פרש"י עה"פ (פרשתנו שם, טו) "ואתה
תשופנו עקב": "ולשון תשופנו כמו נשף בהם (ישעי' מ, כד)
כשהנחש בא לנשוך הוא נושף כמין שריקה כו' כתב לשון נשיפה
בשניהם - שכוונתו בזה, שאצל שאר בהמות וחיות ישנם עכ"פ
קולות וכו', משא"כ בנחש רק "כמין שריקה".

(17) כמו שפי' במשכיל לרוד.

(18) אם נאמר שתיבת "והנחש" אינה מיותרת, כי בלא"ה הי'
צריך לכתוב "ויהא הנחש אל האשה וגו'".

(19) פרשתנו ב, כא.

ג. אמנם באמת י"ל שהפירוש בזה הוא כנ"ל
(ש"ארור אתה מכל וגו' היינו הקללה שיסתם פיו)
- ובהקדים מה שאמר הקב"ה להנחש בתחלת
דבריו: "כי עשית זאת (ארור אתה מכל וגו') -
דלכאורה תיבות אלו מיותרות הן¹¹, דהרי מהמשך
הסיפור מובן ופשוט שהעונש הוא עבור החטא¹²?
וי"ל כי הכוונה בזה להסבירו במה הוא ארור מכל
ולמה בזה דוקא - היינו שבאותו דבר ש"עשית
זאת", בזה (במדה כנגד מדה¹³) יהי' "ארור".
והנה הדבר העיקרי שעל ידו הי' אפשר להיות
כללות פגולתו של הנחש להחטיא את חוה (שבאה
באופן מסוים ע"י שהי' ערום, וכדלקמן) הי' כח
הדיבור שלו, כי בלעדו לא הי' יכול לבוא בדברי
הסתה לחוה¹⁴, ולכן ע"פ הנ"ל במילא מובן
שהעונש "כי עשית זאת ארור אתה מכל וגו'",
מכוון בעיקר¹⁵ לכח הדבור שלו (וגם להערמה
שלו): והיינו שהנחש יהי' גרוע ("ארור") בענין זה
מכל הבהמות והחיות - היינו שלא זו בלבד שלא

(11) ואף שפרש"י "מכאן שאין מהפכין בזכותו של מסית
שאילו שאלו למה עשית זאת וכו' - הרי מזה שכותב "מכאן
וכו' מוכח שזהו דבר הנלמד מכאן, אבל לא שזהו הטעם למה
כתובין תיבות אלו, ובפרט שגם בלא תיבות אלו נדגש שלא שאל
אותו הקב"ה "למה עשית זאת", אלא שע"י תיבות אלו, ה"ז
מתחזק. (ודוחק לומר שאם לא הי' כתוב "כי עשית זאת", הי'
אפ"ל ששאלו, ורק שלא נכתב בתורה).

(12) אבל ממ"ש אח"כ (ג, יז) "ולאדם אמר כי שמעתי לקול
אשתך וגו'" (ראה אוה"ח כאן, חזקוני כאן) - הרי בלא תיבות
אלו אינו ברור למה נענש, שהרי הצטדק "האשה אשר נתת עמדי
היא נתנה גוי" (שם, יב), ולכן הוצרך לפרש כי שמעת לקול
אשתך גר'.

(13) ראה פרש"י נח ז, יא. יתרו יח, יא. נשא ה, כד. ועוד. וכן
מובן בפשטות.

(14) משא"כ "ואיבה אשית בינך ובין האשה וגו'" לא נכלל
ב"כי עשית זאת ארור אתה וגו'", אף שגם בזה פרש"י "אתה לא
נתכוונת אלא שימות אדם כו' ותשא את חוה כו' לפיכך ואיבה
אשית", היינו שמהגורמים ל"כי עשית זאת" היתה האהבה
לחוה*, ולעומת זה נתכלל ב"ואיבה אשית וגו'" -

כי: (א) לא האהבה לחוה עצמה גרמה לזה, כמוכין (וכדיוק
לשון רש"י ג, א): "ראה אותם וכו'", ובמילא לא הי' מובן
מעצמו שנכלל "ואיבה אשית וגו'" בהקללה [עד שבכלל הוצרך
רש"י לפרש הטעם על קללה זו].

(ב) ועיקר: אין זה דבר שעל ידו החטיאה, כ"א זוהי סיבה
להחטא.

(15) אבל מובן שאין זה כל כוונתו - וכלולה בזה גם הקדמה
כללית, וכדלעיל. וגם מרמז לעוד ענין כפרש"י על התיבות "מכל
הבהמה ומכל חית השדה".

(* וגם בהדברים שאמר הנחש בגלוי, הראה שרוצה הוא טובת
האשה וכו' ("ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע"),
שבפשטות הרי ענין של קירוב הדעת וכו'.

ואין לומר ש"וגדולתו" הוא פירוש לתיבת
 "ערמתו", דא"כ למה לכתוב מעיקרא "ערמתו"
 (שזוהי לשון הכתוב עצמו "ערום"), ולפרשו -
 הו"ל לכתוב רק תיבת "גדולתו" בלבד²⁵, והי' מובן
 מעצמו שבאה לפרש תיבת "ערום"?

וגם: מנ"ל לרש"י - בפי' הפשוט של הכתובים
 - שבתיבת "ערום" מרומז עוד ענין?

אמנם עפ"י הנ"ל ה"ז מובן: מכיון שכוונת
 פסוק זה היא להסביר במה הי' כחו ויכלתו של
 הנחש להחטיא את חוה, הרי בהכרח לומר שבנוסף
 ע"ז שהי' ערום²⁶ היתה לו עוד תכונה שבה ועל
 ידה הי' יכול לבטא ערמתו - והיינו שהי' לו כח
 הדיבור; וה"ז מרומז בתיבת "ערום" - ערום בכל
 פרטי תואר זה, בכח ובפועל. ולזה מכוין רש"י
 בפירושו, לפרט הדברים שהביאוהו וסייעו בידו
 להחטיא את חוה: "ערמתו ו(עוד) גדולתו", היינו
 "גדולה" (מעלה ב"ערום" - שמגלה ומפעילה את
 הערמה) שבה הי' ניכר והצטיין מכל בעלי-החיים
 - ומעצמו מובן שהכוונה לכח הדיבור²⁷ שהי' לו²⁸.

[ואתי שפיר ג"כ מה שלא מצינו מפורש בל'
 הקללה שתסתלק הערמה ממנו - כי גם עונש זה
 נכלל בזה שאמר "כי עשית זאת, ארור אתה מכל
 וגו'" - בהיות כי הערמה היתה הגרם העיקרי
 לעשייתו זאת].

וזהו שמסיים רש"י "ערום מכל ארור מכל",
 שכוונתו ב"ערום מכל" לב' הענינים שהביאוהו
 לחטוא: הערמה וכח הדיבור, וכנגדם נתקלל
 ב"ארור מכל", וכנ"ל, שגם בזה הכוונה לב'
 הדברים שגרמו ל"עשית זאת".

(25) כבב"ר פי"ט, א.

(26) וכפרש"י אח"כ "הרבה עלי' דברים כדי שתשיבנו ויבוא
 לדבר באותו העץ".

(27) ולהעיר מהמבואר בלקו"ת (במדבר יב, ג ואילך. ובכ"מ
 בדא"ח) בנוגע למארו"ל (זח"ב רלה, א ובכ"מ) "אימתי נקרא
 גדול כשהוא בעיר אלקינו" - "שבחי" גדולה והתפשטות זו נק'
 בשם דיבור".

(28) והא דאינו כותב "ודיבורו", כי: א) בהסגנון כותב רש"י
 "לפי ערמתו כו' הי' מפלתו" אין מתאים הלשון "ודיבורו", כי
 בסגנון זה הכוונה (לא לענין הדיבור כשלעצמו, כ"א) לענין
 הדיבור כמו שהוא מעלה - וע"ז מתאים לומר שלפי מעלתו (זו)
 היתה מפלתו (משא"כ בהלשון "ערמתו וגדולתו" מודגש שזוהי
 מעלה). ב) על ענין הדיבור אינו מתאים לומר "מכל הבהמה גו'",
 כי אינן בגדר דיבור לומר שהוא מדבר יותר מהן, משא"כ לומר
 שיש לו מעלה לגבן, מתאים לומר, אף שבגדון דידן - המעלה
 היא דבר שאינו בגדון כלל.

1 לאשה")²⁰, לזה מקדים הכתוב שה"נחש הי' ערום",
 2 ולא ערום סתם, כ"א "מכל חית השדה אשר עשה
 3 ה' א"א"²¹, ולכן הי' ביכלתו להטעותה²²; אלא
 4 שכוונתו לפרש]

5 - מהו הטעם להדגשת קרא "והנחש הי' ערום
 6 מכל וגו'"²³ - ולא נאמר בקיצור "והנחש הי'
 7 ערום", או "ערום מאד", ומשו"ז הי' ביכלתו
 8 להטעות את חוה²⁴? ע"ז פרש"י שהכתוב (ע"י
 9 הוספת תיבת "ערום) מכל" בא לתרץ הקושיא
 10 הנ"ל (שבתחלת הסעיף) - למה היתה מפלתו
 11 גדולה כ"כ, שהי' גרוע מכל החיות? - וע"ז הוא
 12 התיירץ: "לפי ערמתו וגדולתו היתה מפלתו", ולכן
 13 מוסיף הכתוב שהי' "ערום מכל", להודיענו
 14 שלעומת זה נענש אח"כ להיות "ארור מכל".

15 ה. והנה עפ"י הנ"ל יובן ג"כ מ"ש רש"י כפי'
 16 על תיבת "ערום" - "ערמתו וגדולתו" - דלכאורה:
 17 מהו הפי' של "וגדולתו"? דאין לומר שפירושה
 18 גדלות בגשמיות, או בכח גשמי וכיו"ב, דא"כ מה
 19 ענינה כאן, בהקדמה זו שבאה לבאר איך יכול
 20 להטעות את חוה וכו'?

(20) וי"ל שזהו גם מהטעמים דרש"י לפרש (ג, ד) "דחפה עד
 שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה
 באכילה" - כי בלא"ה אינו מוסבר עדיין כל צרכו איך הי' יכול
 להטעותה, ולכן צ"ל שהראה לה שבפועל אינה מתה (ואף
 ש"הוסיפה על הציווי" באמירתה "ולא תגעו בו" (פרש"י שם) -
 כבר עמדו ע"י המפרשים).

(21) אבל לא שהי' ערום גם מנחש* (כמ"ש הרא"ם והגו"א) -
 כי א"כ העיקר חסר מן הספר ודוקא בהטפל מאריך "מכל הבהמה
 ומכל חית השדה"! אלא הכוונה שהי' ערום בכלל (ולא ממנה) -
 ובמילא מובנת האפשרויות להטעותה (אף שבד"כ היתה היא
 ערומה ממנו). וראה לקמן הערה 24.

(22) ואין להקשות דגם זה מובן מעצמו ממ"ש אח"כ "אף כי
 אמר אלקים לא תאכלו מכל עץ הגן" שפירושו "הרבה עלי'
 דברים וכו'" (פרש"י שם) שזוהי ערמה - כי זה עצמו שכ"ה הפי'
 שם, מובן רק ע"י שהקדים "והנחש הי' ערום", כי בלא"ה י"ל
 שבאמת חשב הנחש שהקב"ה אמר להם שלא לאכול מכל עץ הגן.
 (23) אף שמוכח מכתוב זה עצמו שלפועל הי' "ערום מכל וגו'"
 - מ"מ מה זה נוגע לידע (ובפרט כהקדמה) בהפ' דילן?

(24) ע"ד פי' הרא"ם וגו"א. אבל אין לומר שהקושיא היא
 ממש כמו שכתבו "וכי אם לא הי' ערום מכולם, אע"פ שהי' ערום
 ממנה, לא הי' יכול לפתותה" (נוסף על הנ"ל בהערה 21) - כי
 אין מסתבר כלל בפשט"מ שכמה חיות תהינה ערומות מן הנחש,
 ואעפ"כ י"ה ערום מן האשה!

(* וראה תו"א בראשית ה, ג: "אם לא שנאמר שגבוה הוא מהאדם
 וכ"ז פלאי". ומלשון זה משמע שכ"ה גם בפשטות. אבל יש לחלק בין
 "ערום" ל"גבוה". וראה חזקוני עה"פ שהנחש אכל מעץ הדעת, אבל
 אין שום רמז לזה בפשוטו של מקרא.

14 גרם לחטא עה"ד, שגרם מיתה לעולם) נהפך -
 15 להיות על ידו פעולת החיים³³.
 16 ומכיון ש"הקב"ה מקדים רפואה למכה"³⁴, לכן
 17 עוד בהחטא גופא בעת שגרם הנחש לירידה
 18 גדולה, אז כבר מרומז ענין הנ"ל שאפשר להתהפך
 19 מן הקצה אל הקצה, להתעלות ממקום החטא
 20 והמיתה, ולהתקשר לבחי' עצמות אוא"ס שלמעלה
 21 מבחי' מקור החיים, שמשם הכח "להחיות את
 22 המתים"³⁵ - והיינו ע"י שמסתכלים כלפי מעלה
 23 בתשובה שלימה וכו'³⁶.

(משיחת ש"פ בראשית, תשל"ג)

(33) ולהעיר שבאזה"ת בראשית (מח, א) מציין "ע"ד מ"ש
 בלקו"ת פ' חקת סד"ה ויעש משה נחש נחשת . . ועי"ז גם אויביו
 ישרים אתו כו".
 (34) ראה מגילה יג, ב.
 (35) ד"ה יחיינו מיומיום תש"א פ"א.
 (36) ר"ה כט, א. פרש"י חקת (שם, ח). וראה לקו"ש שם ס"ג.

1 ו. ההוראה מפרש"י הנ"ל:
 2 אמרו"ל²⁹ "מדה טובה מרובה ממדת פורענות",
 3 שמזה מובן שאם ע"י החטא נענש ונהפך מ"ערום
 4 מכל" ל"ארור מכל", הרי עאכו"כ בצד הטוב,
 5 שע"י פעולה טובה אפשר ליהפך מן הקצה אל
 6 הקצה - מדרגא פחותה ביותר, "ארור מכל",
 7 להתעלות להיות "ערום (דקדושה) מכל".
 8 ומרומזת הוראה זו דוקא בענין ה"נחש", כי
 9 בכגון דא מצינו בו (במקום אחר): כשנשכו
 10 הנחשים את בני"י במדבר³⁰ התרופה לנשיכתם
 11 היתה עשיית נחש הנחשת ע"י משה רבינו³¹.
 12 ונתבאר³² דגם זה הי' הענין של אתהפכא מן הקצה
 13 אל הקצה, שה"נחש" גופא, שענינו מיתה (דהרי

(29) סוטה יא, א. ושל"נ. פרש"י יתרו כ, ו. תשא לד, ז.
 (30) חקת כא, ו.
 (31) שם, ח"ט.
 (32) לקו"ש חיי"ג ע' 75 ואילך. עיי"ש בארוכה.

אגרות קודש

ב"ה, כ' תשרי, תש"כ
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

במענה למכתבו ובהמשך לברכת השנה שבטח קבל מכבר.

(א) במ"ש אודות שנת המאתים להסתלקות הילולא של הבעש"ט.

הנקודה הכי מוכרחת להדגיש היא, להוציא מלבם של התועים שכל תורתו של הבעש"ט הוא
 אך ורק, דרחמנא לבא בעי, ודלא ח"ו כפסק המשנה, אשר המעשה הוא העיקר, ובמילא באים למסקנא
 וכו' וכנ"ל מוכרחת ההדגשה שלא הקיל ח"ו הבעש"ט כקוצו של יו"ד אפילו בדקדוק קל של דברי
 סופרים, כי אם הוסיף ע"ד גודל ענין הכוונה, ועוד אשר לכאו"א מבני ישראל, ניתנה היכולת המלאה
 להתאחד עם בוראו ע"י תורתו ומצותיו. [ולא רק אלו שנבראו בכשרון שכלי להעמיק בלימוד התורה]
 אבל כאו"א מחויב בפועל ובמעשה המצות, וכאו"א, בלשון רבנו הזקן, כפי יכולת השגתו ושרש נפשו,
 מחויב גם בפרד"ס שבתורה.

(ב) במה שהעיר אודות הצעות לשתף תלמידי בתי ספר בתהלוכות שונות ומפגנים שונים.

הנה בכלל אין דעתי נוחה מענינים כהנ"ל שהרי אין מבטלים תשב"ר אפילו לבנין ביהמ"ק
 עאכו"כ וכו' ויוצא מכלל זה הוא רק בהשתתפות ענינים אשר ערך חינוכי להשתתפות, שהרי לימוד
 התלמיד הוא לא רק בדבור כ"א גם ע"י פעולות וענינים כהנ"ל, ואדרבא רואים במוחש שנחרתים
 ונזכרים יותר עמוק בנפש התלמיד.

הפועל יצא שקודם להשתתפות הרצוי - צ"ל הסברה מהמורה או המדריך, אודות הנקודה

אגרות קודש

הפנימית דהשתתפות זו, מהנ"ל מובנת ג"כ הזהירות הדרושה בכגון אלו, שהרי תמיד יש מקום שהתלמיד ישמע הסברה עוד ממי שהוא בהנוגע להענין בו משתתף, וכמו זה שמזכיר במכתבו, שהסברה השני יכולה להביא למסקנא הפכית, וכמו שמעיר ג"כ במכתבו, ובמקום ספק בכגון דא, הרי שב ואל תעשה עדיף, ובמה שמעיר על הנקודה שלא לפרוש מן הצבור, הרי אדרבה לפעמים יש להשתמש בהדגשה נוספת אודות חשיבותה של שיטה והשקפת עולם שהיא עד כדי כך **שצריך** לפרוש מן הצבור, ולא להתפתות מזה שרבים אומרים בהיפך.

(ג) במ"ש אודות בנו ש"י שלא השתחרר לגמרי ממה שקורה לו וכו' אף שהמצב נעשה טוב בהרבה ממה שהי' בעבר.

בודאי ביאר להם הרופא שהנ"ל תלוי ברקע העצבים עכ"פ חלק חשוב ממנו, וכשחלה השתפרות וחיזוק ואימון בעצמו וכו' חלה הטבה גם בהענין, אלא שבכדי להגדיל הטבה ולבטל את כל הענין, ישנם כמה תרופות שמצווים הרופאים, וכמו למעט באכילה וכמובן שתי' סמוך לשינה וכו'.

(ד) במ"ש אודות מניעה מהריון וכו'.

הרי תורתנו - מל' הוראה - היא תורת חיים (כולל חיים לא רק בעוה"ב אלא גם בעולם הזה, ואדרבה - הוא העיקר, שהרי לא בשמים היא) והענין דלחץ דם, מלבד שמשנתה מזמן לזמן ותלוי במצב ההתרגשות ובמצב רוח בכלל וכו' והיסח הדעת ממעט בזה כו"כ, הנה גם הרופא יסבירם אשר אלפים ואלפים בלחץ דם יותר על הרגיל, מולידים בנים ובנות באופן הכי טוב וכו'.

ונקודה העיקרית בהאמור, אשר כל התערבות מצד האדם בענינים כהנ"ל השייכים אך ורק לבורא עולם ומנהיגו, ה"ז היפך שכל הפשוט ולא רק היפך השקפת התורה, ויש להוסיף בזה עוד כמה נקודות ולא אביא רק שתיים.

(א) מחובת דורנו זה, שכ"א הוא מאוד מוצל מאש השמדות ל"ע ול"ע ר"ל, למלאות לא רק הנעשה ע"י אלו שנשפו על קידוש השם אלא עיקר הוא למלאות גם מספר בני ישראל כפשוטו.

(ב) בתקופתנו זו שכל אחד מחפש עילות ובנין אב אפילו באופן משונה, ובלבד להקל אורח חייו, יש חשש גדול שהנהגה האמורה תשפיע גם על אחרת לעשות כזה, שהרי אין מפורסמת הסיבה דלחץ דם וגם אין שואלים לסיבה והסברה וכו' כ"א מביאים ראיי' מהנהגה בפועל.

ויהי רצון שיבשר טוב בכל הנ"ל ומהצלחתו בעבודת הקדש חינוך על טהרת הקדש וכל המוסיף מוסיפין לו.

בברכה לבשו"ט ולחג שמח.

מפני קדושת המועד לא בא כ"ק אדמו"ר שליט"א על החתום, והנני חותם בשמו.

המזכיר

ב"ה, אור ליי"ד תשרי, תש"כ
ברוקלין.

להגביר השלום, ולאחד ולקרב הלבבות של כאו"א זל"ז, ולהתחזק בבטחון - אשר בודאי הוא רק כמש"נ כי מנסה ה"א אתכם. וכשמבחינים שזהו רק נסיון - בטל לגמרי - ומתגלה פי' הפנימי דהנ"ל - מנסה (ומגבי') ה"א אתכם למע' מכל העלמות והסתרים עד כדי לדעת (ולהתקשר בקשר אמיץ וחזק מאוד) גילוי פב"פ (לקו"ת פ' ראה יט, ב ואילך) והטוב דלמעלה נעשה טוב נראה ונגלה למטה ג"כ הטוב לנו - בגו"ר גם יחד, שמחתנו (ל' רבים).

ועשה את האפוד מאלף וז' מאות זהב כמ"ש בשופטים ס"ח ע"ש. אלף ת"ש הוא⁵ אש"ת.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד שפ

ביאור מסורה "ויבאה" ב' (כתוב חסר יוד) באדם וחווה, ורבקה ויצחק, דבשניהם הכלה בא אל החתן, ורמז גם ליעקב ולאה

יש ב' בחי':

א', מי שזיווגו הולך אצלו,

ב', הוא הולך אצל זווגו,

אדם וחווה הוא בחי' זווגו הולך אצלו, וכן יצחק הי' זווגו הולך⁷ אצלו כמ"ש בלקוטי תורה להאריז"ל פרשת תולדות.

והיינו מה שכתוב ב' פעמים ויבאה חסר⁸, דחסר ויבאה אל האדם, ויבאה⁹ יצחק האהלה כו', כמ"ש במסורה, כי¹⁰ רבקה אצל יצחק הוא בחי' ויבאה אל האדם.

והיינו מה שויבאה קאי על הצלע.

והנה לאה אצל יעקב¹¹ הוא ג"כ זווגו הולך אצלו וכו'.

ויש לומר¹² לא"ה במלוי למ"ד אל"ף ה"ה גימטריא הצל"ע כמכוון, ועיין בלקוטי תורה להאריז"ל פרשת בראשית בפסוק ויאמר האדם זאת הפעם כו' כתוב שם שלאה הוא בחי' הצלע ע"ש.

מתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד שפ

בראשית ב, כא - ויפל' ה' אֱלֹקִים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעתי ויסגר בשר תחתנה

ביאור מד"ר, שאות ס' הוא עגול, ומורה על השטן - עולם התוהו

א"ר חנינא ברי' דר' אידי מתחלת הספר ועד כאן אין כתיב סמ"ך, כיון שנבראת נברא שטן עמה, ואם יאמר לך אדם הוא הסובב¹, תאמר לו בנהרות הכתוב מדבר. בראשית רבה פרשה יז, ו

כיון שנבראת, חווה.

שטן, אע"פ ששטן הוא בשי"ן, מכל מקום בסמ"ך אי אפשר לטעות ולקרות באופן אחר, משא"כ בשי"ן שאם יקרא בשי"ן ימנית אין שטן ופגע רע.

בנהרות הכתוב מדבר, מספר איך הוא מהלך הנהרות, אבל בענין הבריאה והעשייה אין כו'.

מתנות כהונה

אות ס'² הוא עגול, והיינו בתוהו שהי' בבחי' עיגולים³, שאות ס' מורה על השטן.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד תנ

בראשית ב, כב - ויבן ה' אֱלֹקִים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם

רמז בפרש"י, ויבן את הצלע לאשה להיות אשה כמו ויעש אותו גידעון לאפוד

ויבן את הצלע לאשה. להיות אשה כמו ויעש אותו גידעון לאפוד, להיות אפוד.

רש"י

נעיר בס"ד על פירוש רש"י בחומש בפסוק ויבן את הצלע לאשה, להיות אשה כמו⁴ ויעש אותו גידעון לאפוד להיות אפוד.

הוא, כי גידעון מלשון גדע דהיינו נחתך ונכרת, והוא הצלע שנחתכה ונכרתה מאדם וכו'.

(1) בראשית ב, יא "שם האחד פישון הוא הסובב כל ארץ החוילה".

(2) עיין בפנים בתורת לוי יצחק בענין דלתות עזה אין פחותים מס' אמה (מגילה י.).

(3) ראה תורת חיים בראשית - פרשת ויחי - עמוד רמג, ג ואילך. תורה אור פרשת שמות נב, א. המשך תרס"ו עמוד שצו (קה"ת תשע"א). ספר המאמרים תשל"ל-תשל"א עמוד 542. ועיין לקמן סימן קנד. (לקוטי לוי יצחק הערות לזוהר בראשית ע' רכ).

(4) שופטים ח, כז.

(5) אלף ת"ש הוא ר"ת אש"ת. [ראה עוד ביאורים ורמזים בתורת לוי יצחק כאן].

(6) בראשית רבה פרשה סח, ג. ראה פניני לוי יצחק עה"ת פרשת ויצא פרק כח פסוק י'.

(7) ראה אור התורה בראשית עמוד 864 וז"ל: יצחק זווגו בא אצלו, ידוע שיש ב' אופנים ביחוד עליון, הא' שהתחתון עולה למעלה והוא ע"י התפלה מי יעלה בהר ה' ונקרא שילוב אדני"י בה'. הב' שהעליון יורד למטה והוא ע"י התורה שנמשך מלמעלה למטה וזהו שיצחק קו השמאל בחי' עבודה, זווגו בא אצלו בחי' ממטה למעלה ע"ש.

(8) דחסר אות יו"ד אחר האות ב', דהי' צ"ל ויביאה, (ולדוגמא בראשית כט, יג כתוב "ויביאהו אל ביתו"). ראה עוד ביאור במסורה לקמן סימן קעט. קסב.

(9) בראשית כד, סז. "ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה".

(10) ופירוש המסורה, הדמיון דרבקה אצל יצחק כמו חווה אצל אדם, דבשניהם זווגם בא אצלם - הכלה להחתן.

(11) ראה לקמן סימן רמג הטעם בזה.

(12) דבפסוק ויבאה אל האדם מרומם כל הזיווגים בתורה - שהנקבות באו אל הזכרים, באדם וחווה, יצחק ורבקה, וכן מרומז השידוך דלאה ויעקב.

חוברת לו

עשרים וחמש שנה לנישואי הרבי והרבנית

י"ב כסלו, [ה'תשי"ד]

זה כמה חדשים שלא כתבתי. בריאותי חלשה, ומצב־רוחי לא התאים לכך. חודש זה – ולמעשה, ימים אלו במיוחד – מעורר בי זכרונות רבים. אינני רוצה לדבר על עצמי באופן אישי, שכן כשלעצמי אינני אלא חלק קטן למדי מכל המאורעות העולים במחשבתי ובזכרוני. בעוד יומיים, כלומר ביום י"ד כסלו, ימלאו עשרים וחמש שנה לחתונתו של בני מ' מענדל שליט"א, לאורך ימים ושנים טובות, עם רעייתו תחי'. כמה מאורעות עברו בתקופה זו, בכלל ובפרט! עוד בילדותו כבר היה גדול. אני נזכרת בכל השנים שבהן היה יחד עמנו – כיצד היה עושה הכל בפשטות, כדבר המובן מאליו, וכמה גדלות היתה במעשיו, כמה חן ואצילות יוצאים מגדר הרגיל! את²⁹⁵ מסיבת החתונה ערכנו בביתנו. התחושות בלבנו היו בלתי־נעימות בעליל, אולם גירשנו מלבנו רגשות אלה באמצעות שמחה.

מבלי שאחפוץ בכך, מצטייר בדמיוני השולחן עם כל אלו שישבו בראשו. אנשים כה קרובים, מהם צעירים שנפטרו לפני זמנם. בצרות הכלל הפכו אף הם לקרבנות. אח, כמה נאה התוועדו אז אנשים אלה, כמה אמת וכמה מסירות השתקפו בהתוועדות זו! ביחס לאחדים מהם הרגשתי קלה יותר; אחרי כל שנות הסבל, ידוע לי לפחות המקום שבו נטמנו²⁹⁶. ישנם אחרים שאין לי שום דרך לברר כדי לדעת את מקום קבורתם²⁹⁷. אני אינני נמנית עליהם, ותודה להשי"ת על הנחת שאני זוכה לה. אך ישנם מקרובי שנפטרו. יהי רצון שיהיו מליצים, ושחייו של מי שלכבודו התוועדו באותו יום יהיו מלאי הצלחה בכל הפרטים, ובאריכות ימים.

"דאגה בלב איש ישיחנה"

"דאגה בלב איש ישיחנה"²⁹⁸. ככל הזכור לי – ותקותי שאני אומרת את הדברים נכונה, ואינני טועה בהם – יש בפסוק זה שלושה פירושים:

1. להסיח את הדעת לחלוטין²⁹⁹ – זאת אינני יכולה עדיין.
2. להשפיל ולדחות את הדאגה מעליו³⁰⁰ – אני משקיעה כוחות לעשות זאת.
3. להסיח את הדברים בפני משהו אחר²⁹⁹ – זאת אני מתאוה לעשות לעתים קרובות מאוד, אבל כמעט אין לי בפני מי לעשות זאת. משום כך אני מרשה לעצמי לעתים לרשום את הדברים על־גבי נייר, ככל שהדבר מתאפשר.

(295) ראה לעיל ע' 000.

(296) כנראה הכוונה למקום קבורתם של אבי' ובעלה ז"ל, ועוד.

(297) כנראה הכוונה לאמה הרבנית רחל הי"ד ועוד.

(298) משלי יב, כה.

(299) ראה יומא עה, א: ישיחנה מדעתו. . ישיחנה לאחרים.

(300) מפרשים עה"פ: רלב"ג. מצודות. מנחת שי.

מעשה המים שבשלישי שהוא רמז אל קריעת ים סוף שהי' טוב מאד, נאמר בו כי טוב. והיות ענין יקוו המים כו' בשני, הי' בלתי אפשר, כי איך ירמוז בשני מה שהי' עתיד להיות באלף השלישי, על כן לא נגמרה בו מלאכת הים, ולא נאמר בו כי טוב עד השלישי.

והנה ביום השלישי הוציאה הארץ עץ עושה פרי, שהוא היותר מתקבל מאמר ר' פנחס במדרש (פרשה ה, ט) כשהוסיפה על הצווי, כי הקב"ה אמר עץ עושה פרי, כי העץ פרי בלבד יהי' עושה פרי, אך לא אילני סרק, והיא הוסיפה ותוצא עץ עושה פרי, שבלי היות עץ פרי הי' עושה פרי. כן בשלהי אלף שלישי נבנה בית ראשון כמפורש בגמרא, כי אז הזהב שבו הי' עושה פירות, כמו שאמרו רז"ל (ירושלמי יומא פ"ד ה"ב) מזהב פרוים (דברי הימים ב, ג) ומגפן הזהב שהיתה עושה פירות תדיר חוץ מטבען. והוא מעין מה שביום השלישי אפילו אילני סרק עשו פירות. וגם לאומר שעברה על הצווי, כי הקב"ה אמר עץ פרי עושה פרי, שהעץ עצמה הי' נאכל, והיא לא עשתה רק עץ עושה פרי. יהי' הרמז אל גפני הזהב, שהגפן הי' מין בלתי עושה פרי, ושם הצמיחה ויעשה פרי על איכות המקום.

וביום הרביעי נתלו המאורות ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע השמים, הוא רמז כי באלף הרביעי נבנה בית שני, ומארת כתיב חסר, על הדברים שחסרו ממנו. ואמר שעם שלא נדמה אל הראשון, לא נעדר ממנו התחברותו אל המקדש של מעלה כאשר הי' בראשון. וזהו את המאור הגדול הוא בית המקדש שלמעלה, ואת המאור הקטן שלמטה. וכאשר במאורות הי' קטרוג, כן בנין בית שני הי' על ידי קטרוג מהאומות כנודע, ועל כן נכתב מארת חסר על חסרונם ועל קטרוגם כמדובר.

או יאמר כי באלף הרביעי נמצאו יחד שני מארת, האחד שנבנה בסוף השלישי ורוב מציאותו ברביעי, והבית השני שנבנה ברביעי וכתוב מארת על מה שנחסר בשני.

וביום החמישי נבראו התנינים הגדולים, כנגד המלכים אשר גזרו שמדות והרג רב מהרוגי מלכות באלף החמישי. וגם בתחלת הששי הצרו את ישראל, וזהו רמז בהמה ורמש שבתחלת יום הששי. ואחרי כן בששי עצמו נעשה אדם, רמז לבן דוד הבא באלף הששי הוא אדם עצמו כנודע, כי על כן נתן לדוד שבעים שנה משני חייו, כי הוא הוא, וגם הוא משיחנו הבא באלף הששי. וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ בכל האומות, כנרמז באומרו וירדו בדגת הים וכו'. ויצדק לפי זה אומרו, וירדו לשון רבים, על כי הרמז לעתיד הוא לכל ישראל. וגם לא נזכר עתה עון אדם עם היותו בששי, למה שלא יספר עתה אלא מה שהם רמז אל הברכה העתידה במלך משיחנו הנרמז באדם, כי אם אחר סיפור מעלות שבעת הימים.

ואחר יום הששי בא שבת רמז אל המנוחה שבאלף השביעי.

אלשיך

בראשית א, ז – ויעש אלקים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן

(תוכן: למה לא נאמר כי טוב ביום השני; ששת ימי בראשית כנגד שיתא אלפי שני, ומבאר כל יום כנגד אלף-וענינו)

על מה שלא נאמר בשני כי טוב רבו בדברי רבותינו ז"ל (בראשית רבה ד, ח) הדעות, ואשר יראה שעשו עיקר הוא – על כי לא נגמרה בו מלאכת המים, ועזר לנגדם הוא מה שבשלישי נאמר כי טוב שני פעמים, אחד בהגמור מלאכת המים ואחד בהגמור יתר מלאכת היום. אך הלא יקשה למה לא השלים מלאכת המים הוא יתברך בשני ואמר עלי' כי טוב, ולא יאחר הדבר עד יום השלישי לאומרו בזה פעמים. ויתכן, כי הנה אין ספק כי ששת ימי בראשית הם רמז לשיתא אלפי שני דהוי עלמא, ויום השביעי אל עולם הבא שכולו שבת. נמצא יום הראשון רמז לאלף הראשון, שהיתה הארץ תהו ובהו וחשך, רמז כי באלף ההוא היו רשעים מכעיסין ובאין, והיו ראויים [ש]יעלו המים על הארץ ויציפו הכל, ויהיו תהו ובהו, על דרך מאמרו ז"ל שכשהרשע דורך על הארץ היא מתרעשת (עי' רש"י בראשית ד, טו), שהוא אצלי על כי לא רקע הקב"ה הארץ על המים שלא כטבען, רק לשיעבדו את ה'. וכן אמרו (בראשית רבה ה, ה) כי מה שמי הים גבוהים מארץ הוא כי האלקים עשה שייראו מלפניו, בראות בני האדם כי על דרך נס מתקיימים, ואין צריך ליפרע מהם רק להניח הדבר אל הטבע וירדו המים על הארץ. וזהו וחשך הרוגז על פני תהום להעלותו, ורוח אלקים הוא מדת הדין כבר היתה מרחפת על פני המים להציף על הארץ, כאשר החל בדור אנוש שקרא למי הים וישפכם עד שלישו של עולם והי' גומר. אלא שבאלף ההוא וירא אלקים את האור כי טוב, הוא צדיק אחד שהוא חנוך, ויבדל אלקים כו', כי הבדילו והעלה מעל לרקיע, ועל ידי כן ריחם על עולמו וירא אלקים כי טוב.

והיום השני הוא רמז לאלף השני, והוא כי הנה שני פעמים עשה הוא יתברך דברים גדולים ומפורסמים על ידי המים, אחד באלף השני והוא מבול המים שהי' בשנת אלף ותרנ"ו שנה, שנית באלף השלישי הוא ענין קריעת ים סוף. והוא ענין המבול – שנתחברו מים תחתונים של מעינות תהום עם מים עליונים, כי ארובות השמים נפתחו, עד שריחם הוא יתברך ויבדל ביניהם ויסכרו מעינות תהום ויכלא הגשם מן השמים – נרמז ביום שני באומרו ויהי מבדיל בין מים למים ויבדל בין המים כו', שהוא רמז אל מה שהי' באלף השני. וענין קריעת ים סוף – שהי' באלף השלישי שנצבו מים כמו נד ונראית היבשה – נרמז ביום השלישי יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה. ועל כן למה שענין מעשה המים שבשני היתה צרה גדולה מאד, שאף שרחם ה' על עולמו בהשאר נח, לא יבצר מהיותה רעה רבה, על כן לא נאמר בו כי טוב. אך

♦ יום ראשון י"ח תשרי ♦

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:
א וְדָא בְרַכְתָּא דִּי בְרִיךְ מֹשֶׁה נִבְיָא דִּי יִת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם מוֹתָהּ:

כס"א וְזֹאת הַבְּרָכָה • לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סְמוּךְ לְמִיתָתוֹ שָׁאם לֹא עֲכָשׁוּ, אִימְתִּי?.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינֵי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ
מֵהָר פֶּאֶרֶן וְאַתָּה מִרְכַּבֶּת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת
לָמוֹ:
ב וַיֹּאמֶר יי מִסִּינֵי אֲתִגְלִי וְזָהוּר יִקְרָה מִשְׁעִיר
אֲתִחְזִי לָנָא אֲתִגְלִי בְּגִבְרַתָּהּ מִטּוֹרָא דְּפֶאֶרֶן
וְעַמָּה רַבַּת קֹדֶשִׁין כְּתִב יְמִינָהּ מִגּוֹ אֲשֶׁתָּא
אוֹרִיתָא יִהְיֶה לָנָא:

כס"ב וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינֵי בָּא • (ספרי) פֶּתַח תַּחֲלָה בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַחֵר כֶּף פֶּתַח בְּצִרְכֵּיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁבַח שֶׁפֶתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרָת זְכוֹת לְיִשְׂרָאֵל. וְכָל זֶה דֶּרֶךְ רִצּוֹי הוּא, כְּלוּמַר כְּדֹאֵי הֵם אֱלֹהֵי שִׁתְחוּל עֲלֵיהֶם בְּרָכָה. מִסִּינֵי בָּא • יֵצֵא לְקִרְאָתָם כְּשֶׁבָאוּ לְהַתְיַצֵּב בְּתַחֲתֵית הָהָר, כְּחֹתֵן הַיּוֹצֵא לְהַקְבִּיל פָּנָי כְּלָה, שְׁנֵאמַר: (שמות יט) "לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים", לְמַדְנֵנוּ שֶׁיֵּצֵא כְּנֻגָּם. וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ • (ספרי) שִׁפְתָּהּ לִבְנֵי עֲשׂוֹ שֶׁיִּקְבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רִצּוֹ. הוֹפִיעַ • לָהֶם. מֵהָר פֶּאֶרֶן • שֶׁהָלַךְ שָׁם וּפֶתַח לִבְנֵי יִשְׁמָעֵאל שֶׁיִּקְבְּלוּהָ, וְלֹא רִצּוֹ. וְאַתָּה • לְיִשְׂרָאֵל (ספרי). מִרְכַּבֶּת קֹדֶשׁ • וְעַמּוֹ מְקַצֵּת רַבִּבוֹת מִלְּאָכֵי קֹדֶשׁ וְלֹא כָלֶם, וְלֹא רַבִּם, וְלֹא כְּדֶרֶךְ בָּשָׂר וְדָם שֶׁמֶרְאָה כָּל כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְתַפְאֲרָתוֹ בְּיוֹם חֲפָתוֹ. אֵשׁ דָּת • שֶׁהִתְהַדְּבָה כְּתוּבָה מֵאֵז לִפְנֵי בָּאשׁ שֶׁחֹרֶה עַל גְּבִי אֵשׁ לִבְנֵהּ, נִתֵּן לָהֶם בְּלוּחוֹת כְּתִב יְד יְמִינוֹ. דְּכָר אַחֵר: "אֵשׁ דָּת", כְּתִרְגוּמוֹ, שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקושר שיחות כרך יד פרשת זאת הברכה שמחת תורה)

בתחלת פרשת בְּרָכָה מְדוּבָר בְּלוּחוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת: "הַיּוֹן" מִסִּינֵי בָּא גו', וְעַל זֶה נֹאמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשֵׁה קְהֵלֶת יִעֲקֹב", מוֹרְשֵׁה לְשׁוֹן יְרוּשָׁה, הֵינּוּ שְׁנֵיתֶיהָ וּבָאָה בִּירוּשָׁה, בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוּדָה וְיִגִּיעָה. וְהַסִּיּוֹם דְּפֶרֶשֶׁת זֹאת הַבְּרָכָה (שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַחֲתוּם) הוּא "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", שֶׁקָּאֵי עַל שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, "שֶׁנִּשְׂאֹא לְבוֹ לִשְׁבוֹר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, וְהַסִּיּוֹם דַּעַת הַקֶּבֶ"ה לְדַעַתוֹ שְׁנֵאמַר אֲשֶׁר שְׁבִירַת יִשְׂרָאֵל כְּחֹף שֶׁשְׁבִירַתוֹ, שְׁבִירַת מִרְמָז עֵילוּיִים שֶׁל הַלּוּחוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת לְגַבִּי לּוּחוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת (שֶׁלֹּכֵן אָמַר לוֹ יִשְׂרָאֵל כְּחֹף שֶׁשְׁבִירַתוֹ), כִּי דִּוְקָא עַל יְדֵי שֶׁנִּשְׂאֹא לְבוֹ לִשְׁבוֹר אֶת הַלּוּחוֹת לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, פֶּעַל בְּכָל יִשְׂרָאֵל (גַּם בְּאֵלֹהֵי שְׁלֹא חֲטָאוּ בְּעֻגְלָה) עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה - עֲבוּדָה בְּכֹחַ עֲצָמוֹ. וְכֹאשֶׁר נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתָם בְּמִילּוּאָהּ, אֵז נִתֵּן לָהֶם הַקֶּבֶ"ה אֶת הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, שְׁבִירַת הָרָאָה לְעֵין כָּל שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ קִבֵּל תְּשׁוּבָתָם וְנִתְרַצָּה הַקֶּבֶ"ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְחָה וּבְלֵב שָׁלֵם וְנִתֵּן לָהֶם לּוּחוֹת שְׁנִיּוֹת, הֵינּוּ שֶׁגַם בְּתּוֹרָה תִּהְיֶה הָעֲבוּדָה וְיִגִּיעָה - לְמוֹד הַתּוֹרָה בְּכֹחַ עֲצָמוֹ.

וְכֹאשֶׁר בָּאִים לְשִׁמְיֵי עֲצָרָה לְאַחֵר ז' יְמֵי הַסְּפֻדָּה, הַזְּמַן שֶׁכָּל הַהַמְשָׁכוֹת נִקְלָטוֹת בְּפִנְיָמוֹת, וְגַם בְּחִינַת הַתּוֹרָה שְׁנִתְּנָה בְּלוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, הֵרִי אֵז בָּאָה הַשְּׁמִימָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלִימָה בְּלִמּוּד הָאֲדָם בְּתּוֹרָה בְּכֹחַ עֲצָמוֹ. וְלִכֵּן לְאַחֵר סִיּוֹם הַתּוֹרָה "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", מִתְחִילִין לְקִרְוֹת תַּכְף "בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", כִּי עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאֲדָם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּכֹחַ עֲצָמוֹ (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה - בְּעֲבוּדַת הַבְּעִלִּי-תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּכֹחַ עֲצָמוֹ וּבְבִחְיִינַת הַתְּחִדּוּשׁ מִמֶּשׁ) נַעֲשֶׂה שִׁתָּף לְהַקֶּבֶ"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית שֶׁהוּא מוֹסִיף וּמַשְׁפִּיעַ כְּכֹיכּוֹל בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית - כִּי שִׁתְּפוּת בְּשִׁלְיָמוּתָהּ הִיא כְּשִׁשְׁנֵיהֶם שִׁתְּפִים שׁוּיִם לְגִמְרִי. וְלִכֵּן הַצִּדִּיק שֶׁעֲבוּדָתוֹ הִיא רַק לְגִלּוֹת מִהַכֹּחַ אֵל הַפֶּעַל (הַן הַכּוֹחוֹת שֶׁלוֹ, וְהַן בְּהַדִּירָה שֶׁעוֹשֶׂה בְּעוֹלָם) אֵין ה"שִׁתְּפוּת" בְּשִׁלְיָמוּתָהּ - שֶׁהֵרִי הַקֶּבֶ"ה בּוֹרָא וּמֵהוּנָה מֵאֵין; אֲבָל כְּשֶׁעֲבוּדָתוֹ הִיא בְּכֹחַ עֲצָמוֹ, הַבְּעִלִּי-תְּשׁוּבָה שֶׁעֲבוּדָתוֹ הִיא הַתְּחִדּוּשׁ מִמֶּשׁ בְּהַבְרִיאָה, כְּנ"ל, וְעַד שֶׁעוֹשֶׂה מְדַבֵּר הַפְּכִי דְּכָר הָרִצּוֹי - מַעוֹלָם דְּלֹא "הֵנִן לִיָּה" (לְהַקֶּבֶ"ה) עוֹשֶׂה עוֹלָם ד' הֵנִן לִיָּה", עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה דוּמָה לְבוֹרָא - שִׁתָּף בְּשִׁלְיָמוּת לְהַקֶּבֶ"ה, וּבוֹרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ "חֲדָשִׁים" שֶׁנִּרְגַּשׁ בָּהֶם ש"ה אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל מְלֹךְ וּמְלִכּוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה", וּמִסְיָעִין לְהָאֲדָם לְמִלְאוּת שְׁלִיחוּתוֹ וְעֲבוּדָתוֹ בְּעוֹלָם.

(ג) **אֶף חֶבֶב עַמִּים כָּל־קִדְשֵׁי בִידְךָ וְהֵם תָּכֹן לְרַגְלְךָ** **יֵשָׁא מִדְּבַרְתֶּיךָ:**
ג אף חֶבֶב־נֶפֶשׁ לִשְׁכֵּטָא כָּל קִדְשֵׁי בֵּית
יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוּרָא אֶפְקִנֵּן מִמַּצְרִים וְאִנּוּן
מִדְּבָרֵי תַחֲוֹת עֲנֵנָה נְטִלִין עַל מִימְרֶךָ:

כ"א • אף חֶבֶב עַמִּים • גם חֶבֶב יְתֵרָה חֶבֶב אֶת הַשְּׂכֵטִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד קְרוֹי 'עַם', שְׁהָרִי בְּנִימִין לְבָדוּ
הָיָה עֲתִיד לְהוֹלֵד כְּשֶׁאִמְר הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לִיעֲקֹב: (בראשית לה) "גוי וְקָהֵל גוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ". כָּל־קִדְשֵׁי
בִּידְךָ • נִפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים גְּנוּזוֹת אֵתוֹ, כַּעֲנֵן שֶׁנֶּאֱמָר: (ש"א כה) "וְהִיתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בְּצִרוֹר הַחַיִּים אֶת
ה' אֱלֹהֶיךָ". וְהֵם תָּכֹן לְרַגְלְךָ • וְהֵם רְאוּיִים לָכֵן, שְׁהָרִי תָכֹן עֲצָמָן לְתוֹךְ תַּחֲתִית הָהָר לְרַגְלְךָ, בְּסִינִי.
תָּכֹן לְשׁוֹן פְּעָלוֹ, הַתּוֹכּוֹ לְתוֹךְ מְרָגְלוֹתֶיךָ. יֵשָׁא מִדְּבַרְתֶּיךָ • נִשְׁאֹו עֲלֵיהֶם עַל תּוֹרָתְךָ. מִדְּבַרְתֶּיךָ • הַמִּ"ם
בּוֹ קְרוֹב לִיסוֹד, כְּמוֹ: (במדבר ו) "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹוִי", (יחזקאל ב) "וַאֲשַׁמַּע אֶת מִדְּבַר אֱלֹוִי", כְּמוֹ
'מִתְדַּבֵּר אֱלֹוִי', אֵף זֶה "מִדְּבַרְתֶּיךָ", מֵה שְׁהִיִּת מִדְּבַר לְהַשְׁמִיעֵנִי לֵאמֹר לָהֶם. טִישׁ פּוֹרְפּוֹרִיר"ש בְּלַעֲז'
(צינע אונטעררעדנונגען). וְאוֹנֵקְלוֹס תִּרְגֵּם שְׁהִי נוֹסְעִים עַל פִּי דְבָרֶיךָ, וְהַמִּ"ם בּוֹ שְׁמוּשׁ, מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן מִן. דְּבַר
אַחֵר: "אֵף חֶבֶב עַמִּים", אֵף בְּשַׁעַת חֶבֶתָן שֶׁל הָאֲמֹת שְׁהָרְאִיתָ לָהֶם פְּנִים שׁוֹחֲקוֹת, וּמִסְרַת אֶת יִשְׂרָאֵל
בִּידָם. כָּל־קִדְשֵׁי בִידְךָ • כָּל צְדִיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דְּבָקוּ בְּךָ וְלֹא מָשׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ, וְאַתָּה שׁוֹמְרָם. וְהֵם תָּכֹן
לְרַגְלְךָ • וְהֵם מִתְמַצְעִים וּמִתְכַּנְסִים לְתַחַת צִלְךָ. יֵשָׁא מִדְּבַרְתֶּיךָ • מְקַבְּלִים גְּזוּרֹתֶיךָ וְדַתּוֹתֶיךָ בְּשִׂמְחָה,
וְאַלֶּה דְבָרֵיהֶם.

(ד) **תּוֹרָה צִוְּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב:**
ד אוריתא יהב לָנוּ מֹשֶׁה מִסְרָה יִרְתָּא
לְכַנְשַׁת יַעֲקֹב:

כ"ב • תּוֹרָה • אֲשֶׁר צִוְּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרְשָׁה הִיא לְקֹהֶלֶת יַעֲקֹב, אַחֲזִנְיָה וְלֹא נַעֲזָבָה.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (משיחות ליל שמחת תורה תש"ז, תשל"א)

הַתּוֹרָה הִיא "מִימִינוֹ אֵשׁ דֵּת לְמוֹ". וְנֶאֱמָר בְּסִפְרֵי: "מֵה אֵשׁ - כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עוֹשֶׂה בְּגוֹפּוֹ רֶשֶׁם, אֵף בְּנֵי אָדָם שֶׁעֲמִלִּים
בּוֹ נִפְרִים הֵם בֵּין הַבְּרִיּוֹת, כֹּף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים נִפְרִים בְּהִלּוּכָם וּבְדַבָּרוֹם וּבַעֲטִיפָתָם בְּשׁוֹק" (וכפי שֶׁמִּפְרֵשׁ הַרְמָב"ם אֶת
הַפְּרָטִים שֶׁבָּכֶר).

אֵף, לְכַאוּרָה, מִתְעוֹרָרֶת הַשְּׂאֵלָה מֵצַד שְׁנֵי: אֵצֶל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁהַתְּחִלָּת לַמוֹד הַתּוֹרָה שׁוֹב הִיא אֵצֶלם בְּאִפְסוֹן חֲדָשׁ
לְגִמְרִי, מוֹכֵן, שֶׁנִּגְרָמֶת הַתְּחִלָּה וְתוֹסֶפֶת הַנִּפְקֶת "בְּהִילּוּכָם וּבְדַבָּרוֹם...", אֲבָל אֵצֶל יְהוּדִים שְׁאִינֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, מֵהוּ
הַחֲדוֹשׁ שֶׁיֵּשׁ לְתוֹרָתָם בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה עַד־כִּי־כֹף שֶׁהוּא מִשְׁפִּיעַ עַל כָּל עֲנִיָּהֵם, כְּדִלְעִיל, עַד אֲשֶׁר הֵם שְׂמֵחִים כָּל כֹּף
וּמְבָרְכִים בְּרַכַּת שְׁהִינּוּ?

עַל כֹּף מְסִבֵּר בְּפִרְשֵׁתָנוּ: "תּוֹרָה צִוְּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה..." - הַתּוֹרָה הִיא יְרֵשָׁה לְכָל יְהוּדִי, וְהַלֵּכָה לְגַבִּי יְרֵשָׁה הִיא שְׁאִין
חֲשִׁיבוֹת לְגִיל, לְמַעֲמָד וּלְמַצָּב שֶׁל הַיּוֹרֵשׁ - הַתּוֹרָה מוֹעֲבֵרֶת לְכָל יְהוּדִי בִּירְשָׁה.
וּלְפִיכֹף, כְּאֲשֶׁר יֵשׁ הַתְּחִלָּה וְתוֹסֶפֶת אִיר בַּתּוֹרָה - בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, חֲלָה אֵצֶל כָּל יְהוּדִי הַתְּחִלָּה וְתוֹסֶפֶת בְּהַתְּנַהֲגוּתוֹ
וּבְחִיּוּתוֹ עַל־פִּי הַתּוֹרָה.

וְלָכֵן עָקֵר הַשְּׂמִיחָה בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה מִתְבַּטָּאת דּוֹקָא בְּהַקְפּוֹת - לֹא עַל־יְדֵי קְרִיאָה וְלִמּוּד בַּתּוֹרָה, אֲלֹא דּוֹקָא עַל־יְדֵי תְנוּעוֹת
וּפְעֻלוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁל רִיקוּד עִם הַתּוֹרָה עֲצָמָה - כִּי עָקֵר הַשְּׂמִיחָה בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה אֵינְנָה כָּל־כֹּף עַל הַבְּנִיָּה, אֲלֹא בְּעָקֵר
עַל כֹּף שֶׁהַתּוֹרָה הִיא " שְׁהִינּוּ " - מְחִיָּה אוֹתָנוּ בְּכָל עֲנִיָּנוּ, עַד לַעֲשִׂיָּה בְּפִעַל.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לקוטי משיחות חלק כ"ט עמוד 229 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

וְזֶהוּ תּוֹרָה צִוְּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מֵאֲרִיסָה לְיִשְׂרָאֵל, הֵינּוּ שִׁישְׁרָאֵל הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה. וְעַל
זֶה נֶאֱמָר מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב, הֵינּוּ, שֶׁעֲנֵן זֶה שֶׁהִנְשָׁמּוֹת הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה הוּא לֹא רַק בְּבַחֲנִית יִשְׂרָאֵל, אֲלֹא גַם
בְּבַחֲנִית יַעֲקֹב, יו"ד עָקֵב. דְּהֵנָּה, יִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת לִי רֹאשׁ, אוֹתִיּוֹת אֲשֶׁר, דְּאֲשֶׁר פְּרוּשׁוֹ תַעֲנוּג, וְהוּא בְּחִינַת טְהוּרָה הִיא,
שֶׁזֶהוּ כְּפִי שֶׁהִנְשָׁמּוֹת מְשִׁרְשׁוֹת בְּבַחֲנִית הַתַּעֲנוּג. וּבְבַחֲנִיָּה זֹו פְּשִׁטָּא שֶׁהִנְשָׁמּוֹת הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה. וְזֶהוּ גַם מֵה
שְׂאוּמִרִים אֲשֶׁר קִדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, דְּמַצֵּד בְּחִינַת אֲשֶׁר שֶׁהוּא הַתַּעֲנוּג, נַעֲשֶׂה קִדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, הֵינּוּ שִׁנְשָׁמּוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם
הֵם הַעוֹשִׂים אֶת הַמִּצְוֹת, וְזֶהוּ מֵה שֶׁקְּתוּב וּזְכָרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת הַיְי', וְאַחֵר כֹּף קְתִיב וְעִשְׂתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, הֵינּוּ
שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂים מִבְּחִינַת מִצְוֹת הַיְי' שִׁיְהִיו מִצְוֹתַי, וְהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַנִּ"ל שִׁנְשָׁמּוֹת יִשְׂרָאֵל מְחַבְּרִים אֶת הַתּוֹרָה שְׁלִמְעֵלָה
בְּהַקְבָּ"ה מִמֶּשׁ. וְכָל זֶה הוּא בְּבַחֲנִית יִשְׂרָאֵל. אֲמֵנָם, הַתּוֹרָה הִיא מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב, הֵינּוּ, שֶׁגַם הִנְשָׁמּוֹת דְּבַחֲנִית יַעֲקֹב,
יו"ד עָקֵב, שֶׁזֶהוּ כְּפִי שֶׁהִנְשָׁמּוֹת יִרְדָּה לְמִטָּה, הֵנָּה גַם נִשְׁמּוֹת דְּבַחֲנִית יַעֲקֹב הֵם מִשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:

אחזניה ולא נעזבנה (לג, ד. ובפירושו רש"י)

צריך להבין, מהו הלשון אחיזה שפרש רש"י לגבי התורה, דלכאורה מתאים יותר לכתב לשון שמיעה, למוז, וכיוצא בזה, וכפי שפיתבה התורה עצמה בפסוקים שלפנינו? גם צריך להבין השיבות בין "מורשה" – שהתורה היא ירושה, לזה שאחזניה ולא נעזבנה, הרי גם אם התורה נתנה במתנה וכיוצא בזה, שיהי (לכאורה) לומר אחזניה ולא נעזבנה? וגם לומר שלשון אחזניה כאן אין משמעו אחיזה אלא אחזנה, שהתורה היא אחזנתם וירשתם של ישראל. דכמו שבשדה אחזנה אפילו כשהבעלים מוכרים אותה, חוזרת להם ביוכל "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו" דמפיון ששדה זו היא אחזנתם, לכן קשורה אליהם בכל מצב.

כמו כן התורה היא אחזנתם של ישראל, וקשורה איתם בקשר תמידי, דגם כשנמצאים בין האמות, התורה היא "מורשה קהלת יעקב" ירושה ואחזנה של ישראל. דזה שבני ישראל קשורים לתורה בכל מצב בו יהיו (ואפילו בזמן שבני ישראל נמסרו בידי אמות העולם), נובע מכך שהתורה היא "מורשה קהלת יעקב" ירושה ואחזנה של ישראל.

(ה) ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד והיה בישראל מלפא באתפנשות רישי עמא פחדא שבטיא דישראל: **שבטי ישראל:**

רש"י ויהי • הקדוש-ברוך-הוא. בישרון מלך • תמיד על מלכותו עליהם. בהתאסף • בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם. ראשי • כמו (שמות ל) "כי תשא את ראש", ראויין אלו שאברכים. דבר אחר: "בהתאסף", בהתאספם יחד, באגדה אחת ושלום ביניהם - הוא מלכם, ולא פשיש מחלקת ביניהם.

(ו) ויהי ראובן ואלימלך ויהי מתיו מספר: ם ויהי ראובן לחי עמא ומותא תננא לא ימות ויקבלון בנוהי אחסנתהון במנניהון:

רש"י ויהי ראובן • בעולם הזה. ואלימלך • לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלהה. ויהי מתיו מספר • נמנין במנין שאר אחיו, דגמא היא זו פענין שנאמר: (בראשית לה) "וישכב את בלהה, ויהיו בני יעקב שנים עשר", שלא יצא מן המנין.

(ז) וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: פ וידא ליהודה ואמר קבל יי צלותה דיהודה במפקה (באגחא) לקרבא ולעמה תתיבנה לשלם ידוהי יעבדן לה פרענותא מסנאיהי וסעיד מפעלי דכבוהי יהי לה:

רש"י וזאת ליהודה • סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבידם, שנאמר: (איוב טו) "אשר חכמים יגידו וגו', להם לבדם וגו' ולא עבר זר בתוכם". (ב"ב צב) ועוד פרשו רבותינו שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר: (בראשית מו) "וחטאתי לאבי כל הימים", אמר משה: 'מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו'". שמע ה' קול יהודה • תפלת דוד, ושלמה, ואסא מפני הכופים, ויהושפט מפני העמונים וחזקיה מפני סנחריב. ואל-עמו תביאנו • לשלום מפני המלחמה (ספרים אחרים: מן המלחמה) • ידיו רב לו • זריבו ריבו וינקמו נקמתו. ועזר מצריו תהיה • על יהושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד: (דח"ב יח) "וינצק יהושפט, וה' עזרו". דבר אחר: "שמע ה' קול יהודה", (ספרי) כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה. ואף כשחלקו ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר: (יהושע יט) "מתחל בני יהודה נחלת בני שמעון". [ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני עצמו? שהיה בלבו עליו על מה שעשה בשטים, כך כתוב באגדת תהלים (מזמור צ.)]

♦ יום שני י"ט תשרי ♦

(ח) וּלְלוֹי אָמַר תְּמִיד וְאוֹרֵיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בַּמִּסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל־מִי מְרִיבָה:

ח וּלְלוֹי אָמַר תְּמִיד וְאוֹרֵיךְ אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בַּמִּסָּה לְגַבֵּר דְּאִשְׁתַּכַּח חֲסִידָא קְדָמָךְ דִּי נָסִיתוּהִי בְּנִסְתָּא וְהָיָה שְׁלִים בְּחִנְתוּהִי עַל מִי מִצִּוְתָא וְאִשְׁתַּכַּח מְהִימָן:

ה"י! וּלְלוֹי אָמַר • וְעַל לֹוי אָמַר • תְּמִיד וְאוֹרֵיךְ • כָּל־פִּי שְׂכִינָה הוּא מְדַבֵּר • אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בַּמִּסָּה • שְׁלֵא נִתְלוֹנְנוּ עִם שְׂאֵר הַמַּלְאָכִים • תְּרִיבֵהוּ וְגו' • בְּתַרְגוּמוֹ • דְּבַר אַחֵר: "תְּרִיבֵהוּ עַל מִי מְרִיבָה", נִסְתַּקְּפֶתָּ לֹוי לְבֹא בְּעִלְיָה, אִם מִשָּׁה אָמַר: (במדבר כ) "שְׁמַעוּ נָא הַמּוֹרִים", אֲהֲרֹן וּמִרְיָם מָה עָשׂוּ? •

(ט) הָאֱמֹר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רֵאִיתִיו וְאֶת־אָחִיו לֹא הִפִּיר וְאֶת־בָּנָיו לֹא יָדַע כִּי שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶיךָ וּבְרִיתֶךָ יִנְצְרוּ:

ט דְּעַל אַבּוּהִי וְעַל אִמָּה לֹא רַחֵם כִּד חֲבוּ מִן דִּינָא וְאַפִּי אַחוּהִי וּבְנוּהִי לֹא נָסִיב אֲרִי נָטְרוּ מִשְׁרַת מִימְרֶךָ וּקְרָמָךְ לֹא אֲשַׁנּוּ:

ה"י! הָאֱמֹר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רֵאִיתִיו • כְּשִׁחְטָאוּ בְּעֶגְלָה וְאִמְרֵתִי: (שמות לב) "מִי לֹה' אֲלֵי", נֶאֱסָפוּ אֲלֵי כָל בְּנֵי לֹוי, וְצִוִּיתִים לְהַרְגֹת אֶת אָבִי אִמּוֹ וְהוּא מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ אֶת אָחִיו מֵאִמּוֹ, אוֹ אֶת בֶּן בְּתוֹ, וְכֵן עָשׂוּ. וְאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ אָבִיו מִמֶּשׁ, וְאָחִיו מֵאָבִיו, וְכֵן בְּנָיו מִמֶּשׁ, שֶׁהָיָה לִוִּים הֵם וּמִשְׁכָּט לֹוי לֹא חָטָא אֶחָד מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "כָּל בְּנֵי לֹוי". כִּי שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶיךָ • לֹא יָהִי לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וּבְרִיתֶךָ יִנְצְרוּ • בְּרִית מִלֵּה, שְׁאוֹתָם שְׁנוּלְדוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוֹלִין וּמִלִּין אֶת בְּנֵיהֶם (ספרים אחרים: אוֹתָם שְׁנוּלְדוּ בַּמִּדְבָּר, שִׁיִּשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוֹלִין) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ז עמ' 39)

נֶאֱסָפוּ אֲלֵי כָל בְּנֵי לֹוי וְצִוִּיתִים לְהַרְגֹת • • וְכֵן עָשׂוּ (רש"י לג, ט) רִש"י בְּתַב בְּפִרְשֵׁת תִּשְׁאֵל (לב, כט) שֶׁהִכְהִנִּים זְכוּ לְכַהֲנָה מִפְּנֵי שֶׁהִעֲנִישׁוּ אֶת עוֹבְדֵי הָעֶגְלָה וְלְכַאֲוָרָה, עַל פִּי זֶה הָרִי זֶה צָרִיד לְהִיּוֹת בְּכָל שָׁבֵט לֹוי, לֹא דוֹקָא כְּהִנִּים. וְרָאָה רִש"י בַּמִּדְבָּר ג, יב (וְהַלְוִים), שְׁלֵא עָבְדוּ עֲבֹדַת אֱלִילִים, נִבְחָרוּ תַּחְתִּיתִּים (וְדַבְּרִים י, ח (וְטַעֲמִיתָם בְּעֶגְלָה, וּבְנֵי לֹוי לֹא טָעוּ), שֶׁפָּרֵשׁ עַל הַלְוִים. אָבֵל בְּשִׁנְיָהֶם פָּרַשׁ הַטַּעַם דִּלֹא טָעוּ בְּעֶגְלָה, וְלֹא שֶׁהִרְגוּ. וְאִין כָּאֵן מִקּוֹמוֹ.

(י) יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁמִימוּ קְטוֹרֶה בְּאַפְּךָ וְכִלְיִל עַל־מִזְבְּחֶךָ: ה"י! יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ • רֵא וִיזִין אֵלֶיךָ • וְכִלְיִל • עוֹלָה.

י כְּשֶׁרִין אֲלִין דִּילְפֹון דִּינִיךָ לְיַעֲקֹב וְאוֹרֵיךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁמִימוּ קְטֹרֶת בּוֹסְמִין קְדָמָךְ וּגְמִיר לְרַעְוָא עַל מִזְבְּחֶךָ:

(יא) בָּרַךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפָעַל יָדָיו תִּרְצֶה מִחֵץ מִתְּנִים קָמְיוֹ וּמִשְׁנָאֵיו מִן־יְקוֹמוֹן: יא בָּרַךְ יְיָ נִכְסוּהִי וְקִרְבֵּן יְדוּהִי תִקְבַּל בְּרַעְוָא תִּבְרַח חֲרָצָא דְּסִנְאוּהִי וּדְבַעְלִי דְּכַבּוּהִי דְּלֹא יְקוּמוֹן:

ה"י! מִחֵץ מִתְּנִים קָמְיוֹ • מִחֵץ קָמְיוֹ מִפֶּת מִתְּנִים, בְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים טו) "וּמִתְּנִיָהֶם תְּמִיד הַמַּעַד", וְעַל הַמַּעֲוָרִין עַל הַכֹּהֲנָה אָמַר כֵּן. דְּבַר אַחֵר: רָאָה שְׁעִתִּידִין חֲשִׁמוֹנָאִי וּבְנָיו לְהִלָּחֵם עִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהָיוּ מוֹעֲטִים: י"ב בְּנֵי חֲשִׁמוֹנָאִי וְאֶלְעָזָר כִּנְגַד כְּמָה רַבְבוּת. לָכֵן נֶאֱמַר: "בָּרַךְ ה' חֵילוֹ וּפָעַל יָדָיו תִּרְצֶה". וּמִשְׁנָאֵיו מִן־יְקוּמוֹן • מִחֵץ קָמְיוֹ וּמִשְׁנָאֵיו מִהִיּוֹת לָהֶם תִּקּוּמָה.

(יב) לְבַנְיָמִן אָמַר יָדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עָלָיו חֲפָף עָלָיו כְּלִיָּהוּם וּבִין בְּתַפּוֹ שָׁכֵן: יב לְבַנְיָמִן אָמַר רַחֵמָא דִּינִי יִשְׂרִי לְרַחֲמֵן עֲלוּהִי יְהִי מְגֹן עֲלוּהִי כָל יוֹמָא וּבִאֲרַעְיָה תִשְׂרִי שְׁכִנְתָּא:

ה"י! לְבַנְיָמִן אָמַר • לְפִי שֶׁבִרְכַּת לֹוי בְּעֲבֹדַת הַקֹּרְבָנוֹת וְשֶׁל בְּנֵימִין בְּכִנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחִלְקוֹ, סִמְכָן זֶה

לזה, וסמך יוסף אחרי שפא הוא משפן שילה היה בנוי בחלקו, שפאמר: (שם עח) "וימאס באהל יוסף וגו'", ולפי שבית עולמים חביב משילה, לכן הקדים בגימין ליוסף. חפף עליו • מכסה אותו ומגן עליו. כל-היום • לעולם. משנבחרה וירושלים, לא שרתה שכינה במקום אחר. ובין פתפיו שכן • בגבה ארצו היה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך כ"ג אמה מעין עיטם, ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא בשחיטת קדשים: 'אמרי נחתי ביה פורתא', משום דכתיב: "ובין פתפיו שכן", אין לך נאה בשור יותר מפתפיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 146)

אמרי, נחתי ביה פורתא (רש"י לג, יב) בית המקדש אמור להאיר אור אלקי לכל העולם, עד לחלקו הכי נמוך. לכן לא היה גבוה לגמרי מן העולם, כי אז היה נעלה מפני שיוכל להאיר לכל העולם; אלא נחתי ביה פורתא, ואז הוא שייך וקרוב לעולם. והוא הדין ל'מקדש' הפרטי שבתוך כל יהודי: כשנפש האלקית שבו אינה בבחינת התנשאות והבדלה מנפשו הבהמית, גופו, וחלקו בעולם, אלא היא מתעסקת אתם ומתלבשת בהם, בכדי לבררם ולזכרם – נעשים כלם משפן ומקדש להשראת השכינה.

♦ יום שלישי כ' תשרי ♦

(יג) **וְלְיוֹסֵף אָמַר מִבְרַכְתָּ יְהוָה אֲרָצוֹ מִמֶּגֶד שְׁמִים מִפֶּל וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת:**
יג וליוסף אמר מברכא מן קדם יי ארעה עבדא מגדנין מטלא דשמאי מלעלא וממבועי עינן ויתהומין דנגדן ממעמקי ארעא מלרע:

רש"י • מברכת ה' ארצו • שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף. **ממגד** • לשון עדנים ומתק. **ומתהום** • שהתהום עולה ומלחלח אותה מלמטה. אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה, מעין ברכתו של יעקב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ בראשית תשכ"א – תורת מנחם התוועדיות כט עמ' 131)

שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף (רש"י לג, יג) באחת הפעמים הנדירות שפבד קדושת מורי וחמי אדמו"ר דבר על עצמו, הוא אמר: ארצו של 'יוסף' מברכת בכל טוב. תנו ידכם ותסייעו לעבד אותה! כארץ יש הכל, וכאשר יעבדו אותה – היא תתן כל טוב. ויש להוסיף, ש'ארץ' זו מברכת הן ברוח, מגד שמים מטל, והן בגשם, תהום רובצת תחת.

(יד) **וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שְׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרֵחִים:**
יד ועבדא מגדנין ועללן מיכול שמשא ועבדא מגדנין מריש ירח בירח:

רש"י • **וממגד תבואת שמש** • שהיתה ארצו פתוחה לחמה, וממתקת הפרות. **גרש ירחים** • יש פרות שהלבנה מבשלתן, ואלו הן: קשואין ודלועין. דבר אחר: "גרש ירחים", שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש לחדש.

(טו) **וּמִרָאשׁ הָרִירִי-קָדָם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם:**
טו ומריש טוריא בפיריא ומטוב רמן דלא פסקן:

רש"י • **ומראש הררי-קדם** • ומברכת מראשית בשול הפרות, שהרריה מקדימין לבכר בשול פרותיהם. דבר אחר: מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים. **גבעות עולם** • גבעות העושות פרות לעולם ואינן פוסקות מעצור הגשמים.

(טז) **וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלֵּאָה וְרָצוֹן שְׁכֵנִי סִנְה תְּבוּאָתָה לְרָאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדָד גּוֹיִר אַחִיו:**
טז ומטוב ארעא ומלאה רעי לה דשכנתה בשמאי ועל משה אתגלי באסנא יתין כל אליו לרישא דיוסף ולגנא פרישא דאחיה:

רש"י • **ורצון שכני סנה** • כמו שוכן סנה, וזהא ארצו מברכת מרצונו ונחת רוחו של הקדוש-ברוך-הוא

שיעור יומי ליום רביעי כ"א תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה
הנגלה עלי תחלה בסנה. רצון • נחת רוח ופיוס, וכן כל רצון שבמקרא. תבואתה • ברכה זו לראש יוסף.
נזיר אחיו • שהפרש מאחיו במכירתו.

(י) בְּכוֹר שׁוּרוֹ הָדָר לוֹ וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנָיו בָּהֶם עֲמִים
יִנָּח יַחֲדוֹ אֶפְסֵי־אֶרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם
אֲלֵפֵי מְנַשֶּׁה: ם

יזרפא דבנוהי זיוא לה וגבורן דאתעבידא
לה מקדם תקפא ורומא דילה בנברתה
עממיא יקטל פחדא עד ספי ארעא ואנון
רבנותא דבית אפרים ואנון אלפיא דבית
מנשה:

כ"א • בְּכוֹר שׁוּרוֹ • יש בכור שהוא לשון גדלה ומלכות, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור אֶתְהוּו", וכן: (שמות
ד) "בני בכורי יִשְׂרָאֵל". בכור • מלך היוצא ממנו, והוא יהושע. שורו • שכחו קשה פשור לכבש כמה
מלכים. הדר לו • נתון לו, שנאמר: (במדבר כז) "וְנִתְּתָה מִהוֹדֶךָ עָלָיו". וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנָיו • שור כחו קשה,
ואין קרניו נאות, אבל ראם קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של שור, ויופי קרני ראם.
אֶפְסֵי־אֶרֶץ • שלשים ואחד מלכים. אֶפְשָׁר שְׁפֹלֵם מֶאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל היו? אלא אין לה כל מלך ושלטון, שלא
קנה לו פלטין ואחזה בארץ ישראל, שחשוכה לכלם היא, שנאמר: (ירמיה ג) "נִחַלְתָּ זָכִי צְבָאוֹת גּוֹיִם". וְהֵם
רִבְבוֹת אֶפְרַיִם • אותם המנגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים. וְהֵם אֲלֵפֵי מְנַשֶּׁה • הם האלפים
שהרג גדעון במדין, שנאמר: (שופטים ח) "וְזָבַח וצִלְמַנֶּע בַּקָּרְקֹר וגו'".

♦ יום רביעי כ"א תשרי ♦

(יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וַיִּשְׁשֹׁכֶר
בְּאַהֲלִיךָ:

יח ולזבולן אמר חדי זבולן במפקד לאגחא
קרבא על בעלי דבבך ויששכר במהקד
למעבד זמני מועדיא בירושלם:

כ"א • וְלִזְבוּלָן אָמַר • אלו חמשה שבטים שברך באחרונה: זבולן גד דן נפתלי ואשר – כפל שמותיהם
לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליד יוסף לפני פרעה, שנאמר: (בראשית
מז) "וּמִקְצָה אָחִיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים", לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו. שְׁמַח
זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וַיִּשְׁשֹׁכֶר בְּאַהֲלִיךָ • זבולן ויששכר עשו שתפוח: "זבולן לחוף ימים ישכן", ויוצא
לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוף פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה. לפיכך הקדים
זבולן ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה. שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ • הצלח בצאתך
לסחורה. וַיִּשְׁשֹׁכֶר • הצלח בישיבת אהליך לתורה, לישב ולעבר שנים ולקבץ חדשים, כמו שנאמר: (דח"א
יב) "וּמִבְּנֵי יִשְׁשָׁכָר יוֹדְעֵי בִּנְיָה לַעֲתִים... רֹאשֵׁיהֶם מֵאֲתִים", ראשי סנהדראות היו עוסקים בכך, ועל פי
קביעת עתיהם ועבוריהם.

(יט) עֲמִים הֲרִי־קִרְאוּ שֵׁם יִזְבָּחוּ וּזְבַח־צֶדֶק בִּי שְׁפַע
יָמִים יִינָקוּ וּשְׁפַנִּי טְמוּנֵי חוֹל: ם

יט שבטיא דישראל לטור בית מקדשא
יתכנשון תמן יסנו נכסת קודשין לרענא
ארי נכסי עממיא זיכלון וסימא דמטמרא
בחלא מתגליא להון:

כ"א • עֲמִים • של שבטי ישראל. הֲרִי־קִרְאוּ • להר המוריה
יאספו. כָּל אֲסִיפָה על ידי קריאה היא, ושם יזבחו ברגלים וזבחי־צדק. בִּי שְׁפַע יָמִים יִינָקוּ • יששכר
וזבולון, ויהא להם פנאי לעסק בתורה. וּשְׁפַנִּי טְמוּנֵי חוֹל • (מגילה י) פסוי טמוני חול: טרית, וחלזון
וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול, ובחלקו של יששכר וזבולון היה, כמו שאמרו במסכת מגילה:
(שופטים ה) "זבולון עם חרף נפשו למות", משום ד"נפתלי על מרומי שדה", שהיה מתרעם וזבולון על חלקו:
לאחי נתת שדות וכרם. וּשְׁפַנִּי • לשון פסוי, כמו שנאמר: (מ"א ו) "וַיִּסְפֹּן אֶת הַבֵּית", (שם ז) "וַיִּסְפֹּן
בָּאֶרֶץ", ותרגומו: "ומטלל בכיורי (ספרים אחרים: בכסוי) ארצא". דְּבַר אַחֵר: "עמים הֲרִי־קִרְאוּ", על ידי פרקמטיא
של זבולון, תגרי עובדי כוכבים באים אל ארצו, והוא עומד על הספר, והם אומרים: הואיל ונצטערנו
עד כאן, גלף עד ירושלים, ונראה מה יראתה של אמה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים

שיעור יומי ליום חמישי כ"ב תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה

לאלה אחד ואוכלים מאכל אחד, לפי שהעובדי כוכבים, אלהות של זה לא פאלהות של זה, ומאכלו של זה לא פמאכלו של זה, והם אומרים 'אין אומה כשרה כזו' ומתגירין שם, שנאמר: "שם יזבחו זבחי צדק". פי שפע ימים יינקו • זבולון ויששכר הם נותן להם ממון בשפע.

(כ) ולגד אמר ברוך מרחיב גר בלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד:
כולגד אמר ברוך אפתי לגד בליטא שרי ויקטול שלטונין עם מלכין:

כ"א • ברוך מרחיב גר • מלמד שהיה תחומו של גר מרחיב והולך כלפי מזרח. בלביא שכן • לפי שהיה סמוך לספר. לפיכך נמשל באריות, שכל הסמוכים לספר צריכים להיות גבורים. וטרף זרוע אף קדקד • הרוגייהן היו נכרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ט עמוד 8 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טעם הקדמת בני גר לבני יהודה – בכבוש הארץ

וטרף זרוע אף קדקד:

הרוגייהם היו נכרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת (לג, כ. ובפירוש רש"י) בפסוק שלאחריו, "ויתא ראשי עם", פרש רש"י ששבט גד היו הולכים לפני החלוצין בכבוש הארץ לפי שהיו גבורים. וצריך להבין, הרי בברכת יעקב לשבטים בפרשת ויחי נאמר בנוגע ליהודה "ידך בערף אויבך גו" גור אריה יהודה גו" ומזה שנמשל לאריה – מלך שבחיות, משמע, שיהודה היה החזק מבין השבטים, ומדוע אמר לבני גד ללכת לפני החלוצין בכבוש הארץ ולא לבני יהודה?

ויוכן בהקדים החלוק בין יהודה לגד, דעל יהודה נאמר "ידך בערף אויבך" שפרושו ש'לרב גבורתו היו האויבים בורחים מפניו, וכפרוש ה'מצודות' על הפסוק "ואיבי תתה לי ערך" "כי ינוסו ויהפכו לי ערך". מה שאין כן בני גד היו הורגים אותם מיד, "חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת".

והנה במלחמת שבועה עממין נצטוו "לא תחיה כל נשמה", ולכן היתה מעלה מיחדת בכבוש הארץ דוקא בבני גד שהיו הורגין אותם מיד. מה שאין כן אצל יהודה שהיו בורחים, שגם אם אחר כך יתפסו, יהיה להם זמן להערים, כהגדעונים בימי הושע, וכהכנענים בימי משה (פירוש רש"י נצבים כט, י). ומטעם זה פרש רש"י בפרשת דברים על הפסוק "חלוצים תעברו לפני אחיכם": הם היו הולכים לפני ישראל. לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפנייהם.

(כא) וירא ראשית לו פי שם חלקת מחקק ספון ויתא ראשי עם צדקת יהוה עשה ומשפטיו עם ישראל: ס
כא ואתקבל בקדמתא דילה ארי תמן באחסנתה משה ספרא רבא דישאל קביר והוא נפק ועל בריש עמא זכון קדם זי עבד ודינוהי עם ישראל:

כ"א • וירא ראשית לו • ראה ליתן לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ. פי שם חלקת מחקק • כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחקק, והוא משה. ספון • אותה חלקה ספונה וטמונה מפל בריה, שנאמר: (לקמן לד) "ולא ידע איש את קבורתו". ויתא • גד. ראשי עם • הם היו הולכים לפני החלוצין בכבוש הארץ, לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר: (במדבר לב) "חלוצים תעברו לפני אחיכם וגו'". צדקת ה' עשה • שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבר את הירדן, עד שכבשו וחלקו. דבר אחר: "ויתא", משה. "ראשי עם". צדקת ה' עשה • על משה אמור.

♦ יום חמישי כ"ב תשרי ♦

(כב) ולדן אמר דן גור אריה יזנק מן הבשן:
כב ולדן אמר דן תקיף כגור אריה ארעה שתניא מן נחליא דנגדן מן מתנן:

כ"א • דן גור אריה • אף הוא היה סמוך לספר, לפיכך מושלו באריות. יזנק מן הבשן • בתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמיאס והיא לשם שהיא בחלקו של דן, שנאמר: (יהושע יט) "ויקראו ללשם דן",

וְזָנוּקוֹ וְקִלְוֹחוֹ מִן הַבֶּשֶׂן. דָּבָר אַחֵר: מִה זָנוּק זֶה יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֶחָד וְנִחַלֵּק לְשָׁנֵי מְקוֹמוֹת, כִּף שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן נִטְלוּ חֵלֶק בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת, תַּחֲלָה נִטְלוּ בַּצִּפּוֹנִית מִעֲרֵבִית, עֶקְרוֹן וּסְבִיבוֹתֶיהָ, וְלֹא סָפְקוּ לָהֶם, וּבָאוּ וְנִלְחְמוּ עִם לָשֶׁם, שֶׁהִיא פְּמִיָּאס, וְהִיא בַּצִּפּוֹנִית מִזְרְחִית, שֶׁהָיָה הֵיכָל יוֹצֵא מִמַּעַרְת פְּמִיָּאס, וְהוּא בְּמִזְרְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֹא מִהֲצָפוֹן לְדָרוֹם וְכָלָה בְּקֶצֶה יַם הַמֶּלֶח, שֶׁהוּא בְּמִזְרַח יְהוּדָה, שֶׁנִּטְלָה בְּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בַּסֵּפֶר הַזֶּה, וְהוּא שְׁנָאָמֶר: (סו) "וַיֵּצֵא גְבוּל בְּנֵי דָן וַיַּעֲלוּ בְנֵי דָן וַיִּלְחְמוּ עִם לָשֶׁם וְגו'", יֵצֵא גְבוּלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהִתְחִילוּ לְנַחֵל בוֹ.

(כג) וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שִׁבְעֵי רָצוֹן וּמָלֵא בְרִפְתָּ כג וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שִׁבְעֵי רָצוֹן וּמָלֵא בְרִפְתָּ בְּרָכָן מִן הַדָּם יִי מַעֲרֵב יַם גִּבּוֹסֵר וְדִירוּמָא יִרְתָּ:

י"ט שִׁבְעֵי רָצוֹן • שֶׁהִיָּתָה אֲרָצוֹ שִׁבְעָה כָּל רָצוֹן יוֹשְׁבֶיהָ. יַם וְדָרוֹם יִרְשָׁה • יַם כְּנַרְת נִפְלָה בְּחֵלְקוֹ, וְנִטְלָה מִלֵּא חֶבֶל חָרֵם בְּדְרוֹמָהּ, לְפָרֵשׁ חָרָמִים וּמִכְמוֹרוֹת. יִרְשָׁה • לְשׁוֹן צוּרִי, כְּמוֹ (דְּבָרִים א) "עֲלֵה רֶשֶׁת, וְהִטַּעַם שְׁלֹמֶעֱלָה בְּרִי"ש מוֹכִיחַ, כְּמוֹ: יֶרֶשׁ, יָדַע, לָקַח, שָׁמַע, כְּשֶׁמוֹסִיף בוֹ ה"א, יִהְיֶה הַטַּעַם לְמַעֲלָה: שְׁמַעְיָה, יָדַעְהָ, סִלְחָהּ, לָקַחְהָ, אָף כָּאֵן: "יִרְשָׁה", לְשׁוֹן צוּרִי. וּבְמִסְרָת הַגְּדוּלָּה מְצִינוּ בְּאֵלְפָא בֵּיתָא לְשׁוֹן צוּרִי דְּטַעְמִיהוֹן מִלְּעִיל.

(כד) וּלְאֲשֵׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֲשֵׁר יְהִי רָצוֹן אֲחִיו כד וּלְאֲשֵׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֲשֵׁר יְהִי רָצוֹן אֲחִיו יְהִי רָצוֹן אֲחִיו וְיִתְרַבִּי בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִּין: וְטַבֵּל בְּשִׁמּוֹן רִגְלוֹ:

י"ט בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֲשֵׁר • רֵאִיתִי בַּסֵּפֶר: אֵין לָךְ כָּל הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרַךְ בְּבָנִים כְּאֲשֵׁר, וְאֵינִי יוֹדֵעַ בִּיצֵד. יְהִי רָצוֹן אֲחִיו • שֶׁהִיָּתָה מִתְרַבֶּה לְאֲחִיו בְּשִׁמּוֹן אֲנִפִּיקִינוֹן וּבְקַפְלָאוֹת, וְהֵם מְרַצִּין לוֹ בְּתוֹבָאָה. דָּבָר אַחֵר: "יְהִי רָצוֹן אֲחִיו", שֶׁהִיוּ בְּנוֹתָיו נְאוֹת, וְהוּא שְׁנָאָמֶר בְּדְבָרֵי הַיָּמִים: (י א) "הוּא אָבִי בְּרִזִּית", שֶׁהִיוּ בְּנוֹתָיו נְשׁוּאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוּלִּים, הַנִּמְשָׁחִים בְּשִׁמּוֹן זֵית. וְטַבֵּל בְּשִׁמּוֹן רִגְלוֹ • (ספרי) שֶׁהִיָּתָה אֲרָצוֹ מוֹשְׁכַת שִׁמּוֹן כְּמַעֲזֵן, וּמַעֲשֶׂה שֶׁנִּצְטָרְכוּ אֲנָשֵׁי לודִקְיָא לְשִׁמּוֹן, מִנּוּ לָהֶם פּוֹלְמוֹסְטוֹס אֶחָד וְכו' כְּדֵאִיתָא בְּמִנְחוֹת (פ"ה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 109)

שֶׁהִיוּ בְּנוֹתָיו נְאוֹת . . נְשׁוּאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוּלִּים (רש"י לג, כד) יֵשׁ לְשָׁאֵל, מִה הַקָּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. וְנֵשׁ לוֹמֵר, דְּהִנֵּה הַנּוֹי הָאֵמֶתִי שֶׁל אִשָּׁה הוּא צְנִיעוּתָהּ, כָּל כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה. וְצְנִיעוּת מְבִיאָה וּמוֹעִילָה לְכַהֲנָה גְּדוּלָּה, כְּפִי שְׁנָאָמֶר בְּמִדְרָשׁ שֶׁאִשָּׁה צְנוּעָה רְאוּיָה שֶׁתִּנָּשֵׂא לְכַהֵן וְתַעֲמִיד כְּהֻנָּה גְּדוּלָּה, וּבְזָכוֹת צְנִיעוּתָהּ זָכָתָה קִמְחִית לְבָנִים שֶׁשִּׁמְשׁוּ בְּכַהֲנָה גְּדוּלָּה. אִשָּׁה צְנוּעָה זֹכָה לְבָנִים 'כְּהֻנָּה גְּדוּלָּה', כְּלוֹמֵר: הַכַּהֵן הַגְּדוֹל נִכְנָס לְקֶדֶשׁ הַקִּדְשִׁים, שֶׁם הָיָה הָאָרוֹן, שָׁבוּ הַלְלוּחֹת, שֶׁעָלִיהֶם חֻקּוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת (לֹא כְּתוּבֹת בְּדוֹי, שֶׁהוּא דָּבָר נוֹסֵף עַל הַקִּלְפִּי); וְכִמּוֹ כּוֹ, הָאָדָם וְהַתּוֹרָה שְׁלוֹמֵד הֵם דָּבָר אֶחָד.

(כה) בְּרִזָּל וְנִחַשְׁתָּ מִנְעֵלָךְ וּכְיִמְיָךְ דְּבִאָךְ: כה תְּקִיף כְּפִרְזָלָא וְנִחַשְׁתָּ וּכְיִמְיָ עוֹלָמְתָךְ תְּקִיף:

י"ט בְּרִזָּל וְנִחַשְׁתָּ מִנְעֵלָךְ • עֲכָשׁוּ הוּא מְדַבֵּר כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיוּ גְבוּרֵיהֶם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַסֵּפֶר וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ הָאוֹיְבִים לִיפְגֹּס בָּהּ, כְּאֵלּוּ הִיא סְגוּרָה בְּמִנְעוּלִים וּבְרִיחִים שֶׁל בְּרִזָּל וְנִחַשְׁתָּ. דָּבָר אַחֵר: "בְּרִזָּל וְנִחַשְׁתָּ מִנְעֵלָךְ", אֲרָצְכֶם נְעוּלָה בְּהָרִים שֶׁחוֹצְבִין מֵהֶם בְּרִזָּל וְנִחַשְׁתָּ, וְאֲרָצוֹ שֶׁל אֲשֵׁר הִיָּתָה מְנַעֲלָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּכְיִמְיָ דְּבִאָךְ • וּכְיִמְיָ שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, שֶׁהֵן יָמֵי תַּחֲלָתָךְ, יָמֵי נְעוּרֶיךָ, כִּף יִהְיֶה יָמֵי זְקֻנָתְךָ, שֶׁהֵן דּוֹאֲבִים, זָבִים וּמִתְמוֹטְטִים. דָּבָר אַחֵר: "וּכְיִמְיָ דְּבִאָךְ", וּכְיִמְיָ שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, כְּמִנְיָן יָמֶיךָ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתָּם עוֹשִׂים רָצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם יִהְיֶה דְּבִאָךְ, שֶׁכָּל הָאֲרָצוֹת יִהְיוּ דּוֹבְאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁתִּהְיֶה מְבֻרָכַת בְּפִרוֹת, וְכָל הָאֲרָצוֹת מִתְפַּנְּסוֹת הֵימָנָה וּמִמְשִׁיכוֹת לָהּ כֶּסֶף וְזָהָב, אֲשִׁקְלוֹנוֹ"ט, הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב כֶּלָּה מֵהֶם, שֶׁהֵן מְזִיבוֹת אוֹתָם לְאֲרָצְכֶם.

סב שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה

(כו) **אֵין פֶּאֶל יִשְׁרוֹן רֶכֶב שָׁמַיִל בְּעֶזְרָךְ וּבִגְאוּתוֹ** כו לית אלה פאלהא דישראל דשכנתה בשמיא בסעדך ותקפה בשמי שמיא: **שְׁחָקִים:**

כ"א **אֵין פֶּאֶל יִשְׁרוֹן • דַּע לָךְ יִשְׁרוֹן, שְׁאִין פֶּאֶל בְּכָל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, וְלֹא כְצוּרָךְ צוּרִם. רֶכֶב שָׁמַיִם •** הוא אותו אלה שבְּעֶזְרָךְ, וּבִגְאוּתוֹ הוא רֶכֶב שְׁחָקִים.

♦ בא"י המשך יום חמישי, בכל העולם יום שישי כ"ג תשרי ♦

(כו) **מַעֲנָה אֱלֹהֵי קָדָם וּמִתַּחַת זִרְעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךְ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשִּׁמְד:** כו מדור אלהא די מלמדמין במימרה מתעבד עלמא ותריד מקדמך סנאה ואמר שמי:

כ"א **מַעֲנָה אֱלֹהֵי קָדָם •** לְמַעַן הֵם הַשְּׁחָקִים לֵאלֹהֵי קָדָם, שֶׁקָּדָם לְכָל אֱלֹהִים, וַיִּבְרַר לוֹ שְׁחָקִים לְשִׁבְתּוֹ וּמַעֲוֹנָתוֹ, וּמִתַּחַת מַעֲוֹנָתוֹ כָּל בְּעָלֵי זְרוּעַ שׁוֹכְנִים. **זִרְעַת עוֹלָם •** סִיחּוֹן וְעוֹג וּמַלְכֵי כְנָעַן, שֶׁהָיוּ תִּקְפוֹ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ, עַל פְּרָחַם יִחַרְדּוּ וְיִזְוְעוּ וְכַחַם חָלַשׁ מִפְּנֵיו. לְעוֹלָם אֵימַת הַגְּבוּהָ עַל הַנְּמוּךְ, וְהוּא שֶׁהִכַּח וְהַגְּבוּרָה שְׁלוֹ בְּעֶזְרָךְ. **וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךְ אוֹיֵב •** וַיֹּאמֶר לָךְ 'הַשִּׁמְד אוֹתָם'. **מַעֲנָה •** כָּל תְּכֵה שֶׁצְּרִיכָה לְמַד בְּתַחֲלָתָהּ, הֵטִיל לָהּ ה"א בְּסוּפָהּ.

(כח) **וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד עַיִן יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דִּינָן וַתִּירוּשׁ אֶף-שָׁמַיִ וַעֲרַפּוּ-טָל:** כח ושרא ישראל לרחצון בלחודיה בעין ברפתא דברכנון יעקב אבוהון לארעא עבדא עביר וחמר אף שמיא דעלוהון ישמשנון בטלא:

כ"א **בְּטַח בְּדָד •** כָּל יָחִיד וְיָחִיד "אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ", מְפַזְרִין וְאִין צְרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וּלְיֹשֵׁב יָחִיד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב. **עַיִן יַעֲקֹב •** כְּמוֹ: (במדבר יא) "וַעֲיִנוֹ בְּעַיִן הַבְּדֹלַח", כְּעַיִן הַבְּרָכָה שֶׁבְּרַכְּם יַעֲקֹב, לֹא כְּבָדָד שֶׁאָמַר יִרְמְיָה: (ירמיה טו) "בְּדָד יִשְׁבְּתִי", אֲלֹא כְּעַיִן הַבְּטָחָה שֶׁהַבְּטִיחַם יַעֲקֹב: (בראשית מח) "וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם, וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם". **וַעֲרַפּוּ •** יִטְיֹפוּ. **אֶף שָׁמַיִ וַעֲרַפּוּ-טָל •** אֶף בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יִצְחָק נּוֹסֶפֶת עַל בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: (שם כז) "וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגו'".

(כט) **אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ עִם נוֹשַׁע בִּיהוֹה מִגֵּן עוֹרֶךְ וְאֲשֶׁר-חָרַב גְּאוּתְךָ וַיִּכְחָשׁוּ אוֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ: ׀** כט טובך ישראל לית דכותך עמא דפרקנה (מן) קדם יי תקיף בסעדך ודמן קדמיה נצחון גבורתך ויכדבין סנאך לך ואת על פריקת צוארי מלכיהון תדרך:

כ"א **אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל •** לְאַחַר שֶׁפִּרְט לָהֶם הַבְּרָכוֹת, אָמַר לָהֶם: 'מַה לִּי לִפְרֹט לָכֶם, כָּלֵל דְּכַר: הַפֵּל שְׁלָכֶם'. **אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ •** תְּשׁוּעָתְךָ בַּה' אֲשֶׁר הוּא מִגֵּן עוֹרֶךְ, (ואשר הוא) חָרַב גְּאוּתְךָ. **וַיִּכְחָשׁוּ אוֹיְבֶיךָ לָךְ •** כְּגוֹן הַגְּבַעֲוִנִים שֶׁאָמְרוּ: (יהושע ט) "מֵאַרְצָן רְחוֹקָה בָּאוּ עֲבָדֶיךָ וְגו'". **וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ •** כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שם י) "שִׁימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צְוֹאֲרֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה".

(א) **לֹד וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל-הָר נֹבֹ וְרָאשׁ הַפְּסָגָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֶת-הַגִּלְעָד עַד-דָּן:** א וסלק משה ממישרא דמואב לטורא דנבו ריש רמתא די על אפי ירחו ואחזיה יי ית כל ארעא ית גלעד עד דן:

כ"א **מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל-הָר נֹבֹ •** כְּמָה מַעְלֹת הָיוּ, וּפְסָעֵן מֹשֶׁה בְּפָסִיעָה אַחַת. **אֶת-כָּל-הָאָרֶץ •** הָרָאָהוּ

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה סג
 את כל ארץ ישראל בשלותה, והמציקין העתידין להיות מציקין לה. עד-דן • הראהו בני דן עובדים עבודת
 כוכבים, שנאמר: (שופטים יח) "ויקמו להם בני דן את הפסל", והראהו שמשון שעתידי לצאת ממנו למושיע.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ז)

ישנם החושבים שענין הריאות צריך להיות רק בענין של מצוה, כלשון חז"ל: "זרזין מקדימין למצות", אבל בענין של
 רשות - "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו" - לא נוגע ענין הריאות.
 ועל זה באה ההוראה מהנהגת משה רבינו בעליה להר נבו לראות את הארץ - שאף על פי שראיתו את הארץ לא היתה
 ענין של מצוה, כי אם דבר הרשות, מפל מקום, "ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו", "כמה מעלות היו ופסען משה
 בפסיעה אחת", שעשה זאת בזריזות כו', שמזה למדים שגם בעניני הרשות צריך להיות ההנהגה באופן של זריזות.
 וגם להוסיף בזה - על פי האמור לעיל שבשכר הריאות (בעניני הרשות) זכה להשליחות לילך ולומר לאברהם יצחק
 ויעקב שהקב"ה קים את שבועתו:
 ובהקדם - שלכאורה אינו מובן:

כיון שבגוי ישראל הם "מאמינים בגוי מאמינים", ועל אחת כמה וכמה אברהם אבינו שהוא "ראש למאמינים" - איך שיך
 לומר שיהיה ספק אצל אברהם בנוגע לקיום שבועתו של הקב"ה, שיצטרכו לשלח לומר לו שהקב"ה קים השבועה?
 ובענין זה רואים נקדה נפלאה - שעל ידי ענין הריאות (בעניני הרשות) הגיע משה רבינו למדרגה נעלית יותר אפלו
 מאמונתו של אברהם אבינו.

(ב) ואת כל-נפתלי ואת-ארץ אפרים ומנשה ואת
 כל-ארץ יהודה עד הים האחרון:
 ב וית כל נפתלי וית ארעא דאפרים ומנשה
 וית כל ארעא דיהודה עד ימא מערבא:

כ"א ואת כל-נפתלי • הראהו ארצו בשלותה וחרבנה, והראהו דבורה וברק מקדש נפתלי נלחמים עם
 סיסרא וחילותיו. ואת-ארץ אפרים ומנשה • הראהו ארצם בשלותה וחרבנה, והראהו יהושע נלחם
 עם מלכי כנען, שבא מאפרים, וגדעון שבא ממנשה, נלחם עם מדין ועמלק. ואת כל-ארץ יהודה •
 בשלותה וחרבנה, והראהו מלכות בית דוד ונצחונם. עד הים האחרון • ארץ המערב בשלותה
 וחרבנה. דבר אחר: אל תקרי "הים האחרון", אלא 'היום האחרון', הראהו הקדוש-ברוך-הוא כל
 המאורעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים.

(ג) ואת-הנגב ואת-הפכר בקעת ירחו עיר התמרים
 עד-צער:
 ג וית דירומא וית מישרא בקעתא דירחו
 קרתא דקללא עד צער:

כ"ב ואת-הנגב • ארץ הדרום. דבר אחר: מערת המכפלה, שנאמר: (במדבר יג) "ויעלו בנגב, ויבא עד חברון".
 ואת-הפכר • הראהו שלמה יצק כלי בית המקדש, שנאמר: (מלכים א ז) "בכפר הירדן יצקם המלך במעבה
 האדמה".

(ד) ויאמר יהוה אליו זאת הארץ אשר נשבעתי
 לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה
 הראיתיך בעיניך ושמה לא תעבר:
 ד ויאמר יי לה דא ארעא די קמית
 לאברהם ליצחק וליעקב למימר לבניך
 אתננה אחזיתך בעיניך ולתמן לא תעבר:

כ"ג לאמר לזרעך אתננה הראיתיך • כדי שתלך ותאמר לאברהם, ליצחק וליעקב: 'שבועה שנשבע
 לכם הקדוש-ברוך-הוא, קימה', וזהו לאמר, לכך הראיתיך לך, אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבר,
 שאלולי כך, הייתי מקימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בזה, ותלך ותגיד להם.

(ה) וימת שם משה עבד-יהוה בארץ מואב על-פי
 יהוה:
 ה ומית תמן משה עבדא דיי בארעא
 דמואב על מימרא דיי:

סד שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה

כ"י • וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה • (ב"ב טו) אֶפְשָׁר מֹשֶׁה מָת, וְכָתִיב: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה"? אֵלָּא עַד כָּאן פָּתַח מֹשֶׁה, מִכָּאן וְאֵילָף פָּתַח יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: אֶפְשָׁר סֵפֶר הַתּוֹרָה חָסֵר כְּלוּם, וְהוּא אָמַר (לעיל לא): "לְקוֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה"? אֵלָּא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אָמַר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדַמּוֹ. עַל-פִּי ה' • בְּנִשְׁקָהּ.

(ו) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא-יָדַע אִישׁ אֶת-קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
וַיִּקְבֹּר יְתֵה בְּחִילָתָא בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב לְקַבֵּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אָנֹשׁ יֵת קִבְרָתָהּ עַד יוֹמָא הַדִּין:

כ"י • וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ • הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בִּכְבוֹדוֹ. (ספרי נשא) רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אָמַר: הוּא קָבַר אֶת עֲצָמוֹ, וְזֶהוּ אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֲתִין שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמַעֵאל דּוֹרֵשׁ בָּן. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר ו) "בַּיּוֹם מָלֵאת יָמִי נְזִירוֹ וְכִיָּא אוֹתוֹ", הוּא מִכִּיָּא אֶת עֲצָמוֹ. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא כב) "וְהִשְׂיֵאוּ אוֹתָם עֲוֹן אֲשֶׁמָּה", וְכִי אַחֲרִים מִשְׂיֵאִים אוֹתָם? אֵלָּא הֵם מִשְׂיֵאִים אֶת עֲצָמָם. מוֹל בֵּית פְּעוֹר • קָבְרוּ הֵיךְ מוֹכֵן שָׁם מִשְׁשֶׁת יָמִי בְּרֹאשִׁית, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְעוֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת (אבות פ"ה).

(ז) וּמֹשֶׁה בֶּן-מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא-כָהָתָה עֵינָיו וְלֹא-נָס לַחַה:
וּמֹשֶׁה בֶּר מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין בַּד מֵיִת לֹא כָהָת עֵינֵיהִי וְלֹא שָׁנָא זִיו יִקְרָא דְּאִפּוֹהִי:

כ"י • לֹא-כָהָתָה עֵינָיו • אֵף מִשְׁמַת. וְלֹא-נָס לַחַה • לְחֻלּוּתִית שָׁבוּ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רִקְבוֹן וְלֹא נִהְפָּךְ תֹּאֵר פָּנָיו.

(ח) וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מֹשֶׁה בְּעֶרְכָּת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמֵי בְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה:
חֻבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת מֹשֶׁה בְּמִישְׁרֵיָא דְּמוֹאָב תְּלָתִין יוֹמִין וּשְׁלִימוּ יוֹמֵי בְּכִיתָא אֲבֵלָא דְּמֹשֶׁה:

כ"י • בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַזְּכָרִים, אֲבֵל בְּאֶהֱרֹן מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה רוֹדֵף שְׁלוֹם וְנוֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, נֶאֱמַר: (במדבר ט) "כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", זְכָרִים וּנְקִבּוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד ענו' 255)

הַזְּכָרִים, אֲבֵל בְּאֶהֱרֹן . . זְכָרִים וּנְקִבּוֹת (רש"י לד, ח) לְכַאוֹרָה, מְדוּעַ מִזְכִּירִים בְּעֵת מֵיִתָּת מֹשֶׁה אֶת הַחֲסֵרוֹן שֶׁלוֹ לְגַבֵּי אֶהֱרֹן. וַיֵּשׁ לוֹמַר: אֶהֱרֹן עָשָׂה שְׁלוֹם עַל יְדֵי שִׁשְׁנָה קִצְת מִן הָאֻמָּת, אֵף מֹשֶׁה, שִׁמְדָתוֹ אֻמָּת, אֵינּוּ מְסַגֵּל לְפַעַל בְּדֶרֶךְ זֶה. וַיֵּשׁ בָּזֶה מַה שֶּׁאֵין בָּזֶה: מֹשֶׁה – אֵינּוּ נוֹטֶה מִן הָאֻמָּת. אֶהֱרֹן – מִכִּיָּא שְׁלוֹם לְכָל יְהוּדִי, גַּם אָדָם כָּזֶה שֶׁבִּשְׁבִּילוֹ מְכַרְחִים לְשִׁנּוֹת מִן הָאֻמָּת. בְּמִשְׁפַּח חַיִּי מֹשֶׁה, כִּשְׁהָיָה עֶסֶק בְּמִלּוֹי תַּפְקִידוֹ, הֵיךְ עֶסֶק כָּלוּ בְּעֻבְדָּה שְׁלוֹ, מִדַּת הָאֻמָּת; אֲבֵל כֶּאֱשֶׁר הַשְׁלִים שְׁלִיחוֹתוֹ, הִרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת הַנִּהְגָּת אֶהֱרֹן.

(ט) וַיְהִי־שֶׁעַ בֶּן-נּוֹן מָלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי-סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת-יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:
ט וַיְהִי־שֶׁעַ בֶּר נּוֹן מְלִי רוּחַ חֲכָמָתָא אֲרִי סָמַךְ מֹשֶׁה יֵת יְדוּהִי עֲלוּהִי וְקִבְּלוּ מִנָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ כְּמֵא דִּי פִקִּיד יְיָ יֵת מֹשֶׁה:

(י) וְלֹא-קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל-פָּנִים:
י וְלֹא קָם נְבִיָא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה דִּי אֲתַגְלִי לֵה יְיָ אִפִּין בְּאִפִּין:

כ"י • אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פָּנִים אֶל-פָּנִים • שֶׁהָיָה לָבוֹ גַּם בּוֹ וּמִדְּבַר אֵלָיו בְּכָל עַת שְׂרוּצָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לב) "וַעֲתָה אֶעֱלֶה אֵל ה'", "עֲמַדְדוּ וְאַשְׁמְעָה מַה יִּצְוֶה ה' לָכֶם".

(יא) לְכָל-הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחְו יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל-עַבְדָּיו וּלְכָל-אֶרְצוֹ:
יא לְכָל אֲתִנָּא וּמוֹפְתִיָא דִּי שְׁלַחְו יְיָ לְמַעַבְדַּ בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדוּהִי וּלְכָל אֶרְעָה:

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וזאת הברכה סה

(יב) וְלִכְלֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלִכְלֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר יְבִי וְלִכְלֹל יְדֵא תַקְפָּתָא וְלִכְלֹל חֲזוּנָא רַבָּא דִּי עֲבַד מִשָּׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל: חֲזִיק

כ"י" וְלִכְלֹל הַיָּד הַחֲזָקָה • שְׁקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה בְּיָדָיו. וְלִכְלֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל • נְסִים וּגְבוּרוֹת שֶׁבְּמִדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. לְעֵינֵי כָּל-יִשְׂרָאֵל • שֶׁנֶּשְׂאוּ לְבֹו לְשֹׁבֵר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ט) "וְאַשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיהֶם", וְהַסְכִּימָה דַּעַת הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל י) "אֲשֶׁר שִׁבְרֹתָ", יִישֹׁר כִּתְּךָ שִׁשְׁבְּרֹתָ (שבת פז):

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כב עמ' כה)

לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְפָרֶשׁ אֶת סְמִיכוֹת הַתּוֹרָה סוּפָה לְתַחֲלָתָהּ, עַל פִּי מֶה שֶׁהִקְשׁוּ רַז"ל (נדרים לט, ב) וְהִכְתִּיב אֵין כָּל חֶדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ. וְזֶהוּ הַמִּשְׁךְ הַכְּתוּבִים: לְכָל הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים . . אֲשֶׁר עָשָׂה . . (וְאֵין זֶה חֶדֶשׁ, כִּי אִם) בְּרֹאשִׁית בְּרֹא אֱלֹקִים, כִּי תִנְאִי הַתְּנָה הַקֶּבֶ"ה עִם כָּל מַעֲשֵׂה בְּרֹאשִׁית בַּעַת הַבְּרִיאָה בְּנוֹגַע לְנִסִּים (בראשית רבה ה, ה. זח"ב קצח, ב. פירוש המשניות להרמב"ם ותוספות יום טוב אבות ה, 1).

מ"א פסוקים גאוא"ל סימן חסלת פרשת וזאת הברכה

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו", ולא הפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את הפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את הפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה לשמיני עצרת מלכים א פרק ח

ח נִדְּוִיתִי בְּכָלֹת שְׁלֹמֹה לְהַתְפַּלֵּל אֱלֹהֵינוּ אֶת כָּל-הַתְּפִלָּה וְהַתְחַנָּה הַזֹּאת קָם מִלְפָּנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה מִבֶּרֶעַ עַל-בְּרָכָיו וּכְפָיו פְּרִשׁוֹת הַשָּׁמַיִם: נֶה וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֶת כָּל-קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: נו בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר דִּבֶּר לֹא-נִפְּלָ דִבֶּר אֶחָד מִכָּל דִּבְרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ: נו יְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם-אֲבוֹתֵינוּ אֲלֵינוּ וְאֲלֵינוּ: נֶה לְהַטּוֹת לְבָבֵנו אֵלָיו לְלַבֵּת בְּכָל-דִּרְכָיו וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת-אֲבוֹתֵינוּ: נו וַיְהִי דְבָרִי אֵלֶּה אֲשֶׁר הַתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרִבִּים אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וְלַיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עִבְדּוֹ וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבִרְיוֹם בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן דַּעַת כָּל-עַמִּי הָאָרֶץ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: סא וְהָיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְלַבֵּת בְּחֻקָּיו וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו כְּיוֹם הַזֶּה: סב וְהַמֶּלֶךְ וְכָל-יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ זִכְרִים זָבַח לִפְנֵי יְהוָה: סג וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זָבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַיהוָה בְּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֵלֶּה וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֵלֶּה וַיַּחֲנוּכּוּ אֶת-בֵּית יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: סד כְּיוֹם הַהוּא קָדַשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת-תּוֹךְ הַחֲצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית-יְהוָה כִּי-עָשָׂה שֵׁם אֶת-הָעֹלָה וְאֶת-הַמִּנְחָה וְאֶת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי-מִזְבֵּחַ הַנְּחָשֶׁת אֲשֶׁר

לפני יהוה קטן מהכיל את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים: מה ויעש שלמה בעת ההיא את ההג וכל ישראל עמו קהל גדול מלכוא חמת עד נחל מצרים לפני יהוה אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום: סו ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאחיהם שמחים וטובי לב על פל הטובה אשר עשה יהוה לדוד עבדו ולישראל עמו: ט א ויהי בכלות שלמה לבנות את בית יהוה ואת בית המלך ואת כל חשק שלמה אשר חפץ לעשות:

הפטרת וזאת הברכה שמחת תורה (בכל העולם ליום שישי) ביהושע פרק א

א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר יהוה אליהושע בן נון משרת משה לאמר: ב משה עבדי מת ועתה קום עבר את הירדן הזה אתה וכל העם הזה אליהארץ אשר אנכי נתן להם לבני ישראל: ג כל מקום אשר תדרך בפרגלכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי אלי משה: ד מהמדבר והלבנון הזה ועד הנחל הגדול נהר הפרת כל ארץ החתים ועד הים הגדול מלכוא השמש יהיה גבולכם: ה לא יתיצב איש לפניך כל ימי חיך כאשר הייתי עם משה אהיה עמך לא ארפך ולא אעזבך: ו חזק ואמץ כי אתה תנחיל את העם הזה את הארץ אשר נשבעתי לאבותם לתת להם: ז רק חזק ואמץ מאד לשמור לעשות בכל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור מפניו ימין ושמאל למען תשכיל בכל אשר תלך: ח לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות בכל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל: ט הלוא צויתך חזק ואמץ אל תערך ואל תחת כי עמך יהוה אלהיך בכל אשר תלך: י ויצו יהושע את שטרי העם לאמר: יא עברו א בקרב המחנה וצו את העם לאמר הכינו לכם צדה כי בעוד א שלשת ימים אתם עברים את הירדן הזה לבוא לרשת את הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן לכם לרשתה: יב ולראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה אמר יהושע לאמר: יג זכור את הדבר אשר צוה אתכם משה עבד יהוה לאמר יהוה אלהיכם מניח לכם ונתן לכם את הארץ הזאת: יד נשיכם טפכם ומקניכם ישבו בארץ אשר נתן לכם משה בעבר הירדן ואתם תעברו חמשים לפני אחיכם כל גבורי החיל ועזרתם אותם: טו עד אשר יניח יהוה א אחיכם בכם וירשו גם חמה את הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן להם ושבתם לארץ ירשתכם וירשתם אותה אשר נתן לכם משה עבד יהוה בעבר הירדן מזרח השמש: טז ויענו את יהושע לאמר כל אשר צויתנו נעשה ואל כל אשר תשלחנו נלך: יז בכל אשר שמענו אל משה בן נחמך אלהיך יהוה אלהיך עמך כאשר היה עם משה: יח כל איש אשר ימרה את פיד ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו יומת רק חזק ואמץ:

א (א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

כ"י בְּרֵאשִׁית • אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֲלָא מִ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", שֶׁהָיָה מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שְׁנֻצָּטוּ יִשְׂרָאֵל. וּמָה טַעַם פָּתַח בְּבִרְאשִׁית? מִשּׁוּם (תהלים ק"א): "כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לְתַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם", שָׁאֵם יֹאמְרוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתֶּם שִׁכְבַּשְׁתֶּם אֲרָצוֹת שִׁבְעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִיא, הוּא בְּרָאָה וְנִתְּנָה לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִצּוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם, וּבְרִצּוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ. בְּרֵאשִׁית בָּרָא • אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֲלָא דְרִשׁוֹנִי, כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּהוּ חֻכְמֵינוּ וְזִכְרוֹנֵם-לְבָרְכָה: בְּשִׁבִּיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת (משלי ח): "רֵאשִׁית דְּרֹכּוֹ", וּבְשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָא (ירמיה ב): "רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ". וְאֵם בָּאת לְפָרְשׁוֹ כְּפִשּׁוּטוֹ, כִּן פָּרְשָׁהוּ: בְּרֵאשִׁית בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְּהוֹ וְבָהּ וְחֻשָּׁף וְגו', וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר", וְלֹא בָּא הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת סֵדֶר הַבְּרִיאָה, לוֹמַר שְׁאֵלּוֹ קִדְמוֹ, שָׁאֵם בָּא לְהוֹרוֹת כִּן, הִיְתָה לוֹ לְכַתֵּב: בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו', שְׁאֵין לָךְ 'רֵאשִׁית' בַּמִּקְרָא שְׁאֵינוֹ דְּבוּק לַתִּכְּהָ שְׁלֹאחֲרָיו, כְּמוֹ: "בְּרֵאשִׁית מִמְּלַכְתּוֹ יְהוֹיָקִים", "רֵאשִׁית מִמְּלַכְתּוֹ", "רֵאשִׁית דִּגְנָךְ". אִף כָּאֵן אַתָּה אוֹמֵר: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו'", כְּמוֹ בְּרֵאשִׁית בָּרָא, וְדוֹמָה לוֹ: "תְּחִלַּת דְּבַר ה' "

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

פירושה 'בתחילה', וְשֶׁבֶא הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת (לְלַמֵּד) עַל סֵדֶר הַבְּרִיאָה, מִי נִבְרָא רִאשׁוֹן וּמִי נִבְרָא אַחֲרוֹן, וְלוֹמַר שְׁאֵלּוֹ (הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ) קִדְמוֹ וְנִבְרָאוּ בְּרֵאשִׁית הַכֹּל. שֶׁכֵּן פִּירוּשׁ זֶה אֵינוֹ מְתִישֵׁב בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב, שָׁאֵם בָּא לְהוֹרוֹת כִּן – אֵילוֹ לִזְאֵת הִיְתָה כְּוִוִּנַּת הַכְּתוּב, הִיְתָה לוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'בְּרֵאשִׁית בָּרָא', וּלְכַתֵּב 'בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם' וְגו', וְלֹא בְּלִשׁוֹן 'בְּרֵאשִׁית', לְפִי שְׁאֵין לָךְ 'רֵאשִׁית' בַּמִּקְרָא שְׁאֵינוֹ דְּבוּק לַתִּכְּהָ שְׁלֹאחֲרָיו – לֹא תִמְצָא בְּכֹל הַמִּקְרָא תִּיבַת 'רֵאשִׁית' אֲלָא כְּשֶׁהִיא נִסְמַכַת לַתִּיבָה שְׁלֹאחֲרֶיהָ (ו) וּמִשְׁמַעוּתָהּ 'תְּחִילָתוֹ שֶׁל דְּבַר פְּלוֹנִי', כְּמוֹ שְׁאֵנוֹ מוֹצֵאִים בַּכְּתוּבִים הַבָּאִים: 'בְּרֵאשִׁית מִמְּלַכְתּוֹ יְהוֹיָקִים' (שם כו, א) [בְּתַחֲלִילָתָהּ שֶׁל מִמְּלַכְתּוֹ יְהוֹיָקִים]; 'רֵאשִׁית מִמְּלַכְתּוֹ' (להלן י, י) [תְּחִילָתָהּ שֶׁל הַמִּמְלָכָה]; 'רֵאשִׁית דִּגְנָךְ' (דברים יח, ד) [תְּחִילָתוֹ שֶׁל הַדִּגְן]. וּכְדוֹגְמַת אֵלּוֹ, אִף כָּאֵן אַתָּה אוֹמֵר – עֲלֶיךָ לְפָרֵשׁ אֶת הַכְּתוּב 'בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים' וְגו', כְּמוֹ אֵילוֹ נֹאמֵר 'בְּרֵאשִׁית בְּרִיאַת אֱלֹהִים' וּכְלוּמֹר: 'בְּרֵאשִׁית בְּרִיאַת אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ' וְגו'. וְדוֹמָה לוֹ – דוֹגְמָא דוֹמָה בַּמִּקְרָא לְצִוִּית דְּבָרִים כְּגוֹן זֶה: 'תְּחִלַּת דְּבַר ה' בְּחוֹשֶׁעַ' (דוּשַׁע א, ב). גַּם תִּיבַת 'תְּחִילָת' "

שְׁאֵין אֵנוֹ לִסְטִים אֲלָא בְּדִין וְכִינוֹ בַּהּ, שֶׁהָרִי קִיבְּלָנוּ אוֹתָהּ מִאֲדוֹן הָאָרֶץ (רא"ם):

בְּרֵאשִׁית בָּרָא. אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֲלָא 'דְּרִשְׁנִי' – פִּסּוּק זֶה אֵינוֹ מְתִישֵׁב כְּרִאֵי עַל-פִּי פִּשּׁוּטוֹ בְּלִבְדּוֹ, אֲלָא כְּאֵילוֹ קוֹרָא וְאוֹמֵר דְּרוּשׁ וְהַתְעַמֵּק בִּי (רא"ם, מְדוּרָשׁ), כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ: 'בְּרֵאשִׁית' – 'בְּשִׁבִּיל רֵאשִׁית', שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם אֲלָא בְּשִׁבִּיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת 'רֵאשִׁית דְּרֹכּוֹ' (משלי ח, כב), וּבְשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָא 'רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ' (ירמיה ב, א), בְּשִׁבִּיל שְׁנֵי אֵלוֹ הַקְּרוֹיִים 'רֵאשִׁית', נִבְרָאוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ. וְאֵם בָּאת לְפָרְשׁוֹ – אִמְנָם כְּשֶׁתְּבוּאָה לְפָרֵשׁ אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה כְּפִשּׁוּטוֹ, כִּן פָּרְשָׁהוּ: 'בְּרֵאשִׁית בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ' – 'וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְּהוֹ וְבָהּ וְחֻשָּׁף וְגו' – וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר'. כְּלוּמֹר, שְׁלֹשָׁה פִּסּוּקִים אֵלוֹ מִתְּפָרְשִׁים כְּעִנְיָן אֶחָד: בְּתַחֲלִיל בְּרִיאַת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, כְּאִשְׁרֵי עֲדִיין הִיְתָה הָאָרֶץ תְּהוֹ וְבָהּ, אִזּוֹ אָמַר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וְגו'. וְלֹא בָּא הַכְּתוּב לְסַפֵּר עַל עֲצֵם בְּרִיאַת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, כִּי אִם לְסַפֵּר עַל בְּרִיאַת הָאוֹר שֶׁהִיְתָה בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן (רא"ם, גר"א).

רש"י מְפָרֵשׁ מְדוּעָה אֵין הַמִּקְרָא מְתִישֵׁב כְּרִאֵי לְפִי מִשְׁמַעוּתוֹ הַפְּשׁוּטָה: וְלֹא תִפְרֹשׁ, שֶׁתִּיבַת 'בְּרֵאשִׁית' "

א (א) בְּרֵאשִׁית. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִפְּנֵי מָה פּוֹתַחַת הַתּוֹרָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרִיאַת הָעוֹלָם, וְהִלָּא מֵאַחֵר שְׁעִיקֵר הַתּוֹרָה הוּא לְלַמֵּד מִצְוֹת וְחוּקִים לְיִשְׂרָאֵל, לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֲלָא מִפְּרִשְׁת 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם' (שְׁמוֹת יב, ב) – פָּרִשְׁת קֶרֶבֶן הַפִּסּוּחַ הַפּוֹתַחַת מִצְוֹת קִידוּשׁ הַחֹדֶשׁ, שֶׁהִיא הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה שְׁנֻצָּטוּ בָּהּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (דַּעַת זִקְנִים, רא"ש, חוּקוֹת). וּמָה טַעַם פָּתַח בְּסִיפּוֹר מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית? אֲלָא מִשּׁוּם הָעִנְיָן שֶׁדִּרְשׁוּ חֻכְמֵינוּ מִן הַכְּתוּב: 'כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לְתַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם' (תהלים ק"א, ו) – גִּילָה לְעַמּוֹ אֶת מַעֲשֵׂיו – מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית – כְּדִי לְתַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִים, שָׁאֵם יֹאמְרוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתֶּם, שִׁכְבַּשְׁתֶּם אֲרָצוֹת שִׁבְעָה גּוֹיִם, וְהִנֵּכֶם מְחֻזְקִים בְּאַרְצְכֶם שֶׁלֹּא בְּדִין, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם – מִשִּׁבִּים יִשְׂרָאֵל לְאֲמוֹת הָעוֹלָם: כָּל הָאָרֶץ (הָעוֹלָם) שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִיא, הוּא בְּרָאָה, כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה מַעֲיִדָה, וְנִתְּנָה לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִצּוֹנוֹ, הוּא נִתְּנָה לָנוּ, וְנִתְּנָה לָנוּ, כְּפִי שֶׁהִיְתָה בְּרִצּוֹנוֹ לְתַת אֶת הָאָרֶץ לְשִׁבְעַת הַגּוֹיִים, נִתְּנָה לָהֶם; וּכְשֶׁהִיְתָה בְּרִצּוֹנוֹ לְקַחְתָּהּ מֵיָדָם וּלְהַנְחִילָהּ לְיִשְׂרָאֵל, נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ. הָרִי "

בהושע, כלומר תחלת דבורו של הקדוש-ברוך-הוא, בהושע: "ויאמר ה' אל הושע וגו'". ואם תאמר להורות בא, שאלו תחלה נבראו, ופרושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לה מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תבה אחת, כמו: "פי לא סגר דלתי בטני", ולא פרש מי הסוגר. וכמו: "ישא את חיל דמשק", ולא פרש מי ישאנו. וכמו: "אם יחרש בבקרים", ולא פרש אם יחרש אדם בבקרים. וכמו: "מגיד מראשית אחרית", ולא פרש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן, תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי פתיב: "ורוח אלהים מרחפת על פני המים", ועדין לא גלה המקרא, בסדור הקודמים והמאחרים כלום, בריאת המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש וממים נבראו, על כרחך לא למד המקרא בסדר המקדמים והמאחרים כלום. ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו בידיו, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיגיו דכתיב "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשנ"ח)

ועל-פי-זה יובן בתוספת באור מאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שאפן ההנהגה דשבת בראשית נוגע לכל עניני השנה. והענין בזה, הנהגה, נוסף על הפרוש הפשוט בכל עניני השנה, ישנו גם הפרוש הפנימי דקאי על כל עניני ההשתלשלות, שהרי

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

על-כרחך יש לפרש כאמור, שלא לימד המקרא הנה בסדר המוקדמים והמאחרים כלום – אין פסוק זה מלמדנו מה קדם למה בסדר הבריאה, אלא בולו הקדמה לבריאת האור, שבה מתחיל עיקר סיפור הבריאה (רא"ם, גר"א, לבוש):

ברא אלהים. נקט הכתוב בכינוי 'אלהים' המורה על מידת הדין, ולא נאמר ברא ה' – בשם הדין, המורה על מידת הרחמים. לפי שבתחלה עלה במחשבה – אכן רצה הקב"ה לבראתו (את העולם) במדת הדין – להנהיגו על-פי מידה זו, שכאשר יקטא אדם יעגש מיד. אף כיון שראה הקב"ה שבהנהגת מידה זו לבדה אין העולם מתקיים, כי אם לא היה מאריך אפו לחוטאים, היה העולם פלה ונאבד, על-כן הקדים את מדת הרחמים ושתפה למדת הדין – קבע מראש את הנהגת העולם, באופן שמידת הרחמים משותפת עם מידת הדין. ואפילו בשעה שהוא מתנהג במידת הדין, מעורבת בה מידה של רחמים. והיגיו דכתיב – דבר זה נלמד מתוך הכתוב (להלן ב. ד.) 'ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים' – בו הוזכרו יחדיו שם הדין והכינוי 'אלהים', ללמדך שבה נברא העולם, כשמידת הרחמים משותפת עם מידת הדין (רא"ם, גר"א):

את השלל. וכמו 'אם יחרש בבקרים' (עמסו ג. יב) [וכי יוכל לחרש בבקמות בסלע ההר? כן לא יוכל איש לשנות את הדרך הטובה]. ולא פירש הכתוב: 'אם יחרש אדם בבקרים. וכמו 'מגיד מראשית אחרית' (ישעיה מז. י) [הקב"ה מודיע את העתידות מראש] ולא פירש הכתוב שהוא מגיד מראשית כל 'דבר' את אחרית הדבר. על זו הדרך תבוא לפרש, כי גם 'בראשית' המורה כאן חסרה תיבת 'הכל', והכתוב בא לספר כי בראשית הכל נבראו השמים והארץ (גר"א). אלא שאם תפרש כן, תמה על דברי עצמך, כיצד תאמר 'בראשית הכל ברא את השמים והארץ', והלא השמים והארץ לא נבראו ראשונים, שהרי המים קדמו לשניהם, שהרי כתיב (בפסוק הסמוך) 'ורוח אלהים מרחפת על פני המים', ועדיין לא גלה המקרא בריאת המים מתי היתה. נמצינו למדים, שבשעת בריאת הארץ כבר היו המים קיימים, הא למדת מכאן, שקדמו המים לארץ, ואם כן לא נבראו השמים והארץ 'בראשית הכל' אלא אחר המים. ועוד יש להוכיח שהמים נבראו קודם לשמים והארץ, על-פי מה שאמרו חז"ל (ראה רש"י להלן פסוק ח) שהשמים עצמם מאש ומים נבראו, וכיצד יתכן שנבראו לפני המים. אלא

מחובבת לעולם לתיבה שלאחריה, ועל-כרחך יש לפרשה כאילו נאמר 'תחילת דבר'. כלומר, תחלת דבורו של הקדוש-ברוך-הוא בהושע – ויאמר ה' אל הושע וגו' (גר"א).

רש"י מוסיף לפרש מה טעם לא יתיישב הפירוש הזה, אף לולא הקושי בלשון המקרא:

ואף אם תמצא דרך ליישב את לשון המקרא, ותאמר, שתיבת 'בראשית' פירושה 'בתחילה', והמקרא אכן להורות בא שאלו (השמים והארץ) תחלה לכל נבראו, ובאשר לתיבת 'בראשית' הציבה היבור לאחריה, תאמר שפרושו: 'בראשית הכל' ברא אלו, ותיבת 'בראשית' דבוקה לתיבת 'הכל'. והגם שתיבת 'הכל' אינה כתובה כלל, הרי יש לה עוד מקראות שמקצרים לשונם וממעטים – מדלגים על תיבה אחת כשהיא מובנת מאליה מתוך הענין, כמו – כמה דוגמאות למקראות מקוצרים: 'פי לא סגר דלתי בטני' (איוב ג. ט) [איוב מקלל את הלילה שבו נולד, שלא סגר את רחם אמו שלא יולד]. ולא פירש מי הוא הסוגר אשר עליו הוא מתלונן כי 'לא סגר'. וכמו: 'ישא את חיל דמשק' (ישעיה ח. ד) [נבואת נפילת דמשק בידי אשור, שישא 'הנושא' את כל שלל דמשק אל מלך אשור], ולא פירש מי ישאנו – מי הוא זה שישא

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית סט

שנה הוא מלשון שנוי, [ועל-דרך המבאר בחסידות גבי אתרוג שנקרא הדר על שם שדר באילנו משנה לשנה, שהוא סוגל את כל השנויים, והינו לפי שענן האתרוג הוא עולם האחדות], דהינו, כל השנויים שבכל המדרגות דסדר השתלשלות, עד לבחינת האור הכלול בעצמותו. ובכל מדרגות אלו נוגע אפן ההנהגה דשבת בראשית, והינו לפי שאז קורין בתורה בראשית ברא אלקים, וכן"ל (סעיף ב) שיש בזה כמה מדרגות, החל מהפרוש הפשוט דקאי על הכח האלקי שמהנה את השמים והארץ הגשמיים, ועד לפרוש (שקשור גם עם הפרוש הפשוט, וישנו בפנימיותו) שבראשית ברא קאי על עצמותו יתברך, שהוא ה'ראשית' האמתי, שבו תלויים כל עניני השנויים שבכל סדר ההשתלשלות עד לבחינת האור הכלול בעצמותו. ולכן, כאשר ההנהגה בשבת בראשית היא באפן של הרחבה, אזי נמשכת הרחבה בכל הענינים, למעלה מעלה עד למטה מטה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ה עמוד 2 – מתוך 'לקראת שבת')

כבוש הארץ על ידי בני ישראל

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:

בראשית – אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם.. ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אמות העולם לישראל, לסטים אתם, שפכשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקדוש-ברוך-הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו. . ובחנונו נטלה מהם ונתנה לנו" (א. א. ובפירוש רש"י)

וצריך להבין: הרי בני ישראל כבשו את הארץ בכבוש מלחמה, וכבוש מלחמה אינו בכלל האסור דגזל. וכמו שלא מצינו שום אמה שתענש על ענין זה דכבוש מלחמה, הגם שאסור גזל הוא מז' מצוות בני נח. ואם כן מהו היסוד לטענתם: "לסטים אתם"?

ויש לומר: בהעברת דבר מאדם אחד לזולתו באחד מדרכי הקנין (מכירה, מתנה, כבוש מלחמה וכו'), אין משתנה דבר במהות החפץ, והשנוי הוא רק בבעלות. וכן בארץ: כשאומה כובשת ארץ מאמה אחרת, מהות הארץ לא משתנה, והאמה השניה יכולה לכבוש את הארץ ולהחזירה אליה.

אך בשונה מכך היא ארץ ישראל, שעל-ידי כבושה, נשתנתה מהותה: לפני זה היתה ארץ ככל הארצות, ועכשו נשתנתה להיות ארץ ישראל. ושנוי זה הוא בפנימיותה ולעולם, ומעתה אינה יכולה להשתתף לשום אמה אחרת, וגם בזמן הגלות כאשר גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו" היא נקראת "ארצנו" ו"אדמתנו"; ויתרה מזו: אסור לנקרי להתישב בארצנו. וזהו טענת אמות העולם "לסטים אתם שפכשתם ארצות שבעה גוים": בידעם, שעל ידי כבוש בני ישראל נשתנתה הארץ במהותה שנוי תמידי להיות ארץ ישראל, ומעתה אינה יכולה להשתתף עוד לאמה אחרת, אם כן נטלה מהם שיכותם לארץ לחלוטין, ולא ככבוש שאר הארצות שאפשר לחזר ולכבשם, ואם כן "לסטים אתם".

והמענה לכך הוא: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה וגו' ובחנונו נטלה מהם ונתנה לנו": היות שהקב"ה ברא את הארץ, לכן "כל הארץ של הקב"ה היא" היינו לא רק מציאות השליטה בארץ אלא גם עצם מהותה, ולכן הוא יכול לשנות את מהותה של הארץ להיות ארץ ישראל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק טו עמוד 1 – מתוך 'לקראת שבת')

טעם התחלת התורה באות ב"ת

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: (א, א)

"בב"ת נברא העולם. . ולמה בב"ת שהוא בלשון ברכה ולא באל"ף שהוא בלשון אריה..." (ירושלמי פ"ב ה"א) באבן עזרא הקשה: ד"ש הרבה מלים שענינם הפך הברכה המתחילות באות ב', ולא ידך ריבוי מלים המתחילות באות א' שענינם טוב וברכה.

ויש לומר הבאור בזה, בתורה ישנם שני ענינים: א. למוד התורה בהבנה והשגה. ב. התאחדות ודבקות בנותן התורה, שזוהי קדשת התורה ועצמותה שלמעלה מהשכל שבתורה.

ועל פי הנזכר לעיל, יובנו דברי הירושלמי: בנוגע ללמוד התורה אמרו רבותינו ז"ל, "זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה", וזהו הענין דב"ת לשון ברכה, דכאשר למוד התורה הוא באפן ד"זכה" מלשון זכות, שנוגשת בו קדשת התורה, ונרגש אצלו שזוהי האל"ף (ההתחלה והעקר) דתורה, אזי ישנה הבי"ת - "ברכה", "נעשית לו סם חיים". מה שאין-כן כאשר "לא זכה", שהבנה וההשגה בתורה נחשבת אצלו כאל"ף של תורה, וחסר אצלו ה"זכה" - הקדשה שבתורה (אמתית ענין האל"ף), אזי נעשית אצלו האל"ף לשון אריה, "נעשית לו סם מיתה".

(ב) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֶּהוֹ וְבָהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם
אֶפֶי תְהוֹמָא וְרִיחָא מִן קָדָם יִי מְנַשְׁבָּא עַל
אֶפֶי מִיָּא:

ש"י: תהו ובהו. תהו, לשון תמה ושממון, שאדם תוהה ומשתומם על בהו שבה. תהו. אשטורדישו"ן בלע"ז. בהו. לשון ריקנות וצדו (בספרים אחרים אינו). על פני תהום. על פני המים שעל הארץ. ורוח אלהים מרחפת. כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקדוש-ברוך-הוא ובמאמרו, כינה המרחפת על הקן, אקובטי"ר בלע"ז.

(ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי־אֹר:

(ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים
בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

ש"י: וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה: 'ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד לבא'. ולפי פשוטו, כך פרשהו: ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשים בערבוביָא, וקבע לזה תחומו ביום, ולזה תחומו בלילה.

(ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קֶרָא
לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

ש"י: יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים: שני, שלישי, רביעי. למה כתב אחד? לפי שהיה הקדוש-ברוך-הוא יחיד בעולמו, שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כך מפרש בבראשית רבה.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

לפי פשוטו של מקרא, כך פרשהו: ראהו הקב"ה לאור כי טוב הוא, כשהוא מתקיים בפני עצמו, ואין נאה לו (לאור) ולחשך שיהיו משתמשים בערבוביָא – מעורבים ושולטים יחדיו, בלא קביעות זמן וסדר מיוחד, על-כן הפריד הקב"ה בין זמניהם. וקבע לזה (לאור) תחומו – זמנו המיוחד לו, לשמש רק ביום, ולזה (לחושך) תחומו – זמנו המיוחד לו, לשמש רק בלילה (רא"ם):

(ה) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה בספירת ימי הבריאה, היה לו לכתוב 'יום ראשון', כמו שכתוב בשאר הימים: 'יום שני' 'יום שלישי' 'יום רביעי'. ולמה שינה כאן הכתוב מלשנו וכתב 'יום אחד'? לפי שביום הראשון, היה הקדוש-ברוך-הוא יחיד (אחד) בעולמו, שלא נבראו המלאכים עד יום שני, ועל מנת לרמוז דבר זה, נקט הכתוב ביום

באויר ומרחף על פני המים שמלאו את כל היקום. וקראו הכתוב 'רוח אלהים' על-שם שהיה מרחף באויר, ברוח פיו של הקדוש-ברוך-הוא ובמאמרו, כינה המרחפת על הקן. אקובטי"ר בלע"ז:

(ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. ומפני שהוא טוב הוצרך להבדילו? אלא אף בביאור מקרא זה [כדוגמת 'בראשית' האמור למעלה (פסוק א)], מאחר שאינו מתנייב כראוי על פי פשוטו, אנו צריכין לדברי אגדה שדרשו בו חז"ל: ראהו הקב"ה לאור (שנברא ביום הראשון) שהוא טוב ביותר, ואינו כדאי להשתמש בו רשעים – אין ראוי שיִשמש בעולם הזה, שבו יוכלו אף הרשעים ליהנות ממנו, לפיכך הרחיקו מן העולם והבדילו – הפריש אותו וגזזו לצדיקים לעתיד לבא, כדי שרק הם יוכלו ליהנות מאותו האור. ואמנם

(ב) תהו ובהו. 'תהו' הוא לשון תמה ושממון; ומשמעותו, שממה בו, שאדם תוהה ומשתומם – כל הרואה אותה נדהם ומתפלא על עוצם ה'בהו' (הריקנות) שבה:

תהו. אשטורדישו"ן בלע"ז: בהו. לשון ריקנות – ריקנות ושממה מוחלטת, ותרגומו בלשון ארמי 'וצדו' [אונקלוס תרגם כאן תיבת 'תהו' – 'צדיא', שפירושו ריקנות ושממה, כדוגמת: 'ושממה עד עולם' (צפניה ב, ט) המתורגם 'וצדו עד עולם'. אולם לפי דקדוקו של רש"י, 'תהו' אינה הריקנות עצמה, כי אם התמהון עליה, ולכן התרגום 'צדו' (או 'צדיא') מדוקדק יותר לגבי לשון 'בהו' (גריא, מהרש"ל):

על פני תהום. כלומר, על פני המים שעל הארץ. הם הנקראים כאן 'תהום', ועליהם היה החושך (גריא): ורוח אלהים מרחפת. כלומר, כסא הכבוד היה, כביכול, עומד

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי כַּכֵּן
וַיֹּאמֶר יי יהי רקיע במציעות מַיָּא ויהי
מפריש בין מַיָּא למַיָּא:
בין מַיָּא למַיָּא:

כ"י יהי רקיע. יתחזק הרקיע, שאף-על-פי שנבראו שמים ביום הראשון, עדן לחים היו, וקרשו בשני
מגצרת הקדוש-ברוך-הוא, באמר: "יהי רקיע", וזהו שכתוב: "עמודי שמים ירוּפּוּ" כל יום ראשון,
ובשני: "ויתמהו מגצרתו", באדם שמשותמם ועומד מגצרת המַיָּא עליו. בְּתוֹךְ הַמַּיִם • באמצע המים,
שֵׁשׁ הַפֶּרֶשׁ בין מים העליונים לרקיע, כמו בין הרקיע למים שעל הארץ. הא למדת, שהם תלויים במאמרו
של מֶלֶךְ.

(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרְקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר
מִתַּחַת לָרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מַעַל לָרְקִיעַ וַיְהִי־כֵן:
ויעבד יי ית רקיעא ואפריש בין מַיָּא די
מַלְרַע לרקיעא ובין מַיָּא די מַעַל לרקיעא
והיה כן:

כ"י וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרְקִיעַ • תקנו על עמוד, והיא עשיתו, כמו: "ועשיתה את צפְרָנִיה". מַעַל לָרְקִיעַ •
על הרקיע לא נאמר, אלא "מעל לרקיע", לפי שהן תלויים באויר, ומפני מה לא נאמר: "כי טוב" ביום
שני? לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום שלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו
במלואו וטוב. ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, כפל בו "כי טוב", שתי
פעמים, אחד לגמר מלאכת השני ואחד לגמר מלאכת היום.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

רש"י בפסוק הקודם).
ומוסיף רש"י: ומפני מה לא נאמר 'כי
טוב' ביום שני, בשונה משאר הימים
שבכולם נאמר 'כי טוב' לפי שלא
היה נגמר מעשה הבריאה שבו,
דהיינו מלאכת המים, עד יום
שלישי, והרי התחיל בה ביום השני.
כלומר, הבדלת המים העליונים
והתחתונים שביום השני, והבדלת הים
והיבשה שביום השלישי, נחשבות
כמלאכה אחת. הרי שמלאכת היום
השני לא נשלמה באותו היום אלא
למחרת, ודבר שלא נגמר אינו
במלואו וטוב, ואין לומר 'כי טוב' על
דבר שאינו מושלם. וביום השלישי,
שבו נגמרה מלאכת המים שהחלה
ביום השני, ובנוסף לכך גם התחיל בו
הבורא במלאכה אחרת, בריאת
צמחי הארץ ופירותיה, וגמרה באותו
היום, על-כן כפל בו ביום השלישי 'כי
טוב' שני פעמים על שתי המלאכות
שנשלמו בו: 'כי טוב' אחד לגמר
מלאכת יום השני, ו'כי טוב' אחד
לגמר מלאכת היום:

העליונים לרקיע, כמו שיש הפרש
בין הרקיע למים שעל הארץ,
והרקיע עומד באמצע החלל שבין
שני המימות. הא למדת – הרי מכאן
אתה למד, שהמים העליונים אינם
נשענים על רקיע השמים, אלא הם
תלויים במאמרו של מֶלֶךְ – עומדים
באויר בלח ציווי ה' (רע"ה רש"י על
המדרש):

(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרְקִיעַ. והלא
הרקיע היה עשוי כבר מיום ראשון,
ומהו לשון 'ויעש' האמור כאן אלא
פירושו, תקנו על עמוד – הטיב את
הרקיע ועשאו מתוקן, והשקמתו זו
היא הנקראת כאן 'עשיתו', כמו
שמצינו במקרא: 'ועשיתה את
צפְרָנִיה' (דברים כא, יא) [תיטיב ותתקן את
צפְרָנִיה, העשויות כָּבֶר] (רא"ס):
מַעַל לָרְקִיעַ. 'על הרקיע' לא נאמר
– לא אמר הכתוב שמקום המים
העליונים הוא 'על הרקיע', אלא
המים אשר 'מעל לרקיע', כלומר
גבוהים מן הרקיע ונפרדים ממנו, לפי
שאינו הרקיע נושא את המים, אלא הן
תלויין באויר במאמרו של מֶלֶךְ (ראה

הראשון לשון 'יום אחד'. כָּה מפורש
בבראשית-רבה (רא"ם, הוכרז):
(ו) יהי רקיע. כלומר, יתחזק הרקיע
(השמים). שאף-על-פי שכבר נבראו
שמים ביום הראשון, עדיין לחים
(חלשים) היו, ולא היו מתקיימים
בחוזק כראוי, וקרשו – התקשו
והתחזקו רק ביום השני, מגצרת –
מבחי ציווי הקדוש-ברוך-הוא באמרו
'יהי רקיע'. וזהו שכתוב: 'עמודי
שמים ירוּפּוּ', יתמהו מגצרתו' (אי"ב כו,
א); 'עמודי שמים ירוּפּוּ' – כח
עמידתם של השמים חלוש ורופף, כך
היה במשך כל היום הראשון לבריאת
העולם, וביום השני שבו נתחזקו
השמים, והו שנאמר: 'ותמהו
מגצרתו' – עמדו השמים והתייצבו
על מקומם, וכאילו תמהו ונדהמו
מפחד גצרתו, באדם שמשותמם
ונשאר עומד במקומו מגצרת
המַיָּא – המטיל את אימתו עליו:
בְּתוֹךְ הַמַּיִם. כלומר, באמצע
המים [בלשון 'בתוך' – במרכז]. וראה
גם להלן (כ, ט) 'ועץ החיים בתוך הגן'.
שֵׁשׁ הַפֶּרֶשׁ – רוח מפריד בין מים

עב שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר
ח וַיִּקְרָא יי לְרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי רֶמֶשׂ וַיְהִי
צֶפֶר יוֹם תִּנָּן :

רש"י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרָקִיעַ שָׁמַיִם • שָׁא מַיִם, שָׁם מַיִם, אֵשׁ וּמַיִם שֶׁעָרְבָן זֶה בָּזָה וַעֲשָׂה מֵהֶם שָׁמַיִם.
(בספרים אחרים: שָׁם מַיִם, דָּבָר אַחֵר: אֵשׁ וּמַיִם) •

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוֹ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם
ט וַיֹּאמֶר יי יתְכַנְשׁוּן מֵיָא מִתַּחַת שָׁמַיִם
לְאַחֵר חֵד וְתִתְחַזִּי יִבְשָׁתָא וַיְהִי כֵן :

רש"י יִקְוֹ הַמַּיִם • שְׁטוּחִין הָיוּ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְהִקְנוֹס בְּאוֹקֵינוֹס, הוּא הָיָה הַגָּדוֹל שֶׁבָּכָל הַיָּמִים.

(י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיִבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא
י וַיִּקְרָא יי לַיִבְשָׁתָא אֶרֶץ וּלְבִית כְּנִישׁוֹת
מֵיָא קָרָא יִמְמִי וַחֲזָא יי אֶרֶץ טָב :

רש"י קָרָא יִמְמִי • וְהָלֹא יָם אֶחָד הוּא? אֲלָא אֵינוֹ דּוֹמָה טַעַם דָּג הָעוֹלָה מִן הָיָם בְּעֶכּוֹ לָדָג הָעוֹלָה מִן הָיָם
בְּאַסְפִּמְיָא.

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֶשֶׂב מִזֵּרִיעַ
יֹרֵעַ עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בוֹ
עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן :

רש"י תְּדַשָּׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֶשֶׂב • לֹא דְשָׂא לְשׁוֹן עֶשֶׂב וְלֹא עֶשֶׂב לְשׁוֹן דְּשָׂא, וְלֹא הִיָּה לְשׁוֹן הַמִּקְרָא לֹמַר
תַּעֲשִׂיב הָאָרֶץ, שְׁמִינִי דְשָׂאִין מְחַלְקִין, כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ נִקְרָא עֶשֶׂב פְּלוּנִי, וְאֵין לְשׁוֹן לְמַדְבָּר לֹמַר דְּשָׂא
פְּלוּנִי, שֶׁלְשׁוֹן דְּשָׂא הוּא לְבִישַׁת הָאָרֶץ בְּעֶשְׂבִּים כְּשֶׁהִיא מִתְמַלֵּאת בְּדִשָּׁאִים. תְּדַשָּׁא הָאָרֶץ • תִּתְמַלֵּא
וְתִתְפַּסֶּה לְבוֹשׁ עֶשְׂבִּים, בְּלִשׁוֹן לַע"ז נִקְרָא דְשָׂא אַרְבָּאִין, כֵּלָן בְּעַרְבוּכִיָּא וְכָל שְׂרָשׁ לְעַצְמוֹ נִקְרָא עֶשֶׂב.
מִזֵּרִיעַ זֶרַע • שִׁיגְדָל בּוֹ זֶרַע לְזֶרַע מִמֶּנּוּ בְּמִקְוֵה אַחֵר. עֵץ פְּרִי • שְׁיֵהָא טַעַם הָעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי. וְהִיא לֹא
עֹשֶׂתָה כֵּן, אֲלָא "וְתוֹצֵא הָאָרֶץ וְגו'" וְעֵץ עֹשֶׂה פְרִי" וְלֹא וְעֵץ פְּרִי, לְפִיכָךְ כְּשֶׁנִּתְקַלַּל אָדָם עַל עֲוֹנוֹ, נִפְקְדָה
גַּם הִיא עַל עֲוֹנָהּ וְנִתְקַלַּלָה. (סְפָרִים אַחֲרִים אֵינוֹ, וְר"ק) • אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בוֹ • הֵן גִּרְעִינִי כָּל פְּרִי שְׁמֵהֶן הָאֵילָן צוֹמֵחַ
כְּשֶׁנוֹטְעִים אוֹתוֹ.

רש"י כפשוטו – מהדרת לשם

המכוסה בעשבים, ואילו 'עשב' הוא
מין הצמח עצמו. ולכן לא היה לשון
המקרא נכון לומר 'תעשיב הארץ',
כשהכוונה היא לכיסוי הארץ
בעשבים, משום שלשון זה אינו
משמש אלא כשעוסקים במיני דשאין
מחולקין – בפרטי הצמחים הנבדלים
זה מזה למינים שונים, כי אז כל אחד
מהם לעצמו נקרא בשמו 'עשב'
פלוני, אך כשהכתוב מדבר בכלל
העשבים המכוסים את פני הארץ,
הריהו משתמש בלשון 'דשא'. וכן אין
לשון למדבר – אין זו צורת דיבור
נכונה לומר על צמח בפני עצמו

והלא כל המים נקו ל'מקום אחד',
ואם-כן ים אחד הוא? אלא שכל
מקום בים נחשב בים מיוחד לעצמו,
שכן אינו דומה טעם דג העולה מן
הים בעכו לטעם דג העולה מן הים
באספמניא. וכיון שטבעם ותכונתם
של מי הים משתנה ממקום למקום,
רואים אותם כאילו הם ימים רבים
(רא"ם):

(יא) תדשא הארץ דשא עשב. מהו
'דשא' ומהו 'עשב'? לא דשא הוא
לשון עשב, ולא עשב הוא לשון
דשא, אלא שתי משמעויות שונות
להם: 'דשא' הוא תיאור מראה הארץ

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרָקִיעַ שָׁמַיִם.
שְׁמוֹ שֶׁל הָרָקִיעַ 'שָׁמַיִם', יֵשׁ בּוֹ שֶׁלֹּשׁ
מִשְׁמַעוּיֹת הַמְלֻמְדוֹת עַל מֵהוּתוֹ: שָׁא
מַיִם – נוֹשָׂא מַיִם, וְכֵן: שָׁם מַיִם –
שָׁשֶׁם מְצוּיִים הַמַּיִם, וְכֵן: אֵשׁ וּמַיִם –
שֶׁנִּטְלָה הַקִּבְיָה אֵשׁ וּמַיִם וְעָרְבָן זֶה בָּזָה
וַעֲשָׂה מֵהֶם שָׁמַיִם:

(ט) יִקְוֹ הַמַּיִם. שְׁטוּחִין – מִפְּנוּרִים
הָיוּ הַמַּיִם וּמְכֻסִּים עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ,
וְהִקְנוֹס – כְּנִסָּם וּקְבָצָם לְמִקְוֵה אֶחָד,
וְהוּא בְּאוֹקֵינוֹס, שְׁהוּא הַיָּם הַגָּדוֹל
שֶׁבָּכָל הַיָּמִים:

(י) קָרָא יִמְמִי. לְמַה קָרָא הַכְּתוּב
לְמִקְוֵה־הַמַּיִם 'יִמְמִי' בְּלִשׁוֹן רַבִּים,

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית עג

(יב) וּתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׁב מִזְרִיעַ וְרַעַל לְמִינֵהוּ
וְעֵץ עֵשֶׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ-בּוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
בְּיָטֹב:

כ"י – וּתּוֹצֵא הָאָרֶץ וְגו'. אף-על-פי שלא נאמר לְמִינֵהוּ בְּדָשָׁאין בְּצוּרֵיהֶן, שִׁמְעוּ שֶׁנֶּצְטוּוּ הָאֵילָנוֹת עַל
כֵּן, וְנִשְׁאָו קַל-וַחֲמֹר בַּעֲצָמָן, כַּמִּפְרָשׁ בְּאַגְדָּה בִּשְׁחִיטַת חֲלִין'.

(יג) וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: וַיְהִי רֵמֶשׂ וְהָיָה צֶפַר יוֹם תְּלִיתָאִי:

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם
לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים
וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם:

כ"ג – יְהִי מְאֹרֶת וְגו'. מִיּוֹם רֵאשׁוֹן נִבְרָאוּ, וּבִרְכִּיעֵי צִוָּה עָלֵיהֶם לְהַתְּלוֹת בְּרָקִיעַ. וְכֵן כָּל תּוֹלְדוֹת שְׁמִים
וְאָרֶץ נִבְרָאוּ בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נִקְבַּע בְּיוֹם שְׁנָגוּר עָלָיו, הוּא שְׁכָתוֹב: "אֵת הַשָּׁמַיִם", לְרִבּוֹת
תּוֹלְדוֹתֵיהֶם, "וְאֵת הָאָרֶץ", לְרִבּוֹת תּוֹלְדוֹתֶיהָ. יְהִי מְאֹרֶת • חֶסֶד וַיִּי כְּתִיב, עַל שֵׁם שֶׁהוּא יוֹם מְאָרָה,

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

בִּינֵינוּ, כָּל-שָׁבָן שֶׁעָלִינוּ לְצֵאת
מִחוּלְקִים זֶה מִזֶּה. **בְּדִמְפוּרָשׁ בְּאַגְדָּה**
בְּשַׁחֲטִית חוּלִין (במסכת חולין דף טו. ר"א"ם):
(יד) **יְהִי מְאֹרֶת** בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם. לְשׁוֹן
'יְהִי' הָאָמּוּר כָּאן, אֵינוּ עִיָּקָר יִצִּירַת
הַמְּאֹרוֹת, אֲלָא קְבִיעַת מְקוֹמָם 'שִׁיְהִיו
בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם'. לְפִי שֶׁהַמְּאֹרוֹת הִלְלוּ,
כָּבֹד מִיּוֹם רֵאשׁוֹן נִבְרָאוּ, וּבִיּוֹם
הַרְבִּיעִי רַק צִוָּה עָלֵיהֶם לְהַתְּלוֹת –
לְהִקְבַּע בְּמְקוֹמָם וּלְהַתְּחִיל בְּמַהֲלָכָם
בְּרָקִיעַ (ג"א, ר"א"ם, לְבוֹשׁ וְעוֹד). וְלֹא רַק
בִּיצִירַת הַמְּאֹרוֹת יֵשׁ לְפָרֶשׁ כֵּן, אֲלָא
כֵּן הוּא הַדָּבָר בְּכָל תּוֹלְדוֹת שְׁמִים
וְאָרֶץ, שֶׁכָּל מַה שְׁנִבְרָא בְּעוֹלָם
בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה, כָּבֹד נִבְרָאוּ
בִּיסוּדָם מִיּוֹם רֵאשׁוֹן, וְשֶׁאֵר הַיָּמִים
לֹא שִׁמְשׁוּ אֲלָא לְהַשְׁלֵמַת הַבְּרִיאָה
וְתִיקוּנָהּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן
הַנִּבְרָאִים נִקְבַּע וְהוּצָב עַל מַעֲמָדוֹ
בְּיוֹם שְׁנָגוּר עָלָיו [וְתִיקוּנָם זֶהוּ
הַשְׁלֵמַת עֲשִׂיתָם, כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רִשִּׁי
לְמַעַלָּה (פסוק ט)]. וְהוּא שְׁכָתוֹב בְּיוֹם
הָרֵאשׁוֹן: 'אֵת' הַשָּׁמַיִם [כָּל תִּיכַת
'אֵת' שֶׁבִּמְקָרָא, בָּאָה לְרִבּוֹת דְּבָר נּוֹסֵף
עַל הַמְּפוּרָשׁ] – לְרִבּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם.
כְּלוּמָר, בְּרִיאַת 'הַשָּׁמַיִם' בּוֹלְלַת אֵת
כָּל הַנִּבְרָא עַל הַשָּׁמַיִם (הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ
וְהַכּוֹכָבִים). וְ'אֵת' הָאָרֶץ – לְרִבּוֹת
תּוֹלְדוֹתֶיהָ – בְּרִיאַת 'הָאָרֶץ' בּוֹלְלַת

הָרֵאשׁוֹן וְנִשְׁעַשׂ עַל עֲוֹנוֹ כְּשֶׁאֲכַל מֵעֵץ
הַדַּעַת, נִפְקָדָה גַּם הִיא – נִשְׁעַשְׂהָ גַּם
הָאֲדָמָה עַל עֲוֹנָהּ זֶה, וְנִתְקַלְלָה עִמּוֹ
[כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לחלן ג. יז) 'אֲרוּרָה הָאֲדָמָה
בְּעִבּוּרְךָ'] (ר"א"ם):
אֲשֶׁר זָרְעוּ בּוֹ, כְּלוּמָר, שֶׁהוֹרְעִים
נִמְצָאִים בּוֹ, בְּתוֹךְ פְּרִי [לְהַבְדִּיל מִזֶּרַע
הָעֵשֶׂב, שֶׁאֵין זָרְעוֹ בְּתוֹכּוֹ אֲלָא מְחוּצָה
לוֹ]. וְהֵן גְּרַעֲיָנֵי כָּל פְּרִי הַנִּמְצָאִים
בְּתוֹךְ הַפִּירוֹת, שֶׁמֶהֱיוּ הָאֵילָן צוּמָח
כְּשֶׁנוֹטְעִין אוֹתוֹ (ג"א):
(יב) וּתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׁב מִזְרִיעַ
זָרַע לְמִינֵהוּ. כְּלוּמָר, כָּל מִין מִמִּינֵי
הַדָּשָׁאִים יֵצֵא בְּפָנָי עִצְמוֹ. וְאַף-עַל-פִּי
שֶׁלֹּא נִצְטוּוּ עַל-כֵּךְ, שֶׁהָיָה לֹא נֶאֱמַר
'לְמִינֵהוּ' בְּדָשָׁאין בְּצוּרֵיהֶן – לְשׁוֹן
'לְמִינֵהוּ' לֹא נֶאֱמַר בְּצוּרֵי בְּרִיאַת
הָעֵשֶׂבִים (לעיל פסוק יא), אֲלָא בְּצוּרֵי
בְּרִיאַת הָאֵילָנוֹת בְּלִבָּד (שם), עִם זֹאת
בְּצִמְיָחָתָם יֵצֵאוּ גַּם הָעֵשֶׂבִים כָּל אֶחָד
וְאֶחָד 'לְמִינֵהוּ'. לְפִי שֶׁשִּׁמְעוּ הָעֵשֶׂבִים
שֶׁנֶּצְטוּוּ הָאֵילָנוֹת עַל כֵּךְ, וְנִשְׁאָו
(דנו) קַל-וַחֲמֹר בַּעֲצָמָן: אִם עַל
הָאֵילָנוֹת הַגְּדוֹלִים, שֶׁאִפִּילוּ אִם הָיוּ
יוֹצְאִים מֵעוֹרְבִים הָיָה נִקַּל לְהַבְדִּיל
בֵּינֵיהֶם, עִם זֹאת צִוָּה הַבּוֹרָא שִׁיְהִי
כָּל מִין גָּדֹל לְעִצְמוֹ וּבִרְחִיקוּקָמָה
מִחֲבִירוֹ, הָרִי אָנוּ הָעֵשֶׂבִים הַקְּטַנִּים,
שֶׁאִם יֵצֵא מֵעוֹרְבִים לֹא יִהְיֶה הַיָּכָר

'דָּשָׁא פְּלוּנִי', לְפִי שֶׁלִּשׁוֹן 'דָּשָׁא' הוּא
תִּיאוֹר הַמְּרָאָה הַכִּלְלִי שֶׁל לְבִישַׁת
הָאָרֶץ בַּעֲשָׂבִים כְּשֶׁהִיא מִתְמַלֵּאת
בְּדָשָׁאִים הַמְּכֻסִּים אֶת פְּנֵיהָ. וְלִכֵּן
פָּתַח הַפָּתוּב בְּלִשׁוֹן 'דָּשָׁא' וְסִיָּים
בְּלִשׁוֹן 'עֵשֶׂב' – תְּרֵשָׁא הָאָרֶץ דָּשָׁא
עֵשֶׂב. כְּלוּמָר, תִּתְמַלֵּא וְתִתְבַּסֶּה
הָאָרֶץ בְּלְבוֹשׁ עֵשָׂבִים. וְכֵן בְּלִשׁוֹן
לְעוֹ נִקְרָא 'דָּשָׁא' אֲרַבְרִי"ץ, שֶׁהוּא
כִּינוֹי לְכָל עֵשֶׂב הָאָרֶץ כְּשֶׁנוֹלָן
בְּעֶרְבוּבָא, וְאוֹלָם, כָּל צִמָּח בַּעַל
שׁוֹרֵשׁ לְעִצְמוֹ נִקְרָא 'עֵשֶׂב':
מִזְרִיעַ זָרַע. כְּלוּמָר, שֶׁכָּכֵל עֵשֶׂב יִגְדֵּל
בּוֹ גַּם זָרְעוֹ עִמּוֹ, כְּדִי שִׁיּוּכְלוּ לְזוּרַע
מִמֶּנּוּ וּלְגַדֵּל עֵשָׂבִים כְּמוֹתוֹ בְּמְקוֹם
אֲחֵר (ר"א"ם):
עֵץ פְּרִי. כָּפֹל הַפָּתוּב וְאָמַר 'עֵץ פְּרִי'
'עוֹשֶׂה פְּרִי'. לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאֵף חוֹמֶר הָעֵץ
עִצְמוֹ (הַגֹּזַע וְהַעֲנָפִים) דּוֹמֶה לְפְרִי, עַל
יְדֵי שִׁיְהִי טַעַם הָעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי
הַגָּדֹל עָלָיו, וְאֵף הוּא יִהְיֶה רָאוּי
לְמַאֲכָל כְּמוֹתוֹ. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן, הִיא
(הָאֲדָמָה) לֹא עֲשֵׂתָהּ כֵּן, אֲלָא
הוֹצִיאָה עֲצִים שֶׁאֵין טַעַמָם כַּפְּרִי,
שֶׁנֶּאֱמַר (לחלן פסוק יב) 'וּתּוֹצֵא הָאָרֶץ וְגו'
עֵץ עוֹשֶׂה פְּרִי' – עֵץ שֶׁהוּא רַק 'עוֹשֶׂה
פְּרִי', וְלֹא נֶאֱמַר שֶׁגַּם הָעֵץ הוּא כַּפְּרִי.
וּלְפִי שֶׁלֹּא עֲשֵׂתָהּ הָאֲדָמָה כְּאֲשֶׁר
צִוָּתָהּ, לְפִיכָךְ כְּשֶׁנִּתְקַלַּל אָדָם

עד שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית

לפל אספֶּרָה בְּתִינוּקוֹת, הוא שְׁשִׁנּוּ: 'בְּרִבְעִי, הָיוּ מִתְעַנִּים עַל אִסְפָּרָה, שֶׁלֹּא תִפֵּל בְּתִינוּקוֹת'. לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלֵּילָה • מִשְׁנֵגְזוּ הָאוֹר הָרָאוֹן, אֲבָל בְּשִׁבְעַת יָמֵי בְּרָאשִׁית, שֶׁמָּשׁוּ הָאוֹר וְהַחֹשֶׁךְ הָרָאוֹנִים יַחַד, בֵּין בַּיּוֹם, וּבֵין בַּלַּיְלָה. וְהָיוּ לְאִתּוֹ • כְּשֶׁהִמְאֹרוֹת לֹקִין, סִמֵּן רַע הוּא לְעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר (יִרְמִיָּה י'): "וּמֵאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם אֵל תַּחְתּוֹ", בַּעֲשׂוֹתְכֶם רְצוֹן הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֵין אַתֶּם צְרִיכִין לְדַאֵג מִן הַפְּרָעָנוֹת. וּלְמוֹעֲדִים • עַל שֵׁם הָעֵתִיד, שְׁעֵתִידִים יִשְׂרָאֵל לְהִצְטוּת עַל הַמוֹעֲדוֹת, וְהֵם נִמְנִים לְמוֹלַד הַלְבָנָה. וּלְיָמִים • שְׁמוֹשׁ הַחֲמָה חֲצִי יוֹם וְשְׁמוֹשׁ הַלְבָנָה חֲצִי, הָרִי יוֹם שְׁלֵם. וְשָׁנִים • לְסוֹף שִׁסָּה יָמִים (סְפָרִים אֲחֵרִים: וְרִבְעִי יוֹם), יִגְמְרוּ מִהֲלָכֵן בִּי"ב מְזֻלוֹת הַמְּשָׁרְתִים אוֹתָם, וְהִיא שָׁנָה. (סְפָרִים אֲחֵרִים: וְהוּא שִׁסָּה יוֹם וְרִבְעִי יוֹם), וְחוֹזְרִים וּמִתְחִילִים פַּעַם שָׁנָה לְסַבֵּב בְּגִלְגַּל כְּמִהֲלָכֵן הָרָאוֹן.

(טו) וְהָיוּ לְמֵאוֹרוֹת בְּרִקְיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ וְיִהְיֶה בֵּן:

טו ויהיו לנהורין ברקיעא דשמיא לאנהרא
על ארעא והיה בן:

כ"ז וְהָיוּ לְמֵאוֹרוֹת • עוֹד זֹאת יִשְׁמָשׁוּ, שְׁאִירוֹ לְעוֹלָם.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

מִחֲצִית הַיָּמָמָה, בְּשָׁעוֹת הַלַּיְלָה. הָרִי שֶׁהִתְחַלְפוֹת הַמֵּאוֹרוֹת קוֹבַעַת יוֹם וְשָׁנִים. עוֹד יִשְׁמָשׁוּ הַמֵּאוֹרוֹת, לְקַבֵּיעַת הַשָּׁנִים. בִּיצֵד? לְסוֹף כָּל שִׁסָּה יָמִים [מִסְפָּר יָמֵי שְׁנַת הַחֲמָה], יִגְמְרוּ הַשָּׁמַשׁ וְהַיָּרֵחַ אֶת מִהֲלָכֵן הַמְּקִיף אֶת כָּל קְבוּצוֹת הַכּוֹכָבִים בְּגִלְגַּל י"ב מְזֻלוֹת הַמְּשָׁרְתִים אוֹתָם [מְזֻלוֹת = שְׁתֵּים-עָשָׂרָה קְבוּצוֹת כּוֹכָבִים הַקְבוּעוֹת בְּרִקְיעַ וְסוֹבְבִים אֶת הָעוֹלָם בְּגִלְגַּל, כְּאִשֶּׁר בְּכָל חוֹדֶשׁ נִמְצָאָה הַשָּׁמֶשׁ מוֹל מְזֹל אֲחֵר]. וְהַתְּקוּפָה הַזֶּה, שְׁבָה מִשְׁלֵימִים הַמֵּאוֹרוֹת אֶת מִהֲלָכֵם זֶה, וְחוֹזְרִים שׁוֹב לְאוֹתָהּ הַנְּקוּדָה בְּגִלְגַּל, הִיא שָׁנָה, וְעַם סוּיָמָה מִתְחִילָה שָׁנָה חֲדָשָׁה, שְׁבָה חוֹזְרִים הַמֵּאוֹרוֹת וּמִתְחִילִים פַּעַם שָׁנָה לְסַבֵּב בְּגִלְגַּל, מֵאוֹתָהּ הַנְּקוּדָה שְׁבָה עֲמָדוֹ כְּשֶׁהִתְחַל מִהֲלָכֵן הָרָאוֹן. כִּף מְשַׁמְשִׁים הַמֵּאוֹרוֹת לְקַבֵּיעַת הַשָּׁנִים (ג"א):

(טו) וְהָיוּ לְמֵאוֹרוֹת. כְּלוֹמֵר, מְלַבֵּד הַמְּשָׁרְתִים שֶׁנִּמְנִי לְמַעַלָּה: 'לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים', עוֹד זֹאת (כְּמוֹ-כֵן) יִשְׁמָשׁוּ הַמֵּאוֹרוֹת לְעִיָקָר מְשָׁרְתָם, לְהִיּוֹת 'לְמֵאוֹרוֹת בְּרִקְיעַ הַשָּׁמַיִם', כְּדִי שְׁאִירוֹ לְעוֹלָם (ר"א).
ג"א:

הַלֵּילָה. וְאֵם כֵּן, הַהֲבָדְלָה הָאֲמוּרָה בַּיּוֹם הָרָאוֹן, הִיא בֵּין הָאוֹר וְהַחֹשֶׁךְ הָרָאוֹנִים, וְאִילוֹ הַהֲבָדְלָה הָאֲמוּרָה כֵּאֵן, הִיא בֵּין אוֹר הַחֲמָה לְבֵין אוֹר הַלְבָנָה: וְהָיוּ לְאוֹתוֹת. הַמֵּאוֹרוֹת יִשְׁמָשׁוּ כְּאוֹתוֹת (סִמְנִים) לְעוֹלָם, שֶׁכֵּן בְּשֶׁהִמְאֹרוֹת לֹקִין – מִחְשִׁיכִים [לִיקוּי חֲמָה] או 'לִיקוּי לְבָנָה', סִמֵּן רַע הוּא לְעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר (יִרְמִיָּה י'): "אֵל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אֵל תִּלְמְדוּ וּמֵאוֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אֵל תַּחְתּוֹ". כְּלוֹמֵר, בַּעֲשׂוֹתְכֶם רְצוֹן הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵין אַתֶּם צְרִיכִין לְדַאֵג מִן הַפְּרָעָנוֹת, מִכָּאֵן שְׁאוֹתוֹת הַשָּׁמַיִם הֵם סִמְנִים שֶׁיֵּשׁ לַחֹשֶׁךְ מִפְּנֵיהֶם: וּלְמוֹעֲדִים. כְּמוֹ-כֵן יִשְׁמָשׁוּ הַמֵּאוֹרוֹת לְקַבֵּיעַת הַמוֹעֲדִים (רָאוּשֵׁי חֲדָשִׁים וְיָמִים-טוֹבִים). וְאֶפֶס-עַל-פִּי שְׁעִדִּין לֹא הָיוּ מוֹעֲדִים בְּאוֹתָם יָמִים, נֶאֱמַר הַדָּבָר עַל שֵׁם הָעֵתִיד, שְׁעֵתִידִים יִשְׂרָאֵל לְהִצְטוּת עַל הַמוֹעֲדוֹת, וְהֵם – הַמוֹעֲדִים, מִיּוֹסְדִים עַל יָמֵי הַחוֹדֶשׁ שֶׁנִּמְנִים לְפִי מוֹלַד הַלְבָנָה: וּלְיָמִים. כְּמוֹ-כֵן יִשְׁמָשׁוּ הַמֵּאוֹרוֹת לְקַבֵּיעַת הַיָּמִים. שְׁמוֹשׁ אוֹר הַחֲמָה חֲצִי יוֹם – מִחֲצִית הַיָּמָמָה, בְּשָׁעוֹת הַיּוֹם, וְשְׁמוֹשׁ אוֹר הַלְבָנָה חֲצִי –

אֶת כָּל הַנִּבְרָא עַל הָאָרֶץ (כָּל הַחַי, הַצּוֹמֵחַ וְהַדּוֹמֵם); כָּל אֵלֶּה נִבְרָאוּ כְּבָר בַּיּוֹם הָרָאוֹן, וּבְשָׁאֵר הַיָּמִים רַק נִשְׁלְמוּ וְנִקְבְּעוּ סְדִירָהֶם: יְהִי מֵאוֹר. לֹא נִכְתַּב 'מֵאוֹרָת', אֶלָּא חֲסֵר וִי"ו בְּתִיב -בְּלֹא וִי"ו אֲחֵר הָאֶלֶף. כְּאִילוֹ נִקְרָאָה 'מֵאוֹרוֹת', לְשׁוֹן רַבִּים שֶׁל 'מֵאוֹרָה'. עַל-שׁוּם שִׁיּוֹם רְבִיעִי הוּא יוֹם מֵאוֹרָה – יוֹם קָלָלָה, יוֹם מוֹעֵד לְפֹרְעָנוֹת, לְפֹל אִסְפָּרָה בְּתִינוּקוֹת – שֶׁיִּחְלוּ בּוֹ תִּינוּקוֹת בְּחוֹלֵי הָאִסְפָּרָה [=מִחֲלָה קָשָׁה הַסּוֹתְמָת אֶת הַגֶּרוֹן]. וְהוּא הַטַּעַם לְכִף שְׁשִׁנּוּ (תַּעֲנִית כ"ז): בְּרִבְעִי הָיוּ מִתְעַנִּים עַל אִסְפָּרָה שֶׁלֹּא תִפֵּל בְּתִינוּקוֹת – אֲנָשִׁים-מַעֲמָד הָיוּ מִתְעַנִּים בַּיּוֹם רְבִיעִי בְּשָׁבוֹעַ, שֶׁלֹּא יִחְלוּ תִינוּקוֹת בְּאִסְפָּרָה: לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלֵּילָה. וְהָרִי כְּבָר נֶאֱמַר לְמַעַלָּה (פְּסוֹק ו') וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ, וְמֵה הַבְדִּיל בִּינֵיהֶם עוֹד? אֶלָּא רַק מִשְׁעָה שְׁנֵגְזוּ הָאוֹר הָרָאוֹן, הַחֲלוּ הַמֵּאוֹרוֹת הָלָל, הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ, לְשַׁמֵּשׁ כְּמַבְדִּילִים בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלֵּילָה, אֲבָל בְּשִׁלְשַׁת יָמֵי בְּרָאשִׁית – בְּשִׁלְשָׁה יָמִים הָרָאוֹנִים שֶׁקָּדְמוּ לְכִרְיַת הַמֵּאוֹרוֹת, שֶׁמָּשׁוּ הָאוֹר וְהַחֹשֶׁךְ הָרָאוֹנִים זֶה בַּיּוֹם וְזֶה בַּלַּיְלָה, וְהֵם אֲשֶׁר שְׁמָשׁוּ כְּמַבְדִּילִים בֵּין הַיּוֹם וּבֵין

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית עה

(טו) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַגְּדָלִים אֶת־
הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמִשְׁלַת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאֹר הַקָּטָן
לְמִשְׁלַת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

טו ועבד יי ית תרין נהוריא רברביא ית
נהורא רבא למשלט ביממא וית נהורא
זערא למשלט בליליא וית פוכביא:

טז «הַמָּאֹרֹת הַגְּדֹלִים וְגו'» • שׁוּם נִבְרָאוּ וְנִתְמַעְטָה הַלְבָנָה עַל שְׁקִטְרָגָה וְאַמְרָה: «אִי אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מַלְכִים
שִׁישְׁתָּמְשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד» • וְאֵת הַכּוֹכָבִים • עַל יְדֵי שְׁמַעַט אֶת הַלְבָנָה, הִרְבָּה צְבָאֶיהָ לְהַפִּיס דַּעְתָּהּ.

(יז) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר
עַל־הָאָרֶץ:

יז ויהב יתהון יי ברקיעא דשמיא לאנהרא
על ארעא:

(יח) וְלִמְשַׁל' בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין
הַחֹשֶׁךְ וַיְרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

יח ולמשלט ביממא ובליליא ולאפרשא בין
נהורא ובין חשוכא וחזא יי ארי טב:

(יט) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רִבְעִי:

יט ויהיה רמש ויהיה צפר יום רביעאי:

(כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם נֶפֶשׁ חַיָּה
וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רִקִּיעַ הַשָּׁמַיִם:

כ ויאמר יי ירחשון מיא רחש נפשא חיה
ועופא יפרח על ארעא על אפי רקיעא
דשמיא:

כא «נֶפֶשׁ חַיָּה • שִׁיָּהָ בַּה חַיּוֹת» • שְׂרָץ • כָּל דָּבָר חַי שֶׁאִינוֹ גֹּבֵה מִן הָאָרֶץ קְרוּי שְׂרָץ: בְּעוֹף, כְּגוֹן זְבוּבִים.
בְּשָׂקְצִים, כְּגוֹן נְמָלִים וְחַפּוּשִׁים וְתוֹלְעִים, וּבַבְּרִיּוֹת כְּגוֹן חֹלֵד וְעַכְבָּר וְחֹמֶט וְכוּיָצָא בָּהֶם, וְכָל הַדְּגִים.

(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־
נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמִשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם
וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיְרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

כא וברא יי ית תניינא רברביא וית כל נפשא
חיה דרחשא די ארחישו מיא לזניהון וית
כל עופא דפרח לזנהוי וחזא יי ארי טב:

כב «הַתַּנִּינִים • דְּגִים גְּדוֹלִים שָׂבִים» • וּבַדְּבָרִי אֲגִידָה הוּא לְוִיתָן וְכֵן זִוְגוּ, שֶׁבְּרָאָם זָכָר וּנְקֵבָה, וְהִרְגָּ אֶת הַנְּקֵבָה
וּמִלְחָה לְצִדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא, שָׂאֵם יִפְרוּ וַיִּרְבּוּ לֹא יִתְקַים הָעוֹלָם בְּפִגְיָהֶם. הַתַּנִּינִם כְּתִיב. נֶפֶשׁ הַחַיָּה •
נֶפֶשׁ שִׁישׁ בַּה חַיּוֹת.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(טו) הַמָּאֹרֹת הַגְּדֹלִים. הַכְּתוּב
פֹּתַח בִּשְׁנֵי הַמָּאֹרֹת הַגְּדֹלִים
וּמִסִּיִּים בִּ'הַמָּאֹר הַקָּטָן וְהַמָּאֹר
הַגָּדֹל, לְלַמֵּד שֶׁשְׁנֵיהֶם שׁוּם בְּגִדְלָם
נִבְרָאוּ, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן נִתְמַעְטָה
הַלְבָנָה וְנִתְקַטְנָה. וְזֹאת, עַל־שׁוּם
שְׁקִטְרָגָה וְאַמְרָה «אִי אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי
מַלְכִים שִׁישְׁתָּמְשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד» לְדַרְךְ
מִשָּׁל, אִי־אֶפְשָׁר שְׁנֵי הַמָּאֹרֹת יִהְיוּ
שׁוּם בְּגִדְלָם וּבְרִיבּוֹי אֶרֶם, אֶלָּא רְאוּ
שֶׁאֶחָד מֵהֶם יִתְמַעַט:

וְאֵת הַכּוֹכָבִים. עַל־יְדֵי – כְּנֶגֶד זֶה
שְׁמִיעַט הַקַּב"ה אֶת אֹר הַלְבָנָה,
הִרְבָּה צְבָאֶיהָ – נָתַן לָהּ כּוֹכָבִים
שִׁישְׁתָּמְשׁוּ עִמָּה, כְּדִי לְהַפִּיס – לְרִצּוֹת

חולד ועכבר וחומט וכיוצא בהם; וְכֵן
(ס"א: וְכָל הַדְּגִים, שֶׁמִּפְנֵי שֶׁאִין לָהֶם
רַגְלִים, כָּל הַמִּינִים שֶׁבָּהֶם קְרוּיִם
'שְׂרָצִים', וְכָלֵל הַכְּתוּב אֶת בְּרִיאַת כָּל
מִינָם בְּלִשׁוֹן 'וַיִּשְׂרָצוּ' (רא"ם, גר"א):

(כא) הַתַּנִּינִים. הֵם הַדְּגִים הַגְּדוֹלִים
שְׂבִים, שֶׁמִּחְמַת חֲשִׁיבוֹתָם פֶּרֶטָם
הַכְּתוּב בִּפְנֵי עֶצְמָם, וְלֹא כָלְלָם עִם
שְׂאֵר הַדְּגִים. וּבַדְּבָרִי־אֲגִידָה דָּרְשׁוּ
חז"ל (בבא־בטרא ער), כִּי 'הַתַּנִּינִים' הוּא
לְוִיתָן וְכֵן זִוְגוּ, שֶׁבְּרָאָם הַקַּב"ה זָכָר
וּנְקֵבָה, וְהִרְגָּ אֶת הַנְּקֵבָה וּמִלְחָה
לְסַעֲוֹדַת הַצִּדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא. וְלֹא
רָצָה הַקַּב"ה לְהַנִּיחָם לְהִתְקַיֵּם יַחְדָּיו,
מִשׁוּם שֶׁאֵם יִפְרוּ וַיִּרְבּוּ וַיִּהְיוּ לָהֶם

וּלְהַנִּיחַ אֶת דַּעְתָּהּ (ביר פ"ז):
(כ) נֶפֶשׁ חַיָּה. 'חַיָּה' הָאֲמוּרָה כִּאֵן
אֵינָה מִין 'הַחַיָּה', שֶׁהִרְי הַחַיּוֹת נִבְרָאוּ
רַק בְּיוֹם שִׁישִׁי, אֶלָּא הַכּוֹנֵנָה הִיא
כְּלִלִית: נֶפֶשׁ שִׁיָּהָ בַּה חַיּוֹת, כְּלוּמֹר
יְצוּרִים בְּעָלֵי רוּחַ חַיִּים (רא"ם, גר"א):
שְׂרָץ. כָּל דָּבָר חַי שֶׁאִינוֹ גֹּבֵה מִן
הָאָרֶץ, וְאִין מִבְּחִינִים בְּתוּעַת רַגְלָיו
בְּהִילּוּכּוֹ, אֶלָּא נִרְאֶה כּוֹחֵל וְנִגָּרַר עַל
הַקֶּרֶקַע, קְרוּי 'שְׂרָץ'. וְשְׂרָצִים אֵלּוּ יֵשׁ
מִסּוּגִם בְּכִמְהָ מִינִים: בְּמִין הָעוֹף –
כְּגוֹן זְבוּבִים, שֶׁהֵם שְׂרָצִים מִמִּינֵי
הַמַּעֲוִפִּים; בְּמִין הַשְּׂקָצִים (הַרְמִשִּׁים
הַקְטָנִים) – כְּגוֹן נְמָלִים וְחַפּוּשִׁים
וְתוֹלְעִים; וּבַבְּרִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת – כְּגוֹן

קנה לך חבר

ויבֹרַךְ אֱלֹהִים אֶת־הַתְּנִינִים הַגְּדֹלִים

הוא לוֹיִתָּן וְכֵן זֶגוּ (א, כא). ובפירוש רש"י

יש לפרש זה על פי דרך החסידות:

בספר "לקוטי תורה" (שמיני יח, ב) מְבָאֵר אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן שְׁלוֹיִתָּן הוא "לשון התחברות כמו הפעם יָלוּהוּ אִישִׁי אֱלִי", וּמְרִזּוּ על צדיק שֶׁמֻּחָבֵר כָּל כָּלוּ לַעֲבוֹדַת ה'.

וְהִנֵּה, הִנֵּה אִפְשָׁר לְחַשֵּׁב שֶׁאֵף שֶׁכָּלל גְּדוֹל בַּעֲבוֹדַת ה' הוא "קנה לך חבר", שֶׁבִּשְׂבִיל לְהַצְלִיחַ בַּעֲבוֹדַת ה' צָרִיךְ כָּל אֶחָד שִׁיְהִיָּה לוֹ חֵבֵר, שִׁיעֲזָרוּ אֶחָד לְרַעְהוּ לְהִתְגַּבֵּר עַל כָּל הַמְּכַשָּׁלִים, הָרִי אִפְשָׁר שִׁיעֲלָה עַל הַדַּעַת שִׁזְהוּ רַק בְּנוּגַע לְאַנְשִׁים רְגִילִים, אֲבָל כְּשֶׁמֻּדָּבֵר בְּאַנְשִׁים שֶׁהֵם בְּדִרְגַּת "לוֹיִתָּן", אוֹלֵי אֵין הֵם צָרִיכִים ל"חֵבֵר", וְיִכּוּלִים לְהִסְתַּדֵּר לְבַד בַּעֲבוֹדַת ה'. וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מֵהַלוֹיִתָּן שֶׁגַּם לוֹ בָּרָא ה' "כֵּן זֶגוּ", לְהַרְאוֹת שֶׁגַּם אֲצֵל מִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְקוֹנֵה הָיָא בְּאִפְסוֹ גְבוּהָ בְיוֹתֵר, גַּם הוּא צָרִיךְ ל"חֵבֵר" ו"כֵּן זֶגוּ" בַּעֲבוֹדַת ה'.

(וּמִכָּאן רָאִיָּה עַד הֵיכָן חָשׁוּב חֵבֵר וְכֵן זֶגוּ בַּעֲבוֹדַת ה' אֲצֵל כָּל אֶחָד, וּבְקִלְ-וַחֲמוֹר מֵאֵלוּ שֶׁבְּחִינַת "לוֹיִתָּן").

(כב) וַיִּבְרַךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְּאוּ יַת וּבְרִיךְ יִתְהוֹן יִי לְמִימֵר פּוֹשׁוּ וּסְגוּ וּמָלוּ יַת מִיָּא בְּמִמְיָא וְעוֹפָא יִסְגִּי בְּאַרְעָא:

אֶת־הַיָּמִים בַּיָּמִים וְהָעוֹף יִרְבַּ בָּאָרֶץ:

י"א וַיִּבְרַךְ אֹתָם • לְפִי שֶׁמַּחֲסֵרִים אוֹתָם, וְצָדִין מֵהֶם וְאוֹכְלִין אוֹתָם, הִצְרָכּוּ לְבִרְכָּהּ, וְאַף הַחַיּוֹת הִצְרָכּוּ לְבִרְכָּהּ, אֲלָא מִפְּנֵי הַנַּחֲשׁ שֶׁעֲתִיד לְקַלְלָהּ, לִכְךָ לֹא בִּרְכָן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא בְּכָלֵל. פְּרוּ • לְשׁוֹן פְּרִי, כְּלוּמַר עֲשׂוּ פְרוֹת. וּרְבוּ • אִם לֹא אָמַר אֲלָא "פְּרוּ", הִנֵּה אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר, וְכֹא "וּרְבוּ", שֶׁאֶחָד מוֹלִיד הַרְבֵּה.

כג וַהֲוֵה רִמֶּשׁ וְהוֹה צֶפֶר יוֹם חֲמִישָׁא:

(כג) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי:

כד וַאֲמַר יִי תַפֵּק אֲרַעָא נַפְשָׁא חִיתָא לְזִנְהָ בְּעִיר וּרְחֵשׁ וְחִנּוּת אֲרַעָא לְזִנְהָ וְהוֹה כֵּן:

(כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ

בַּהֶמָּה וּרְמֶשׂ וְחַיִּת־אֲרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן:

י"ב תּוֹצֵא הָאָרֶץ • הוּא שֶׁפִּרְשֵׁתִי, שֶׁחַפֵּל נִבְרָא מִיּוֹם רִאשׁוֹן, וְלֹא הִצְרָכּוּ אֲלָא לְהוֹצִיאֵם. נֶפֶשׁ חַיָּה •

רש"י כפשוטו – מהדורות לשם

וּרְבוּ. אִם לֹא אָמַר אֲלָא 'פְּרוּ', הִנֵּה כָּל אֶחָד מוֹלִיד רַק אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר, וּבְכֵךְ הִתֵּיה מִתְקַיִּימוֹת בִּרְכַּת 'פְּרוּ' לְבִדְהָ, שֶׁאֵין בְּמִשְׁמַעוּתָהּ אֲלָא 'עֲשִׂית פְּרִי' בְּלִבָּד. וְעַל זֶה בָּא חֲלֻקָּה הַשְּׁנִי שֶׁל הַבִּרְכָּה, 'וּרְבוּ', לְהוֹסִיף שִׁיְהִי 'מִתְרַבֵּים' וּמִמְלָאִים אֶת הָאָרֶץ, שִׁיְהִי כָּל אֶחָד מוֹלִיד וְלִדּוֹת הַרְבֵּה (רא"ם):

(כד) תּוֹצֵא הָאָרֶץ. לְשׁוֹן 'תּוֹצֵא' מִלְּמַד שֶׁהוּא הַנִּבְרָאִים טְמוּנִים בָּאָרֶץ, וְהָאָרֶץ הוֹצִיָּאָה אוֹתָם מִתּוֹכָהּ. וְהוּא רָאִיָּה לְדַבֵּר שְׁפִירִשְׁתִּי (רש"י לַעִיל פֶּסוּק יד) שֶׁחַפֵּל נִבְרָא כְּכֹר מִיּוֹם רִאשׁוֹן, וְלֹא הוֹצִירָכּוּ בְּשָׂרָה הִימִים אֲלָא לְהוֹצִיאֵם וּלְהַעֲמִידֵם עַל מְקוֹמָם:

אוֹתָם, וְצָדִין מֵהֶם וְאוֹכְלִין אוֹתָם, עַל־כֵּן הוֹצִירָכּוּ לְבִרְכָּהּ. וְלֹאֲמַתּוּ שֶׁל דָּבָר, אֵף שֶׁאֵר הַחַיּוֹת הוֹצִירָכּוּ לְבִרְכָּהּ, שֶׁהָרִי גַם הֵם נִיצְוִדִים וּמִתְמַעֲטִים, וְלִמָּה לֹא נִתְבָּרְכוּ בְּשַׁעַת בְּרִיאָתָם? אֲלָא מִפְּנֵי הַנַּחֲשׁ שֶׁבִּינִיָּהֶם שֶׁעֲתִיד לְקַלְלָהּ עַל חֲטָא עֵץ הַדַּעַת, לִכְךָ עֲדִיין לֹא בִּרְכָן, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא (הַנַּחֲשׁ) בְּכָלֵל הַמְּבוֹרָכִים [וְאוֹלָם, לְאַחַר הַמְּבוֹל (וַהֲלֹךְ ה' יו') נִתְבָּרְכוּ אֵף הֵם, כִּי בְּאוֹתָהּ שַׁעַת כְּכֹר הִנֵּה הַנַּחֲשׁ מְקוּלָל, וְלֹא נִכְלָל בְּבִרְכָתָם] (נרא):

פְּרוּ. לְשׁוֹן 'פְּרִי'. כְּלוּמַר, 'עֲשׂוּ פְרוֹת' – הוֹלִידוּ וְלִדּוֹת:

וְלִדּוֹת הַרְבֵּה, לֹא יִתְקַיֵּים הָעוֹלָם בְּפִנְיָהֶם, שִׁיְחִירִבּוּהוּ בְּרֹב גְּבוּרָתָם. וְלִכֵּן לֹא נִאָּמַר 'הַתְּנִינִים', אֲלָא 'הַתְּנִינִים' כְּתִיב – חֲסֵר יו"ד הַרְיָבוּ, לְלַמֵּד שֶׁאֵף שֶׁנִּבְרָאוּ שְׁנַיִם, לֹא נִתְקַיֵּים אֲלָא אֶחָד (נרא):

נֶפֶשׁ חַיָּה. בְּדֶרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶסוּק הַקּוֹדֶם, גַּם 'נֶפֶשׁ חַיָּה' הָאֲמוּרָה כָּאֵן אֵינָה מִיֵּן 'הַחַיָּה', אֲלָא הַכּוּוֹנָה הִיא כְּלָלִית: נֶפֶשׁ שֶׁשׁ בַּה חַיּוֹת, וְהֵם אוֹתָם הַשְּׂרָצִים הָאֲמוּרִים לְמַעֲלָה (באד"ט):

(כב) וַיִּבְרַךְ אוֹתָם. בִּרְכַּת רִיבּוּי מִיּוֹחֲדָת נִיתְנָה לְדָגִים וְלַעוֹפוֹת, לְפִי שֶׁבְּנִי־הָאָדָם מַחֲסֵרִים וּמִמְעָטִים

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית עז
שִׁישׁ בַּה חַיִּוֹת. וְרָמַשׁ • הֵם שָׂרָצִים, שֶׁהֵם נְמוּכִים וְרוֹמְשִׁים עַל הָאָרֶץ וְנִרְאִים כְּאִלוּ נִגְרָרִים, שֶׁאֵין הַלּוֹכֵן
נִכְר. כֹּל לְשׁוֹן רָמַשׁ וְשָׂרָץ בְּלִשׁוֹנָנוּ קוֹנֻמוֹבֵרִי"שׁ.

(כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיֵּית הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־
הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת פְּלִרְמֵשׁ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ
וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּרִטּוֹב:

רש"י • וַיַּעַשׂ • תִּקְנֶם בְּצִבְיוֹנֵם, בְּתִקּוּנָן וּבְקוֹמָתָן.

כו וַיֹּאמֶר יי נַעֲבִיד אֵינֶשָׁא בְּצִלְמָנָא
כְּדֻמוֹתָנָא וְיִשְׁלֹטוּן בְּנוֹנֵי יִמָּא וּבְעוֹפָא
דְּשָׁמַיָא וּבְכַעֲרָא וּבְכָל אֲרָעָא וּבְכָל רַחֲשָׁא
דְּרַחֲשׁ עַל אֲרָעָא:

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצִלְמָנוּ כְּדֻמוֹתָנוּ
וַיֵּרְדּוּ בְּדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־
הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׁ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ:

רש"י • נַעֲשֶׂה אָדָם • עֲנוּתָנוּתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא לְמַדְנוּ מִכָּאן: לִפִּי שֶׁהָאָדָם הוּא בְּדֻמוֹת הַמַּלְאָכִים
וַיִּתְקַנְאוּ בוֹ, לִפְיֶכָּה נִמְלֵךְ בָּהֶם. וַיִּכְשֶׁהוּא דֵּן אֶת הַמַּלְכִּים הוּא נִמְלֵךְ בְּפִמְלִיָּא שְׁלוֹ, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּאַחְאָב,
שֶׁאָמַר לוֹ מִיכָה: "רְאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּאוֹ, וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמְדִים עָלָיו מִיָּמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ". וְכִי יֵשׁ
יָמִין וּשְׁמָאל לִפְנֵינוּ? אֵלָּא אֵלּוּ מִיָּמִינִים לְזִכּוֹת וְאֵלּוּ מִשְׁמָאִלִּים לְחֻבָּה, וְכֵן "בְּגִזְרַת עִירִין פִּתְגָמָא וּבִמְאָמַר
קְדִישִׁין שְׁאֵלְתָא". אִף כָּאן בְּפִמְלִיָּא שְׁלוֹ נִטֵּל רְשׁוּת, אָמַר לָהֶם: יֵשׁ בְּעִלְיוֹנִים כְּדֻמוֹתֵי. אִם אֵין בְּדֻמוֹתֵי
בְּתַחְתּוֹנִים, הֲרִי יֵשׁ קִנְאָה בְּמַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית. נַעֲשֶׂה אָדָם • אִף־עַל־פִּי שְׁלָא סִיעֻהוּ בִּיצִירְתּוֹ וְיֵשׁ מְקוֹם
לְאַפִּיקוֹרְסִים לְרִדּוֹת, לֹא נִמְנַע הַכְּתוּב מִלְּלַמַּד דֶּרֶךְ אֲרָץ וּמַדַּת עֲנוּהָ, שֶׁיִּהְיֶה הַגְּדוֹל נִמְלֵךְ וְנוֹטֵל רְשׁוּת מִן

רש"י כפשוטו – מהדרות לשת

הַמְצִידִידִים לְכַף חוֹבָה. וְכֵן אֵינוּ מוֹצִאִים
עוֹד בְּמִקְרָא, שֶׁהַמַּלְאָכִים נוֹטְלִים חֶלֶק
בְּגִזְרֹת הַקֹּב"ה: בְּגִזְרַת עִירִין
פִּתְגָמָא וּמְאָמַר קְדִישִׁין שְׁאֵלְתָא'
(וַיֵּאמֶר ה' יי) [בְּגִזְרַת הַמַּלְאָכִים נַעֲשֶׂה
הַדְּבָר, וּבִמְאָמְרָם נִקְבְּעָה הַגְּזִירָה]. אִף
כָּאן בִּיצִירַת הָאָדָם, נִמְלֵךְ הַקֹּב"ה
בְּפִמְלִיָּא שְׁלוֹ וּבְכִיכּוֹל נִטֵּל מִהֶם
רְשׁוּת. וְכֵן אָמַר לָהֶם: מֵאַחַר שִׁישׁ
בְּעִלְיוֹנִים כְּדֻמוֹתֵי – הַמַּלְאָכִים
שֶׁנִּבְרָאוּ בְּצִלְם אֱלֹהִים, עַל־כֵּן, אִם
אֵין אֵינוּ בּוֹרָא כְּדֻמוֹתֵי גַם בְּתַחְתּוֹנִים,
הֲרִי יֵשׁ קִנְאָה בְּמַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית,
שְׁלָא יִהְיֶה הַתַּחְתּוֹנִים שְׁווִים לְעִלְיוֹנִים

(לבוש):

נַעֲשֶׂה אָדָם. אִף־עַל־פִּי שֶׁהַמַּלְאָכִים
לֹא סִיעֻהוּ בִּיצִירְתּוֹ אֶת הָאָדָם,
וְאֵילוּ בְּלִשׁוֹן 'נַעֲשֶׂה אָדָם' יֵשׁ מְקוֹם
לְמִיָּנִים לְרִדּוֹת – יֵשׁ בוֹ פִּתְחוֹן־פֶּה
לְכּוֹפְרִים לְקַטֵּר וּלְהוֹכִיחַ מִכָּאן
שֶׁהַקֹּב"ה הוֹצִיָּה לְמִסְיָעִים, עִם זֹאת
לֹא נִמְנַע הַכְּתוּב מִלְּכַתּוֹב כֵּן, כִּדִּי
לְלַמַּד הַלִּיכּוֹת דֶּרֶךְ־אֲרָץ וּמַדַּת עֲנוּהָ,
שְׁלַעוֹלָם יִהְיֶה הַגְּדוֹל נִמְלֵךְ וְנוֹטֵל
רְשׁוּת מִן הַקָּטָן אִף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוּ

כְּמִי שֶׁנוֹטֵל מִהֶם רְשׁוּת. וּמִדּוּעַ דִּוּקָא
בְּבִרְיַת הָאָדָם נִמְלֵךְ בָּהֶם? לִפִּי
שֶׁהָאָדָם בְּדֻמוֹת הַמַּלְאָכִים נִבְרָא,
וּמִפְּאֵת חֲשִׁיבוּתוֹ יֵשׁ לְחוּשׁ
שֶׁהַמַּלְאָכִים יִתְקַנְאוּ בוֹ, לִפְיֶכָּה נִמְלֵךְ
בָּהֶם. וְעוֹד מְקוֹם מְצִינוּ שְׁבוֹ נִמְלֵךְ
הַקֹּב"ה עִם הַמַּלְאָכִים, כְּשֶׁהוּא דֵּן
וְשׁוֹפֵט אֶת הַמַּלְכִּים, שֶׁמִּפְּנֵי
חֲשִׁיבוּתָם שֶׁל הַיִּידוֹנִים הוּא נִמְלֵךְ
בְּפִמְלִיָּא (בֵּית־דִּין) שְׁלוֹ בְּטָרֵם יִגְזוֹר
דִּינָם, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּאַחְאָב (מַלְכִּים־א כב,
ט), שֶׁאָמַר לוֹ מִיכָה: "רְאִיתִי אֶת ה'
יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּאוֹ וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם
עוֹמְדִים עָלָיו מִיָּמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ" כִּדִּי
לְשַׁפּוֹט אֶת הַמֶּלֶךְ. וּמִדּוּעַ 'מִיָּמִינוֹ
וּמִשְׁמָאלוֹ' שֶׁל הַקֹּב"ה, וְכִי יֵשׁ יָמִין
וּשְׁמָאל לִפְנֵינוּ, וְהֵלָּא מֵלֹא כָּל הָאָרֶץ
כְּבוֹדוֹ? אֵלָּא דֶּרֶךְ מֶשֶׁל הוּא, עַל
מַלְאָכֵי בֵּית־דִּין שֶׁל מַעֲלָה שֶׁבָּהֶם הוּא
נִמְלֵךְ בְּשַׁפְטוֹ אֶת הַמַּלְאָכִים, הַחֲלוּקִים
בְּטַעֲנוּתֵיהֶם: אֵלּוּ 'מִיָּמִינוֹ' –
מְשׁוּלִים בְּעוֹמְדִים לִיָּמִינוּ, כְּלוֹמַר
מְלִיצֵי טוֹבָה הַמְצִידִידִים לְכַף זִכּוֹת,
וְאֵלּוּ 'מִשְׁמָאִלִּים' – מְשׁוּלִים
בְּעוֹמְדִים לְשִׁמְאָל, כְּלוֹמַר מְקַטְרְגִים

נֶפֶשׁ חַיָּה. גַּם 'חַיָּה' הָאֲמוּרָה כָּאן (כְּמוֹ
בַּפְסוּק כ"א) אֵינָה מוֹסַבֶּת עַל מִין 'וְהַחַיָּה'
בְּלִבָּר, אֵלָּא הַכּוֹנֵה הִיא לְכָל נֶפֶשׁ
שִׁישׁ בַּה חַיִּוֹת שֶׁהוֹזְכְּרוּ בַּפְסוּק זֶה:
וְרָמַשׁ. הֵם הַשָּׂרָצִים, שֶׁהֵם נְמוּכִים
וְרוֹמְשִׁים (וּזְחָלִים) עַל הָאָרֶץ וְנִרְאִים
כְּאִלוּ נִגְרָרִים, מִשּׁוּם שֶׁאֵין הַלּוֹכֵן
(תְּנוּעַת רִגְלֵיהֶם) נִיכָר, עַל־שֵׁם זֶה
קְרוּיִים הֵם 'רָמְשִׁים'. וְכָל לְשׁוֹן 'רָמַשׁ'
וְשָׂרָץ' הוּא בְּלִשׁוֹנָנוּ קוֹנֻמוֹבֵרִי"שׁ:

(כה) וַיַּעַשׂ. כִּכְר פִּירֵשׁ הַכְּתוּב אֶת
יִצִירַת הַחַיִּוֹת: 'תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ
חַיָּה... וְיִהִי כֵן, וְלָמָּה נֶאֱמַר שׁוֹב
'וַיַּעַשׂ' אֵלָּא פִּירוּשׁוֹ שֶׁהַשְּׁלִים אֶת
עֲשִׂיתָם, כְּלוֹמַר, תִּקְנֶם בְּצִבְיוֹנֵם –
מְרָאָה דְּמִתָּת, בְּתִקּוּנָן – תְּכּוּנוֹת
גּוֹפֶם, וּבְגִבּוּהָ קוֹמָתָן (גו"א):

(כו) נַעֲשֶׂה אָדָם. לֹא אָמַר הַקֹּב"ה
'נַעֲשֶׂה אָדָם', אֵלָּא בְּלִשׁוֹן רַבִּים,
'נַעֲשֶׂה אָדָם', הַמּוֹרָה עַל כֵּךְ שֶׁדִּיבַר
הַקֹּב"ה אֶל הַמַּלְאָכִים וּבְכִיכּוֹל נִתְיַעַץ
עִמָּהֶם עַל בְּרִיַּאת הָאָדָם. וְאוּלָּם, לֹא
מִשּׁוּם שֶׁהִיָּה צָרִיךְ לָהֶם, אֵלָּא
עֲנוּתָנוּתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא
לְמַדְנוּ מִכָּאן, שֶׁחֶלֶק כְּבוֹד לְמַלְאָכִים

עח שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית

הקטן, ואם כתב "אעשה אדם", לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם עצמו, וחשובתו כתב בצדו: "ויברא אלהים את האדם" ולא כתב "ויבראו". בצלמנו • בדפוס שלנו • בדמותנו • להבין ולהשפיל. וירדו בדגת הים • יש בלשון הזה לשון רדוי ולשון ירידה: זכה, רודה בחיות ובבהמות. לא זכה, נעשה ירוד לפנייהם והחיה מושלת בו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשי"ז)

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, הנה פסוק זה קאי על נשמות ישראל, שהם בצלם ודמות שלמעלה, כמבאר בכמה מקומות הענין דצלם ודמות, וזהו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, דנשמות ישראל גם בהיותם למטה הם דגמא וכוללים בתוכם כל הבחינות שלמעלה עד השורש הראשון.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 18)

הוא נמלך בפמליא שלו (רש"י א, כו)

בגמרא (זבחים מא, א) פרש רש"י תבת 'פמליא': כניסת חבורת עצתו ומהמסכימים לדעתו, אשר דברי סתרו אליהם. אבל כאן כתב תבה זו ולא פרשה. ונראה, דבזמנו היתה זו תבה בשפת המדינה שפרושה בני ביתו, ולכן לא הצריך לפרשה; אף בגמרא פרשה משום שהצריך להוסיף פרטים (כניסת חבורת עצתו כו). - בירושלמי (סוטה ספ"ה) איתא: פמיליא. ולפי זה יש לבטאה פמיליא (פ"א רפויה, מ"ם חרוקה), ולא פמליא (פ"א דגושה, מ"ם פתוחה).

(כו) ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים
ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם:

רש"י ויברא אלהים את האדם בצלמו • בדפוס העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים, שנאמר (תהלים קלט): "ותשת עלי כפכה", נעשה בחותם כמטבע העשויה על ידי רשם, שקורין קוני"ו בלע"ז, וכן הוא אומר: "תתהפך כחמר חותם". בצלם אלהים ברא אתו • פרש לך שאותו צלם המתקן לו, צלם דיוקן יוצרו הוא. זכר ונקבה ברא אתם • ולהלן הוא אומר: "ויקח אחת מצלעתיו וגו'". מדרש אגדה,

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

תבנית החוקקת צורות במטבעות שקורין קוני"ו. וכן הוא אומר - סמך מן המקרא שצורת האדם נחשבת כעשויה ב'חותם': 'תתהפך כחומר חותם' (איוב לח יד) [במיתת האדם, צורתו תתהפך ותשוב להיות כחומר]. הרי שכינה הכתוב את צורת האדם 'חותם':

בצלם אלהים ברא אותו. כאן פירש לך הכתוב מהו הצלם הזה, ואומר, שאותו צלם המתוקן לו - הדפוס הנזכר למעלה, צלם דיוקן יוצרו הוא - כמראה דמות הבורא הוא כפיכול, כפי שהוא מראה את כבודו בהתגלותו אל הנביאים (ש"ח):

זכר ונקבה ברא אותם. מלשון הכתוב משמע שהזכר והנקבה נבראו כאחד, ואילו להלן (ב, כא) הוא אומר: ויקח אחת מצלעותיו וגו', משמע שלא נבראו כאחד, אלא תחילה נברא הזכר ואחריו הנקבה? מכאן דרשו חז"ל במדרש אגדה, שהזכר והנקבה

האדם יש בו דעה להבין ולהשפיל: וירדו בדגת הים. יש בלשון הזה שתי משמעויות: לשון ירידו ('ירדו', יהיו יורדים ושלטים), ולשון ירידה ('ירדו', יהיו יורדים ממעלתם). והדבר תלוי בזכויותיו של האדם: זכה האדם - הרי הוא רודה (מושל) בחיות ובבהמות והם נכנעים לפניו; לא זכה - נעשה ירוד ונכנע לפנייהם, והחיה מושלת בו:

(כו) ויברא אלהים את האדם בצלמו. בדפוס העשוי לו - בתבנית שהוכנה עבורו. ובא הכתוב ללמדנו כאן חשיבותו של האדם לעומת שאר הברואים, שהכל נברא במאמר פיו של הקב"ה, ורק הוא, האדם, נברא על-ידי עשיה בידים, שנאמר (תהלים קלט, ט) ותשת עלי כפכה [שמת עלי את ידיו, מכאן שנברא האדם בידים]. שנעשה, כפיכול, בידי הקב"ה על-ידי חותם מיוחד שהכין לצורת האדם, כמטבע העשויה על-ידי רושם -

צריך לו. ולכך הוצרך לכתוב לשון רבים 'נעשה', שכן אם כתב 'ויאמר אלהים אעשה אדם' - לא למדנו מעצם ה'אמירה' שהיה מדבר עם בית-דינו, אלא היה ניתן לפרשו כמדבר עם עצמו, לפיכך כתב 'נעשה' ללמדנו שדיבר אל בית-דינו ונמלך בהם. ואמנם, את תשובת התורה לטענתם של המינים, כתב בצדו - בפסוק הסמוך לו: 'ויברא אלהים את האדם'. ומתוך שנאמר 'ויברא' בלשון יחיד, ולא כתב 'ויבראו' בלשון רבים, מכאן תשובה למינים שהקב"ה לבדו בראו:

בצלמנו. אין פירושו שהיה צלמו של האדם 'צלם שלנו', אלא שתהיה יצירתו בדפוס שלנו - לפי התבנית שהכין הקב"ה בעבור צורת האדם [דפוס = תבנית, כלי שיוצקים לתוכו חומר המקבל בהתקשורתו את צורת הכלי] (רא"ם):

כדמותנו. כדמות העליונים, שאף

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית עט
שִׁנְבְּרָאוּ שְׁנֵי פְּרָצוּפִים בְּבְרִיאָה רִאשׁוֹנָה, וְאַחַר כֵּן חָלְקוּ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כָּאֵן הוֹדִיעָךְ שִׁנְבְּרָאוּ שְׁנֵיהֶם בְּשֵׁשׁ, וְלֹא פָּרַשׁ לָךְ בִּיצֵד בְּרִיתָן, וּפָרַשׁ לָךְ בְּמָקוֹם אַחֵר.

(כח) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּבְכֶשֶׁה וּרְדּוּ בְּדֹגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הַרְמִישֵׁת עַל־הָאָרֶץ:
כח וַיְבָרֶךְ יְהוָה יְיָ וַיֹּאמֶר לְהוֹן יְיָ פֹּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יֵת אֶרֶץ וּתְקוּפוּ עָלֶה וּשְׁלוּטוּ בְּנוֹנֵי יִמָּא וּבְעוֹפֵא דְשָׁמַיָא וּבְכָל חַיְתָא דְרַחֲשָׂא עַל אֶרֶץ:

כ"ח וַיְבָרֶכְהָ • חֶסֶד וַיְיָ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַזְכָּר כּוֹבֵשׁ אֶת הַנִּקְבָּה שֶׁלֹּא תִהְיֶה יִצְאָנִית. וְעוֹד, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָאִישׁ שֶׁדִּרְכּוֹ לְכַבֵּשׁ, מִצְוָה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וְלֹא הָאִשָּׁה.

(כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב וְזָרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְּרִי־עֵץ זָרַע זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ:
כט וַיֹּאמֶר יְיָ הֵא יְהִבִּית לְכוֹן יֵת כָּל עֵסְבָא דְבַר זֶרַעָה מְזֻדְרַע דִּי עַל אֶפִּי כָל אֶרֶץ וְיֵת כָּל אֵילָנָא דִּי בֵּה פִירִי אֵילָנָא דְבַר זֶרַעָה מְזֻדְרַע לְכוֹן יְהֵא לְמִיכָל:

כ"ט לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ וְלָכֶם חַיַּת הָאָרֶץ • הַשְׂוֶה לָהֶם בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת לְמֹאכָל וְלֹא הִרְשָׁה לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהִמִּית בְּרִיָּה וּלְאָכֹל בֶּשֶׂר, אֵף כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב יֹאכְלוּ יַחַד כָּלָם. וּכְשֶׁבָאוּ בְּנֵי נֹחַ, הִתִּיר לָהֶם בֶּשֶׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגו'", "כִּנְרֵק עֵשֶׂב", שֶׁהִפְרַתִּי לְאָדָם הִרְאִשׁוֹן, "נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל".

(ל) וְלָכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־רֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:
ל וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־רֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:

(לא) וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:
לא וַיִּרְא וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:

כ"א יוֹם הַשְּׁשִׁי • הוֹסִיף ה' בְּשֵׁשִׁי, בְּגִמְרָה מַעֲשֵׂה בְּרִאשִׁית, לוֹמַר שֶׁהַתְּנָה עִמָּהֶם עַל מִנַּת שִׁקְבָּלוֹ עֲלֵיהֶם

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

הָאָדָם וגם הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת. וְרַק כְּשֶׁבָאוּ בְּנֵי נֹחַ, לְאַחֵר הַמַּבּוּל, אָז הִתִּיר לָהֶם אֲכִילַת בֶּשֶׂר מִבְּעֵלֵי הַחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (לחלן ט, א): "כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כִּנְרֵק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל". כְּלוּמָר, כִּמּוֹ יֶרֶק עֵשֶׂב שֶׁהִתְרַמִּית בְּאֲכִילָהּ לְאָדָם הִרְאִשׁוֹן, נָתַתִּי לָכֶם אֶת הַכָּל – לְרַבּוֹת אֲכִילַת בֶּשֶׂר כָּל חַי:

(לא) יוֹם הַשְּׁשִׁי. בְּכָל יְמֵי הַבְּרִיאָה לֹא נִתְּסַפָּה אוֹת ה' אֵל הַיְדִיעָה עַל מִסְפַּר הַיּוֹם [יוֹם שְׁנִי] וְלֹא ה'שְׁנִי; יוֹם שְׁלִישִׁי וְלֹא ה'שְׁלִישִׁי וְכו', וְמֵה נִשְׁתַּנָּה יוֹם הַשְּׁשִׁי, שְׁנִיתוֹסָפָה בּוֹ ה'א? אֵלָּא הוֹסִיף אֶת הָאוֹת 'ה' בַּיּוֹם ה'שְׁשִׁי, שֶׁהוּא בְּגִמְרָה מַעֲשֵׂה בְּרִאשִׁית, לוֹמַר שֶׁהַתְּנָה עִמָּהֶם – הַעֲמִיד הַקִּבְ"ה תִּנְאִי לְכָל מַעֲשֵׂה

הַמְרַבָּה לְצֵאת מִבֵּיתָה, וְאֵין זוֹ דְּרָךְ צְנִיעוּת; וְעוֹד כֹּא לְשׁוֹן 'וּבְכֶשֶׁה' לְלַמֶּדְךָ, שֶׁרַק הָאִישׁ שֶׁדִּרְכּוֹ 'לְכַבּוֹשׁ' – לְצֵאת לְמַלְחָמוֹת וּלְכַבּוֹשׁ אֶרְצוֹת, הוּא אֲשֶׁר מִצְוָה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְלֹא הָאִשָּׁה [כְּדַבְּרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר (בראשית רבה פ"ח, יא) הַלּוֹמֵד מִכָּאן שֶׁהָאִשָּׁה פְּטוּרָה מִמִּצְוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה] (רא"ם):

(כט-ל) לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ. הַשְׂוֶה לָהֶם הַכְּתוּב – הַסְמִיךְ אֶת הָאָדָם אֶל הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת לְעִנּוֹן מֹאכָל – לוֹמַר שֶׁאֵלּוּ וְאֵלּוּ מֹאכְלֵם שְׁוֶה, וְהוּא מִשּׁוֹם שֶׁלֹּא הִרְשָׁה הַקִּבְ"ה לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהִמִּית כָּל בְּרִיָּה מִבְּעֵלֵי הַחַיִּים וּלְאָכֹל אֶת הַבֶּשֶׂר, אֵף 'כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב' – מֹאכְלֵם מִן הַצּוּמָח בְּלִבָּד, אוֹתָם יֹאכְלוּ יַחַד כָּלָם – גַּם

נִבְרָאוּ כְּגוֹף אֶחָד בַּעַל שְׁנֵי פְּרָצוּפִים בְּבְרִיאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלָּהֶם, וְאַחֲרֵי־כֵן חָלְקוּ הַבּוֹרָא לְשְׁנֵי גּוֹפִים, עַל יְדֵי שֶׁהִפְרִיד אֶחָת מִצְלָעוֹתָיו (ראה רש"י לחלן ב, כא). וְאִמָּנָם לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, אֵין כָּאֵן כָּל סְתִירָה בֵּין הַכְּתוּבִים, אֵלָּא כָּאֵן הוֹדִיעָךְ הַכְּתוּב בְּאֻפּוֹן כָּלְלִי שִׁנְבְּרָאוּ שְׁנֵיהֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי, וְעַדִּין לֹא פִירֵשׁ לָךְ בִּיצֵד הָיָה סֵדֶר בְּרִיתָן, וּפִירֵשׁ לָךְ הַכְּתוּב סֵדֶר זֶה בְּמָקוֹם אַחֵר (בְּפֶרֶשׁ דְּלֶחֶל):

(כח) וּבְכֶשֶׁה. לֹא נִכְתַּב 'וּבְכֶשֶׁה', אֵלָּא 'וּבְכֶשֶׁה', חֶסֶד וַיְיָ, שֵׁשׁ בּוֹ גַּם מִשְׁמַעוֹת שֶׁל כִּיבוֹשׁ הַנִּקְבָּה (וּבְכֶשֶׁה), וּבֹא רִמּוֹ זֶה לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַזְכָּר – הָאִישׁ שׁוֹמֵר עַל צְנִיעוּתָהּ שֶׁל הָאִשָּׁה, וְהוּא הַכּוֹבֵשׁ (מַעֲבָב) אֶת הַנִּקְבָּה שֶׁלֹּא תִהְיֶה יִצְאָנִית [=אִשָּׁה

ישראל חמשה חמשי תורה. דבר אחר: "יום הששי", כלם תלויים ועומדים עד "יום הששי", הוא ששי בסיון. (ספרים אחרים, שביים ו' בסיון, שקבלו ישראל התורה, נתחזקו כל יצירת בראשית, ונחשב כאלו נקרא העולם עתה, וזהו "יום הששי" בה"א, אותו יום ו' בסיון) המוכן למתן תורה.

ב (א) ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: א ואשתכללו שמיא וארעא וכל חיליהון:

(ב) ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה:

יש"י ויכל אלהים ביום השביעי. רבי שמעון אומר: בשר-ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחל על הקדש, אבל הקדוש-ברוך-הוא שיוודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום. דבר אחר: מה היה העולם חסר? מנוחה. באת שבת, באת מנוחה, בלתה ונגמרה המלאכה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 31)

אבל הקב"ה . . נכנס בו כחוט השערה (רש"י ב, ב)

יש לשאל, הרי החיוב להוסיף מחל על הקדש אינו רק בבין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, אלא גם בשעה שהוא ודאי יום. ואם כי זה גופא הוא מפני שאדם אינו יודע עתיו ורגעיו, והוא עלול לחלל שבת – הרי סוף סוף יש חיוב פזה, וגם הקב"ה חייב לקיימו. (פביכול). כדי לתרץ שאלה זו מביא רש"י את המימרא בשם אומריו – רבי שמעון, הדורש טעמא דקרא (ב"מ קטו, א), ומכיון שטעם החיוב לא שייך אצל הקב"ה, אין אצלו גם הדין הזה.

(ג) ויברך אלהים את-יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

יש"י ויברך ויקדש. ברכו במן, שכל ימי השבוע ירד להם עמר לגלגלת, ובששי לחם משנה, וקדשו במן שלא ירד כלל בשבת, והמקרא כתב על העתיד. אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפרש ב'בראשית רבה'.

רש"י כפשוטו – מהדורת לם

בשלמות (רא"ם):

(ג) ויברך, ויקדש. נתן ברכה וקדושה ביום השבת. ואת שני העניינים אנו מוצאים בירידת המן בדור המדבר: ברכו במן, שכל ימות השבוע היה יורד להם מן בשיעור עומר לגלגלת, וביום הששי – בערב שבת, היה יורד להם לחם משנה – מנה כפולה, אחת ליום הששי ואחת לשבת, והוא ענין של 'ברכה', שלא הוצרכה לקיטה נוספת ליום השבת; וכן קדשו במן, שלא ירד כלל בשבת, והוא ענין של 'קדושה', שלא הוצרכו לטרוח באותו היום בעסקי פרנסה. ואף-על-פי שבאותו הזמן טרם ניתנה מצות השבת, הרי שהמקרא הזה, העוסק בברכת השבת וקדושתה, כתוב על שם העתיד – כשיצטוו ישראל על השבת, ויזכו לברכתה וקדושתה (גרא, נח"א): אשר ברא אלהים לעשות. לא נאמר

הוא צריך להוסיף מחל על הקדש, ולפסוק ממלאכתו מעט קודם כניסת השבת, כדי שלא יבוא לידי עשיית מלאכה בשבת. אבל הקדוש-ברוך-הוא, שיוודע לדייק עתיו ורגעיו תכלית הדייק, עשה מלאכתו עד הרגע האחרון של יום הששי, ועד בכלל, ונכנס בו כחוט השערה – כלומר, שעת גמר המלאכה היתה על גבול היום השביעי בדיוק מוחלט, עד שהיה דומה ונראה כאלו כלה את המלאכה בו ביום השביעי. דבר אחר – דרך אחרת לפרש את הדברים: השלמת הבריאה היתה אכן ביום השביעי, בו נבראה המנוחה, שעד שלא באה השבת – מה היה העולם חסר מנוחה, כיון שבאת (באה) שבת – באת מנוחה לעולם. לפיכך נאמר ויכל אלהים ביום השביעי דיוקא, כי רק משבאה המנוחה לעולם, או אז בלתה ונגמרה המלאכה

בראשית, שהוא יוצרם ומקיימם רק על-מנת שיוקבלו עליהם ישראל חמשה חמשי תורה, ואם לא יחזיר את כל העולם לתוהו ובוהו (תהוומא א), ועל כך רומזת הוספת הה"א (כמנן חמשה). דבר אחר – דרך אחרת לפרש את תוספת הה"א: יום הששי בה"א הידיעה הוא, לומר שכלם – כל מעשה בראשית תלויים ועומדים ועדיין אין להם זכות קיום, עד אותו יום הששי הידוע, שהוא ו' בסיון המוכן למתן תורה (שבת פח):

ב (ב) ויכל אלהים ביום השביעי. וכי ביום השביעי כלה מלאכתו, והלא ביום זה כבר שבת מן המלאכה, והיה צריך לומר ויכל אלהים ביום הששי? רבי שמעון אומר, אין דומה מידת מלך-מלכי-המלכים למידת בשר ודם: בשר ודם, כיון שאינו יודע לצמצם את עתיו ורגעיו, ולדייק בזמנו תכלית הדייק, הרי שבבוא יום השבת

השלמות והחסרון שבבריאה

אשר ברא אלהים לעשות: (א, ב)

כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשיה, הדין הוא דכתיב אשר ברא אלקים לעשות, אשר ברא ועשה אין כתיב כאן אלא לעשות, לומר שהכל צריך תקון (בראשית רבה פרשה יא, ו) לכאורה מאמר זה סותר למאמר ז"ל "עולם על מליאתו נברא" (ואין לתרץ שעל מלואו נברא, ואחר כך בחטא עץ הדעת נתקלקל, דעדין יקשה מפשט הלשון ד"אשר ברא" דהחסרון הוא מצד הבריאה עצמה). וגם לומר הבאור בזה: הן אמת שהעולם כפי שנברא בששת ימי בראשית, על מלואו נברא, אף כאשר מגיע יום השביעי, הנה מצד העלוי דיום השבת אפשר להתעלות לדרגא נעלית יותר מבששת ימי החל. ולגבי דרגא זו, העולם – כמו שנברא בששת ימי החל – חסר וצריך תקון. וכמו בעבודת ה': כאשר מתעלה האדם לדרגא נעלית יותר, נדרש ממנו לעבד את ה' באופן נעלה יותר, כי לגבי מצבו עתה, עבודתו הקודמת אינה בשלמות (הגם שלגבי מצבו הקודם היתה עבודתו שלמה). ובדגמת מצות הצדקה: חייב נתינת הצדקה הוא לפי גדל רכישו. ולפי זה מובן שפאשר גדל רכישו, עליו להרבות יותר בצדקה ולתת כפי מצבו עתה, ואינו יכול להסתפק בנתינתו כמקדם (אף-על-גב שבמצבו הקודם קיים מצות הצדקה בשלמות). ועל-דרך-זה בנדון דידן: העולם כפי שנברא בששת ימי בראשית, היה בתכלית השלמות מצד מעמדו ומצבו – "ימי המעשה", אף כאשר מגיע יום השבת ונמשכת בעולם קדשה נעלית, הנה לגבי השלמות דששת ימי החל נחשבת כ"חסר" ו"צריך תקון".

(ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום
עשות יהוה אלהים ארץ ושמים:

רש"י אלה. האמורים למעלה. תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם נבראו בראשון. דבר אחר: בהבראם, בה"א בראם, שנאמר: "ביום ה' צור עולמים", בב' אותיות אלו של השם, יצר שני עולמים, ולמדך כאן, שהעולם הזה נברא בה"א. (ספרים אחרים: רמז כמו שהיה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשמים בתשובה, ועולם הבא נברא ביו"ד, לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים כמו י' שהיא קטנה באותיות) רמז שיירדו הרשעים למטה לראות שחת, בה"א זאת שסתומה מכל צדדיה ופתוחה למטה, לרדת דרך שם.

רש"י כפשוטו – מהדורות לשם

זה ובאיו נברא זה? למדך הכתוב כאן (בה' בראם) שהעולם הזה – הוא אשר נברא בה"א. והוא רמז לדרך הנהגת ה' בעולם, שירדו הרשעים למטה לראות שחת – להשמיד ולהאבד מן הארץ, בצורת הה"א הזאת, שהיא סתומה מכל צדדיה ופתוחה למטה – לרדת דרך שם (ס"א: בריאת העולם הזה באות ה"א יש בה רמז: כמו שצורת הה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשמים בתשובה; והעולם הבא נברא באות יו"ד, לומר, שהצדיקים שבאותו הזמן – לעתיד לבוא, שיזכו לחיי העולם הבא, מועטים הם כמו י' שהיא הקטנה באותיות) (נ"א):

'בהבראם' ביום עשות, יש ללמוד שבאותו היום שעשה הקב"ה את השמים והארץ, נבראו גם תולדותיהם (כל מעשה בראשית) עמקם. למדך הכתוב בזה, שבולם נבראו ביום הראשון, ובשאר הימים רק תיקנם והשלימם [כמו שנתפרש למעלה א] ייחוד. דבר אחר – דרך אחרת לפרש לשון בהבראם לפי מדרשו: 'בה' בראם – באות ה"א ברא את השמים והארץ, כמו שנאמר (ישעיה כו, ד) ביה ה' צור עולמים, ומתיבת ביה' דרשו חז"ל (מנחות כט) כי בב' אותיות הללו של השם (יו"ד וה"א) יצר שני עולמים – באחת מהן העולם הזה, ובאחת מהן העולם הבא. ובאיו נברא

אשר ברא אלהים ועשה' (לשון עבר). אלא 'לעשות' (לשון עתיד), לפי שביסודם של דברים, גם היום השביעי נועד לעשיית מלאכה, אלא שאותה המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, הקדימה הקב"ה ופכל את מלאכתו ועשאה כבר ביום הששי, כדי ששום מלאכה לא תעשה בשבת, כמו שמפורש בבראשית רבה (רא"ם, ג"א):

(ד) אלה. פסוק זה אינו פתיחה לדברים חדשים, אלא חותם את הדברים האמורים למעלה, שכל אלה הם תולדות השמים והארץ: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. מתוך שנאמר

(ה) וְכָל־יְשִׁיב־הַשָּׂדֶה טָרַם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ וְכָל־עֹשֵׁב
הַשָּׂדֶה טָרַם יִצְמַח בּוֹ לֹא הַמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים
עַל־הָאֲרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת־הָאֲדָמָה:

ט"ו טָרַם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ • כל טָרַם שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן 'עַד לֹא' הוּא, וְאֵינוֹ לְשׁוֹן קֶדֶם, וְאֵינוֹ נִפְעַל, לומר הַטָּרִים, כְּאֲשֶׁר יֹאמַר הַקָּדִים, וְזֶה מוֹכִיחַ. וְעוֹד אַחֵר: "כִּי טָרַם תִּירָאוּ", עֲדִין לֹא תִירָאוּ. וְאֵף זֶה תִּפְרֹשׁ: עֲדִין לֹא הָיָה בְּאֶרֶץ, כְּשֶׁנִּגְמְרָה בְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּשִׁשִּׁי קֶדֶם שֶׁנִּבְרָא אָדָם. וְכָל עֹשֵׁב הַשָּׂדֶה • עֲדִין לֹא צִמַח, וּבְשִׁלְשִׁי שֶׁכְּתוּב "וְתוֹצֵא הָאֲרֶץ", לֹא יֵצֵאוּ, אֲלָא עַל פֶּתַח הַקֶּרֶקַע עֲמָדוֹ עַד יוֹם ו', וְלָמָּה? כִּי לֹא הַמְטִיר • וּמָה טַעַם לֹא הַמְטִיר? לִפִּי שֵׁ"אָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת הָאֲדָמָה" וְאֵין מִכִּיר בְּטוֹכָתָן שֶׁל גִּשְׁמִים, וּכְשָׁפָא אָדָם וַיֵּדַע שֶׁהֵם צִרְף לְעוֹלָם, הַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם וַיִּרְדּוּ, וְצִמְחוּ הָאֵילָנוֹת וַהֲדָשָׁאִים: ה' אֱלֹהִים • ה' הוּא שְׁמוֹ. אֱלֹהִים, שֶׁהוּא שְׁלִיט וְשׁוֹפֵט עַל כָּל, וְכֵן פְּרוּשׁ זֶה בְּכָל מְקוֹם לִפִּי פְּשׁוּטוֹ: ה' שֶׁהוּא אֱלֹהִים.

(ו) וְאִד יַעֲלֶה מִן־הָאֲרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה:

ט"ז וְאִד יַעֲלֶה • לַעֲנִין בְּרִיתוֹ שֶׁל אָדָם. הָעֲלָה הַתְּהוֹם וְהִשְׁקָה עֲנָנִים לְשֵׁרוֹת הָעֶפֶר, וְנִבְרָא אָדָם, כְּגַבֵּל
זֶה, שְׁנוֹתָן מִים וְאַחַר כֵּךְ לֹשׁ אֶת הָעֶפֶר, אֵף כָּאֵן "וְהִשְׁקָה", וְאַחַר כֵּךְ "וַיַּיְצֵר".

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

וַיִּרְדּוּ עַל הָאֲרֶץ, וְצִמְחוּ הָאֵילָנוֹת
וְהַדָּשָׁאִים:
ה' אֱלֹהִים. ה' (שם הַנִּיחָה) הוּא שְׁמוֹ
הַעֲצָמִי שֶׁל הַקֶּבֶד: ה' אֱלֹהִים - הוּא שֵׁם
תּוֹאֵר לָהּ, וּמִשְׁמַעוּ שֶׁהוּא שׁוֹפֵט
וְשְׁלִיט עַל הַכָּל. וְכֵן פִּירוּשׁוֹ שֶׁל
צִירוף שְׁמוֹת זֶה, בְּכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
בּוֹ ה' אֱלֹהִים, לִפִּי פְּשׁוּטוֹ: ה' שֶׁהוּא
אֱלֹהִים - ה' שֶׁהוּא הַשׁוֹפֵט וְהַשְׁלִיט
עַל הַכָּל (רא"ס):

(ו) וְאִד יַעֲלֶה. אֵף־עַל־פִּי שֶׁנֶּאֱמַר
(בַּפְּסוּק הַקֹּדֶם) שֶׁלֹא הַמְטִיר ה' גִּשְׁמִים עַל
הָאֲרֶץ, הִרִי שֶׁלַעֲנִין (לְצִירָף) בְּרִיאַתוֹ
שֶׁל אָדָם - הִשְׁקָה אֶת הָאֲדָמָה בְּדֶרֶךְ
אַחֲרָתָהּ, שֶׁהָעֲלָה אֶת מִי הַתְּהוֹם
וְהִשְׁקָה אֶת הָאֲדָמָה בְּעֲנָנִים שֶׁנֶּאֱמַרוּ
מֵהֶם, בְּדִי לְשֵׁרוֹת הָעֶפֶר בְּמִים, וּמִן
הָעֶפֶר הַשְּׂרָיִי בְּמִים נִבְרָא אָדָם; כְּגַבֵּל
זֶה [גַּבֵּל = אוֹמֵן שֶׁמְלַאכְתּוֹ לְלוֹשׁ
וְלַעֲרֹב קִמַּח לְבָצֵק אוֹ טִיט לְבִנְיָן
וְכוּמָה] שְׁנוֹתָן מִים לְתוֹף הַחוּמָר,
וְאַחֲרֵיכֵךְ לֹשׁ אֶת הָעֵיסָה, אֵף כָּאֵן
בִּיצִירַת הָאָדָם נֶאֱמַר תְּחִלָּה "וְהִשְׁקָה"
- שְׁנָתָן מִים לְתוֹף הָעֶפֶר, וְאַחֲרֵיכֵךְ
"וַיַּיְצֵר" אֶת הָאָדָם, מִתּוֹף תַּעֲרוּכָתָהּ זֶה
(רא"ס):

מִשֶּׁה לְפָרְעָה: וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעֵתִי כִּי
טָרַם תִּירָאוּ מִפְּנֵי ה' אֱלֹהִים' (שְׁמוֹת ט,
ו). וְעַל כִּרְחֹק פִּירוּשׁוֹ: 'עֲדִין לֹא
תִירָאוּ', שֶׁכֵּן אִם נִפְרְשׁוּ 'קוֹדֶם
שֶׁתִּירָאוּ', הִיָּה לוֹ לְפָרֹשׁ מָה הִיָּה לָהֶם
לִפְנֵי שִׁירָאוֹ. וְכִיּוֹן שֶׁכֵּךְ, אֵף אֶת
הַפְּסוּק הַזֶּה תִּפְרֹשׁ: 'טָרַם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ'
- עֲדִין לֹא הָיָה בְּאֶרֶץ, וְכוּנֶנֶת
הַכְּתוּב כֵּךְ הִיא: בְּשִׁנְגִּמְרָה בְּרִיאַת
הָעוֹלָם בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא
אָדָם, וְאִז כָּל עֹשֵׁב הַשָּׂדֶה טָרַם
יִצְמַח' - עֲדִין לֹא צִמַח (רא"ס).

וּמוֹסִיף רַש"י: וְאֵף־עַל־פִּי שֶׁתְּחִלָּתָהּ
צִמְיָחָתָם הִיָּה בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁבּוֹ
כְּתוּב 'וְתוֹצֵא הָאֲרֶץ', עִם זֹאת,
עֲדִין לֹא יֵצֵאוּ הַצִּמְחִים מִחוּץ
לְאֲדָמָה, אֲלָא עַל פֶּתַח פְּנֵי
הַקֶּרֶקַע עֲמָדוֹ, מַעֲוֹכְבִּים מִלְּצִמּוֹחַ
עוֹד, עַד יוֹם שִׁשִּׁי. וְלָמָּה נִתְּעַכְכָּה
צִמְיָחָתָם? מִפְּרֹשׁ הַכְּתוּב: 'כִּי לֹא
הַמְטִיר ה' אֱלֹהִים עַל הָאֲרֶץ; וּמָה
טַעַם לֹא הַמְטִיר? מוֹסִיף הַכְּתוּב
וּמִפְּרֹשׁ: לִפִּי שֵׁ"אָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת
הָאֲדָמָה, וְאֵין מִי שֶׁמִּכִּיר בְּטוֹכָתָם
וּבְנִחְצוֹתָם שֶׁל הַגִּשְׁמִים. וְרַק
כְּשָׁפָא אָדָם וַיֵּדַע וַהֲכִין שֶׁהַגִּשְׁמִים
הֵם צִרְף לְעוֹלָם, הַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם

(ה) טָרַם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ. כָּל 'טָרַם'
שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן 'עַד לֹא' הוּא -
פִּירוּשׁוֹ 'עֲדִין לֹא'. וְאֵינוֹ לְשׁוֹן 'קוֹדֶם'.
וְלְשׁוֹן הַכְּתוּב 'טָרַם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ... טָרַם
יִצְמַח', פִּירוּשׁוֹ: 'עֲדִין לֹא הָיָה בְּאֶרֶץ...
עֲדִין לֹא צִמַח', וְלֹא: 'קוֹדֶם שֶׁהָיָה
בְּאֶרֶץ... קוֹדֶם שֶׁצִּמַּח'. וְלָכֵן גַּם שׁוֹנֶה
לְשׁוֹן 'טָרַם' מִלְּשׁוֹן 'קוֹדֶם', שֶׁלְּעוֹלָם
אֵינוֹ נִפְעַל - אִי אֶפְשָׁר לְהַפְכוֹ לְלִשׁוֹן
פַּעַל (2), שֶׁאֵין כְּכֹן לומר 'הַטָּרִים' [או
'מְטָרִים', 'מוֹטָרִים' וְכוּמָה], כְּאֲשֶׁר
יֹאמַר - כִּדְרָךְ שֶׁנִּכְוֵן לומר 'הַקָּדִים'
[או 'מְקָדִים', 'מוֹקָדִים' וְכוּמָה].
כְּלומר, אֵילוֹ הִיָּה 'טָרַם' דוּמָה לְקוֹדֶם,
הִיָּה כְּכֹן לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לַפְּעָמִים כְּלִשׁוֹן
פְּעוּלָה, וְכוּדוּגְמַת 'מְקָדִים' כֵּךְ נֶאֱמַר
'מְטָרִים'. אֵף כִּיּוֹן שֶׁמִּשְׁמַעוֹתוֹ הִיא
'עֲדִין לֹא', לְעוֹלָם לֹא יָבוֹא לְשׁוֹן זֶה
כְּפַעַל, כִּי אִם בְּהַקְדָּמָה לַפְּעַל אַחֵר,
שֶׁ'עֲדִין לֹא' נַעֲשֶׂה כֵּךְ וְכֵךְ.

רש"י מוֹכִיחַ אֶת דְּבָרָיו מִן הַמִּקְרָאוֹת:
וּמִקְרָא זֶה גּוֹפוֹ, וְכָל שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרַם
יִהְיֶה בְּאֶרֶץ' וגו', מוֹכִיחַ כֵּן, שֶׁאֵין
לְפָרְשׁוֹ 'קוֹדֶם שֶׁהָיָה בְּאֶרֶץ', לִפִּי שֶׁאֵין
הַכְּתוּב מִפְּרֹשׁ וְהוֹלֵךְ מָה הִיָּה לוֹ לְשִׁיחַ
הַשָּׂדֶה קוֹדֶם לְצִמְיָחָתוֹ. וְעוֹד יֵשׁ
לְהוֹכִיחַ כֵּן מִמְּקוֹם אַחֵר, כְּשֶׁאֹמַר

(ו) וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֹפֹר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בָּאָפוּי נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

וַיִּבְרָא יי אֱלֹהִים יְת אָדָם עֹפֹר מִן אֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בָּאָפוּי נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

ח"י וַיֵּצֵר • שְׁתֵּי יְצִירוֹת, יְצִירָה לְעוֹלָם הַזֶּה וַיְצִירָה לְתַחֲתִית הַמֵּתִים. אָכֵל בְּהֶמָּה, שְׂאִינָה עוֹמֶדֶת לְדִין, לֹא נִכְתָּב בִּיצִירָתָהּ שְׁנֵי יוֹדִי"ן. עֹפֹר מִן הָאֲדָמָה • צָבֵר עֹפֹר מִכָּל הָאֲדָמָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, שֶׁבְּכָל מְקוֹם שְׂמִימוֹת, שֶׁם תִּהְיֶה קוֹלֶטֶתוֹ לְקַבּוּרָה. דָּבָר אַחֵר: נִטֵּל עֹפֹר מִמְּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "מִזִּבְחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי", אָמַר: הֲלוֹאֹי תִהְיֶה לוֹ כַּפָּרָה וַיִּוֹכַל לַעֲמֹד. וַיִּפֹּחַ בָּאָפוּי • עָשָׂא מִן הַתַּחְתּוֹנִים וּמִן הָעֲלִיּוֹנִים, גּוֹף מִן הַתַּחְתּוֹנִים וְנִשְׁמָה מִן הָעֲלִיּוֹנִים. לְפִי שְׂבִיּוֹם רֵאשׁוֹן נִבְרָאוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ. בְּשָׁנִי, בָּרָא רִקְיעַ לְעֲלִיּוֹנִים. בְּשָׁלִישִׁי, "תִּרְאֶה הַיָּבֵשָׁה" לַתַּחְתּוֹנִים. בְּרִבְעִי, בָּרָא מְאוֹרוֹת לְעֲלִיּוֹנִים. בְּחֲמִשִּׁי, "וַיִּשְׂרְצוּ הַמַּיִם" לַתַּחְתּוֹנִים. הַזֶּקֶק בְּשָׁשִׁי לְבִרְאוֹת בּוֹ בְּעֲלִיּוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים, וְאִם לֹא, יֵשׁ קִנְיָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, שֶׁיִּהְיוּ אֵלּוּ רַבִּים עַל אֵלּוּ בְּכִרְיָאֵת יוֹם אֶחָד. נֶפֶשׁ חַיָּה • אֵף בְּהֶמָּה וְחַיָּה נִקְרָאוּ: "נֶפֶשׁ חַיָּה", אֵף זֶה שֶׁל אָדָם – חַיָּה שֶׁבְּכֹלֶן, שֶׁנִּתְּסַף לּוֹ דַּעַה וְדַבּוּר.

(ח) וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן־עֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:

ח"י וַיִּטֵּעַ יי אֱלֹהִים גִּנְתָּא מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שֵׁם וַאֲשֹׁי תִמֵּן יְת אָדָם דִּי בָרָא:

ח"י מִקְדָּם • בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל עֵדֶן נִטַּע אֶת הַגֶּן. וְאִם תֹּאמַר, וְהָרִי כְּתִיב: "וַיִּבְרָא וְגו'" אֶת הָאָדָם וְגו'"? רְאִיתִי בְּכִרְיָאֵת שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, מַל"ב מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן, כָּלֵל

ח"י כפשוטו - מהדורת לשם

הַתַּחְתּוֹנִים בְּלֶכֶד - יֵשׁ קִנְיָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּרֹאֵי מִטָּה וּבְרֹאֵי מַעֲלָה שְׁקוּלִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, אֲלֹא יִהְיוּ אֵלּוּ רַבִּים עַל אֵלּוּ בְּכִרְיָאֵת יוֹם אֶחָד - בִּינוֹן שְׁנִיתוֹ לְזֶה יוֹם בְּרִיאָה אֶחָד יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר נִיתַן לְזֶה: לְנֶפֶשׁ חַיָּה. הַדְּגִישׁ הַכְּתוּב שֶׁהִיא הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה. וְעַל־אֵף שֶׁגַּם הַבְּהֶמָּה וְהַחַיָּה נִקְרָאוּ "נֶפֶשׁ חַיָּה" (לַעֲלֹא א. כו), אֵף נֶפֶשׁ זֶה שֶׁל הָאָדָם הִיא 'חַיָּה' שֶׁבְּכֹלֶן - יֵשׁ בְּנִפְשׁוֹ מִידָה מְרֻבָּה יוֹתֵר שֶׁל חַיּוֹת, שֶׁנִּתְּסַף בּוֹ דַּעַה וְדַבּוּר, תְּכוּנוֹת נַעֲלוֹת שְׁאִינֶן קִיּוּמוֹת בְּשָׂרָה בְּעֲלֵי הַחַיִּים (ר"א):

(ח) מִקְדָּם. פִּירוּשׁוֹ מִצַּד מִזְרָח, שֶׁבְּמִזְרְחוֹ שֶׁל עֵדֶן נִטַּע אֶת הַגֶּן (ר"א).

וּמוֹטִיף דַּעַה: וְאִם תִּתְּמָה וְתֹאמַר, מֵה טַעַם הָזֶה הַכְּתוּב שְׁנִית עַל מַעֲשֵׂה יְצִירַת הָאָדָם, וְהָרִי עֵיקַר הַדָּבָר כִּבְר נֶאֱמַר לְמַעֲלָה (א. כו) "וַיִּבְרָא אֶת הָאָדָם" וְגו' אֲלֹא רְאִיתִי בְּכִרְיָאֵת שֶׁל ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּנוֹ שֶׁל ר' יוֹסִי הַגָּלִילִי, מַל"ב מִדּוֹת (שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם אוֹפְנִים) שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן: כָּל מְקוֹם בְּמִקְרָא שְׁמוּנוֹכָר בּוֹ כָּלֵל - דָּבָר כָּלְלִי בְּלֹא פְרָטִים,

מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ. וַיִּבְרָא אוֹתוֹ מִמְּקוֹם כְּפָרְתוֹ, לְפִי שֶׁאֲמַר הַקַּב"ה: 'הֲלוֹאִי שִׁינּוּכָה הָאָדָם וְתִהְיֶה לוֹ אֲדָמָה' (מִזִּבְחַ אֲדָמָה) כַּפָּרָה עַל חֲטָאֵיו וַיִּוֹכַל לַעֲמֹד וּלְהַתְקַיֵּם בְּעוֹלָם' (ג"א, לכוש):

וַיִּפֹּחַ בָּאָפוּי. אַחֵר שֶׁיָּצַר אֶת גּוֹף הָאָדָם, נָתַן בּוֹ נִשְׁמָה. וַיִּבְרָא עָשָׂא מִזִּבְחֵי מִן הַתַּחְתּוֹנִים וּמִן הָעֲלִיּוֹנִים; גּוֹף גִּשְׁמִי מִן הַתַּחְתּוֹנִים - מִן הָאֲדָמָה, וְנִשְׁמָה רוּחָנִית מִן הָעֲלִיּוֹנִים. וְהוֹצִירָה הָאָדָם לְהִבְרָא עַל־יְדֵי הַרְפָּכָה זֶה, לְפִי שֶׁבְּכָל שִׁשֶּׁת יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה, נִשְׁמַר סֵדֶר הַיְצִירָה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיָה בֵּין הָעֲלִיּוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים, וּכְדִלְהֶלֶן: בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן נִבְרָאוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ - עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים כַּאֲחֵר; בְּיוֹם הַשְּׁנִי בָּרָא רִקְיעַ לְעֲלִיּוֹנִים (כְּלוֹמַר, לְמַעֲלָה); בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי נֶאֱמַר 'תִּרְאֶה הַיָּבֵשָׁה' לַתַּחְתּוֹנִים (כְּלוֹמַר, לְמַטָּה); בְּיוֹם הַרְבִּיעִי בָּרָא מְאוֹרוֹת לְעֲלִיּוֹנִים; בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי 'וַיִּשְׂרְצוּ הַמַּיִם' לַתַּחְתּוֹנִים. לְפִיכָךְ הוֹזָקָה בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי לְבִרְאוֹת בּוֹ בֵּין בְּעֲלִיּוֹנִים וּבֵין בַּתַּחְתּוֹנִים, וְאִם לֹא - אֵילּוּ הָיָה הָאָדָם נוֹצֵר מִן הָעֲלִיּוֹנִים בְּלֶכֶד אוֹ מִן

(ז) וַיֵּצֵר. לֹא נֶאֱמַר 'וַיֵּצֵר' בְּיוֹד אַחַד, אֲלֹא 'וַיֵּצֵר' בְּשְׁנֵי יוֹדִי"ם, לְלַמֵּד שֶׁיֵּשׁ בִּיצִירַת הָאָדָם שְׁתֵּי יְצִירוֹת: יְצִירָה אַחַת לְעוֹלָם הַזֶּה, וַיְצִירָה נוספת הַשְּׁמוּנָה לֹא לְתַחֲתִית הַמֵּתִים, כִּי אִזּוֹ יִהְיֶה הָאָדָם נוֹצֵר מִקְדָּשׁ. אָכֵל בְּהֶמָּה שְׂאִינָה עוֹמֶדֶת לְדִין עַל מַעֲשִׂיהָ, שְׂאִין לָהּ עֵתִיד לְאַחֵר מוֹתָהּ וְאִין לָהּ חֶלֶק בַּתַּחֲתִית הַמֵּתִים, לֹא נִכְתָּב בִּיצִירָתָהּ שְׁנֵי יוֹדִי"ן, אֲלֹא 'וַיֵּצֵר' (לְהִלֵּךְ פִּסְקוֹ יט) - יְצִירָה אַחַת, לְעוֹלָם הַזֶּה בְּלֶכֶד (נח"י):

עֹפֹר מִן הָאֲדָמָה. אַחֵר שֶׁכָּבֵר נֶאֱמַר 'עֹפֹר', לֹא הוֹצִירָה הַכְּתוּב לוֹמַר 'מִן הָאֲדָמָה', אֲלֹא לְלַמֵּד שֶׁצָּבֵר עֹפֹר - אֶסֶף עֹפֹר - יְצִירָתוֹ מִכָּל חֲלָקֵי הָאֲדָמָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, כְּדִי שֶׁבְּכָל מְקוֹם שְׂמִימוֹת הָאָדָם וְיָשׁוּב אֵל עֹפֹר, שֶׁם תִּהְיֶה הָאֲדָמָה קוֹלֶטֶתוֹ - מִתְּאִימָה לְקַבֵּל אֶת גּוֹפוֹ לְקַבּוּרָה, שָׁאֵם יָבֹא לְהִיקָבֵר בְּאֲדָמָה שֶׁלֹּא נוֹצֵר מִמֶּנָּה, לֹא יִיכָל הַגּוֹף לְהִתְאַחֵד עִמָּה וְלָשׁוּב לְהִיּוֹת חֶלֶק מִמֶּנָּה. דָּבָר אַחֵר - דָּרָךְ אַחֲרֵת לְפָרֵשׁ אֶת הַדָּבָר: 'מִן הָאֲדָמָה' - בְּה"א הַיְדִיעָה הוּא, לְלַמֵּד שֶׁנִּטֵּל עֹפֹר מֵאוֹתוֹ הַמְּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'מִזִּבְחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי' (שְׁמוֹת כ, כא), וְהוּא

פד שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ב - פרשת בראשית

שלאחריו מעשה, הוא פרטו של ראשון: "ויבא וגו' את האדם" זהו כלל, סתם בריאתו מהיכן, וסתם מעשיו. חזר ופרש "וייצר ה' אלהים וגו'" ויצמח לו גן עדן וניחתהו בגן עדן, ויפל עליו תרדמה. השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הבהמה, חזר וכתב: "וייצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה" כדי לפרש "ויבא אל האדם" לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק.

(ט) ויצמח יהוה אלהים מן האדמה פלעין נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע:

כ"ט ויצמח • לענין הגן הכתוב מדבר. בתוך הגן • באמצע הגן.

(י) ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפדר והיה לארבעה ראשים:

(יא) שם האחד פישון הוא הפלב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב:

כ"י פישון • הוא גילוס נהר מצרים, ועל שם שמימי מתברכין ועולין ומשקין את הארץ, נקרא פישון, כמו "ופשו פרשיו". דבר אחר: "פישון", שהוא מגדל פשתן, שנאמר אצל מצרים: "ובושו עובדי פשתים".

נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ בראשית תשכ"ט)

ועל שם שמימי מתברכין . . נקרא פישון (רש"י ב, יא)

יש לשאל, מה מכריח את רש"י לפרש את שם הנהר (והרי לא פרש את השם "ארץ החוילה"). ניש לומר, דהנה התורה מאריכה בשבחו ומעלתו של הגן: "כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל", "והיה לארבעה ראשים" (הינו שנהרות אלו הם המקור לכל הנהרות שבעולם), "אשר שם הזהב . . ואבן השהם". לכן מפרש רש"י שגם שם הנהר מורה על מעלה ושבח - מימי מתברכין. וכן בשאר הנהרות: גיחון - הולך והומה. חדקל - מימי חדין וקליו. פרת - מימי פרים ורבים ומברין את האדם.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

בתוך הגן. פירושו כמו 'בתוך', כלומר, כל שאר העצים היו פזורים בתחום הגן, אף עץ החיים היה עומד באמצע (במרכז) הגן (ג"א):
(יא) פישון. הוא הגילוס נהר מצרים, ולמה נקרא שמו פישון? על שם שמימי מתברכין ועולין ומשקין את הארץ (ראה רש"י לחלן מא, א). לכן נקרא 'פישון' שהוא לשון ריבוי, כמו שאנו מוצאים במקרא: ופשו פרשיו (תבוקא, ח) [יברו רוכבי סוסיו]. דבר אחר - דרך אחרת לפרש את שם הנהר פישון: על-שם שהוא משקה ומגדל את שדות הפשתן שבמצרים. לפי שהמצרים ידועים כמגדלי פשתן, כמו שנאמר אצל מצרים (ישעיה ט, ט) ובושו עובדי פשתים [נבואת פורענות על מצרים, שיתייבש נהר הגילוס ויבושו זורעי הפשתן התלויים בנהר]:

דבר, אינו אלא פרטו של הענין הראשון. וכן יש לפרש אצל בריאת הבהמה, שאף שכבר הוזכרה למעלה בדבר כללי: ויצעש אלהים את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה (א, כה) - חזר וכתב (להלן ט) וייצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה, כדי לפרש את פרטי המעשה - ויבא אל האדם (שם) לקרות שם לכל בריה [והוא מפרטי ענין ראשון, שקריאת שמותם נחשבת כהשלמת בריאתם]. ועוד בא הכתוב שם להוסיף וללמד על העופות, שנבראו מן הרקק - מן הבוץ, תערוכת המים והאדמה (כפי שיבאר שם):

(ט) ויצמח. אין הכוונה לצמיחת כלל העצים בעולם, אלא לענין הגן הכתוב מדבר, שהצמיח בו כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל (ג"א):

והכתובים שלאחריו מספרים מעשה מפורט, אין זה ענין חדש, אלא המעשה הזה הוא פרטו - פרטי הסיפור המלא של הענין הראשון. על-פי זה יש לפרש גם כאן: הכתוב האומר למעלה ויבא את האדם - זהו כלל, לפי שסתם בו הכתוב ולא פירש בריאתו מהיכן וממה נעשתה, וסתם ולא פירש כיצד היו מעשיו של הבורא בבכאיו אותו. לפיכך חזר הכתוב כאן ופירש את המעשה על כל פרטיו: וייצר ה' אלהים עפר מן האדמה וגו', ויצמח לו גן עדן, וניחתהו בגן עדן ויפל עליו תרדמה, וכן סדר בריאת האשה ושאר פרטי המעשה. ואכן, השומע את הדברים סבור בטעות שהוא מעשה אחר, מאחר שהכתובים אינם מפרשים שהם חוזרים על האמור כבר, ולאמתו של

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית פה

(יב) וזהב הארץ הוא טוב שם הברלח ואבן
השהם:
יב וזהב הארץ הוא טוב שם הברלח ואבן
ואבני בורלח:

(יג) וישם הנהר השני גיחון הוא הפולב את כל-ארץ
בוש:
יג וישם הנהר השני גיחון הוא הפולב את כל-ארץ
כל ארץ דכוש:

כש"י גיחון • שהיה הולך והומה והמיתו גדולה מאד, כמו: "וכי יבח", שמנגנת והולך והומה.

(יד) וישם הנהר השלישי חדקל הוא ההלך קדמת
אשור והנהר הרביעי הוא פרת:
יד וישם הנהר השלישי חדקל הוא ההלך קדמת
למדנחא דאתור ונהרא רביעאה הוא פרת:

כש"י חדקל • שמימי חדין וקלין. פרת • שמימי פרין ורכין, ומכרין את האדם. בוש ואשור • עדין
לא היו, וכתב המקרא על שם העתיד. קדמת אשור • למזרחת של אשור. הוא פרת • החשוב על כלם,
הנזכר על שם ארץ ישראל.

(טו) ויקח יהוה אלהים את-האדם וינחהו בגן-עדן
לעבדה ולשמרה:
טו ויקח יהוה אלהים את-האדם וינחהו בגן-עדן
לעבדה ולשמרה:

כש"י ויקח • לקחו בדברים נאים ופתחו ליפנס. בראשית רבה.

(טז) ויצו יהוה אלהים על-האדם לאמר מפל עץ-חגן
אכל תאכל:
טז ויצו יהוה אלהים על-האדם לאמר מפל עץ-חגן
אילן גינתא מיכל תיכול:

(יז) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום
אכלך ממנו מות תמות:
יז ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום
לכיש לא תיכול מנה ארי ביומא דתיכול
מנה מימת תמות:

(יח) ויאמר יהוה אלהים לא-טוב היות האדם לבדו
אעשה-לו עזר בנגדו:
יח ויאמר יהוה אלהים לא-טוב היות האדם לבדו
בלחודוהי אעביד לה סמך לקבלה:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

שקם, רק בפרת נאמר 'הוא פרת'
[לשון חשיבות, המורה על כך שהנהר
ידוע ומוכר], משום שבין ארבע
הנהרות, הפרת הוא החשוב על
כולם, כי הוא הנזכר על שם ארץ-
ישראל – בגבולה הצפוני של הארץ
[שכן נאמר (להלן טו, יח) 'לורעך נתתי את
הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר
הגדל נהר פרת'] (נח"י):
(טו) ויקח. אין הכוונה שנטלו בידים
והכניסו לגן-עדן, אלא לקחו בדברים
נאים, ופתחו בדברי רצויו ליפנס
לשם מאליו (כ"ד) (ג"א, נח"י):

פרת. למה נקרא שמו פרת? על-שם
שמימי פריין ורכין מאליהם, ללא
צורך בגשמים (רש"י בבורות נח, ב), ומכרין
– מרפאים את האדם הרוחץ בהם
(עיין כתובות עז):
בוש ואשור. כל השמות הללו עדיין
לא היו באותם ימים, וכתב המקרא
את שמותם על שם העתיד, לצורך
הפרת מקומם של הנהרות:
קדמת אשור. 'קדם' פירושו מזרח
ובלומר, למזרחת של אשור:
הוא פרת. בכל הנהרות שנמנו
למעלה, לא נאמר 'הוא' קודם הזכרת

(יג) גיחון. למה נקרא שמו גיחון?
לשון 'נגיחה', על-שם שהיה הולך
והומה – זורם ברעש ובמרומצה,
והמיתו (קולו) גדולה מאוד עד
שנראה כמנגנת במימי הגועשים. כמו
'וכי יבח' (שמות כא, כח) שנאמר בשור,
שמנגנת והולך והומה – מרעיש ומנגנת
בכח:
(יד) חדקל. למה נקרא שמו חדקל?
על-שם שמימי חדין – מים חריפים,
בלומר זכים וצלולים, וקלין לשתייה,
שאינם מכבידים על הגוף (רש"י ברכות נט,
א):

פו שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית
 כ"א – לא טוב היות וגו'. שלא יאמרו שתי רשיות הן, הקדוש-ברוך-הוא יחיד בעליונים ואין לו זוג, וזה
 בתחתונים ואין לו זוג. עזר כנגדו • זכה – עזר, לא זכה – כנגדו להלחם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה'עמ' 20)

שלא יאמרו שתי רשיות הן (רש"י ב, יח)

וקשה, מדוע אינו מפרש כפשוטו, שקשה לאדם להיות לבד, בודד. ויש לומר, דהנה "לא טוב לאדם היות לבדו" לא
 נאמר, אלא "לא טוב היות האדם לבדו". מובן אפוא, שעצם היותו לבדו אינו טוב, ולא רק שזה לא טוב לאדם. לכן
 מפרש רש"י מדוע זה לא טוב בעצם – שלא יאמרו ב' רשיות הן. ומטעם זה מעתיק ב'דבור המתחיל' את התבות **לא**
טוב היות וגו' (ותו לא), כי בתבות אלה קים היסוד וההכרח לפרושו.

(יט) וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה פַּלְחִית הַשָּׂדֶה וְאֵת פַּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֹא אֱלֹהֵהֶם לְרֹאוֹת מִה־יִּקְרָאֵלוּ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵלוּ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:
 יט ויברא יי אלהים מן ארעא כל חות ברא
 וית כל עופא דשמיא ואיתה לות אדם
 למחזי מה יקרי לה וכל די הנה קרי לה
 אדם נפשא חיתה הוא שמה:

כ"א ויצר וגו' מן האדמה • היא יצירה, היא עשייה האמורה למעלה: "ויעש אלהים את חית הארץ וגו'",
 אלא בא ופרש שהעופות נבראו מן הרקק. לפי שאמר למעלה, מן המים נבראו, וכאן אמר, מן האדמה
 נבראו. ועוד, למדך פאן, שבשעת יצירתן מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם. ולדברי אגדה:
 יצירה זו, לשון רדוי וכבוש, כמו: "כי תצור אל עיר", שבכשן תחת ידו של אדם. וכל אשר יקרא לו
 האדם נפש חיה וגו' • סרסוהו ופירשהו: "כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם".

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

להם שם. ולשם הוספת פרטים אלו, חור הכתוב שנית על מעשה יצירת בעלי החיים. ובדברי אגדה ביארו חז"ל, שיצירה זו האמורה פאן היא לשון רדוי (שליטה) וכבוש, כמו: **פי תצור אל עיר** (דברים כ, יט) [כשתעשה מצור על עיר להלחם בה], והכונה היא **שבכשן** (את בעלי החיים) להיות משועבדים תחת ידו של אדם (כ"א). ובכדי להורות על ענין זה, חור הכתוב ואמר ויצר, אף-על-פי שעשייתן כבר נאמרה למעלה (לבוש):
וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. בכדי להבין מקרא זה, סרסוהו – הפוך בו את סדר הדברים ופרשהו כאילו נאמר: **כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם – הוא שמו לעולם.** כלומר, השמות הללו שקרא האדם לכל חיה וחיה, לא לעצמו בלבד קראם פן, אלא המה הפכו להיות שמותיהם הקבועים, שאינם עתידים להשתנות (רא"ם):

הכתוב חור על אותה 'עשייה' שנאמרה למעלה (א, כח): **ויעש אלהים את חית הארץ וגו', אלא** שלמעלה הוזכרו רק עיקרי הדברים בקצרה, וכאן בא הכתוב ופירש שוב את הענין בתוספת פרטים, שהעופות מן הרקק נבראו – נוצרו מן הבוץ, מתערובת מים ואדמה [על-פי מה שנתבאר לעיל (רש"י פסוק ח) 'כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון'].
 וה? לפי שאמר למעלה שהעופות מן המים נבראו [וישרצו המים... ועוף יעופף על הארץ' (ולעיל א, כ)], וכאן אמר שמן האדמה נבראו, נמצינו למדים שמשיניהם יחידיו, מתערובת המים והאדמה, נבראו העופות (חז"ל כ"א). ועוד בא הכתוב להוסיף פרט בסדר בריאתם, ולמדך פאן מה שלא נהפך למעלה, שבשעת יצירתן של בעלי החיים, מיד בו ביום הביאם הקב"ה אל האדם לקרות

(יח) לא טוב היות וגו'. כלומר, אין ראוי שיהא האדם יחיד בעולם, **שלא יאמרו שתי רשויות** (אלוהות) הן, שאם יהיה האדם יחיד, יטעו שאר הבריות אחריו ויאמרו: **הקדוש-ברוך-הוא יחיד בעליונים ואין לו זוג** הדומה לו במינו, וזה – האדם, אף הוא יחיד בתחתונים ואין לו זוג הדומה לו במינו, וידמו לחשוב שהוא אלוהי התחתונים (כ"א):
עזר כנגדו. בכינויה של האשה 'עזר כנגדו', נרמזות שתי מידות הפוכות בנשים: **זכה האדם – ניצבת האשה לצדו בעזר וזיה עמו בשלום; לא זכה האדם – נעמרת האשה כנגדו, כלומר להלחם בו,** כשהיא חלוקה עליו וסותרת דעתו:
(יט) ויצר וגו' מן האדמה. היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה – 'יצירה' זו האמורה פאן, אינה יצירה נוספת של חיות ועופות, אלא

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ב - פרשת בראשית פז

(ב) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל-הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא-מָצָא עֹזר בְּנִגְדּוֹ:

(כא) וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תְּרַדְמָה עַל-הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה:

כ"א - וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֹזר. וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תְּרַדְמָה. כְּשֶׁהִבִּיאָן, הִבִּיאָן לִפְנֵי כָל מִין וּמִין זָכָר וּנְקֵבָה, אָמַר: לְכֻלָּם יֵשׁ בֶּן זֹוג, וְלִי אֵין בֶּן זֹוג, מִיָּד: "וַיִּפֹּל". מִצִּלְעֹתָיו. מִסְטָרָיו, כְּמוֹ: "וּלְצֹלַע הַמִּשְׁכָּן", זֶהוּ שְׁמָרוֹ: "שְׁנֵי פְרָצוּפִין נִבְרָאוּ". וַיִּסְגֹּר. מְקוֹם הַחֹתֶךְ. וַיִּישָׁן וַיִּקַּח. שְׁלֹא יִרְאֶה חֲתִיכַת הַבָּשָׂר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְרָאת, וְתַתְּבֹזָה עָלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת יום שמחת תורה ה'תש"ז)

אין פרצוני לומר שהזמן הוא קצר, שכן, פעם כשהיה כבוד קדשת מורי ורבי אדמו"ר בוינא, באו אנ"ש ללוותו, וכרגיל אצל אנ"ש, באו משך זמן קדש זמן נסיעתה של הרפכת. בשעת מעשה עמד שם אחד מהנדי אשכנזי ("א דיטש"), ואמר שעדין יש "איינע מינוטע". נענה הרבי ואמר: אכן, רגע אחד הוא זמן רב, שהרי "בשעתא חדא וברגעא חדא" אפשר לעשות תשובה, ועד שידונות נעשים לו כזכיות". -

אלא אמר אני שהזמן הוא יקר. ולכן, יש למלא זמן זה בתוכן מלא - בנגון שמחה. הרב הקדוש מצאנו נהג לישן זמן מועט ביותר, שעות אחדות במשך המעט-לעת. ושאלוהו: הרי זה ענין הנוגע לבריאות הגוף? וענה: אומרים עלי שהנני בעל "תפיסה מהירה". מה פרוש "תפיסה מהירה"? - שדבר שנמשך אצל אחר זמן רב, נמשך אצל בעל התפיסה מהירה זמן מועט. ובמילא, גם בענין השינה - הנני ישן מהר... ידוע, שבראש השנה ישנו ענין הדורמיטא. בערב ראש השנה ובגליל ראש השנה היא עלית העולמות, ולאחר-כך על-ידי תפילות ראש השנה ותקיעת שופר, ישנה ההכנה וההמשכה, עד שגמר ההמשכה והקליטה הוא בשמיני עצרת. פשם שהענין הוא בכללות, במשך ימי השנה, כן הוא גם בפרטיות במשך ימי השבוע: בכל ערב שבת וליל שבת, "מעלי שבתא", ישנה עלית העולמות, שהוא ענין דורמיטא, ובשבת היא ההמשכה. וכן בבריאת אדם הראשון ביום הששי, היה "ויפל". תרדמה על האדם, ולאחר-כך היתה הנסירה, ולאחר-כך היחוד, וההמשכה בשבת קדש.

כבוד קדשת אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו-עדן ספר, שאדמו"ר הזקן היה נרדם ביום הששי לפנות ערב, כי למעלה אז הוא זמן שינה. ויש לומר שזהו ענין עלית העולמות בערב שבת. פשם שישנו ענין הדורמיטא בימי השבוע ימי השנה, כך ישנו בכללות גם ב"שית אלפי שנין דקיימא עלמא", שבסוף "שית אלפי שנין", יום הששי לפנות ערב דכללות, ישנה העליה וסלוק, שמה נמשכים חבלי משיח, עם כל הגזירות רחמנא-לצלן, ולאחר-כך היא ההמשכה בביאת המשיח.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(כ"א) וַיִּקְרָא הָאָדָם לֹא מָצָא עֹזר, וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תְּרַדְמָה. עֲנִין זֶה נֶאֱמַר בְּהַמְשֵׁךְ לְקִרְיַת הַשְּׁמוֹת, מִשּׁוּם שֶׁזֶה גֵּרָם לָזֶה: כְּשֶׁהִבִּיאָן (הקב"ה אֵת בְּעָלֵי הַחַיִּים) לִפְנֵי אָדָם לְצוּרֶךְ קִרְיַת הַשְּׁמוֹת, הִבִּיאָן לִפְנֵי כָל מִין וּמִין וּגְלוּת-וּזְגוּת זָכָר וּנְקֵבָה, וּכְשֶׁרָאָה אוֹתָם אָדָם הִצְטַעַר וְאָמַר, 'לְכוּלָּם יֵשׁ בֶּן זֹוג וְרַק לִי אֵין בֶּן זֹוג, מִיָּד - וַיִּפֹּל' - הִפִּיל עָלָיו תְּרַדְמָה וּבָרָא לוֹ אֶת בֶּת-וּזְגוּ (כ"ד) (רא"ס):

(כ"א) מִצִּלְעֹתָיו. פִּירוּשׁוֹ מִסְטָרָיו - מִצִּדְדָיו, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ: 'וּלְצֹלַע הַמִּשְׁכָּן' (שְׁמוֹת כ"ו, ב) [וּלְצֹד הַמִּשְׁכָּן]. וְזֶהוּ שְׁאִמְרוּ חו"ל, שֶׁהַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה שְׁנֵי פְרָצוּפִים נִבְרָאוּ - בְּרִיַּאת הָאָדָם הִיְתָה בְּתַחֲלִילָה גּוֹף אֶחָד בֶּעַל שְׁנֵי פְרָצוּפִים, אֶחָד מִלְּפָנָיו וְאֶחָד מֵאַחֲרָיו. וּבְקִלְיַחַת אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו, לָקַח מִמֶּנּוּ 'אֶחָד מִצִּדְדָיו', כְּלוּמָר הַפְּרִיד בֵּין הַפְּרָצוּפִים וְחָלְקָם לְשְׁנֵי גּוּפִים מוּבְדָּלִים, זָכָר וּנְקֵבָה (בְּרֻכּוֹת ס"א):

וַיִּסְגֹּר. אֶף-עַל-פִּי שְׁגוּף הָאָדָם לֹא נַעֲשֶׂה מְחוּסָר, שֶׁהָרִי שְׁנֵי פְרָצוּפִים הָיוּ וְהַפְּרִידָם, עִם זֹאת הָיָה צָרִיךְ לְסַגּוֹר מְקוֹם הַחֹתֶךְ, שְׁלֹא יִשָּׂאֵר פְּתוּחַ (לְבוֹשׁ): וַיִּישָׁן וַיִּקַּח. לָמָּה הוּצָרָךְ לְהַפִּיל עָלָיו תְּרַדְמָה וּלְקַחַת אֶת הַצִּלְעַ דְּיוֹקָא בְּשִׁנְתּוֹ? כִּדִּי שְׁלֹא יִרְאֶה אָדָם אֶת חֲתִיכַת הַבָּשָׂר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְרָאת אֶשְׁתּוּ, וְעַל-יְדֵי שִׁירָאָנָה קוֹדֵם תִּיקוּנָהּ וְהַשְׁלֵמַת צוּרְתָּהּ, תַּתְּבֹזָה עָלָיו וְלֹא יִרְצָה בָּהּ:

בנוגע לעניינים:

כיון שהיום נצטרפו כל ג' העניינים ביחד: יום הששי לפנות ערב, ההתחלה דשבת; שמיני-עצרת; ונמצאים כבר בסיים "שית אלפי שנים", קדם משים - צריך להתחיל כבר הסדר דהמשכות, שמיך משמיני עצרת ושמיחת תורה גלף לקראת הגאלה האמתית והשלימה, שתהיה בקרוב ממש, לא "בעגלא ידיה", אלא "בעגלא דידין", למטה מעשרה טפחים, במהרה בימינו אמן.

(כב) וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצֶּלַע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֶל־הָאָדָם כב ויבנא יי אלהים ית עלעא דנסיב מן אדם לאתמא ואיתה לות אדם:

רש"י ויבן. בבנין, רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד, פאוצר של חטים, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יכביד משאו על קירותיו. ויבן וגו' את הצלע וגו' לאשה. להיות אשה, כמו: "ויעש אותו גידעון לאפוד", להיות אפוד.

(כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפַּעַם עָצַם מַעְצָמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׁרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחְתִּי זֹאת: כג ואמר האדם הלא זמנא גרמא מגרמי ובסרא מבסרי ללא יחקרי אתמא ארי מבעלא נסיבא דא:

רש"י זאת הפעם. מלמד שבא אדם על כל בהמה וחייה, ולא נתקרה דעתו עד שבא על תנה. לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון נופל על לשון, מפאן שנברא העולם בלשון הקדש.

(כד) עַל־כֵּן יִעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: כד על כן ישובק גבר בית משקבי אבוי ואמה וידבק באתמה ויהון לבסרא חד:

רש"י על כן יעזב-איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסור על בני נח את העריות. לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה בשם אחד.

רש"י כפשוטו - מהדורת שם

היתה שפתו של אדם. שפן, רק בלשון-הקודש נגזר שם האשה מלשון 'איש', אבל בשאר הלשונות לא מצאנו שהיה שמות האיש והאשה נגזרים מלשון אחד. ומתוך שהכתוב מפרש שקרא לה 'אשה' מטעם 'כי מאיש לקחה זאת', נמצאנו למדים כי שפתו של אדם לשון-הקודש היתה:

(כ"ד) (רא"ם, ג"א):

(כד) על כן יעזב איש. אין אלו המשך דבריו של אדם, אלא רוח-הקודש (התורה) אומרת כן, שפיו שנבראה אשה בעבור האדם, על-כן באה התורה לאסור על בני נח את העריות [כן נח = כינוי לאדם שאינו מבני ישראל, ואשר אינו מצוה אלא על שבע מצוות], שלא ידבק אדם אלא

באשה הראויה לו (סנהדרין נז) (רא"ם):

לבשר אחד. כיצד נעשים האיש והאשה לבשר אחד? לפי שהולד נוצר על-ידי שניהם, ושם - בקיומו של הולד המשותף להם, נחשבים כאילו נעשה בשם אחד (גופם) אחד (שם נח) (ג"א):

במקרא שבה הלמ"ד משמש במובן זה: 'ויעש אותו גידעון לאפוד' (שופטים ח, כז) - כלומר, את הנוהב משלל מלחמת מדין, הפך גידעון להיות אפוד (רא"ם):

(כג) זאת הפעם. מלשון הכתוב משמע שהיו פעמים קודמות שלא עלו יפה, ורק הפעם מצא את מבוקשו. והדבר מלמד, שקודם שנבראה חוה, בא אדם על כל בהמה וחייה וביקש להזדווג עמה, ולא נתקרה - לא נרגעה דעתו בהם, שלא היו מתאימות לטבעו ולנפשו, עד שבא על חוה שהיתה עצם מעצמו ובשר מבשרו, ורק בה מצא את זיווגו הראוי (יבמות סג):

לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. את בת-זוגו, קרא אדם בשם 'אשה' משום שנקחה מאיש, והוא 'לשון נופל על לשון' [=שימוש במילים הדומות זו לזו בבנייתן או בפרשן, אף כשהן שונות במשמעותן].

ומעיר רש"י: מפאן יש להוכיח שנברא העולם בלשון-הקודש וזו

(כב) ויבן. לשון 'ויבן' מלמד שבנה אותה בבנין, כלומר, עשאה בעלת צורה מתוקנת וראויה לפי עניינה, רחבה מלמטה - בחלל בית הרחם, וקצרה (צרה) מלמעלה, כדי לקבל - להכיל ולשמור את הולד בזמן ההריון, כדוגמת אוצר של חטים [=מקום המשמש לשמירת חטים] שהוא בנוי רחב מלמטה וקצר (צר) מלמעלה, באופן שקירותיו משופעים פנימה, כדי שלא יכביד משאו על קירותיו - שאם לא יעשוהו כן, תכביד התבואה על קירות בית-האוצר לצדדים, ויתמוטטו. כן בנויה גם האשה, רחבה מלמטה וצרה מלמעלה, כדי להכיל את הולד ולשמרו (עירובין יח, ב דרשי שם):

ויבן את הצלע וגו' לאשה. אות הלמ"ד שבתיבת 'לאשה', אין משמעותה שבנה את הצלע לאשה - 'בשכיל האשה', אלא הכוונה היא 'להיות אשה' - כלומר, לקח את הצלע והפכה לאשה. כמו - דוגמא

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת בראשית פט

(כה) וַיְהִי שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא כַה וְהָיוּ תְרוּיָהוּן עֲרִטִילָאין אָדָם וְאִתְתָּה וְלֹא מִתְפַלְמִין:
יִתְבַּשְׁשׁוּ:

רש"י: וְלֹא יִתְבַּשְׁשׁוּ. שְׁלֹא הָיוּ יוֹדְעִים דְּרָךְ צְנִיעוּת, לְהִבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע, וְאַף-עַל-פִּי שְׁנִתְּנָה בּוֹ דְּעָה לְקִרְוֹת שְׁמוֹת, לֹא נָתַן בּוֹ יֵצֶר הָרַע עַד אֲכָלוֹ מִן הָעֵץ, וְנִכְנַס בּוֹ יֵצֶר הָרַע, וַיֵּדַע מַה בֵּין טוֹב לְרַע.

ג (א) וְהִנָּחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חֵית הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל-הָאִשָּׁה אַף כִּי-אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הָגֶן:

רש"י: וְהִנָּחֵשׁ הָיָה עָרוֹם. מַה עָנִין זֶה לְכָאן, הִיָּה לוֹ לְסִמָּךְ: "וַיַּעַשׂ לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתֻנּוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם"? אֲלֹא לְלַמֶּדֶךָ, מֵאִיזוֹ סִבָּה קָפִץ הִנָּחֵשׁ עֲלֵיהֶם, רָאָה אוֹתָם עֲרֻמִּים וְעוֹסְקִים בְּתַשְׁמִישׁ לַעֵץ כָּל וְנִתְּאָנָה לָהּ. עָרוֹם מִכָּל. לְפִי עֲרֻמָּתוֹ וּגְדָלְתוֹ, הִיָּתָה מִפְּלָתוֹ: "עָרוֹם מִכָּל", "אָרוּר מִכָּל" (בראשית רבה). אַף כִּי-אָמַר וְגו'. שְׁמָא אָמַר לָכֵם: "לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל וְגו'", וְאַף-עַל-פִּי שְׂרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים מִשְׁאֵר פְּרוֹת, הִרְבָּה עֲלֶיהָ דְּבָרִים בְּדִי שֶׁתִּשְׁכַּח וַיֵּבֵא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוסי שיחות י עמ' 16)

לפי עֲרֻמָּתוֹ וּגְדָלְתוֹ הִיָּתָה מִפְּלָתוֹ (רש"י ג, א)

על פי פשוטו של מקרא היה הנחש מדבר כמו אדם, ככתוב ויאמר אל האשה. לכן כתב רש"י שלנחש היתה גם ערמה וגם תכונה נוספת שאפשרה לו לבטא את הערמה - כח הדבור. אף לא כתב במפרש "ערמתו ודבורו", כי כאן אין הפונה לדבור כשלעצמו, אלא כפי שהוא מעלה (לפי עֲרֻמָּתוֹ. . . היתה מפלתו), ואם כן מתאים יותר לומר שלפי גְדָלְתוֹ היתה מפלתו, שגבה מדגש שהדבור הוא מעלה.

(ב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הִנָּחֵשׁ מִפְּרִי עֵץ-הָגֶן נֹאכָל:

ב וַתֹּאמֶר אֶתְתָּה לְחוּיָא מִפִּירִי אֵילָן גִּינְתָא נִיכּוּל:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

עָרוֹם מִכָּל. חָכָם וּפְקֻחַ מִכָּל הַבְּרִיּוֹת. וְהוֹפִיר זֹאת הַכְּתוּב לְלַמֵּד כִּי לְפִי מִידַת עֲרֻמָּתוֹ וּגְדוּלָּתוֹ – כִּף הִיָּתָה מִידַת מִפְּלָתוֹ; כִּנְגִיד זֶה שֶׁהִנָּחֵשׁ הִיָּה עָרוֹם מִכָּל – כֵּן נַעֲנֵשׁ בְּחֻטְאוֹ לְהִיּוֹת אָרוּר וּמְקוּלָּל מִכָּל, שְׁנֵאמַר בּוֹ (יז) 'אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חֵית הַשָּׂדֶה' (ב"ר) (רא"ם):

אַף כִּי אָמַר וְגו'. לְשׁוֹן שְׂאֵלָה הוּא, שְׁמָא אָמַר לָכֵם אֱלֹהִים שְׁלֹא תֹאכְלוּ מִכָּל וְגו'? וְאַף-עַל-פִּי שְׂרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים מִשְׁאֵר פְּרוֹת וַיֵּדַע מֵאִלּוּ שְׁלֹא הוֹדְהִירוּ עַל שְׂאָר עֲצֵי הָגֶן, עִם זֹאת הִרְבָּה עֲלֶיהָ דְּבָרִים לְחִינָם, בְּדִי שֶׁהִיא תִּשְׁכַּח עֲלֵיהֶם וְתִיכְנַס עִמּוֹ בְּדְבָרִים, וּבְתוֹךְ כִּף יֵבֵא לְדַבֵּר בְּעֵנִין אוֹתוֹ הָעֵץ שְׁנֵאסֵר לָהֶם, וַיִּסְתַּנָּה לְאֲכֹל מִמֶּנּוּ (רא"ם):

אַנְכִּי' [ב"ר) (רא"ם, לבוש):

ג (א) וְהִנָּחֵשׁ הָיָה עָרוֹם. מַה עָנִין סִפּוּר זֶה לְכָאן? וְהִירִי מִצַּד הַסֵּדֶר הָרְאוּי, אַחֵר שְׁנֵאמַר שְׂאֵדָם וְחִוָּה הִיּוּ עָרוּמִים, הִיָּה לוֹ לְסִמָּךְ אֶת הַמִּשְׁךְ הָעֵנִין שְׁנֵאמַר לְהֵלֶן (פסוק כא) 'וַיַּעַשׂ... לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתֻנּוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם' [כְּתֻנּוֹת אֵלוּ כִּכָּר נַעֲשׂוּ לָהֶם קוֹדֶם הַחֻטָּא, בְּדִי לְהֵגֵן עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי הַצִּינָה וְהַחֹם, אֲלֹא שְׁלֹא נִתְפַּסּוּ בָּהֶם כִּי אִם בְּשַׁעַת הַצּוּרָף]. וְלָמָּה הִפְסִיק הַכְּתוּב בְּאַמְצַע הָעֵנִין לְסַפֵּר עַל הִנָּחֵשׁ וְחֻטָּא עַץ הַדַּעַת? אֲלֹא לְלַמֶּדֶךָ מֵאִיזוֹ עֲצָה (סִיבָה) קָפִץ הִנָּחֵשׁ עֲלֵיהֶם לְפַתּוֹתָם לְחֻטָּא, שֶׁכִּיּוֹן שְׂרָאָה אוֹתָם עָרוּמִים וְעוֹסְקִים בְּתַשְׁמִישׁ לַעֵץ כָּל, וְנִתְּאָנָה לָהּ, עַל-כֵּן רָצָה לְהַכְשִׁילָם (ראה רש"י להלן פסוק טו) (נח"א):

(כה) וְלֹא יִתְבַּשְׁשׁוּ. לֹא בּוֹשׁוּ בְּכָף שֶׁהֵם עָרוּמִים, מִשּׁוֹם שְׁלֹא הָיוּ יוֹדְעִים דְּרָךְ צְנִיעוּת לְהִבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע – לֹא הִבִּינוּ לְהַבְדִּיל בֵּין דָּבָר נָאֵה לְמִגֻּנָּה, וּבֵין הַמְקוּמוֹת שֶׁדָּרְכָם לְהִיּוֹת גִּלּוּיִים לְבֵין אֵלוּ שֶׁדָּרְכָם לְהִיּוֹת צְנִיעוּת. וְאַף-עַל-פִּי שְׁנִתְּנָה בּוֹ (בְּאָדָם) דְּעָה לְקִרְוֹת שְׁמוֹת לְבְהֵמוֹת וּלְחַיּוֹת לְפִי תְכוּנָתָם וְעֲנִינָם (ולעל פסוק יט) דְּבָר הַמַּעֲיֵד עַל חֻכְמָה רַבָּה, עֲדִיין לֹא רָאָה הַבְּדִל בֵּין גִּלּוּי הָעֵרְוָה לְבֵין גִּלּוּי הַפְּנִים וְכִדּוּמָה, כִּיּוֹן שְׁלֹא נָתַן בּוֹ יֵצֶר-הָרַע, עַד אֲכָלוֹ מִן הָעֵץ (עַץ הַדַּעַת). וְאִזּוֹ נִכְנַס בּוֹ יֵצֶר-הָרַע, וְעַל-יָדֵי זֶה יָדַע מַה בֵּין טוֹב לְרַע, וְגוּפוֹ הָעָרוֹם נַעֲשָׂה לוֹ לְדַבֵּר בּוֹשָׁה [כְּדִלְהֵלֶן (ג. ד. ט) 'וְתִפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עִירָמִם הֵם... וַאֲיָרָא כִּי עִירָם

(ג) וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַגֶּן אֶמְרָ אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן-תָּמֹתוּן:

רש"י: וְלֹא תִגְעוּ בוֹ. הוֹסִיפָה עַל הַצּוּוִי, לְפִיכָף בָּאָה לִידֵי גִרְעוֹן, הוּא שְׁנֵאָמַר: (משלי ל) "אַל-תוֹסֵף עַל דְּבָרָיו".

(ד) וַיֹּאמֶר הַנָּחֵשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמֹתוּן:

רש"י: לֹא-מוֹת תָּמֹתוּן. דְּחָפָה עַד שְׁנֵגְעָה בוֹ, אָמַר לָהּ: 'כְּשֶׁם שָׂאִין מִיתָה בְּנִגְיָעָה, כִּף אֵין מִיתָה בְּאֲכִילָה' (בראשית רבה).

(ה) בִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כַּאֲלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:

רש"י: בִּי יָדַע. כָּל אִמָּן שׁוֹנָא בְּנֵי אִמָּנוּתוֹ, מִן הָעֵץ אָכַל וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם (בראשית רבה). וְהִייתֶם כַּאֲלֹהִים. יוֹצְרֵי עוֹלָמוֹת.

(ו) וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תֹאֲוָה הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל:

רש"י: וַתֵּרָא הָאִשָּׁה. רָאָתָה דְּבָרָיו שֶׁל נָחֵשׁ וְהִנָּחוּ לָהּ וְהִיא מֵינָתָה. (בראשית רבה). בִּי טוֹב הָעֵץ. לְהִיטוֹת כַּאֲלֹהִים. וְכִי תֹאֲוָה-הוּא לְעֵינַיִם. כִּמוֹ שְׁאָמַר לָהּ: "וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל". כִּמוֹ שְׁאָמַר לָהּ "יֹדְעֵי טוֹב וָרָע". וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁהּ. שֶׁלֹּא תָמוּת הִיא, וְיִחְיֶיהָ הוּא וְיִשָּׂא אַחֲרֶיהָ. גַּם. לְרַבּוֹת בְּהִמָּה וְחִיָּה.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(הקדמה לז) (ב"ר) (רא"ם, ג'ר'): **בִּי טוֹב הָעֵץ.** הקדמה לו שהעץ טוב ומועיל לאוכלים ממנו, **לְהִיטוֹת** יוצרי עולמות **כַּאֲלֹהִים**: **וְכִי תֹאֲוָה הוּא לְעֵינַיִם.** כן הקדמה לו שטוב הוא לפקוח את העינים בחקמה, **כִּמוֹ שְׁאָמַר לָהּ הַנָּחֵשׁ:** **וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל.** (פסוק ה'): **וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל.** כמו כן הקדמה לדיברי הנחש, שישפילו על-ידי זה להבחין בין טוב לרע, **כִּמוֹ שְׁאָמַר לָהּ: יֹדְעֵי טוֹב וָרָע (שם):** **וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁהּ.** לא רצתה לאכול אלא אם כן יאכל גם הוא, לפי שאמרה בלבה, אם בכל זאת יש בפרי העץ כדי להמית, מוטב ימותו שניהם, ובלבד שלא תמות היא לבדה ויחיה הוא, וישא אשה אחת תחתיה: **גַּם.** תיבת 'גם' באה בכל מקום לרבות דבר נוסף מלבד הכתוב במפורש. כאן באה תיבה זו **לְרַבּוֹת בְּהִמָּה וְחִיָּה**, שמלבד נתינתה לבעלה, גם להם נתנה האשה לאכול מפרי העץ:

(ה) **בִּי יָדַע.** כִּף אָמַר לָהּ הַנָּחֵשׁ: הַטַּעַם שֶׁאָסַר לָכֶם הַקִּבָּה לֵאכּוֹל מִן הָעֵץ, אֵינוֹ מִשּׁוֹם שֶׁהָאֲכִילָה תְּמִית אֶתְכֶם, אֲלֹא מִשּׁוֹם שֶׁכִּף מִנְהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם, **שֶׁכָּל אִוְנוֹן** - הַמוֹמְחָה בְּמִלָּאכָה מְסֻיָּמָה, **שׁוֹנָא אֶת בְּנֵי אִוְנוּתוֹ** - אֶת שָׂר הַמוֹמְחִים בְּאוֹתָהּ מִלָּאכָה, וְאֵינוֹ חָפֵץ שִׁיְהִיו רַבִּים כְּמוֹהוּ מִשּׁוֹם שֶׁהֵם מְגִרְעִים מִפְּרִיָּתוֹ, כִּף גַּם הַקִּבָּה, **מִן הָעֵץ הִנֵּה אָכַל**, וּבִכְכּוֹ אֲכִילָה זוֹ **בָּרָא אֶת הָעוֹלָם**, וְאֵינוֹ חָפֵץ שֶׁאֵף אֶתֶם תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְתִהְיוּ כְּמוֹהוּ (ב"ר): **וְהִייתֶם כַּאֲלֹהִים.** לְהִיטוֹת יוֹצְרֵי עוֹלָמוֹת כְּמוֹהוּ: **(ו) וַתֵּרָא הָאִשָּׁה.** אֵין הַכּוֹנֵה שֶׁרָאָתָה אֶת טִיבוֹ שֶׁל הָעֵץ, שֶׁהָרִי עֲדִין לֹא אָכְלָה מִמֶּנּוּ, אֲלֹא **רָאָתָה דְּבָרָיו שֶׁל נָחֵשׁ** - דְּבָרֵי הַנָּחֵשׁ נִרְאוּ לָהּ וְנִתְקַבְּלוּ עַל דַּעְתָּה [כִּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בַּלְשׁוֹן חו"ל: 'רואה אני את דברי פלוני', כלומר דבריו מתקבלים על דעתך] **וְהִנָּחוּ לָהּ** - דְּבָרָיו מִצִּאוֹ חֵן בְּעֵינֶיהָ **וְהִיא מֵינָתָה**

(ג) **וְלֹא תִגְעוּ בוֹ.** כִּאֵן הוֹסִיפָה חוֹה מְדַעַת עֲצָמָה **עַל הַצּוּוִי**, שֶׁהָרִי הַקִּבָּה לֹא אָסַר לָהֶם אֲלֹא אֶת הָאֲכִילָה, וְהִיא הוֹסִיפָה גַּם אֶת הַנִּגְיָעָה. וְכִיוֹן שֶׁהוֹסִיפָה יִתֵּר עַל הַמִּידָה, **לְפִיכָף בָּאָה לִידֵי גִרְעוֹן** - דָּבָר זֶה גֵּרַם לָהּ שֶׁתַּעֲבֹר לְבָסוֹף עַל הָאִסּוּר עֲצָמוֹ (ראה רש"י בפסוק הבא). **וְהוּא שְׁנֵאָמַר** (משלי ל, ח) **כָּל אִמָּרָת אֱלֹהִי צְרוּפָה...** **אַל תוֹסֵף עַל דְּבָרָיו** פֶּן יוֹכִיחַ כִּף וְנִכְבְּתָה' (הואיל ומצות ה' צרופה ומדוקדקת בתכלית הדיוק, על-כן אל תוסיף על דבריו, שמא על-ידי הוספתך תבוא לידי עבירה) (3): **(ד) לֹא מוֹת תָּמוּתוּן.** בִּיצֵד הוֹכִיחַ לָהּ הַנָּחֵשׁ שֶׁלֹּא תָמוּת? כִּיוֹן שֶׁכָּלָה חוֹה אֶת הַנִּגְיָעָה בְּכֻלָּל הָאִסּוּר, וְדִמְיָתָה לְחֹשֶׁב שְׂדִין אֶחָד לְשִׁנֵּיהֶם, **דְּחָפָה** הַנָּחֵשׁ לְעֵבֶר הָעֵץ **עַד שְׁנֵגְעָה בוֹ**, וְכִיוֹן שֶׁלֹּא אִירַע לָהּ דָּבָר, **אָמַר לָהּ הַנָּחֵשׁ: 'כְּשֶׁם שְׁנוֹכַחַת לְרֹאוֹת שָׂאִין מִיתָה בְּנִגְיָעָה בוֹ, כִּף תִּרְאִי שָׂאִין מִיתָה אִף בְּאֲכִילָה מִמֶּנּוּ' (ב"ר):**

(ו) וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם וַיִּתְּפוּ עָלֶיהָ תֹאנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת:

וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי תְּרוּיָהוֹן וַיֵּדְעוּ אֲרִי עֵרְמָם הֵם וַיִּתְּפוּ עָלֶיהָ תֹאנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת:

כ"י – וַתִּפְקַחְנָה וגו' • לַעֲנִין הַחֲכָמָה דָּבָר הַפְּתוּב וְלֹא לַעֲנִין רֹאשִׁי מִמֶּשׁ, וְסוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ. וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם • אִף הַסּוּמָא יוֹדֵעַ כִּשְׁהוּא עֵרֶם, אֲלֵא מָהוּ "וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם"? מִצָּוָה אַחַת הֵיטָה בְּיָדָם וְנִתְּעָרְטְלוּ הֵימָנָה (בראשית רבה) • עַלֶּה תֹאנָה • הוּא הָעֵץ שֶׁאֲכָלוּ מִמֶּנּוּ, בַּדָּבָר שֶׁנִּתְּקַלְקְלוּ, בּוֹ נִתְּקָנוּ (סנהדרין ע), אֲבָל שָׂאָר הָעֲצִים מִנְּעוּם מִלְּטֹל עֲלֵיהֶם. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִתְּפָרְסָם הָעֵץ? שְׂאִין הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חָפֵץ לְהוֹנוֹת בְּרִיָּה, שְׂלֹא יִכְלִימוּהוּ וַיֹּאמְרוּ: 'זֶהוּ שְׂלֵקָה הָעוֹלָם עַל יָדוֹ' (מדרש רבי תנחומא) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 132)

הוא העץ שאכלו ממנו (רש"י ג, ז)

לפי זה נמצא, שאדם וחוה נאסרו באכילת תאנים, ועל פי פשוטו של מקרא (מה-שאין-פן על פי מדרשי חז"ל) הרי זה אסור עולם!

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְּהִלָּה בְּגִן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בַּתּוֹךְ עֵץ הָגֶן:

וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְּהִלָּה בְּגִן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בַּתּוֹךְ עֵץ הָגֶן:

כ"י – וַיִּשְׁמְעוּ • יֵשׁ מִדְּרָשִׁי אֲגָדָה רַבִּים, וְכַבֵּר סְדָרוֹם רַבּוּתֵנוּ עַל מְכוּנָם ב'בְּרִאשִׁית רַבָּה' וּבְשָׂאָר מִדְּרָשׁוֹת, וְאֵינִי לֹא בֹאֲתִי אֲלֵא לְפָשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, וְלֹאֲגָדָה הַמִּשְׁבֶּת דְּבָרֵי הַמִּקְרָא דָּבָר דְּבוּר עַל אֲפָנָיו. וַיִּשְׁמְעוּ • מָה שִׁמְעוּ? שִׁמְעוּ אֶת קוֹל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהִיָּה מִתְּהִלָּה בְּגֶן. לְרוּחַ הַיּוֹם • לְאוֹתוֹ רוּחַ שֶׁהִשְׁמַשׁ בָּאָה מִשָּׁם (סְפָרִים אַחֲרִים: לִשָּׁם, וְדו"ק כִּי בֶן עֶקֶר), וְזוֹ הִיא מַעֲרֵבִית, שֶׁלִּפְנוֹת עֶרֶב חֲמָה בְּמַעֲרֵב, וְהֵם סָרְחוּ בְּעִשְׂרִית.

רש"י כפשוטו – מהדורות לשם

לשון המקרא, ולהביא לצד זה, גם מדרשי אגדה המיישבת את דברי המקרא דבר דבור על אפניו – ליישב כל דבר ודבר על יסודו הנכון. הואיל ומונת רש"י היא רק לפרש לשון המקרא ולהעמידו על דיוקו, על-כן אינו מביא בפירושו את כל מדרשי חז"ל הרבים, אלא את אלו המסייעים בישוב דברי המקרא. ועל זו הדרך נוהג רש"י בבואו לפרש את המקראות דלהלן, ונמנע מלהביא את שאר מדרשי האגדה הרבים שנאמרו בהם:

וַיִּשְׁמְעוּ. מִה שִׁמְעוּ אָדָם וְחוּהָ? עֲדִין לֹא שִׁמְעוּ אֶת קוֹל דִּיבּוּרוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד, אֲלֵא כְּוִונַת הַפְּתוּב לומר שִׁמְעוּ אֶת קוֹל הַיְלִיכּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהִיָּה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה מִתְּהִלָּה בְּגֶן: לְרוּחַ הַיּוֹם. לְצַד הַשְׁמַשׁ [הַשְׁמַשׁ נִקְרָאת 'יוֹם' (ראה רש"י שיר השירים ד, א)], כְּלוּמָר לְעֵבֶר אוֹתוֹ רוּחַ (צד) שְׁזָרִיחַת הַשְׁמַשׁ בָּאָה מִשָּׁם בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וְזוֹ הִיא מַעֲרֵבִית (צד מַעֲרֵב). שֶׁלִּפְנוֹת עֶרֶב נִמְצָאת הַחֲמָה בְּמַעֲרֵב, וְהֵם (אָדָם וְחוּהָ) סָרְחוּ (חֲטָאוּ) בְּשְׁעָה

לַעֲצָמָם חֲגוּרוֹת, הוּא הָעֵץ (הַדַּעַת) שֶׁאֲכָלוּ מִמֶּנּוּ, שֶׁכֶּף הִיא הַמִּידָה, שֶׁבַּדָּבָר שֶׁנִּתְּקַלְקְלוּ בּוֹ – עַל-יָדוֹ נִתְּקָנוּ (סנהדרין ע), אֲבָל שָׂאָר הָעֲצִים, מִנְּעוּם – לֹא הֵנִיחוּ לָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִלְּטוֹל אֶת עֲלֵיהֶם (הָעֲלִים שֶׁלָּהֶם) לְצוּרָה עֲשִׂית הַחֲגוּרוֹת. וּמוֹטִיף רש"י: וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִתְּפָרְסָם בַּתּוֹרָה שְׁמוֹ שֶׁל הָעֵץ? מִשּׁוֹם שְׂאִין הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חָפֵץ לְהוֹנוֹת – לְגָרוֹם צַעַר לְשׁוֹם בְּרִיָּה, וְכִדִּי שְׂלֹא יִכְלִימוּהוּ כָּל הַבְּרוּאִים וַיֹּאמְרוּ עֲלֵיו: 'זֶהוּ הָעֵץ שֶׁלָּקָה וְנִעֲשָׂה כָּל הָעוֹלָם עַל יָדוֹ', עַל-כֵּן לֹא פָּרַסָם הַפְּתוּב אֶת שְׁמוֹ. כֶּף מְבוֹאָר בַּמִּדְרָשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא:

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ. רש"י מְקַדִּים לַצִּיּוֹן אֶת דְּרָכָם בְּפִירוּשׁוֹ לְתוֹרָה, לְפָנֵי שִׁיפְרָשׁ אֶת הַמִּקְרָאוֹת דְּלוֹהֵן: יֵשׁ בְּבִיאור הַמִּקְרָאוֹת הַלָּלוּ מִדְּרָשִׁי-אֲגָדָה רַבִּים, וְכַבֵּר סְדָרוֹם רַבּוּתֵנוּ עַל מְכוּנָם (נִכְתָּבוֹ וְהוּבָאוּ בְּמִקּוֹמָם הַנֶּכּוֹן) בְּבִרְאשִׁית-רַבָּה וּבְשָׂאָר מִדְּרָשׁוֹת, וְאוֹלָם, אֵינִי לֹא בֹאֲתִי אֲלֵא לְפָרֵשׁ אֶת פְּשׁוּטוֹ שֶׁל

(ז) וַתִּפְקַחְנָה וגו'. פְּקִיחַת עֵינִים זו, לַעֲנִין הַחֲכָמָה דָּבָר הַפְּתוּב, שֶׁנִּפְקְחוּ עֵינֵי שְׂכָלָם וְהִכִּינוּ אֶת מָה שֶׁנֶּעֱלָם מִהֶבְנֵתָם קוֹדֵם לָכֵן. וְלֹא דִיבֵר הַפְּתוּב לַעֲנִין רֹאשִׁי מִמֶּשׁ, שֶׁהִרִי עֵינֵיהֶם הָרֹאוֹת הָיוּ פְּקוּחוֹת מִתְּהִלָּת בְּרִיאָתָם. וְסוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ כֵּן, שֶׁפְּקִיחַת הָעֵינִים הִבִּיָּאָה לִידֵי יְדִיעָתָם כִּי עֲרוּמִים הֵם, וְהִרִי יְדִיעָה זוֹ אֵינֶה תְּלוּיָה בְּמִרְאָה עֵינִים, כִּי אִם בְּדַעַת וְחֲכָמָה: וַיֵּדְעוּ כִּי עֲרוּמִים הֵם. אִף הַסּוּמָא יוֹדֵעַ כִּשְׁהוּא עֵרֶם, וּבְוֹדָאֵי יֵדְעוּ מִתְּחִלָּה שְׂאִין בְּשָׂרָם מִכּוּסָה, שְׂאִין צוּרָה בְּדַעַת וְשְׂכָל כְּדִי לְדַעַת זֹאת, אֲלֵא מָהוּ 'וַיֵּדְעוּ כִּי עֲרוּמִים הֵם'? הִכִּינוּ כִּי עֲרוּמִים הֵם מִן הַמִּצְוֹת, שֶׁכֵּן מִצָּוָה אַחַת הֵיטָה בְּיָדָם, שְׂלֹא לֶאֱכֹל מִעֵץ הַדַּעַת, וְנִתְּעָרְטְלוּ – הַתְּנַעֲרוּ הֵימָנָה [הַמִּצְוָה מִשְׁוֹלָה כְּאֵן לְמַלְבוּשׁ, וְהַעוֹבֵר עָלֶיהָ, כְּמִי שֶׁפּוֹשֵׁט אֶת לְבוּשׁוֹ וְנוֹתֵר עֲרוֹם מִמֶּנּוּ] (כ"ד ר"א:ס): עַלֶּה תֹאנָה. עַץ הַתֹּאנָה שֶׁמִּמֶּנּוּ עָשׂוּ

(ט) וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה: ט וַיִּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לָאָדָם וַיֹּאמֶר לֵה אֵן אָת:

כש"כ אֵיכָּה • יודע היה היכן הוא, אלא לכנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאם (בראשית רבה). וכן בקין אמר לו: "אי הבל אחיך"? וכן בבלעם: (במדבר כב) "מי האנשים האלה עמך"? לכנס עמם בדברים, וכן בחזקיהו, בשלוחי מרדך בלאדן (ישעיה לט).

(י) וַיֹּאמֶר אֶת־קִלְךָ שָׁמַעְתִּי בִּגְן וַאֲרֵא פִּיעִירִם אֲנִי וְאַחֲבֵא:

י וַיֹּאמֶר יְיָ קֵל מִימְךָ שָׁמַעְתִּי בְּגִינְתָא וְדִחִילִית אֲרִי עֲרִטִילֵאִי אָנָּה וְאַיִטְמָרִית:

(יא) וַיֹּאמֶר מִי הַגִּיד לְךָ כִּי עִירִם אַתָּה הַמֶּן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבִלְתִּי אֲכַל־מִמֶּנּוּ וְאַכְלָתָ:

יא וַיֹּאמֶר מִן חַיִּי לְךָ אֲרִי עֲרִטִילֵאִי אָתָּה הַמֶּן אֵילָנָה דִּפְקָדְתָּךְ בְּדִיל דְּלֵא לְמִיכָל מִנָּה אֲכַלְתָּ:

כש"כ מִי הַגִּיד לְךָ • מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד ערם. • הַמֶּן־הָעֵץ • בתמיהה.

(יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נְתַנְה־לִּי מִן־הָעֵץ וְאָכַל:

יב וַיֹּאמֶר הָאָדָם אֶתְתָּא דִּיהִבְתָּ עִמִּי הִיא יְהִבַת לִי מִן אֵילָנָה וְאַכְלִיתָ:

כש"כ אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי • (ע"ז ה) כָּאן כִּפּר בַּטּוֹבָה.

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וּתְאֹמַר הָאִשָּׁה הִנֵּחֵשׁ הִשְׁיֵאֲנִי וְאָכַל:

יג וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לְחַוָּה לְאֶתְתָּא מַה דָּא עֲבַדְתָּ וְאַמְרַת אֶתְתָּא חַוָּה אֲטַעֲנִית וְאַכְלִיתָ:

כש"כ הִשְׁיֵאֲנִי • הטעני, כמו: "אל ישיא לכם חזקיהו".

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחֶשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְוֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרָא תֹאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ:

יד וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לְחַוָּה אֲרִי עֲבַדְתָּ דָּא לִיט אָתָּה מִכָּל בְּעִירָא וּמִכָּל חַוָּת בְּרָא עַל מַעַךְ תִּיזִיל וְעַפְרָא תִיכּוּל כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

העשירית ביום, שהיא שעת אחר-הצהריים הסמוכה לשקיעת החמה (סנהדרין לח) (גר"א):

(ט) אֵיכָּה. יודע היה הקב"ה היכן הוא, כי הבל גלוי וידוע לפניו, ומדוע קרא אליו 'איכָה'? אלא פנה אליו בשאלה זו על-מנת ליכנס עמו בדברים, ותוך כדי דיבורם יתבענו על מעשיו, כדי שיתוודה על חטאו, ולא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאם – אם יתבענו על חטאו מיד, מבלי שזכין עצמו לכך, לא תהא דעתו מיושבת עליו להודות על האמת (כ"ד). וכן אנו מוצאים בכמה מקומות שהקב"ה פונה אל האדם בשאלה, אף שתשובתה ידועה לו, על-מנת להיכנס עמו בדברים: בקין

[בשבא הקב"ה להוכיחו על הריגת הבל] פתח וַיֹּאמֶר לוֹ: אֵי הַבֵּל אַחִיךָ (להלן ד, ט), וכן בבלעם [בשבא אליו שלוחי בלק] פותח הקב"ה את דברו אליו: מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ (במדבר כב, ט), וכל אלו לא נשאלו מתוך חוסר ידיעה, אלא על-מנת ליכנס עמם בדברים; וכן אנו מוצאים בחזקיהו – בשלוחי מרדך בלאדן מלך בבל שבא אליו, וישעיהו שבא להוכיחו פותח בשאלה: מַה אָמַרְתָּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה וּמֵאַיִן יָבֹאוּ אֲלֶיךָ (ראה ישעיה לט, א-ג. וברשי שם), אף שהיתה בידו נבואה הקשורה לכך, והיה יודע מי הם האנשים (רא"ם, גר"א):

(יא) מִי הַגִּיד לְךָ. אין הכוונה בשאלה זו לומר 'מי גילה לך שהינך ערום', שהרי האדם יודע מעצמו אם מכוסה

הוא או לאו, אלא מאין לך לדעת להבין מה בושת יש בכך שהאדם עומד ערום; כיצד נתגלתה לך ידיעה זו, האם מן העץ שהוהרתי לך שלא לאכול, אכלת? ובדרך תמיהה (פליאה) שאלו כן, איך עברת על אוהרתי ואכלת ממנו? (רא"ם, גר"א):

(יב) אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי. כאן – בדברים אלו כפר אדם בטובה, שתלה את חטאו בכך שהקב"ה נתן לו את האשה, שלא אמר 'האשה נתנה לי מן העץ' אלא 'האשה אשר נתתה עמדי, היא נתנה לי מן העץ' (עבודה זרה ה):

(יג) הִשְׁיֵאֲנִי. פירושו: הטעני – גרם לי לטעות. כמו שמצינו במקרא: 'אל ישיא אתכם חזקיהו' (דבריהם"ב לב, טו) [אל יטעה אתכם חזקיהו] (גר"א):

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת בראשית צג

כ"א כי עשית זאת • מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית, שאלו שאלו: למה עשית זאת? היה לו להשיב: דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין? (סנהדרין כט) • מכל הבהמה ומכל חית השדה • אם מבהמה נתקלל, מחיה לא כל-שכן? העמידו רבותינו מדרש זה במסכת בכורות (דף ט), ללמד שימי עבורו של נחש שבע שנים • על-גחנה תלך • רגלים היו לו ונקצצו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק י עמוד 13 – מתוך 'לקראת שבת')

דבורו של הנחש

ויאמר יהוה אלהים | אל-הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל-הבהמה ומכל חית השדה (ג, יד)
הנה מצינו דקדום החטא היה לנחש כח הדבור, וכמו שנאמר "ויאמר הנחש" וגו'. ומאחר שהנחשים עקשו אין להם כח הדבור, על-כן צריך לומר שנטל מהם כח זה. ומסתבר לומר שזה ארע בנחש הקדמוני, ונתקלל בזה עבור חטאו. וצריך להבין מפני מה לא נתפרש בפתוב שנתקלל הנחש גם בדבורו?

והענין יובן בהקדים מה שהוסיף ה' ואמר לו "כי עשית זאת (ארור אתה מכל וגו')". דלכאורה מיתר, דברי מהממשך הספור כבר משמע שהענין הוא עבור זה.

ונראה לומר דבזה מסבירו להנחש שהענין שמקבל הוא בבחינת מדה כנגד מדה "כי עשית זאת". ומכאן שעקר החטא בא על ידי כח הדבור והשכנוע של הנחש, הרי שהענין מדה כנגד מדה "כי עשית זאת ארור אתה" מכאן בעקר כנגד כח הדבור, שהקב"ה לוקח מאתו לא רק את כח הדבור כאדם, אלא גם את הקול בכלל, ועד שלא יוכל להשמיע קולות כבהמות וחיות אחרות (שאגה, נהימה וכיוצא בזה) "ארור אתה מכל". שהוא פחות מהם באותן תכונות שהיה מבחר מהם.

ועל זה מוסיף ומפרט גם את שאר הקללות, "על גחנה וגו'" מכאן שלא נכללו במעשה ההסתה דהנחש "כי עשית זאת" לכן הצריך הכתוב לפרטם.

(טו) ואיבה • אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה • הוא ישובך ראש ואתה תשובנו עקב:
טו ודכבו אשוי בינך ובין אתתא ובין בנך ובין בנהה הוא יהי דכיר לך מה דעבדת לה מלקדמין ואת תהי נטיר לה לסופא:

כ"א ואיבה אשית • אתה לא נתפונת אלא שימות אדם, כשיאכל הוא תחלה, ותשא את חנה, ולא באת

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

של נחש שבע שנים – לפי שתקופת העיבור הקצרה ביותר במיני החיה, היא חמישים ושנים ימים [בתחול], ותקופת העיבור הארוכה ביותר במיני החיה, היא שלש מאות שנים [בהמה], היא שלש מאות שנים וחמשה ימים [בחמור], שהם שנה תמימה. נמצא שעבור הבהמה כפול שבע פעמים כנגד עיבור החיה. וכאן נתקלל הנחש, שתהא תקופת עיבורו מרובה משל הבהמה באותה המידה שעבור הבהמה מרובה משל החיה, כשם שעבור הבהמה מרובה פי שבע מן החיה, כך עיבורו של הנחש מרובה פי שבע מן הבהמה, נמצא עיבורו של נחש שבע שנים:

על גחנה תלך. מה נתיחד בקללה זו? אלא הנחש הקדמון רגלים היו לו, ומשנתקלל שיתהלך על בטנו - נקצצו רגליו (רא"ש):

(טו) ואיבה אשית. כך אומר הקב"ה אל הנחש: הלא אתה לא נתפונת

תוקף לדברי הקטן הבא לסתור את דברי הגדול (ראה קידושין ג). ואם-כן אין בטענת האשה הנחש השיאני כדי לתלות את חטאה בדברי הנחש, לפי שלא היה לה לשמוע בקולו. ומתוך שלא היחידה להשיב כן, נמצינו למדים שאין מהפכים בזכותו של מסית, אלא מיד גוזרים דינו (סנהדרין כט) (גרא):

מכל הבהמה ומכל חית השדה. קילל את הנחש שיהיו ימי עיבורו (משך זמן הרינו) מרובה מכל הבהמה ומכל החיה. ולמה הוצרך להכפיל 'מכל הבהמה' ומכל החיה, והלא מאחר שימי עיבורה של הבהמה מרובים משל החיה, דינו שיאמר 'מכל הבהמה' ונמצא הנחש ארור מכולם, שאם יותר מבהמה נתקלל, הרי יותר מחיה לא כל-שכן? אלא העמידו רבותינו מדרש זה במסכת בכורות (דף ט): ללמד שימי עיבורו

(יד) כי עשית זאת. דינו של הנחש שונה מדינם של אדם וחיה: את אדם וחיה שאל הקב"ה תחילה מדוע חטאו, והיו יכולים ללמד זכות על עצמם, ואילו את הנחש לא שאל כלום, אלא מיד גזר דינו. **מכאן ראינו, שאף-על-פי שכל הנשפט בבית-דין יש להפך בזכותו [להשתדל ולחפש לימוד זכות עליו, שיפטור אותו מחומר הדין] בטרם יגזרו את דינו, הרי שאין מהפכים בזכותו של מסית – המסית, המפתה אחרים לחטא, אינו זכאי שיחפשו בעבורו צד זכות, ואין נותנים לו להצדיק עצמו. ומכאן שפך הוא? שהרי הנחש היתה לו לכאורה טענה ניצחת, שאילו שאלו הקב"ה 'למה עשית זאת', והיה נותן לנחש רשות להשיב, היה לו להשיב: 'דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין' [כשדברי התלמיד סותרים את דברי הרב, בדברי מי יש לנהוג? כלומר, אין**

צד שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ג - פרשת בראשית

לדבר אל תנה תחלה, אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך: "ואיבה אשית". ישופך. (סוטה ט) יכתתך, כמו: (דברים ט) "ואכת אותו" ותרגומו: 'ושפית יתה'. ואתה תשופנו עקב. לא יהא לך קומה ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון 'תשופנו', כמו: (ישעיה מ) "נשף בהם", כשהנחש בא לנשף הוא נושף כמין שריקה. ולפי שהלשון נופל על הלשון, כתב לשון נשיפה בשניהם.

(יז) אלהאשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרנך בעצב תלדי בנים ואלאישך תשוקתך והוא ימשל-בך:

י"ז ע"כ ע"כ ע"כ גדול בנים. והרנך. זה צער העבור. בעצב תלדי בנים. זה צער הלדה. ואלא-אישך תשוקתך. לתשמיש, ואף-על-פי-כן אין לך מצח לתבעו בפה, אלא "הוא ימשל-בך", הכל ממנו ולא ממך. תשוקתך. תאונתך, כמו: (ישעיה כט) "ונפשו שוקקה".

(יח) ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן-העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו ארוה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך:

י"ח ארוה האדמה בעבורך. תעלה לך דברים ארורים, כגון: זבובים, ופרעושים ונמלים. משל ליוצא לתרבות רעה, והפריות מקללות שדים שניק מהם.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

והרנך. זה צער האשה בימי העיבור: בעצב תלדי בנים. זה צער האשה בשעת הלידה: ואלא אישך תשוקתך. שהאשה משתוקקת לאיש לתשמיש. ואף-על-פי-כן אין לך מצח - אומץ ועוז לתובעו בפה, שהאשה מתביישת לבטא את רצונה במפורש, אלא הוא - האיש ימשל בך ודעתו שולטת וקובעת הכל. שאין הדבר תלוי בדעתה, אלא הכל בא ממנו - מדעתו ומרצונו, ולא ממך:

תשוקתך. פירושו תאוה. כמו שאנו מוצאים במקרא: ונפשו שוקקה (ישעיה כט, ח) [נפשו מתאנית]:

(יז) ארוה האדמה בעבורך. מקוללת היא בשבילך, שתעלה (תוציא מקרבה) לך דברים ארורים, כגון זבובים פרעושים ונמלים, שהם בעלי-חיים הגורמים סבל וטרדה לאדם. וקללת האדמה כלולה בקללת האדם [ולאדם אמר... ארוה האדמה]. משום שממנה נוצר, משל לבן שיוצא לתרבות רעה, והפריות מקללות שדים שניק מהם - מקללים

לך קומה (גובה), ולא תוכל לנשוף את האדם בגובה גופו, אלא תשכנו רק בעקבו, ואולם אף משם תמיתנו, ובשל כך ירדףך האדם להרגך. ולשון 'תשופנו' שנאמר בנחש, אינו דומה ללשון 'ישופך' שנאמר לגבי האדם המכה את הנחש, שהרי הנחש אינו 'מוחץ' בנשיכתו את עקבו של אדם, אלא משמעותו כמו 'נשף בהם' (ישעיה מ, כד) [הפיח רוחו בהם]. שכן, פשהנחש בא לנשוף הוא נושף - מוציא רוח מפיו ומשמיע כמין שריקה, ועל-שם נשיפתו קורא הכתוב גם לנשיכה עצמה 'נשיפה'. ולפי שהלשון נופל על הלשון - כיון ששתי התיבות ('שיפה' ו'נשיפה') דומות זו לזו בגנינתן ובשרשן, דרך המקרא להסמיכן זו לזו מצד יופי הלשון, ועל-כן אף שהן שונות במשמעותן - כתיב לשון נשיפה בשניהם; הן באדם - במשמעות של כתיבה, והן בנחש - במשמעות של נשיפה (רא"ם, גר"א):

(יז) עצבונך. זה צער האשה בגידול הבנים (עירובין ק):

להכשילם לחינם, אלא כוונה נסתרת היתה לה, שסבור הית' שיממות אדם לבדו, כשאשתו תתן לו שיאכל הוא תחלה, וכאשר תראה חנה שמת בעלה תפרוש ולא תאכל, ואז תשא את חיה שנותרה בחיים לבדה, ולא לחינם באת לדבר אל חיה תחלה, אלא לפי שהנשים קלות להתפתות - נוחות להשמע לדברי פיתוי ולהכשל בחטא בנקל, ויודעות לפתות גם את בעליהן. ומאחר שכל פונתך היתה לקירבת האשה, לפיכך - 'ואיבה אשית' בינה ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה - איבה תחת קירבה (רא"ם, גר"א):

ישופך. פירושו יכתתך - ירוץץ וימחץ אותך. כמו: 'ואבות אותו' (דברים י, כא) [מדברי משה לישראל על חטא העגל: 'ואשרף אותו באש ואכת אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר']. ותרגומו באונקלוס: 'ושפית יתיה'. הרי 'ששיפה' הוא 'כתיבה', וכן 'ישופך' הוא 'יכתתך':

ואתה תשופנו עקב. זהו פרט נוסף בקללת הנחש, ומשמעותו: לא יהא

וַאֲכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה. וימה קָלְלָהּ
הָיָא זֶה שְׂיֵאכַל אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה,
וְהָיָא גַם בְּתוֹרַת בְּרָכָה נֶאֱמָר לוֹ
בְּשֵׁשׁ הָיָה (לעיל א. כט): הִנֵּה נִתְּנִי לָכֶם
אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֹרֵעַ וְגו' אֵלֹא
בְּכָל מָקוֹם מִתְפָּרֵשׁ הַדָּבָר לְפִי הַעֲנִין.
צֶא וְלִמַּד מִזֶּה אֱמוּנָה בְּאֵן בְּרִיאַת
הָעוֹלָם: 'אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרָהּ
בַּעֲצוֹן תֵּאכְלֶנָּה' – וְהִיא זֹהִי קָלְלָהּ,
שֶׁבַעמַל וְיִגְיעָה תַּעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה,

(כא) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת
 עֹר וַיַּלְבִּשֵׁם:
 כא וַעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּבוֹשִׁין
 דִּיקָר עַל מִשְׁפַּח בְּשָׂרֵיהֶן וְאֶלְבִּישָׁנָן:

ה"י « כְּתָנוֹת עֹר • יֵשׁ דְּבָרֵי אַגְדָּה אוֹמְרִים: חֲלָקִים כְּצִפְרָן הָיוּ מְדַבְּקִים עַל עוֹרָן. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים: דְּבָר הַבָּא
 מִן הָעוֹר, כְּגוֹן צֶמֶר הָאֲרָנְבִים שֶׁהוּא רַךְ וְחַם, וְעֵשָׂה לָהֶם כְּתָנוֹת מִמֶּנּוּ.

(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד
 מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח
 גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַחֵי לְעֹלָם:
 כב וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים הֵא אָדָם הָיָה יְחִידִי
 בְּעֹלָמָא מִנָּה לְמִידַע טַב וּבִישׁ וּכְעַן דִּילְמָא
 יוֹשִׁיט יָדָה וְיִסָּב אֶף מֵאִילָן חַיָּא וַיְכּוֹל
 וַיְחִי לְעֹלָם:

ה"י « הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ • הָרִי הוּא יְחִיד בַּתְּחִלּוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁאֵין יְחִיד בְּעֵלְיוֹנִים, וּמָה הִיא יְחִידָתוֹ? "לְדַעַת
 טוֹב וָרָע", מִה־שָּׂאִין כֵּן בְּהִמָּה וְחַיָּה. וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְגו' • וּמִשְׁתַּיָּה לְעוֹלָם, הָרִי הוּא קְרוֹב
 לַהֲטָעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו, וְלוֹמֵר אֶף הוּא אֱלוֹהִים. וַיֵּשׂ מִדְּרָשִׁי אַגְדָּה, אָבֵל אֵין מִיִּשְׁכִּין עַל פְּשׁוּטוֹ.

(כג) וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהִים מִגֻּן־עֵדֶן לְעַבְדָּא אֶת־
 הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:
 כג וַיִּשְׁלַח יְיָ אֱלֹהִים מִגִּיטָא דְעֵדֶן לְמַפְלַח
 בְּאַרְעָא דְאִיתְבְּרִי מִתְמָן:

(כד) וַיִּגְרֹשׂ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁפֹּן מִקְדָּם לְגִן־עֵדֶן אֶת־
 הַכְּרִבִּים וְאֵת הַחֵרֶב הַמַּתְהַפֶּכֶת לְשֹׂמֵר
 אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים:
 כד וַתִּרְיֵף יְת אָדָם וְאֲשֵׁרִי מִלְּקַדְמִין לְגִיטָא
 דְעֵדֶן יְת כְּרוּבִיא וְיֵת שְׁנַן חֲרָבָא דְמַתְהַפְכָא
 לְמִיטֵר יְת אוֹרַח אֵילָן חַיָּא:

ה"י « מִקְדָּם לְגֵן עֵדֶן • בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל גֵּן עֵדֶן, חוּץ לְגֵן. אֶת־הַכְּרִבִּים • מְלֹאכֵי חֲבֻלָּה. הַחֵרֶב הַמַּתְהַפֶּכֶת •
 וְלָהּ לַהֲטָא לְאִים עָלָיו מִלְּכַנְס עוֹד לְגֵן. תַּרְגוּם לַהֲטָא, שְׁנַן, כְּמוֹ שֶׁלֶף שְׁנָנָא, וּבִלְשׁוֹן לַע"ז לֵאמֹר (קְלִינְגט),
 וּמִדְּרָשִׁי אַגְדָּה יֵשׁ, וְאֵין אֵין כָּא אֵלָא לְפִשׁוּטוֹ.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

את הכרבים. הם מלאכי חבלה:
 הַחֵרֶב הַמַּתְהַפֶּכֶת. אֵין פִּירוּשׁוֹ
 שֶׁהָעֵמִיד 'לַהֲטָא' שֶׁל 'חֵרֶב מַתְהַפֶּכֶת',
 שֶׁהִלָּה אֵינוֹ דְּבָר כְּפִנֵּי עֲצוּמוֹ, אֵלָא
 הָעֵמִיד שֶׁם חֵרֶב, וְלָהּ (לְחֵרֶב) יֵשׁ
 לַהֲטָא [=לַהֲבָה, חֲלָקוֹ הַחֵד וְהַמְכַרֵּק שֶׁל
 הַחֵרֶב. כְּמוֹ (דְּבָרִים לֵב, מֵא. וּבְרָשִׁי שֵׁם) 'אִם
 שְׁנֹתֵי בְּרַק חֲרָבִי; אִם אֶחָד אֶת לַהֲבָה
 חֲרָבִי], עַל מְנַת לְעַצּוֹר בְּעַד הָאָדָם
 וְלֹאִיִּים עָלָיו, שִׁתְיִירָא מִלְּכַנְס עוֹד
 לְגֵן. וְכֵן הוּא תַּרְגוּם תִּיבַת 'לַהֲטָא':
 'שְׁנַן'. כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי:
 'שִׁלְף שְׁנָנָא' (סַנְהֶדְרִין פֶּב) [הוֹצִיא אֶת
 חוֹד הַלָּהֶב שֶׁל הָרִמָּח] וּבִלְשׁוֹן לַע"ז,
 לֵאמֹר (רֵא"ם). וּמַעֲרִיד רֵש"י: וּמִדְּרָשִׁי
 אַגְדָּה יֵשׁ הַמְבַּאֲרִים אֶת הָעֵנָן
 בְּדִרְכֵּים נוספות, וְאֵין אֵין כָּא אֵלָא
 לִיִּשְׁב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא:

עֲנִינֵינוּ הַמִּיּוּחָד שֶׁל הָאָדָם? שִׁישׁ לוֹ
 בִּינָה לְדַעַת טוֹב וָרָע; מָה שָּׂאִין כֵּן
 בְּהִמָּה וְחַיָּה, שָׂאִין כֵּהֵן דַּעַת
 לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לְרָע (גִּרָא):
 וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ. שְׁמָא יֹאכַל מֵעֵץ
 הַחַיִּים וַיְחַיָּה לְעוֹלָם. וּמִתּוֹךְ שְׁתִּיָּה
 לְעוֹלָם, הָרִי הוּא קְרוֹב – יֵשׁ בִּיכּוּלָתוֹ
 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְרָעָה בְּדַעַת שִׁישׁ בּוֹ, כְּדִי
 לַהֲטָעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו וְלוֹמֵר שָׂאֵף
 הוּא אֱלוֹהִים הַחַי וְקַיִים לְנִצָּח (נח"י).
 וּמַעֲרִיד רֵש"י: וַיֵּשׂ מִדְּרָשִׁי אַגְדָּה
 הַמְבַּאֲרִים אֶת הָעֵנָן בְּדִרְכֵּים נוספות,
 אָבֵל אֵין דְּבָרֵיהֶם מִיּוֹשְׁבִין עַל פְּשׁוּטוֹ
 שֶׁל מִקְרָא:

(כד) מִקְדָּם לְגֵן עֵדֶן. הָעֵמִיד אֶת
 הַכְּרִבִּים בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל גֵּן עֵדֶן, וְלֹא
 בְּתוֹךְ הָגֵן, אֵלָא הָעֵמִידִים מִחוּץ לְגֵן
 בְּצַד מִזְרָח, לְשֹׂמֵר עַל הַכְּנִיסָה לְגֵן:

(כא) כְּתָנוֹת עֹר. נִחְלָקוּ חֲכָמִים
 בְּמַהוּתָם שֶׁל כְּתָנוֹת הָעוֹר: יֵשׁ דְּבָרֵי
 אַגְדָּה הַאוֹמְרִים, שֶׁהַכְּוֹנָה הִיא
 לְבָגִדִים הַנִּצְמָדִים אֶל הָעוֹר, שֶׁדָּקִים
 וְחֲלָקִים כְּצִפְרָן הָיוּ, וְנִרְאִים כְּאִילוֹ
 מְדוּבָקִין עַל עוֹרָן שֶׁל אָדָם וְחַוָּה. וַיֵּשׂ
 אוֹמְרִים, שֶׁהַכְּוֹנָה הִיא לְבָגֵד הָעֵשׂוֹי
 מִדְּבַר הַבָּא מִן הָעוֹר שֶׁל בְּעֵל־חַיִּים,
 כְּגוֹן צֶמֶר הָאֲרָנְבִים שֶׁהוּא רַךְ וְחַם,
 וְרֹאֵי לְעֵשׂוֹת בְּגָדִים, וְעֵשָׂה לָהֶם
 כְּתָנוֹת מִמֶּנּוּ:

(כב) הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ. אַחֵר שֶׁאָבֵל
 הָאָדָם מֵעֵץ הַדַּעַת, הָרִי הוּא כְּמוֹ
 'הָאֶחָד' שֶׁבִּינֵינוּ, כְּלוּמָר נַעֲשֶׂה דוּמָה
 לְהַקְבִּי, שֶׁהָרִי מַעֲתָה הוּא יְחִיד –
 מִיּוּחָד וְאֵין דוּמָה לוֹ בַּתְּחִלּוֹנִים, כְּמוֹ
 שָׂאֵין, הַקְבִּי, יְחִיד וְאֵין דוּמָה לִי
 בְּעֵלְיוֹנִים, וּמָה הִיא יְחִידָתוֹ – מַהוּ

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת בראשית צו

ד (א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתְּהַרְלָה וַתֵּלֶד
אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה:
א וְאָדָם יָדַע יְת חַוָּה אֶתְתָּה וַעֲדִיאת וַיֵּלֶדֶת
יֵת קַיִן וַאֲמָרַת קָנִיתִי גִבְרָא (מִן) קָדָם יְיָ:

כ"י – וְהָאָדָם יָדַע • כָּבֵד קָדָם הַעֲנִין שֶׁל מַעֲלָה קָדָם שֶׁחֲטָא וְנִטְרַד מִזֵּן עֵדֶן, וְכֵן הַהֲרִיץ וַתֵּלֶד, שָׁאם
כְּתוּב "וַיָּדַע אָדָם", נִשְׁמַע שֶׁלְאַחַר שֶׁנִּטְרַד הָיָה לוֹ בָּנִים. קַיִן • עַל שֵׁם "קָנִיתִי". אֵת ה' • כְּמוֹ עַם ה',
כְּשֶׁבָרָא אוֹתִי וְאֵת אִישִׁי, לְבִדּוֹ בְּרָאנוּ. אָבֵל בְּזָה, שֶׁתַּפִּים אָנוּ עִמּוֹ (נדה לא). אֶת־קַיִן אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֵל •
ג' אֲתִים רַבּוּיִים הֵם, מְלַמֵּד שֶׁתְּאוֹמָה נולְדָה עִם קַיִן, וְעַם הָבֵל נולְדוּ שְׁתֵּים, לָכֵף נֶאֱמַר "וַתִּסָּף" (בראשית רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 262)

שְׁלֹשָׁה אֲתִים רַבּוּיִים הֵם (רש"י ד, א)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מִדּוּעַ הַקָּדִים רִש"י אֵת הַמִּזְאָחַר וּפְרִשׁ "אֵת ה'" לִפְנֵי "אֵת קַיִן". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהֵנָּה אֵין הַכֶּרֶחַ לְדַרְשׁ וַתֵּלֶד אֵת
קַיִן, שֶׁהָרִי זֶהוּ סִגְנוֹן לְשׁוֹן הַכְּתוּב (כְּמוֹ וַתֵּלֶד אֵת חֲנוּךְ – פסוק יז). אָבֵל מֵאַחַר שֶׁבִּפְסוּק הֵבֵא נֶאֱמַר פְּעָמִים "אֵת",
שֶׁאֵחָד מֵיִתֵּר וְבֵא לְרַבּוּת – הָרִי זֶה מְכַרֵּחַ שֶׁכָּל הַשְּׁלֹשָׁה אֲתִים שֶׁבִּפְסוּק רַבּוּיִים הֵם. וּמֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר קָנִיתִי אִישׁ אֵת ה',
וּפְרוּשׁוֹ עִם ה', מוֹכֵן שֶׁגַם שָׂאָר הַשְּׁלֹשָׁה אֲתִים פְּרוּשִׁים עִם: תְּאוֹמָה נולְדָה עִם קַיִן, וְעַם הָבֵל נולְדוּ שְׁתֵּים.

ב (ב) וַתִּסָּף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֵל וַיְהִי־הָבֵל רֹעֵה
צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:
ב וְאוֹסִיפֶת לְמִילֵד יֵת אַחוּהִי יֵת הָבֵל וַיְהִי
הָבֵל רֹעֵי עֶנָא וְקַיִן הָיָה פֹלַח בְּאַרְעָא:

כ"י – רֹעֵה צֹאן • לִפִּי שְׁנֵתְקַלְלָה הָאֲדָמָה פְּרִשׁ לוֹ מַעֲבֹדְתָהּ.

ג (ג) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה
לַיהוָה:
ג וַיְהִי מִסּוֹף יוֹמִין וְאִיתִי קַיִן מֵאַבָּא
דְּאַרְעָא תְּקַרְבְּתָא קָדָם יְיָ:

כ"י – מִפְּרִי הָאֲדָמָה • מִן הַגְּרוּעַ, וְיֵשׁ אַגְדָּה שֶׁאֲמוֹרַת: 'זֶרַע פִּשְׁתֵּן הָיָה'. (דְּבַר אַחֵר: מִפְּרִי, מֵאִיזָה שְׂבָא לִידּוֹ, לֹא טוֹב וְלֹא
מְבַחֵר).

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

בִּשְׂרָא, אוֹלָם לִפִּי שְׁנֵתְקַלְלָה הָאֲדָמָה,
פִּירִשׁ לוֹ הָבֵל מַעֲבֹדְתָהּ, וּבְחֵר
בְּרַעֲיִית צֹאן (רא"ם):
(ג) מִפְּרִי הָאֲדָמָה. מִן הַגְּרוּעַ
שֶׁבִּפְרִיזוֹת הָאֲדָמָה, וְלָכֵן לֹא רָצָה ה'
בְּמִנְחָתוֹ. וְיֵשׁ בְּדִבְרֵי חו"ל אַגְדָּה
שֶׁאֲמוֹרַת שֶׁהִפְרִי שֶׁהִבִּיא קַיִן לְמִנְחָה,
זֶרַע פִּשְׁתֵּן הָיָה, שֶׁהוּא הַמִּין הַגְּרוּעַ
מִבֵּין הַזֵּרְעִים הָרְאוּיִים לְמֵאֲכָל. (דְּבַר
אַחֵר – דִּרְךְ אַחֲרֵת לְפָרֵשׁ אֵת
הַדִּבְרִים, שֶׁמִּנְחָתוֹ שֶׁל קַיִן הִיְתָה
גְּרוּעָה, לֹא מִצַּד מִין הַפְּרִי, אֲלָא מִצַּד
אִיכוּתוֹ, שֶׁלֹּא דִקְדַּק לְבַחֵר אֵת
הַטּוֹבִים מִן הַרְעִים. וְהוּא שֶׁנִּקְטַ
הַכְּתוּב לְשׁוֹן 'מִפְּרִי' – כְּלוֹמַר מִתּוֹךְ
הַפְּרִיזוֹת, מֵאִיזָה שְׂבָא לִידּוֹ לָקַח
וְהִבִּיא, שֶׁלֹּא הִקְפִּיד עַל טוֹב וְלֹא עַל
מוֹבָחָר):

הוּא לְבִדּוֹ בְּרָאנוּ; אָבֵל בְּזָה –
בְּבְרִיאת קַיִן, שְׁוֹתִפִּים אָנוּ עִמּוֹ
[כְּמִבּוֹאָר בְּגִמְרָא (נדה לא) שֶׁלֹּשָׁה
שְׁוֹתִפִּין יֵשׁ בְּאָדָם, הַקִּבְ"ה וְאָבִיו וְאִמּוֹ]
(רא"ם):
אֵת קַיִן אֵת אָחִיו אֵת הָבֵל. תִּיבַת
'אֵת' בָּאָה בְּכָל מְקוֹם לְרַבּוּת דְּבַר נּוֹסֵף
מִלְבַּד הַכְּתוּב בְּמִפְּרִשׁ. וְכֵאֵן שֶׁנֶּאֱמָרוּ
ג' 'אֲתִים' – הָרִי שֶׁלֹּשָׁה רַבּוּיִים הֵם.
וְהַדְּבַר מְלַמֵּד שֶׁמִּלְבַּד קַיִן וְהָבֵל יֵלְדָה
חַוָּה עוֹד שְׁלֹשׁ בָּנוֹת: תְּאוֹמָה אַחַת
נולְדָה עִם קַיִן [שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'אֵת' אַחֵר],
וְעַם הָבֵל נולְדוּ עוֹד שְׁתֵּים [שְׁבו
בְּאִמּוֹ שְׁנֵי 'אֲתִים'], וְלָכֵף גַּם נֶאֱמַר
כֵּאֵן 'וַתִּסָּף' לָלֶדֶת, לְשׁוֹן הַמּוֹרָה עַל
לִידוֹת נּוֹסְפוֹת (ב"ר) (רא"ם):

(ב) רֹעֵה צֹאן. עֵיקַר מֵאֲכָלֶם הָיָה מִן
הָאֲדָמָה, שֶׁהָרִי עֲדִיין לֹא הוֹתֵר לָהֶם

ד (א) וְהָאָדָם יָדַע. פְּרִשָּׁה זוֹ כְּבֵר
הִיְתָה קוֹדֵם הַעֲנִין שֶׁל מַעֲלָה,
כְּלוֹמַר, קוֹדֵם שֶׁחֲטָא הָאָדָם וְנִטְרַד
(גור"ש) מִזֵּן עֵדֶן; וְכֵן הַהֲרִיץ וַתֵּלֶד
הָאִמּוֹרִים לְהֵלֵן, אִף הֵם אִירְעוּ לִפְנֵי
הַחֲטָא. וְעַל־כֵּן נִקְטַ כֵּאֵן הַכְּתוּב לְשׁוֹן
'וְהָאָדָם יָדַע', שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שֶׁהָאָדָם כְּבֵר
יָדַע אֵת חַוָּה מֵאֵן, שָׁאם כְּתוּב הַמִּקְרָא
בְּרִגְלוֹת לְשׁוֹנוֹ 'וַיָּדַע אָדָם', הִיְתָה
נִשְׁמַע שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הוּא לִפִּי הַסֵּדֶר,
וְהֵינּוּ טוֹעִים לְפָרֵשׁ שֶׁרַק לְאַחַר
שֶׁנִּטְרַד מִגֵּן־עֵדֶן הָיָה לוֹ בָּנִים (רא"ם):
קַיִן. הַמִּשְׁךְ הַכְּתוּב הוּא נְתִינַת טַעַם
לְקִרְיַאת שְׁמוֹ 'קַיִן': עַל שֵׁם 'קָנִיתִי'
וּגו':

אֵת ה'. פִּירוּשׁוֹ כְּמוֹ: עִם ה', וְכִוּוֹנַת
חַוָּה לוֹמַר בְּזָה: כְּשֶׁבָרָא ה' אוֹתִי וְאֵת
אִישִׁי, הָרִי לֹא נולְדָנוּ מֵאַב וְנָאם, אֲלָא

קרבנו של קין משופח או גרוע

ונבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה:

מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן היה (ד, ג. ובפירוש רש"י)

יש לעין מדוע הביא רש"י את האגדה שקרבנו של קין "זרע פשתן היה", דמה זה נוגע להבנת הכתובים?

ויש לומר בפשטות, דבזה באר דבר תמוה ביותר:

הרי קין הביא קרבן פמנחה ותודה לפניו יתברך, ואם כן תמוה מדוע הביא קרבן "מן הגרוע"? ויתירה מזו: לאחר שהביא את הקרבן וראה שלא נתקבל בשמים, כתוב "ויחר לקין מאד ויפלו פניו", וכי לא חשש שאם יקריב "מן הגרוע" לא יתקבל קרבנו?

ועל זה הביא רש"י את האגדה שהביא "זרע פשתן", שפשתן הוא מין משבח. דטעיותו של קין היתה שחשב שאף שהביא רק מסוג הצומח שהוא מין "גרוע", הרי מכיון שהביא מהמבחר שבמין הצומח יתקבל קרבנו. ומוכן הטעם שחיה לו פשלא נתקבל קרבנו. וזו היתה טעותו, דיש להביא לא רק מהמין המשבח אלא מסוג נעלה יותר, סוג החי וק"ל.

(ד) והבל הביא גם הוא מבכרות צאנו ומחלבהו וישע יהוה אליהבל ואליהבל מנחתו:

רש"י וישע • ויפן, וכן: "ואל מנחתו לא שעה", לא פנה. וכן "ואל ישעו", לא יפנו. וכן: (איוב יד) "שעה מעליו", פנה מעליו. וישע • ירדה אש ולחכה מנחתו.

(ה) ואל-קין ואל-מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו:

(ו) ויאמר יהוה אליה • לקין למה חרה לך ולמה נפלו פניך:

(ז) הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליה תשוקתו ואתה תמשל בו:

רש"י הלא אם תיטיב • פתגמו פרושו. לפתח חטאת רבץ • לפתח קברך חטאך שמור. ואליה תשוקתו • של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאנה להכשילך. ואתה תמשל בו • אם תרצה, תתגבר עליו.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

שמור – נשמר לחובתך, כדי להפריע ממך (ג"א, לבוש):
ואליה תשוקתו. הכתוב מדבר על החטאת הרובץ, ואומר: אליה תשוקתו של החטאת, שהוא משמש כאן ככינוי ל**יצר הרע**, אשר תמיד שוקק (משותק) ומתאנה להכשילך ב**חטאים** (ג"א):
ואתה תמשל בו. אף-על-פי שהוא מתאנה להכשילך, אין הדבר תלוי אלא בך, שאם תרצה תתגבר עליו (לבוש):

אל מנחתו של הבל? לפי שירדה אש מן השמים ולחכה (אכלה) את מנחתו של הבל, ולא את מנחתו של קין (ג"א):
(ז) **הלא אם תיטיב**. פתגמו באונקלוס, כך פירושו: 'הלא אם תיטיב עובדך ושתבק לך', אם תיטיב את מעשיך - שאת - אשא חטאתך ואסלח לך:
לפתח חטאת רבץ. אף אם לא תיטיב את מעשיך, הרי שלפתח קברך - ליום-הדין שלאחר מותך חטאך

(ד) **וישע**. פירושו: ויפן - פנה אל המנחה וקבלה ברצון. וכן מה שנאמר בקין: **ואל מנחתו לא שעה** - פירושו: לא פנה אליה ולא קבלה ברצון. וכן מצינו דוגמאות לכך במקרא: **ואל ישעו** בדברי שקר (שמות ה, טו) שמשמעו: כמו **'אל יפנו'** [לא יהא להם פונה לעסוק בדברי שקר]. וכן: **'שעה מעליו'** (איוב יד, ו) שמשמעו: כמו **'פנה מעליו'** [הרפה ממנו, עזבדו לנפשו]:
ובמה נודע שהקב"ה פונה רק וישע.

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת בראשית צט

(ח) וַיֹּאמֶר קִין אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בְּחֵיזָתָם בַּשָּׂדֶה
וַיִּקֶם קִין אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:

ש"י וַיֹּאמֶר קִין • נִכְנָס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי רִיב וּמִצָּה, לְהַתְעוֹלֵל עָלָיו לְהַרְגּוֹ, וַיֵּשׁ בָּזָה מִדְרָשִׁי אֲגָדָה, אָף זֶה יָשׁוּבוּ שֶׁל מִקְרָא.

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קִין אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:

ש"י אֵי הֶבֶל אָחִיךָ • לְהִכָּנֵס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי נַחַת, אוֹלֵי יָשׁוּב, וַיֹּאמֶר: 'אֲנִי הִרְגֵתִיו וְחָטָאתִי לָךְ'. לֹא יָדַעְתִּי • נִעְשָׂה כְּגוֹנֵב דַּעַת הַעֲלִיזָה. הֲשֹׁמֵר אָחִי • לְשׁוֹן תַּמָּה הוּא, וְכֵן כָּל ה"א הַנִּקְוָה בַּחֲטָף פֶּת"ח.

(י) וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה:

ש"י דְּמֵי אָחִיךָ • דָּמוֹ וְדָם וְנִרְעִיזָתוֹ. דָּבָר אַחֵר, שֶׁעָשָׂה בּוֹ פְּצָעִים הַרְבֵּה, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן נִפְשׁוּ יוֹצָאָה (סנהדרין לו').

(יא) וַעֲתָה אֲרוּר אַתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָהּ אֶת־פִּיהָ לִקְחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ:

ש"י מִן הָאֲדָמָה • יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנִּתְקַלְלָה הִיא כְּבָר בַּעֲוֹנָהּ, וְגַם כְּזוֹ הוֹסִיפָה לְחַטֹּא. אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לִקְחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ וְגו' • וְהִנֵּנִי מוֹסִיף לָהּ קִלְלָה אַצְלָךְ: "לֹא תִסֵּף תִּתְּכָחָה" (ספרים אחרים: הַלֵּל דְּבוּר אָחֵר, מ"מ מִן הָאֲדָמָה עַד כָּאן).

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

נִפְשׁוּ יוֹצָאָה, לְכַךְ נֹאמֶר 'דְּמֵי אָחִיךָ' בְּלִשׁוֹן רַבִּים:
(יא) מִן הָאֲדָמָה. כְּלוֹמֵר, אֲרוּר אַתָּה מֵאוֹתָהּ אֲדָמָה מְקוּלָּלָה, שְׂוִיתָהּ מִמָּה שֶׁנִּתְקַלְלָה הִיא כְּבָר בַּעֲוֹנָהּ (ראה רש"י לעיל א, יא), הִרִי שֶׁלֹּא פָּסְקָה מִרְעָתָה, וְגַם כְּזוֹ – בְּמַעֲשֶׂה הִרְיָגַת הֶבֶל הוֹסִיפָה לְחַטֹּא: אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לִקְחַת אֶת דְּמֵי אָחִיךָ וְגו'. שֶׁקִּלְטָה לְתוֹכָהּ אֶת דְּמֵי הֶבֶל, וְסִייעָה בְּיָדָךְ לֵאמֹד וְזָכְרוּ וּלְהַעֲלִים אֶת רְצִיחוֹתָהּ, עַל־כֵּן תִּתְּרָבָה אַצְלָךְ קִלְלַת הָאֲדָמָה בְּיוֹתֵר, וּמִלְכָּד הַקִּלְלָה הִרְאֵשׁוּנָה שֶׁתִּאֲכָלָנָה בְּעֶצְבוֹן וּבְיָעִיצָה אַפָּךְ, הִנֵּנִי מוֹסִיף לָהּ קִלְלָה מְרֻבָּה אַצְלָךְ, שֶׁהָאֲדָמָה לֹא תוֹסֵף תִּתְּכָחָה לָךְ (פסוק יב), כְּלוֹמֵר, אָף לְאַחֵר יִגִּיעַתְךָ הַרְבֵּה בְּעַבְדוּתָהּ, לֹא תִצְמִיחַ לָךְ אֲלֹא תִבּוֹאָה כְּחוֹשָׁה וּמוֹעֲשֶׂת (גרא):

וְנִעְשָׂה כְּגוֹנֵב דַּעַת הַעֲלִיזָה – כְּמִנְסָה לְהִסְתִּיר דְּבָרִים מִפְּנֵי יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת (רא"ם):
הַשֹּׁמֵר אָחִי. לְשׁוֹן תִּימָה הוּא – וְכִי שׁוֹמְרוֹ שֶׁל אָחִי אֲנִי, עַד שֶׁיֵּשׁ לִי לְדַעַת בְּכָל עַת הֵיכָן הוּא? וְכֵן כָּל ה"א הַבָּאָה בְּרֹאשׁ תִּיבָה, וְהִיא נִקְוָה בַּחֲטָף־פֶּתַח (ה') – הִרִי זֶה ה"א הַשְּׂאֵלָה, וּמוֹרָה שֶׁהַדָּבָר נֹאמֶר בְּלִשׁוֹן תְּמִיחָה:
(י) דְּמֵי אָחִיךָ. לֹא אָמַר 'דָּם אָחִיךָ' אֲלֹא 'דְּמֵי אָחִיךָ' (בְּלִשׁוֹן רַבִּים). כְּלוֹמֵר, דָּמוֹ וְדָם זִרְעִיזָתוֹ – כָּל צִאֲצָאִיו שֶׁהָיוּ עֲתִידִים לִצְאָת מִמֶּנּוּ צוֹעֲקִים אֵלָי מִן הָאֲדָמָה (רא"ם). דָּבָר אַחֵר – דָּרָךְ אַחֲרַת לְפָרֵשׁ אֶת לְשׁוֹן הַרְבִּים 'דְּמֵי אָחִיךָ', שֶׁכָּאֲשֶׁר בָּא קִין לְהַרוֹג אֶת הֶבֶל, עָשָׂה בּוֹ פְּצָעִים הַרְבֵּה הַמוֹצִיאִים דָּם, בְּמִקְוֹמוֹת שׁוֹנִים כְּגוֹפוֹ, מִשּׁוֹם שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן

(ח) וַיֹּאמֶר קִין אֶל הֶבֶל. לֹא פִירֵשׁ הַפְּתוּב מֶה אָמַר לוֹ, מִשּׁוֹם שֶׁאֵין חֲשִׁיבוֹת לְתוֹכָן הַדְּבָרִים, אֲלֹא כְּוִינַת הַפְּתוּב לִזְמֵר שֶׁנִּכְנָס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי רִיב וּמִצָּה (קִטְסָה) רַק מִתּוֹךְ כְּוִינָה לְהַתְעוֹלֵל עָלָיו – לְמִצּוֹא עֵילָה וְסִיפָה כְּלִשְׁוִי לְהַרְגּוֹ (רא"ם). וַיֵּשׁ בָּזָה מִדְרָשִׁי־אֲגָדָה הַמְּבֹאָרִים אֶת הַעֲנָן בְּדַרְכֵּים נוֹסְפוֹת, אָף בִּיאֹר זֶה הוּא יָשׁוּבוּ הַפְּשׁוּט שֶׁל הַמִּקְרָא:
(ט) אֵי הֶבֶל אָחִיךָ. אָף שֶׁהַקִּבָּה הָיָה יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא, כִּי הֶבֶל גָּלִי וְיֹדֵעַ לְפָנָיו, פָּנָה אֵלָיו בְּשִׂאלָה 'אֵי הֶבֶל אָחִיךָ' עַל־מִנַּת לְהִכָּנֵס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי נַחַת, שֶׁמִּתּוֹךְ כֵּךְ אוֹלֵי יָשׁוּב קִין וְיִתְוֹדֶה עַל חָטָאוֹ וַיֹּאמֶר 'אֲנִי הִרְגֵתִיו וְחָטָאתִי לָךְ' (ראה רש"י לעיל ג, ט):
לֹא יָדַעְתִּי. דִּימָה לְחָשׁוֹב שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַעֲלִים אֶת מַעֲשָׂיו מִפְּנֵי הַקִּבָּה,

(יב) **כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֱלֹהִים לֹא־תִסְכַּף תַּת־כַּחַהּ לָךְ** יב אַרְי תַּפְלַח בְּאַרְעָא לֹא תוֹסִיף לְמַתְּן חִילָה לָךְ מִטְּלָטִל וְגַלִּי תְּהִי בְּאַרְעָא:
נַע וְנָד תִּהְיֶה בְּאַרְץ:
 כ"י נַע וְנָד • אֵין לָךְ רְשׁוּת לְדוֹר בְּמָקוֹם אֶחָד.

(ג) **וַיֹּאמֶר קִין אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא:** (ג) וַיֹּאמֶר קִין אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא:
 כ"י גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא • בְּתַמִּיחָהּ, אַתָּה טוֹעֵן עֲלִינוּנִים וְתַחֲתוּנִים, וְעֲוֹנִי אֵי אֶפְשָׁר לָךְ לְטַעֵן? (כ"ד).

(יד) **הֵן גִּרְשִׁית אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךְ אָפְסָתָה וְהָיִיתִי נָע וְנָד בְּאַרְץ וְהָיָה כָל־מִצְאֵי יְהִרְגֵנִי:** (יד) הֵן גִּרְשִׁית אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךְ אָפְסָתָה וְהָיִיתִי נָע וְנָד בְּאַרְץ וְהָיָה כָל־מִצְאֵי יְהִרְגֵנִי:
 (טו) **וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הָרֶג לְקִין שְׁבַע־עֲתִים יִקָּם וַיֵּשֶׁם יְהוָה לְקִין אוֹת לְבַלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מִצְאוֹ:** (טו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הָרֶג לְקִין שְׁבַע־עֲתִים יִקָּם וַיֵּשֶׁם יְהוָה לְקִין אוֹת לְבַלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מִצְאוֹ:

כ"י לָכֵן כָּל־הָרֶג קִין • זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁקָּצְרוּ דְּבָרֵיהֶם, וְרָמְזוּ וְלֹא פָּרְשׁוּ: "לָכֵן כָּל־הָרֶג קִין", לְשׁוֹן גְּעָרָה, כֹּה יַעֲשֶׂה לוֹ, כִּךְ וְכך עָנְשׁוּ, וְלֹא פָּרַשׁ עָנְשׁוֹ. שְׁבַע־עֲתִים יִקָּם • אֵינִי רוֹצֵה לְהַנָּקֵם מִקֵּין עַכְשָׁיו, לְסוּף שְׁבַע־דּוֹרוֹת אֲנִי נֹקֵם נִקְמָתִי מִמֶּנּוּ, שֶׁיַּעֲמִיד לְמֶךְ מִבְּנֵי בְּנֵי וְיִהְיֶהגוֹ, וְסוּף הַמִּקְרָא שֶׁאָמַר: "שְׁבַע־עֲתִים יִקָּם", וְהוּא נִקְמַת הֶבֶל מִקֵּין, לְמַדְנִי שֶׁתַּחֲלַת הַמִּקְרָא לְשׁוֹן גְּעָרָה הִיא שְׁלֹא תִּהְיֶה בְּרִיָּה מִזִּיקָתוֹ. וְכִיּוֹצֵא בּוֹ (שְׁמוּאֵל ב ה'): "וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבוּסִי וַיִּגַּע בַּצַּנּוֹר", וְלֹא פָּרַשׁ מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ, אֲבָל דְּבַר הַכְּתוּב בְּרָמְזוֹ, "כָּל מִכָּה יְבוּסִי וַיִּגַּע בַּצַּנּוֹר וַיִּקְרַב אֶל הַשַּׁעַר וַיִּכְבְּשֵׁנוּ, וְאֵת הָעוֹרִים וְגו'", וְגַם אוֹתָם יִכָּה, עַל אֲשֶׁר אָמְרוּ:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

וְאִזְהָרָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה שְׁלֹא תִּהְיֶה שׁוֹם בְּרִיָּה מִזִּיקָתוֹ. כְּלוּמָר, סוּף הַמִּקְרָא מְלַמֵּד עַל תַּחֲלִיתוֹ, שְׁמוּתוֹ שְׁמוּבְרָהִים אֲנִי לְפָרַשׁ שְׁבַע־עֲתִים יִקָּם, עַל עָנְשׁוֹ שֶׁל קִין עֲצֻמוֹ, הָרִי שְׁמָמָר 'לָכֵן כָּל הָרֶג קִין' אֵין לוֹ הַשְׁלָמָה, וְעַל כֵּן פָּרַח אֵין זֶה אֶלָּא לְשׁוֹן גְּעָרָה, שְׁאִינָה מִפְּרָשׁת אֵת עָנְשׁוֹ. וְעוֹד אֲנִי מוֹצֵאִים בְּמִקְרָא לְשׁוֹן כִּיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהַמִּדְבָּר מְקַצֵּר בְּדִבְרֵי וְאֵינוֹ מְפָרַשׁ לְשׁוּמַע מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ. וַיֹּאמֶר דָּוִד בְּיוֹם הַהוּא כָּל מִכָּה יְבוּסִי וַיִּגַּע בַּצַּנּוֹר וְאֵת הַפְּסָחִים וְאֵת הָעוֹרִים שְׁנֵאֵי נֶפֶשׁ דָּוִד עַל־כֵּן יֹאמְרוּ עוֹר וּפְסָח לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת' (שְׁמוּאֵל־ב ה, ח), וְלֹא פִּירַשׁ מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ - מֶה שֶׁכָּרוֹ שֶׁל הָעוֹשֶׂה כָּל זֹאת, אֲבָל דְּבַר הַכְּתוּב בְּרָמְזוֹ, וְכִךְ יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ: "כָּל מִכָּה יְבוּסִי וַיִּגַּע בַּצַּנּוֹר" - כָּל מִי שֶׁיִּנְצֵחַ אֶת הַיְבוּסִים, וַיִּפְּגַע בַּצַּנּוֹר' [שֶׁהוּא מִגְדֵּל גְּבוּהָ וּמִבּוֹצֵר שְׁבוֹ בְּטָחוֹ הַיְבוּסִים] וַיִּקְרַב אֶל הַשַּׁעַר וַיִּכְבְּשֵׁנוּ, וְאֵת הָעוֹרִים וְגו' - כְּלוּמָר, וְגַם אוֹתָם יִכָּה - גַּם אֵת הַפְּסָלִים שֶׁל עוֹר וְשֶׁל פְּסָח שֶׁהָיוּ שָׁם וְשִׁמִּיד, עַל אֲשֶׁר

שִׁיטְלָה עַל הָעוֹבֵר עָלֶיהָ, אֶלָּא רִמְזוּ בְּקִצְרָה כָּל הָעוֹבֵר עַל הַדְּבָרִים... בְּלִי לְפָרַשׁ מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ, וְדִי בְּזֶה לְשׁוּמַע שֶׁיִּבְיִין וַיִּחְשׁוּשׁ מִחוּמְרַת הָעוֹנֶשׁ. בְּדִרְךְ זֶה מִזְהִיר הַקִּבָּה אֵת הַבְּרִיּוֹת שֶׁלֹּא לְפָגוּעַ בְּקֵין, כִּי כָּל מִי שֶׁיִּהְיֶהגו אֵת קִין... וְאֵינוֹ מְפָרַשׁ יוֹתֵר: שְׁבַע־עֲתִים יִקָּם, כְּאָמֹר, אֵין זֶה הַמִּשְׁךְ לְתַחֲלִילַת הַמִּקְרָא 'כָּל הָרֶג קִין', אֶלָּא כְּאֵן חוֹזֵר הַכְּתוּב לְעָנְשׁוֹ שֶׁל קִין עֲצֻמוֹ, עַל הָרִיגָתוֹ אֵת הֶבֶל: אֵינִי רוֹצֵה לְהַנָּקֵם מִקֵּין עַכְשָׁיו, אֶלָּא לְסוּף שְׁבַע־דּוֹרוֹת אֲנִי נֹקֵם נִקְמָתִי מִמֶּנּוּ, עַל־יְדֵי שֶׁיַּעֲמִיד לְמֶךְ מִבְּנֵי בְּנֵי וְיִהְיֶהגוֹ.

רש"י מוכיח מנין שהמקרא מתחלק לשנים: 'לכן כל הורג קין' לחוד, ו'שבעתיים יוקם' לחוד: וְסוּף הַמִּקְרָא הַזֶּה, שֶׁאָמַר 'שְׁבַע־עֲתִים יִקָּם' - וְהָרִי נִקְמָה זֶה הִיא בְּהִכָּרַח נִקְמַת הֶבֶל מִקֵּין בְּיַד לְמֶךְ [בְּדִבְרֵי לְמֶךְ (לַחֲלוֹן פְּסוּק כד) 'כִּי שְׁבַע־עֲתִים יִקָּם קִין וְלְמֶךְ שְׁבַע־עֲתִים יִשְׁבַּעֲהוּ'] - הוּא אֲשֶׁר לְמַדְנִי שֶׁתַּחֲלַת הַמִּקְרָא [לָכֵן כָּל הָרֶג קִין] לְשׁוֹן גְּעָרָה הִיא,

(יב) **נַע וְנָד**. וְזֶה עוֹנֵשׁ נוֹסֵף: שְׁאֵין לָךְ רְשׁוּת לְדוֹר בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא תִּגְלֶה וְתִנְדוֹד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם (ר"א, ג"א):
 (ג) **גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא**. בְּדִרְךְ תַּמִּיחָהּ (פְּלִיאָה) שֶׁאֵלּוֹ כֵּן, הָאֵם כֹּה גָּדוֹל עוֹנִי, עַד שֶׁלֹּא תוּכַל לְשַׁאֲתוֹ וּלְסַלֵּחַ לִּי? וְהִלָּא אַתָּה טוֹעֵן - הַקִּבָּה נוֹשֵׂא אֵת כָּל הָעֲלִינוּנִים וְהַתַּחֲתוּנִים, וְכִי רַק אֵת עוֹנִי אֵי אֶפְשָׁר לָךְ לְטַעֵן (לְשַׁאֲתוֹ)? (כ"ד):

(טו) **לָכֵן כָּל הָרֶג קִין**. אֵין בְּיוֹנֶת הַכְּתוּב לֹמֵר שֶׁיִּהְיֶהגו אֵת קִין יִנָּקֵם שְׁבַע־עֲתִים, אֶלָּא 'לָכֵן כָּל הָרֶג קִין' הוּא דְּבַר בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ, וּמִקְרָא זֶה הוּא אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁקָּצְרוּ דְּבָרֵיהֶם וְרָמְזוּ וְלֹא פָּרְשׁוּ בְּיוֹנֶתָם; חֲלָקוֹ הִרְאֵשׁוֹן שֶׁל הַפְּסוּק - 'לָכֵן כָּל הָרֶג קִין' - לְשׁוֹן גְּעָרָה וְאִזְהָרָה הוּא. שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּהְיֶהגו אֵת קִין - כֹּה יַעֲשֶׂה לוֹ, כִּךְ וְכִי יִהְיֶה עָנְשׁוֹ, וְלֹא פִּירַשׁ מֶהוּ עָנְשׁוֹ. כְּלוּמָר, בְּדִרְכָּה שֶׁל אִזְהָרָה חֲמוּרָה, שֶׁאֵין הַמְּזַהֵר צָרִיךְ לְפָרַשׁ מֶהוּ הָעוֹנֵשׁ

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ד - פרשת בראשית קא

הַעֲשֹׂה וְהַפְסֹחַ לֹא יָבֵא אֶל תּוֹךְ הַבֵּית, הַמִּכָּה אֶת אֱלֹהֵי, אֲנִי אֶעֱשֶׂנוּ רֹאשׁ וְשֵׁר, כָּאֵן קֶצֶר דְּבָרֵי, וּבְדָבָרֵי הַיָּמִים א' (י א) פֶּרֶשׁ יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשֵׁר. וַיֵּשֶׁשׁ ה' לְקִינֵן אוֹת • חֶקֶק לוֹ אוֹת מִשְׁמוּ בְּמַצְחוֹ. (סְפָרִים אַחֲרִים): דְּבָר אַחֵר: "כָּל מוֹצְאֵי וַיְהַגְנִי", הַבְּהֻמוֹת וְהַחַיּוֹת, אֲבָל בְּנֵי אָדָם עֲדִין לֹא הָיוּ שְׂיִירָא מֵהֶם, רַק אֲבִיו וְאִמּוֹ, וּמֵהֶם לֹא הָיָה יָרָא שְׂיִהַרְגוּהוּ, אֲלֵא אָמַר: עַד עֲכָשׁוּ הָיָה פִתְרָתִי עַל כָּל הַחַיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וּמִוֹרָאֲכֶם וְגו'", וְעֲכָשׁוּ, בְּשִׁבְלֵי עוֹן זֶה לֹא יִירָאוּ מִמֶּנִּי הַחַיּוֹת וַיְהַרְגוּנִי, מִיָּד: "וַיֵּשֶׁשׁ ה' לְקִינֵן אוֹת", הַחֲזִיר מוֹרָאוֹ עַל הַכֹּל.

(טז) וַיֵּצֵא קִיּוֹן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאַרְצֵי־נֹדֶד קְדָמָתָּהּ
 וַיִּשְׁלַטל דְּהוּה עֲבִידָא עֲלוּהִי מִלְקַדְמִין
 עֲדִין:
 טז ונפק קיון מן קדם יי ויטיב פארעא גלי
 ומשלטל דהוה עבידא עלוהי מלקדמין
 דגינתא דעדן:

כִּי וַיֵּצֵא מֶלֶךְ • יֵצֵא בַּהֲכֻנָּה, כְּגֹוֶב דַּעַת הָעֲלִינָה. בְּאֶרֶץ נֹד • בְּאֶרֶץ שָׁפֵל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם. קְדָמַת עֶדֶן • שָׁם גָּלָה אָבִיו כְּשֶׁגָּרַשׁ מִזֶּן עֶדֶן, שְׁנֵאמַר: "וַיִּשְׁכֵּן מִקְדָּם לְגֵן עֶדֶן וְגו'", לִשְׁמֹר אֶת שְׁמִירַת הָרֶךְ מִבּוֹא הַגֵּן, שֵׁשׁ לִלְמַד שֶׁהָיָה אָדָם שָׁם, וּמֵצִינוּ רֹחַ מְזֻרְחִית קוֹלֶטֶת בְּכָל מְקוֹם אֶת הַרְצָחִים, שְׁנֵאמַר: (דברים ד) "אֲזַי יִבְדִּיל מִשָּׁה וְגו' מִזֻּרְחָה שְׁמִשׁ". דְּבַר אַחֵר: "בְּאֶרֶץ נֹד", כָּל מְקוֹם שֶׁהָלַךְ הֵיחָה הָאֶרֶץ מִזְדַּעְזַעַת תַּחֲתָיו, וְהַבְרִיּוֹת אוֹמְרִים: "סוּרוּ מַעֲלִיו, זֶהוּ שֶׁהִג אֶת אַחִיו".

(ח) וַיֵּדַע קַיִן אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָרֵי וַתֵּלֶד אֶת-חֲנוּךְ וַיְהִי בִנָּה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

שְׁמִירַת דֶּרֶךְ מְבֹא הֶגֶן (ראה לעיל ג)
 כִּבֵּן, שְׁמִתוֹךְ כֶּף יֵשׁ לִלְמוֹד שְׁהִיָּה
 אֲדָם שׁוּהָ שָׁם - בְּאוֹתוֹ צֵד, וְאֶשֶׁר
 לִכֵּן הוֹצִבּוּ הַשּׁוֹמְרִים שָׁם. וּמִלְכָּד
 זֹאת מְצִיגוֹ, שְׁרוּחַ מוֹזְרָחִית הִיא
 אֶשֶׁר קוֹלֶטֶת בְּכָל מְקוֹם אֵת
 הַרוֹצְחִים, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר בְּפָרֶשֶׁת עֲרֵי
 הַמִּקְלָט (דברים ד, מא) 'אִזְּ יִבְדִּיל מוֹשֶׁה
 'וְגו'. מוֹזְרָחָה שְׁמֵשׁ... לִכֵּן שְׁמָה רוֹצֵחַ'
 [שֶׁלֹּשׁ עָרֵי מִקְלָט לְרוֹצְחִים בְּשִׁנְהָה,
 בְּמוֹזְרָחָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל]. וּבְשֶׁם
 שֶׁכָּל הַרוֹצְחִים גּוֹלִים לְמוֹזָח, כֶּף גִּלְהָ
 גַּם קִזְּנוּ לְקִדְמַת עֵדוֹן, לְצֵד מוֹזָח. דְּבִיר
 אַחֵר - דֶּרֶךְ אַחֶרֶת לְפָרֶשׁ אֵת
 הַדְּבָרִים: בְּאֶרֶץ נֹד - הָאֶרֶץ עֲצֻמָּה
 הֵיחָה מִתְנוֹדֶדֶת לוֹ, שֶׁכָּל מְקוֹם
 שֶׁהִיָּה הוֹלֵךְ שָׁם, הֵיחָה הָאֶרֶץ
 מְדוּעָזֶצֶת - מִתְנוֹדֶדֶת וְרוֹעֶצֶת
 תַּחֲתֵינִי, וְהַבְּרִיּוֹת [חַיּוֹת וּבְהֵמּוֹת]
 מִתְרַחֲקִים מִמֶּנּוּ וְאוֹמְרִים 'סוּרוּ -
 הִסְתַּלְּקוּ מֵעָלֵינוּ, שְׁזֵהוּ שְׁהִרְגָה אֵת
 אֲנַחֲנוּ' (תְּנֻחָמָא, ר"א ט):
 (יז) וַיְהִי קִזְּנוּ בּוֹנֵה עִיר, וַיִּקְרָא שֵׁם
 הָעִיר 'חֲנוּךְ', לְזִכְרֵ בְנוֹ חֲנוּךְ:

יִהְיֶה־גִּוְהוּ, שְׁהָרִי רַק אָבִיו וְאִמּוֹ הֵיוּ אֵל
בְּעוֹלָם, וּמִהֶם לֹא הָיָה יִרָא
שִׁי־הִגְוִהוּ, אֲלֵא אָמַר: 'עַד עֲכָשִׁי
הָיָה פְּחָדִי עַל כָּל הַחַיּוֹת, כְּמוֹ
שֶׁפְּתוּב (להלן ט, א) 'וּמִזֶּרֶם אֲכַבֵּם וְחַתְכֶּם
יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ' וְגו', וְעֲכָשִׁי
בְּשִׁבְלֵי עֵזֶן זֶה, שׁוֹב לֹא יִירָאוּ מִמֶּנִּי
הַחַיּוֹת וְיִהְיֶה־נִּי; מִיָּד - 'וַיֵּשֶׁם ה'
לְקֵץ אוֹת'. וְעַל יְדֵי זֶה הַחֲזִיר מוֹרָאוֹ
שֶׁל קֵץ עַל הַכֹּל):

(טז) וַיֵּצֵא קִוְיָ, אֵין הַכּוֹנֶנֶה שֶׁיֵּצֵא
מִמָּקוֹם מְסוּיָם, אֲלֵא בְּלוֹמֶר, יֵצֵא
בְּהַכְנֵעָה - פֶּטֶר עֲצָמוֹ מִתּוֹכָתוֹ שֶׁל
הַקֶּבֶד"ה, עַל יְדֵי שֶׁעָשָׂה עֲצָמוֹ כְּנִכְנָע,
כְּגֻזֵּב דַּעַת הָעֵלְיוֹנָה - כְּמִי שֶׁמְנַסֶּה
לְהַעֲלִים אֶת מַחֲשָׁבוֹת לְבֹ מִפְּנֵי יוֹדֵעַ
תַּעֲלּוֹמוֹת (ט"א):

בְּאָרְץ נֹדֶה, בְּאָרְץ הַנּוֹדִידִים, בְּלוֹמֶר
בְּאָרְץ שֶׁכָּל הַגּוֹלִים נִדִּים שָׁם,
וּמִקּוֹמָה בְּקֶדְמַת עֵדֶן (ט"א):

קֶדְמַת עֵדֶן, לְמוֹרְחוֹ שֶׁל גֶּן־עֵדֶן,
שָׁם גָּלָה אָבִיו (אָדָם הָרִאשׁוֹן)
כְּשֶׁגֻּרַשׁ מִגֶּן עֵדֶן, שְׁנֵאמַר 'וַיִּשְׁכֹּן
מִקְדָּם לְגֶן עֵדֶן' וְגו' לְשִׁמּוֹר אֶת

אָמְרוּ הַיְּבוּסִים, שֶׁכֵּל עוֹד שֶׁהָעוֹד
וּבְהִסָּפָה מְגִינִים עֲלֵיהֶם 'לֹא יִבֹּא דָּוִד
אֶל תּוֹךְ הַבֵּית' [לֹא יוּכַל לָבוֹא אֲלֵיהֶם
וּלְקַבֵּשׁם]. עַד כֵּאן דְּבַרֵּי דָּוִד. וְכוּנְתוֹ
לֵאמֹר - הַמִּכָּה אֶת כָּל אֵלוֹ אֲנִי
אֶעֱשֶׂנוּ רֹאשׁ וְיֹשֵׁר, אֲלֵא שֶׁכָּאן קֶצֶר
הַמִּקְרָא וְלֹא הַשְׁלִים דְּבָרָיו, וְלַעֲוֹמַת
זֹאת בְּדְבָרֵי-הַיּוֹמִים (א יא ו) שָׁבוּ חֲזָר
הַכְּתוּב שְׁנִית עַל עֵנֶן זֶה, פִּירֵשׁ אֶת
הַדְּבָרִים בְּמִלּוֹאֵם: וְיֵאמֶר דְּוִיד כֹּל
מִכָּה יְבוּסִי בְּרֹאשׁוֹנָה יִהְיֶה לִרֹאשׁ
וּלְשֹׁר* (ר"א ט, ג"א. מִדְּהַר-ל:)

וַיֵּשֶׁם ה' לְקִנּוֹ אוֹת. קָבַע לוֹ אוֹת
(סִימָן) שֶׁיִּגַּן עָלָיו, וְלֹא פִירֵשׁ הַכְּתוּב
מִהוּ הָאוֹת שְׁנִיתָן לוֹ. וְדָרְשׁוּ חו"ל
שֶׁחֶקֶק לוֹ הַקִּבֵּה "אוֹת" מִמְּהוּתוֹת
שֶׁבִשְׁמֹו הַקְּדוֹשׁ, בְּמִצְחוֹ שֶׁל קִין,
כִּסְמֵן מֵאֵת ה' שֶׁאֵין לְפָגוּעַ בוֹ (מִדְּהַר-ל:).

(ס"א: דְּבַר אַחֵר - דֶּרֶךְ אַחֲרֵת לְפָרֵשׁ
אֶת הַדְּבָרִים: חֲשֹשׁוּ שֶׁל קִין **כָּל**
מוֹצְאֵי יֵהֲרַגְנִי הִיָּה מִן הַבְּהֵמוֹת
וְהַחַיּוֹת שְׂיוּכָלוּ לַהֲרַגּוֹ, כִּי רַק מִמֶּה
הַתִּיבְרָא קִין, **אָבֵל בְּנֵי אָדָם עַדִּין לֹא**
הָיוּ בְּעוֹלָם **שִׁירָא מֵהֶם** שְׂמֵא

(יח) וַיֵּלֶד לְחִנּוֹךְ אֶת־עֵיזָר וְעֵיזָר יָלַד אֶת־מַחֲוִיאֵל
וּמַחֲוִיאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־
לֶמֶךְ:

כ"ח וְעֵיזָר יָלַד • יש מקום שהוא אומר בזכר 'הוליד', ויש מקום שהוא אומר 'ילד', שהלדה משמשת שתי לשונות: לדת האשה, נישטר"א בלע"ז, וזריעת תולדות האיש, אינזינדר"ר בלע"ז. כשהוא אומר 'הוליד', בלשון הפעיל, מדבר בלדת האשה: פלוני הוליד את אשתו, בן או בת. וכשהוא אומר 'ילד', מדבר בזריעת האיש, והוא בלע"ז אניידר"ר.

(יט) וַיִּקַּח־לוֹ לִמְךָ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֲרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה:

כ"ט וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ • לא היה לו לפרש כל זה, אלא למדנו מסוף הענין שקיים הקדוש-ברוך-הוא הבטחתו שאמר: "שבעתים יקם קין", ועמד למה לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי והרג את קין, והוא שאמר "כי איש הרגתי לפצעי וגו'". שתי נשים • (כ"ח) כֹּה הָיָה דִרְכָּן שֶׁל דֹּר הַמַּבּוּל: אחת לפרה ורביה ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרון (ספרים אחרים אינו), כדי שתעקר, ומקשטת ככלה ומאכילה מעדנים, ובהרמתה נזופה ואכלה כאלמנה. והוא שפרש איוב (כד כא): "רועה עקרה לא תלד, ואלמנה לא ייטיב", כמו שמפרש ב'אגדת חלק'. עדה • היא של פרה ורביה, על שם שמגנה עליו ומוסרת מאצלו (ספרים אחרים: מפאקלו). עדה תרגום של סורה. צלה • היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם בכראשית רבה.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

נשים, אחת לפרה ורביה, ואחת לצורך תשמיש בלבד, זו שהיא לתשמיש, היה בעלה משקה כוס של עקרון - נותן לה לשותות משקה שמבטל ממנה את כח ההולדה, כדי שתעקר - שלא תתעבר, ותעמוד ביניה, ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים כדי שתהא נאה, ובהרמתה - זו שעומדת לבנים, היה האיש מתעלם ממנה ואינו מכבדה, והיא נזופה (עלובה) ואכלה כאלמנה. והוא שפרש איוב (כד, כא) רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב [את העקרה שלעולם לא תלד הוא מפרנס, ואילו את העומדת לבנים הוא מניח כאלמנה, ואינו מייטיב עמה]. כמו שמפורש באגדת חז"ל בפרק חלק

(במסכת סנהדרין, ובכ"ח)

ערה. היא האשה של פריה ורביה, והיא קרויה בן על שם שהיא מגונה עליו ומוסרת (מורחקת) מאצלו (ס"א: מפאקלו). שלשון 'עדה' הוא תרגום של 'סורה' - עזובה ונטושה: צלה. היא האשה של תשמיש, והיא קרויה 'צלה' על שם שיושבת תמיד בצלו - לצדו ובקרבתו. דברי-אגדה

כשהוא אומר שהאיש 'ילד' - בלשון 'פעל', שהוא עצמו ילד, הרי שאין הכתוב מדבר ביציאת הנולד לאויר העולם, שזו אינה פעולת הזכר, אלא הכתוב מדבר בזריעת האיש, שהיא פעולת עצמו, והוא בלע"ז אניידר"ר. והוא ישוב לשון המקרא 'ועירד ילד' וגו'.

(יט) וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ. לשם פתיבת סדר תולדותם, היה די שיאמר הכתוב 'ולמך ילד את יבל', בדרך שנמנו הדורות הקודמים, ולא היה לו לפרש כל זה - כל מעשה למך עם נשיו, אלא כדי ללמדנו מסוף הענין, שקיים הקדוש-ברוך-הוא הבטחתו שאמר 'שבעתים יקם קין' (להלן פסוק כח), שלסוף שבעה דורות אכן נקם ממנו, כאשר עמד למך [שהוא עצמו היה דור שישי לקין] - לאחר שהוליד בנים ועשה על ידי זה לקין דור שביעי - והרג את קין. והוא שאמר למך לנשיו: כי איש הרגתי לפצעי וגו' (להלן פסוק כג) - הוא קין שנהרג על-ידו.

שתי נשים. כֹּה הָיָה דִרְכָּן הַרְעָה שֶׁל אִנְשֵׁי דֹר הַמַּבּוּל, שֶׁהָיוּ נוֹשָׁאִים שְׁתֵּי

(יח) וְעֵיזָר יָלַד. אף-על-פי שרק האשה יולדת ולא האיש, יש במקרא שתי צורות לשון, שבהן הלידה נחשבת כפעולת האיש: יש מקום שהוא אומר בזכר 'הוליד' - שמשמעותו שהאיש גרם לאשה שתלד, ויש מקום שהוא אומר שהזכר 'ילד' - שמשמעותו שהאיש בעצמו ילד. ואף-על-פי שהאיש לעולם אינו יולד, הרי שה'לידה' משמשת שתי לשונות - המלה 'לידה' יש לה שתי משמעויות: המשמעות האחת היא - לידת האשה, נישטר"א בלע"ז, כלומר יציאת התינוק מהאשה לאויר העולם. והמשמעות השנייה היא - זריעת תולדות האיש, אינזינדר"ר בלע"ז, כלומר פעולת האיש הגורמת שהאשה תתעבר ותלד, גם זו קרויה 'לידה'. לפיכך, כשהוא אומר שהאיש 'הוליד', בלשון הפעיל (4) [שגרם לאשה ללדת], הרי הוא מדבר בלידת התינוק מן האשה. ולכן כשאומרים 'פלוני הוליד בן או בת', הכוונה היא: פלוני הוליד 'את אשתו' - גרם לאשתו ללדת בן או בת; אבל

(ב) וַתֵּלֶד עֶדָה אֶת־יִבְלָה הִיא אִמִּי יִשָּׁב אָהֶל
כַּוְיִלִּידַת עֶדָה יֵת יִבְלָה הִיא הָוָה רַבְּהוֹן דָּכָל
דִּיתְבִּי מִשְׁפָּנִין וַמְרִי בָעִיר:
וּמִקְנָה:

(כא) וְשֵׁם אֶחָיו יוֹבֵל הוּא הִזָּה אֲבִי כָל־תַּפְשֵׁי כְּנֹזֹר
וְעֵינָב:
כא וְשֵׁם אֶחָיו יוֹבֵל הוּא הִזָּה הוּא הִזָּה רַבְהוֹן דְּקָל
דְּמִנְנָן עַל פּוּם נָבְלָא יִדְעֵי זִמְרָא כְּנֹזֹר
וְאֵבִיבָא:

הַ"שׁ תּוֹבֵל קִינּוֹ • תּוֹבֵל אֲמָנוֹתָיו שֶׁל קִינּוֹ. תּוֹבֵל, לְשׁוֹן תְּבָלִין, תּוֹבֵל וְהַתְּקִין אֲמָנוֹתָיו שֶׁל קִינּוֹ, לַעֲשׂוֹת כְּלֵי זֶזֶן לְרוֹצְחִים. לִטֵּשׁ כָּל-חֶרֶשׁ נִחָשֶׁת וּבִרְזָל • מַחֲדָד אֲמָנוֹת נִחָשֶׁת וּבִרְזָל, כְּמוֹ (אֵיב טו טז) : "יִלְטֹשׁ עֲצֵינִי לֵ"ן. חֶרֶשׁ, אֵינוֹ לְשׁוֹן פֶּעֶל (בְּקִשְׁתּוֹ) אֲלָא לְשׁוֹן פּוֹעֵל (בְּצִירָתוֹ), שֶׁהָרִי נִקְרָא קִמְץ קִטְוֹ וְטַעֲמוֹ לְמַשָּׁה, כְּלוּמֹר מַחֲדָד וּמִצְחָצֵחַ כָּל כְּלֵי אֲמָנוֹת נִחָשֶׁת וּבִרְזָל. נַעֲמָה • הִיא אֲשֶׁתוֹ שֶׁל נֹחַ, בְּבִרְאשִׁית רַבָּה.

הֵם בִּבְרָא שֵׁית־רֶבֶה:

ת'ופש כנור ועוגב, לא היה זה אלא
 כְּדִי לזַמֵּר בָּהֶם לַעֲבֹדָה-זֶה:
(כב) הַיֵּבֶל קִוְּן, לְמֹה נִקְרָא שְׁמוֹ
 תֹּבֶל-קִוְּן? עַל-שֵׁם שֶׁתֵּיבֶל **אוֹמְנוּתוֹ**
שֶׁל קִוְּן – שִׁפֵּר אֶת אוֹמְנוֹת הָרִצִּיחָה
 שֶׁל קִוְּן וְקִוְּנוֹ; **'תֹּבֶל'** הוּא **לְשׁוֹן**
'תְּבִלִּין' – בְּתַבְלִין הַמְּשֻׁבֵּיחַ וּמִתְקֵן
 אֶת טַעַם הַמֶּאֱכָל, כִּךְ **'תֵּיבֶל'** וְהַתְּקִין
 כָּלִים לְשַׁבֵּל **אוֹמְנוּתוֹ שֶׁל קִוְּן**, שֶׁקֵּן
 הָרַג בְּלֹא כָּלִי זִיּוֹן, וְכֹא זֶה וְלִמַּד
לַעֲשׂוֹת כָּלִי זִיּוֹן לְרוֹצְחִים (רא"ם):
וְיִטֹּשׁ כָּל חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבְרָזֶל
 פִּירוּשׁוֹ: מִחֲדָד אֶת כָּלִי הָאוֹמְנוּת
 הַמְּשֻׁמָּשִׁים לַעֲשִׂיַת הַנְּחֹשֶׁת וְהַבְּרָזֶל
 לַעֲשִׂיַת הַמִּתְכּוֹת קְרוֹיָה 'חֹרוֹשֶׁת',
 וְהַבָּלִים הַמְּשֻׁמָּשִׁים לְכָךְ קְרוִיִּים
 'חֹרוֹשִׁים'. וְאֵת הַבָּלִים הַלָּלוּ הָיָה
 תֹּבֶל-קִוְּן לוֹטֵשׁ. וְלִיטוּשׁ פִּירוּשׁוֹ
 'חִידוּד', כִּמּוֹ שֶׁמְצִינּוּ בַּמִּקְרָא: **'לִטֹּשׁ**
עֵינָיו לִי' (איוב טו, ט) [יְחַדֵּד הַשָּׁטָן אֶת
 עֵינָיו לְהִבִּיט עָלַי בְּהִבְטָה יְמִירָה].
 וּמוֹטִיף רַשִׁי: **'חֹרֵשׁ' אֵינוֹ לְשׁוֹן 'פַּעַל'**
 (שֶׁם הַדְּבָר אִזּוֹ הַחֲפֵץ שֶׁבּוֹ עוֹשִׂים

אֶת הַפְּעוּלָה) שְׁהִיָּה רָאוּי לִנְקֹדוֹ
 'חורש' בסגול, אֶלֶּא הוא לְשׁוֹן
 'פועל' (פְּעוּלָה בְּלִשׁוֹן הוֹוֶה, הַדְּבָר
 הַעוֹשֶׂה אֶת הַפְּעוּלָה) שִׁישׁ לִנְקֹדוֹ
 'חורש' בְּצִירִי. כְּלוּמֶר, 'חורש' אִינוֹ
 שֵׁם כָּלִי הַחֲרִישָׁה, שְׁהִיָּה פִירוּשׁוֹ
 שְׁהִיָּה לוֹטֵשׁ אֶת ה'חֹרֶשׁ הַעֲשׂוֹי
 מִנְּחוּשֶׁת וּבְרָזָל, אֶלֶּא 'חורש' הוּא
 הַפְּעוּלָה הַנַּעֲשִׂית עַל יְדֵי הַכָּלִי,
 וּפִירוּשׁ הַכְּתוּב הוּא, שְׁהִיָּה לוֹטֵשׁ אֶת
 הַכָּלִי 'הַחֹרֶשׁ אֶת הַנְּחוּשֶׁת וְאֶת
 הַבְּרָזָל'. שְׁהִיָּה נִקְוֵד קִמְזוֹ קִטָּן (דְּהִיָּינוֹ
 בְּצִירִי) וְטַעְמוֹ - טַעַם הַקְּרִיָּאָה הוּא
 לְמַטָּה (מְלַרַע, בְּסוֹף הַתִּיבָה) עַל
 הַרְ"שׁ, וְאִילוּ הָיָה זֶה שֵׁם עֶצֶם בְּלִשׁוֹן
 'פועל', הָיָה נִקְוֵד סְגוּל וְטַעַם הַקְּרִיָּאָה
 הָיָה לְמַעְלָה (מְלַעִיל, בְּרֹאשׁ הַתִּיבָה).
 וְכֵן יִתְפָּרֵשׁ לוֹטֵשׁ כֹּל חֹרֶשׁ נְחוּשֶׁת
 וּבְרָזָל - כְּלוּמֶר, מַחֲדֵד וּמַצְחִיצָה כֹּל
 כְּלֵי הָאוּמָנוּת הַחוּרָשִׁים אֶת הַנְּחוּשֶׁת
 וְהַבְּרָזָל (גֵּרָא הַחוּבָר):
 נַעֲמָה. הַזְכִּירָה הַכְּתוּב מִשּׁוּם שְׁהִיא
 אֲשֶׁתוֹ שֶׁל נָח (בִּר' גֵּרָא):

♦ יום שישי כ"ג תשרי ♦

(כג) וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנַשְׂיו עֲדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נָשִׁי
לְמֹד הַאֲזִנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הִרְגָתִי לְפַעְעִי וַיִּלְד
לְחִבְרָתִי:

כג וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנַשְׂיו עֲדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן
קוֹלִי נָשִׁי לְמֹד אֲצִימָא לְמִמְרִי לֹא גִבְרָא
קְטָלִית דְּבִדְלִילָה אֲנָא סְבִיל חוּבִי וְאִף לֹא
עוֹלִימָא חֲבִלִית דְּבִדְלִילָה יִשְׁתִּימִי זְרַעִי:

ס"א שְׁמַעַן קוֹלִי • שְׁהִיו נָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִתְשַׁמִּישׁ, לִפִּי שְׁהֵרַג אֶת קִין וְאֵת תּוֹבֵל קִין בְּנוֹ, שְׁהִיָּה לְמֹד
סוּמָא וְתוֹבֵל קִין מוֹשְׁכוֹ, וְרָאָה אֶת קִין וְנִדְמָה לוֹ כְּחִיָּה, וְאָמַר לְאִבּוֹ לְמִשְׁךָ בְּקֶשֶׁת, וְהִרְגוּ, וּבִיּוֹן שִׁידַע
שְׁהוּא קִין זָקֵנוּ, הִכָּה כֹּף אֶל כֹּף וְסָפַק אֶת בְּנוֹ בִּינְיָהֶם וְהִרְגוּ, וְהָיוּ נָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ וְהוּא מְפִיֶּסֶן.
שְׁמַעַן קוֹלִי • לְהַשְׁמַע לִי לְתַשְׁמִישׁ: 'וְכִי אִישׁ אֲשֶׁר הִרְגָתִי, לְפַעְעִי הוּא נְהָרַג, וְכִי אֲנִי פֶּצַעְתִּי מִזִּיד, שְׁהִיָּה
הַפֶּעַע קְרוֹי עַל שְׁמִי? וַיִּלְד אֲשֶׁר הִרְגָתִי, לְחִבְרָתִי נְהָרַג? כְּלוֹמַר עַל יְדֵי חֲבֵרְתִּי, בְּתַמְיָהָ. וְהִלֵּא שׁוֹגֵג אֲנִי
וְלֹא מִזִּיד, לֹא זָהוּ פֶּעַעִי וְלֹא זָהוּ חֲבֵרְתִּי. פֶּעַע • מַכַּת חֶרֶב, אוֹ חֵץ, מִקַּדְוֹר"ה בְּלַע"ז.

(כד) כִּי שְׁבַעְתִּים יָקָם קִין וְלְמֹד שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה:
כד אַרִי לְשַׁבְעָא דְרִין אִיתְלִין לְקִין הִלֵּא
לְלִמָּד בְּרָה שְׁבַעִין וְשִׁבְעָא:

ס"א כִּי שְׁבַעְתִּים יָקָם קִין • קִין, שְׁהֵרַג מִזִּיד, נִתְּלָה לוֹ עַד שְׁבַעָה דְּוֹרוֹת, אֲנִי שְׁהִרְגָתִי שׁוֹגֵג, לֹא כָל־שָׁפָן
שִׁיתְלָה לִי שְׁבִיעִיּוֹת הִרְבָּה?. שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה • לְשׁוֹן רַבּוֹי שְׁבִיעִיּוֹת אֲחִזּוּ לוֹ, כֹּף דְּרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא. וּמִדְרַשׁ
בְּרַאשִׁית רַבָּה: לֹא הֵרַג לְמֹד כְּלוֹם, וְנָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִשְׁקִימוּ פְרִיָּה וְרִבְיָה, לִפִּי שְׁנִגְזָרָה גְזָרָה לְכָלוֹת
זְרַעוֹ שֶׁל קִין לְאַחַר שְׁבַעָה דְּוֹרוֹת, אָמְרוּ: 'מָה אָנוּ יוֹלְדוֹת לְבָהֳלָה. לְמַחֵר הַמַּבּוּל בָּא וְשׁוֹטֵף אֶת הַכָּל'.
וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן: "וְכִי אִישׁ הִרְגָתִי לְפַעְעִי", וְכִי אֲנִי הִרְגָתִי אֶת הַכָּל שְׁהִיָּה אִישׁ בְּקוּמָה וַיִּלְד בְּשָׁנִים, שְׁהִיָּה

רש"י כפשוטו - מהדורות לשם

אֲנִי - שְׁלֹא הִרְגָתִי אֶלָּא בְּשׁוֹגֵג -
לֹא כָל־שָׁפָן שִׁיתְלָה לִי וְעַנְשִׁי יִדְחָה
שְׁבִיעִיּוֹת [תְּקוּפוֹת שֶׁל שְׁבַעָה דְּוֹרוֹת]
הִרְבָּה:
שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה. לְשׁוֹן רַבּוֹי שְׁבִיעִיּוֹת
אֲחִזּוּ לוֹ - 'שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה' הָאִמּוֹר
כָּאן, אֵין פִּירוּשׁוֹ מִסְפֵּר מְדוּיָק שֶׁל
שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה דְּוֹרוֹת, אֶלָּא כְּאִילוּ
אוֹמֵר 'כְּהֵנָּה וְכַהֲנָה' יֵשׁ לַעֲבֹב אֶת
עֲנָשִׁי, וְלִהְיוֹת עָלַי פִּי כְּמֵה מֵאֲשֶׁר הוֹקֵל
לְקִין. כֹּף דְּרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא (בַּעַל
מִדְרַשׁ־תַּנְחוּמָא) אֶת מַעֲשֵׂה לְמֹד
וְנָשִׁיו. וּבְמִדְרַשׁ־בְּרַאשִׁית־רַבָּה מְצִינוּ
דֶּרֶךְ אַחֲרֵת לְפָרֵשׁ הָעֵנָן, שְׁלֹא הֵרַג
לְמֹד כְּלוֹם, וְהָיוּ נָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ
מִשְׁקִימוּ פְרִיָּה וְרִבְיָה וּכְבָר הוֹלִידוּ
לוֹ בָּנִים. וּמִדּוּעַ פָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ? לִפִּי
שִׁידְעוּ שְׁנִגְזָרָה גְזָרָה מֵאֵת ה' לְכָלוֹת
- לְהַשְׁמִיד אֶת זְרַעוֹ שֶׁל קִין לְאַחַר
שְׁבַעָה דְּוֹרוֹת, אָמְרוּ, לְשֵׁם מָה אָנוּ
יּוֹלְדוֹת לְבָהֳלָה - לְבַטְלָהּ, לְחִינָם אָנוּ
יּוֹלְדוֹת בָּנִים, שְׁהִירִי לְמַחֵר הַמַּבּוּל בָּא
וְשׁוֹטֵף אֶת הַכָּל: וְהוּא (לְמֹד) אוֹמֵר
לָהֶן, 'וְכִי אִישׁ הִרְגָתִי לְפַעְעִי',

- מִשּׁוּם שֶׁאֲנִי פֶּעַעְתִּי אוֹתוֹ הוּא
נְהָרַג' - כְּלוֹמַר, וְכִי אֲנִי פֶּעַעְתִּי
בְּמִזִּיד, שְׁהִיָּה רָאוּי שֶׁהַפֶּעַע שְׁגָרָם
לְמוֹתוֹ יִהְיֶה קְרוֹי עַל שְׁמִי? וַיִּלְד
(תּוֹבֵל־קִין) אֲשֶׁר הִרְגָתִי, כְּלוֹם נִחְשָׁב
הַדְּבָר כִּי לְחִבְרָתִי נְהָרַג' - כְּלוֹמַר,
וְכִי עַל־יְדֵי חֲבֵרְתִּי (מַכַּתִּי) נְהָרַג,
הָאֵם הִכִּיתִי אוֹתוֹ בְּמִזִּיד, כֹּף שֶׁתִּהְיֶה
הַחֲבוּרָה קְרוֹיָה עַל שְׁמִי? וּבְדֶרֶךְ תַּמְיָה
שְׁאֵלָם כֵּן, וּכְוִינָתוֹ לֹאמַר: 'וְהִלֵּא שׁוֹגֵג
אֲנִי וְלֹא מִזִּיד, וְכִיּוֹן שְׁעִשִׁיתִי זֹאת
בְּלֹא כְּוִינָה, הִרִי לֹא זָהוּ פֶּעַעִי וְלֹא
זָהוּ חֲבֵרְתִּי, אֶלָּא שְׁלֹא בְּאִשְׁמַתִּי
נִסְתַּבֵּב הַדְּבָר עַל־יְדֵי, וּמִדּוּעַ אֲפּוֹא
תִּשְׁפֹּטוּנִי כְּרוּצָח:
פֶּעַעִי. 'פֶּעַע' פִּירוּשׁוֹ מַכַּת חֶרֶב אוֹ
חֵץ, הַפּוֹעֲצַת אֶת הַבָּשָׂר וּמוֹצִיָּהָ דָם.
מִקַּדְוֹר"ה בְּלַע"ז:
(כד) כִּי שְׁבַעְתִּים יָקָם קִין • כְּלוֹמַר,
עָנְשׁוֹ שֶׁל קִין נִתְּקִים בּוֹ לְסוֹף שְׁבַעָה
דְּוֹרוֹת. וְכֹךְ אוֹמֵר לְמֹד לְנָשִׁיו: וְהִלֵּא
הַדְּבָרִים קֹל־וְחוֹמֵר, וּמָה קִין שְׁהֵרַג
אֶת הַכָּל אֲחִיו בְּמִזִּיד - נִתְּלָה לוֹ -
נִדְחָה עָנְשׁוֹ עַד שֶׁחָלְפוּ שְׁבַעָה דְּוֹרוֹת,

(כג) שְׁמַעַן קוֹלִי. לְמָה הוּצָרָךְ לְבַקֵּשׁ
שִׁישְׁמַעוּ אֶת קוֹלוֹ? מִשּׁוּם שְׁהִיו נָשִׁיו
פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִתְשַׁמִּישׁ, לִפִּי שְׁהֵרַג
אֶת קִין וְאֵת תּוֹבֵל־קִין בְּנוֹ. וְכֹךְ אֵירַע
הַדְּבָר: שְׁהִיָּה לְמֹד סוּמָא (עֶגֶר) וּבְנוֹ
תּוֹבֵל־קִין מוֹשְׁכוֹ - מוֹלִיךְ אוֹתוֹ
וּמִרְאָה לוֹ אֶת הַדְּרָךְ, וְרָאָה תּוֹבֵל־קִין
אֶת קִין מִרְחוֹק, וְנִדְמָה לוֹ כְּטַעוֹת
כְּחִיָּה, וְאָמַר לְאִבּוֹ לְמִשְׁךָ בְּקֶשֶׁת,
וְכֹךְ עָשָׂה לְמֹד, וְזָרַק בּוֹ חֵץ וְהִרְגוּ.
וּבִיּוֹן שִׁידַע - בְּשִׁנּוּדֵעַ לְלִמָּד שֶׁהִנְהָרַג
הוּא קִין זָקֵנוּ, הִכָּה כֹּף אֶל כֹּף בְּכַח
רַב מִתּוֹף צֶעַר, וְלֹא יָדַע שֶׁבְנוֹ תּוֹבֵל־
קִין עוֹמֵד בֵּין שְׁתֵּי כְּפוֹת יְדָיו, וְסָפַק
(מִחֵץ) אֶת בְּנוֹ בִּינְיָהֶם וְהִרְגוּ. וּמֵאֵז
אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה, הָיוּ נָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ,
וְהוּא מְדַבֵּר עַל לָבָן וּמְפִיֶּסֶן 'שְׁמַעַן
קוֹלִי', כְּלוֹמַר לְהַשְׁמַע לִי לְתַשְׁמִישׁ.
וְכֹךְ מִתְּפַלֵּא לְמֹד עַל הַתִּנְהַגּוּת שֶׁל
נָשִׁיו כְּלָפִיו, וְטוֹעֵן בְּפִנְיָהֶם עַל חֲפוּתוֹ
מֵאֲשָׁמָה, כִּי מֵאֲחֵר שְׁלֹא הִתְכַּפְּוּ
לְהִרְוֹג, אֵין זֶה נִחְשָׁב שְׁהוּא אֲשֶׁר גָּרַם
לְמוֹתָם: 'וְכִי הָאִישׁ (קִין) אֲשֶׁר
הִרְגָתִי, הָאֵם נִחְשָׁב הַדְּבָר כִּי לְפַעְעִי

שיעור יומי ליום שישי כ"ג תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – ה – פרשת בראשית קה
 זרעי כלה באותו עון? ומה קין שהרג, נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי, לא כל-שכן שיתלו לי
 שביעיות הרבה? וזהו קל-יחמר של שטות. אם כן, אין הקדוש-ברוך-הוא גובה את חובו ומקיים את
 דברו.

(כה) וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא
 אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת־לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֲרֵי תַחַת
 הָבֶל כִּי הָרְגוּ קַיִן:

ה"י וַיֵּדַע אָדָם וגו'. בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם: 'וכי עליכם לדקדק על
 גזרתו של מקום? אתם עשו מצותכם, והוא יעשה את שלו'. אמרו לו: 'קשט עצמך תחלה, והלא פרשת
 מאשתך זה מאה ושלשים שנה, משננסה מיתה על ידך, מיד: 'וידע אדם וגו'', ומהו עוד? ללמד,
 שננסה לו תאנה על תאנה (בראשית רבה).

(כו) וּלְשֵׁת גַּם־הוּא יָלַד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ
 אִזּוֹ הוֹחֵל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְהוָה:

ה"י אִזּוֹ הוֹחֵל. לשון חלין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקדוש-ברוך-הוא,
 לעשותן אלילים ולקרותן אלהות.

ה (א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם
 בְּדִמּוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:

ה"י זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם. זו היא ספירת תולדות אדם, ומדרשי אגדה יש רבים. ביום ברא וגו'.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

על תאנותו הראשונה (כד):
 (כו) אִזּוֹ הוֹחֵל. לשון התחלה, אף יש
 במשמעו גם לשון 'חולין'. כלומר,
 באותו הדור התחילו לחלל את
 קדושת השם, ונעשה בדבר חול
 בעיניהם לקרא את שמות האדם
 ואת שמות העצבים (האלילים)
 בשמו של הקדוש-ברוך-הוא,
 והתחילו לעשותן עבודה-זרה
 ולקרותן אלהות (גרא):
 ה (א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם.
 אין פירושו 'ספר' ממש, אלא
 כלומר: זו היא ספירת – סיפור
 תולדות האדם (כ"ה). ומדרשי-אגדה
 יש רבים המבארים זאת בדרכים
 אחרות:
 ביום ברא וגו'. מגיד בזה הכתוב,
 שספר תולדותיו התחיל 'ביום ברא',
 נמצינו למדים שבו ביום שנברא
 אדם, כבר הוליד בנים (קין והבל):

לידת שת למעשה למך, משום שזה
 גרם לוה, שפיון שלא שמעו נשיו
 לדבריו, בא לו למך אצל אדם
 הראשון וקבל – התלונן על נשיו
 הפורשות ממנו. אמר להם אדם לנשי
 למך: 'וכי עליכם לדקדק על גזירתו
 של מקום ולחשב חשבונות שמים?
 אתם עשו מצותכם והוא (הקב"ה)
 יעשה את שלו אמרו לו נשי למך
 לאדם: 'קשט עצמך תחלה – עד
 שאתה בא 'לקשט' אותנו, כלומר
 ליישר את מעשיך, 'קשט' עצמך
 ויישר את מעשיך תחילה, והלא אף
 אתה אינך עושה במצוותך, שפרשת
 מאשתך זה מאה ושלשים שנה, מאז
 שננסה מיתה לעולם על ידך ממות
 חטא עץ הדעת. מיד קיבל אדם את
 דבריהן, וידע אדם וגו'. ומהו זה
 שנאמר 'וידע אדם עוד? ללמדך
 שננסה לו עוד ריבוי תאנה, בנוסף

כלומר, וכי אני הרגתי את הבל –
 והוא קראו 'איש' ו'לד' לפי שהיה
 איש בקומה (גבוה באיש) וילד
 (צעיר) בשנים – שהיה זרעי כלה
 באותו עון שלא אני עשיתי. והלא
 הדברים קל-יחומר: ומה קין שהיה זה
 שהרג את הבל, ובחטאו נגזרה
 הגזירה, מכל מקום נתלה לו ענשו
 שבעה דורות, אני שלא הרגתי ולא
 חטאתי כלל, לא כל-שכן שאני ופאי
 שידחה העונש מעלי, ויתלו לי
 שביעיות הרבה. ואולם, זהו קל-
 יחומר של שטות, שכן אם יקבל
 הקב"ה טענה זו ויסיף לדחות את
 דינו, הרי שגם הדורות הבאים יש
 להם לטעון כן, ויפטרו עצמם מן הדין,
 ואם כן לעולם אין הקדוש-ברוך-
 הוא גובה את חובו של קין, ואינו
 מקיים את דברו להנצח ממנו:
 (כה) וַיֵּדַע אָדָם וגו'. הסמיך הכתוב

(ב) זָכַר וְנִקְבְּהָ בְּרֵאשִׁית וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁמָם
אָדָם בְּיוֹם הַבְּרֵאשִׁית:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לג עמ' 80)

וַיִּבְרָךְ אוֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שֵׁמָם אָדָם (ה, ב)
הָאָדָם נִקְרָא בְּאַרְבָּעָה תַּאֲרִים. אָדָם - מַעֲלַת הַשְּׂכָל. אִישׁ - מַעֲלַת הַמּוֹדוּת. גֵּבֶר - הַהֲתַגְבְּרוּת לְהַשִּׁיג מַעֲלַת הַשְּׂכָל אוֹ מַעֲלַת הַמּוֹדוּת, הֵינּוּ שְׂגֹבֵר עוֹסֵק עִם הָאָנוּשׁ, לְהַגְבִּיהוּ לְמַעֲלַת אָדָם אוֹ לְמַעֲלַת אִישׁ. זֶהוּ וַיִּבְרָךְ אוֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שֵׁמָם אָדָם - הַשֵּׁם הַנִּזְכָּר בְּיִזְכָּר, הַמּוֹדָה עַל תְּכֵלִית שְׁלֵמוֹת הָאָדָם. וְיֵשׁ לְהַעִיר מִ'שְׂדֵי חֲמֹד' (א כָּלִים מַע' א אוֹת עו): אָדָם הוּא כְּנוֹי לְאִינִישׁ דְּעֵלְמָא שְׂאִינוּ תְּלַמִּיד חֲכָם כו', עֵין שֵׁם בְּאַרְכָּה.

(ג) וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֹּלֶד בְּדָמוֹתוֹ
בְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:
רש"י - שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה • עַד כָּאן פִּירֵשׁ מִן הָאִשָּׁה (ב"ר).

(ד) וַיְהִי וַיִּמְיֹאֲדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה
מֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(ה) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חָי תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה
וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת:

(ו) וַיְחִי־שֵׁת חֲמִשָּׁה שָׁנִים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־
אֲנֹשׁ:

(ז) וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֲנֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(ח) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי שֵׁת תִּשְׁעַ מֵאָה וּתְרַמֵּא
עֶשְׂרֵי שָׁנִים וַיָּמָת:

(ט) וַיְחִי אֲנֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־קִינָן:

(י) וַיְחִי אֲנֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קִינָן חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה
שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

(יא) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי אֲנֹשׁ חֲמִשָּׁה שָׁנִים וּתִשְׁעַ מֵאוֹת
שָׁנָה וַיָּמָת:

(יב) וַיְחִי קִינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מֶהֱלָאֵל:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(ג) שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה. שָׁמֶן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּבְרָא וְהוֹלִיד אֶת קֵינָן וְאֵת הָכֹל - עַד כָּאן - עַד עֵתָהּ, בְּהִיוּתוֹ שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה - פִּירֵשׁ מִן הָאִשָּׁה (ב"ר) (רא"ם):

- (יג) וַיְחִי קֵינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַהֲלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
- (יד) וַיְהִי כָּל־יְמֵי קֵינָן עֶשְׂרִי שָׁנִים וַתֵּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
- (טו) וַיְחִי מַהֲלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־יֶרֶד:
- (טז) וַיְחִי מַהֲלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
- (יז) וַיְהִי כָּל־יְמֵי מַהֲלָאֵל חֲמֵשׁ וַתֵּשַׁע־שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
- (יח) וַיְחִי־יֶרֶד שְׁתַּיִם וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־חֲנוּךְ:
- (יט) וַיְחִי־יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
- (כ) וַיְהִי כָּל־יְמֵי־יֶרֶד שְׁתַּיִם וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַתֵּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
- (כא) וַיְחִי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח:
- (כב) וַיִּתְחַלֵּף חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
- (כג) וַיְהִי כָּל־יְמֵי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה:
- (כד) וַיִּתְחַלֵּף חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנֹו כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים:
- יג וַיְחִי קֵינָן בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת מַהֲלָאֵל תְּמַנִּי מָאָה וְאַרְבַּעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
- יד וַיְהִי כָּל יוֹמֵי קֵינָן תֵּשַׁע מָאָה וְעֶשְׂרִי שָׁנִין וַיָּמָת:
- טו וַיְחִי מַהֲלָאֵל שְׁתֵּין וְחֲמֵשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת יֶרֶד:
- טז וַיְחִי מַהֲלָאֵל בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת יֶרֶד תְּמַנִּי מָאָה וַתְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
- יז וַיְהִי כָּל יוֹמֵי מַהֲלָאֵל תְּמַנִּי מָאָה וַתֵּשַׁעִין וְחֲמֵשׁ שָׁנִין וַיָּמָת:
- יח וַיְחִי יֶרֶד מָאָה וְשְׁתֵּין וְתֵרַסִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ:
- יט וַיְחִי יֶרֶד בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ תְּמַנִּי מָאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
- כ וַיְהִי כָּל יוֹמֵי יֶרֶד תֵּשַׁע מָאָה וְשְׁתֵּין וְתֵרַסִין שָׁנִין וַיָּמָת:
- כא וַיְחִי חֲנוּךְ שְׁתֵּין וְחֲמֵשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת מֶתוֹשֶׁלַח:
- כב וַיִּתְחַלֵּף חֲנוּךְ בְּדַחֲלָמָא דִּין בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת מֶתוֹשֶׁלַח תְּלַת מָאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
- כג וַיְהִי כָּל יוֹמֵי חֲנוּךְ תְּלַת מָאָה וְשְׁתֵּין וְחֲמֵשׁ שָׁנִין:
- כד וַיִּתְחַלֵּף חֲנוּךְ בְּדַחֲלָמָא דִּין וְלִיתוּהִי אַרְי (לֹא) אֲמִית יֵתָה יֵי:

רש"י וַיִּתְחַלֵּף חֲנוּךְ • (כ"ד) צָדִיק הָיָה וְקָל (ספרים אחרים: וְקָבֵל) בְּדַעְתּוֹ לָשׁוּב וּלְהִרְשִׁיעַ. לְפִיכָּהּ, מִהֵר הִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְסָלְקוּ וְהִמִּיתוּ קֶדֶם זְמָנוֹ, וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנָה הִפְתּוּב בְּמִיתָתוֹ לְכַתֵּב: "וְאֵינָנוּ" בְּעוֹלָם לְמִלְאוֹת שְׁנוֹתָיו. כִּי לָקַח אֹתוֹ • לְפָנֵי זְמָנוֹ, כְּמוֹ: (יחזקאל כד) "הִנְנִי לוֹקֵחַ מִמָּךְ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ".

רש"י כפשוטו - מהדורות לשם

(כד) וַיִּתְחַלֵּף חֲנוּךְ. וכי משום מִיתָה? אֵלָּא צָדִיק הָיָה, וְקָל בְּדַעְתּוֹ - לָשׁוּב עֵתָה, וְהָיָה מְקוֹם לְחִשּׁוּשׁ שְׁהוּא שֶׁהִתְחַלֵּף בְּדַרְכֵי הָאֱלֹהִים נִתְחַיֵּב לֹא הָיָה אֵיתָן בְּדַעְתּוֹ לְעִמּוּד בְּצַדִּיקוֹ עֵתִיד לְשׁוּב - לְחֹזֶר בּוֹ מִצַּדִּיקוֹ

וְלִהְרָשִׁיעַ, לְפִיכָר מִהֵרָקוֹדֶשׁ -
בְּרוּחַ הָיָא וְסִילְקוּ מִן הָעוֹלָם עֲבֹדוּ
 צָדִיק וְיֹשֶׁר, וְהִמִּיתוּ קֹדֶם זְמָנוּ -
 בְּקִיצוֹר יָמִים, בְּשַׁעֲדֵינָן לֹא מָלְאוּ שָׁנוֹת
 חַיֵּיו הַקְּצוּבִים לוֹ. וְזֶה הַטַּעַם שֶׁ**שֵׁנִינָה**
הַכְּתוּב לְשׁוֹנוֹ **בְּמִיתָתוֹ** שֶׁל חֲנוּךְ, וְלֹא
 נִקֵּט לְשׁוֹן 'וְזָמַת' בְּכַמִּיתָת פּוֹלֵם, אֲלָא
 דִּקְדָּק **לְכַתּוּב 'וְאִינֵנוּ'** - בְּלֹאמֹר אֵינּוּ
 נִמְצָא **עוֹלָם** שָׁבוּ הֵיךְ צָרִיךְ לְהִמְצָא
 בְּדִי **לְמַלְאוֹת שְׁנוֹתָיו** (ב"ד) (ש"ח):

כִּי לָקַח אוֹתוֹ. לְקִיחָה זֶה, מִשְׁמַעְתוּתָהּ
 מִיתָה **לִפְנֵי זְמָנוּ.** כְּמוֹ שֶׁמְצִינּוּ לְשׁוֹן זֶה
 בַּמִּקְרָא: **הִנְנִי לֹקַח מִמֶּךָ אֶת מִחְמַד**

(לב) וַיְהִי־נָח בֶן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יֶפֶת׃
 לב וַיְהִי נח בן חמש מאה שנים וילד נח את שם את חם ואת יפת׃
 ית שם ית חם וית יפת׃

ש"י בן חמש מאות שנה • אמר רבי יודן: מה שעם כל הדורות הולידו לק' שנה, וזה לחמש מאות? אמר הקדוש ברוך הוא: 'אם רשעים הם, יאבדו במים ורע לצדיק זה (ספרים אחרים: לזרע של צדיק זה), ואם צדיקים הם, אטריח עליו לעשות תבות הרבה? כבש את מעינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת, הגדול שבבניו, ראוי לענשין לפני המבול (ב"ר), דכתיב: (ישעיה סב) "כי הנער בן מאה שנה ימות", ראוי לענש לעתיד, וכן לפני מתן תורה. את שם את חם ואת יפת • והלא יפת הגדול הוא!! אלא בתחלה, אמה דורש את שהוא צדיק, ונולד כשהוא מהול ושאברהם יצא ממנו וכו' (בבראשית רבה) •

ו (א) וַיְהִי כִּי־הִחַל הָאָדָם לָרֵב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנֹת יָלְדוּ לָהֶם׃
 ו (א) ויהי כי החל האדם לרב על פני האדמה ובנות ילדו להם׃

(ב) וַיֵּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה • אָמַר רַבִּי יוֹדָן׃ טֹבֹת כְּתִיב, כְּשֶׁהָיוּ מִיִּטְבִּין אוֹתָהּ מְקַשְׁטִת לִכְנֶס לַחֲפָה, הָיָה גָדוֹל נִכְנָס וּבֹעֵלָה תַחֲלָה (ב"ר). מַכַּל אֲשֶׁר בָּחֲרוּ • אַף בַּעֲוֹלַת בַּעַל, אַף הַזָּכָר הִנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחֲרוּ׃
 (ב) ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה • אמר רבי יודן: טובות כתיב, כשהיו מיטבין אותה מקשטת ליכנס לחפה, היה גדול נכנס ובועלה תחלה (ב"ר). מכל אשר בחרו • אף בעולת בעל, אף הזכר הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו׃

ש"י בְנֵי־הָאֱלֹהִים • בְּנֵי הַשָּׁרִים וְהַשׁוֹפְטִים. דָּבָר אַחֵר׃ בְּנֵי הָאֱלֹהִים, הֵם הַשָּׁרִים הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְחֻתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֵף הֵם הָיוּ מִתְעַרְבִּים בָּהֶם. כָּל 'אֱלֹהִים' שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן מְרוֹת, וְזֶה יוֹכִיחַ׃ (שמות ד) "וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים", (שם ט) "רְאֵה נִתְתִּיף אֱלֹהִים". כִּי טֹבֹת הֵנָּה • אָמַר רַבִּי יוֹדָן׃ טֹבֹת כְּתִיב, כְּשֶׁהָיוּ מִיִּטְבִּין אוֹתָהּ מְקַשְׁטִת לִכְנֶס לַחֲפָה, הָיָה גָדוֹל נִכְנָס וּבֹעֵלָה תַחֲלָה (ב"ר). מַכַּל אֲשֶׁר בָּחֲרוּ • אַף בַּעֲוֹלַת בַּעַל, אַף הַזָּכָר הִנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחֲרוּ׃
 וְהַבְהֶמָה (ב"ר) •

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

מעלות יתר על אחיו, שנולד כשהוא מהול, ושאברהם יצא ממנו וכו' כמבואר בבראשית רבה, לפיכך מוזכרו הכתוב ראשון לכולם (רש"י בב"ר):
 ו (ב) בְּנֵי הָאֱלֹהִים. כלומר, אפילו בְּנֵי הַשָּׁרִים וְהַשׁוֹפְטִים - המופקדים על הצדק והמשפט, אף הם חטאו [השרים והשופטים קרויים אלהים, כמו: 'והגישו אדניו אל האלהים' (שמות כא, 1)]. דָּבָר אַחֵר - דָּרָךְ אַחֶרֶת לִפְרֹשׁ לְשׁוֹן 'בְּנֵי הָאֱלֹהִים' - הֵם הַשָּׁרִים (המלאכים) הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְחֻתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֵף הֵם יָרְדוּ מִן הַשָּׁמַיִם וְהָיוּ מִתְעַרְבִּים בָּהֶם - וְנִתְחַבְּרוּ עִם בָּנוֹת הָאָדָם. זֶה הַכֵּל: כָּל 'אֱלֹהִים' שֶׁבִּמְקָרָא, אֵינוּ מִתְפָּרֵשׁ דְּיוֹקָא עַל אֱלֹהוּתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶה, אֲלָא לְשׁוֹן מְרוֹת (אֲדֻנוּת, שְׁלִטוֹן וְשִׁרְרָה) הוּא, וְהַפְסוּק הַזֶּה יוֹכִיחַ בָּן׃ וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים (שמות ד, טו) [מדברי הקב"ה לְמֹשֶׁה: אַתָּה תִּהְיֶה לְאַהֲרֹן אֲחִיךָ רַב וְשֵׂר], וְכֵן׃ רְאֵה נִתְתִּיף אֱלֹהִים (שם ט, א) [מדברי הקב"ה לְמֹשֶׁה: שְׁמַתִּי אוֹתָךְ לְשׁוֹפֵט עַל פְּרַעָה]. וְכִדּוּגְמַת אֱלוֹ אֵף

לפני המבול, אלא עדיין קטן יהיה ופטור מעונשים, כך שאפילו אם יהיה רשע ינצל מן הפורענות (ב"ר). לפי שבאותם ימים, כשהחיים היו ארוכים כמה מאות שנים, לא נעשה האדם ברעונשים אלא בהיותו בן מאה. בדרך שלעתיד לבוא, כשהחיים יתארכו הרבה, כל מי שלא הגיע למאה שנה יהיה נחשב כנער שאינו חייב בעונשים, דכתיב (ישעיה סה, ב) כִּי הַנֶּעֱר בֶּן מֵאָה שָׁנָה יָמוּת - רק בהיותו בן מאה 'ימות', כלומר, יהיה ראוי לעונש. כך יהיה לעתיד לבוא, וכן היתה הנהגת ה' לפני מתן תורה [אף מיום שניתנה תורה, בית-דין של מעלה מענישים מכון עשרים שנה (עין שבת פט.)] (מפרשים):

את שם את חם ואת יפת. למה הנפיר את שם ראשון, והלא יפת הוא הגדול מביןיהם (ראה רש"י להלן, כא), והיה ראוי שיופבר הוא ראשון? אלא בתחלה אתה דורש - ראשונה יש לפרש, שהקדים הכתוב את שם משום שהוא צדיק, ועוד היו בו כמה

(לב) בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן, מה שעם נשתנה נח מהדורות הקודמים לו, שכל הדורות שהוזכרו עד כאן הולידו לק' שנה - כבר הולידו בנים בהיותם בני מאה, וזה - נח, לא הוליד בנים עד לחמש מאות שנה? אלא לפי שאמר הקדוש ברוך הוא: ביון שעתיד המבול לבוא על הארץ ולאבד את הרשעים, מה יהיה דינם של בני נח: אם רשעים הם, ולא יהיו ראויים להנצל מן המבול העתיד לבוא על העולם, הרי יאבדו במים, ויהיה רע לצדיק זה - שגח אביהם ינטער עליהם. ואם צדיקים הם, ויהיו ראויים להנצל, נמצא שאטריח עליו לעשות תיבות הרבה, לו ולכל בניו. לפיכך כבש את מעינו - עינב הקב"ה את ריבויו של נח, ובכך גם מיעט את מספר בניו 6, ולא הוליד עד שהיה בן חמש מאות שנה - פחות ממאה שנים לפני המבול, שהיה בשנת שש מאות לחייו (להלן ג, יא), כדי שלא יהא יפת, שהוא הגדול שבבניו, ראוי לעונשין כבר

(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יֵדוּן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁגָם
הוא בָּשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

ג וַיֹּאמֶר יי לא יתקנים דָּרָא בִישָׁא הִדִּין קִדְמִי
לְעֹלָם בְּדִיל דְּאֵנוּן בְּשָׂרָא וְעוֹכְדִיהוֹן בִּישָׁא
אֲרָכָא וְהִיכַת לְהוֹן מָאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין אִם
יְתוּבוּן:

ה"י לא־יֵדוּן רוּחִי בָאָדָם • לא יתרעם ויריב רוּחִי עָלִי בְּשָׂבִיל הָאָדָם. לְעֹלָם • לָאֲרָךְ יָמִים, הִנֵּה רוּחִי
נָדוּן בְּקֶרְבִּי אִם לְהִשְׁחִית וְאִם לְרַחֵם, לֹא יִהְיֶה מִדּוֹן זֶה בְּרוּחִי לְעוֹלָם, כְּלוּמַר, לָאֲרָךְ יָמִים. בְּשָׁגָם הוּא
בְּשָׂר • כְּמוֹ בְּשָׁגָם בְּסִגּוּל, כְּלוּמַר, בְּשָׂבִיל שָׁגָם זֹאת בּוֹ, שֶׁהוּא בְּשָׂר וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ נִכְנָע לִפְנֵי, וּמָה
אִם יִהְיֶה אֵשׁ, אוֹ דָּבָר קָשֶׁה? פִּיּוּצָא בּוֹ: (שׁוּפְטִים ה) "עַד שְׁקִמְתִּי דְּבוּרָה", כְּמוֹ שְׁקִמְתִּי, וְכֵן "שְׂאֵתָה מִדְּבַר
עֲמִי", כְּמוֹ שְׂאֵתָה, אֵף "בְּשָׁגָם" כְּמוֹ בְּשָׁגָם. וְהָיוּ יָמָיו וְגו' • עַד ק"כ שָׁנָה אֲאָרִיךְ לָהֶם אֲפִי, וְאִם לֹא
יִשׁוּבוּ, אָבִיא עֲלֵיהֶם מִבּוֹל. וְאִם תֹּאמַר מִשְׁנוּלָד יָפֶת עַד הַמִּבּוֹל אֵינוֹ אֵלָּא מָאָה שָׁנָה, אֵין מִקְדָּם וּמֵאַחֵר
בַּתּוֹרָה (פסחים ו). כָּכָר הִיתָה הַגְּזֵרָה גְּזוּרָה עֲשָׂרִים שָׁנָה קִדְם שְׁהוּלִיד נַח תּוֹלְדוֹת, וְכֵן מְצִינוּ בְּסִדְר עוֹלָם.
וַיֵּשׁ מִדְּרָשִׁי אַגְדָּה רַבִּים בְּ"לֹא יֵדוּן", אָכֵל זֶה הוּא צִחְצוּחַ פְּשׁוּטוֹ.

(ד) הַנִּפְלִים הָיוּ בְּאֶרֶץ בִּימֵים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵיהֶן
אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדוּ
לָהֶם הַמַּה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מְעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם:

ד גִּבְרִיָּא הָיוּ בְּאֶרְעָא כִּימֵיָא דְּאֵנוּן וְאֵף
בְּתַר כֵּן דִּי עַלִין בְּנֵי רַבְרַבִּיא לְוַת בְּנַת
אֲנָשָׁא וַיִּלְדִין לְהוֹן אֲנוּן גִּבְרִיָּא דְּמַעְלָמָא
אֲנָשִׁין דְּשָׁמָא:

ה"י הַנִּפְלִים • עַל שֵׁם שְׁנָפְלוּ וְהִפִּילוּ אֶת הָעוֹלָם. וּבְלִשׁוֹן עֵבְרִית, לְשׁוֹן עֲנָקִים הוּא. בִּימֵים הָהֵם • (ב"ר)

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

וַאֲיִלָּךְ מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, אֲאָרִיךְ
לָהֶם אֲפִי - אֶעְצוֹר אֶת כַּעֲסִי וְעַדִּין
לֹא אֶעְנִישֶׁם, אֵלָּא אֶצַּפֶּה שְׂמָא וְחִירוֹ
בַּתְּשׁוּבָה, וְאִם עַד אֵין לֹא יִשׁוּבוּ
מִדְּרָכָם הִרְעָה, אָבִיא עֲלֵיהֶם מִבּוֹל.
וּמוֹסִיף רש"י: וְאִם תִּתְּמָה וְתֹאמַר, בִּיצַד
יִתְּכֵן שְׁעִבְרוּ מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה מִכָּאן
וְעַד הַמִּבּוֹל, וְהִלָּא לִידֵת יָפֶת כָּכָר
הוֹצֵרָה לְמַעְלָה לִפְנֵי גְזִירַת הַמִּבּוֹל,
וּמִשְׁנוּלָד יָפֶת עַד הַמִּבּוֹל אֵינוֹ אֵלָּא
מָאָה שָׁנָה (ראה רש"י לעיל ה, לב) אֵלָּא
'אֵין מוֹקְדָם וּמֵאַחֵר בַּתּוֹרָה' (פסחים ו)
[סֵדֶר הַמְּאֻרְעוֹת הַמְּוִזְכָּרִים בַּתּוֹרָה,
אֵינוֹ דּוֹקָא לְפִי סֵדֶר הַתִּרְחָשׁוּתָם].
וְאֶף־עַל־פִּי שְׁלִידַת יָפֶת כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה
לִפְנֵי גְזִירַת הַמִּבּוֹל, הִרִי שְׁלֵאֲמָתוֹ שֶׁל
דָּבָר כָּכָר הִיתָה הַגְּזֵרָה גְּזוּרָה
עֲשָׂרִים שָׁנָה קִדְם שְׁהוּלִיד נַח
תּוֹלְדוֹת, וּמֵאַזְ שֶׁנִּגְזְרָה עַד
שְׁנַת־קִימָה, אָכֵן חִלְפוּ מָאָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה. וְכֵן מְצִינוּ בְּסִדְר־עוֹלָם. וּמוֹסִיף
רש"י: וַיֵּשׁ מִדְּרָשִׁי אַגְדָּה רַבִּים
בְּבִיאוֹר הַכְּתוּב 'לֹא יֵדוּן' בְּדִרְכֵּים
אַחֲרוֹת, אָכֵל פִּירוּשׁ זֶה שְׁפִירִשְׁתִּי
הוּא צִחְצוּחַ - בִּירוֹר וַיִּקְוֶה פְּשׁוּטוֹ
שֶׁל מִקְרָא:

(ד) הַנִּפְלִים. לָמָּה בִּינָה אוֹתָם הַכְּתוּב

יִהְיֶה מִדּוֹן זֶה בְּרוּחִי לְעוֹלָם, כְּלוּמַר,
לֹא אֵנִיחַ לְדָבָרִים לְהִיּוֹת שְׁקוּלִים
וּבִלְתִּי מוֹכְרָעִים לְאוּרָה יָמִים, אֵלָּא
אֲגִזּוֹר דִּינָם עַכְשָׁיו (רא"ם, גרא):
בְּשָׁגָם הוּא בְּשָׂר. כְּמוֹ 'בְּשָׁגָם',
בְּסִגּוּל [כְּאִילוּ נֹאמַר 'בְּאֶשֶׁר גַּם'],
כְּלוּמַר, בְּשָׂבִיל שָׁגָם הִרְעָה הַזֹּאת וַיֵּשׁ
בּוֹ, שֶׁהוּא אֵינוֹ אֵלָּא בְּשָׂר וְאֵין לוֹ
כְּמָה לְהִתְגַּאוֹת, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ
נִכְנָע לִפְנֵי - כְּלוּמַר, לֹא זֶה בְּלָכָד
שְׂאִינוֹ נִכְנָע לִפְנֵי, אֵלָּא שְׂאִין בְּגִאּוּתוֹ
שׁוּם טַעַם וְהִצְדָּקָה, שְׁהָרִי אֵינוֹ אֵלָּא
בְּשָׂר, וְאִם כִּשְׁהוּא בְּשָׂר הוּא מִתְּגַאֵה
כָּל־כָּף וּבִלְתִּי נִכְנָע, מָה וְכְמָה תִּהְיֶה
גִּאּוּתוֹ אִם יִהְיֶה עֲשׂוֹי מֵאֵשׁ אוֹ מִדְּבַר
קָשֶׁה [שְׁלֹא כְּבִשָּׂר שֶׁהוּא דָּבָר רַךְ
וְאֵינוֹ מִתְקַיֵּם]. כִּי אֵין כָּל־שֶׁכֶּן שְׁלֹא
יִהְיֶה נִכְנָע. וְכֵן אֵנוֹ מוֹצִיאִים פִּיּוּצָא בּוֹ
- כְּמָה דּוּגְמָאוֹת בְּמִקְרָא, הַדּוּמּוֹת
לְלִשׁוֹן 'בְּשָׁגָם' בְּמוֹכֵן זֶה, כְּאִילוּ הִיוּ
נִקְוֵדוֹת ש"י: עַד שְׁקִמְתִּי דְּבוּרָה
(שׁוּפְטִים ה, ז), שְׁמוּבְכּוֹ כְּמוֹ 'שְׁקִמְתִּי' וְכֵן:
שְׂאֵתָה מִדְּבַר עֲמִי (שם ו, יז), שְׁמוּבְכּוֹ
כְּמוֹ 'שְׂאֵתָה' וְכִדּוּגְמָתָן אֵף תִּיכַת
'בְּשָׁגָם' הַאֲמוּרָה כָּאן, מוּבְנָה כְּמוֹ
'בְּשָׁגָם':

וְהָיוּ יָמָיו וְגו'. עַד שְׁיַחֲלִפוּ מִכָּאן

כָּאן, 'בְּנֵי הָאֱלֹהִים' פִּירוּשׁוֹ: בְּנֵי
הָאֲדוֹנִים, בְּנֵי הַשָּׁרָה:
כִּי טִבַּת הִנֵּה. אֲמַר רַבִּי יוֹדֵן, תִּיכַת
'טוֹבוֹת' נִכְתְּבָה חֶסֶדָה, וְכְאִילוּ 'טִבַּת'
כְּתִיב - לְשׁוֹן הַטְּבָה וְשִׁיפּוֹר. כָּכָר
רוּמוֹ הַכְּתוּב אֶת רוּעַ מַעֲשֵׂיהֶם, שְׁכַל
כָּלָה שְׁעִמְדָה לְהַנְשָׂא, כִּשְׁהִיוּ מְטִיבִין
(מְכִינִים) אוֹתָהּ מְקוּשָׁטָה לִיכְנָס
לְחוּפָה, הִיָּה גְדוֹל - אֶחָד מֵאוֹתָם 'בְּנֵי
הָאֱלֹהִים' נִכְנָס וּבּוֹעֵלָה תַּחֲלָה (ב"ר)
(רא"ם):

מִכָּל אֲשֶׁר בָּחֲרוּ. הִדְגִּישׁ הַכְּתוּב
'וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים' - לְרִבּוֹת אֵף בְּעוֹלָת
בְּעַל (אֵשֶׁת אִישׁ); 'מִכָּל אֲשֶׁר בָּחֲרוּ'
- לְרִבּוֹת אֵף הִזְכָּר וְהִבְהֵמָה (ב"ר)
(באד"ט):

(ג) לֹא יֵדוּן רוּחִי בָאָדָם. 'יֵדוּן' הוּא
לְשׁוֹן רִיב וּמִדְּנִים. כְּלוּמַר, לֹא אֵנִיחַ
עוֹד שִׁיתְרַעֵם וְיִרִיב רוּחִי עָלִי בְּשָׂבִיל
מַעֲשָׂיו הִרְעִים שֶׁל הָאָדָם לְעוֹלָם
- כְּלוּמַר לְאוּרָה יָמִים (לִזְמַן רַב). וְכָךְ
אוֹמַר הַקִּבָּה כְּבִיכּוֹל לַעֲצֹמוֹ: הִנֵּה
רוּחִי נָדוּן בְּקֶרְבִּי - עַד עֵתָה הֵייתִי דָן
וְשׁוֹקֵל, מִצַּדֵּד לְכָאן וּלְכָאן אִם
לְהִשְׁחִית אֶת בְּנֵי הָאָדָם עַל מַעֲשֵׂיהֶם
הִרְעִים, וְאִם לְרַחֵם וּלְהַנִּיחַ לָהֶם. אֵף
עֵתָה שְׁהִרְעוּ אֶת מַעֲשֵׂיהֶם כָּל כָּף, לֹא

שיעור יומי לשבת קודש כ"ד תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – ו – פרשת בראשית קיא

בימי דור אָנוֹשׁ וּבְנֵי קִיִּן. וְגַם אַחֲרֵי-כֵן • אֶף-עַל-פִּי שָׂרָאוּ בְּאֶבְדָּן שֶׁל דּוֹר אָנוֹשׁ, שֶׁעָלָה אוֹקֵינוֹס וְהִצִּיף שְׁלִישׁ הָעוֹלָם, לֹא נִכְנַע דּוֹר הַמַּבּוּל לְלִמּוּד מֵהֶם. אֲשֶׁר יָבֹאוּ • הֵיוּ יוֹלְדוֹת עֲנָקִים כְּמוֹתֵם. הַגִּבּוֹרִים • לְמִרְד בַּמָּקוֹם. אֲנָשֵׁי הַשָּׁם • אוֹתָם שָׁנְקָבוּ בְּשִׁמוֹת: עִירָד, מַחוּיָאֵל, מְתוּשָׁאֵל שָׁנְקָבוּ עַל שֵׁם אֲבָדָן, שֶׁנִּמְוָחוּ וְהוֹתָשׁוּ. דָּבָר אַחֵר: אֲנָשֵׁי שְׁמֹמוֹן, שֶׁשָּׁמְמוּ אֶת הָעוֹלָם.

(ה) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל-יֹצֵר מַחֲשַׁבֶּת לִבּוֹ רַק רָע כָּל-הַיּוֹם:

(ו) וַיִּנָּחֵם יְהוָה כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֶל-לִבּוֹ:

כִּי-יִנָּחֵם ה' כִּי-עָשָׂה • נִחָמָה הִיָּתָה לִפְנֵי שִׁבְרָאוֹ בַּמַּחְתּוּנִים, שֶׁאֵלּוּ הִיָּה מִן הָעֲלִיּוֹנִים, הִיָּה מִמְרִידָן. בְּכִרְאשִׁית רַבָּה. וַיִּתְּעַצֵּב • הָאָדָם. אֶל-לִבּוֹ • שֶׁל מָקוֹם. עָלָה בַּמַּחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם לְהַעֲצִיבוֹ, זֶה תַּרְגוּם אוֹנֶקְלוֹס. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּנָּחֵם", נִהְפָּכָה מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם מִמִּדַּת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין, עָלָה בַּמַּחֲשַׁבָּה לִפְנֵי מֶה לַעֲשׂוֹת בְּאָדָם שֶׁעָשָׂה בָּאָרֶץ. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נַחוּם שֶׁבַּמְקָרָא, לְשׁוֹן נִמְלָף מֶה לַעֲשׂוֹת: (בַּמְדַּבֵּר כג) "וּבֶן-אָדָם וַיִּתְּנָם", (דְּבָרִים לב) "וְעַל עֲבָדָיו יִתְּנָם", (שְׁמוֹת לב) "וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה", (שְׁמוּאֵל א טו) "נִחֲמַתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי". כֻּלָּם לְשׁוֹן מַחֲשַׁבָּה אַחֶרֶת הֵם. וַיִּתְּעַצֵּב אֶל-לִבּוֹ • נִתְאַבַּל עַל אֲבָדָן מַעֲשֵׂה יָדָיו, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל ב יט) "נִעֲצַב הַמֶּלֶךְ

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

נִהְפָּכָה מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם – כְּלוֹמֵר, נִשְׁתַּנְּתָה דֶּרֶךְ הַנְּהָגָתוֹ אֶת הָעוֹלָם, מִהַנְּהָגָה בְּמִדַּת רַחֲמִים לְהַנְהִיגָה בְּמִדַּת הַדִּין, וְעַל-פִּי הַנְּהָגָה זוֹ עָלָה בַּמַּחֲשַׁבָּה לִפְנֵי מֶה הַדִּין וְהַמִּשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת בְּאָדָם שֶׁעָשָׂה בָּאָרֶץ, וְגִזֵּר לְהִבְיֵא אֶת הַמַּבּוּל. וְנִקֵּט הַכְּתוּב לְשׁוֹן 'נִיחָוּם', מִשּׁוֹם שְׁדוּמָה הַדָּבָר כְּאִילוֹ נִמְלָף הַקִּב"ה וְשִׁנְיָה בְּכִיכּוֹל אֶת דַּעְתּוֹ. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נִיחָוּם שֶׁבַּמְקָרָא הוּא לְשׁוֹן 'נִמְלָף מֶה לַעֲשׂוֹת'. כִּפִּי שִׁישׁ לְהוֹכִיחַ מִן הַמְקָרְאוֹת הַלְלוֹ: וְכֵן אָדָם וַיִּתְּנָם (בַּמְדַּבֵּר כג, ט) [אֵין הַקִּב"ה כְּכֹן-אָדָם הַנִּמְלָף וּמִשְׁנָה אֶת דַּעְתּוֹ]. וְכֵן: וְעַל עֲבָדָיו יִתְּנָם (דְּבָרִים לב, לו) [בְּשִׁישְׁפוֹט אֶת עַמּוֹ, יֵשׁוּב וִירְחָם עַל עֲבָדָיו, לְהַתְנַהֵּג עִמָּהֶם בְּמִידַת הַרְחָמִים]. וְכֵן: וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה (שְׁמוֹת לב, יד) [שֶׁב הַקִּב"ה וְחֹזֵר מִן הָעוֹנֵשׁ שֶׁרָצָה לְהִבְיֵא עַל עַמּוֹ]. וְכֵן: נִחֲמַתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי (שְׁמוּאֵל א טו, יא) [חֲזַרְתִּי כִּי מִהִמְלַכְתִּי שְׁאוּל]. כָּל לְשׁוֹנוֹת 'נִיחָוּם' הַלְלוֹ, כֻּלָּם לְשׁוֹן שִׁנְיָה מַחֲשַׁבָּה לְמַחֲשַׁבָּה אַחֶרֶת הֵם [וְכִאֲשֶׁר הַדְּבָרִים אֲמֹרִים כֻּלְפִּי הַקִּב"ה שְׁאֵין שִׁיָּר בּוֹ חֲרָטָה וְנִיחָוּם, אֵין הַכּוֹנֵנָה אֵלָּא לְשִׁנְיָה בְּדֶרֶךְ הַנְּהָגָה, מִמִּידַת הַדִּין לְמִידַת הַרְחָמִים וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה]: וַיִּתְּעַצֵּב אֶל לִבּוֹ. כִּיּוֹן שִׁנְיָהם [שִׁנְיָה

עַל כֶּךָ שֶׁנִּמְוָחוּ וְהוֹתָשׁוּ] מַחוּיָאֵל' – לְשׁוֹן מַחֲוִיָּה; 'מְתוּשָׁאֵל' – לְשׁוֹן נְתִישָׁה (בְּרֵאשִׁית רַבָּה כו, ז). דָּבָר אַחֵר – דֶּרֶךְ אַחֶרֶת לְפָרֵשׁ אֶת הַלְשׁוֹן 'אֲנָשֵׁי הַשָּׁם' – אֲנָשֵׁי שְׁמֹמוֹן, עַל-שֵׁם שֶׁשָּׁמְמוּ אֶת הָעוֹלָם – עָשׂוּ אֶת הָעוֹלָם שְׁמֵם, שֶׁבִּחְטָאֵם כָּא הַמַּבּוּל וְהַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם: (ו) וַיִּנָּחֵם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ. 'וַיִּנָּחֵם' – יֵשׁ בְּמִשְׁמַעוֹ לְשׁוֹן 'נִחָמָה'; הַתְנַחֵם הַקִּב"ה בְּכֶךָ שֶׁעָשָׂה אֶת הָאָדָם רַק בָּאָרֶץ. שִׁבְיָן שֶׁהִשְׁחִיתָ הָאָדָם דֶּרֶכּוֹ, הִרִי שֶׁנִּחָמָה הִיָּתָה לִפְנֵי שִׁבְרָאוֹ בַּמַּחְתּוּנִים, שֶׁאֵלּוּ הִיָּה הָאָדָם מִן הָעֲלִיּוֹנִים הִיָּה מִמְרִידָן – הִיָּה מִשְׁפִּיעַ עַל שָׂרָר הָעֲלִיּוֹנִים לְמִרּוֹד בַּמָּקוֹם, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִמְרִיד אֶת הַבְּרֹאִים הַתַּחְתּוֹנִים (רֹאה רִשִּׁי לַחֲלוֹן פֶּסוּק ז) (בְּבִר') (גֵּרָא): וַיִּתְּעַצֵּב הָאָדָם – אֵל לִבּוֹ שֶׁל מָקוֹם. כְּלוֹמֵר, עָלָה בַּמַּחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם לְהַעֲצִיבוֹ – בִּיקֵּשׁ הַקִּב"ה לְיִישֵׁר אֶת הָאָדָם וְלְהִבְיֵא עֲלָיו עֲצָבוֹן. זֶהוּ בִּיאֹר הַכְּתוּב עַל-פִּי תַּרְגוּם אוֹנֶקְלוֹס [וְאָמַר בְּמִיָּרִיָּה לְמַתְכַּר תּוֹקְפָהוֹן כְּרַעֲוִיתִיָּה; גִּזֵּר בְּמִאֲמָרוֹ לְשַׁבּוֹר תּוֹקְפּוֹ שֶׁל הָאָדָם, כִּפִּי שֶׁעָלָה בְּרַצּוֹנוֹ]. דָּבָר אַחֵר – דֶּרֶךְ אַחֶרֶת לְפָרֵשׁ אֶת הַכְּתוּבִים: וַיִּנָּחֵם – לְשׁוֹן נִיחָוּם הוּא;

בַּתּוֹאֵר 'נִפְלִיִּים' עַל שֵׁם שֶׁנִּפְלּוּ וְהַפִּילּוֹ – חֲטָאוּ וְהִחֲטִיאוּ אֶת הָעוֹלָם וְגִרְמוּ לוֹ לְהִיחָרֵב. וּבְלִשׁוֹן עֵבְרִית – נִפְלִיִּים לְשׁוֹן 'עֲנָקִים' הוּא [כְּמוֹ: יֵשׁם רֹאִינוּ אֶת הַנִּפְלִיִּים בְּנֵי עֲנָק] (בַּמְדַּבֵּר יג, א), וְהֵם אֲנָשִׁים גְּבוּרֵי כַח וְרַמֵּי קוֹמָה שִׁחֲיוּ בְּדוֹרוֹת הַקֶּדְמוֹנִים: בְּיָמֵם הָהֵם. בִּימֵי דוֹר אָנוֹשׁ וּבְנֵי קִיִּן – שֶׁהֵיוּ דוֹרוֹת שֶׁל מוֹרְדִים וְחוֹטְאִים (בְּבִר'): וְגַם אַחֲרֵי כֵן. גַּם לְאַחֵר מִכֵּן, עֲדִידִין לֹא פָּסְקוּ 'הַנִּפְלִיִּים' (הַעֲנָקִים הַחוֹטְאִים) מִלְּהִיּוֹת בָּאָרֶץ. שְׁאֵף-עַל-פִּי שָׂרָאוּ בְּאֶבְדָּן – בַּחֲזוֹרָתּוֹ וְכִלְיוֹנוֹ שֶׁל דּוֹר אָנוֹשׁ, שֶׁעָלָה הָאוֹקֵינוֹס עַל הַיָּבֶשֶׁה וְהִצִּיף שְׁלִישׁ הָעוֹלָם, עַם זֹאת לֹא נִכְנַע דּוֹר הַמַּבּוּל לְלִמּוּד מֵהֶם מוֹסֵר יִלְתַּקֵּן מַעֲשֵׂיהֶם: אֲשֶׁר יָבֹאוּ. כְּלוֹמֵר, לְאַחֵר שֶׁבָּאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֵל בְּנוֹת הָאָדָם וּגְו, הֵיוּ יוֹלְדוֹת אֶף הֵן עֲנָקִים כְּמוֹתֵם: הַגִּבּוֹרִים. נִקְרָאוּ כֵן עַל-שֵׁם שֶׁנִּשְׁטְלוּ לַעֲצָמָם גְּבוּרָה וְעֻזּוֹת לְמִרּוֹד בַּמָּקוֹם (רֹאִים): אֲנָשֵׁי הַשָּׁם. כְּלוֹמֵר, אוֹתָן הָאֲנָשִׁים שָׁנְקָבוּ (נִקְרָאוּ) בְּשִׁמוֹת – אֵלּוּ שֶׁהִזְכִּיר הַכְּתוּב אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם, כְּגוֹן: עִירָד מַחוּיָאֵל מְתוּשָׁאֵל, שָׁנְקָבוּ עַל שֵׁם אֲבָדָן – כָּל הַשְּׁמוֹת הַלְלוֹ רִמְזִים

על בנו", וזה כתבתי לתשובת אפיקורוס אחד ששאל את רבי יהושע בן קרחה, אמר לו: 'אין אתם מודים שהקדוש-ברוך-הוא רואה את הנולד? אמר לו: 'הן'. אמר לו: 'והא כתיב 'וַיִּתְעַצֵּב אֱלֹהִים לֵבּוֹ?' אמר לו: 'נולד לך בן זכר מימך? אמר לו: 'הן', אמר לו: 'ומה עשית? אמר לו: 'שמחתי ושמחתי את הכל'. אמר לו: 'ולא היית יודע שסופו למות? אמר לו: 'בשעת חדותא - חדותא, בשעת אכלא - אכלא'. אמר לו: 'כך מעשה הקדוש-ברוך-הוא, אף על פי שגלוי לפניו שסופן לחטא ולאבדן, לא נמנע מלקרואן (ועיין ברא"ם) בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם'.

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אִמְחָה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי בִּי עֲשִׂיתִם:

וַיֹּאמֶר ה' אִמְחָה אֶת-הָאָדָם. הוא עפר, ואביא עליו מים ואמחה אותו, לך נאמר לשון מחוי. מאדם עד-בהמה. אף הם השחיתו דרכם (ב"ר). דבר אחר: הכל נברא בשביל אדם, וכיון שהוא כלה, מה צורך באלו? כי נחמתי כי עשיתם. חשבתי מה לעשות על אשר עשיתם.

(ח) וְנָח מִצָּא חַן בְּעֵינֵי יְהוָה: ח נח אשפה רחמין קדם יי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם יח עמ' 113)

וְנָח מִצָּא חַן בְּעֵינֵי ה' (ו, ח)

גלוי שלמות מציאת החן תהיה לעתיד לבוא, כמאמר הזהר נייחא לעלמא דאתי. והגלוי יהיה בעולם הזה דוקא, וכמבאר בתנאי, שתכלית הכונה אינה העולמות העליונים אלא עולם הזה התחתון דוקא. וזהו מה שכתוב (ירמיה לא, א) מצא חן במדבר - החן מתגלה דוקא במדבר, מקום נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים.

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן. חסלת פרשת בראשית

הפטרת פרשת בראשית לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' ריח

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

העתידים לעמוד מהם (גרא):
(ז) וַיֹּאמֶר ה' אִמְחָה אֶת הָאָדָם. לא נקט הכתוב לשון איבוד והשמדה, אלא לשון 'מחוי', המורה על שחיקת דבר ופירורו במים, שכן אמר הקב"ה: **הוא עפר** - האדם יסודו מן האדמה, ועל-כן בכדי לאבדו, אביא עליו מים ואמחה אותו כעפר הנמחה ומתפורר במים. לכן נאמר לשון 'מחוי' (דע"ז): **מאדם עד בהמה**. גם הבהמות ימחו מן העולם, משום שאף הם השחיתו דרכם (ב"ר). דבר אחר - דרך אחרת לפרש את הדברים: הואיל והכל נברא בשביל האדם, וכל מטרת בריאתם של הבהמות היא למענו ולצרכו, וכיון שהוא כלה, שוב מה צורך יש באלו: **כי נחמתי כי עשיתם**. 'נחמתי' משמעותו כאן: חשבתי מה לעשות בהם על אשר עשיתם - כלומר, הואיל ואני עשיתי אותם, על-כן חשבתי מה לעשות בהם, וגורתי למחותם מעל פני האדמה (ב"ר): חסלת פרשת בראשית

מימך? אמר לו, הן. אמר לו, ומה עשית אז? אמר לו, שמחתי בו ושימחתי את הכל. אמר לו: מה היה לך לשמות, וכי לא היית יודע שסופו למות כדרך שכל אדם מת מן העולם, וסופך להצטער בגללו? אמר לו: ומה בכך, בשעת חדותא חדותא - בשעת השמחה (בלידתו) שמחים, ובשעת אכלא אכלא - בשעת האכל (במותו) מתאכלים, ואין הדברים סותרים זה את זה, שאין דוחים את שמחת החיים מפני שעת הצער שתבוא בסופם. אמר לו: כדברך, כשם שהשמחה בחיי האדם אינה סותרת את הצער שבסופם, כך מעשה הקדוש-ברוך-הוא, אין שמחתו מן הטובים עומדת בסתירה לצער מן הרעים. ועל-כן, אף-על-פי שבראשית בריאת האדם כבר היה גלוי לפניו שיהיו ביניהם רשעים שסופן לחטוא ויצטרך לאבדן ולהצטער בגללם, עם זאת לא נמנע מלקרואן, כי מכל מקום היתה בריאת האדם רצונה לפניו, בשביל הצדיקים

מחשבתו] על בריאת האדם ונמלך להאבדו, נתאבל הקב"ה על אבדן מעשה ידיו - הצטער על הצורך לאבד את בני האדם אשר ברא. ו'עצב' הוא לשון אבלות. כמו שמצינו במקרא: 'נעצב המלך על בנו' (שמואל-ב יט, א) [נתאבל דוד המלך על מות אבשלום בנו]. ומעיר רש"י: וזו - את הפירוש הזה, שלשון 'עצבות' כלפי הקב"ה פירושה 'אבלות', ולא צער בפשוטו וחרטה ממעשיו - כתבתי לתשובת המינים הטוענים מלשון הכתוב שיש טעות וחזרה לפני הקב"ה. וכמוכא במדרש: גוי אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה, ואמר לו: האם אין אתם מודים שהקדוש-ברוך-הוא רואה את הנולד - צופה ויודע את העתיד להיות? אמר לו רבי יהושע: הן - בודאי יודע הוא. אמר לו הגוי, והא כתיב 'וַיִּתְעַצֵּב אֱלֹהִים לֵבּוֹ' - משמע שחור בו והצטער על בריאת האדם, ואם הקב"ה צופה את העתיד מראש, לא היה לו לבראו כלל, אמר לו רבי יהושע: האם נולד לך בן זכר

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בראשית

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ח תשרי פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט	יום רביעי - כ"א תשרי פרק כ מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שני - י"ט תשרי פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	יום חמישי - כ"ב תשרי פרק כ מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שלישי - כ' תשרי פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	יום שישי - כ"ג תשרי פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב
שבת קודש - כ"ד תשרי פרק כ, מפרק קיג עד סוף פרק קיח	

יום ראשון י"ח תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלה, אהובי אחי ורעי... עד עמ' קלה, וד"ל.

- 1 האגרת הבאה נדפסה ונוספה כאן על ידי מסדרי "אגרת הקודש" (הוספה)
 2 כ"ק רבינו: "לאחרי הוצאות הראשונות דאגה"ק — ראה בהרשימה
 3 והדפוסים", כהוספה לאגרת הקודש סימן כ"ב, למרות שבאופן גלוי לא
 4 נראה הקשר בינה לבין האגרת הקודמת.
 5 פרט לכך, שבחלק אגרת
 6 הקודש סימן כ"ב, שלא נדפס
 7 כאן (ב"אגרת הקודש")
 8 מתאונן רבנו הזקן על
 9 ששאלת עצות בענינים
 10 גשמיים מעסיק אותו רבות —
 11 אולי יש לכך שייכות לחלק
 12 הבא של האגרת, שם הוא גם
 13 כן מתאונן על העיסוקים
 14 הרבים המקיפים אותו מכל
 15 עבר.
 16 **אהובי, אחי ורעי!** — כך
 17 קורא רבנו הזקן לחסידים
 18 אליהם הוא כותב אגרת
 19 קודש זו, **מגדל מדרתי**²³
 20 **אשר הקיפו עלי יחד**²⁴
 21 **וסבנו במים, כל היום**²⁵
 22 **וכל הלילה תמיד לא**²⁶ כנגד מדה וד"ל.
 23 **יחשו** — לא אוכל מלש משא²⁵ לאמר עם הספר כל אשר
 24 **בלבבי**. אך בקצרה באתי, כמזכיר ומחזיר על הראשונות
 25 **בכלל**, — על אותם דברים שרבנו הזקן כבר עורר אליהם,
 26 **ובפרט אל המתנדבים בעם**, — המקריבים עצמם, מרצונם
 27 החופשי, בענין עבודת התפלה — שעבודת התפלה תהיה הרבה
 28 יותר מאשר הסדר הרגיל בזה, **לעמוד על העבודה זו תפלה**,
 29 — כפי שחכמינו ז"ל אומרים²⁶: "איזו היא עבודה שהיא בלב הוי
 30 אומר זו תפלה", שהתפלה נקראת עבודה שבלב — עבודה
 31 שבלב ועם הלב, **בקול רם**, — להתפלל בקול רם, — מוכן
 32 שהכוונה היא מחוץ לשמונה עשרה שעליה להיות בלחש, פרט
 33 לימים הנוראים, כנזכר בשולחן ערוך²⁷. **להתחזק מאד בכל**
 34 **עז ותעצומות נגד כל מונע** — מעבודת התפלה, מפני
 35 **ומחוי**, — להתחזק כנגד המניעות של עצמו הוא, וכנגד
- המניעות מהזולת ומענינים חיצוניים, **ביר חזקה** — **במשמעי**,
 — כפי משמעותו הפנימית של הביטוי "ביר חזקה", **שהוא רצון**
יראיו, **אשר למעלה מן החכמה והתבונה אשר נתן ה'**
בהמה לדעת לעשות את כל אשר צוה ה' בהשכל ודעת,
 — חכמה והבנה אלו
 העניק הקדוש ברוך הוא,
 שהרי "אתה חונן לאדם
 דעת" וכו'; אך הרצון
 שלמעלה מהבנה — זו היא
 עבודתו של יהודי ירא
 שמים להשיג רצון זה על
 ידי קבלת עול, רק רצון
פשוט — רצון מופשט
 מהציור וההגבלה של
 הרצון הבא מצד השכל,
ו"רוח נדיבה", —
 להתמסרות עצמית, **בכל**
איש אשר ידבנו לבו
לעבד עבודה תמה, —
 שאין בה שום ענין אחר
 מלבד רק לעשות נחת
 רוח ליוצרו. ועל זה —
 על רצון כזה שלמעלה לגמרי מהבנה, נאמר²⁸: **"כי עם קשה**
ערף הוא, וסלחת", — כלומר, הסליחה באה, מפני שזה "עם
 קשה עורף"²⁹, היינו עקשנות ורצון שלמעלה מהבנה — זהו
 הטעם שיהיה "וסלחת", **כי הסליחה היא גם בן למעלה מן**
החכמה, — כשם שבאדם הרצון הפשוט שלו הוא למעלה
 משכלו וחכמתו — כך למעלה ענין הסליחה הוא למעלה
 מהחכמה שלמעלה, **כי "שאלו לחכמה בו"**, — מה יהא דינה
 של הנפש החוטאת — וענתה חכמה: נפש כי תחטא תישפט
 ותיענש, ולא שתשובה תכפר ותביא סליחה לחטא, כפי שמובא
 בירושלמי³⁰, **ומשה רבנו עליו השלום בקש מדה כנגד**
מדה³¹, — באותה מדה שהארם עושה תשובה ברצון שלמעלה
 מהבנה — כך תומשך לו סליחה ממדריגה שלמעלה מחכמה,
 שמשם באה הסליחה, **ירי למבין**.

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בדפוסים — דלכאורה צ"ל טרדותי ל' רבים כההמשך". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד תהלים פח, יח (בהיפך הסדר) — [וכן כמה ל' כאן שלאח"ז]". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתניא שלפנינו: לא אוכל משא, אבל ב"לוח התיקון" תיקן ככפופים. והוא ע"ד לשון הכתוב ישע"י מו, ב. 26. תענית ב, א. 27. אדה"ז סק"א ס"ב — ג. 28. תשא לב, ט. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דמזה מובן שזהו למעליהתא". 30. מכות פ"ב ה"ו. 31. דב"ר פ"א, ט.

יום שני י"ט תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלה, ועוד זאת אדרוש... עד עמ' 270, מלו"נ:

- 1 ועוד זאת אדרש ממעלתכם, – בתחילה, כשהוא מדבר
- 2 בענינים שבין אדם למקום, השתמש רבנו הזקן בלשון "כמזכיר
- 3 ומחזיר על הראשונות", ואילו כעת, כשהוא מתחיל לדבר
- 4 אודות בין אדם לחבירו – הוא משתמש בלשון דרישה, שלא
- 5 להשליך דברי אחרים,
- 6 אשר ערכתי שיהי,
- 7 להיות כל איש ישר
- 8 והולך בתמו, כאשר
- 9 עשה האלקים את
- 10 האדם ישר³², ולא
- 11 לבקש חשבונות רבים³²,
- 12 מעלילות מצעדי גבר
- 13 ומחשבות אדם
- 14 ותחבולותיו, – שלא
- 15 לחשוב אודות אדם שני
- 16 מה הן חשבונותיו
- 17 וכוונותיו, כי זו מלאכת
- 18 שמים היא ולא מלאכת
- 19 פשר-ידם. – הקדוש ברוך
- 20 הוא יודע הכל, "עלילות
- 21 מצעדי גבר, מחשבות
- 22 אדם ותחבולותיו, ויצרי
- 23 מעללי איש" – כפי הנוסח
- 24 בתפלת ראש השנה.
- 25 ולהאמין באמונה
- 26 שלימה במצות חו"ל³³: "והיו שפל רוח בפני כל אדם
- 27 ככלל, – בלי יוצא מן הכלל³⁴. כי יציבא מלתא ותקין
- 28 פתגמא, שכל אחד מתקן מחברו, – שכן, אמת הדבר ונכון
- 29 הביטוי שכל אחד "מתוקן" מחבירו, כל אחד נדחה יותר טוב על
- 30 ידי חבירו. שכן, לכל אחד מעלתו המיוחדת שאיננה בשני, ועל
- 31 ידי האחדות של כולם יחד מיתוספת לכל אחד המעלה שישנה
- 32 בשני ואיננה בו. על מה שרבנו הזקן אומר כאן "ועוד זאת
- 33 אדרוש ממעלתכם", אמר כ"ק אדמו"ר מהור"צ נ"ע באחת
- 34 משיחותיו הקדושות³⁵, שאין הכוונה שרבנו הזקן כתב זאת אל
- 35 בני עליה, רבנו הזקן כתב זאת אל חסידים, ופירוש המלים
- 36 "אדרוש ממעלתכם" הוא, עוררו מעלותיכם. להלן אומר רבנו
- 37 הזקן: "שלא להשליך דברי אחרים אשר ערכתי שיהי" – שלא
- 38 להשליך דברי אחרים" הוא מקף, "אשר ערכתי שיהי" הוא
- 39 פנימי (כלומר, שרבנו הזקן פעל בחסידים גם בדרך מקף וגם
- 40 בפנימיות), ומה שאומר לאחר מכן: "במצות חכמינו ז"ל והיו

אגרת הקדש

ועוד זאת אדרוש ממעל' שלא

להשליך דברי אחרים אשר ערכתי שיהי להיות כל איש ישר והולך בתומו כאשר עשה האלקי את האדם ישר ולא לבקש חשבונות רבים מעלילות מצעדי גבר ומחשבות אדם ותחבולותיו. כי זו מלאכת שמים היא ולא מלאכת ב"ו. ולהאמין באמונה שלימה במצות חו"ל והיו שפל רוח בפני כל אדם בכלל כי יציבא מלתא ותקין פתגמא שכ"א מתוקן מחבירו. וכתוב כל [איש] ישראל כאיש אחד חברים. כמו שאיש א' מחובר מאברים רבים ובהפרדם נוגע בלב כי ממנו תוצאות חיים. א"כ אנחנו היות כולנו כאיש א' ממש תיכון העבודה בלב ומכלל הן כו'. וע"כ נאמר ולעבדו שכם אחד דוקא. וע"כ אהובי ידידי נא ונא לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אחבת רעהו בלבו. ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם כתיב ולא תעלה על לב לעולם ואם תעלה יהרפנה מלכו כהנדרף עשן וכמו מחשבת ע"ז ממש. כי

- לאחדות עם השכינה – תביא האחדות לחיוזקה ולקיומה של
- העבודה שבלב בתפלה, ומכלל הן כו', – כפי הלשון³⁷ "מכלל
- הן אתה שומע לאו", שבשעה שחסרה האחדות חסד-שלום,
- חסר בהעבודה שבלב בתפלה. ועל כן – ולכן, נאמר³⁸:
- "ולעבדו" – את הקדוש ברוך הוא, ששם אחד" דוקא. –
- כלומר, באותה כוונה, מתי הוא הענין האמיתי של "לעבדו"? –
- כשזה "שם אחד" דוקא, כשכולם הם באחדות. ועל כן –
- ולכן, אהובי ידידי, – אומר רבנו הזקן לחסידים, נא ונא
- לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אחבת רעהו בלב, ואיש את
- רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם" כתיב³⁹, ולא תעלה על
- לב לעולם, – לא רק שלא לחשוב, שמשמעותו יכולה להיות
- מחשבה ממש, כי אם גם שלא יעלה על הלב אף פעם, ואם
- תעלה – שאדם סתם, גם מי שהוא במדריגת "בינוני", הרי איננו
- בעליהבית על עצמו שלא יעלה בו הרהור כזה – הרי אם יעלה
- בו הרהור כזה, יהרפנה מלכו כהנדרף עשן, וכמו מחשבת

32. ל' הכתוב – קהלת ז, כט. 33. אבות פ"ד מ"ו. 34. בתניא פ"ל מובא גם כן מארז"ל זה בשינויים, ועל כך מעיר הרבי: "בפ"ל מדובר בנוגע לעבודה בעצמו, במלחמת היצר בסומע"ט וכו' – בזה נוגע התבוננות שתיבא לפועל במחדו"מ ולכן צ"ל, ופרטית ובהנהגה דוקא דפ' הקל ממנו וכו' ואין זה שייך לאמונה – ובלבד ששכלו יכריחו להתנהג בפו"מ כו'; באגה"ק מדובר בנוגע שיצטרף (לכל איש ישראל – כולנו כאיש א' ממש, אלא שצריך באווארענען שאם נדמה לו חסרון בפ' או בקבוצת אנשים (אל יחשוב ע"ז וכו' כדלקמן) יאמין (ובכדי שיהי' ממש צ"ל) באמונה שלימה – ואדרבא לא יתבונן בפרטי הנהגת פ' ופ". 35. סה"ש תש"ה ע' 51. 36. שופטים כ, יא. 37. ספרי עקב יא, יט. 38. צפני"ג, ט. 39. זכר"ה, ח, יז.

16 לא טוב אלא שעליהם להיות טוב כשמהפכים את הרע לטוב,
 17 הרי, גם בענינים טובים יש למחשבה – מחשבות טובות –
 18 השפעה בנפש יותר מאשר לדיבור, וגם בענינים לא טובים,
 19 שמחשבות לא טובות יש להן השפעה הרסנית יותר מאשר
 20 דיבורים לא טובים, שכן
 21 מחשבה היא לבוש
 22 המאוחד עם הנפש יותר
 23 מאשר דיבור, שלכן
 24 מחשבה ישנה תמיד כשם
 25 שהנפש ישנה תמיד,
 26 ואילו דיבור הרי "עת
 27 לדבר" ו"עת לחשות
 28 מלדבר"⁴³, שכן דיבור אינו מאוחד כל כך עם הנפש כמו
 29 מחשבה. וה' הטוב המכרך את עמו בשלום, ישים עליכם
 30 שלום וחסידים עד העולם, כנפש אוהב נפשם מלב ונפש:

אגרת הקדש

גדולה לה"ר כנגד ע"ז וג"ע וש"ד. ואם בדבור כך
 כו' וכבר נודע לכל חכם לב יתרון הכשר המוח' על
 הדבור הן לטוב והן למוטב. וה' הטוב המכרך את
 עמו בשלום ישים עליכם שלום וחסידים עד העולם כנפש
 או"נ מלו"נ:

1 עבודה זרה ממש⁴⁰. – כך יגרש ממחשבתו כל מחשבה רעה
 2 על יהודי שני. כי גדולה – עבירת לשון הרע כנגד –
 3 העבירות, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, – כפי
 4 שהגמרא⁴¹ אומרת "כל המספר לשון הרע מגדיל עוונות כנגד
 5 שלש עבירות עבודת
 6 כוכבים וגילוי עריות
 7 ושפיכות דמים", ואם
 8 בדבור כך כו', – שלשון
 9 הרע שקול כנגד עבודה
 10 זרה, גילוי עריות ושפיכות
 11 דמים, הרי לשון הרע
 12 במחשבה – לחשוב לשון
 13 הרע – גרוע מזה בהרבה, וכבר נודע לכל חכם לב יתרון
 14 הכשר המחשבה על הדבור, – שהמחשבה פועלת על הנפש
 15 יותר מאשר הדיבור, הן לטוב והן למוטב⁴². – בדברים שהם

יום שלישי כ' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 270, כג. בגזירת עירין... עד עמ' קלו, למביני מדע.

55 בחלק הראשון של ספר ה"תניא" סוף פרק י"א, אך כשעשרה
 56 יהודים לומדים תורה ביחד – שורה השכינה "ביניהם",
 57 בפנימיות, כי זה כל האדם. – כפי שהגמרא מפרשת בברכות'
 58 את הפסוק: "כי זה כל האדם". "כל העולם כולו לא נברא אלא
 59 בשביל זה", ואף גם זאת
 60 היתה כל ירידתו בעולם
 61 הנה – ירידת הנשמה
 62 ממדרגתה הגבוהה
 63 לעולם זה – הרי תכלית
 64 ירידה זו היא לצורך עליה
 65 זו, – שהנשמה מתעלית
 66 על ידי לימוד תורה
 67 בציבור, אשר אין עליה
 68 למעלה הימנה. –
 69 כלומר, העליה שבגללה
 70 היתה ירידת הנשמה,
 71 נעשית לא רק אחרי הירידה, כשהנשמה עוזבת את הגוף, אלא
 72 בעוד הנשמה היא בגוף ישנה כבר עליה שגבוה ממנה אי אפשר
 73 להיות כלל בענין השראת השכינה – שנעשה ביהודי על ידי
 74 לימוד התורה ברבים, כי שכנית ע"ז אשר בגבהי מרומים,
 75 והשמים ושמי השמים לא יכלכלו אימתה – תשבין ותתגדל
 76 בתוך בני ישראל, כמו שכתוב: "כי אני ה' שוכן בתוך
 77 בני ישראל" – על ידי עסק התורה והמצוות בעשרה דוקא,
 78 – עשרה יהודים הם "עדה" ו"ציבור", כמו שאמרו רז"ל:

אגרת הקדש

כג בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין
 חכמי המשנה ע"ה ששנו
 במשנתם עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה
 שרויה ביניהם כי זה כל האדם ואף גם זאת היתה
 כל ירידתו בעוה"ז לצורך עליה זו אשר אין עליה
 למעלה הימנה כי שכנית עו"ז אשר בגבהי מרומים
 והשמים ושמי השמים לא יכלכלו אימתה. תשכון
 ותתגדל בתוך בני ישראל כמ"ש כי אני ה' שוכן
 בתוך בני ע"י עסק התורה והמצוות בעשרה דוקא

31 כג. באגרת קודש זו, סימן כ"ג, מעורר רבנו הזקן, לעשות קביעות
 32 בלימוד "עין יעקב" ברבים בין מנחה למערב, וכן בהלכה למעשה
 33 בשולחן ערוך, ובתור הקדמה לכך הוא מסביר ההפלאה והגדלות
 34 העצומות בהשראת השכינה ששורה בבני ישראל בשעה שהם לומדים
 35 תורה בציבור, זוהי מדרגת
 36 השכינה שקבלתה בגילוי
 37 בתור שכר יכולים רק בעולם
 38 הבא, אך בדרך השראה, היא
 39 שורה על ובתוך בני ישראל
 40 בשעה שלומדים תורה
 41 בציבור.
 42 "בגזרת עירין פתגמא
 43 ומאמר קדישין", –
 44 בגזירת המלאכים נאמרים
 45 הדברים, ובמאמר
 46 המלאכים הנקראים
 47 "קדישין" (קדושים). זהו לשון הפסוק¹ שחכמינו ז"ל² (ורבנו הזקן
 48 כאן) משתמשים בה על תלמידי חכמים שהם כמלאכי השרת³,
 49 שחכמי המשנה שהם כמלאכים אמרו כך, חכמי המשנה
 50 עליהם השלום, ששנו במשנתם: "עשרה שיושבין ועוסקין
 51 בתורה – שכינה שרויה ביניהם", – זה ענין גבוה יותר מאשר
 52 הענין של "אבל בי עשרה שכיתא שריא"⁵, על כל עשרה
 53 יהודים הנמצאים יחד במקום אחד שורה שכינה – שכן, אותה
 54 השראת השכינה היא רק עליהם, בבחינת מקיף, כפי שאומר

40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי י"ל הדיוק בזה ע"פ מחז"ל דרך על מח' ע"ז נענשין (קדושין מ, א).". 41. ערכין טו, ב. 42.
 הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פי' 'למוטב' – בלקו"ת (ס"פ קרח)". 43. ע"פ קהלת ג, ז. 1. דניאל ד, יד. 2. הערת כ"ק אדמו"ר
 שליט"א: "פסחים לג, א". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רש"י שם, עיי"ש". 4. אבות פ"ג משנה ו'. 5. סנהדרין לט, א. 6. ו, ב.
 7. קהלת יב, יג. 8. שלח לה, לד. 9. ברכות כא, ב.

29 ומשום הכי נמי, אצטריך להו לרז"ל למילף מקרא: 30 "מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה כו". – ולכן 31 צריכים גם חכמינו ז"ל ללמוד מפסוק מהיכן יודעים אנו 32 שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה – קובע לו הש"ת שבר, 33 כפי שהמשנה למדה זאת 34 באבות¹⁴ מהפסוק¹⁵ "ישב 35 בדד וידום כי נטל עליו", 36 צריכים רבותינו ז"ל 37 לימוד מיוחד על כך. ואף 38 גם זאת, לא מצאו לו 39 סמך מן המקרא אלא 40 לקביעת ש"ך בלבה, 41 ליחיד לפי ערכו לפי 42 [נ"א ולפי] ערך המרובים 43 [נ"ס אחר: ולפי] ערך 44 המרובים, – אם היחיד 45 הוא חלק ממרובים יותר 46 אך פחות מעשרה – מקבל כל אחד מהם את השכר לפי ערך 47 המרובים המשתתפים בזה. בהתאם לגירסא "לפי ערך" הכוונה 48 היא, שהיחיד מקבל שכרו לפי הערך שיוצא בחלקו בתור חלק 49 מהמרובים, ובהתאם לגירסא "ולפי ערך", בוא"ו, הכוונה היא, 50 שככל שהיחידים מרובים יותר כך גדל שכרו של כל יחיד 51 לעצמו. אבל לענין השראת קדושת הקדושים¹⁶ הוא 52 אין לו ערך אליהם כלל. – הקדושה הנמשכת על ידי לימוד 53 התורה של יחידים, אין לה שום ערך לקדושה הנמשכת 54 מלימוד התורה של ציבור, וההפך ש"בין השראה לקביעות 55 ש"ך – בין השראה של קדושה שנעשית על ידי תורה בציבור, 56 לבין קביעת שכר שנעשה על ידי תורה של יחיד, מוכן למביני מדע.

1 "אתיא תוך תוך כו". – למדים גזירה שוה מ"תוך" "תוך", 2 כתוב "ונקדשתי בתוך בני ישראל"¹⁰, ובמרגלים שהיו עשרה 3 כתוב¹¹ "מתוך העדה" – למדים מכך שדבר שבקדושה הוא 4 בעשרה יהודים דוקא. באחת משיחותיו הקדושות¹² מעיר כ"ק 5 אדמו"ר מהור"צ נ"ע, 6 מדוע ענין זה ש"עדה" 7 הכוונה לעשרה, למדו 8 רבותינו ז"ל מה"תוך" של 9 העדה הרעה של 10 המרגלים, עליהם כתוב¹⁴ 11 "הבדלו מתוך העדה" 12 הרעה הזאת? והוא אומר 13 שם, שמשה רבנו הזהיר 14 "הבדלו" על המקיף של 15 הרע, שכן את הפנימי היה 16 בכוחו לתקן, במילא יש

17 לומר שגם בקדושה הכוונה כאן למקיף של קדושה, כלומר 18 שבעדה של עשרה מיתוסף אור מקיף של קדושה המובדל 19 לגמרי מהאור השורה על פחות מעשרה. ועל זה – על 20 ההשראה של קדושה הנמשכת על ידי עסק התורה והמצוות 21 בעשרה, נאמר¹³: "בקרבה קדוש", – שבחינת "קדוש" שבעצם 22 היא קדוש ומובדל – נמשכת "בקרבה", בפנימיות, בבני ישראל. 23 וכפי שמפרש בשיחה הקדושה האמורה, שלעיל מדובר 24 כשהאור נמשך בבחינה של מקיף, ועתה כשהוא מביא את 25 הפסוק "בקרבה קדוש" הכוונה היא כפי שהמקיף נמשך 26 בפנימיות, ו"אין דבר שפנימיותו בפחות מעשרה". – כפי 27 שהגמרא אומרת שם בברכות, כנזכר לעיל, הרי, כדי שיהיה 28 "בקרבה קדוש" הרי זה דוקא על ידי לימוד התורה בעשרה.

יום רביעי כ"א תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלו, כי קביעת שכר... עד עמ' 272, לגמרי.

69 התורה "אור", שנאמר¹⁷: "עטה אור בשלמה"¹⁸, – שזה 70 מוסב על אור התורה שהוא "לבוש" (שלמה), מפני שהוא 71 בהגבלה, והנפש היא בעלת גבול ותכלית בכל בחותיה, 72 – כלומר, גם בכמות וגם באיכות, כל כוחות הנפש הם מוגבלים, 73 וכיוון שהאור המאיר 74 לנפש צריך להתקבל 75 בתוך כוחות הנפש, מן 76 ההכרח הרי שגם האור 77 יהיה מוגבל. ובלשון רבנו 78 חזקוני: לכן גם אור ה' 79 המאיר בה – בנפש, הוא 80 גבולי, מצומצם,

57 כי קביעת ש"ך הוא, שמאיר ה' לנפש תדרשנו, באור 58 תורתו, שהוא מעטה לבושו ממש, – שהקדוש-ברוך-הוא 59 מתעטף ומתלבש בתורה – ועל ידי לבוש זה מאיר הקדוש-ברוך 60 הוא לנפשו של יהודי המחפש את ה', החיפוש יכול להיות 61 בעבודת התפלה שלפני 62 תורה, או בתורה עצמה, 63 כפי שהוא אומר בחלק 64 הראשון של ספר ה"תניא"¹⁰ 65 סוף פרק ל"ז, ש"קרא 66 בתורה" זה כמו בן הקורא 67 לאביו שיבוא אליו ויהיה 68 אתו יחד, ולכן נקראת

אגרת הקדש

כי קביעת שכר הוא שמאיר ה'

לנפש תדרשנו באור תורתו שהוא מעטה לבושו ממש ולכן נקראת התורה אור שנאמר עוטה אור כשלמה והנפש היא בעלת גבול ותכלית בכל כחותיה לכן גם אור ה' המאיר בה הוא גבולי מצומצם ומתלבש

10. אמור כב, לב. 11. קרח טז, כא. 12. ספר השיחות תש"ד ע' 29. 13. ישעי' יב, ו. 14. פרק ג' משנה ב'. 15. איכה ג, ח. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ידועה הקושיא בזה, דבאבות שם (מ"ב) שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת שכינה שריו' ביניהם. וי"ל ע"פ משנת" באוה"ת עקב ע' תקמב. ברכות ו, א. במגן אבות סוף ח"ו 1) גירסא אחרת באגה"ק זו. 2) ע"פ הבי' שם (כנראה לקוח מהצ"צ) – יש לתרץ הנ"ל. ראה גם תניא מהדר"ק ע' רסא הערה 13 שורה 48. 17. תהלים קד, ב. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכ"מ מובא ע"ז

44 כל, שעליהם בבחינת מקיף מאירה השראת השכינה, על-דרך-
45 זה גם בהשראת השכינה שעל ידי תורה של רבים – הרי עיקר
46 האור הוא גם כן באופן מקיף. שכן, זה אור שבבחינת בלי-גבול
47 שיכול להתקבל בנפש רק באופן של מקיף. כמו שכתוב²¹:

48 "ויהי נעם ה' עלינו,

49 ומעשה ידינו בוננה

50 עלינו, כלומר, כי "נעם

51 ה'" אשר הופיע

52 ב"מעשה ידינו"²², בעסק

53 התורה והמצות,

54 דאורייתא וקדשא-קדש

55 הוא כלל חד – שהתורה

56 והקדוש-ברוך-הוא הם

57 דבר אחד לגמרי, ותבונן

58 וישרה עלינו מלמעלה,

59 – "עלינו", מעלינו,

60 בבחינת מקיף, להיותו

61 כלי גבול ותכלית ואינו

62 מתלבש בנפשנו

63 ושכלנו, ועל כן – ולכן,

64 אין אנו משיגים בשכלנו

65 הנעימות והעריכות

66 מ"נעם ה'" וזו השכינה

67 – שהוא, כלי גבול

68 ותכלית, אשר מתבונן

69 וישרה עלינו ב"מעשה

70 ידינו", בתורה –

71 הנלמדת, ומצות –

72 הנעשות, ב"רבים וקאם –

73 שדוקא בתורה ובמצות

74 שברבים, ישנה השראה מאור שהוא כלי גבול, ועל זה אמרו

75 ר"ל²⁰: "שכר מצוה פהאי עלמא ליכא", – שכר מצוה

76 בעולם הזה – אין. שזה מוסב על האור וההתגלות הבלתי

77 מוגבלות, הבאות על ידי מצוה – התגלות זו איננה בעולם הזה,

78 שכן, העולם הזה הרי מתנהג בצורה מוגבלת – ולכן אין בעולם

79 הזה התגלות אור בלתי מוגבל, כי אי אפשר לעולם להשיגו,

80 – את האור שהוא בלי-גבול, כי אם בהתפשטות הנפש

81 מהגוף. – אז, כשאין על הנפש ההגבלות שמן הגוף, בכוח

82 הנפש להשיג התגלות שבלי גבול, ואף גם זאת – שבכוח

83 הנפש להשיג זאת אז – הרי זה על-דרך החסד, – הרי זה חסד

84 מהקדוש-ברוך-הוא שנותן הכוח לנפש "לתפוס" התגלות כזו,

85 כמו שכתוב²³: "ולך ה' חסד, כי אתה תשלם לאיש

86 כמעשהו"²⁴, – שתשלום השכר לפי מעשי האדם הוא חסד

1 ומתלבש בתוכה, – בתוך הנפש, שהנפש תופסת את אור ה'

2 בפנימיות, ועל כן – ולכן, יתפעל לב מבקשי ה' בשעת

3 התפלה וכיוצא בה, כי בו ישמח לבם, ויגל – בגילה גלויה,

4 המתבטאת ב"אף גילת ורגן, ותתענג נפשם בנעם ה' [נסח

5 אחר: על ה' – עם הקדוש

6 ברוך הוא עצמו] ואורו,

7 בהגלותו – כשאור ה'

8 מתגלה ממעטה לבושו

9 שהיא התורה, ויצא

10 כפרק חצו, – אור כזה

11 שהתחלתו יוצא מלבשו

12 התורה כחץ של ברק

13 לנפשו¹⁹, וזו היא קביעת

14 שכר התורה, הקבועה

15 תמיד בנפש עמלה בה.

16 – הרי שהשכר של תורה

17 קבוע תמיד בנפש, לא רק

18 בעולם הבא כשיהיה שכר

19 המצוה ש"בהאי עלמא

20 ליכא"²⁰ (שאינו ניתן

21 בעולם הזה), אלא תמיד,

22 גם בהיות הנשמה בגוף,

23 קבוע בה שכר זה של

24 תורה, זה שכר ואור

25 מוגבלים שיכולים

26 "להיתפס" בנפש גם

27 כשהיא מלוכשת בגוף.

28 לכן אומרים, גם כשאחד

29 יושב ולומד תורה קיבוע²²

30 הקדוש-ברוך-הוא שכר.

31 אבל ההשראה – השראת השכינה, מה שאומרים "שכינה

32 שריה ביניהם", היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה –

33 בנפש עצמה, לא בכוחות הנפש שהם מוגבלים, כי אם בנפש

34 עצמה, כלי גבול ותכלית, ואינו יכול להתלבש – בפנימיות,

35 בנפש גבולית – בנפש מוגבלת, כי אם – בבחינה של אור

36 מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד רגלה, – מהמדריגה

37 העליונה שבנפש עד למדריגה התחתונה, שכל כוחות הנפש

38 מוקפים ב"אור ה'" הבלתי מוגבל, כמו שאמרו חז"ל¹⁸: "אכל

39 פי עשרה שכינתא שריא", – על כל עשרה יהודים שורה

40 שכינה, כלומר עליהם מלמעלה, – הרי על-דרך רבותינו ז"ל

41 אומרים בענין השראת השכינה השורה על כל בני ישראל, גם

42 כשאין הם לומדים תורה (כפי שיסביר להלן), שם הרי ודאי

43 שהכוונה היא להשראה בבחינת מקיף, וכפי הלשון "אכל", על

הכתוב כי נר מצוה ותורה אור – אבל כאן הכוונה להביא רא"י ש"מאיר ה'" ע"י תורה אור, "אור תורתו" כמו שע"י "שלמה" מתגלים כמה ענינים דהמלוכב בה. [ולכן נק' אור – שזהו עילוי לגבי תורה אור מצ"ע – מפני שהוא שלמה שע"י יתגלה ה']. ועיין הצ"ע ע"פ עוטה אור". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק ס"ו טו שזהו ממקור כו". 20. קידושין לט, ב. 21. תהלים צ, יז. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע הפי' ב"מעשה ידינו" שזהו 'עסק התומצ'צ". 23. תהלים סב, יג. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה באם זהו כמעשהו – מהו החסד – אלא שזהו שיכול לקבלו".

מתוך הספר "שיעורים בספר התניא" (מוגה) — אגרת כג — יום חמישי כ"ב תשרי קיט

ב"תניא" פרק ל"ה (בהגהה) כתוב הלשון "ששמעתי ממורי",
ואילו כאן הוא אומר הלשון "ששמעתי מרבותי", והוא אמר על
כך: "ששמעתי ממורי" הוא מתכוון להוד כבוד קדושת הרב
המגיד ממזריטש, ו"ששמעתי מרבותי" הכוונה למורנו הבעל-שם-
טוב והרב המגיד
ממזריטש. לאחר מכן,
אומר שם כ"ק אדמו"ר
מוהריי"צ נ"ע, אמר הוד
כבוד קדושת אאמו"ר
(אדוני אבי מורי ורבי),
שאלו הן מההלכות
שלומדים בגן-עדן אודות
מעלת הנשמות לגבי מלאכים, כפי שהם (המלאכים) מתבטלים
מ"אור הוי"ו" ששכינתא שריא (שהשכינה שורה) במעמד עשרה
מישראל, למרות שאין הם מדברים בדברי תורה, והוא – ממשיך
כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לספר – סיפר לי שמונה סיפורים
בנוגע להלכות שלומדים בגן עדן, וסיים: וכל זה הוא ב"תניא"
הקדמה לכך, לעשות קביעות בכל יום ללמוד "עין יעקב", שהוא
אומר על כך שרוב סודות התורה מוסתרים בו וזה מכפר על
עוונות האדם. להלן³¹ הוא מביא שם, שהרבי (מוהרש"ב) נ"ע
אמר לו גם אז, שלחסידים מלפנים היתה קביעות בחק לימודם
(בלימודים שהיו לומדים כל יום כחוק בל יעבור), שנוסף על
השיעורים במשניות, עמוד גמרא ותניא, היו גם לומדים פסקא
ב"עין יעקב", ועל כל פנים הלכה אחת בקיצור שולחן ערוך שני
סעיפים³², אם היה זה סעיף גדול היו לומדים באופן כזה שהיה
זה הלכה אחת, ועל פי רוב הלכה אחת חלוקה בשני סעיפים,

1 מהקדוש ברוך הוא, וכמו ש'אמרו רז"ל²⁵, ש'תקדוש' ברוך
2 הוא ניתן ב'ח' בצדיקים ב'. – לקבל את שכרם לעתיד לבוא.
3 שכן, השכר הוא הרי בלתי מוגבל, וכדי שהנשמה שהיא מוגבלת
4 – גם אחרי שהיא מתפשטת מהגוף ואין עליה הגבלות הגוף –
5 תוכל לקבל שכר שהוא
6 בלתי מוגבל, צריך הקדוש
7 ברוך הוא להעניק לה כוח
8 על כך. מה'ש'אין ב'ו'
9 ב'מלאכים'²⁶, – שאין
10 בכוחם לקבל התגלות
11 בלתי מוגבלת, כמו
12 ש'שמעתי מרבותי', –
13 הכוונה על הבעל-שם-טוב והמגיד ממזריטש, כי אלו נמצא
14 מלאך²⁷ אחד²⁸ עומד במעמד עשרה מישראל ביחד, – הרי
15 זה רק מה שעשרה יהודים נמצאים יחד – ש"אכל בי עשרה
16 שכינתא שריא" – שורה הרי שם השכינה, אף שאינם מדברים
17 בדברי תורה – תפל עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית,
18 משכינתא דשריא עליהו, – מהשכינה השורה עליהם, עד
19 שהיה מתבטל ממציאותו לגמרי. – מצד הביטול והפחד
20 הגדולים שהיתה משרה עליו השראת השכינה השורה על
21 עשרה מישראל יחד למרות שאין הם עוסקים בשעת מעשה
22 בתורה²⁹. בספר השיחות תש"ד³⁰ מביא כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
23 נ"ע, כשאביו למד אתו אגרת קדושה זו בפעם השניה, הרי
24 בשעה שהגיע למה שרבנו הזקן מדבר אודות מעלת הנשמות
25 לגבי מלאכים ומסיים "כמו ששמעתי מרבותי" וכו' – דיבר הרבי
26 (מוהרש"ב) נ"ע אודות הלשון "ששמעתי מרבותי" – שלעיל

יום חמישי כ"ב תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, וע"כ רע בעיני... עד עמ' 272, בזוה"ק.

אלא זה נעשה מושב לצים – הרי זה "רע בעיני", ובפרט בין
אחי ורעי הנגשים אל ה'³⁴, "הנגשה" זו תפלה³⁵, – כלומר
אלה העוסקים בעבודת
התפלה, ואחר התפלה
או לפני נעשה "מושב
לצים" רחמנא לצלן,
כמו ש'אמרו רז"ל³⁶:
"שנים שיושבין ואין
ביניהם דברי תורה ב'",
– הרי זה מושב לצים,

53 ועל ב', – ולכן, רע בעיני המעשה³³ אשר נעשה תחת
54 השמש בכלל, – כלומר, באלה שעוסקים בעסק או בעבודה,
55 שהם ענינים שתחת
56 השמש (לא כמו תורה
57 שהיא "לעילא מן שמשא",
58 למעלה מן השמש), הרי
59 גם כשהם עושים מה
60 שהוא אומר להלן, שלפני
61 התפלה או אחרי התפלה,
62 אין הם לומדים תורה,

אגרת הקדש

וע"כ רע

בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש בכלל ובפרט
בין אחיי ורעי הנגשים אל ה' הגשה זו תפלה ואחר
התפלה או לפני נעשה מושב לצים ר"ל כמו שארז"ל
שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת כו' ואם נעשה מושב

25. סנהדרין ק, ב. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלא ניתן להם הכח". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שהרי מלאכים מעלים התפלות גם דצבור". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע - הכוונה?". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זהו ההעשרה אינם בטלים כו' ואינם בפחד כו' עכצ"ל משום דלא חזי אפילו מזליהו (דאז צ"ל בחזרה וכמוז"ל בחברי דניאל [מגילה ג, א]), ומוכרח להיות כן דאם לאו - בטלה הבחירה כמוכן ממצב חברי דניאל. והתועלת דשכינתא שריא - סיוע (בהעלם) להעבודה". 30. ע' 97-98. 31. ע' 101. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אינו טה"ד: (1) לא ה' נפוץ לימודו ברוסיה אפילו בדורות האחרונים. (2) ע"פ רוב כל סעיף - ה' בפ"ע. (3) נדפס לראשונה - בסוף ימי הצ"צ ומחוץ לרוסיה. (4) שו"ע אדה"ו נדפס בתחלת נשיאות אדהאמ"צ, ובטח נקבעו שיעורים בו מאז. וה"ו לימוד ה' פסוקות. ומה יגרום לשנות ולהחליף?!" 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב - קהלת ב, יז". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פרש"י יתרו יט, כב. ותפלות במקום קרבנות תקנום". 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ט. פרש"י עה"פ". 36. אבות פרק ג' משנה ב'.

- 1 ואם נעשה "מושב לצים" בעשרה, - מישראל, דשכינתא
2 שריא עליהו - שהשכינה שורה עליהם, אין לה עלבונא
3 וקלנא דשכינתא - עלבון וקלון השכינה, גדול מזה
4 רחמנא-לצל, ואם
5 אמרו רז"ל³⁷ על העובר
6 עברה בפתר ש'דוחק
7 רגלי השכינה" חס'²
8 ושלום, - הרי, העובר
9 עברה ברבים - דוחק
10 כל שיעור קומה של
11 יוצר בראשית
12 בכיכול³⁸, כמו שאמרו
13 רז"ל³⁹: "אין אני והוא
14 וכו'", - יכולין לדור
15 בעולם, הרי שהוא דוחק
16 את השכינה לגמרי, שאין
17 היא יכולה לשרות שם. אלא ש'מלך אסור ברהמים' כו'⁴⁰.
18 - השכינה היא באופן של "אסור" - כקשורה נגד רצונה שלא
- 19 לשרות במקום כזה - הרי יש בכך משום עלבון וקלון לשכינה
20 הנמצאת שם באופן של "מלך אסור וכו'". אבל "וי' למאן
21 דדחקין לשכינתא ב'ד יוקים לה קדשא-פרייהוא, - וי'
22 לאלה שמצירים את
23 השכינה, כאשר הקדוש
24 ברוך הוא יקים אותה,
25 וימא לה: - ויאמר לה:
26 "התנערי מעפר קומי
27 וגו'⁴¹, ועל תלת מלין
28 מתעבבי ישראל
29 בגלותא: - על שלשה
30 דברים מתעבבים בני
31 ישראל בגלות: על
32 דדחקין לשכינתא, -
33 על שהם מצירים
34 לשכינה, ועל דעבדין
35 קלנא בשכינתא - ועל שגורמים קלון לשכינה, וכו', כמו
36 שכתוב בזהר הקדוש⁴².

יום שישי כ"ג תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, על כן אהוביי... עד עמ' קלז, יהי רצון:

- 37 על בן, - לכן, אהובי אחי ורעי, אל נא תרעו הרעה
38 הגדולה הזאת, - לעשות, לפני התפלה או אחרי התפלה,
39 מושב לצים רחמנא-ליצל, ותנו כבוד לה' אלהיכם בטרם
40 יהשד⁴³, דהינו בין מנחה למעריב כל ימות החל⁴⁴, ללמוד
41 בעשרה פנימיות
42 התורה, שהיא אגדה
43 שבספר "עין יעקב",¹¹
44 שרב סודות התורה
45 גנוזין בה, ומכפרת
46 עונותיו של אדם,¹⁴
47 במבאר בכתבי
48 הארזי⁴⁵, והנגלות
49 שבה - סודות התורה,¹⁷
50 הרי אמר, גנוזין באגדה
51 שב"עין יעקב", והדברים
52 הגלויים אודותם לומדים
53 בחלק הנגלה של האגדה,²¹
54 הן דרכי ה' שילך בהם
55 האדם, וישית עצות
56 בנפשו במלי דשמיא - בעניני תורה ומצוות, ובמלי דעלמא,
- 37 - בעניני עולם, ובידוע לכל חכמי לב. וגם ללמוד מעט - בין
38 מנחה למעריב, ב'שלקן ערוך' ארחתיים הלכות הצריכות
39 לכל אדם, - שהרי החלק "אורח חיים" שבשולחן ערוך נחוץ
40 לכל אחד לדעת הלכותיו, ועל זה אמרו רז"ל⁴⁶: "כל השונה
41 הלכות בכל יום כו'", -
42 מובטח לו שהוא בן עולם
43 הבא, ש'שלקן הלכות
44 ב'רורות ופוסקות הלכה
45 למעשה, - לדעת איך
46 לעשות בפועל, במבאר
47 בפרוש רש"י ז"ל שם⁴⁷.
48 - שב"הלכות" מתבוננת
49 הגמרא להלכות ברורות,
50 בלי השקלא וטריא
51 והמחלוקת שבדבר, כפי
52 פרש"י מפרש במגילה
53 לפני המאמר "כל השונה
54 הלכות", אלא בנוגע
55 להספד על "שונה הלכות"
56 שלמד את ההלכות עצמן בלי השקלא וטריא וכו', ובמס' נדה

37. קידושין לא, א. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ע"ח ש' השמות פ"ז. יהל אור ע' תקעג ואילך". 39. סוטה ה, א. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת רפ"ז". 41. כמ"ש בישע' נב, ב. 42. ח"ג עה, ב. 43. ע"פ ל' הכתוב - ירמ' יג, טז. 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל הא דאינו מתחיל בנוגע לתפלה הא', שחרית - כי אז הרי דין מפורש הוא בשו"ע (ספ"ט ס"ד) דאסור לעסוק בצרכיו קודם התפלה, וכן שלאחר צ"ל ת"ת דרבים, מביהכ"ס לביהמ"ד (סקנ"ה ס"א)". 45. ראה הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב ה"ב ובנסמן שם (בהוצאת קה"ת). הקדמת הרמב"ן לשרי השירים. 46. מגילה כח, ב. נדה עג, א. 47. ראה ט"ז יו"ד סמ"ו סק"ב.

35 הלימודים האמורים ב"עין יעקב", שולחן ערוך וכדומה, אפילו
36 ללמד ענין אחר, — גם כן אל יפרש היחיד מן הציבור, כי אם
37 — יצטרף בדבר שהצבור עסוקין בו, ואין צריך לומר שלא
38 יצא החוצה — בשעה שהציבור לומד אם לא יהיו עשרה
39 מבלעדו, ועליו — על מי
40 שיוצא החוצה, אני —

אגרת הקדש

41 רבנו הזקן, קורא
42 הפסוק⁵²: "ועוזי ה' —
43 אלה שעוזבים תורתו של
44 ה', יכלו בו", כמו
45 שאמרנו⁵³ ר"ן⁵⁴ על כל
46 דבר שבקדושה, כי אין
47 קדושה בקדושת התורה,
48 ד"אורייתא וקדושתא
49 בריה הוא בלא חד. —
50 התורה והקדוש ברוך הוא
51 הם דבר אחד, שלכן,
52 למרות שרבותינו ז"ל
53 אמרו זאת רק לגבי דבר
54 שבקדושה, שבהם הענין
55 של עשרה מישאל (מנין)
56 הוא תנאי שבלעדו אי
57 אפשר לומר אותו דבר
58 שבקדושה, מה שאין כן בלימוד תורה הרי אין זה תנאי שמן
59 ההכרח שיהיו עשרה, זה רק עילוי כשעשרה מישאל הם ביחד
60 — בכל זאת, כיוון שאין קדושה בקדושת התורה, וכשעשרה
61 מישאל לומדים תורה ביחד הם הרי ממשיכים כאמור לעיל,
62 הבחינה הגבוהה של קדושה והשראת השכינה — לכן מי שיוצא
63 החוצה ובגלל כך לא נשאר "ציבור" בשעת הלימוד, הוא על-
64 דרך מי שהולך מדבר שבקדושה ועל ידו מופרע הדבר
65 שבקדושה. ו"כל הפורש מן הצבור בו", — אינו זוכה לראות
66 בנחמת הציבור⁵⁴, ושומע לי — אומר רבנו הזקן, ישבון בטה, ⁶⁷
68 ויבמינו ויבמינו תושע יהודה, וירושלים תשבון לבטח⁵⁵, אמן

בן יהי רצון:

1 על מאמר זה עצמו מפרש רש"י, שאלו הן משניות, ברייתות
2 והלכה למשה מסיני, שגם הן בלי השקלא וטריא של הגמרא,
3 ועל-דרך-זה בנוגע ל"שולחן ערוך" הכוונה להלכות פסוקות
4 ברורות הנוגעות למעשה. ובשבת קדש בעלות המנחה —
5 יעסקו בהלכות שבת,
6 כי "הלכתא רבתא
7 לשבתא", — שבת היא
8 הלכה גדולה, ישנן הרבה
9 הלכות שיש לדעתן בנוגע
10 לשבת, ובקל יכול האדם
11 לבלול בה חסידו שלום,
12 אפילו באסור ברת
13 וסקילה, מחסרון ידיעה,
14 — של הדינים, ו"שגגת
15 תלמוד עולה ודון" חס'
16 ושלום, — כשעושים
17 איסור מבלי לדעת שזה
18 איסור, ואי הידיעה הוא
19 מפני שלא למד — נחשב
20 הדבר כאילו עשה זאת
21 במזיד חסידו שלום, כפי
22 שהמשנה אומרת
23 באבות⁴⁸. הרי שאפילו

24 באיסורים של כרת וסקילה יכולים להיכשל חסידו שלום כשלא
25 יודעים הלכות שבת, ואין צריך לומר באסורי דברי סופרים,
26 שרבו כמו רבו למעלה, ובפרט באסורי מקצה דשכיחי
27 טובא, — הקורים לעתים קרובות מאד, וחמורים דברי סופרים
28 — מדרבנן, יותר מדברי תורה⁴⁹, כמו שאמרנו⁵⁰ ר"ן⁵¹, שכל
29 העובר על דברי חכמים אפילו באסור קל של דבריהם, —
30 שהחכמים אסרוהו, כמו האוכל קדם תפלת ערבית וכהאי
31 גונא — וכדומה, חייב מיתה בעובר על חמורות שבת⁵².
32 — על-כל-פנים נוגע הדבר מאד ללמוד ולדעת הלכות ודיני שבת,
33 אשר לכן ילמדו הלכות שבת בעלות המנחה של שבת, וכל
34 יחיד אל יפרש עצמו מן הצבור — בשעה שהציבור לומד

48. פרק ד' משנה י"ב. 49. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. 50. ברכות ד, ב. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל - טובא קמ"ל שלא כהדעות דלהפלגה וגוזמא כוונתו. וראה שו"ע אדה"ז ס"ה שד"ח כללים ע' 386. פאת השדה ח, טו - בארוכה. אנציק' תלמודית יד' ע' תקצט ואילך". 52. ישעי' א, כח. 53. ברכות ח, א. ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד. 54. מסכת שמחות ב, י. אבל שם מדרכי ציבור. ועיין רמב"ם הלכות אבל פ"א ה"י. 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות כאן - אולי - ע"פ תענית (יא, א) דהמצער עצמו עם הצבור רואה בנחמת הצבור. ולהעיר מברכות ל, רע"א".

יום שבת קודש כ"ד תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 274, כד אהובי אחי... עד עמ' קלח, בלבותם:

- 1 כד. באגרת הקדושה הקודמת, סימן כ"ג, הסביר רבנו הזקן ההפלאה
- 2 הגדולה, בהשראת השכינה, כשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד או
- 3 עושים מצוה ברבים, ולכן (אמר) "רע בעיני המעשה" שיכול לקרות, שגם
- 4 אלה אשר "נגשים אל ה' הגשה זו תפלה", שעוסקים בעבודת התפלה,
- 5 ובכל זאת לפני או אחרי
- 6 התפלה נעשה מושב ליצי
- 7 מפני שלא לומדים תורה, ולכן
- 8 תבע לעשות קביעות ברבים¹
- 9 ללמוד "עין יעקב" ושולחן²
- 10 ערוך הלכה למעשה בין מנחה³
- 11 למעריב.⁴
- 12 לאחר האגרת האמורה, באה⁵
- 13 האגרת הקדושה סימן כ"ה,⁶
- 14 בה תובע רבנו הזקן בצורה⁷
- 15 חריפה מדוע ישנם כאלה⁸
- 16 שמדברים בשעת התפלה.⁹
- 17 ואין הכוונה לדברים בטלים,
- 18 אלא אפילו כשמדברים בתוכן של "סיפור בצרכיו", הוא מדבר אודות
- 19 דברים הנצרכים לו, ואם היה מדבר בהם בזמן אחר (שלא בשעת
- 20 התפלה) לא היה בזה משום חטא, שכן, הוא צריך לדבר אודות דברים
- 21 אלה: אך אם הוא מדבר אותם בשעת התפלה, אומר רבנו הזקן, שהוא
- 22 מראה בכך שאין הוא רוצה להתבונן ולראות את ההתגלות האלקית
- 23 שהקדוש־ברוך־הוא מתגלה בשעת התפלה.
- 24 רבנו הזקן מביא דוגמה לכך, כמו למשל במלך למטה שבדרך כלל כבודו
- 25 וגדולתו מוחזקים בחרי חדרים, ורבים מחכים ימים ושנים שיעלה בידם
- 26 לראות אותו, וכשעלה ברצון המלך לצוות להכריז בכל רחבי ממלכתו
- 27 שיתאספו בזמן מסוים, והוא יראה להם כבוד מלכותו ויקר תפארת
- 28 גדולתו, הרי מי שעומד אז מן הצד ואינו מתעניין לראות את המלך –
- 29 עד כמה מטופש הוא נראה בעיני הכל, וגם יש בכך משום בזיון למלך,
- 30 שאין המלך חשוב בעיניו לשאוף נחת ותענוג מההסתכלות בכבודו
- 31 ובתפארת גדולתו, וחשוב לו יותר לספר ולדבר אז בענינים הנחוצים לו.
- 32 יתירה מזו, הוא מתחייב בנפשו למלך בהראותו עלבונו ובזיונו כלפי
- 33 המלך בעיני כל.
- 34 כך הדבר בנמשל, בענין התפלה, שמלך מלכי המלכים צווה לקבוע זמני
- 35 התפלה בהם הוא מתגלה לכל דורשי שמו על ידי התבוננותם בגדולתו
- 36 של הקדוש־ברוך־הוא. וגם כאן הרי זה כאילו צווה המלך להכריז
- 37 בכל רחבי ממלכתו, שכן זמני התפלה הם עת רצון גם למעלה וגם
- 38 למטה, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר
- 39 ה"תניא", ששעת התפלה היא זמן של "מוחין גדולות" למעלה,
- 40 ולמטה היא "שעת הכושר" לכל אדם – הרי זו קריאה בכל רחבי
- 41 מלכותו של הקדוש־ברוך־הוא. ועל האדם רק להכין עצמו שיוכל

אגרת הקדש

כד אהובי אחי אל נא תרעו ריעים האהובים

ליוצרים ושנואים ליצרים ואל יעשה

אדם עצמו רשע שעה אחת לפני המקום אשר בחר

בה מכל היום להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו שהיא

עת רצון לפניו להתגלות לבוא אל המקדש מעט

לפקוד לשכינת כבודו השוכן אתם בתוך טומאותם

ולחמצא לדורשיו ומבקשיו ומיחליו והמספר בצרכיו

מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגילוי

כבוד מלכותו ונעשה מרכבה טמאה לכסיל העליון

המלך ולפני עיני כל.

לכן מסיים רבנו הזקן בגזירת גזירה שלא לדבר שום "שיחה בטילה" מהשעה שהחזן מתחיל בתפלה עד לסוף הקדש האחרון שאחרי התפלה. ומי שיעבור על כך במזיד ישב על הקרקע ויבקש משלשה אנשים להתיר לו הנדוי שלמעלה. אך, זה רק בשעה שהוא עושה זאת במזיד, לא כאשר שכח או שהתפרצו מפיו כמה מלים, שאז לא חל עליו מלכתחילה ענין הנדוי, ורבנו הזקן מסיים ב"הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם".

אהובי אחי, אל נא תרעו, ריעים האהובים ליוצרים ושנואים ליוצרים, – צריכים הרי לעשות מה שהאזהב (הבורא) רוצה, ולא מה שהשונא (היצר הרע) רוצה, **ואל יעשה אדם עצמו רשע שעה אחת** – השעה היחידה והמיוחדת של תפלה, **לפני המקום,** – לפני הקדוש ברוך הוא, **אשר** – הקדוש ברוך הוא, **בחר בה מכל היום, להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו,** – של תפלה, **שהיא עת רצון לפניו, להתגלות לבוא אל ה"מקדש מעט",** – "בית המקדש" הקטן, כפי שנקרא בית הכנסת בו יהודים מתפללים⁴, **לפקוד לשכינת כבודו, השוכן אתם בתוך טומאותם⁵,** – שגם במצב של גלות ושל טומאה – שוכנת בכל זאת השכינה עם בני ישראל, הרי בשעת הרצון של תפלה, בא כביכול הקדוש־ברוך־הוא לבקר את השכינה השוכנת איתם, **ולחמצא לדורשיו ומבקשיו ומיחליו.** – ובעת רצון זו שהיא שעת התפלה, הרי **המספר בצרכיו** – מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגילוי כבוד מלכותו, ונעשה מרכבה טמאה – נעשה בטל כמו מרכבה לכסיל העליון, –

1. ברכות יג, א. 2. דניאל ו, יא. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר ממחז"ל אין עמידה אלא תפלה (ברכות ו, ב)". 4. מגילה כט, א. 5. אחרי טז, טז. וראה תניא פמ"ה.

ובזיונו את המלך לעין כל רואה, ועל זה נאמר¹²: "וכסילים
מרים קלון", כלומר: אף שהוא כסיל - לא יהיה "מרים
קלון", שיהיה נראה הקלון לעין כל. - ועל הראותו קלנו של
המלך לעיני כל, הוא הרי לא רק מבזה את המלך אלא מתחייב
בנפשו למלך.

ועל כן - ולכן, קבעו
חו"ל בתפלה: - שעליה
להיות כאלו עומד לפני
המלך¹³. - שבאמת הוא
הרי עומד לפני מלך מלכי
המלכים, מדוע, איפוא,
אומרים "כאלו" עומד
לפני המלך? אלא, הכוונה
היא: על-כל-פנים יהיה
מראה בעצמו כאלו
עומד בו - לפני המלך,
כך יראה עצמו לעין כל
רואה בעיני בשר אל
מעשיו ודבוריו, - שכל
אחד יראה שמעשיו
ודיבוריו הם כפי שהם
צריכים להיות כשהוא
עומד לפני המלך, אף
שאין לו מחשבה לכסיל.
- להרגיש במחשבתו
שבעמדו בתפלה הוא
עומד לפני המלך, ועל זה
הענין - שעומדים לפני
המלך שקבע זמן זה
להתגלות לכל הדורשים
אותו, נתקן¹⁴ כל
התפלות, להתבונן בהם
היטב, ומי שאינו מראה
כן - מתחייב בנפשו.
ועליו אמרו בזהר
תקדוש¹⁵: "דאנהי
קלנא בתקונא עלאה -
הוא מכניס קלון בתיקון
העליון, ואחוי פרוקא, -

ומראה היפרדות (מקדושה) ולית ליה חלקא באלהא
דישראל", - ואין לו, חלק באלקי ישראל, רחמנא לצלל. - על
כן - לכן, אומר רבנו זקוק, שליחותיהו דרו"ל קא עבדינא, -
מקיים אני שליחותם של רבותינו ז"ל, לגור גורח¹⁶ שוה לכל
נפש, שלא לשוה שיחה בטלה משיתחיל השליח צבור -
החון, להתפלל התפלה עד גמר קדיש בתרא, - עד סוף

1 לקליפה, הנקראת "כסיל העליון", שנאמר עליו: "לא יחפץ
2 כסיל בתבונה בו", כמו שכתבו החר"י והאר"י ז"ל, דהיינו
3 שאינו חפץ להתבונן ולראות ביקר תפארת גדולתו של מלך
4 מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא, הנגלות למעלה בשעה
5 זו, - ששעת התפלה היא
6 הרי עת רצון למעלה, וגם
7 - זה נתגלה למטה אל
8 החפצים - ברצון פנימי,
9 להביט אל כבודו וגדלו,
10 המתעטף ומתלבש
11 בתוך תבות התפלה
12 הסדורה כפי כל,
13 ומתגלה לכל אחד לפי
14 שכלו - והבנתו, ושרש
15 נשמתו, פדכתיב: - כמו
16 שכתוב: "לפי שכלו
17 יהלל איש" - "יהלל"
18 בתיב; - בלי וא"ו -
19 שמשמעותו, שבהתאם
20 לשכלו ולהבנתו בגדולת
21 הקדוש-ברוך-הוא, מהלל
22 האדם את הקדוש-ברוך-
23 הוא בשעת התפלה,
24 ומלכותא דרקייע בעין
25 מלכותא דארעא¹⁰, -
26 מלכות השמים דומה
27 למלכות על הארץ,
28 להנהיג המלכות למטה,
29 שדרך המלך להיות
30 "חביון עיו" ¹¹ בחר"י
31 חדרים, וכמה שומרים
32 על הפתחים, (עד) אשר
33 כמה וכמה מצפים ימים
34 ושנים לראות עיו
35 וכבודו, וכשעלה רצונו
36 להתגלות לכל, והעביר
37 קול בכל מלכותו
38 להקהל ולעמד לפניו,
39 להראותם כבוד מלכותו

אגרת הקדש

שנאמר עליו לא יחפץ כסיל בתבונה בו" כמ"ש
הזהר והאר"י¹ דהיינו שאינו חפץ להתבונן ולראות
ביקר תפארת גדולתו של מלך מה"מ הקב"ה הנגלות
למעלה בשעה זו וגם למטה אל החפצים להביט אל
כבודו וגדלו המתעטף ומתלבש בתוך תבות התפלה
הסדורה כפי כל ומתגלה לכל אחד לפי שכלו ושרש
נשמתו כדכתיב לפי שכלו יהלל איש יהלל כתיב
ומלכותא דרקייע כעין מלכותא דארעא שדרך המלך
להיות חביון עיון בחדרי חדרים וכמה שומרים על
הפתחים (עד) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים
לראות עיון וכבודו וכשעלה רצונו להתגלות לכל
והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמוד לפניו
להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו מי
שעומד לפניו ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו
כמה גרוע וסכל ופתי הוא ונמשל כבהמות נדמה
בעיני כל הבריות וגם הוא בזיון המלך בהראותו
לפניו שאינו ספון בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט
אל כבודו ויפיו יותר מעסק צרכיו וגם הוא מתחייב
בנפשו למלך על הראות קלנו ובזיונו את המלך לעין
כל רואה וע"ז נאמר וכסילים מרים קלון כלומר אף
שהוא כסיל לא יהי' מרים קלון שיהי' נראה הקלון
לעין כל. וע"כ קבעו חז"ל בתפלה כאלו עומד לפני
המלך עכ"פ יהי' מראה בעצמו כאלו עומד בו" לעין
כל רואה בעיני בשר אל מעשיו ודיבוריו אף שאין
לו מחשבה לכסיל וע"ז הענין נתקן כל התפלות
למתבונן בהם היטב ומי שאינו מראה כן מתחייב
בנפשו ועליו אמרו בזהר הק' דאנהי קלנא בתקונא
עילאה ואחוי פרוקא ולית ליה חולקא באלהא דישאל
ר"ל ע"כ שליחותיהו דרו"ל קא עבדינא לגור גורח
שוה לכל נפש שלא לשוה שיחה בטלה משיתחיל
הש"ץ להתפלל התפלה עד גמר קדיש בתרא שחרית
ויקר תפארת גדולתו, מי שעומד לפניו ואינו חושש לראותו
ומתעסק בצרכיו - כמה גרוע וסכל ופתי הוא, ונמשל
כבהמות נדמה בעיני כל הבריות. וגם הוא בזיון המלך -
בהראותו לפניו שאינו - שהמלך אינו ספון - חשוב בעיניו
לקבל נחת ושעשועים מהביט אל כבודו ויפיו, יותר מעסק
צרכיו. וגם הוא מתחייב בנפשו למלך, על הראות קלנו

1 ויקר תפארת גדולתו, מי שעומד לפניו ואינו חושש לראותו
2 ומתעסק בצרכיו - כמה גרוע וסכל ופתי הוא, ונמשל
3 כבהמות נדמה בעיני כל הבריות. וגם הוא בזיון המלך -
4 בהראותו לפניו שאינו - שהמלך אינו ספון - חשוב בעיניו
5 לקבל נחת ושעשועים מהביט אל כבודו ויפיו, יותר מעסק
6 צרכיו. וגם הוא מתחייב בנפשו למלך, על הראות קלנו

6. משלי יח, ב. 7. ראה זח"א קעט, א. 8. ראה רמ"ז לזח"א שם. 9. משלי יב, יח. 10. ברכות נח, א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"להעיר מלקות" (דרושי יוהכ"פ - סד"ה שבת שבתון) ב" דרגת חביון עיון למע' שמזה מוכן למטה, כביכול". 12. משלי ג, לה. 13.
ברכות לג, א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בשאר הדפוסים הצ"ל 'נתקנו'". 15. ח"א קלא, ב. 16. עיין סמ"ק סוף סימן יא.

- 1 הקדיש האחרון, שחרית ערבית ומנחה וכו'. והעובר על זה
2 בודון - ישב על הארץ ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נדוי
3 שְׁלֹמֶעֱלָה, - שמוגיע למי
4 שעובר על גזירה שגורה,
5 "וְשֵׁב" - יעשה תשובה, 1
6 שלא לדבר יותר בשעת 2
7 התפלה, וְרָפָא לו', ולא 3
8 חָל עָלָיו שום נדוי 4
9 לְמַפְרַע בַּל עָקַר, - לא זו 5
10 בלבד שירפא מהנדוי על 6
11 להבא, אלא תשובה זו 7
12 גורמת שמלכתחילה לא 8
13 היה עליו שום נדוי, כי 9
14 מִתְחַלְתּוֹ לֹא חָל - 10
15 הנדוי, כי אם על המורדים והפושעים, שאינם חוששים
16 בָּלָל לְבָקֶשׁ בְּפֶרֶה מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הַבְּרִיּוֹת עַל הָעוֹן פְּלִילִי
- אגרת הקדש**
- ערבית ומנחה וכו'. והעובר ע"ז בודון ישב על הארץ
ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נדוי שלמעלה ושב
ורפא לו ולא חל עליו שום נדוי למפרע כל עיקר
כי מתחלתו לא חל כ"א על המורדים והפושעים שאינם
חוששים כלל לבקש כפרה מן השמים ומן הבריות
על העון פלילי הזה. וגם דוקא כשמדברים בודון
בשאת נפש ולא על השוכח או שנזרקו מפיו כמה
תיבות בלא מתכוין שא"צ התרה כלל ובוחר לבות
וכליות אלקים צדיק. הטיבה ה' לטובים ולישירים בלבנותם:
- חשבו בלבם לדבר, אלא נזרקו מפיהם כמה תיבות שלא
במתכוין - גם להם יעשה ה' טוב.

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נ"ל בדא"פ לתרץ הסדר: שחרית ערבית ו(אפילו) מנחה, היינו, אפילו בתפלת מנחה שבאה בהמשך לתפלת שחרית (שלכן אצל ק"ש עוה"פ), ג"כ כל כך חמורה הפסק שיחה (ואף שמפסיק בפשטות בין ק"ש דשחרית ששייכת גם למנחה - למנחה)." 18. ל' הכתוב - תהלים ז, י. 19. ל' הכתוב - תהלים קכה, ד.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' ב

- מברר אביי: היכי דמי' - כמה מדובר כאן, אילימא - אם נאמר
שמדובר באופן שהפסח נאבד ונמצא לאחר השחיטה של השני,
והמיר בו - ובראשון בהמה אחרת אחר השחיטה, פשיטא - פשוט
הדבר שתמורה זו קריבה בעצמה לשלמים, שהרי הפסח שנמצא
הוא 'מותר הפסח' שהוא קרב בעצמו לשלמים, וכל שכן
שתמורתו קריבה בעצמה לשלמים, ולפיכך נצרך לי' קרא ללמד
זאת. אלא לאו - אלא ודאי מדובר באופן שנמצא הראשון קודם
השחיטה, והמיר בו אחר השחיטה של השני שאז כבר הראשון
דחוי, ומשמיענו הכתוב שאף על פי שבשעה שהמיר היה הראשון
דחוי מלהקרב בעצמו לשלמים, תמורתו קריבה בעצמה לשלמים,
משום שהוקדשה רק לאחר השחיטה ולא נדחתה, ושלא כדברי
רבא.
מתרץ רבא לאביי: לא, לעולם הברייתא עוסקת באופן שנמצא
הראשון אחר השחיטה (של השני) והמיר בו אחר השחיטה, ובאמת
דין זה שהתמורה קריבה בתורת שלמים פשוט הוא, וקרא
אסמכתא בעלמא - והפסוק שהביאה הברייתא לכך אינו דרשה
גמורה, אלא רק רמז לדבר מן התורה.
שואלת הגמרא: אלא קרא למאי אתא - אם כן מה תיבת 'אם' באה
ללמדנו. משיבה הגמרא: בדתניא - תיבת 'אם' באה ללמדנו
הדרשה השנויה בברייתא, שכך שנינו בה, נאמר בפסוק (שם) 'אם
בשבועת השחיטה את קרבנו', תיבת 'בשבועת' שלכאורה מיותרת באה
לרבות את הפסח לאלוה - ללמד שצריך להקריב את אליות הפסח.
ובשנינו (הכתוב) אומר 'אם בשבועת', תיבת 'אם' שלכאורה מיותרת
באה לרבות פסח שצרכה שנתו - שעברה שנה מלידתו ונפסל בכך,
וכן שלמים הנאין מחמת פסח - ממותר הפסח, לכל מצות שלמים
שיהיה עליהם דין שלמים לענין כל המצות הנוהגות בשלמים,
כלומר שהקרבן מעון סמיכה של ידי הבעלים על ראשו, ונקבים -
והבאת יין וסולת ושמן, ותנופת [והנפת] הנה ושוק. ובשנינו אומר
(ויקרא ג יב) 'ואם עז, הפסיק הענין - תיבת 'ואם' באה להפסיק בין
דיני כבש לדיני עז, ובכך לימד הכתוב על העז שאין מעונה הקרבת
האלוה כמו בכבש.
- הגמרא מביאה לשון אחר בדברי רבא, לבאר באיזה אופן תמורתו
תרעה ובאיזה אופן תקרב בעצמה: איכא דמתני לה ארישא - יש
ששנו את דברי רבא ו'לא שנו' וכו' על תחילת דברי רבי עקיבא,
שאמר, הפסח שאבד והפריש במקומו פסח אחר ונמצא הראשון
קודם השחיטה הפסח, ושחט לפסחו את השני, הראשון נדחה
מלהקרב בעצמו וירעה עד שישתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים, וכן
הדין בתמורתו של הראשון. ועל כך אמר רבא, לא שנו שגם
התמורה דחיה מלהקרב בעצמה, אלא באופן שנמצא הראשון
קודם השחיטה וגם המיר בו - ובראשון קודם השחיטה, שבאופן זה
כאשר שחט את השני דחה הן את הראשון ודן את תמורתו,
ששניהם היו ראויים ועומדים לפסח ונקבעו לכך, ולכן שניהם לא
יקרבו בעצמם לשם שלמים, אבל באופן שנמצא הראשון קודם
השחיטה והמיר בו לאחר השחיטה, אף על פי שהראשון רועה,
תמורתו קריבה בעצמה לשלמים, משום שהיא לא נדחתה בשחיטת
השני. מאי טעמא - ומדוע טעם הדבר שהתמורה לא נדחתה, כי
קבצה שחיטה - מה שהשחיטה קובעת קרבן בשם 'פסח', שיחשב
שהיה ראוי לפסח ונדחה, הוא דווקא במיד' דחיו ליה - בדבר
שבשעת השחיטה היה קדוש וראוי להקרב לשם פסח, אבל מיד'
דלא חיו ליה - דבר שלא הוקדש ואינו ראוי לכך בשעת השחיטה,
כגון בהמה זו שבשעת השחיטה עדיין לא נעשתה תמורת הפסח,
ואם כן לא היתה ראויה או להקרב לשם פסח, לא קבצה אותה
השחיטה בשם 'פסח', והיא אינה נדחית בשחיטת בהמה אחרת
לפסח.
אביי מקשה על דברי רבא מברייתא: איתיביה [הקשה] אביי
לרבא ממה ששנינו בברייתא, נאמר בתורה בפרשת שלמים (ויקרא
ג יב) 'אם בשבועת' הוא מקריב וגו', מבררת הברייתא: מה תלמוד לומר
- מה מלמדנו תיבת 'אם' שהיא לכאורה מיותרת. משיבה
הברייתא: תיבה זו באה לרבות תמורת הפסח אחר הפסח - בהמה
שהומרה בפסח הראשון לאחר שחיטת הפסח השני, שצרכה
בעצמה לשלמים.

יום ראשון יום ראשון יח תשרי, ב דחומ"ס [בחו"ל] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח"פ.

תניא: וההפרש . . . קלו עמלה בה.

אומרים "אום אני חומה" וגם "אדון המושיע", אבל אין מקיפים אלא פעם אחת. אומרים תבת "הושענא" הן בראש והן בסוף – באותם האותיות שאומרים השליח צבור בקול רם. בהשאר – אומרים רק פעם אחת. מנהגנו להתחיל בקול רם מאות "ס" או "ע".
מדיקים לעשות הקף שלם, ומשלימים באות "ת".

יום שני יום שני יט תשרי, ג דחומ"ס [בחו"ל] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: אבל ההשראה . . . 272 לגמרי.

איתא [מובא בספרים], שכל השנה באמרו בשמונה עשרה "ואת כל מיני תבואתה לטובה", צריך לכוון לחטים למצה ואתרוג – במקום אחד נזכר מלבד הנ"ל גם יין לקדוש – ואז במילא תהיה כל התבואה לטובה.

יום שלישי יום שלישי כ תשרי, ד דחומ"ס [בחו"ל] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז"קג.
תניא: וע"כ . . . כמ"ש בזה"ק.

בצת הנענועים צריך להגיע עד תחנה, מקום שמכים באמירת "אשמנו".
אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] באחת ההתעודיות, שיש לומר שזהו כמו הענין שעל ידי הכבד ראש שקדם התפלה, שמתמרמר בנפשו, על ידי זה דוקא יכול להיות אחר כך התפעלות המדות בתפלה.

יום רביעי יום רביעי כא תשרי, הושענא רבה ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: ע"כ אהובי . . . בפירש"י ז"ל שם.

בתקון ליל הושענא רבה גם פרשה "ברכה" אומרים רק פעם אחת מקרא – היו יחידים שאדוני אבי מורי ורבי [הרש"ב] צום לאמרה בהושענא רבה עם פרוש רש"י, ואינה הוראה לרבים. ובערב שמחת תורה אומרים אותה שנים מקרא ואחד תרגום.
קדם הלל מסירים שתי הכריכות שעל הלולב, ונשארים רק הג' המאגדים ג' המינים יחד. ערוב תבשילין. בהושענא רבה טובלים פרוסת המוציא בדבש, אבל לא בשמיני עצרת ושמחת תורה.

יום
חמישי

יום חמישי כב תשרי, שמיני עצרת [בארץ ישראל – שמע"צ ושמח"ת] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קו"קז.

תניא: ובשבת קדש . . . יהי רצון.

מקדשים ואוכלים ושותים בסבה בין בלילה בין ביום. הקפות בליל שמיני עצרת. הפטורה: ויהי בכלות – ולישראל צמו.

אין אומרים ה"ה רצון" ביציאה מן הסבה.

שמיני עצרת וראש השנה משתנים בכמה עניני כונות ויחודים עליונים, אלא שבראש השנה הם בענין העליה ובשמיני עצרת הם בענין ההמשכה. בראש השנה העבודה בתחנונים בהכנעה ובמרינות עצומה, ובשמיני עצרת היא בקו השמחה.

יום
שישי

יום ששי כג תשרי, שמחת תורה [בחול"ל] ה'תש"ד

אין קוראים בתורה בלילה. נושאים כפים בשחרית. אין נוהגים לפרוש טלית על ראשי העולים לחתן תורה או לחתן בראשית. גם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי ושביעי עם פירש"י.

תהלים: קח"קב.

תניא: כד. אהובי . . . קלח לעין כל.

בשמחת תורה תק"מ אמר רבנו הזקן: "עץ חיים היא למחזיקים בה" – אלו בעלי השגה הלומדים תורה. "ותמכיה מאשר" – אלו בעלי עבודה העוסקים בתורה. "מאשר" – כדאימא בזהר (חלק ג' נג. ב), אל תקרי 'מאשר' אלא 'מראשו', דעל ידי עבודתם ממשיכים מראשו, הינו מפנימיות האין-סוף ברוך-הוא, וכמעלת הרגל המקים את הראש דוקא.

שבת
קודש

שבת כד תשרי, אסרו חג [בחול"ל] ה'תש"ד

מברכים ראש חדש מרחשון. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התעודות. הפטורה: כה אמר – ויאדיר.

שיעורים. חומש: בראשית, כל הסדרה עם פירש"י.

תהלים: קיג-קיח.

תניא: וע"כ קבעו . . . בלבותם.

ההתעודות – פארבריינגען – ברבים בכלל, ובשבת או במוצאי שבת בפרט, היא אחת היסודות בדרכי החסידים והחסידות, ופתח ומבוא למצוה היסודית דאהבת ישראל.

רפא דרבא [ברוב המקרים], הנה בכל התועדות הרי ראשי המדברים תובעים מאת המסבים שיטיבו הנהגותיהם ודרכיהם, שיקבעו עתים ללמד דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] ושישמרו הקביעות, ואשר הלמוד יהיה על מנת ללמד ולקיים. – והנה פללות ענין ואפן התוכחה מבאר היטב בדבור המתחיל "ואם רוח המושל" (קנטרס למ"ד), אשר ראוי לכל אחד ואחד מאנ"ש ללמוד היטב אדעתא דנפשיה [=עם עצמו] – אמנם הוכחה זו בעת ההתעודות היא רק על דברים וענינים שאין בהם משום הלבנת פנים ולא כלום, כמו שהיה מאז ומקדם, אשר איש את רעהו הוכיחו באהבה ובחבה גדולה.

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ד

מהו 'כלי העשוי לנחת'?

מפורשת היא (שבת קמג, א) מסלק את הטבלא [השולחן] כולה, ופירש רש"י (ביצה ב, א ד"ה אלא): "שיש תורת כלי עליה". ב. אף אם אסור לטלטלו בשבת, האם משום כך ייחשב כלי עץ העשוי לנחת גם בימות החול? הרי הולכים לפי רוב תשמישו, וכיון שבימות החול מותר בטלטול, אין להחשיבו עשוי לנחת ואף בשבת יקבל טומאה!

אלא איסור הטלטול לדעת הראב"ד הוא כמובא בגמרא (שם) אשר בשולחן המקדש נאמר "ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד", וכיון שלחם הפנים צריך להיות מונח על השולחן כל השבוע, אסור לטלטל את השולחן ממקומו (מי נפתח שם).

והביאו האחרונים (טורי אבן חגיגה כו, ב. מי נפתח שם) ראייה לשיטת הרמב"ם מהמסופר בגמרא (מגילה כו, ב) על בית כנסת שהכהנים לא יכלו להיכנס אליו בגלל טומאת מת שחדרה לתוכו מחדר סמוך, ואמר רבא להגביה את ארון הקודש ממקומו ולהניחו בפתח החדר כדי שיחצוץ בפני הטומאה, כי הארון הוא כלי עץ העשוי לנחת שאינו מקבל טומאה. וכיון שארון הקודש מותר בטלטול, הרי שגם כלי שאין איסור לטלטלו, אם הוא עשוי לנחת, היינו שאין רגילים להזיזו, אינו מקבל טומאה.

הלכות כלים פרק ג, הלכה א: כל כלי עץ העשוי לנחת, אפילו אינו מקבל אלא דבר מועט – אינו מקבל טומאה... מפני השמועה למדו: מה שק – שהוא מתמלטל מלא וריקן, אף כלי עץ לא יטמא אלא אם כן היה מתמלטל מלא וריקן; להוציא כלי עץ העשוי לנחת.

מקור הלכה זו הוא מהגמרא (חגיגה כו, ב) האומרת שהשולחן שבבית המקדש לא היה מקבל טומאה כי 'כלי העשוי לנחת' (עומד במקומו בקביעות) אינו מקבל טומאה. ורק בגלל שהיו מגביהים אותו (כדי להראות לעולי הרגלים את לחם הפנים), אינו ככלי העשוי לנחת.

ומשיג הראב"ד: אין להביא ראייה מהשולחן שבבית המקדש, שכן היה אסור לטלטלו ממקומו, ולכן נחשב 'כלי העשוי לנחת' ואינו מקבל טומאה (אף שאינו מחזיק ארבעים סאה), אבל כלי עץ המותר בטלטול, אף שעשוי לנחת מקבל טומאה (אם אינו מחזיק ארבעים סאה).

והקשה עליו ה'כסף משנה': "איני יודע מה איסור יש בטלטולו [של שולחן המקדש]? ומיישב ה'פני יהושע' (שבת פד, א): איסור הטלטול הוא מדין מוקצה, כי אין על השולחן תורת כלי.

אך ה'מי נפתח' (פרפ"ר ל"ה) מקשה עליו: א. משנה

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ד

מה שיעורו של 'מוציא רימון'?

ג. לעומת שני פירושים אלו שהובאו ברוב הראשונים (הרא"ש שם, תוס' שם, ובראב"ד כאן) כתב הר"ש (על המשנה): "...ונקט 'אחוזים', דלא תימא כשלשה זה אצל זה, דהיינו ארכו כשלשה רימונים ורחבו כרימון אחד, אלא בשלשה אחוזין, דהיינו כחציבא [=חצובה] כשלשה רגלי קנקן". ולפי זה, הנקב צריך להיות ברוחב שלשה רימונים.

והנה, כתב אדמו"ר הזקן (בידני תקוני המקוה ועשייתה) – נדפס בשו"ע סוף חיד"ד: "...ויהיה הנקב טפח על טפח מרובע, שהוא יותר מעט ממוציא רימון, לפי שאין אנו בקיאים בשיעור מוציא רימון (שיש אומרים שהם ג' אחוזים זה בזה)". וכותב על כך ה'צמח צדק' (שו"ת יו"ד סי' קעו ח"ג): "ונראה שרבינו ז"ל פוסק, שהנקב יהיה יותר מעט ממוציא רימון בינוני אחד", וכפירוש השני הנ"ל "שהוא להחמיר" יותר מן הפירוש הראשון. אבל "לא חש לפירוש הר"ש [שצריך שלשה רימונים] – דיחידאה הוא נגד התוס' והרמב"ם [בפירוש המשניות] והראב"ד והרא"ש".

הלכות כלים פרק ו, הלכה ב: משינאב הכלי במוציא רימון – מחור. והרימון שאמרו – בינוני, לא גדול ולא קטן, לפי דעת הרמב"ם, ויהיו בכלי שלשה רימונים אחוזים זה בזה. שנינו (כלים פ"ז מ"ד): "הרימונים שאמרו שלשה אחוזין זה בזה". והראשונים פירשו את המשנה באופנים שונים:

א. "לעולם בחד רימון משערים" (פ"י הרא"ש על המשנה). כלומר, די שהנקב הוא בגודל של רימון אחד. ומה שנאמר "שלשה אחוזים" הוא להורות על ענף הרימון שצריך להיות ענף "שגדילים שלשה ביחד" וזהו רימון בגודל בינוני, "ולא מאותן שגדילין אחד או שנים יחד שהם גדולים, ולא מאותן שגדילים ארבעה או חמשה ביחד שהם קטנים" (תוספות עירובין ד, ב, ד"ה שיעור).

ב. כוונת המשנה לנקב שיוצאים בו שלשה רימונים אך "לא שיצאו ביחד, אלא זה אחר זה" (תוס' שם). ואם כן "הנקב גדול מעט ממוציא רימון [אחד] – דאי אפשר לג' רימונים הגדלים ביחד שלא יהא אחד נכנס ואחד יוצא" (הרא"ש).

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ד

מעלת הביטול

שהנחתום עורך עליו את הלחם: לדעת רבי אליעזר אינו מקבל טומאה מאחר שמחובר לקרקע, ולדעת חכמים אין חיבורו לקרקע מבטלו מתורת כלי והוא מקבל טומאה. והרמב"ם (להלן פ"א הכ"ד) פסק כחכמים: "שכל כלי מתכות שקבעם בקורה או בכותל מקבלין טומאה כשהיו". ולכאורה

הלכות כלים פרק ט הלכה א: כל כלי מתכות... מקבלין טמאה, חוץ מן הדלת והתנור והמנעול... והצנור. מפני שאילו עשוין לקרקע או לשמש את העץ אינן מקבלין טמאה, ואפילו קדם שיקבעו.

נחלקו תנאים בדין 'דף של נחתומין' (מדף הקבוע לקיר

קבח הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

רק מצד החיבור לקרקע, ובוזה נחלקו רבי אליעזר וחכמים אם החיבור מפקיע מתורת כלי או לא, אך דבר הנועד לצורך הקרקע לדברי הכל נחשב כקרקע ואפילו קודם חיבור.

והרמב"ם מוסיף שאפילו הצינור כיון שנעשה לצורך הקרקע, דהיינו להוליך מים לבור שבקרקע, אינו מקבל טומאה. ובוזה יש החולקים וסוברים שרק לאחר שיקבע בקרקע אינו מקבל טומאה (מובא בשו"ת הרא"ש כלל לא), וסברתם, כי מאחר ומצד המציאות הוא ראוי לתשמיש גם בתלוש, ורק שמחשבת האדם היא להשתמש בו לצורך הקרקע, אין די בכך כדי להחשיבו כבטל לקרקע.

(נודע ביהודה י"ד תנינא ס"י קס. חידושי הרא"ש מאלין ב. עב)

הדברים עומדים בניגוד גמור להלכה שלנו, שהדלת והנגר העשויים להתחבר לקרקע אינם מקבלים טומאה ואפילו קודם שהתחברו, ושם נפסק שאפילו לאחר חיבורם הם מקבלים טומאה!
והביאור:

בהלכה שלנו מדובר על כלים העשויים לשמש את הקרקע, כמו דלת המתחברת לבית (שהוא עצמו מחובר לקרקע והרי הוא כקרקע), ולכן אין להם מציאות עצמאית ככלי אלא מלכתחילה הם בטלים לקרקע, אך להלן מדובר בכלים המחוברים לקרקע אך אינם משמשים את הקרקע, וכמו מדרף של נחתום שהשימוש בו הוא לעריכת הלחם ולא לצורך הקרקע, והסברא להחשיבם כקרקע היא

טהרת כלי שהותך ועשו ממנו כלי חדש יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ד

לאחר שבירת הכלי והתכתו צריך להמתין עד היום השביעי ולהוות שנית, אבל ההזאה הראשונה ביום השלישי קודם ההיתוך וההזאה השניה ביום השביעי לאחר ההיתוך מצטרפות, ומלשון המשנה "רבי יהושע אומר, אין הזיה פחות משלישי ושביעי" משמע רק שצריך להמתין עד יום השביעי, ומניין למד הרמב"ם שההזאה קודם ההיתוך וההזאה שלאחר ההיתוך אינן מצטרפות?

ומבאר ה'מרכבת המשנה':

בהלכה הקודמת הביא הרמב"ם את דברי רבא (שבת טז, ב), שכלי מתכות שנשברו והותכו חזרו לטומאתם "שמא יטמא לו כלי ויתכנו ויעשה ממנו כלי אחר בו ביום", ואם נאמר שהוא טהור יאמרו כי כשם שבשבירה הכלי נטהר מיד, גם בטבילה נטהר מיד ואין צריך הערב שמש.

וחשש דומה קיים גם לענין ההזאות: אם כלי שהזו עליו בשלישי ונשבר והותך יהיה נטהר מחדש (לאחר ההתכה), יאמרו שהכלי נטמא כעת ודי בהזאה אחת ולכן אין לו טהרה עד שיהיה עליו שלישי ושביעי ויטביל.

הלכות כלים פרק יב, הלכה ג: נִטְמָא כְּמַת וְהָא עָלֵיו בְּשִׁלְשִׁי וְאַחַר כֵּךְ הִתִּיכוּ וַעֲשָׂאֵהוּ כְּלִי אֲחֵר וְהָא עָלֵיו בְּשִׁבְעִי וְהִמְבִּילֵהוּ – הָרִי זֶה טָמֵא, וְאֵין הָיָה שְׁקָדָם הַתּוֹךְ מִצְטָרֵפֶת לְהִזָּה שְׁאֲחֵר הַתּוֹךְ. וְאֵין לוֹ טְהִירָה עַד שִׁיזָה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי... וַיִּמְבִּיל אַחֵר שְׁתִּיתִכְנוּ."

כלי שנטמא טומאת מת ולטהרתו צריך הזאת מי אפר פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי לטומאתו - הלכה כרבי יהושע (כלים יד, ז) שאם לאחר שהזו עליו בשלישי נשבר הכלי והתיכו ועשהו כלי חדש – צריך להזות עליו שנית ביום השביעי, ולא כרבי אליעזר (שם) שאם נשבר הכלי לאחר הזאה בשלישי, לא צריך להמתין עד היום השביעי להזאה השניה, אלא מזה עליו מיד לאחר התכתו ועשייתו כלי אחר.

והרמב"ם מלמדנו יתירה מזו: "אין הזאה שקודם היתוך מצטרפת להזאה שאחר היתוך, ואין לו טהרה עד שיהיה עליו שלישי ושביעי כשהוא כלי קודם שבירה או יזה עליו שלישי ושביעי ויטביל אחר שיתכנו".

והראב"ד משיג על כך: אמנם לדעת רבי יהושע גם

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ד טומאת תנור

נחשב חיבור גמור. ומכאן למדו גם לגבי דיני מקח וממכר שהמוכר לחברו בית ולא פירט מה נכלל במכירה, לפי דעה אחת נכללים בה כל כלי הבית המחוברים לקרקע, ומכל מקום אין המכירה כוללת תנור המחובר לקרקע, כי מדיני טומאה אנו למדים שחיבור של תנור לקרקע אינו נחשב חיבור גמור.

אך הרמב"ם (בפירוש המשניות כלים ה, יא) כתב טעם אחר: "לפי שהכלים הבנויים בארץ טהורים, זולת תנור וכיריים אשר ביארם הפסוק". כלומר, התנור והכיריים אכן נחשבים מחובר לקרקע, אך הכתוב הוציא אותם מן הכלל ולימד שמטמאים אף שמחוברים.

ונפקא מינה בין השיטות לגבי הלכה זו: לדעת הרמב"ם תנור של מתכת מחובר לקרקע אינו נטמא, כי לשיטתו

הלכות כלים פרק טו, הלכה ו: תנור או כירה של אבן – מְהוֹרֵין לְעוֹלָם. וְשֶׁל מִתְכָּת – מְהוֹרֵין מִשּׁוּם תִּנּוֹר וְכִירִים... בִּיצֵד? אֵין מִתְמַמֵּאִין מֵאוֹרֵן וְלֹא בְּמִחְבֵּר לְפִרְקָע בְּתִנּוֹר וְכִירִים.

לגבי טומאת תנור חרס, נאמר בתורה: "תנור וכיריים יותץ טמאין הם". המילה "יותץ" מתייחסת לדבר המחובר לקרקע, והתורה השתמשה בלשון זו ללמדנו שאפילו תנור מחובר טמא, כי היה מקום לומר כי כיון שחברו בקרקע הרי הוא כקרקע עצמה ואינו מקבל טומאה כמו הקרקע עצמה (שבת קכח, ב).

ולמה למעשה כן נטמא?

נחלקו ראשונים בדבר: לדעת התוספות (ב"ב סה, א ד"ה לא מכר, לפירוש אחד שם) הפסוק מלמד שחיבורו התנור לקרקע אינו

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קכט

לדעת התוספות שהפסוק מלמד שחיבורו של תנור לקרקע אינו נחשב חיבור גמור, אין הבדל בין תנור חרס לתנור אחר ושניהם טמאים (אמרי יוסף א. פ.).

חיבורו של תנור כן נחשב חיבור ורק בתנור של חרס לימד הכתוב שנטמא אף שמחובר, אך שאר תנורים שבהם לא דיבר הכתוב אינם נטמאים במחובר (ראה פיה"מ שם). ואילו

בצק בסדקי העריבה – מתי חוצץ? יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ד

והקשה הצ"ח (פסחים שם מו, א): מדוע כתב כאן הרמב"ם בסתם ש"בפסח הואיל ואיסורו חשוב, חוצץ ולא נטמאת העריבה", ולא חילק בין כזית לפחות מכזית? והרי בביעור בצק של חמץ לפני הפסח כן חילק וכתב (הל' חר"מ פ"ב ה"י): "בצק שבסדקי העריבה, אם יש כזית במקום אחד – חייב לבער, ואם לאו... בטל במיעוטו (אם רוצה בקיומו)", ומשמעות הגמרא היא שדיניהם שווים ואם אין בבצק שיעור כזית (ובדעתו לבטלו), לענין פסח – אין צריך לבערו קודם הפסח, ולענין טומאה – אינו חוצץ כי נחשב לחלק מן העריבה? ובספר 'כתר המלך' (הל' חר"מ שם) ביאר על פי דברי ה'מגן אברהם' (או"ח סי' תמב סק"ז), שבצק בסדקי העריבה פחות מכזית אף שפטור מלבערו חייב לבטלו. וגם לדעת הרמב"ם חייבים לבטלו כי 'חצי שיעור אסור מן התורה' ועוברים עליו ב'בל יראה' – ולכן לענין חציצה בטומאה לא חילק בין 'כזית' לפחות מ'כזית' כי אף פחות מ'כזית' איסורו חשוב ו"חוצץ ולא נטמאת העריבה". אמנם, רש"י סובר כשיטת הפוסקים שעל 'חצי שיעור' אין עוברים בבל יראה, וכיון שאין צריך לבטלו מן התורה, בצק פחות מ'כזית' אין איסורו חשוב והוא חלק מן העריבה (אם דעתו לבטלו) ואינו חוצץ.

הלכות כלים פרק כ, הלכה ט: **בצק שבסדקי העריבה שנגע בו שרץ: אם בפסח, הואיל ואיסורו חשוב – חוצץ, ולא נטמאת העריבה; ואם בשאר ימות השנה: אם היה מקפיד עליו – העריבה תהורה, ואם רוצה בקיומו – תרי הוא בעריבה ונטמאת העריבה.**

מקור ההלכה הוא במשנה (פסחים מה, א): בצק של חמץ שבסדקי העריבה (קערה שלשים בה בצק), אם יש כזית של בצק במקום אחד חייבים לבערו לפני הפסח ואם אין כזית ממנו במקום אחד הרי הוא בטל במיעוטו, ואין חייבים לבערו. וכן לענין הטומאה.

ופירשו בגמרא (שם מו, א. לפי רש"י ד"ה בפסח) שאם נגע השרץ בבצק שבסדקי העריבה בפסח ואיסורו חשוב, הבצק חוצץ בין השרץ והעריבה ואין טומאה יורדת לעריבה (גם אם אין הבעלים מקפידים על הבצק ובכוונתם לבטלו שם). וזאת, אם יש בבצק 'כזית', כי איסור חמץ מחשיב בצק בשיעור זה כדבר נפרד מן העריבה, והריהו חוצץ בין השרץ לעריבה. אך אם אין בבצק 'כזית' (ובכוונת הבעלים לבטלו) הרי הוא נחשב כחלק מהעריבה ואינו חוצץ.

ובשאר ימות השנה אין הדבר תלוי בשיעור הבצק, אלא אם הבעלים מקפידים על הימצאות הבצק ורוצים להסירו – חוצץ אפילו אין בו כזית, אך "אם רוצה בקיומו", הרי זה כאילו נגע השרץ בעריבה.

מתי אין טומאת 'מגע מדרס'? שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ד

במדרס". ומקורו במשנה (שם שם, מ"ז) וכחכמים שהבגד טמא 'מגע מדרס' אף שנשתמעט, כי לפני כן כל הבגד נגע במדרס אבל לדעת רבי יוסי טהור לגמרי, אף מ'מגע מדרס' (ראה

פירוש הרע"ב במשנה שם).

ואם כן, יש סתירה בפסקי הרמב"ם שכאן פסק כרבי יוסי שבגד שנחלק אין בו אפילו טומאת 'מגע מדרס', ואילו לעיל פסק כחכמים שבגד שנטל חוט אחד מתחילתו טמא 'מגע מדרס'? ומבאר:

בגד שניטל חוט אחד מתחילתו טמא 'מגע מדרס' לא בגלל שהיה מחובר למדרס, אלא בגלל שבשעה שנטל חוט מהבגד אי אפשר שלא יגע בבגד, ובנגיעה זו נטמא 'מגע מדרס' (כמו בקורע שלש אצבעות שבהמשך ההלכה כאן, שהקדע טמא מדרס משום "שבעת פרישתו מן הבגד הגדול נטמא במגע") אבל בגד שלשה על שלשה שנחלק אין בו מגע בשעת הקריעה שהרי "אדרבה, המחלק קורע ומושך זה לכאן וזה לכאן" ולכן טהור.

הלכות כלים פרק כג, הלכה ט: **שלושה על שלושה שנגמא במדרס ואחר כך נחלק – טהור מן המדרס, ואין בקרעים אלו טמאה כלל.**

בגד שלשה על שלושה שננטמא במדרס הזב ואחר כך נחלק לשני חלקים, לדעת תנא קמא במשנה (כלים כז, י וכפי שמבואר בגמרא חולין עב, ב) – "טהור מן המדרס", טומאת מדרס הזב (אב הטומאה) בטלה ממנו, כי כעת אין בכל חלק בפני עצמו שיעור הראוי לטומאה, אבל טמא 'מגע מדרס' (ראשון לטומאה), כי לפני שהבגד נחלק נגע כל חלק בחברו שהיה טמא מדרס. ואילו לדעת רבי יוסי אינו טמא אפילו 'מגע מדרס', כי לפני שנחלקו היה מקום חיבור החלקים בתוך עובי הבגד ו'טומאת בית הסתרים' (נגיעת הטומאה במקום שאינו נראה) אינה מטמאה.

והנה, הרמב"ם פסק כרבי יוסי ש"אין בקרעים אלו טומאה כלל", והקשה ה'תוספות יום טוב' (כלים שם): בהלכה קודמת (ה"ז) כתב הרמב"ם "הבגד שארג בו שלשה על שלשה ונטמא במדרס... נטל חוט אחד מתחלתו, טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס, והרי הוא ראשון ככלי שנגע

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ח - כ"ד תשרי ה'תשע"ד

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ד

הלכות כלים

פרק ג

א. כל כלי עץ העשוי לנחת [לעמוד במקומו] - אפלו אינו מקבל אלא דבר מעט - אינו מקבל טמאה, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. וכל כלי עץ שהוא עשוי להטיל מלא וריקן פשק - אפלו היה מחזיק מאה סאה, ואף על פי שיש לו שולים [תחתית] - הואיל ואינו עשוי לנחת, הרי זה מקבל טמאה דין תורה כשאר כלי קבול. וכל כלי עץ שהוא סתם [לא נקבע אם יעמוד או ינוד] - אם היה לו שולים לישב בהן על הקרקע כדי שלא יהא נוח להתגלגל, והיה מחזיק ארבעים סאה בלח שהם כורים ברכש - אינו מקבל טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים; מפני שחזקתו שהוא עשוי לנחת. ודברים אלו, כלן דברי קבלה [ממשה רבינו] הן; ומפי השמועה למדו: מה שק שהוא מטיל מלא וריקן, אף כלי עץ לא יטמא אלא אם היה מטיל מלא וריקן - להוציא כלי עץ העשוי לנחת.

ב. הכלים שחזקתן שהן עשויין לנחת, כגון שדה [קרוי להסעת נשים] תבה ומגדל [ארוך] וכורת הקש וכורת הקנים ובור [מתקן שתי ב-] ספינה גדולה וכיוצא באלו - אם היה מחזיקין ארבעים סאה, אין מקבלין טמאה. ואלו הן הכלים של עץ שהן עשויין להטיל במלואן: דרדור [חבית גדולה] שמניחין אותו על העגלה, וקסטות המלכים [ארוך נייד], וצרכת העבדן [מעבד עורות], ובור ספינה קטנה, והיא הספינה הקטנה שאינה יכולה להלך באמצע הים הגדול, והארון. כל אחד מהמשות הכלים של עץ אלו, אף על פי שהן מקבלין יותר מארבעים סאה - הרי אלו מקבלין טמאה; שלא נעשו מתחלתן אלא להטיל מלאין. ושאר כלי עץ - אם היו מקבלין ארבעים סאה, ויש להן שולים - חזקתן שאינן עשויין להטיל במלואן, ולפיכך אין מקבלין טמאה. וכל כלי עצם וכלי העור המקבלין ארבעים סאה בלח - אין מקבלין טמאה, אלא אם נעשו מתחלתן להטיל כשהן מלאין.

ג. השדה והתבה והמגדל של זכוכית הבאים במדה [מכילים מ' טאה], וטהורין. ושאר כלי זכוכית - אף על פי שמקבלין ארבעים סאה, הרי הם מקבלין טמאה; וזה חמר בכלי זכוכית מפני עץ.

ד. כל כלי שיש בשבורו "תכולתו" הגיאומטרית אמה על אמה ברום שלש, הרי הוא מחזיק ארבעים סאה בלח; וכשמודדין את הכלי, מודדין אותו מבחוץ. אם היה בו

אמה על אמה ברום שלש - אף על פי שאין תוכו אלא פחות מזה - הרי הוא טהור, שאין עבי הדפנות ממעט. אבל עבי הרגלים, ועבי הזר אם היה לו זר - אין נמדדין עמו.

ה. היה בתוך הכלי תבה קטנה, כגון מוכני שבתוך השדה - בזמן שהיא נשמטת - אינה נמדדת עמה, ואינה חבור לה, ואינה מצלת עמה באהל המת. ואם אינה נשמטת - נמדדת עמה, והרי הן בכלי אחד.

(ו.) היה לכלי כסוי קמור [כעין כיפה] - בזמן שהוא קבוע, נמדד עמו; אינו קבוע, אינו נמדד עמו. היה בו מגורות מבפנים, נמדדות עמו; ואם היה בו המגורות מבחוץ, אינן נמדדות עמו.

ז. כלי עץ שאינו מקבל ארבעים סאה ברכו, אלא אם כן הטהו על צדו, או אם סמכו בדבר אחר - הואיל ומקבל ארבעים סאה מכל מקום, טהור.

ח. השדה והתבה והמגדל שנטלה אחת מרגליהן - אף על פי שלא נקבו, אלא הרי הן מקבלין - הרי אלו טהורין, ועדין [שעדיין] שולים יש להן, וחזקתן שהן לנחת כשהיו.

פרק ד

א. שלש מדות [חלוקות] בכלי עץ שאינן עשויין לקבלה: כל כלי עץ שהוא עשוי לתשמיש אדם בלבד, כגון הסלם - טהור, ואינו מקבל טמאה כלל, ולא רבוהו חכמים לטמאה. וכל כלי עץ העשוי לתשמיש הכלים והאדם, כגון השלחן והטבלה [שולחן קטן] והמטה וכיוצא בהן - מקבלין טמאה. ומנין שהן לתשמיש אדם ותשמיש משמשיו? שהרי מניח הקערות על השלחן, והכוסות על הטבלה, והמפצעות על המטה. וכל כלי עץ העשוי לתשמיש הכלים בלבד, שהרי הוא משמש משמשי אדם - אם לא היה משמש את הכלים אלא בשעת מלאכה בלבד - הרי זה טהור מכלום; כגון מנורה של עץ שהיא משמשת את הנר בשעת הדלקה, וכן שמניחין תחת הכלים בשעת מלאכה, והדפוסין [מסגרות] כלן. ואם היה משמש את הכלים בשעת מלאכה ושללא בשעת מלאכה - הרי זה מקבל טמאה; כגון כסוי הקפצה [קופסא] וכיוצא בו, וכגון תיק הסיף והספין והומח והמספרים והתער, ותיק מבחול וביית הפחל, ותיק המכתב [חריטה], ותיק טבלה וספרטה [סוג שולחן אכילה] וביית החצים וביית הפגוזות [חיצים גדולים], ותיק חלילין. כל אלו וכיוצא בהן - אף על פי שאינן אלא משמשי כלים, מקבלין טמאה; שהרי הכלי צריך להן בשעת מלאכה ושללא בשעת מלאכה. אבל כסוי קמטרה [תיבה גדולה], וכסוי תבה, וכסוי טני [סל], והמכבש של חרש [נגר], והפסא שפחת התבה, והקמרון

טמאה, שנמצא העץ משמש את המתכת. עשין לנואי -
 אינו מקבל טמאה, שהרי המתכת משמשת את העץ.
 י. וכן מניקיות של מתכת שקבען במקל או בדלת לנואי,
 טהורות. וכן כל פיוצא בהן משאר הכלים.

פרק ה

א. כל הכלים - אין מקבלין טמאה, עד שתגמר מלאכתן.
 וכלי עץ, מאימתי הן מקבלין טמאה? המטה והעריסה,
 משושפם בעור הדג [להחליקם]; גמר [בדעתן] שלא
 לשוף, הרי אלו מקבלין טמאה. הסלים של עץ - משוחסם
 [יקשור] שפותיהן, ויכרת עקצי השריגים והעצים
 הקטנים היוצאין על גב הסלים. היו הסלים של תמרה -
 אף על פי שלא כרת ההוצין מבפנים - מקבלין טמאה;
 שכן מקימין אותן. הכלכלה [סל עם ידיות] - משוחסם
 פיה, ויכרת ההוצין, ויגמר התלויות [ידיות]. בית הכסות
 ובית הלגינות [קנקנים] - אף על פי שלא כרת מבפנים -
 מקבלין טמאה, שכן מקימין אותן. הקננים הקטנים
 והקלתות [סוגים של סלים] - משוחסם שפותיהן, ויכרת
 ההוצין היוצאין. הקננים הגדולים והסוגים הגדולים [ידי
 סוגי קופות], משיעשה שני דורים [היקפים] לרחב שלהן.
 ים נפה [נפת בד] וקברה, וכף של מאזנים - משיעשה דור
 אחד לרחב שלהן. הקפה, משיעשה שתי צפירות [ידי
 עיגולים] לרחב שלהן. והערק [קופה ארוכה], משיעשה בו
 צפירה אחת. אף על פי שלא גמר גביהן, מקבלין טמאה
 - שהרי נראו [ראויים] למה שנעשה, והרי צורת הכלי
 עליהן; למה זה דומה? לבגד שנארג מקצתו. המצלת -
 משוכרת ההוצין, וזה הוא גמר מלאכתה. וכל כלי הנסרים
 - אינן מקבלין טמאה, עד שיתחסמו שפותיהן. גלמי כלי
 עץ - מקבלין טמאה משנעשה הכלי עץ בצורתו; אף על
 פי שהוא עתיד לתארו בשדר [לשייפו] או להשוותו
 במחוגה או ליפותו במעצד וכיוצא במעשים אלו, וצדין
 הוא גלם, הואיל ואינו מחסר חקיקה והרי השלים חפירתו,
 הרי זה מקבל טמאה. וכל גלמי כלי עץ מקבלין טמאה,
 חוץ משל אשכרוץ [מין זוחל], שאין הכלי ממנו חשוב
 כלי, עד שיתפח. וקרוב בעיני שפלי עצם ככלי אשכרוץ,
 ואין גלמיהן מקבלין טמאה. כל עץ שאין עליו צורת כלי
 - אף על פי שמשמשין בו, אינו מקבל טמאה. ארובות
 [טבלאות] של נחתומין שסודרין עליהן החלות כשהן
 בצק - מטמאות, שהרי צורת הכלי עליהן. ושל בעלי
 בתים, אינן מקבלין טמאה; ואם צבע אותן בסקרא או
 בכרכום וכיוצא בהן - מטמאות, שהרי נעשית להן צורת
 כלי. סרוד של נחתומין [היינו הכלי] שנותנין בו המים
 שמקטפין [מתייזין], טמא. ושל בעלי בתים, טהור. ואם
 גפפו [מסגר אותן] מארבע רוחותיו, מטמא. נפרץ מרוח
 אחת, טהור. והלוח שעורכין עליו, מטמא. כלי של עץ
 שהסלתים מרדדין עליו הסלת, מטמא; ושל בעלי בתים,

1 [כיסוי] שלה, והקלב [- דפוס] שבונים עליו תיק הספר,
 2 ובית הגר [ידי], ובית המנעול, ובית המזונה, ותיק
 3 נבלים, ותיק פנורות, והקלב של גודלי מצנפת, ודפוס [-
 4 צורה] של תפלין, וסוס של עץ של זמר שמשתקין בו,
 5 ורביעית המקוננות [- כלי הקשה], וגגנת [- סככה ניידת של
 6 העני, וסמוכות המטה [קורות קטנות הסומכות], ונקליטי
 7 המטה [מוטות לפריסת וילון], וחמור שתחת המטה [- עץ
 8 המחזיק את המיטה] - כל אלו וכיוצא בהן טהורין, מפני
 9 שהן משמשי הכלים בשעת מלאכה בלבד.
 10 ב. מלבן [- קרש מקרשי] המטה - אם היה מלבש בפקה
 11 [- טבעת], ויש לו רגלים שמתחבר בהן עם המטה - הרי
 12 זה מטמא עם המטה; שהרי נותנין אותו בפני המטה, והרי
 13 הוא קאחד מאבריה. נתנו על שתי לשונות [- קרשים בהם
 14 תחובות דפנות המיטה], והרי הוא גבוה על המטה - אף
 15 על פי שהוא מסרג בתכלים - הואיל ואין לו רגלים, טהור;
 16 מפני שהוא משמש הכלים בשעת מלאכה בלבד, כמלבני
 17 [קרשים של] בני לוי שתולין בהן הפנורות שלהן וכלי
 18 השיר, שהן טהורין.
 19 ג. מכבש של אשפה [- רצען, סנדלר] שהוא מותח עליו את
 20 העור - טהור, מפני שמניח עליו את האבן במקום החקוק
 21 שיש בו ומשמש עליה, ונמצא עשוי לשמש הכלים בשעת
 22 מלאכה; ואינו מטמא משום קבול, שהרי החקק שבו עשוי
 23 להתמלאת באבן.
 24 ד. תפויי [- ציפויי] המטה טהורין. וכן כל התפויין - בין
 25 שהיו של עץ או של עצם או של עור או של מתכת,
 26 טהורין, שנאמר: "אשר יעשה מלאכה בהם", פרט לתפויי
 27 הכלים. וכן כלי עץ או עצם שיש בהם בית קבול שצפה
 28 אותן במתכת - טהורין, ואינן מקבלין טמאה; מאחר
 29 שצפה אותן, בטלן; והצפוי עצמו טהור, כמו שבארנו.
 30 ה. העושה כלי מקצתו מן העץ ומקצתו מן המתכת - אם
 31 היה העץ משמש המתכת, מקבל טמאה; ואם היה
 32 המתכת משמשת את העץ, הכל טהור. כיצד? מפתח של
 33 עץ, והשנים שלו של מתכת, אפלו שן אחת - הרי זה
 34 מקבל טמאה; היה המפתח של מתכת, והשנים של עץ -
 35 הכל טהור.
 36 ו. טבעת של מתכת, וחותרמה של אלמג [צמח ים] -
 37 טמאה; היתה של אלמג, וחותרמה של מתכת - טהורה.
 38 ז. והשן [- מפתח] של מתכת, או החותם - מקבל טמאה
 39 בפני עצמו, אם לא היה מחבר לעץ. וכן המעבד והמזרה
 40 והמגוב [- כלי ניקוי תבואה] והמסרק של ראש שנטלה
 41 אחת משניהם, ועשיה של מתכת - הרי אלו מקבלין
 42 טמאה.
 43 ח. מקל שעשה בראשו מסמר כמין רמון כדי שיהיה אוהז
 44 בו, אינו מקבל טמאה; עשהו שלא תהיה הארץ אוכלת
 45 את העץ, מקבל טמאה.
 46 ט. וכן מקל שטבע בו מסמרים כדי להכות בו - מקבל

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ד

פרק ו

43

44

א. כל כלי שנשטמא, ונשבר אחר שנשטמא, ונפסדה צורתו
ותשמישו - טהור בשבירתו; וכן כלים שנשברו כשהם
טהורין, שבריתן אינן מקבלין טמאה.

ב. כפה שעור השבר שישבר כלי עץ או כלי עצם, ויהיה
טהור? כל כלי בעלי בתים, שעורם ברמונים. כיצד?
משניקב הכלי במוציא רמון, טהור; והרמון שאמר -
בינוני, לא גדול ולא קטן - לפי דעתו של רואה. ויהיו
בפלי שלשה רמונים אחוים זה בזה. נקב הכלי במוציא
זית וסתמו, וזר ונקב במוציא זית וסתמו, עד שהשלימו
למוציא רמון - אף על פי שהוא סתום - טהור, ששירי
נעשו לו פנים חדשים.

ג. כלים שעשעו מתחלה נקויין במוציא רמון, כגון הסל,
והפחלץ [כמין אוכף] של גמלים, ואפיפירות [מחצלת
קנים] - הרי אלו מקבלין טמאה עד שיקרע רבן.

ד. אפיפירות שעשה להן קנים מלמעלן ומלמטן לחזק,
טהורה. עשה לה גפים [מסגרת] כל שהן - אף על פי
שהיא פלה נקובה במוציא רמון, הרי זו מקבלת טמאה.
ה. כל הכלים שאינן יכולין לקבל רמונים, כגון הרבע,
וחצי הרבע, והקנונים [סלים] הקטנים - שעורן במוציא
זית. נגממו [נקרעו] שפתותיהן - אם נשאר בהן כדי לקבל
כל שהוא, טמאין.

ו. הסלין של פת, שעורן בכפרות של פת.
ז. קפת הגננים - משתוציא אגדות של ירק, טהורה. ושל
בעלי בתים, במוציא תבן. ושל בלנין, בגבבא [מין תבן
המשמש להסקה].

ח. בית קערות שאינו מקבל קערות - הואיל ומקבל
התמחוין [קערות גדולות], הרי זה מקבל טמאה. וכן בית
הראי [כלי לצואה] שאינו מקבל משקין - הואיל ומקבל
את הראי, הרי זה מקבל טמאה.

ט. כל כלי עץ שנחלק לשנים - טהור, ואף על פי שהן
מקבלין על דפנותיהן כאלפסין [כלי גדול שטוח]; חוץ
מכלים של עץ שחצין או מקצתן כלי בפני עצמו מתחלת
עשייתן - כגון השלחן הפפול שמתחלה הוא נעשה שני
חלקים והרי הוא נכפל ונפשוט, וכגון תמחוי המזנון
[קערה עשויה תאים] שהוא פלו קערות קערות והרי בכל
חלק מחלקיו קערות שלמות, וכגון הפסא הפפול, וכל
פיוצא באלו. וכן בית הלגנין, ובית הכוסות של עץ,
שנפחת [נחטר] אחד מהן - זה שנפחת טהור, ואינו חבור

1 טהור. רחת [כף גדולה] הגרוסות [גרעיני תבואה],
2 משטמא; של אוצרות, טהורה. של גתות, משטמא; ושל
3 גרנות, טהורה. זה הכלל: העשוי לקבלה, מקבל טמאה;
4 והעשוי לכנס בו, טהור.

ב. כל התלוין [- בתי יד] טהורין - חוץ מתלוין נפה של
5 סלתיין, ותלוי כברה של גרנות, ותלוי מגל יד, ותלוי מקל
6 בלשין; מפני שהן מסייעין בשעת מלאכה, משטמאין.
7 והעשוי לתלות בו הכלי בלבד, טהור.

ג. נכלי המשוורין, משטמאין; ונכלי בגי לוי שמזמרין בהן
9 במקדש, טהורין. הבטגון והנקטמון והארום [- כלי נגינה
10 שונים], משטמאין.

ד. מצודת החלדה, משטמא; ושל עכברים - טהורה, לפי
12 שאין לה בית קבול ואין עליה צורת כלי.

ה. הוצין שאורגין מהן כמו קפיפה [קופה גדולה]
14 שמניחין בה התאנים וכיוצא בהן, משטמא; ושאורגין מהן
15 כתבנית מגורה גדולה שאורגין בה תחיתין - טהורה,
16 שאין תורת כלי עליה.

ו. עלין שמסרגין [קולעים] אותן כמין סג [- גדר] סביב
18 לפירות, טהור; ואם עשו סג של נסרין [גזרים דקים],
19 משטמא.

ז. חותל של הוצין [כלי מסיבי דקל] שמניחין בו הרטב
21 וכיוצא בו - אם הוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו - משטמא;
22 ואם אינו יכול לטל מה שבתוכו עד שיקרענו או עד
23 שיתגרענו, או שחשב לאכל מה שבתוכו ולזרקו - טהור.
24 וכן הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה, אינה מקבלת
25 טמאה; ואם חשב עליה, מקבלת טמאה.

ח. השופר, אינו מקבל טמאה; חתכו להיות קרן תשמיש,
27 מקבל טמאה.

ט. קערה שקבעה בשדה תבה ומגדל - אם היא כדרך
29 קבלתה, הרי זו מקבלת טמאה; ואם קבעה בדפן, שהרי
30 אינה מקבלת עד שמטין השדה על צדה - הרי זו מקבלת
31 השדה, וטהורה.

י. האקון [מלכודת דגים] והרטב [מלכודת עופות] והכלוב
33 של עץ, טהורין.

יא. המדף והפלצור [מיני כלי ציד] ומצודת סכרין -
35 משטמאין, שהרי צורת כלי עליהן.

יב. הספסלין שבפנדקיות, ושל מלמדי תינוקות - אף על
37 פי שהם נקויין, ומכניסין בהם את הרגלים - הרי אלו
38 טהורין; קבע בהם רגלים במסמר, מקבלין טמאה. זה
39 הכלל: כל שנשל ואין רגליו נטלות עמו, טהור. וכל שנשל
40 ורגליו נטלות עמו - אם היו בלן של עץ או עצם, מקבל
41 טמאה; היתה אחת מרגליו של אבן, אינו מקבל טמאה.

הדבורים בעת שלוקחין הדבש, ועור שמניפין בו את
הרוח מפני החם - הרי הן טהורין, ואין מקבלין טמאה.
ג. כל בית האצבעות [כפופות] של עור, טהורות; חוץ
משל קניצין [קוטפי פירות], מפני שהיא [עצמה] מקבלת
את האוג [מין פרי]; נקדשה - אם אינה מקבלת את רב
האוג, טהורה.
ד. האבנט של עור, ועורות שתופרין הקטעין [קטועי רגל]
על ארפבוותיהן כדי שיתגלגלו [יהלכו] בהן על הקרקע -
מקבלין טמאה, שהרי צורת פלי עליהן. וכן העורות
העשויות כעין טבעות שמכניסין אותן האמנין
בזרועותיהן, כדי להגביה בגדיהם מעל ידם בשעת
מלאכה - מתטמאין כשאר כלי עור הפשוטים.
ה. עור שתופרין ממנו כסוי ליד ולרוע של זרי [מנקי]
גבנות, ושל הולכי דרכים, ושל עושי פשתן - מקבל
טמאה; ואם היה של צבעים ושל נפחים - אינו מקבל
טמאה. זה הכלל: העשוי לקבלה, כדי שלא יבא חוץ
וכדי שיאחז יפה יפה - מקבל טמאה; והעשוי מפני
הזעה, כדי שלא יפסד הדבר שמתעסק בו בצעת ידיו -
הרי זה אינו מקבל טמאה.
ו. כמה שעור הנקב שינקב כלי העור, ויטהר? החמת
[נוד], משתנקב במוציא פקעיות [כדורים] של שתי; ואם
אינה יכולה לקבל של שתי, הואיל ומקבלת של ערב,
מקבלת טמאה, עד שתנקב רבה.
ז. התרמול [ילקוט] שנפחת הכיס שבתוכו - עדין
התרמול מקבל טמאה, ואינו חבור לו.
ח. החמת שהביצים [כיסים] שלה מקבלות עמה
[במילוי הנוד מתמלאים גם הם], ונפחתו - טהורות, שאינן
מקבלות כדרכן.
ט. כלי עור שיש לו לולאות ושנצות [רצועות], כגון סנדל
עמקי וכיס של שנצות [ארנק עם רצועות] - אף על פי
שפשטהו מתרין, אין עליהן צורת פלי - הרי אלו מקבלין
טמאה כשהן מתרין, הואיל וההדייט יכול במהרה להכניס
השנצות בלולאות ויחזר כלי קבול כשהיה. וכן אם
נטמא, והסיר השנצות מהן, ונפסדה צורתם - הרי הם
טהורין, אף על פי שאפשר להחזירם שלא באמן.
י. כיס של שנצות שנטלו שנציו - עדין הוא מקבל טמאה,
שהרי הוא מקבל. נפשט, ויחזר [להיות] עור פשוט -
טהור. טלה עליו את המטלית מלמטן - מקבל טמאה, אף
על פי שהוא פשוט; שהרי עליו צורת פלי.
יא. עור שפרף בו הקמע, מקבל טמאה; פשוט, טהור;
חזר ופרף בו, מקבל טמאה; מטמא ומטהר, אפלו עשרה
פעמים ביום. ועור שכתב עליו הקמע, טהור; ואם פרת
ממנו, ועשה [מהקמיע] חליה לתכשיט - מקבלת טמאה.
יב. תפלין של ראש, ארבעה בלים. הרי שננטמאת במת,
והתיר קציצה הראשונה, ותקנה [חיבר חדשה] - הרי היא
אב טמאה כשהיתה; וכן אם התיר השנייה, ותקנה, וכן
אם התיר אף השלישית ותקנה. התיר אף הרביעית ותקנה

לשאר הבתים. נפחת השני - הרי זה טהור, ואינו חבור
לו. נפחתו שלששתן, כלו טהור. כן כל פיוצא בכלים אלו.
י. משפלת [קופה גדולה] שאמצעיתה גבוהה וזויותיה
יורדות, ונפחתה מצד אחד - טמאה, מפני שהיא מקבלת
בצד השני; נפחתה מצד השני, טהורה. השלחן והדלפקי
[שולחן כוסות] שנפחתו - מקבלין טמאה, עד שיחלקו
ויבדל כל חלק מחבורו. נטלה אחת מרגליהן, טהורין; וכן
אם נטלה השנייה. נטלה הרגל השלישית - אם חשב
עליהן שיאכל על שלחן זה או על דלפקי זה כמו אוכל
בטבלא, הרי אלו מקבלין טמאה; ואם לא חשב עליהן,
טהורין.
יא. כלי נסרים שנשרו שפתותיהן, טהורין. ואם נשאר
מחסום שפתותיהן כל שהוא, הרי אלו מקבלין טמאה.
יב. טבלה שמלאה עצים, ותקעה [חיברה לעצים] -
טהורה; חפה בנסרים, מקבלת טמאה.
יג. ספסל שנתפרק, טהור; סרגו [חיברו] במשיחות או
בחבלים, מקבל טמאה.
יד. הסלים של גמלים שהתירן, טהורין; חזר וקשרן,
מקבלין טמאה. נמצאו מתטמאין ומתטהרין אפלו עשרה
פעמים ביום.
טו. השלחן או הדלפקי שחפן בשיש, ושיר בהן מקום
הנחת הכוסות - מקבלין טמאה. ואם חפה הכל - טהורין,
בין בצפוי עומד, בין בצפוי שאינו עומד, בין שחפה את
לזביכיו [מסגרתו], בין שלא חפה את לזביכיו, בין שהיו
של עצים חשוכין, כגון אשפרוע וכיוצא בו, בין שהיו של
שאר עצים - הואיל וחפן פלן, טהורין כמו שבארנו.
פרק ז
א. כלי עור, מאימתי מקבלין טמאה? התרמל [ילקוט]
וכיוצא בו - משיחם שפתותיו, ויכרת הקופין [חתיכות
בולטות] הקטנים היוצאין על גבי העור, ויעשה את
קוחותיו [רצועותיו]. סקרטין [טבלת עור], משיחם
ויכרת ויעשו ציציתיה [טס מתכת]. קטבלה [כיסוי
מיטה], משיחם ויכרת. הפר והפסת, משיחם שפתותיהן
ויכרת הקופין היוצאין. וכן כל פיוצא בהן. התפלין,
משיגמר הקציצה; אף על פי שהוא עתיד לתן בה את
הרצועה, הרי זו מקבלת טמאה. עור העריסה שהוא עתיד
לעשות לו טבור [חיזוק לרגלי העריסה], עד שיעשה לו
טבור. הסנדל, משיקמיע [יעוצב]. המנעל, משיגוב [י
יתייבש] על האמום [מקום הנחת הנעל]. ואם עתיד לכרכם
[לצבוע בכרכוס] ולשרטט, עד שיכרכם ועד שישרטט;
וכן כל פיוצא בהן.
ב. עור שאין עליו צורת פלי, אינו מקבל טמאה; לפיכך,
כף של עור שקושרין לוקטי קוצים על כפיהן, כדי שלא
יכס הקוץ - אינו מקבל טמאה, מפני שהוא עור פשוט
ואין עליו צורת פלי. וכן העור שמלקטין בו גללי הבקר,
ועור שחוסמין בו פי הבמה, ועור שמשיבין בו את

מתוך מהדורת חזק

ד. מחט שלא נקבה, אלא שפה ותקנה לכך מתחלתה - 47
מקבלת טמאה, מפני שמוציאין בה את הקוץ. אבל אם 48
היה עתיד לנקבה - הרי היא פשאר גלמי כלי מתכות, 49
ואינה מקבלת טמאה. 50
ה. ומאחר שבארנו שגלמי כלי מתכות טהורים, וגלמי כלי 51
עץ טמאים, ופשוי כלי מתכות טמאים, ופשוי כלי עץ 52
טהורים, דין תורה - נמצא הטמא בכלי עץ, טהור בכלי 53
מתכות, והטמא בכלי מתכות, טהור בכלי עץ. 54
ו. כל כלי המלחמה, כגון הסיף והרמח והכובע והשריון 55
והמגפנים וכיוצא בהן - מקבלין טמאה. וכל תכשיטי 56
האדם, כגון הקטלה והנזמים והטבעות, בין שיש עליהן 57
חותם בין שאין עליהן חותם, וכיוצא בהן - מקבלין 58
טמאה. אפלו דינר שנפסל, והתקינו לתלותו בצנאר קטנה 59
- מקבל טמאה. וכן קמע של מתכת, מתטמא ככל תכשיטי 60
אדם. 61
ז. כל תכשיטי הבהמה והכלים, כגון הטבעות שעושין 62
לצנאר הבהמה ולאזני הכלים - טהורין, ואינן מקבלין 63
טמאה בפני עצמן; חוץ מזהב [- פעמון] של בהמה, וכלים 64
המשמיעים קול לאדם. כיצד? העושה זוגין למכתשת 65
[לכתישת בשמים], ולצריסה [של תינוק], ולמטפחות 66
ספרים [פעמוני בייס, שטופחים ומרעישים], ולמטפחות 67
תינוקות [קשקשן משחק] - הרי הם טהורים. עשה להם 68
ענבולין [- לשוניות המקישות], מקבלין טמאה; הואיל 69
ונעשו להשמיע קול לאדם, הרי הן טמאים כתכשיטי אדם. 70
ואפלו נטלו ענבוליהן - מקבלין טמאה, שהרי הוא ראוי 71
להקישו על החרש [חרש]. 72
ח. זוג העשוי לאדם - אם נעשה לקטן - אינו מקבל 73
טמאה אלא בענבול שלו, שהרי לקול נעשה; ואם נעשה 74
לגדול - הרי זה תכשיט, ומקבל טמאה אף על פי שאין לו 75
ענבול. 76
ט. כל הפרצופות [- מסיכות], מקבלות טמאה. וכל 77
החותמות, טהורין - חוץ מחותם של מתכת שחותמין בו 78
בלבד. וכל הטבעות, טהורות - חוץ מטבעות אצבע; אבל 79
טבעת שחוגר בה את מתניו, או שקושר אותה בין כתפיו 80
- טהורה. טבעת השיר של בהמה - הואיל והאדם מושף 81
בה את הבהמה, מקבלת טמאה. וכן מקל של בהמה של 82
מתכת - הואיל ואדם רודה אותה בו, מקבלת טמאה. 83
י. כל הכלים יורדים [- נעשים ראויים] לטמאה במחשבה, 84
ואין עולין מדי טמאה אלא בשנוי מעשה; והמעשה מבטל 85
מיד המעשה ומיד המחשבה, והמחשבה אינה מבטלת לא 86
מיד המעשה ולא מיד המחשבה. כיצד? טבעת בהמה או 87
כלים שחשב עליה להחזירה לטבעת אדם - הרי זו מקבלת 88
טמאה במחשבה זו, וכאלו נעשית לאדם מתחלת עשייתה. 89
חזר וחשב עליה להחזירה לטבעת בהמה כשהיתה - אף על 90
פי שלא נתקשט בה האדם, הרי זו מקבלת טמאה; שאין 91
המחשבה מבטלת מדי המחשבה, עד שינעשה מעשה, כגון 92
שישוף אותה או יתקנה כמעשה של בהמה. היתה הטבעת 93

1 - נעשית כלה ראשון לטמאה; שהרי התיר כל אחת ואחת 1
2 וחזר ותקנה כלה, וכאלו זו תפלין אחרות שנגעו 2
3 בראשונות. חזר והתיר את הראשונה פעם שניה, ותקנה 3
4 - הרי היא ראשון כמות שהיתה; וכן אם התיר את 4
5 השניה, ואת השלישית. חזר והתיר אף את הרביעית, 5
6 ותקנה - כלה טהורה; שאין הראשון מטמא כלים, מפני 6
7 שהוא ולד, כמו שבארנו. וכן סנדל שהוא טמא מדרס, 7
8 ונפסקה אחת מאזניו, ותקנה - הרי הוא מדרס כשהיה. 8
9 נפסקה שניה, ותקנה - טהור מן המדרס, שהרי נעשו לו 9
10 אזנים חדשים; אבל טמא מגע מדרס. לא הספיק לתקן 10
11 את הראשונה עד שנפסקה השניה, או שנפסק עקבו, או 11
12 נטל חטמו [- החוד], או נחלק לשנים - טהור. 12
13 יג. מנעל שנפחת [נחסר] - אם אינו מקבל רב הרגל, 13
14 טהור. 14
15 יד. תפלין שנטמאת, מאימתי טהרה? של יד, משיתיר 15
16 אותה משלש רוחות; ושל ראש - משיתיר משלש רוחות, 16
17 ובין קציצה לחברתה. 17
18 טו. הכדור והאמון [עור ממולא בד] והקמע והתפלין 18
19 שנקרעו אחר שנטמאו - הנוגע בהם, טמא; ובמה 19
20 שבתוכן, טהור. האופן [אוכף] שנקרע - הנוגע במה 20
21 שבתוכו, טמא; מפני שהתפר מחברו, ונעשה כלו כגוף 21
22 אחד. 22

פרק ח

23
24 א. כל כלי מתכות אינן מקבלין טמאה - עד שתגמר 24
25 מלאכתן כלה, ולא יהיה הפלי מחסר מעשה כלל; אבל 25
26 גלמי כלי מתכות, אינן מקבלות טמאה. 26
27 ב. ואלו הם גלמי כלי מתכות: כל שעתיד לשוף אותו, או 27
28 לשבץ [להסיר וליישר], או לגרד, או לכרפב [ללטוש], או 28
29 להקיש בקרנס [- פטיש], או שהיה מחסר און או און [- 29
30 שפה] - הרי זה אינו מקבל טמאה, עד שיתקנהו, ויפהו, 30
31 ולא תשאר בו מלאכה כלל. כיצד? כגון הסיף שאינו 31
32 מקבל טמאה עד שישופנו, והספין עד שישחינהו, וכן כל 32
33 פיוצא במעשים אלו. לפיכך, העושה כלים מן העשת 33
34 [גוש] של ברזל, או מן התרצה [גוש בצורת עוגה] של 34
35 מתכת, ומן הסובב [-חישוק מתכת] של גלגל, ומן הטסין, 35
36 ומן הצפויין, ומפני [- בסיסין] הכלים, ומאגני הכלים, 36
37 ומאזני הכלים, ומן השחלת, ומן הגרדת [- מיני שאריות 37
38 כלי מתכת] - הרי אלו טהורים; מפני שכל אלו שנעשו, 38
39 גלמי כלי מתכות הן. אבל העושה כלי משברי כלי מתכות, 39
40 ומן הכלים שנושקו מרב הזמן, ומן המסמרות שידוע 40
41 שנעשו מן הכלים - הרי אלו מקבלין טמאה, לפי שאינם 41
42 גלמים. אבל מסמרות שאין ידוע אם נעשו מן הכלים או 42
43 מן העשת - הרי הן טהורין; אפלו התקין אותן לכלי, אינן 43
44 מקבלין טמאה. 44
45 ג. כלי מתכות שאינו מחסר אלא פסוי - מקבל טמאה; 45
46 שאין הפסוי חשוב מגוף הפלי. 46

עצמה, מפני שאין לה שם בפני עצמה. היה הנזם עשוי
 כמין אשכול [ענבים], ונפרק - טהור; מפני שאין בו בית
 קבול, ואין לכל גרגר ממנו שם בפני עצמו, והרי אינו
 ראוי לתכשיט משנפרק.
 ד. טבעת אחת שמניחין הבנות ברגל אחת, היא הנקראת
 'בירית'; ואינה מקבלת טמאה, מפני שאין עליה צורת כלי
 תכשיט, אלא כמו טבעת הכלים, או טבעת שקושר בה
 בין כתפיו. אבל שתי טבעות שמשימות הבנות ברגליהן,
 ושלשלת מטלת ביניהן מזו לזו - מקבלות טמאה; מפני
 שהן מתכשיטי הבנות, והן הנקראין 'כבלים'.
 ה. קטלה [שרשרת] שהחליות שלה של מתכת, והן בחוט
 של צמר או של פשתן, ונפסק החוט - החליות מקבלות
 טמאה, שכל אחת ואחת כלי בפני עצמו. היה החוט שלה
 של מתכת, והחליות של אבנים טובות ושל מרגליות או
 של זכוכית, ונשברו החליות, והחוט קנס - הרי זה
 מתטמא בפני עצמו. שגרי קטלה, [שיעורה] - כמלא צנאר
 קטנה.
 ו. כל הכסויין של מתכת - טהורין, ואין מקבלין טמאה,
 מפני שאין להם שם בפני עצמן; חוץ מכסוי המחס [דוד],
 ומכסוי טני [סל] של רופאין - מפני שמניחין בו את
 האספלונית [תחבושת], נעשה כלי קבול.
 ז. כסוי של מתכת ששפו ולטשו, ועשהו מראה - הרי זה
 מקבל טמאה.
 ח. כל המשקלות של מתכת, מקבלות טמאה; והן
 הנקראין 'אנקיות'. קנה מאזנים של עץ שהיו אנקיות של
 ברזל תלויות בו - מקבל טמאה, מפני האנקיות התלויות
 בו. במה דברים אמורים? במאזנים של מוכרי פשתן
 ומוכרי צמר; אבל של בעלי בתים - אינו מקבל טמאה,
 עד שיהיו האנקיות קבועות בו.
 ט. משקלות שנשתברו - אף על פי שהחזירן ושוקל בהן,
 אינן מקבלות טמאה. יחד מהן [אחר שבריתם] - חצוי
 ליטריין, שלישי ליטריין, רביעי ליטריין - הרי אלו מקבלין
 טמאה.
 י. סלע שנפסלה, והתקינה להיות שוקל בה - מקבלת
 טמאה.
 יא. אנקלי [מוט] של בפתים [סבלים], טהורה; ושל
 רוכלים, מתטמאה. אנקלי של נקליטי [קרשי וילון] המטה,
 טהורה; ושל דרגש [מיטת עור], מתטמאה. אנקלי של
 פורת הצידים שצדין בה הדגים, טהורה; ושל שדה,
 מתטמאה. אנקלי של מנורת העץ, טהורה; ושל שלחן,
 מתטמאה. זה הכלל: כל כלי שמקבל טמאה בפני עצמו
 מן התורה - הרי האנקלי של מתכת שלו והשלשלת שלו
 מקבלות טמאה. וכלי שאינו מקבל טמאה - כגון פשיטי
 כלי עץ, וכלי עץ הבאים במדה, וכיוצא בהן - אנקלי של
 מתכת והשלשלת שלו אינן מקבלין טמאה. וכלן - אחת
 אחת בפני עצמה, טהורה; שאין האנקלי או השלשלת כלי
 בפני עצמו, אלא הרי הן כמקצת כלי. ואפלו אנקלי

לאדם, וחשב עליה לבהמה - צדין היא מקבלת טמאה
 כשהיתה; שאין הכלים עולין מדי טמאתן במחשבה. עשה
 בה מעשה, ושהה לבהמה - אינה מקבלת טמאה;
 שהמעשה מבטל מיד המעשה. וכן כל כיוצא בזה.
 יא. חרש שוטף וקטן - יש להם מעשה ואין להם
 מחשבה, כמו שבארנו בענין הכשר אכלין.
 יב. זוג [פענוח] של דלת שחשב עליה לבהמה, מקבלת
 טמאה; ושל בהמה שנעשה של דלת - אפלו חברו בקרקע,
 ואפלו קבעו במסמר - הרי זה מקבל טמאה כשהיה, עד
 שישנה בו מעשה בגופו.
 יג. אמן שהוא עושה ומניח [למכירה] וזיגין [פענוחים]
 לדלתות ולבהמה - אם רב העשוי לדבר שמקבל טמאה -
 הרי הכל מקבל טמאה, עד שיפריש מקצתם לדבר שאינו
 מקבל טמאה; ואם רב העשוי לדבר שאינו מקבל טמאה
 - הרי הכל טהור, עד שיפריש מקצתם לדבר המקבל
 טמאה. וכן כל כיוצא בזה.
 יד. וזיגין הנמצאין בכל מקום, מקבלין טמאה - חוץ מן
 הנמצאים בפרקים, מפני שרובן לדלתות.
 טו. אמר לאמן: 'עשה לי שני זיגין, אחד לדלת ואחד
 לבהמה', 'עשה לי שתי מחצלאות, אחת לשכיבה ואחת
 לאהליו', 'עשה לי שני סדינים, אחת לצורות [מצויירות]
 ואחת לאהליו' - הרי שניהן מקבלין טמאה, עד שיפריש
 ויאמר: 'זה לכד, וזה לכד'.

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ד

פרק ט

א. כל כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמן, מקבלין
 טמאה - חוץ מן הדלת, והנגר [יתד הנעילה], והמנעול,
 והפותרה [בית קיבול] שתחת הצייר [צייר הדלת], והציר,
 והקורה, והצנור; מפני שאלו עשויין לקרקע, או לשמש
 את העץ - אינן מקבלין טמאה, ואפלו קדם שיקבעו. וכל
 כלי מתכות שיש לו שם לוי [נו 90] - אינו מתטמא בפני
 עצמו, מפני שהוא כמקצת כלי. ביצר? עקרב [- לשוניות]
 של פרמביה [רס], טמא. ולחיים שלה שעל לחי הבהמה
 מכאן ומכאן - טהורין, ואינן מקבלין טמאה בפני עצמן;
 מפני שאין להם שם בפני עצמן. ובשעת חבורן [לרס],
 הכל מקבלין טמאה.
 ב. טסין של ברזל שמניחין על לחי האדם בשעת
 מלקמה - אינן מקבלין טמאה, מפני שאין להם שם בפני
 עצמן; ואם יש בהן בית קבול מים, מתטמאין בכל כלי
 קבול.
 ג. גזם שהוא עשוי כקדרה מלמטן וכעדרשה מלמעלן,
 ונפרק הקדרה שלו - מקבלת טמאה בפני עצמה, שהרי
 יש לה בית קבול; והעדרשה מקבלת טמאה בפני עצמה,
 מפני שיש לה שם בפני עצמה. והצנירה [- מחט] שלה
 שהיא נכנסת באזן או באף - אינה מקבלת טמאה בפני

מתוך מהדורת חזק

ה. אלו כלי מתכות המתמאות בעגלה: העל [המוט] 47
הנמשך מהעגלה לבין הבהמות] של מתכת, והקטרב [העץ] 48
שעל הבהמות], והפנפים [סטי מתכות] המקבלות 49
[בחוריהם] את הרצועות, וברזל שתחת צוארי בהמה, 50
והסומך [- יתד שבקצה העגלה], והמחגר [יתד שבקצה 51
העול], והתמחיות [מקום בעגלה להנחת אבנים], והעגבול 52
[- לשון הפעמון], והצנירה [ו], ומסמר המחבר את בלן [- 53
כל חלקי העגלה]. ואלו טהורין בעגלה: העל של עץ 54
המצפה [במתכת], והפנפים העשויין לנואי, והשופרות 55
המשמיעות את הקול, והאבר [עופרת] שבצד צוארי 56
בהמה, והסובב [- חישוק מתכת] של גלגל, והטסין [לוחות 57
מתכת], והצפויין, ושאר כל המסמרות שבה - כל אלו 58
טהורין. 59

ו. עקרב בית הכד [ברזל שבקורה המוסקת], מקבל טמאה. 60
ארון של גרוסות [- מוכרי גריסים] - אף על פי שהוא 61
טהור - אם היתה תחתיו עגלה של מתכת, הרי זו מקבלת 62
טמאה. 63

ז. רחים של פלפלון, מקבלת טמאה משום שלשה כלים: 64
משום כלי קבול, ומשום כלי מתכות, ומשום כברה [נפה]. 65

ח. הדלת של מתכת שבמגדל [ארון] - של בעלי בתים, 66
אינה מקבלת טמאה; ושל רופאים, מקבלת טמאה, 67
שמיניהם בה את האספלונית [תחבושת], ותולה בה את 68
המספרים. 69

ט. טסין [- כעין צבת] של מתכת שמנעירין בהן את 70
הקורה, מקבלין טמאה; והקבועין בכירה, טהורין. 71

י. המלקחים [צבת] שממנעין בהן את הפתילה [שנשרפה], 72
מקבלין טמאה. והצנורות [- ברזלים] שתופסות את הרחים 73
מלמעלה - אינן מקבלין טמאה, שאינן עשויות אלא לחזק. 74

יא. קלסטר [קורה] שנועלין בה את הדלת - אם היתה 75
של מתכת, מתמאאה; היתה של עץ ומצפה מתכת, 76
טהורה. 77

יב. הפין והפרנה [שני חלקי מנעול], טמאים. 78

יג. פקה [כדור שבראש הפלך] של מתכת - טהורה, לפי 79
שהיא משמשת את העץ. 80

יד. הכוש [פלך], והעיקה [העץ שהחוטים כרוכים עליו], 81
והמקל, וסימפונגה [כלי נגינה], וחליל של מתכת - 82
מקבלין טמאה. היו של עץ ומצפין מתכת, טהורין; חוץ 83
מן הסימפונגה - שאם היה בה בית קבול פנפים [לוחות 84
מתכת דקות] - אף על פי שהיא מצפה, טמאה. 85

טו. החצוצרת שהיא מפצלת חליות חליות - אם אין 86
יודע להחזירה אלא אמן, הרי זו מקבלת טמאה כשהיא 87
מחברת; ואם יכולין הכל לפרקה ולהחזירה, אינה מקבלת 88
טמאה. 89

טז. הקצה [העליון של החצוצרה] שמניחין עליו הפה 90
בשעת תקיעה, מקבל טמאה בפני עצמו; והקצה האחר 91
הרחב [חלקה התחתון], אינו מקבל טמאה בפני עצמו. 92
ובשעת חבור, הכל טמא. פיוצא בו, קני מנורה בפני עצמן 93

שבכתלים שתולין בה הכלים והבגדים וכיוצא בהן, 1
טהורה. 2

יב. שלשלת שיש בה בית נעילה, מתמאאה; והעשויה 3
לכתיפה [- קשירת חיות], טהורה. 4

יג. שלשלת של סיטונות [- חנויות] - מתמאאה, מפני 5
שהן נועלין בה התניות; ושל בעלי בתים - טהורה, 6
שאינה אלא לנואי. 7

יד. שלשלת של מושחי [מוזדי] קרקע, והיתדות שלהן 8
שתוקעין בקרקע - בשעה שמושחין, מקבלין טמאה. 9
ושלשלת של מקוששי עצים - טהורה, לפי שהיא 10
משמשת את העץ. 11

טו. שלשלת דלי גדול - ארבעה טפחים ממנה סמוך 12
לדלי, מתמאא עם הדלי מפני שהיא צרף הדלי; והשאר 13
טהור, לפי שאין לו שם בפני עצמו. ושלשלת דלי קטן, 14
עשרה טפחים. 15

טז. הכדור של מתכת והסדן, והקנטר [גרזן] של בנאי, 16
והדקר [יתד] של חרש, והמור [מושב מיוחד לעבודתו] של 17
נפח, והמטלטלת והמשקלת [- כלים לבדיקת יושר 18
הכתלים] של בנן, והפידים של ברזל שחובטין בהן 19
הזיחים, והאפרסם [- דרכו עוברת התבואה לטחינה] של 20
מתכת, והאולר שפותחין בו הסופרים ראש הקלמוס של 21
קנה, והקלמוס של מתכת, והפן [לוח], והכנה [סרגל] 22
שמשרטטין בהן הסופרים [על הקלף] - כל אלו מקבלין 23
טמאה; שכל אחד מהן יש לו שם בפני עצמו. וכן כל 24
פיוצא באלו. 25

פרק י

א. מסמרות שמחזיקין בהן התקרה העשויה לתקע אותן 27
בעצים, אינן מקבלין טמאה; וכן המסמרות שתוקעין 28
אותן בכתלים לתלות בהן. ואם התקין המסמר להיותו 29
כלי בפני עצמו, מקבל טמאה. ביצר? מסמר שהתקינו 30
להיות פותח ונועל בו, או להיות מוציא בו את הפתילה, 31
או שנתנו ברחים של יד או של חמור - הרי זה מקבל 32
טמאה. התקינו להיות פותח בו את החבית - טהור, עד 33
שיצרפנו [יעצבו לשם כך]. 34

ב. מסמר שהוא עשוי כמו סימן לשמירת הפתח [לידע 35
אם עברו בו], אינו מקבל טמאה; וכן מסמר של שלחני 36
שהוא תולה בו את המאזנים והפיס, טהור; וכן תלווי 37
[ווי] המגדרות [מתכות שמגדרות הגוף], טהורות - אף על 38
פי שמסמרין אלו משנין בצורתן, משאר מסמרות 39
התקיעה. 40

ג. מסמר הגרע [- חובש], והוא הכלי שמקיזין בו הדם - 41
מקבל טמאה. ומסמר של אבן השעות [- שעון שמש], 42
טהור. 43

ד. מסמר הגרדי [- האורג], והוא המסמר הארץ כעין 44
שפוד שמכניס בו האורג שפופרת הקנה או העץ ולופף 45
עליה החוטין - מקבל טמאה. 46

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שלישי כ' תשרי – ספר טהרה – הלכות כלים קלז

מתוך מהדורת חזק

1 ארבעה אגודלין] במקום אחד - טמאה, שהרי אפשר לגור
2 בנשאר.
3 ז. המעצד [גרו] והאזמל והמפסלת [סכין חדה] והמקדח
4 שנפגמו, עדין מקבלין טמאה; נטל חסומין [- החוד שלה],
5 טהורין. וכלן שנחלקו לשנים, טמאין - חוץ מן המקדח,
6 שהרי אינו יכול לנקב בו. והנני כלי נגרים] בפני עצמה
7 - אינה מקבלת טמאה, מפני שהיא מקצת כלי.
8 ח. הסיף, והסכין, והסכין העקם כמו מגל, והרמח, ומגל
9 יד [- לשימוש ביתי], ומגל קציר, וזוג מספרים קטנים של
10 בעלי בתים, וזוג של מספרים גדולים של ספרים שנחלקו
11 - כל חלק מהם מקבל טמאה, מפני שהוא עושה מעין
12 מלאכתו.
13 ט. מספרת שנחלקה לשנים - טהורה, לפי שאינה מעבדת
14 את השער אלא בדחק.
15 י. שריון [- מגן] שנחלק לארבע, טהור; לרחבו - אם
16 משמש מעין מלאכתו ראשונה, טמא. מאימתי טהורה?
17 משניבלה [- יחליד] ואינו משמש מעין מלאכתו. בלה
18 ונשתיר בו רבו - אם מלמעלה [החלק העליון], טמא; ואם
19 מלמטה, טהור. קצץ ממנו, ועשה חליה לתכשיט - הרי
20 זו מקבלת טמאה.
21 יא. שפופרת [מפוח] של זבאים [צורפים], ושל זגגין, ושל
22 נפחים, ושל עושי זכוכית - שנחלקה לארבעה, טהורה.
23 לרחבה - אם משמשת מעין מלאכתה ראשונה, טמאה;
24 ואם לאו, טהורה.
25 יב. בלבא [- כלי איחסון] של ספרים, ושל רופאים, ושל
26 עושי זכוכית שנחלקה לשנים - טהורה; ושל נפחים -
27 טמאה, מפני שהוא בתחלה חותה בה את הגחלים.
28 יג. מראה של מתכת שנשברה או שנשטטשה - אם אינה
29 מראה רב הפנים, טהורה; היתה מראה רב הפנים, עדין
30 היא כלי כשהיתה.
31 יד. מחט שנשל קצתה הנקוב, או עקצה [- ראשה] -
32 טהורה; ואם התקנה ללפף עליה את החוט לרקם בה,
33 טמאה. אבל מחט של שקין [שהוא עבה] שנשל קצתה
34 הנקוב - טמאה, מפני שהוא רושם [- חורט] בקצה השני.
35 טו. המחט שלופפין עליה השני או הזב וביוצא בהן,
36 כדרך שהרוקמין עושין - בין שנשל הנקוב שלה, בין
37 שנשל עקצה - טמאה, שאין מלאכתה התפירה.
38 טז. מחט שהעלת חלודה - אם מעצבת את התפירה,
39 טהורה; ואם לאו, טמאה.
40 יז. הסיף והסכין שהעלו חלודה, טהורין; שפן [שייפס]
41 והשחין, חזרו לטמאתן הישנה. וכן צנירה [ברזל הטוויה]
42 שפשטה [מעקמיותה], טהורה; כפפה, חזרה לטמאתה
43 הישנה.
44 יח. מפתח עקם כמו ארכבה שנשבר מתוך ארכבתו,
45 טהור; וכן מפתח העשוי כמין גם [ג' יוונית] שנשבר
46 מתוך גמו, טהור - שהרי אינו יכול לפתח בהן, והרי אינן

1 - אין מקבלין טמאה, מפני שיש להן שם לוי [- נוסף];
2 הפרח שלה [בית קיבול הנד], והבסיס - מתטמאין בפני
3 עצמן. ובשעת חבור, הכל מקבלין טמאה.
4 יז. קורת החצים שהיא [לוח] המטרה, שיש בה לשונות
5 של מתכת - מקבלת טמאה; ושמיניחין אותה ברגלי
6 האסירים, טהורה. והקולר [שעל צווארי אסירים], מקבל
7 טמאה. מגרה [משורר] שעשה שניה לחור הדלת [הכניסו
8 לתוך המשקוף ושיניו כלפי הפתח] - אף על פי שמשממש
9 בה, אינה מקבלת טמאה; ואם משנטמאת עשה לחור
10 הדלת - הרי זו בטמאתה, עד שיקבענה במסמר. הקפה [-
11 באופן שהשיניים לכיוון המשקוף] - בין מלמעלה, בין
12 מלמטה, בין מן הצדדין - טהורה.

פרק יא

1 א. כמה שער השבר שישבר כלי מתכת ולא יקבל
2 טמאה, או יטהר מטמאתו? הכל לפי מה שהוא [- לפי
3 עניינו].
4 ב. כל זמן שהכלי יכול לעשות מעין מלאכתו - עדין הוא
5 כלי, וחשוב ככלי שלם. כיצד? דלי של מתכת שנשבר,
6 והרי הוא יכול למלא בו - הרי הוא כלי כשהיה.
7 הקומקום, כדי לחם בו חמין. המחס, כדי לקבל סלעים [-
8 מטבעות]. הלפס [כלי גדול למים], כדי לקבל קיתונות
9 [כדים] של מתכת. הקיתון, כדי לקבל פרוטות. מדות היין,
10 כדי למד בהן היין. ומדות השמן, כדי למד בהן השמן.
11 מסננת של חרדל שנפרצו בה שלשה נקבים מלמטה, זה
12 לתוך זה [- במקום אחד] - טהורה, לפי שאינה משמשת
13 מעין מלאכתה. מגרפה [כלי לבחירה] שנשל כפה - אף
14 על פי שהיא כקרוס, טהורה; שאינה עושה מעין מלאכתה
15 אלא מעין הקרוס, והיא לא נעשית לתקוע בה כקרוס. וכן
16 כל כיוצא בזה.
17 ג. מסרק של צמר שנשלו שני - אם נשתיר בו שלש
18 במקום אחד, טמא. היתה החיצונה אחת מן השלש -
19 טהור, לפי שאינו יכול לסרק בו פשתן; שהחיצונה אינה
20 מועלת לסריקה [כי רחבה היא], וכל שאינו עושה מעין
21 מלאכתו בכלי מתכות - טהור. נשלו מן המסרק פשתים,
22 ועשאן למלקטין [- מלקחיים] - טמאות. אחת, והתקנה
23 לגר, או ללפף [- לכרוך] עליה החוט לרקום - מקבלת
24 טמאה; ואם היתה השן עבה וגדולה - אף על פי שלא
25 התקנה, הרי זו מתטמאה בפני עצמה.
26 ד. מסרק של פשתן שנשלו שני, ונשתיר בו פשתים -
27 טמא; נשתיר בו אחת, טהור.
28 ה. הפדומים [מקלות להעלאת כלים מהבור] שנשתברו,
29 ואנקלי שלהן [- וו שבראשיהם] קצמת - טמאין; שהרי
30 אפשר להוציא בהן הדלי מן הבאר, כשהיו מקדש.
31 ו. מגרה [- משורר] שנשלה שנה אחת מביתנים [- בין כל
32 שני שיניים נשברה שן], טהורה. נשתיר בה מלא הסיט [-

מתוך מהדורת חזק

חזר ועשה כלי משבריהן, או שקבץ את שבריהן ועשה
 מהן כלים אחרים - הרי אלו כשאר הכלים הטהורים שלא
 נטמאו מקדם, שהן מקבלין טמאה מכאן ולהבא. וכן כלי
 מתכות שנשברו אחר שננטמאו, טהרו. התיבן, וחזר ועשה
 מהן כלים אחרים - חזרו לטמאתן הישנה; ואין לכלי
 מתכות טהרה גמורה, עד שיתבילם במקוה כשהם
 שלמים, או ישארו שבורים.
 ב. וחזרת כלי מתכות לטמאתן הישנה, מדברי סופרים.
 ומפני מה גזרו על כלי מתכות שיחזרו לטמאה הישנה?
 גזרה, שמא יטמא לו כלי, ויתכין ויעשה ממנו כלי אחר
 בו ביום; ואם תאמר שהוא טהור כדין תורה, יבוא
 ויאמר: 'השבירה מטהרת, והטבילה מטהרת; כלשם שאם
 נשבר והתיכו ועשה ממנו כלי כשהיה, הרי הוא טהור בו
 ביום - כך אם הטבילו, אף על פי שהוא כשהיה, הרי
 הוא טהור בו ביום'. ויבואו לומר, שאין הכלים צריכין
 הערב שמש [שקיעת החמה אחר טבילתן]; מפני חשש זה,
 גזרו עליון טמאה.
 ג. אחד כלי שננטמא במת, או כשאר הטמאות - אם
 התיכו - חזר לטמאתו הישנה, עד שיתביל. נטמא במת,
 והזה עליו בשלישי, ואחר כך התיכו ועשהו כלי אחר,
 והזה עליו בשביעי, והטבילו - הרי זה טמא, ואין הוזה
 שקדם התפ מציטרפת להזה שאתר התפ; ואין לו טהרה,
 עד שיהיה עליו שלישי ושביעי ויטביל כשהוא כלי קדם
 שבירה, או יזה עליו שלישי ושביעי ויטביל אחר שיתכין.
 ד. ברזל טמא שכללו עם ברזל טהור - התיכס לכלי
 אחד - אם רב מן הטמא, טמא; ואם רב מן הטהור,
 טהור; מחצה למחצה, טמא. וכן טיט שכללו בגללים,
 וצרף הכל בכבשן, ועשהו כלי - אם רב מן הטיט - הרי
 זה מקבל טמאה, מפני שהוא כלי חרש; ואם רב מן
 הגללים, אינו מקבל טמאה.
 ה. כלי מתכות הטהורין שאנבן באנבן - ציפם במתכת
 טמא, טמאין; אבל העושה כלים מן האנבן הטמא, הרי
 הן טהורין.
 ו. קרדם שעשהו מן הברזל הטהור, ועשה עפישו [קצהו]
 מן הטמא - הרי זה טמא; עשה עפישו מן הטהור,
 והקרדם מן הטמא - הרי זה טהור; שהכל הולף אחר
 העושה מלאכה.
 ז. קרדם טהור שחסמו [ציפהו] בברזל טמא, טהור.
 ח. קיתון [כוס גדולה] שעשהו מן הטמא, ושוליו
 [תחתיתו] מן הטהור - טהור; עשהו מן הטהור, ושוליו
 מן הטמא - טמא; הכל הולף אחר המקבל, והעושה
 מלאכה.
 ט. כלי מתכת שננטמא בטמאה שהיא מדברי סופרים,
 כגון שננטמא בעבודה זרה וכיוצא בה, ונשבר, והתיכו
 וחזר ועשה ממנו כלי אחר - הרי זה ספק אם חזר
 לטמאתו הישנה, או לא חזר.
 י. כלי הזכוכית שננטמא ונשברו, טהרו ככל הכלים.

משמשין מעין מלאכתן. היו בו שנים ונקבים - טמא,
 שעדין מפתח הוא. נטלו השנים - טמא, מפני הנקבים;
 נסתמו הנקבים - טמא, מפני השנים. נטלו השנים, ונסתמו
 הנקבים או שנפרצו הנקבים זה לתוך זה - טהור.
 יט. כלי שיש בראשו האחד כף להרים בו הדשן, ובראשו
 השני מזלג לצלות בו הבשר - נטלה כפו, טמא מפני
 שניו; נטלו שניו - טמא מפני כפו. וכן מכחול שנטלה
 כפו שגורפין בה הפחל [הצבע] - טמא מפני הזכר [היינו
 החלק -] שפותלין בו העין; נטל הזכר - טמא, מפני הכף.
 כ. כלי שבראשו אחד כף פסבכה [רשת] לצלות עליו,
 ובקצה השני שנים להוציא בהן הבשר מן הקדרה או מעל
 האש - נטלה כפו - טמא מפני שניו; נטלו שניו - טמא
 מפני כפו. וכן עט של מתכת שפותבין בראשו האחד,
 ומוחקין בראשו השני - נטל הפותב - טמא מפני המוחק;
 נטל המוחק - טמא מפני הפותב. וכן כל פיוצא באלו;
 והוא, שהיה הנושאר כולו לעשות מעין מלאכתו. כיצד?
 עט שנטל המוחק שלו, ונשאר הפותב - אם נשאר מארכו
 כדי שיגיע לקשרי אצבעותיו - טמא, שהרי אפשר שיאחזו
 בו ויכתב; נטל הפותב, ונשאר המוחק - אם נשאר מארכו
 מלא פס דו - טמא, שהרי אפשר לו למחק בו. נשאר
 פחות מזה, טהור. וכן כל פיוצא בזה.
 כא. קרדם [ששני קצותיו מחודדים] שנטל עשפו [הקצה
 הרחב], והוא הצד שהחרש מנגר בו - טמא מפני בית
 בקועו [הקצה הצר]; נטל בית בקועו - טמא מפני עשפו.
 נשבר מקופו [בית קיבולו], טהור.
 כב. תרחור [ברזל חד במחרישה] שנפגם - עדין הוא
 כלי, עד שינטל רבו; נשבר מקופו [חלקו הרחב], טהור.
 כג. המרדע, והוא המלמד [בו מכוונים הבהמה
 בחרישה] - הוא עץ ארץ עבה; וכמו מסמר חד תקוע
 בקצתו מלמעלה, וזה הברזל נקרא 'דרכן'. ובקצה השני
 מלמטה ברזל כמו רמח, והעץ נכנס בו; וזה הברזל
 נקרא 'תרחור'.
 כד. מניקית [כלי שאיבת יין] של מתכת שהיא כמו
 שפופרת, שננטמא - משיקבע אותה במקל או בדת,
 ויחבר אותה עם העץ - טהור. לא נטמאה, וקבעה במקל
 או בדת - הרי זו מקבלת טמאה במקומה; שכל כלי
 מתכות שקבעם בקורה או בפתל - מקבלין טמאה כשהיו,
 עד שישנה מעשיהם.
 כה. לפיכך, דף של נתוממין [עליו עורכים הבצק] של
 מתכת שקבעו בפתל - טמא. וכן כל פיוצא בזה מנשאר
 כלי מתכות שנקבעו, בין פשוטיהן בין מקבליהן -
 מקבלין טמאה כשהיו.

יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ד

פרק יב

א. כלי עץ וכלי עור וכלי עצם שנשברו, טהרו מטמאתן.

שנאמר: "וכל כלי חרש אשר פל מהם אל תוכו" - מתוכו
הוא מטמא, ואינו מטמא מאחוריו.
ב. וכשם שטמא מאוירו, כך מטמא אכלין ומשקין
מאורו. כיצד? כלי חרש שנטמא, ונכנסו אכלין ומשקין
לאורו - אף על פי שלא נגעו בו - הרי אלו טמאין,
שנאמר: "כל אשר בתוכו טמא". אבל שאר הכלים
הטמאין - אינן מטמאין אכלין ומשקין, עד שיגעו בהן.
ג. אין כלי חרש מטמא כלים מאורו, בין כלי חרש בין
שאר כלים. כיצד? כלי חרש גדול שהיו כלים בתוכו,
ונכנסה טמאה באורו - הוא טמא, וכל הכלים שהיו
היו משקין בכלים שבתוכו - נטמאו המשקין מאורו,
וחזרין ומטמאין את הכלים; ודבר זה [- הכלי שבתוכו]
אומר: [- כביכול:] 'מטמאין לא טמאני, ואפה טמאתני'.
ד. כלי חרש שנגעו משקין טמאין באחוריו בלבד, נטמאו
אחוריו בשרץ כל הכלים. במה דברים אמורים? בשהיה
לו תוף; אבל אם אין לו תוף, ונגעו בו משקין טמאין -
הרי זה טהור; שכל שאין לו תוף בכלי חרש, אין אחוריו
מטמאין במשקין. נגעו אכלין או משקין באחורי כלי חרש
הטמא, הרי אלו טמאין. ואחד כלי חרש ואחד כל הכלים
בדבר זה; שכל הכלים הטמאין שנגעו אכלין או משקין
בהן, בין מתוכן בין מאחוריהן - נטמאו.
ה. אחד כלי חרש שנקנסה טמאה לאורו, או שפכהו על
הטמאה המונחת על הארץ ונעשה אהל עליה - שהרי
הטמאה בתוכו. מפי השמועה [ממשה רבינו] למדו, שזה
שנאמר "אל תוכו", לרבות את האהלים.
ו. גומה [גומא] שהיה השרץ מונח בתוכה, וכפה כלי
חרש על הגומה - לא נטמא, שנאמר: "אל תוכו", עד
שתכנס עצמה של טמאה בתוכו. לפיכך, השרץ הנמצא
למטה מנחשתו [- בעפר שבתחתית -] של תנור, שהיא
קרקעיתו - התנור טהור; שאני אומר: 'חי נפל, ועכשו
מת תוף גומה זו'. וכן אם נמצאת מחט או טבעת למטה
מנחשתו של תנור - אף על פי שכל הכלים הנמצאים
טמאים כמו שבארנו, הרי התנור טהור; שאני אומר: 'שם
היו עד שלא בא התנור, והתנור נכנה עליהן, ולא נפלו
לתוכו'. נמצאו בדשן - הרי התנור טמא, שאין לו במה
יתלה. נמצאו בנחשתו של תנור, [באופן ש-] נראין אבל
אינן יוצאין לאורו - אם אופה את הבצק, והוא נוגע בהן
[הבצק נכנס לתוך הגומות] - נטמא התנור, כאלו היו בתוף
אורו; ואם לאו - התנור טהור, כאלו הן למטה מנחשתו.
באיזה בצק אמרו? בבצק הבינוני, שאינו רך ביותר ולא
קשה.

ז. השרץ שנמצא בעצין [- בפתח אור] של תנור, בעצין של
פירה, בעצין של כפח - אם נמצא מן השפה הפנימית
ולחוץ, טהור. וכן אם נמצא באור העצין, טהור; שהרי לא
נכנס לאור התנור או הפירה או הכפח, אלא תחת עצי
דפנותיהן הוא תלוי. ואפלו היה שם כזית מן המת -
טהורין, אלא אם כן היה בעצי העצין פותח טפח; שהרי

ואפלו חזר והתיכן, ועשה מהן כלי אחר - אינן חזרין
לטמאה ישנה; לפי שצער טמאתן [של כלי זכוכית]
מדברי סופרים, כמו שבארנו, לא גזרו עליהן בטמאה
ישנה. וכן כלי זכוכית שנשברו - אף על פי ששבריהן
כלים וראויין לתשיש, הואיל והן שרי כלים, אינן
מקבלין טמאה, לפי שאינן דומין לכלי חרש. כיצד?
קצרה של זכוכית שנשברה, והתקין שוליה [תחתיתה]
לתשיש - אין השולים מקבלין טמאה, אף על פי שהן
פקערה. ואם קרסם את ראש השבר, וישפו [שייפו] בשופין
- הרי זה מקבל טמאה. וכן כל פוצא בזה.
יא. צלוחית [בקבוק] קטנה הנטלת בגד אחת, שנשל פיה
- מקבלת טמאה; מפני שאין מכניסין היד לתוכה, אלא
יוצק ממנה. אבל גדולה הנטלת בשתי ידים, שנשל פיה
- טהורה, מפני שהיא חובלת בגד בשעה שמכניס ידו
לתוכה. וכן צלוחית של פליטון [בושם] - אף על פי
שהיא קטנה - אם נשל פיה, טהורה; מפני שחובלת
באצבעו בשעה שמוציא הבשם מתוכה.
יב. לגינים [כדים] הגדולים שנשל פיהם - עדין הם כלים,
מפני שהוא מתקין לכבשים [לכבישת ירקות].
יג. כוס שנפגם רבו, טהור; נפגם בו שליש הקפו ברב
גבהו, טהור. נקב וסתמו, בין בכעץ בין בנפת - טהור.
והכוס והצלוחית שנקבו, בין מלמעלה בין מלמטה -
טהורין.
יד. התמחוי [קערה גדולה] והקערה שנקבו מלמעלה,
טמאין; מלמטה, טהורין. נסדקו - אם יכולין לקבל את
החמין בצונן, טמאין; ואם לאו, טהורין.
טו. הכוסות והתוכין [שאינם חלקים בשפותם] - אף על
פי ששפתותיהן סורטין את הפה, מקבלין טמאה.
טז. האפרסם [משפך] של זכוכית - טהור, שהרי הוא כמו
מחץ שאינו מקבל.
יז. זכוכית שעושים אותה למראה - טהורה, אף על פי
שהיא מקבלת; לפי שלא נעשית לקבלה. התנור [כלי
כדור] של זכוכית שהוא מקבל - אף על פי ששפמניחו
על השלחן, נהפך על צדו ואינו מקבל - הרי זה מקבל
טמאה.
יח. תמחוי של זכוכית שעשהו מראה, מקבל טמאה; ואם
מתחלה עשהו למראה, כדי שיהיו דברים שמניחין בו
נראין מאחוריו - הרי זה טהור. וכל כלי זכוכית - אין
מקבלין טמאה, עד שתגמר מלאכתן ככל הכלים.

פרק יג

א. כבר בארנו בכמה מקומות, שאין כלי חרש מתטמא
אלא מאורו, ובהפסד [- החזת] הנב. ושאר כל הכלים
שנגעה בהן הטמאה, נטמאו; ואם נכנסה טמאה לאורן
ולא נגעה בהן - הרי הן טהורין. נמצא [כלי -] הטמא
בכלי חרש, טהור בכל הכלים; והטמא בכל הכלים, טהור
בכלי חרש. ומנין שאין כלי חרש מטמא אלא מאורו?

מתוך מהדורת חזק

לא נטמאו שאר הבתים. ואם יש לו דפן עורף, שנמצאו כל
הבתים בתוכו, ונטמא אחד מבתיו במשקין - נטמא בלן;
שהכל בכלי אחד, וכלי שננטמא תוכו במשקין, נטמא בלן.
היו בתי קבועין במסמר, הרי אלו חבור זה לזה לטמאה
ולהנהיג [הזאת טהרה]. היו תקועין בלבד - הרי אלו חבור
לטמאה, ואינן חבור להנהיג. ואם היו בתי נשלין ונתנין -
אינן חבור לא לטמאה ולא להנהיג.

פרק יד

א. כל המציל בצמיד פתיל [- כיסוי מהודק] באהל המת,
מציל בצמיד פתיל באויר כלי חרש; אם הציל במת
החמור, דין הוא שציל בכלי חרש הקל. וכל שאינו מציל
באהל המת, אינו מציל באויר כלי חרש.
ב. וכשם שאין צמיד פתיל לטמאה באהל המת [- אינו
מונע הטומאה מלצאת], כך אין צמיד פתיל לטמאה באויר
כלי חרש. פיצד? קדרה שהיתה מלאה אכלין ומשקין,
ומקפת צמיד פתיל, ונתונה בתנור הטמא - הרי הקדרה
וכל מה שבתוכה טהורין. הנה השרץ או משקין טמאין
בתוכה, ומקפת צמיד פתיל, ונתונה באויר התנור - נטמא
התנור. וכן כל פיוצא בזה.
ג. טבעת טמאה שהיתה מבלעת בתוך הלבנה, או מחט
טמאה שהיתה מבלעת בתוך העץ, ונפלו לאויר כלי חרש
- נטמא; אף על פי שאם נגע בפר תרומה בעץ זה או
בלבנה זו - טהור, הרי הן מטמאין כלי חרש מאוירן.
ד. תרנגול שבלע שרץ או בשר מת, ונפל לאויר התנור
- הרי זה טהור. ואם מת שם התרנגול, נטמא התנור;
שהבולעין בחי מצילין מיד כלי חרש, כדרך שמצילין
באהל המת.
ה. דברים שבתוך הפה או בתוך הקמטין, אינן כבלועין.
פיצד? אדם שהיו משקין טמאין בתוך פיו, והכניס ראשו
לאויר כלי חרש - טמאהו. וכן טהור שהיו אכלין ומשקין
לתוך פיו, והכניס ראשו לאויר תנור טמא - נטמאו אכלין
שכפיו. הנה לו בתוך קמטו פענשה מן השרץ, והכניסו
לאויר התנור - נטמא התנור, אף על פי שהטמאה בתוך
הקמט.
ו. ספוג שבלע משקין טמאין - אף על פי שהוא נגוב
[יבש] מבחוץ - אם נפל לאויר כלי חרש - טמאהו, שסוף
משקה לצאת. וכן חתיכה של לפת ושל גמל. חרשים
שנשתמש בהן משקין טמאין, ונגבו, ונפלו לאויר כלי
חרש - לא טמאהו. נפלו לתנור, והסק - נטמא, שסוף
משקין לצאת. במה דברים אמורים? במשקין קלין; אבל
אם נבלעו בהן משקין חמורין, כגון דם הנדה ומימי
רגליה - אם היו יכולין לצאת, והקפיד עליו שיצא - הרי
זה מטמא התנור, אף על פי שלא הסק; ואם אין מקפיד
עליו - אינו מטמא, עד שישק ויצא המשקה. וכן בגפת
[פסולת זיתים] חדשה הבאה ממשקין טמאין, שהסק בה
התנור - נטמא, שסוף משקה לצאת; אבל בישנה, טהור.

מביא את הטמאה לאויר התנור, כמו שנתבאר בענין
טמאת מת.
ח. נמצא השרץ במקום הנחת העצים, מן השפה
הפנימית ולחוץ - טהור. נמצא במקום ישיבת הפלן,
במקום ישיבת הצבע, במקום ישיבת שולקי זיתים - הכל
טהור.
ט. אין התנור ולא הפירה ולא שאר מקומות היקוד [-
האש] מטמאין, אלא אם נמצאת הטמאה מן הסתימה
ולפנים.
י. כלי חרש ששתיין בו בעלי בתים המים, שבאמצעו כמו
רשת של חרש, ושפתו למעלה מן הרשת כמו מסרק
[לנוי], וזה הוא הנקרא 'צרצור' - אם נכנסה הטמאה
לאויר המסרק למעלה מן הרשת - נטמא בלן, שזה הוא
תוכו של כלי זה.
יא. כלי חרש שהיה לו שלש שפיות [דפנות] זו לפנים
מזו, היתה הפנימית עורפת, ונכנסה טמאה לאויר
הפנימית - כל האכלין והמשקין שבאויר שביין השפה
הפנימית ובין האמצעית, והאכלין והמשקין שביין
האמצעית ובין החיצונה, טהורין. היתה האמצעית
עורפת, ונטמא אוירה - ממנה ולפנים, טמא; וממנה
ולחוץ, טהור. היתה החיצונה עורפת, ונטמא אוירה -
הכל טמא. היו שוות - כל שננטמא אוירה, טמאה; והשאר
טהור.
יב. לפסין [קערות גדולות] זו בתוך זו, ושפתותיהן שוות,
והשרץ בעליונה או בתחתונה - זו שיש בה השרץ,
טמאה; ושאר הלפסין - טהורין, הן וכל האכלין שבהן.
היה כל לפס מהן נקובה בכונס משקה [- משקה נכנס
דרכו], והשרץ בעליונה - כל האכלין והמשקין שבהם
טמאין, שכל הלפסין טמאין, שהרי הטמאה באויר בלן,
כמו שיתבאר. היה השרץ בתחתונה - היא טמאה, וכלן
טהורות; שהרי לא נכנס השרץ לאויר העליונות, ואין
שפת התחתונה עורפת, כדי לטמא כל האכלין והמשקין
שבתוכה. היה השרץ בעליונה, והיתה שפת התחתונה
עורפת - העליונה טמאה, שהשרץ בתוכה; וכן התחתונה
- מפני ששפתה עורפת, הרי השרץ באוירה. ושאר הלפסין
שבתוך התחתונה - טהורין, שאין כלי חרש מטמא כלים
שבתוכו. ואם היה ביניהן משקה טופח [- שמרטיב את
האצבע הנוגעת בו] - כל שיש בה משקה טופח, טמאה;
שהמשקה מטמא מאויר התחתונה העורפת, וחוזר ומטמא
את הכלים.
יג. טבלה של חרש שהיו קערות דבוקין בה בתחלת
מצויה, והרי הכל כלי אחד, ונטמאת אחת מן הקערות -
לא נטמאו בלן. ואם הנה לטבלה דפן עורף [מסגרת
גבוהה], שנמצאו כל הקערות בתוכו, ונטמאת אחת מהן -
נטמאו בלן. וכן הדין בבית התבלין של חרש, וקלמרים
המתאימות. פיוצא בו,
יד. בית התבלין של עץ שננטמא אחד מבתיו במשקין -

1 ג. עור פשוט וכיוצא בו שהיה שוקע לאויר כלי חרש,
2 או לאויר התנור, והשרץ בתוך העור - הרי התנור טמא.
3 ואם היה השרץ בתנור, אכלין ומשקין שבתוך העור
4 טמאין; שאין מציל מיד כלי חרש אלא פלים שיש להן
5 תוך, כגון הסל והקפה והחמת.
6 יד. כלי חרש שהיתה טמאה בתוכו, והיה כלי חרש טהור
7 כפוי על הפלי הטמא, או שהיה הפלי שהטמאה דבוקה
8 בתוכו כפוי על פי הפלי הטהור - אף על פי שאויר שניהן
9 מערב, הטמא בטמאתו והטהור בטהורו; שהרי לא נכנסה
10 הטמאה עצמה לאויר כלי חרש הטהור. לפיכך, חבית
11 שהיתה מלאה משקין טהורין, ונתונה למטה מנחשתו -
12 קרקעיתו של תנור, ונפל שרץ לתוך התנור - הרי החבית
13 והמשקין טהורין, אף על פי שאויר התנור מערב עם אויר
14 החבית. וכן אם היתה החבית כפויה על פי התנור, ופיה
15 לאויר התנור - אפלו המזקה שבשולי החבית טהור.

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ד

פרק טו

1 א. אין כלי חרש מקבלין טמאה, עד שתגמר מלאכתו.
2 ומאמתי הוא גמר מלאכתו? משיצרבן [ויבעירם] בפכשן.
3 התנור, משיסיקנו כדי לאפות בו ספגנין. הפירה,
4 משיסיקנה כדי לבשל עליה ביצת התרנגולין טרופה
5 ונתונה באילפס. הפכח [כירה קטנה] - אם עשהו לאפיה,
6 שעורו כתנור; עשהו לבשול, שעורו ככירה.
7 ב. תנור שהתחיל לבנותו - אם היה גדול - משינתחיל בו
8 [גובה] ארבעה טפחים וסיקנו, מקבל טמאה; ואם היה
9 קטן - משינתחיל בו טפח, וסיקנו. הפירה - משינתחיל בה
10 שלש אצבעות, וסיקנה. הפכח - אם עשהו לאפיה, הרי
11 הוא כתנור; ואם עשהו לבשל עליו, הרי הוא ככירה.
12 ג. תנור שהסך מאחוריו, או שהסך מבית האמן [שלא
13 לצורך אפיה], או שהסך שלא לדעת - הואיל והסך מכל
14 מקום, הרי זה מקבל טמאה. מעשה שנפלה דלקה בתנור
15 פפר מן הפפרים; ובא מעשה לפני בית דין, ואמרו:
16 'מקבלין טמאה'.
17 ד. תנור שהסיקו להיות צולה בו, הרי זה מקבל טמאה;
18 הסיקו להיות מלבן בו אונין [אגודות] של פשתן - טהור,
19 שאין זה עושה מלאכה בגופו של תנור.
20 ה. תנור שהצצו לשנים, והסך אחד מחלקיו, ונטמא
21 במשקין - הוא טמא, והברו טהור; נטמא בשרץ וכיוצא
22 בו מטמאות של תורה, הפל טמא. וצבי התצץ שביניהן,
23 טמא. הסקו שגיהן, ונטמא אחד מהן במשקין באויר -
24 חולקין את עביו: המשמש לטמא, טמא; ולטהור, טהור.
25 במה דברים אמורים? בזמן שהצצו ואחר כך הסיקו; אבל
26 הסיקו ואחר כך הצצו, ונטמא אחד מהן, אפלו במשקין
27 - נטמא הכל.
28 ו. תנור או פירה של אבן, טהורין לעולם. ושל מתכת,

1 איזו היא ישנה? לאחר שנים עשר חדש. ואם ידוע שיוצא
2 ממנה מזקה בשעת הסך - אפלו לאחר שלש שנים,
3 נטמא התנור כשיסך.
4 ז. כלי חרש שחלקו במחצה משפתו עד קרקעיתו, ונכנסה
5 טמאה באויר אחד משני החלקים - נטמא הכלי כלו; לפי
6 שאין הרף בני אדם לחלק כלי חרש כדרך שחולקין
7 האהלים. לפיכך, תנור שהצצו בנסרים או ביריעות,
8 ונמצא השרץ במקום אחד - הכל טמא.
9 ח. כלי שהיתה טמאה בתוכו, והכניס הכלי לאויר כלי
10 חרש, ושפת הכלי הטמא חוץ לכלי חרש - אף על פי
11 שהטמאה מכוננת בתוך כלי חרש, הרי זה טהור, שנאמר:
12 "אשר יפל מהם אל תוכו", לא לתוך תוכו.
13 ט. וכן אם היה כלי חרש טמא, והכניס לאוירו כלי אחר
14 שיש בו אכלין ומשקין, ושפת הכלי האחר חוץ לכלי
15 חרש - אף על פי שהאכלין והמשקין מכוננים בתוך כלי
16 חרש הטמא, הרי אלו טהורין, שנאמר: "כל אשר בתוכו
17 יטמא", לא שבתוך תוכו. כיצד? פורת או קפה או קדרה
18 או חמת [נוד] וכיוצא בהן שהיה השרץ בתוכה, ושלשל
19 הקפה לאויר החבית או לאויר התנור - אף על פי שהשרץ
20 מכונן בתוך אויר החבית - הואיל ושפת הקפה או החמת
21 למעלה משפת החבית או התנור, הרי אלו טהורין. ואם
22 היה בתוך החמת או בתוך הקדרה וכיוצא בהן אכלין או
23 משקין, ושלשל אותן לאויר התנור או החבית הטמאין -
24 הרי הן טהורין. היתה הפורת או הקפה או החמת וכיוצא
25 בהן נקבין, אינן מצילין; אלא אם היה השרץ לתוכן,
26 ושלשל אותן לאויר כלי חרש הטהור - נטמא; ואם היו
27 אכלין או משקין לתוכן, ושלשל אותן לאויר כלי חרש
28 הטמא - נטמא. וכמה יהיה הנקב? אם היה בכלי שטף
29 [שנותרים במקוה], במוציא זיתים - זית יכולה לצאת
30 דרכו. ואם היה בכלי חרש - העשוי לאכלין, שעורו
31 בזיתים; והעשוי למשקין, שעורו ככונס משקה [משקה
32 נכנס דרכו]; והעשוי לכף ולכף, מטילין אותו לחמרו,
33 ומשינקב כלי חרש זה ככונס משקה, אינו מציל מיד כלי
34 חרש.
35 י. סתם נקב כלי חרש בזפת - אם היה השרץ בכלי זה,
36 ושלשלו לאויר התנור הטהור - נטמא; שאין הצמיד מציל
37 על הטמאה מלטמא, כמו שבאנו. אבל אם היה בכלי זה
38 אכלין או משקין, ושלשלו לאויר התנור הטמא - הרי הן
39 טהורין, שהרי הנקב סתום. ושאר כל הכלים שסתמן בזפת
40 וכיוצא בו, אינו מציל מיד כלי חרש.
41 יא. פורת פחותה [משני צדדיה] - אף על פי שסתם הפחת
42 בקש - אינה מצלת מיד כלי חרש, שהרי אינה כלי.
43 יב. החמת [נוד] והכפיש שהנפחתו במוציא רמון - אף
44 על פי שבטלו מתורת כלים, הרי אלו מצילין מיד כלי
45 חרש; והוא - שהיה הפחת למעלה משפת כלי חרש
46 מבחוץ, והיה [אף שיהיה -] בית קבול שלהן משלשל
47 לתוך כלי חרש.

מתוך מהדורת חזק

יז. שלש אבנים שחבֵּרן בטיט, וַעֲשָׂאן שְׁתֵּי פִירוֹת, בֵּין
שְׁחִבְרָן זֶה לָזֶה וְלֹא חִבְרָן בְּקֶרֶעַ, בֵּין שְׁחִבְרָן בְּקֶרֶעַ וְלֹא
חִבְרָן זֶה לָזֶה - אִם נִטְמְאָה אַחַת מֵהֶן - הָאֶבֶן הָאֲמֻצָּעִית
הַמְשֻׁמֶּשׂ מִמֶּנָּה לִפְיָהּ הַטְּמָאָה, טְמֵאָה; וְהַמְשֻׁמֶּשׂ מִמֶּנָּה
לִפְיָהּ הַטְּהוֹרָה, טְהוֹר. נָטְלָה הָאֶבֶן הַחִיצוֹנָה שֶׁל פִּיָּהּ
הַטְּהוֹרָה, הִחֲלִטָה הָאֲמֻצָּעִית כְּלָה לְטְמָאָה; וְנָטְלָה הָאֶבֶן
הַחִיצוֹנָה שֶׁל פִּיָּהּ הַטְּמָאָה, טְהוֹרָה הָאֶבֶן הָאֲמֻצָּעִית כְּלָה.
נִטְמָאוּ שְׁתֵּי הַפִּירוֹת - אִם הֵיָּתָה הָאֲמֻצָּעִית גְּדוֹלָה - נוֹתֵן
[- מִטְמֵא] מִמֶּנָּה לִפְיָהּ זֶה כְּדֵי שֶׁפִּתְיָהּ מִכָּאן, וְלִפְיָהּ זֶה
כְּדֵי שֶׁפִּתְיָהּ מִכָּאן, וְהִשְׁאָר טְהוֹר; וְאִם הֵיָּתָה קְטַנָּה, הַכֹּל
טְמֵא. נָטְלָה הָאֲמֻצָּעִית - אִם יָכוֹל לְשִׁפּוֹת עַל שְׁתֵּים
חִיצוֹנוֹת יוֹרָה גְּדוֹלָה, הָרִי הִיא טְמָאָה; וְאִם הָיָה מִרְחָקִין
יָתֵר מִזֶּה, טְהוֹרָה. הִחֲזִיר אֶת הָאֲמֻצָּעִית, הָרִי הַכֹּל טְהוֹר
כְּשֶׁהָיָה. מִרְחָקָה בְּטִיט - מִקְבְּלִין טְמָאָה מִכָּאן וּלְהֵבֵא;
וְהוּא, שִׁיפִּיקָנָה לְכָל אַחַת מֵהֶן כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ אֶת
הַבִּיצָה.

יח. שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁעָשָׂאן פִּיָּהּ, וְנִטְמְאָה, וְסִמָּךְ לָאֶבֶן זֶה
מִמֶּנָּה אֶבֶן אַחַת מִכָּאן וְלָזֶה אֶבֶן אַחַת מִכָּאן - הָרִי חִצִּי
כָּל אֶבֶן מִשְׁתֵּי אֲבָנֵי הַפִּיָּהּ הָרִאשׁוֹנָה טְמֵא, וְחִצִּי הָאֶבֶן
טְהוֹר. נָטְלוּ הַשְּׁתֵּים הַטְּהוֹרוֹת שֶׁסִּמָּךְ, חֲזָרוּ הַשְּׁתֵּים שֶׁל
פִּיָּהּ לְטְמָאָתָן.

יט. דוֹכֵן [חֲלוּל שְׁמוֹנָה לִיד הַתְּנוּרָה] שֶׁל חֶרֶשׁ שִׁישׁ לוֹ בֵּית
קְבוּלָה קְדוֹת, וְהִרְמִץ [אֶפֶס וּגְחִלִּים] נִתְּנוּ בְּתוֹכֹו - טְהוֹר
מִשׁוֹם פִּיָּהּ, וְטְמֵא מִשׁוֹם כְּלִי קְבוּל. לִפִּיקָהּ, אִם הָיָה
מִחֻבֵּר בָּאֶרֶץ, טְהוֹר כְּשֶׁאֵר הַפְּלִים. וְאִם נִקְּב - אֵינוֹ מִקְבֵּל
טְמָאָה, כְּכִלִּי קְבוּל; מֵה שֶׁאֵין בּוֹ כְּפִיָּהּ. הַצִּדִּין שֶׁלוֹ -
הַנוֹגֵעַ בָּהֶן, אֵינוֹ טְמֵא מִשׁוֹם פִּיָּהּ. [חֲלָק -] הֶרְחַב שֶׁלוֹ
[שֶׁמֻּחֲבָר לִכְיֹרָה] שִׁישׁוֹבִין עָלָיו בְּשַׁעַת תְּכָשִׁיל - מִטְמָא,
אִם נִטְמָא הַדּוֹכֵן. וְכֵן הַכּוֹפֶה אֶת הַסֵּל, וּבִנָּה פִּיָּהּ עַל גְּבִי
- הָרִי זֶה טְמָאָה מִשׁוֹם כְּלִי עֵץ, לֹא מִשׁוֹם פִּיָּהּ; לִפִּיקָהּ,
אֵינָה מִקְבֵּלָה טְמָאָה מֵאֻרָּה כְּפִיָּהּ.

פֶּרֶק טז

א. תְּנוּרָה גְּדוֹלָה, שֶׁנִּירִי אֲרֻבָּעָה טַפָּחִים; וְהִקְטֵן, שֶׁנִּירִי רַבּוֹ.
כִּיצַד? שֶׁאִם נִשְׁאָר בְּגִדוֹל אֲרֻבָּעָה טַפָּחִים, וּבִקְטֵן רַבּוֹ -
מִקְבֵּל טְמָאָה; פָּחוֹת מִכָּאן, אֵינוֹ מִקְבֵּל טְמָאָה. וְכֵן אִם
נִטְמָא, וְנִתְּצוּ עַד שֶׁשִּׁיר בּוֹ פָּחוֹת מֵאֲרֻבָּעָה טַפָּחִים בְּגִדוֹל,
אוּ פָּחוֹת מִרֵּב הִקְטֵן - טְהוֹר; נִשְׁאָר בּוֹ אֲרֻבָּעָה, אוּ רֵב
הִקְטֵן - צִדִּין הוּא בְּטְמָאָתָהּ. וְהַפִּיָּה, וְהִירָה שֶׁלֹּשׁ
אֲצָבָעוֹת. הַכֶּפֶס [כִּירָה קְטַנָּה] אִם עָשָׂה לְאֻפְיָה, שְׁעוּרִי
כְּתָנוּר; לְבַשֵּׁל, שְׁעוּרִי כְּפִיָּהּ.

ב. תְּנוּרָה שְׁנִיטָא, וְלֹא רָצָה לְכַתְּתָהּ [לְשַׁבְּרוֹ] - כִּיצַד
מִטְהַרִּין אוֹתָהּ? חוֹלְקִין לְשַׁלְּשָׁה חֲלָקִים, וְגוֹרֵד אֶת הַטְּפֵלָה
[שִׁיבְבַת טִיט] שֶׁעַל הַחֲרָשִׁים, עַד שֶׁנִּמְצָא כָּל חֶרֶשׁ מֵהֶן
עוֹמֵד עַל הָאֶרֶץ בְּלֹא טִיט עַל גְּבִי. חֲלָקוֹ לְשָׁנִים, אֶחָד
גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן - הַגְּדוֹל טְמֵא, וְהַקָּטָן טְהוֹר. חֲלָקוֹ לְשָׁנִים
בְּשִׁנָּה - כָּל אֶחָד מֵהֶן טְמֵא, לְפִי שֶׁאֵין אֲפָשֶׁר לְכוֹן. אֲכָל

1 טְהוֹרִין מִשׁוֹם תְּנוּרָה וְכִירָה - שְׁנִיטָא: "יִתֵּן", אֶת שִׁישׁ לוֹ
2 נִתְּצָה; וְטְמָאִין מִשׁוֹם כְּלִי מִתְּכֹוֹת. כִּיצַד? אֵין מִטְמָאִין
3 מֵאֻרָּן, וְלֹא מִחֻבֵּר לְקֶרֶעַ כְּתָנוּר וְכִירָה. וְאִם נִגְעָה בָּהֶן
4 טְמָאָה, אֲפֹלוּ מֵאֻרָּהֶן - מִטְמָאִין כְּשֶׁאֵר כְּלִי מִתְּכֹוֹת;
5 וְאִם נִטְמָאוּ בְּמַת, נַעֲשִׂין אֵב טְמָאָה כְּשֶׁאֵר כְּלִי מִתְּכֹוֹת.
6 וְיֵשׁ לָהֶן טְהוֹרָה בְּמִקְנָהּ.

ז. תְּנוּרָה שֶׁל מִתְּכֹוֹת שְׁנִיטָא אוּ נִפְגַּם אוּ נִסְדָּק, וְסִתְמוּ בְּטִיט,
8 אוּ שֶׁעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה [שִׁיבְבַת] שֶׁל טִיט, אוּ מוֹסֵף שֶׁל טִיט
9 [עַל כָּל הַתְּנוּרָה] - הָרִי זֶה מִטְמָא מִשׁוֹם תְּנוּרָה. וְכִמְהָ יִהְיֶה
10 בְּנִקְבָּה? כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בּוֹ הָאוּר. וְכֵן כְּפִיָּהּ. וְאִם עָשָׂה לִפְיָהּ
11 פְּטוּטִין [בְּלִיטוֹת] שֶׁל טִיט [לְהַעֲמִיד עֲלֵיהֶם הַקְּדִירָה],
12 מִטְמָאָה מִשׁוֹם פִּיָּהּ; מִרְחָקָה בְּטִיט, בֵּין מִבְּפָנִים בֵּין
13 מִבְּחוּץ - צִדִּין אֵינָה מִקְבֵּלָה טְמָאָה.

ח. תְּנוּרָה שֶׁאֵינוֹ מִחֻבֵּר בָּאֶרֶץ, אֲפֹלוּ הַתְּלוּי בְּצִנּוּר הַגָּמֵל
14 - הָרִי זֶה טְמֵא מִשׁוֹם תְּנוּרָה, שְׁנִיטָא: "טְמָאִים הֵם", מִכָּל
15 מִקְוִים.

ט. כּוּר [בּוֹר] שֶׁל צוֹרְפִי מִתְּכֹוֹת שִׁישׁ בּוֹ בֵּית שֶׁפִּתְיָה
17 [מִקְוִם לְהַנְחִית קְדִירָה], מִטְמָא כְּפִיָּהּ. וְכֵן שֶׁל עוֹשֵׂי וְכוּכִית
18 - אִם יֵשׁ בּוֹ בֵּית שֶׁפִּתְיָה, מִקְבֵּל טְמָאָה.
י. כְּבִשָּׁן שֶׁל סִידִין וְשֶׁל זֶגֶן וְשֶׁל יוֹצֵרִין, טְהוֹרִין. הַפְּרָנָה
20 [תְּנוּרָה שֶׁפִּתְחוּ מִצִּידוֹ] - אִם יֵשׁ לָהּ דִּפְן, מִטְמָאָה.

יא. אֲבָנִים שֶׁחִבְרָן זֶה לָזֶה, וַעֲשָׂאן תְּנוּרָה - אִם עָשָׂה לוֹ
22 טְפֵלָה [שִׁיבְבַת טִיט] מִבְּפָנִים וּמִבְּחוּץ - הָרִי זֶה כְּתָנוּר לְכָל
23 דָּבָר, וְיִטְמָא מֵאֻרָּו; וְאִם טְפֵלוֹ מִבְּחוּץ בְּלִבָּד - מִטְמָא
24 בְּמַגָּע, וְאֵין מִטְמָא בְּאֻרִי. חִבֵּר אֲבָנִים לְתָנוּר, וְלֹא חִבְרָן
25 זֶה לָזֶה - מִטְמָאוֹת עִם הַתְּנוּרָה; חִבְרָן זֶה לָזֶה, וְלֹא חִבְרָן
26 לְתָנוּר - הָרִי הֵן כְּפִיָּהּ [מִקְוִם רִדִּית הַפֶּתַח]. חִפֵּר בָּאֶרֶץ,
27 וַעֲשָׂה טִיָּה - טְהוֹרָה; וְטִיָּת הַפִּיָּהּ, טְהוֹרָה.

יב. שְׁתֵּי חֲבִיּוֹת, שְׁנֵי לְפָסִין [קַעֲרוֹת גְּדוֹלוֹת], שֶׁעָשָׂאן
29 פִּיָּהּ - בֵּינֵיהֶן מִטְמָא בְּאֻרִי וּבְמַגָּע, וְתוֹכָן שֶׁל חֲבִיּוֹת
30 טְהוֹר. וְעַבֵּי הַחֲבִיּוֹת, חוֹלְקִין אוֹתוֹ: הַמְשֻׁמֶּשׂ הַפִּיָּהּ,
31 טְמֵא; וְהַמְשֻׁמֶּשׂ אֶת תוֹךְ הַחֲבִיּוֹת, טְהוֹר.

יג. הַעוֹשֶׂה שְׁלִשָּׁה פְּטוּטִין [וּרְגִילוֹת] בָּאֶרֶץ, וְחִבְרָן בְּטִיט
33 לְהִיּוֹת שׁוֹפֵת [מִנִּיחַ] עָלֶיהֶן אֶת הַקְּדִירָה - הָרִי זֶה טְמָאָה
34 מִשׁוֹם פִּיָּהּ. קָבַע שְׁלִשָּׁה מִסְמָרִין בָּאֶרֶץ לְהִיּוֹת שׁוֹפֵת
35 עָלֶיהֶן הַקְּדִירָה - אֵף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בְּרֹאשׁוֹן מִקְוִם בְּטִיט
36 תְּהִיָּה הַקְּדִירָה יוֹשְׁבַת עָלָיו, הָרִי זֶה טְהוֹרָה כְּפִיָּהּ שֶׁל
37 מִתְּכֹוֹת. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁלֹּא מִרְחָן בְּטִיט שֶׁהוּא שׁוֹפֵת עָלֶיהֶן
38 - אֵינָן מִקְבֵּלוֹת טְמָאָה, כֹּאֲלוּ הִיא פִּיָּהּ שֶׁל אֶבֶן.

יד. הַעוֹשֶׂה שְׁתֵּי אֲבָנִים פִּיָּהּ, וְחִבְרָן [לְקֶרֶעַ] בְּטִיט -
40 מִטְמָאִין; חִבֵּר הָאֶחָד בְּטִיט, וְהַשְּׁנִיָּה לֹא חִבְרָה - אֵינָה
41 מִקְבֵּלָה טְמָאָה.

טו. הָאֶבֶן שֶׁהוּא שׁוֹפֵת עָלֶיהָ וְעַל הַתְּנוּרָה, עָלֶיהָ וְעַל
42 הַפִּיָּהּ, עָלֶיהָ וְעַל הַכֶּפֶס - טְמָאָה. עָלֶיהָ וְעַל הַכֶּתֵּל, עָלֶיהָ
43 וְעַל הַסֵּלַע - אֵינָה מִקְבֵּלָה טְמָאָה.

טז. פִּירָה הַטְּבָחִים שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶבֶן בְּצֵד אֶבֶן, וְכֵלֵן
44 מִחֻבְרִין בְּטִיט - נִטְמָאִים אַחַת מֵהֶן, לֹא נִטְמָאוּ כָּלֵן.

שתי קדרות; והכפח - מקום שפיתת קדרה אחת. לפיכך, 48
כירה שנחלקה לארבעה, טהורה; ולרחבה, צדין מקבלת 49
טמאה. כפח שנחלק, בין לארכו בין לרחבו - טהור. 50
יד. הקלתות [בטיס הכירה] של בעלי בתים שנפחתה 51
קרקעיתה - אם היה עמק הפחת פחות משלשה טפחים, 52
הרי זה מקבל טמאה; שאם יסק בפחת מלמטה, תתבשל 53
הקדרה מלמעלה. היה הפחת עמק שלשה או יותר - אינה 54
מקבלת טמאה, שהרי האש רחוקה מן הקדרה ואינה 55
בשלה. נתן אבן או צרור על פי הפחת, צדין היא 56
בטהרה; מרחו בטיט - נעשית האבן קרקע הכירה, 57
מקבלת טמאה מכאן ולהבא. 58

פרק יז

א. כל ידות הכלים [דברים המחוברים לכלי ומשמשין 60
אותו], הרי הן ככלים. ואם נטמא הכלי, נטמאת ידו 61
הצריך לו בתשמישו; ושאין צריך לו - טהור, כמו 62
שיתבאר. לפיכך, האבן היוצאת מן התנור טפח, ומן 63
הכירה שלש אצבעות - חבור; ואם נטמא התנור והכירה, 64
נטמאו האבנים האלו. ואכלין ומשקין הנוגעין באבנים 65
אלו, נטמאו; ואם נגעו בחוץ לטפח של תנור, או חוץ 66
לשלש אצבעות של כירה - טהורין. 67
ב. הכפח [כירה קטנה] - עשהו לאפיה, שעורו פתנור; 68
עשהו לבשול, שעורו בכירה. 69
ג. מוסף התנור [תוספת טיט בפתח התנור] של בעלי 70
בתים, טהור; ושל נחתומין - טמא בטמאת התנור, מפני 71
שהוא סומך עליו את השפוד. כיוצא בו, מוסף יורה של 72
שולקי זיתים, טמא; ושל צבעים, טהור. 73
ד. עטרת הכירה [מקום הנחת הקדירה הרוחת], טהורה. 74
וטירת התנור, והוא המקום הבנוי בצדו שמניחין בו את 75
הפת בעת רדייתה - בזמן שהיא גבוהה ארבעה טפחים, 76
טמאה בטמאת התנור; פחותה מכאן - טהורה, לפי 77
שאינה חבור לו. ואם חברה לתנור, אפלו על [גבי] שלש 78
אבנים - טמאה. 79
ה. בית הפך [מקום הנחת השמן] ובית התבלין [מקום 80
הנחת התבלינים] ובית הנר שבכירה - אם נטמאת הכירה 81
במגע, נטמאו כלן; ואם נטמאת באויר, לא נטמאו, לפי 82
שאינן חבור לה אלא מדברי סופרים, ולפיכך עשו להן 83
הפר זה כדי שלא ישרפו עליהן תרומה וקדשים. וכן כל 84
שאנו אומרים בענין זה שהוא מטמא במגע ואינו מטמא 85
באויר - אינו חבור אלא מדברי סופרים, ועשו לו הפר זה 86
כדי שלא ישרפו עליו קדשים אלא תולין [לא אוכלים ולא 87
שורפים]. 88
ו. חצר הכירה - בזמן שהיא גבוהה שלש אצבעות, הרי 89
זו חבור; ואם נטמאת הכירה או החצר שלה, בין במגע 90
בין באויר - נטמאת השניה [החצר, או הכירה]. היתה 91
החצר פחותה מכאן, ונטמאת אחת מהן במגע - נטמאת 92
השניה; אבל אם נטמאת אחת מהן מאוירה בלבד - אין 93

1 טבלה של חרש שיש לה דפן שנחלקה לשנים, טהורה;
2 ואם היה אחד גדול ואחד קטן - הגדול טמא.
3 ג. תנור שנחלק לשלשה, ואחד גדול בשנים - הגדול
4 טמא, והשנים הקטנים טהורין. תתכו חליות לרחבו - אם
5 היה גבה כל חליה וחליה פחות מארבעה טפחים, טהור.
6 חזר וסדר את החליות זו על גבי זו, ומרח עליהן בטיט,
7 והחזירו תנור כשהיה - הרי זה כמי שעשה תנור אחר,
8 ואינו מקבל טמאה אלא מכאן ולהבא; והוא שסיקנו כדי
9 לאפות בו ספגנין, אחר שמרחו. הרחיק ממנו את הטפלה
10 [- לא הידקה לתנור], ונתן חול או צרורות בין החליות
11 ובין הטפלה - אינו מקבל טמאה לעולם; וזה הוא
12 שאמרו: [חכמים:] 'הנדה והטהרה אופות בו, והוא
13 טהור'. היתה בו חליה אחת שיש בה ארבעה טפחים -
14 היא מטמאה במגע, ואין מטמאה באויר; ושאר כל
15 החליות, טהורות.
16 ד. תנור שבא מחתף מבית האמן, ועשה לו סמוכין
17 [חישוקים] שמקבצין אותו להיות כאחד, ונתנן עליו והוא
18 טהור, ונטמא - כשסיר את הסומכין אותו, וטהר; ואפלו
19 החזירן, הרי הוא טהור. מרחו בטיט, מקבל טמאה להבא;
20 ואינו צריך להסיקו, שפכר הסק.
21 ה. תנור שחתכו חליות, ונתן חול בין חליה לחליה, וטח
22 בטיט על הכל מבחוץ - הרי זה מקבל טמאה.
23 ו. יורת הערביים, שהוא חופר בארץ וטח בטיט - אם
24 יכול הטיט לעמד בפני עצמו, מקבל טמאה; ואם לאו,
25 טהור.
26 ז. המביא שברי כלי חרש, ודבקן זה בזה ועשין תנור,
27 ועשה לו טפלה מבפנים ומבחוץ, והסיקו - הרי זה מקבל
28 טמאה, אף על פי שאין בכל חרש מהם פשעור.
29 ח. פיסס [חבית חרס גדולה] שקרולו [חתך גגו ותחתיתו],
30 ועשהו תנור, ועשה לו טפלה מבחוץ - אף על פי שמקבל
31 [משקים] על דפנותיו פשעור [- של בית קיבול משקים],
32 הרי זה טהור; שכלי חרש שטהר, אין לו טמאה לעולם,
33 אלא אם כן עשהו תנור, ועשה לו טפלה מבפנים ומבחוץ.
34 ט. תנור של סדקין [- בנוי מחתיכות חרס], שעשה טפלה
35 לכל אחד ואחד, ומקום הסדקין מגלה - הרי זה אינו
36 מקבל טמאה. נתן טיט או סיד או גבסין [גבס] על גבי
37 הסדקין, הרי זה מתטמא; נתן עליהן חרסית או זפת
38 וגפרית שעוה ושמים בצק או גללים, טהור. זה הכלל:
39 דבר שאין עושין ממנו תנורים, אינו מחבר את הסדקין.
40 י. סדק תנור שנתנו כלפי זוית [צמוד לקיר], ומרח בטיט
41 מן הצדדין [חיבר התנור לקיר] - טהור.
42 יא. דף של תנור שנתנו בזוית [צמוד לקיר], להיות אופה
43 בו - טהור; ואם יש בו רב תנור, מקבל טמאה.
44 יב. תנור שנתן בו עפר עד חציו - אם נטמא מאוירו בלבד,
45 אינו מטמא אלא מעפר ולמעלה; ואם נטמא במגע, ונגעה
46 טמאה בו מתוכו - נטמא כלו, אף מעפר ולמטה.
47 יג. כפר בארנו בהלכות שבת, שהכירה - מקום שפיתת

מתוך מהדורת חזק

ד. כסוי כדי זין וכדי שָׁמֶן, וכסויי הַחֲבִיטֹת - טְהוֹרוֹת, 46
שלא נַעֲשׂוּ לְקַבֵּלָהּ; וְאִם הִתְקַיֵּן לְתַשְׁמִישׁ [- לְקַבֵּל בְּהֵס], 47
מִטְמְאִין. 48

ה. כסוי הַלֶּפֶס [קערה גדולה] - בְּזִמְנָה שֶׁהוּא נָקוֹב, וְיֵשׁ 49
לוֹ חֲדוּד [בליטה] - טְהוֹר; וְאִם אֵינוֹ נָקוֹב, וְאִין לוֹ חֲדוּד 50
- מִטְמָא, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה מַצְנֶנֶת לְתוֹכוֹ אֶת הַנֶּרֶק. זֶה 51
הַכֵּל: כָּל הַמְשַׁמֵּשׁ בְּכָלִי חֶרֶשׁ כִּשְׁהוּא כְּפוּי, טְהוֹר. 52

ו. טִיטְרוֹס [כלי השקיה מחורר] - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוֹב 53
וּמוֹצִיא פְּרוּטוֹת [טיפות], מִטְמָא; שֶׁהָרִי הַמֵּים מִתְּכַנְסִין 54
בְּצִדָּיו, וְהֵן עֲשׂוּיִין לְקַבֵּלָהּ. 55

ז. הַלְפִיד שֶׁל חֶרֶשׁ שֶׁמְנִיחִין מַטְלִיֹת הַבְּגָדִים וְהַשֶּׁמֶן 56
בְּתוֹכוֹ, וְהוּא דוֹלֵק - מִטְמָא. וְכֵן כָּל כָּלִי שֶׁמְנִיחִין תַּחַת 57
הַנְּרוֹת לְקַבֵּל הַשֶּׁמֶן, מִטְמָא. 58

ח. גִּסְטָרָה [כלי לקבלת טפופי כלים אחרים] שֶׁמְנִיחִין 59
תַּחַת הַכֵּלִים לְקַבֵּל מִשְׁקִין הַנּוֹזְלִין מִן הַכֵּל, מְקַבֵּלֵת 60
טְמָאָה. 61

ט. סְפִינָה שֶׁל חֶרֶשׁ - אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבֵּלֵת, אֵינָה 62
מְקַבֵּלֵת טְמָאָה; שְׂאִין הַסְפִּינָה בְּכָלִל הַכֵּלִים הָאֲמֻרִין 63
בַּתּוֹרָה - בֵּין שֶׁהִיא שֶׁל חֶרֶשׁ בֵּין שֶׁל עֵץ, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין 64
קְטָנָה. 65

י. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, וְנִפְסְדָה צוּרְתָן - אֵין שִׁבְרֵיהֶן 66
מְקַבְּלִין טְמָאָה, אֵף עַל פִּי שְׂאוֹתֵן הַשִּׁבְרִים רְאוּיִין 67
לְתַשְׁמִישׁ; חוּץ מִשִּׁבְרֵי כָּלִי חֶרֶשׁ - שְׂאֵם הִיא חֶרֶשׁ הָרְאוּי 68
לְקַבֵּל - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טְמָאָה, שְׂנֹאֲמַר: "וְכָל כָּלִי חֶרֶשׁ"; 69
מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁזֶה לֹא בָּא, אֲלָא לְרִבּוֹת שִׁבְרֵי כָּלִי 70
חֶרֶשׁ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים? בְּשֶׁהִיא לְחֶרֶשׁ זֶה תוֹף לְקַבֵּל 71
בּוֹ הַמְשָׁקִין כְּשֶׁהִיא חֶרֶשׁ יוֹשֵׁב לֹא סָמוּךְ [על משהו]; 72
אֲבָל אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֲלָא אִם בֵּן סוֹמְכִין אוֹתוֹ, אֵינוֹ 73
מְקַבֵּל טְמָאָה. 74

יא. חֶרֶשׁ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישֹׁב כְּדִי שִׁיקַבֵּל מִפְּנֵי אֲזוּן [אוזן] 75
הַכֵּל, אוֹ שֶׁהִיא בּוֹ חֲדוּד [בליטה] וְהַחֲדוּד מְכַרְעוֹ לְצַד 76
אֶחָד - הָרִי זֶה טְהוֹר; אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁטְלָה הָאֲזָן אוֹ נִשְׁבַּר 77
הַחֲדוּד - הָרִי זֶה טְהוֹר; שֶׁכָּל כָּלִי חֶרֶשׁ שֶׁטְהַר שַׁעָה אַחַת, 78
אֵין לוֹ טְמָאָה לְעוֹלָם. 79

יב. כָּלִי חֶרֶשׁ שֶׁשׁוּלִיָּהּ [תחתיתו] חֲדִין בְּמַזְרָקוֹת, 80
שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, וְהָרִי שׁוּלִיָּהּ מְקַבְּלִין - אֵף עַל פִּי שְׂאִין מְקַבְּלִין 81
אֲלָא אִם בֵּן נִסְמָכוֹ, כְּגוֹן שׁוּלֵי הַקְּרָפִיֹת [ממקום ששמו 82
קורפן] וְשׁוּלֵי הַפּוֹסוֹת, הָרִי אֵלוֹ מְקַבְּלִין טְמָאָה; שֶׁלְכּוֹף 83
נַעֲשׂוּ מִתְחַלְתֵּן, שִׁיָּהוּ מְקַבְּלִין בְּסִמְכָה אוֹ בְּאַחִיזָה. 84

יג. בְּמָה יִקַּבֵּל חֶרֶשׁ, וְיִהְיֶה מְקַבֵּל טְמָאָה? אִם הִיא הַכֵּלִי 85
כְּשֶׁהִיא שֶׁלֵּם מִכִּיל כְּדִי סִיכַת אָדָם קָטָן, עַד חֲבִיטֹת שֶׁהֵן 86
מְקַבְּלוֹת כִּסְאָה אוֹ קְרוֹב לָהּ, וְנִשְׁבְּרוּ, וְנִשְׁאָר בְּחֶרֶשִׁים - 87
בֵּין מְקַרְקְעִיתֵיהֶן בֵּין מִדְּבָרֵיהֶן - חֶרֶשׁ שֶׁהוּא מְקַבֵּל 88
כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב רְבִיעִית - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טְמָאָה. 89

יד. הִיא הַכֵּלִי מִחֲבִית הַמְכִילָה כִּסְאָה עַד חֲבִית הַמְכִילָה 90
סִאתִים אוֹ יָתֵר, וְנִשְׁבְּרָה - אִם הִיא בְּחֶרֶשׁ הַנִּשְׁאָר כְּדִי 91
לְקַבֵּל חֲצִי לֵג, הָרִי זֶה מְקַבֵּל טְמָאָה. הִיא הַכֵּלִי מִחֲבִית 92

חֲבִרְתָּה טְמָאָה, לְפִי שְׂאִינָה חֲבִירָה לָהּ אֲלָא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. 1
הִיא חֲצִיר הַכִּירָה מִפְּרִשְׁתָּ מִן הַכִּירָה - בְּזִמְנָה שֶׁהִיא גְּבוּהָה 2
שֶׁלֵּשׁ אַצְבָּעוֹת - הָרִי זֶה חֲבִירָה לָהּ, בֵּין לְטִמְאָתָה בְּמַעַד בֵּין 3
לְטִמְאָתָה אֲוִיר. הִיא חֲתוּתָה מִכָּאֵן, אוֹ שֶׁהִיא חֲצִיר חֲלָקָה 4
וְאֵין לָהּ שִׁפָּה - אֵינָה חֲבִירָה לָהּ; וְאִם נְטִמְאָתָה הַכִּירָה, בֵּין 5
מִזְרִירָה בֵּין בְּמַעַד - הַחֲצִיר טְהוֹרָה; וְכֵן אִם נְטִמְאָתָה הַחֲצִיר, 6
הַכִּירָה טְהוֹרָה. 7

ז. פְּטָפוּטֵי כִירָה [בליטות להנחת הקדירה], שֶׁלֵּשָׁה: הִיא 8
גְּבוּהָ כָּל אֶחָד מֵהֵן שֶׁלֵּשׁ אַצְבָּעוֹת אוֹ פָּחוֹת - אִם נְטִמְאָתָה 9
הַכִּירָה בֵּין בְּמַעַד בֵּין בְּאֲוִיר, נְטִמְאוֹ שֶׁלֵּשָׁתָן. וְכֵן אִם הִיא 10
אַרְבָּעָה. נָטַל אֶחָד מֵהֵן - אִם נְטִמְאָתָה הַכִּירָה בְּמַעַד, נְטִמְאוֹ 11
שְׁנֵי הַפְּטָפוּטִין שֶׁנִּשְׁאָרוּ; וְאִם נְטִמְאָתָה בְּאֲוִיר, לֹא נְטִמְאוֹ 12
עֲמָה. עֲשֵׂה לָהּ [רק] שְׁנֵי פְּטָפוּטִין זֶה כְּגוֹד זֶה - אִם 13
נְטִמְאָתָה הַכִּירָה בְּמַעַד, נְטִמְאוֹ; וְאִם נְטִמְאָתָה בְּאֲוִיר, לֹא 14
נְטִמְאוֹ. הִיא הַפְּטָפוּטִין גְּבוּהָה מִשְׁלֵשׁ אַצְבָּעוֹת - מִשְׁלֵשׁ 15
וְלִמְטָה מִטְמָאִין עִם הַכִּירָה, בֵּין שֶׁנְטִמְאָתָה בְּמַעַד בֵּין 16
בְּאֲוִיר. וּמִשְׁלֵשׁ וְלִמְטָה מִטְמָאִין עִם הַכִּירָה, אִם נְטִמְאָתָה 17
הַכִּירָה בְּמַעַד; אֲבָל אִם נְטִמְאָתָה מִזְרִירָה בְּלִבָּהּ, אֵין 18
מִטְמָאִין עֲמָה. הִיא הַפְּטָפוּטִין מְשׁוּכִין מִן הַשִּׁפָּה [כלפי 19
חוץ] - בְּתוֹף שֶׁלֵּשׁ אַצְבָּעוֹת - מִטְמָאִין עֲמָה, בֵּין שֶׁנְטִמְאָתָה 20
בְּמַעַד בֵּין בְּאֲוִיר. חוּץ לְשֵׁלֶשׁ אַצְבָּעוֹת - מִטְמָאִין עֲמָה, 21
אִם נְטִמְאָתָה בְּמַעַד. וְאִם נְטִמְאָתָה בְּאֲוִיר בְּלִבָּהּ, אֵין מִטְמָאִין 22
עֲמָה. וְאֵין מִדְּקָדְקִין כָּלִי הַשְּׂעוּרִין הָאֵלוֹ, שֶׁכָּלֵן מִדְּבָרֵי 23
סוֹפְרִים הֵן. 24

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ד

פרק יח

א. כָּלִי חֶרֶשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה עַד שִׁיָּהִי מְקַבֵּל, וְעֲשׂוֹי 27
לְקַבֵּלָהּ; אֲבָל אִם לֹא הִיא בּוֹ בֵּית קַבּוּל, אוֹ שֶׁהִיא מְקַבֵּל 28
וְלֹא נַעֲשֶׂה לְקַבֵּלָהּ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה כָּלִל, לֹא מִדְּבָרֵי 29
תּוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. לְפִיכָךְ, הַכֵּסֵּא וְהַסְּפִסָּה 30
וְהַשְּׁלֶחֶן וְהַמְּנֹרָה שֶׁל חֶרֶשׁ, וְכָל פִּיּוּצָא בֵּהֶן מִכֵּלִים שְׂאִין 31
לָהֶן תוֹף - אֵינֶן מְקַבְּלִין טְמָאָה. וְכֵן הַסִּילּוֹנוֹת שֶׁהֵם 32
מְחַלְכִין בֵּהֶן - וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּפוּפִין, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן 33
מְקַבְּלִין - הָרִי הֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ לְקַבֵּלָהּ אֲלָא 34
כְּדִי שִׁיָּצְאוּ מֵהֶן הַמֵּים. וְכֵן חֲבִית שֶׁל שִׁטִּין, וְחֲבִית 35
הַדְּפוּנָה [- מִשְׁמֶשֶׁת דּוּפּוּן] שֶׁשׁוּלֵי הַמַּחֵץ [כלי חדס גדול ולו 36
בתי יד] - הוּאִיל וְנַעֲשִׂית כְּמוֹ בֵּית יָד שֶׁנִּשְׁאָרִין בָּהּ הַמַּחֵץ, 37
וְלֹא נַעֲשִׂית לְקַבֵּלָהּ - אֵינָה מְקַבֵּלֵת טְמָאָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא 38
בֵּהֶן. 39

ב. פָּנִס שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קַבּוּל שָׁמֶן, מְקַבֵּל טְמָאָה; וְשְׂאִין בּוֹ, 40
טְהוֹר. וְכֵן מְגוּפַת הַיּוֹצֵרִין [- עליה מייצרים כלים] שֶׁיֵּשׁ 41
לָהּ תוֹף, טְמָאָה. 42

ג. מִשְׁפָּךְ שֶׁל בְּעָלִי בָתִּים, טְהוֹר; וְשֶׁל רוֹכְלִין, מִטְמָא, 43
מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְטָהוּ עַל צִדּוֹ [וממלא בו טיפה שמן], וּמִרִּית 44
בּוֹ לְלוֹקֶחַת. 45

46 שֶׁהֵסֵק פִּיּו בַּפְתִּילָה [ולא בכבשן], אִינוּ מְקַבֵּל טֻמְאָה,
47 וְאִינוּ בִּכְלָל כְּלֵי חֶרֶשׁ, עַד שֶׁיִּסַּק פְּלוּ בִּכְבֶּשֶׁן כְּכֵלֵי חֶרֶשׁ.
48 ו. חֲבִית שֶׁנִּפְתְּחָהּ [נחסרה], וּכְשֶׁמִּטִּין אוֹתָהּ עַל דְּפָנֶיהָ
49 מְקַבֵּלָתָה, אוֹ שֶׁנִּחְלְקָה כְּמִין שְׁתֵּי עֲרֻבוֹת - עֲדִין הִיא
50 מְקַבֵּלָת טֻמְאָה. נִתְרַעָּעָה [- נְהִייתָה רְעוּעָה], וְאִינָהּ יוֹכֵלָה
51 לְהַשְׁלֵט בַּחֲצִי קַב גְּרוּגְרוֹת - טְהוֹרָה.
52 ז. חֲבִית שֶׁנִּשְׁלָו אֲזָנֶיהָ - הָרִי הִיא [- דִּינָה] כְּגִסְטָרָה [כְּלֵי
53 הַמִּקְבֵּל דְּלִיפֹת כְּלִים אַחֲרֵים], אֲפֹלוּ אֵין אַחַת; נִסְדָּקָה
54 לְמִטָּה מְאֻזָּנָה - אֲפֹלוּ אֲזָנֶיהָ כְּנִימוֹת, הִיא כְּגִסְטָרָה. וְאִם
55 מִתְחַלָּה עֲשָׂאָה שְׁלֵא בְּאֻזָּנִים, נִדְוָנָת כְּחִבִּית.
56 ח. חֲבִית שֶׁנִּסְדָּקָה בִּכְבֶּשֶׁן, וְנִמְצְאָת שֶׁהִיא כְּשֵׁתִי גִסְטְרִיּוֹת
57 - אִם מִשְׁנֻמְרָה מְלֹאכְתָּהּ נִסְדָּקָה, מְקַבֵּלָת טֻמְאָה כָּל
58 גִסְטָרָה מִהֵן; וְאִם קִדְּם שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּהּ נִסְדָּקָה, וְאַחֵר
59 כֶּף נִשְׂרָפָה בִּכְבֶּשֶׁן - טְהוֹרָה. וְהִיאָף יִדְעַ דְּבָר זֶה? אִם
60 הָיָה שְׂבָרֶיהָ שְׁוִין [- מִקּוּם הַשֶּׁבֶר חֲלָק], וְתוֹכָהּ מְאֻדִּים - עַד
61 שְׁלֵא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּהּ נִסְדָּקָה; אִין שְׂבָרֶיהָ שְׁוִין, וְאִין
62 תוֹכָהּ מְאֻדִּים - בְּיָדוּעַ שְׂאֵחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָּהּ נִשְׂבָּרָה,
63 וּמְקַבֵּלָת טֻמְאָה כְּשֶׁאֵר שְׂבָרֵי כְּלֵי חֶרֶשׁ הִקְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ.
64 ט. גִסְטָרָה שֶׁנִּתְרַעָּעָה, וְאִינָהּ מְקַבֵּלָת מִשְׁקִין - אֵף עַל פִּי
65 שֶׁמְקַבֵּלָת אֲכָלִין, טְהוֹרָה; שְׂאִינָה עֲשׂוּיָה אֲלֵא לְקַבֵּל
66 מִשְׁקִין הַדּוֹלֵפִין, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ. וְאִם הִיתָה דּוֹלֶפֶת, אִין
67 עוֹשִׂין גִסְטָרָה לְגִסְטָרָה. וְכֵן גִסְטָרָה שֶׁנִּפְתְּחָה אוֹ שֶׁנִּחְלְקָה
68 לְשִׁתִּים, טְהוֹרָה; שְׁלֵא אֲמָרוּ שְׂרִירִים שֶׁל שְׂרִירִים מִטְּמֵאִין,
69 אֲלֵא שְׂרִיר כְּלֵי חֶרֶשׁ בְּלִבָּד הֵן שֶׁמִּטְמֵאִין.
70 י. גִסְטָרָה שֶׁהָיָה חֲדוּדִין [בְּלִיטוֹת] יוֹצֵאִין מִמֶּנָּה, בֵּין
71 שֶׁהִיתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּין שֶׁהִיתָה מְטָה עַל צִדָּה - כָּל הַמְקַבֵּל
72 מִן הַחֲדוּדִין זֵיתִים [- כָּל הַחֲדוּדִים שֶׁמִּקְבָּלִים זֵיתִים]
73 כְּשִׁיתְמַלֵּא הַגִסְטָרָה זֵיתִים - מִטְמֵא בְּמַגֵּעַ, וּכְנִגְדוּ מִטְמֵא
74 בְּאִוִיר; וְכָל שֶׁאִין מְקַבֵּל עֲמָה בְּזִיתִים - מִטְמֵא בְּמַגֵּעַ, וְאִין
75 כְּנִגְדוּ מִטְמֵא בְּאִוִיר.
76 יא. בִּיצַד מִטְמֵא בְּמַגֵּעַ, וְאִין כְּנִגְדוּ מִטְמֵא בְּאִוִיר? שְׂאֵם
77 נִגְעָה הַטְּמֵאָה בְּגִסְטָרָה מִתּוֹכָהּ, מִטְמֵא הַחֲדוּד; נִכְנָסָה
78 הַטְּמֵאָה בְּאִוִיר הַגִסְטָרָה - אֲפֹלוּ הִיתָה כְּנִגְדוּ הַחֲדוּד, לֹא
79 נִטְמֵא הַחֲדוּד.
80 יב. וְכִיצַד כְּנִגְדוּ מִטְמֵא בְּאִוִיר? שְׂאֵם הִיתָה הַטְּמֵאָה
81 בְּאִוִיר הַגִסְטָרָה כְּנִגְדוּ הַחֲדוּד, נִטְמֵא הַחֲדוּד עִם הַגִסְטָרָה.
82 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה, הִיא כָּל מְקוֹם שֶׁנִּשְׁאָמַר בְּכֵלֵי חֶרֶשׁ וּבִתְנוּרָה
83 וּבְכִירִים, 'מִטְמֵא בְּמַגֵּעַ וּכְנִגְדוּ בְּאִוִיר', אוֹ 'אִין מִטְמֵא
84 כְּנִגְדוּ בְּאִוִיר'. וְכֵן כָּל טְמֵאָת מַגֵּעַ הָאִמּוּרָה בְּעִנְיַן טְמֵאָת
85 כְּלֵי חֶרֶשׁ אוֹ תְנוּרָה וּבְכִירִים, הִיא שֶׁתִּגְעַע הַטְּמֵאָה בָּהֶם
86 מִתּוֹכָם; וְכָל טְמֵאָת אִוִיר, הִיא שְׁלֵא תִגַּע הַטְּמֵאָה בָּהֶן
87 מִתּוֹכָן כָּלָל, אֲלֵא תִפְנֹס לְאִוִיר בְּלִבָּד.
88 יג. חֲבִית שֶׁנִּתְרַעָּעָה, וְטִפְלָה [וְתִקְנָה] בְּגִלְלִים - אֵף עַל
89 פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל אֶת הַגִּלְלִים, וְהַחֲרָשִׁים נוֹפְלִים - הָרִי זֶה
90 מְקַבֵּלָת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שְׁלֵא בָטֵל שֵׁם כְּלֵי מַעֲלִיָּה. נִשְׂבָּרָה,
91 וְדָבָר חֲרָשִׁיָּה אַחֵר שֶׁפָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁהִבִּיא חֲרָשִׁים מִמְּקוֹם

1 הַמְכִּילָה סָאתִים עַד חֲצַבִּים גְּדוֹלִים, וְנִשְׂבָּרוּ - אִם בַּחֲרָשׁ
2 הַנִּשְׂאָר חֶרֶשׁ הַמְקַבֵּל לָג, הָרִי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. הָיָה
3 הַחֲרָשִׁים מְקַבְּלִין פָּחוֹת מִשְׁעוּרִין אֵלוּ, אִינָן מְקַבְּלִין
4 טֻמְאָה.
5 טו. כְּלֵי חֶרֶשׁ קָטָן, כְּגוֹן הַפֶּךְ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנִּשְׂבָּר, וְנִשְׂאָר
6 מִקְרָעִיתוֹ חֶרֶשׁ הַמְקַבֵּל כָּל שֶׁהוּא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב, וְהָיָה חֲד
7 בְּיוֹתֵר שֶׁנִּמְצָא כְּכֵלֵי קָטָן - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְאִם
8 נִשְׂאָר מִדְּפִנּוֹתֶיהֶן חֶרֶשׁ הַמְקַבֵּל, אִינוּ מְקַבֵּל טֻמְאָה; לְפִי
9 שֶׁדְּפִנּוֹת כְּלִים אֵלוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן כְּשׁוֹיִן הֵן [כְּאִילוּ הֵם
10 יִשְׂרָאֵל], וְאִין לָהֶן תּוֹף [- בֵּית קִיבוֹל] הַנֶּפֶר; וְנִמְצָאוּ
11 כְּפִשׁוּטֵי כְּלֵי חֶרֶשׁ.
12 טז. חֲזָקָת חֲרָשִׁים הַנִּמְצָאִין בְּכָל מְקוֹם, טְהוֹרִין; חוּץ מִן
13 הַנִּמְצָאִים בְּבֵית הַיּוֹצֵר, מִפְּנֵי שֶׁרָבִן גִסְטְרִיּוֹת הֵן לְכָלִּים
14 [מְקַבְּלִים טַפְטוּפֵי כְּלִים אַחֲרֵים], וְהַגִסְטָרָה מְקַבֵּלָת טֻמְאָה
15 אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא מִשְׂבָּרֵי כְּלִים.
16

פֶּרֶק יט

17 א. כִּמָּה שְׁעוֹר הַשְּׂבָר שֶׁיִּשְׂבָּר כְּלֵי חֶרֶשׁ וִיטְהָר מִטְּמֵאָתוֹ,
18 אִם הָיָה טֻמָּא, אוֹ לֹא יִקְבֵּל טֻמְאָה, אִם הָיָה טְהוֹר? הָעֲשׂוֹי
19 לְאֲכָלִין, מִשְׁיָנֵקֵב בְּמוֹצֵא זֵיתִים. וְהָעֲשׂוֹי לְמִשְׁקִין,
20 מִשְׁיָנֵקֵב בְּמִכְנִים מִשְׁקִין - כְּשֶׁמִּנְחִין אוֹתוֹ עַל הַמִּשְׁקָה,
21 יִפְנֹס הַמִּשְׁקָה לְכָלִּי מִן הַנֵּקֵב. הָעֲשׂוֹי לְכֶף וּלְכֶף, מִשְׁטִילִין
22 אוֹתוֹ לְחִמְרוֹ, וְהָרִי הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, עַד שֶׁיִּנְקֵב בְּמוֹצֵא
23 זֵיתִין. וְלֹא אֲמָרוּ בְּמוֹצֵא מִשְׁקָה אֲלֵא בְּגִסְטָרָה [כְּלֵי לְקַבֵּל
24 דְּלִיפֹת כְּלִים אַחֲרֵים] בְּלִבָּד, לְפִי שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְקַבֵּל
25 הַמִּשְׁקִין הַנּוֹזְלִים מִן הַכְּלִים; וְאִם הוֹצִיאָה מִשְׁקִין, הָרִי
26 בָטֵל תַּשְׁמִישָׁהּ.
27 ב. חֲמֵשׁ מִדּוֹת בְּכֵלֵי חֶרֶשׁ: נֵקֵב בְּמוֹצֵא מִשְׁקָה - טְהוֹר
28 מִלְּהַטְמֵא מִשּׁוּם גִסְטָרָה, וְעֲדִין כְּלֵי הוּא חָשׁוּב לְקַדֵּשׁ בּוֹ
29 מִי חֲסָאָת. נֵקֵב בְּכּוֹנֵס מִשְׁקָה - אִינוּ רְאוּי לְקַדֵּשׁ בּוֹ מִי
30 חֲסָאָת, וְעֲדִין כְּלֵי הוּא חָשׁוּב לְהַכְשִׁיר בּוֹ הַזְּרָעִים בְּמִשְׁקִין
31 הַתְּלוּשִׁין בּוֹ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ. נֵקֵב כְּשֶׁרֶשׁ קָטָן - אִין הַמִּים
32 שֶׁבְּתוֹכּוֹ מְכַשְׂרִין אֶת הַזְּרָעִים, וְהָרִי הֵן כְּמִי שֶׁאִינָן בְּכֵלִי;
33 וְעֲדִין כְּלֵי הוּא לְקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים, וּמְקַבֵּל טֻמְאָה. נֵקֵב
34 בְּמוֹצֵא זֵיתִים - טְהוֹר, וְהָרִי הוּא כְּכֵלֵי גְּלָלִים וְכֵלֵי אֲבָנִים
35 שֶׁאִין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְעֲדִין כְּלֵי הוּא חָשׁוּב לְהַצִּיל בְּצִמְד
36 פְּתִיל [כִּיסוּי מְהוּדָק], עַד שֶׁיִּפְתַּח רְבּוֹ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ
37 בְּטֻמְאָת מַת.
38 ג. הַחֲבִית, שְׁעוֹרָה בְּאִגּוּזִין. הַלֶּפֶס [קִדְרָה גְּדוֹלָה]
39 וְהַקְדָּרָה, שְׁעוֹרֵן בְּזִיתִים. וְכֵן עֲרָבָה שֶׁל חֶרֶשׁ, שְׁעוֹרָה
40 בְּזִיתִים; אֲפֹלוּ הִיתָה גְּדוֹלָה וּמִחְזָקָת אֲרָבָעִים סָאָה בָּלָח,
41 וְנִפְתְּחָה בְּמוֹצֵא זֵיתִים - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְטָה עַל צִדָּה
42 וְלֹשׁ בָּהּ, טְהוֹרָה; שֶׁמִּתְחַלְתָּהּ, לֹא לְכֶף נִעֲשִׂית.
43 ד. הַפֶּךְ וְהַטְנִי [כְּלֵי שְׁמוּצֵא טִיפִין טִיפִין], שְׁעוֹרֵן בְּשִׁמּוֹן.
44 וְהַצְרָצוֹר [כְּלֵי שְׁתִּית מִים], שְׁעוֹרוֹ בְּמִים.
45 ה. גֵּר שֶׁנִּשְׁטַל פִּיּו [מִקּוּם הַפְתִּילָה], טְהוֹר; וְשֶׁל אֲדָמָה

מתוך מהדורת חזק

בצרכה, טמא; וביתר מצרכה, טהור. וזאת שנזכרה על
הקבית, הנוגע בה טהור.
ו. מחם ששפלו בחמר או בחרסית, ונטמא - הנוגע בחמר,
טמא; והנוגע בחרסית - טהור, שאין החרסית מתחבר
לכלי.
ז. מגופת [מכסה] הקבית ששפל בטיט עליה ועל הקבית
- אינה חבור לה. ואם נגעו משקין טמאין בקבית, לא
נטמאת המגופה; ואם נגעו במגופה, לא נטמאו אחורי
הקבית.
ח. כלי נחשת שזפתם, אין הזפת חבור; ואם ליין, הזפת
חבור כגוף הכלי.
ט. הבצק שבסדקי הערכה שנגע בו שרץ - אם בפסח -
הואיל ואסורו חשוב, חוצץ [נחשב כדבר בפני עצמו] ולא
נטמאת הערכה. ואם בשאר ימות השנה - אם היה מקפיד
עליו, הערכה טהורה; ואם רוצה בקיומו, הרי הוא
כערכה, ונטמאת הערכה.
י. המשיחות [- חבלים] והרצועות שבמטפחות הספרים
ושבמטפחות התינוקות - תפורות, חבור; וקשורות, אינן
חבור. וכן שבמעדר ושבשק ושבקפה; אבל שבאזני כלי
חרש - אפלו תפורות אינן חבור, שאין חבורין לכלי חרש.
יא. יד קרדם [- גרזן] היוצא מאחוריו [מאחורי אגרופו
כשמוחקן] - שלש אצבעות, חבור; והיתר על שלש,
הנוגע בו טהור. יד הקרדם מלפניו [- בין כף ידו לברזל] -
טפח הסמוך לברזל, חבור; יתר על כן, הנוגע בו טהור.
יב. שירי הפרגל [- מחוגה], טפח. יד מקבת [פטיש] של
מפתחי [מסתתי] אבנים, טפח. יד קרנס [פטיש קטן] של
זהבים, טפחים. ושל חרשים [נגרים], שלשה טפחים. שירי
מלמד [מוט ההכוונה של החרישה] הקר, ארבעה טפחים
סמוך לדרכן [- ברזל החרישה]. יד קרדם שחופרין בו
בדידין של מים [סביב האילנות], ארבעה טפחים. יד
קרדם של נפש [- ניכוש], חמשה. יד בן פטיש [פטיש קטן],
חמשה; ושל פטיש, ששה. וכן יד הקרדם של בקוע
[עצים] ושל עזיר [עידור טרום חרישה], ששה. יד מקבת
של סתתין, ששה. שירי המרדע [דורבן ההכוונה של
המחרשה] - הסמוך לתרחור של מתכת שבראש [בקצה
של] המרדע, שבעה טפחים. יד מגרפה של בצלי בתיים,
שמונה טפחים; ושל סידין, עשרה. וכל היותר על זה -
אם רצה בקיומו, טמא. ויד כל משמשי האור [כלים
שנכנסים לאש], כגון השפודין והאסקלאות [ברזלי צליה]
- אפלו ארפין כל שהן, טמאין.
יג. מקל שעשהו יד לקרדם, הרי זה חבור לטמא בשעת
מלאכה. ואם נגעה טמא במקל כשהוא חורש או מבקע
בו, נטמא הקרדם; ואם נגעה בקרדם, נטמא המקל. וכן
הדיוסטר [כלי המורכב משני חלקים] שהן כשני כלים,
והמסמר מחבר אותן להיות מסך [להתחבר כמסכת],
השתי של האריגה עליהן - הרי הן חבור בשעת מלאכה.

אחר, וטפלים בגללים - אף על פי שהוא נוטל את
הגללים, וחרשים עומדין - הרי זו טהורה, מפני שבטל
שם כלי מעליה. היה בהן [- בין החרטים שהוסיף] חרש
מחזיק רביעית - כנגד אותו החרש בלבד מטמא באור,
מפני שהוא כלי בפני עצמו; ושאר הקבית אינו מטמא
עד שתגע בה הטמא מתוכה, מפני שאינה כלי שלם.
יד. קבית שנקבה, וסתם את הנקב בזפת, ואחר כך
נשברה - אם יש בחרש הסתום בזפת כדי להחזיק
רביעית, הרי זה מקבל טמא; מפני שהוא משכרי
הקבית, ולא בטל שם כלי מעל הקבית. אבל חרש שנקב
אחר שפרש מן הכלי, וסתם הנקב בזפת - אף על פי
שהוא מחזיק רביעית, טהור; שהחרש שנקב, בטל שם
כלי שעליו וטהר; וכל שטהר בכלי חרש שעה אחת, אין
לו טמא לעולם.
טו. קמקומוס שנקב, ועשהו [תיקנו] בזפת - טהור,
שאינו יכול לקבל את החמין פצונו. וכן כלי הזפת
והשעה וכיוצא בהן - טהורין, ואינן בכלל הכלים.
טז. משפך של חרש שפקקו [סתמו] בזפת - אינו מקבל
טמא, שאין הזפת משים אותו כלי קבול; אבל משפך
של עץ שסתמו - הרי זה כלי קבול, ומתטמא.

פרק כ

א. כפר בארנו, שכל ידות הכלים [דברים המחוברים
אליהם ומשמשים אותם] שהפלי צריך לה בשעת תשמישו,
הרי היא חשוכה כגופו של כלי להטמא ולטמא. לפיכך,
הטופל [ממרח] כלי חרש הבריא [- חזק] - אם נטמא הכלי,
הרי אכלין ומשקין הנוגעים בשפלה טהורין; שאין הכלי
צריך לטפלה זו. אבל הטופל כלי חרש הרעוע, הרי
הטפלה חשוכה כגוף הכלי. וכן המהדק [- מחזק] את
הקדרה של חרש שדולין בה את המים - אם חפה אותה
בעור או בקלף וכיוצא בהן - אם היתה רעועה, הרי הן
כגופה.
ב. הטופל כלי חרש להיות מבשל בו, אינו חבור; טפל
כלים להיות זופת בהן [- מכין בהם זפת לזפת כלים
אחרים], חבור.
ג. קבית שנקבה, ועשהו בעבץ בזפת ובגפרית בסיד
ובגבסים [גבס] - אינן חבור; ושאר כל הדברים, חבור.
ד. דברים הלחין המשוכין [- סמיכים], שטופלין בהן
הפיטטין [כלי חרס גדול] של מים כדי שלא ידלף הכלי -
הרי הן כגופו של כלי; אפלו נטמא הכלי מאורו, אכלין
ומשקין הנוגעים בשפלה טמאין. וכן טפלו של תנור, הרי
הוא כחרשו; והוא - שיהיה בעבי הטפלה עד טפח, שהוא
צרכו של תנור; אבל יתר על טפח - אינו מצריך התנור,
והנוגעים ביתר על טפח מעביו טהורין. וטפלת הפירה,
עביו שלש אצבעות.
ה. קבית שנקבה, וסתמה בזפת יותר מצרכה - הנוגע

48 [- נפורס] מן הנגד, אפלו מאה אמה - כלו חבור. חבל
49 שקשור בחכם [- חרט], אפלו מאה אמה - כלו חבור. קשר
50 בו חבל אחר - מן הקשר ולפנים, חבור; מן הקשר ולחוץ,
51 אינו חבור. החבל שהוא קשור בקפה - אינו חבור, אלא
52 אם תפר.

יום שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ד

פרק כא

54 א. [שאירות -] החוטין היוצאין מן האריג, והחוטין
55 שבתחלת הריצה ושכסופה, והן הנקראין 'נימין' - כמה
56 שערין [להיחשב כחלק מהבגד]? של סדין, ושל סודרין
57 [מספחות גדולות], ושל סעיף [צעיף], ושל פליון [כובע]
58 של ראש - שש אצבעות. ושל חלוק שהוא קרוע מתחלתו
59 ועד סופו [פתוח לאורכו], ואחר שלובשין אותו מקבצין
60 אותו בלולאות - שער חוטיו עשר אצבעות. הסגוס [בגד
61 עבה] והרדיד [צעיף דק] והטלית, שלש אצבעות. וכל
62 היותר על השערין האלו - הנוגע בו טהור, אף על פי
63 שהנגד טמא במקדס [הזב] או בשאר טמאות; ואין צריך
64 לומר, שאם נגע טמא בטהר, שהנגד טהור.
65 ב. נימי הכפף של ראש [של אשה], והמטה שמניחין
66 הערביים על פניהם, והקלקין [חגורות צמר] השורין מן
67 השער, והפגרה [גופיה] שלובש האדם על בשרו,
68 והשמלה, והפרגוד שמניחין על הפתחים כמו פרכת -
69 נימיהן כל שהן.
70 ג. משקלת [חוט המשמש לבדיקת יושר הכתלים]
71 שנטמאת, הרי שנים עשר טפח מן החוט שלה חבור לה;
72 וכל הנוגע בחוץ לשנים עשר טפח, טהור. ומשקלת של
73 חרשים [נגרים], שמונה עשר טפח; ושל בנאין, חמשים
74 אמה. והיתר על מדות אלו - אף על פי שהוא רוצה
75 בקיומו, טהור.
76 ד. ומשקלת של צידין ושל צירין - אפלו ארפין כל שהן,
77 טמאין.
78 ה. חוט מאזנים של זהבים [מוכרי זהב], ושל פלס, ושל
79 שוקלי ארגמן טוב, שאוחז השוקל בו ותולה המאזנים
80 מידו - שלש אצבעות. קנה שלה וחוטין שלה - כל שהן.
81 חוט מאזנים של מוכרי עששיות [גושים] של מתכות
82 וכיוצא בהן, שלשה טפחים; קנה שלה וחוטין שלה,
83 שנים עשר טפח. חוט מאזנים של חנונים ושל בעלי בתים
84 - טפח; קנה המאזנים והחוטין שלה, ששה טפחים. חוט
85 מאזנים של צמרים [מוכרי צמר] ושל שוקלי זכוכית -
86 טפחים; קנה מאזנים והחוטין שלה, תשעה טפחים.
87 והיתר על השערין האלו, אינו חבור.
88 ו. החבל שמסרגין [קושרים] בו המטות, מאמתי הוא
89 חבור למטה? משסרג בו שלשה בתים [- ריבועים].
90 והנוגע בחבל מן הקשר ולפנים, טמא; מן הקשר ולחוץ
91 עד שלש אצבעות, טמא - מפני שהן צרכו של קשר, הרי

1 קבע הדיוסטר בקורה - הרי זה [- הדיוסטר, לא מתבטל
2 לקורה] מקבל טמאה, ואין הקורה חבור לו [אינה
3 מעבירה טומאה לדיוסטר]. עשה מקצת הקורה [חלק מה-]
4 דיוסטר - כל שהוא מן הקורה לצדף הדיוסטר, חבור
5 לדיוסטר; והנוגע בשאר הקורה - טהור, שאין כל הקורה
6 חבור.
7 יד. עגלה [של חרישה] שנטמאת - הנוגע בעל [מוט היוצא
8 מהעגלה לבין שתי הבהמות] ובקטרכ [עץ המונח על
9 הבהמות המושכות] ובצעין [טבעת שסביב צוואר הבהמה]
10 ובעבות [קורה המחברת בין המחרשה לעגלה] אפלו
11 בשעת מלאכה, טהור; והנוגע בקרב [העץ שאוחז החורש]
12 ובכרף [עץ עקום] ובציול [הגה המחרשה] ובצעין [טבעת]
13 של מתכת ובלחיים [שני עצים התחובין בעול] ובציראין
14 [עצים המסייעים למחרשה מצידיה], טמא. וכן מגרה
15 [משור] שנטמאת - הנוגע בקנה מכאן ומכאן [בשני ידותיו]
16 שבשתי קצותיו], טמא. והנוגע בחוט ובמשיחה [חבל]
17 ובאמה [עץ של המסור] ובסניפין [המוחתין את הברזל]
18 שלה - טהור, שאין אלו חבור לה. אבל הנוגע במלכין
19 [מסגרת עץ] של מסר הגדול, טמא.
20 טו. מכבש של חרש שנטמא הרמח [ברזל] שבו - הנוגע
21 במכבש, טהור. מקדח שנטמא - הנוגע בקשטנית שהיא
22 לפופה עליו - טהור, שאינה חבור. קשת שהיתה מתוחה,
23 והחץ משובץ עמה, ונטמא החץ - הנוגע ביתר [- החבל
24 המתוח על קצות הקשת] ובקשת - טהור, ואפלו כשהיא
25 מתוחה. וכן מצודת האישות [מין עכבר] שנטמא החץ
26 שלה - לא נטמאת המצודה, אפלו כשהיא מתוחה. וכן
27 מסכת נסוכה [כלי אריגה שכרוכים עליהם חוטי האריגה]
28 שנטמאת בשעת האריג - הנוגע בכבד [חלק] העליון [של
29 כלי האריגה], ובכבד התחתון, ובנירים [החוטים הארוגים
30 על הקנים], ובקרוס [מסרק], ובחוט שהעבירו על גבי
31 ארגמן [לשומרו בעת האריגה], ובצירה [חוטים היוצאים
32 משפת הבגד] שאינו עתיד להחזירה [אינו עתיד להשתמש
33 בהן] - טהור; שכל אלו אינן חבור לבגד. אבל הנוגע
34 בנפש המפסקת [חוטי הערב שהוכנסו לשתי ולא הודקו],
35 ובשתי העומד [בין העליון לתחתון], ובכפול [חוט כפול]
36 שהעבירו על גבי ארגמן, ובצירה [חוטים היוצאים בשפת
37 הבגד] שהוא עתיד להחזירה - טמא, שכל אלו חבורין
38 לבגד.
39 טז. הנוגע בצמר שעל העימה ובאשונה [סוגי מוטות
40 שעליהם כרוכים חוטי הצמר], טהור. הנוגע בפפה [אביון
41 שכרוכים עליו חוטי צמר] - עד שלא פרעה, טמא;
42 משפרעה, טהור.
43 יז. החוט שהשילו [השחילון] למחט - אפלו קשור משגי
44 צדין [ומונעין את המחט מלצאת], אינו חבור. הקניסו
45 לבגד - החוט חבור לבגד, ואין המחט חבור לבגד. ואין
46 החוט כלו חבור לבגד, אלא כל שהוא לצדף התפירה
47 חבור; וכל שאינו לצדף התפירה, אינו חבור. החוט שפרש

פרק כב

48

א. כמה שעור הבגד להטמא? שלשה טפחים על שלשה טפחים למדרס [וטומאת הזב], ושלש אצבעות על שלש אצבעות מכונות עם המלל לטמאת המת או לשאר טמאות. כמה דברים אמורים? בבגדי צמר ופשתים. אבל בגדים של שאר מינין, אין מקבלין טמאה מכל הטמאות, אלא אם היה בהן שלשה טפחים על שלשה טפחים או יתר, שנאמר: "או בגד" - מפי השמועה למדו, שבא הפתוב לרבות שלשה טפחים על שלשה טפחים בשאר בגדים. כמה דברים אמורים? בקרעים הבאים מן הבגדים. אבל האורג בגד בפני עצמו כל שהוא, הרי זה מקבל שאר טמאות - חוץ מטמאת מדרס, שאין מקבל אותה אלא הראוי למדרס.

ב. הבגדים העבים ביותר, כגון הלכדין והנמטין הקשין, או הבגדים הרפין ביותר, כגון בגדי פשתן של מצרים שהבשר נראה מתחתן - אינן מקבלין טמאה, עד שיהיה בקרע שלשה טפחים על שלשה טפחים, בין למדרס, בין לשאר טמאות.

ג. כל הקליעות, מקבלות טמאה כבגדים - אחד הקולע חוטין ועשה אותן פיף [חגורה צרה], או האורג אותן ועשה אותן אכנט [חגורה רחבה] וכיוצא בו; חוץ מקליעה שעושים אותן הצמרין [מוכרי צמר] לקשר בה הצמר, שהיא טהורה. הקלע [כלי יריט אבנים] שבית קבול אבן שבה אריג או עור, מקבלת טמאה. נפסק בית אצבע שלה [מקום הנחת האצבע], טהורה; נפסק בית הפקיע שלה בלבד [מקום אחיזת היד השניה], צדין היא בטמאתה. המכמוראות [מלכודות] והרשתות, מקבלין טמאה. והחרם [רשת לצידת דגים] מקבל, מפני הוטיי [כיס מזון לדגים], מפני שעניי אותה השבכה [- הרווח שבין החוטין] דקין ביותר, והרי הוא כבגד. העושה בגד מן החרם, טהור; מן הוטיי, מטמא.

ד. עשה חלוק מן המשמרת [מסנת] - אם יש בו שלשה על שלשה, מקבל טמאה.

ה. משמרת של יין שבלת [- בלתה] - אם משמשת מעין מלאכתה ראשונה, טמאה; ואם לאו, טהורה.

ו. מטפחות הספרים המצירות - אינן מקבלות טמאה, מפני שאינן משמשי אדם; שהרי ציון מעיד עליהן, שלספר נעשו. ושאין מצירות - מטמאות בשאר טמאות, חוץ מטמאת מדרס, מפני שאומרין לו: [כביכול, לזב שעליה:] 'עמד, ונעשה מלאכתנו' [- היא מיועדת למלאכה אחרת], כמו שבארנו בענין משכב ומושב.

ז. וכסת הסבלין שמניחין על כתפיהם מפני המוט, מטמאה במדרס. ומשמרת של יין, אינה מטמאה במדרס.

ח. בגד שחשב עליו לצורות [לצייר עליו], אינו מקבל טמאה; בטל מחשבתו, הרי זה מקבל טמאה. בעל הבית שעשה מטפחות לחפות [לכסות] בהן כתלים ועמודים, אינן מקבלות טמאה.

הן מקבל המטה. וחוץ לשלש אצבעות, טהור - שאינו מצרף הכלי; שאפלו פסקו, אין הקשר נתר. ז. חבל היוצא מן המטה שהיא טמאה - עד סוף ארבעה טפחים, הנוגע בו טהור; שאינו מצרף המטה, לפי שאינו ראוי לכלום. מתחלת חמשה ועד סוף עשרה - טמא, מפני שתולין בו את המטות; מעשרה ולחוץ - טהור, מפני שהוא יתר על צרף המטה.

ח. אכנט של אריג שמקיפין אותו על המטה כדי לקבץ אבריה [להדק חלקיה], והוא הנקרא 'מזרן', שהיתה קצתו יוצאה מן המטה - עד עשרה טפחים, הרי הוא מצרף המטה; יתר על כן, אינו מצרף המטה. ומזרן שבלה - אם נשאר ממנו שבועה טפחים כדי לעשות ממנו חבק [שמניחין על המרדעת] לחמור, הרי זה מקבל טמאה.

ט. מטה שהיתה טמאה מדרס [מזב], ומזרן יוצא ממנה - עד עשרה טפחים, הרי הוא אב טמאה כמטה, והכל מדרס; מעשרה ולחוץ, הרי הוא כמגע מדרס. דרס הזב על המזרן היוצא - מעשרה ולפנים, הרי המטה פלה מדרס; מעשרה ולחוץ, טהורה. כמה דברים אמורים? למדרס; אבל לשאר טמאות - אפלו מאה אמה, בלו חבור. ביצר? מזרן שהיה פרוץ על המטה, והכניס קצתו לאהל המת, או שנגע שרץ בקצתו, או שנפלו משקין טמאין על קצתו - נטמאת המטה, ואפלו היה הקצה שנטמא יוצא מן המטה מאה אמה.

י. מטה שהיא טמאה מדרס, וכרף לה מזרן [רצועת הידוק] - הכל טמא מדרס; הפרישו - המטה מדרס כשהיתה, והמזרן מגע מדרס. היתה טמאה טמאת שבועה, וכרף לה מזרן - פלה טמאה טמאת שבועה; הפרישו - היא טמאה טמאת שבועה כשהיתה, והמזרן טמא טמאת ערב. היתה טמאה טמאת ערב, וכרף לה מזרן - הכל טמא טמאת ערב; הפרישו - היא טמאה טמאת ערב כשהיתה, והמזרן טהור.

יא. מטה שפרף לה מזרן, ונגע בהן המת - הכל טמא טמאת שבועה; פרישו, טמאין טמאת שבועה. נגע בהן שרץ וכיוצא בו, טמאין טמאת ערב; פרישו, טמאין טמאת ערב. יב. פרע [- רגל המיטה] שהיתה טמאה מדרס, והבירה למטה - המטה פלה מדרס; פרישה - הפרע טמאה מדרס כשהיתה, והמטה מגע מדרס. וכן אם היתה הפרע טמאה טמאת שבועה, והבירה למטה - המטה פלה טמאה טמאת שבועה, כאלו נגע המת בפרע שלה [כשהוא מחובר]; ואם הוזה על המטה, טהרה הפרע בכללה. ואם פרישה קדם הוזה - הפרע טמאה טמאת שבועה כשהיתה, והמטה טמאה טמאת ערב. היתה הפרע טמאה טמאת ערב, והבירה למטה - הכל טמא טמאת ערב. פרישה - היא טמאה טמאת ערב, והמטה טהורה; שאין הטמא טמאת ערב מן המת מטמא אדם, ולא כלים - מפני שהוא ולר, כמו שבארנו. וכן הדין בשן של מעדר שנטמא במת ואחר כך חברו למעדר.

47 פחות משלש אצבעות על שלש אצבעות אינו מקבל
48 טמאה כלל, ואף על פי שהכינו.
49 **כב.** [בגד] פחות משלשה טפחים על שלשה טפחים
50 שהתקינו לפקק בו את [החור שבקיר] המרחץ, ולנער
51 [לערבב] בו את הקדרה, ולקנח [לנקות] בו את הרחץ,
52 וכיוצא באלו - אם השליכו באשפה, אינו מקבל טמאה.
53 תלה בבגדו או הניחו אחריו הדלת - הרי זה כמי שהניחו
54 בתוך בגדיו, ועדין הוא חשוב אצלו, ומקבל שאר טמאות
55 חוץ מטמאת מדרס, שהרי הוא פחות משלשה טפחים.
56 **כג.** שלשה טפחים על שלשה טפחים שהיה משלף
57 באשפה - אם היה בריא כדי לצרר בו רבע הקב מלח גס,
58 ולא קרע - הרי זה מטמא במדרס; ואם לאו, אינו מטמא.
59 אבל אם היה בפית - אם היה בריא, אף על פי שאינו יכול
60 לצרר בו מלח, או שהיה צורך מלח, ולא היה בריא - הרי
61 זה טמא מדרס.
62 **כד.** שלשה על שלשה שנקרע, ולא הבדלו הקרעים - אם
63 נותנו על הכסא, וכשישב עליו יגע בשורו בכסא - הרי זה
64 טהור; ואם לא יגע, הרי זה מטמא במדרס.
65 **כה.** שלש אצבעות על שלש אצבעות שנתנה [נחלש]
66 ממנו אפלו חוט אחד, או שנמצא בו קשר, או שני חוטין
67 מתאימין [- ואינם שתי וערב] - הרי זו טהורה.
68 **כו.** שלש אצבעות על שלש אצבעות שהשליכה על
69 האשפה, טהורה; החזירה, מקבלת טמאה. לעולם
70 השלכתה מטהרתה, והחזרתה מטמאה; חוץ משל ארגמן
71 ושל זהורית טובה, שאפלו היתה על האשפה - הרי היא
72 מקבלת טמאה, מפני שהיא חשוכה.
73 **כז.** שלש אצבעות על שלש אצבעות שנתנה בפרור, או
74 שעשה בפרור בפני עצמה - טהורה; אבל שלשה טפחים
75 על שלשה טפחים שנתנה בפרור - הרי הוא כמות שהיה,
76 ומטמא במדרס. עשה בפרור בפני עצמו - אינו מטמא
77 במדרס, שהרי התפר ממעטו משלשה על שלשה.

פרק כג

78
79 **א.** המפץ - הוא המחצלת שאורגין אותה מן החבלים
80 ומן [קנה] [- הסוף והגמא [מין עשב] וכיוצא בהן. ואין
81 המפץ בכלל הכלים האמורים בתורה, ואף על פי כן
82 מטמא הוא במדרס דין תורה - שהרי רבה הכתוב "כל
83 המשפב", וזה ראוי למשפב ועשוי לו. וכן מטמא במת
84 ובשאר טמאות מדבריהם, ככל פשוטי כלי עץ, כמו
85 שבארנו; וזה כלל גדול, שכל המטמא במדרס - מטמא
86 בשאר טמאות.
87 **ב.** כבד בארנו, שהבגד מטמא בשלש על שלש בשאר
88 טמאות, ובשלשה טפחים על שלשה טפחים למדרס.
89 **ג.** השק, שעורו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים;
90 העור, חמשה על חמשה; המפץ, ששה על ששה - בין
91 למדרס, בין לשאר טמאות. ופחות מכל השעורין האלו,

1 **ט.** חלוק שהוא עשוי בסבכה [כרשת] כדי לשחק בו
2 לשותי שכר [וכך היה דרכם של שתיינים], אינו מקבל
3 טמאה.
4 **י.** כפח [כובע נשים] שנתנו על הספר [כיסה בו הספר],
5 טהר מקבל טמאת מדרס; אבל מטמא במת ובשאר
6 טמאות.
7 **יא.** העושה אספולנית [תחבושת], בין על הבגד בין על
8 העור - אף על פי שיש בהן כשעור, טהורה. עשה להן
9 מלגמא [תחבושת מתאנים] - על הבגד - אינו מקבל
10 טמאה, שהרי נתלכלך ואינו ראוי; ועל העור - מקבל
11 טמאה, מפני שהוא מתקנח וראוי למשפב.
12 **יב.** מאימתי יקבל הבגד טמאה? משיארג בו שלש
13 אצבעות על שלש אצבעות. וכל הכלים הנארגין במחט,
14 כגון כיס ואנפליא [סוג נעל] - אין מקבלין טמאה, עד
15 שתגמר מלאכתן.
16 **יג.** וכל הכלים הנעשין על גבי מחט, כגון מצודה - בין
17 שעשה בהן בית קבול מלאכתן, מקבלין טמאה.
18 **יד.** שובכה שפניחין הבנות בראשיהן - אם התחיל לעשות
19 אותה מפיה [- משפתה] - אינה מקבלת טמאה, עד שיגמר
20 קרקעיתה; ואם התחיל בה מקרקעיתה - אינה מקבלת
21 טמאה, עד שיגמר את פיה. ושיבס שלה [בד שעל
22 השבכה] מקבל טמאה בפני עצמו, והחוטין שלה חבור
23 להטמא וליטמא.
24 **טו.** ושבכה שנקרעה - אם אינה מקבלת רב השער של
25 ראש, טהורה.
26 **טז.** חלוק של בגד, או של לבד, או של גזר - מאימתי
27 הוא גמר מלאכתו? משיפתח את פיו [מקום הצוואר] -
28 הגדול לפי גדלו, והקטן לפי קטנו. ואם נטמא החלוק,
29 מאימתי היא טהרתו? משיבלה, ואינו משמש מעין
30 מלאכתו ראשונה. נשתיר בו רבו למעלה, עדין הוא
31 בטמאתו; רבו מלמטה, טהור. ואם נקרע מבית פיו, טהור.
32 **יז.** העושה חגור מצדו של בגד, [או] - ומצדו של סדין -
33 אינו מקבל טמאה, עד שימלל [יתפור] שפתותיו; עשה
34 מאמצע הבגד, ומאמצע הסדין - אינו מקבל טמאה, עד
35 שימלל [גם] - מצדו השני.
36 **יח.** חגור שבלו צדדיו, ואמצעותו קימת - טמא.
37 **יט.** שפה שפרשה מן הבגד, והתקינה לחגר בה את מתניו
38 - מקבלת טמאה, מפני שהיא כאבנט.
39 **כ.** טלית של עני שבלת - אם היו רב שפתותיה קימות -
40 אף על פי שאין בה שלש על שלש בריא [חזק], הרי זו
41 מקבלת טמאה. אין שפתותיה קימות - אם יש בה שלש
42 על שלש חזק ובריא, מקבלת טמאה; ואם לאו, אינה
43 מקבלת טמאה. וכן שאר בגדי עניים.
44 **כא.** מטליות שאין בהן שלשה טפחים על שלשה טפחים,
45 אינן מקבלות טמאה. ואם חשב עליהן והכנין [לשימוש]
46 - מקבלות טמאה, עד שיהיו פחות משלש על שלש; שכל

מתוך מהדורת חזק

36 נטל חוט אחד מתחלתו, ואחר כך השלים את כל הבגד
37 - הכל טהור. ולמה יהיה הכל טהור? מפני שאמרו: שלש
38 על שלש [אצבעות] שנתמצטה, טהורה מכלום. אבל
39 שלשה על שלשה [טפחים] שנתמצטה - אף על פי
40 שטהרה מן המדרס, הרי היא טמאה בכל הטמאות.
41 ח. מטלית שהיא מדרס, וטלאה [עשאה טלאי] על הקפה
42 [סל] או על העור - נעשה הכל ראשון לטמאה; הפריש
43 את המטלית - הרי הקפה או העור ראשון, מפני שנגעו
44 במדרס. והמטלית טהורה - שפיון שטליה והפרישה,
45 בטלה. טליה על הבגד או על השק - נעשה הכל מדרס,
46 והרי הכל אב טמאה. הפרישה - הרי הבגד או השק
47 ראשון, שהרי נגע במדרס; והמטלית אב טמאה כשהיתה,
48 שאינה בטלה על האריג. תפר המטלית על הבגד -
49 כשטליה מרוח אחת או משתי רוחות כמין גם [ג' יוונית]
50 - אינה חבור, ולא נעשה הכל אב אלא מגע מדרס בלבד;
51 תפרה משתי רוחות זו כנגד זו - הרי היא חבור, ונעשה
52 הכל אב.
53 ט. שלשה על שלשה שנטמא במדרס, ואחר כך נחלק -
54 טהר מן המדרס; ואין בקרעים אלו טמאה כלל, והרי הן
55 כשברי כלי שנטמא. אבל בגד שנטמא במדרס, וקרע ממנו
56 שלש אצבעות על שלש אצבעות - אותו הקרע טהר מן
57 המדרס, אבל טמא במגע מדרס; שבעת פרישתו מן הבגד
58 הגדול, נטמא במגעו.
59 י. סדין שנטמא במדרס, ואחר כך עשהו פרכת - טהר מן
60 המדרס. ומאימתי היא טהרתו מן המדרס? משניקשו בו
61 הלולאות שהוא נתלה בהן כשאר הפרוכות.
62 יא. טלית שהיא מדרס, והטבילה, וקדם שיעריב שמשא
63 התחיל לקרע ממנה קרע - כיון שנקרע בה רבה, שוב
64 אינה חבור וטהרה בלה, אף על פי שעדין נשתיר בה כדי
65 מעפרת [סודר קטן] שלא נקרע, שהרי הוא נקרע והולך
66 [סופו ליקרע כולו]. במה דברים אמורים? בטבולת יום
67 [שהוטבלה היום]; כיון שלא חס עליה [שמא תתקלקל]
68 להטבילה, כך לא יחוס לקרע את בלה, ולפיכך טהרה
69 בלה.

1 טהורין מכלום. במה דברים אמורים? בקרע אחד מהם
2 שנקרע בלא פונה. אבל הקוצץ בכונה וקצץ אפלו טפח
3 על טפח למושב, או שלשה טפחים על שלשה טפחים
4 למשכב - הרי זה מטמא במדרס, בין שהיה הטפח על
5 טפח שהקציע או השלשה על שלשה, בגד או שק או עור
6 או מפץ. וכן המקצע מאחד מהם לאחיזה [כפפה] כדי
7 שיאחז בו בידו, כדרך שעושין קוצצי תאנים שלא יזקו
8 אצבעותיהן - הרי זה טמא בכל שהוא; והוא, שלא יהיה
9 פחות משלש אצבעות - שכל פחות משלש, טהור מכלום.
10 ד. המחבר שני טפחים מן הבגד וטפח מן השק, שלשה
11 מן השק ואחד מן העור, ארבעה מן העור ואחד מן המפץ
12 - הרי זה טהור מן המדרס; אבל אם חבר חמשה טפחים
13 מן המפץ ואחד מן העור, ארבעה מן העור ואחד מן
14 השק, שלשה מן השק ואחד מן הבגד - הרי זה טמא
15 מדרס. זה הכלל: כל שהשלים שעורו בחמור ממנו, טמא;
16 השלימו מן הקל, טהור.
17 ה. בלויי נפה ויכרה שהתקינן לשיבה, טהורין; ואין
18 מקבלין טמאה עד שיקצע [יסיר] אותם [את הרשת
19 ממשגרתה], ואחר כך יהיו כמפץ.
20 ו. חלוק של קטן אינו מטמא במדרס, עד שיהיה בו
21 כשעור שלשה טפחים על שלשה טפחים; ונמדד כפול
22 כפריה [כמו שהוא בעת תשמישו]. ואלו נמדדין כפולין:
23 בגדים שמלבישין בהן על הרגלים, ועל השוקים, ואת
24 הראש, והמכנסים, והכובע, וכיס של פגדה [חגורה].
25 ומטלית שטליה [תפרה] על השפה [שפת הבגד] - אם
26 פשוטה, נמדדת פשוטה; ואם כפולה, נמדדת כפולה.
27 ז. הבגד שארג בו שלשה על שלשה, ונטמא במדרס,
28 ואחר כך השלים את כל הבגד - הבגד פלו מדרס; נטל
29 חוט אחד מתחלתו [ממה שנשטמא בתחילה], טהור מן
30 המדרס, אבל טמא מגע מדרס, והרי הוא ראשון בכלי
31 שנגע במדרס. נטל חוט אחד מתחלתו, ואחר כך השלים
32 את כל הבגד - כל הבגד טמא מגע מדרס. וכן בגד שארג
33 בו שלש אצבעות על שלש, ונטמא במת, ואחר כך השלים
34 עליו את כל הבגד - הבגד פלו טמא מת; נטל חוט אחד
35 מתחלתו - טהור מטמא מת, אבל טמא מגע טמא מת.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ח - כ"ד תשרי ה'תשע"ד

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ד

הלכות שגגות

פרק יג

א. כיצד אם חסר אחד מכל אלו הדרכים שבארנו, יפטר
בית דין ויתחייבו העושים? הרי שהורו בית דין של אחד
מן השבטים להם שחלב הקבה מתר, ואכלו אותו אנשי
מקומן על פיהן - אותו בית דין פטורין, וכל מי שאכל
מביא חטאת קבוצה על שגגתו. וכן אם הורו בית דין
הגדול שדם הלב מתר, ולא היה ראש ישיבה [מפלא
שבסנהדרין] עמהן, או שהיה אחד מהן אינו ראוי להיות
ממנה בסנהדרין, כגון שהיה גר או ממזר או זקן שלא
רצה בנים [עוררין] וכיוצא בהן, ועשו העם על פיהם,
ואכלו דם הלב - הרי בית דין פטורין, וכל מי שאכל מביא
חטאת קבוצה על שגגתו. ומניין שאין הכתוב מדבר אלא
בבית דין הגדול? שנאמר: "ואם כל עדת ישראל ישגו
וגו'". ומניין שעד שיהיו פלן ראויין להוריה? שנאמר:
"ואם מעיני העדה", עד שיהיו להם כעניים; ולהלן הוא
אומר: "ושפטו העדה" - מה העדה האמורה בדיני
נפשות, פלן ראויין להוריה, אף עדת האמורה בשגגה זו,
עד שיהיו פלן ראויין להוריה. וכן אם הורו, וידע אחד
מהן שטעו, ואמר להן: 'טועים אתם', ורבו עליו
המתירים, והתירו - הרי בית דין פטורין, וכל מי שעשה
על פיהם חייב להביא חטאת קבוצה על שגגתו, שנאמר:
"ואם כל עדת ישראל ישגו", עד שישגו כל הסנהדרין.
ידע אחד מן הסנהדרין או מעוטן שטעו המתירין, ושתקו
- הואיל והורו ולא היה שם חולק, ופשטה ההוראה ברב
הקהל - הרי בית דין חייבין קרבן, וכל שעשה על פיהם
פטור; ואלו ששתקו - אם עשו על פי אלו שהורו - הרי
אלו חייבין, מפני שלא תלו בבית דין. וכן אם נשאו ונתנו
בדבר, ואמרו: 'דבר זה מתר הוא', ולא הורו לעם, ולא
אמרו להם: 'מתירין אתם לעשות', ושמע השומע מהם
בצעת שגגתו שהדבר מתר, והלך ועשה כפי מה ששמע -
הרי כל העושה חייב חטאת קבוצה, ובית דין פטורין;
שהרי לא הורו להם בפרוש לעשות. וכן אם הורו, ועשו
מעוט הקהל על פיהם, ונודעה השגגה - הרי בית דין
פטורין; ואלו המעוט שעשו חייבין, וכל אחד ואחד מביא
חטאתו.

ב. והסנהדרין עצמן שעשו בהוראתן, אינן מצטרפין לרב
הקהל; עד שיהיו הרב שעשו, חוץ מן הסנהדרין. עשו רב
אנשי ארץ ישראל על פיהם, אף על פי שאלו העושים
שבט אחד, וכן אם עשו רב השבטים, אף על פי שהם

מעוט הקהל - בית דין חייבים, והעושים פטורין. כיצד? היו
יושבי ארץ ישראל שש מאות אלה ואחד, והיו העושים
בהוראת בית דין שלש מאות אלה ואחד, והרי כלם בני
יהודה בלבד, או שהיו העושים בני שבט ששבים כלם,
אף על פי שיש בהם מאה אלה - הרי בית דין חייבין, וכל
העושים על פיהם פטורין. ואין משגיחין על יושבי חוצה
לארץ, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל; ושבט מנשה
ואפרים אינם חשופים כשני שבטים לענין הזה, אלא
שניהם שבט אחד.

ג. היו העושים מרבין בשעת החטא, ומעטין בשעת
הדיעה, או מעטין בשעת החטא, ומרבין בשעת הדיעה
- הכל הולך אחר שעת המעשה.

ד. הורו בית דין בחלב מן החלבים שהוא מתר, ואכל
מעוט הקהל על פיהם, ונודע להם שחטאו וחזרו בהם
[בית דין], ואמר כף הורו ששבויה זרה פלוגית מתרת,
ועבר אותה עבודה זרה מעוט אחר על פיהם, וכשיצטרפו
האוכלים לעובדים יהיו רב - הרי אלו מצטרפין, אף על
פי שהיתה להם ידיעה בינתיים. במה דברים אמורים?
בשהיה המורה בית דין אחד; אבל אם מת בית דין
שהורה תחלה, ועמד אחר והורה - אין אלו מצטרפין
לאלו.

ה. אפלו הורו שני בתי דינים בדבר אחד, כגון חלב וחלב
או דם ודם. וכן אם לא היו העושים שוגגין על פי ההוראה
- הרי בית דין פטורין, וכל העושים חייבין. כיצד? הורו
בית דין לאכל חלב הקבה פלו, וידע אחד מן הקהל שטעו
ושחלב הקבה אסור, ואכלו מפני הוראתם, שהיה עולה
על דעתן שמצוה לשמע מבית דין, אף על פי שהם טועים
- הרי זה האוכל חייב חטאת קבוצה על אכילתו, ואינו
מצטרף למנין השוגגים על פיהם. במה דברים אמורים?
בשהיה זה שידע שטעו חכם או תלמיד שהגיע להוראה;
אבל אם היה עם הארץ, הרי זה פטור - שאין ידיעתו
באסור ידיעה ודאית, ומצטרף לכלל השוגגים על פיהם.
וכן אם לא ידע שטעו, ונתפון לאכל שמן, ואכל חלב
הקבה שהתירוהו, והוא לא ידע שהוא חלב הקבה - הרי
זה חייב; מפני שאכילתו מפני שגגתו, לא מפני ההוראה;
ואינו מצטרף למנין השוגגים על פיהם - שנאמר: "לכל
העם בשגגה", עד שתהיה שגגה אחת לכל. וכן אם תלה
בעצמו, ואכל חלב הקבה שהורו להתירו, לא מפני
ההוראתם, אלא מפני שהוא מתר בדעתו - הרי זה חייב
חטאת קבוצה בפני עצמו. זה הכלל: כל התולה בבית דין,
פטור - והוא, שיהיו שם כל הדרכים שמנינו; וכל החייב
בפני עצמו, אינו מצטרף לרב השוגגים.

ו. הורו בית דין להתיר דבר האסור בידון, ועשו הקהל
על פיהם בשגגה - בית דין פטורין מן הקרבן, מפני שהם

46 והאשה יבצלה האחרון, חזבין חטאת על שגגתו. וכן כל
47 פיוצא בזה.

48 ד. בית דין שהורו בשגגה, ושכחו עצמו של חטא שהורו
49 בו - אף על פי שהם יודעים בודאי שחטאו בשגגה, ואף
50 על פי שהעם מודיעין אותם ואומרים להם: 'בכף וכן
51 הוריתם לנו' - פטורין, והעושים על פיהם חזבין בפני
52 עצמם, שנאמר: "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", לא
53 שיזדעו אותו החוטאים. ביצד? שגגו והתירו חלב הקבה,
54 ואכלו אותו רב העם, ואחר שיזדעו ששגגו בהוראה,
55 ושהתירו דבר שחזבים על ודונו כרת ועל שגגתו חטאת
56 קבוצה, ונסתפק להם אם מקצת החלבים התירו, או מקצת
57 הדמים התירו - הרי אלו פטורין, וכל מי שאכל מביא
58 חטאת קבוצה.

59 ה. בית דין שהורו בשגגה, ונודעה להם שגגתם - בין
60 שהביאו בפדיון, בין שלא הביאו בפדיון - כל העושה כפי
61 הוריתו שפשוטה ברוב הצבור מאחר שיזדעו, הרי זה מביא
62 אשם תלוי; הואיל והיה לו לשאל בכל עת על דברים
63 שנתחדשו בבית דין, ולא שאל - הרי זה כמי שנסתפק לו
64 אם חטא או לא חטא. במה דברים אמורים? כמי שהוא
65 עם בית דין במדינה. אבל מי שראה ההוראה, והלך
66 למדינה אחרת - אף על פי שעשה אחר שיזדעו, פטור;
67 מפני שתלה בהן, והרי אי אפשר לו לשאל. ולא עוד, אלא
68 הנבקהל [ממחר] לצאת - אף על פי שעדין לא יצא לדבר,
69 ועשה על פיהן מאחר שיזדעו - הרי זה פטור.

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ד

פרק טו

71 א. כבר בארנו, שכל שגגה שההדייט מביא עליה חטאת
72 הקבוצה, כשבה או שיערה - אם שגג בה הנשיא, מביא
73 שיער; ואם שגג בה כהן [גדול] משיח - שנמשח בשמן
74 המסחה, מביא פה. במה דברים אמורים שבהן משיח
75 מביא קרבן על שגגתו? בשטעה בהוראת עצמו, ועשה
76 מעשה בשגגת הוראתו לבדה - והוא, שיהיה חכם מפלא,
77 שנאמר: "אם הכהן המשיח יחטא, לאשמת העם", הרי
78 משיח כצבור: מה הצבור שהם בית דין, אינם חזבין
79 בקרבן עד שיהיו חכמים ראויין להוראה, ויטעו בהוראה,
80 ויעשו העושים על פיהם, ויורו לבטל מקצת ולקיים מקצת
81 - כף המשיח, בכל הדרכים האלו.

82 ב. ביצד? כהן משיח ששטה בהוראה לעצמו, ודמה
83 שהזדקק מרשות [היחיד] לרשות [הרבים, וכן להפך]
84 בשבת מחר, וזקק מרשות לרשות, והוא תולה בהוראתו
85 לעצמו - כשיזדע לו חטאו, יביא פה לחטאת. אבל אם
86 לא תלה בהוראתו, אלא שגג וזקק בשגגה, או שתלה
87 בהוראתו, ולא היה חכם מפלא, או ששקר כל הגוף
88 [המצוה] בהוראתו לעצמו, או ששגג בהוראתו לבטל
89 מקצת [מפדיון המצוה], ולא עשה והוא סומך על הוראתו,
90

1 מזידין; וכל אחד ואחד מן העושים על פיהם, חזבין קרבן
2 בפני עצמו, מפני שהוא שוגג. הורו בית דין בשגגה, וידעו
3 הקהל שטעו, ושאין ראוי לקבל מהם, ואף על פי כן עשו
4 הקהל על פיהם - אלו ואלו פטורין מן הקרבן: בית דין
5 פטורין, שהרי לא עשו הקהל מפני הוראתם שהטעת
6 אותן; וכל העושים פטורין מן הקרבן, מפני שהן מזידין
7 - שהרי ידעו שטעו, ושאין ראוי לעשות.

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ד

פרק יד

10 א. בית דין ששגגו והורו לעקר גוף [מצוה] מגופי תורה,
11 ויעשו כל העם על פיהם - בית דין פטורין, וכל אחד ואחד
12 מן העושים חזב חטאת קבוצה [רגילה], שנאמר: "ונעלם
13 דבר" [- פרט], ולא כל הגוף.

14 ב. לעולם אין בית דין חזבין, [אלא] עד שיוורו לבטל
15 מקצת ולקיים מקצת, בדברים שאינם מפרשין ומבאין
16 בתורה; ואחר כך יהיו בית דין חזבין בקרבן, והעושים
17 על פיהם פטורין. ביצד? שגגו והורו שמתר להשתחוות
18 לעבודה זרה, או שמתר להוציא מרשות [היחיד] לרשות
19 [הרבים, וכן להפך] בשבת, או שמתר לבוא על שומרת
20 יום כנגד יום [- הובה] - הרי אלו כמי שאמרו 'אין שבת
21 בתורה', או 'אין עבודה זרה בתורה', או 'אין נדה בתורה',
22 שעקרו כל הגוף, ואין זו וכיצא בזה שגגת הוראה, אלא
23 שזכחה. לפיכך, פטורין מן הקרבן, וכל העושה על פיהם
24 חזב חטאת בפני עצמו. אבל אם טעו והורו ואמרו:
25 'המוציא מרשות לרשות הוא שחזב, שנאמר: "אל יצא
26 איש ממקומו", אבל הזדקק או המושיט מחר', או שעקרו
27 אב מאבות מלאכות, והורו שאינו מלאכה - הרי אלו
28 חזבין. וכן אם טעו ואמרו: 'המשתחוה לעבודה זרה
29 בפשוט ידים ורגלים הוא החזב, שנאמר: "כי לא
30 תשתחוה לאל אחר", אבל הכורע על הארץ ולא פשט
31 ידיו ורגליו, הרי הוא מחר' - הרי אלו חזבין. וכן אם טעו
32 ואמרו: 'הבא על שומרת יום כנגד יום שראתה דם פיוס
33 הוא חזב, שנאמר: "כל ימי זוכה", אבל ראת בלילה, מחר
34 לבוא עליה', וכן אם הורו ואמרו שמי שפרשה אשתו נדה
35 בשעת תשמיש, מחר לפרש ממנה לשעתו כשהוא
36 מתקשה - הרי אלו חזבין. וכן אם טעו ואמרו שהאוכל
37 דם שיצא בשעת שחיטה, הוא החזב, אבל האוכל דם
38 הלב, מחר - הרי אלו חזבין. וכן כל פיוצא בטעיות אלו,
39 אם הורו בהן ועשו רב הקהל על פיהן - בית דין מביאין
40 קרבן על שגגתו, וכל העושים על פיהן פטורין.

41 ג. הורו בית דין שיצא השבת לפי שנוכסית החמה, ודמו
42 ששקעה, ולכסוף וזרחה החמה - אין זו הוראה, אלא
43 טעות; וכל שעשה מלאכה חזב, אבל בית דין פטורין. וכן
44 אם התירו אשת איש להנשא לפי שהעידו בפניהם שמת
45 בעלה, ואחר כך בא בעלה - אין זו הוראה, אלא טעות;

ט. נשיא שנוצטערע, עבר מנשיאותו; ונשיא שעבר
מנשיאותו, הרי הוא כהדיוט. חטא כשהיה נשיא, ועבר
מגדלתו - הרי זה מביא שעיר, שנאמר: "על חטאתו אשר
חטא", כשעת חטאתו הוא מביא.
י. כהן משיח או מלך שחטאו עד שלא נתמנו - אף על
פי שלא נודע להם אלא אחר שנתמנו, הרי אלו כהדיוט,
שנאמר: "אשר נשיא יחטא", "אם הכהן המשיח יחטא"
- עד שיחטא כשהוא נשיא וכשהוא משיח. לפיכך, אם
אכל ספק חלב כשהוא הדיוט, ונודע לו על ספקו אחר
שנתמנו כהן גדול - הרי זה מביא אשם תלוי. אכל חצי
זית חלב כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא, בעלם
אחד, או שאכל חצי זית כשהוא נשיא וחצי זית אחר
שעבר - אינו מצטרף, ופטור. אכל חצי זית כשהוא
הדיוט, ונתמנו ועבר, ואכל חצי זית כשהוא הדיוט - הרי
זה ספק אם מצטרף, או כבר הפסיקה הנשיאות.
כרף רחמנא דסיען

יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ד

הלכות מחסרי כפרה

יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן:
(א) שתקריב הנזב כשתטהר קרבן; (ב) שתקריב
היולדת כשתטהר קרבן; (ג) שיקריב הנזב כשיטהר
קרבן; (ד) שיקריב המצרע כשיטהר קרבן. ואחר
שיקריבו קרבנותיהן, תגמר טהרתן. ובאור מצוות אלו
- בפרקים אלו.

פרק א

א. ארבעה הם הנקראין 'מחסרי כפרה' - הנזבה, והיולדת,
והנזב, והמצרע. ולמה נקראו 'מחסרי כפרה'? שכל אחד
מהן - אף על פי שטהר משמאתו, וטבל, והעריב שמשו
[שקעה השמש] - עדין הוא חסר, ולא גמר טהרתו כדי
לאכל בקדשים עד שיביא קרבנו; וקדם שיביא כפרתו,
אסור הוא לאכל בקדשים, כמו שבארנו בפסולי המקדשין.
ב. גר שמל וטבל, ועדין לא הביא קרבנו - אף על פי
שהוא אסור לאכל בקדשים עד שיביא קרבנו, אינו
ממחסרי כפרה; שקרבנו עקבו להיות גר גמור, ולהיות
ככל כשרי ישראל, ומפני זה אינו אוכל בקדשים, שעדין
לא נעשה ככשרי ישראל. וכיון שיביא קרבנו, וינעשה
ישראל כשר - אוכל בקדשים. הביא פרידה אחת תתור או
בן יונה [בשחרית, אוכל בקדשים] [אע"פ שחייב להביא
שניים]; ולעבר [לקראת ערב, בין הערביים] - יביא פרידה
שניה - שקרבנו של גר עולת בהמה, או שני בני יונה או
שתי תורים, ושניהן עולה, כמו שבארנו במעשה
הקרבנות.
ג. הנזב והנזבה - קרבן כל אחד מהן שתי תורים או שני
בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת. והיולדת - קרבנה כבש

אֶלָּא עֲשֵׂה בִשְׁגָגָה אַחֲרָת, או שְׁהִיָּה מְזִיד בְּהוֹרָאָה וְשִׁגְגָה
בְּמַעֲשֵׂה - הָרִי זֶה פְּטוּר מִקָּרְבָּן כָּלִל; שְׁדִינוּ לְהוֹרָאָת
עֲצָמוֹ, כְּדִין הֶקְהֵל לְהוֹרָאָת בֵּית דִּין לְכָל דָּבָר. הוֹרָה
לְעֲצָמוֹ, וְשִׁכַח מְאִיזָה טַעַם הוֹרָה, וּבִשְׁעַת מַעֲשֵׂה אָמַר:
'הָרִינִי עוֹשֶׂה עַל דַּעַת הוֹרָאָתִי' - הָרִי זֶה מְבִיא פֶּר חֲטָאֵת.
ג. הוֹרָה לְעֲצָמוֹ לְבָטֵל מִקָּצֵת וּלְקַיָּם מִקָּצֵת בַּעֲבוּדָה וְרָה,
וְעוֹשֶׂה כְּפִי הוֹרָאָתוֹ - הָרִי זֶה מְבִיא שְׁעִירָה כְּהָדִיּוֹט; וְהוּא,
שִׁישְׁגָּה בְּהוֹרָאָה כְּמוֹ שֶׁבִּארְנוּ - שְׁאִין הִכְהֵן הַמִּשִּׁיחַ חֵיב
קָרְבָּן, אֶלָּא בְּהַעֲלֵם דָּבָר בְּהוֹרָאָה, עִם שִׁגְגַת הַמַּעֲשֵׂה
כַּצְּבוּר; אֲכָל אִם שִׁגְגָה בְּמַעֲשֵׂה בְּלֹבֵד בְּלֹא הוֹרָאָה - בֵּין
בַּעֲבוּדָה וְרָה, בֵּין בְּשֹׂאֵר מִצְוֹת - אִינוֹ מְבִיא קָרְבָּן כָּלִל.
ד. הוֹרָה הִכְהֵן הַמִּשִּׁיחַ עִם בֵּית דִּין, וְשִׁגְגָה הוּא וְהֵם
בְּהוֹרָאָה - אִף עַל פִּי שְׁעָשׂוּ [הוּא וְהַצִּיבוֹר] עַל פִּי הַהוֹרָאָה
הַזֹּאת שְׁטַעַן בָּהּ, הוֹאִיל וְלֹא סִמָּךְ בִּשְׁעַת מַעֲשֵׂה עַל
הוֹרָאָתוֹ לְבָדָה, אֶלָּא עַל הוֹרָאָתוֹ עִם הוֹרָאָת בֵּית דִּין -
הָרִי זֶה פְּטוּר. וְאִין צָרִיד כִּפְרָה בְּכַפֵּי עֲצָמוֹ; אֶלָּא אִם הָיוּ
בֵּית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן, מִתְּכַפֵּר לוֹ בְּכָלִל הַצְּבוּר. וְאִם הָיוּ
הַעוֹשִׂים הֵם הַמְּבִיאִים קָרְבָּן - אִינוֹ מְבִיא קָרְבָּן, שֶׁהָרִי אִין
צָרִיד כִּפְרָה בְּכַפֵּי עֲצָמוֹ.
ה. הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְשִׁגְגָה הֵם בְּדָם וְהוּא בְּחֵלֶב
- אִינוֹ מִתְּכַפֵּר לוֹ עִם הַצְּבוּר, אֶלָּא מְבִיא פֶּר לְעֲצָמוֹ.
ו. כֹּהֵן מִשִּׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שִׁגְגָה שִׁגְגָה זֹו שְׁהִיָּה שִׁגְגַת
הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֵׂה, אוֹ לֹא שִׁגְגָה אוֹתָהּ - אִינוֹ מְבִיא אֶשֶׁם
תְּלוּי [מספוק], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהּ כַּצְּבוּר, שְׁאִינָם מְבִיאִין אֶשֶׁם
תְּלוּי עַל לֹא הוֹדַע [99-99] שֶׁל שִׁגְגַת הוֹרָאָה. אֲכָל הַנְּשִׂא
- אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חֲטָא אוֹ לֹא חֲטָא - מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוּי
כְּשֹׂאֵר הַהָדִיּוֹטוֹת, מִפְּנֵי שְׁאִין שִׁגְגָתוֹ תְּלוּיָה בְּהוֹרָאָתוֹ. אִי
זֶה הוּא נְשִׂא הָאָמּוֹר בְּתוֹרָה? זֶה מִלֵּךְ שְׁאִין עָלָיו רְשׁוֹת
מְאֲדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְאִין לְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ אֶלָּא ה'
אֶלְהִי - בֵּין שְׁהִיָּה מִבֵּית דוֹד, אוֹ מִשְׂאֵר שְׁבִטִי יִשְׂרָאֵל.
וְאִם הָיוּ מַלְכִּים רַבִּים, וְאִין אֶחָד מֵהֶם עוֹבֵד אֶת חֲבֵרוֹ -
כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם מְבִיא שְׁעִיר עֲזִים עַל שִׁגְגָתוֹ. וְאִי זֶה
הוּא כֹּהֵן מִשִּׁיחַ? זֶה כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,
לֹא הַמֶּרְכָּבָה בְּכַנְדִּים [- שֶׁהַתַּמְנָה ע"י לְבִישַׁת ח' בְּגָדִים].
ז. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְעָבַר מִצְּבוּרָתוֹ מִפְּנֵי
מוֹם אוֹ זָקָנָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן, וְחֲטָא בִּשְׁגָגָה זֹו - מְבִיא פֶּר
עַל שִׁגְגָתוֹ; לְפִי שְׁאִין בֵּין כֹּהֵן מִשִּׁיחַ הַמִּשְׁמַשׁ לְכֹהֵן
מִשִּׁיחַ שְׁעָבַר, אֶלָּא פֶּר יוֹם הַכַּפּוּרִים וְעִשִּׂירִית הָאִיפָה שֶׁל
כָּל יוֹם - שְׁאִין מִקָּרִיב אוֹתָם, אֶלָּא כֹּהֵן הַמִּשְׁמַשׁ בְּכֹהֵנָה
גָּדוֹלָה; אֲכָל פֶּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת, שׁוּם הֵם בּוֹ.
ח. נְשִׂא שְׁעָשֶׂה עִם הַצְּבוּר בְּהוֹרָאָת בֵּית דִּין, הָרִי זֶה
מִתְּכַפֵּר לוֹ בְּכָלִל הָעֵם - שְׂאָם הָיוּ בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִקְרִיבוּ
עַל שִׁגְגָתָם, כָּל הָעָם וְהַמֶּלֶךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן כְּמוֹ
שֶׁבִּארְנוּ; וְאִם הָיוּ הַעוֹשִׂים עַל פִּי בֵּית דִּין הֵם שֶׁחִיבִין
בְּקָרְבָּן, וְהִנֵּה הַמֶּלֶךְ מִן הַעוֹשִׂים - הָרִי זֶה מְבִיא שְׁעִיר,
שְׁעִיר נְשִׂא בְּמָקוֹם כְּשֶׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה שֶׁל הָדִיּוֹט הוּא
עוֹמֵד.

משתיהן נאכלת - שחטאת העוף הבאה על הספק נשרפת, 48
שמה אינה חביבה, ונמצאת חטאת זו חלין שנשחטו 49
בעזרה, שהן אסורין בהנזה כמו שבארנו בהלכות שחיטה. 50
ח. אחת היולדת ואחת המפלת, ולד אחד או ולדות הרבה 51
- הרי היא מביאה קרבן אחד לכלן. והוא, שתלד כלן 52
בתוך ימי מלאה; אבל אם הפילה אחר ימי מלאה, מביאה 53
אף על השני. כיצד? ילדה נקבה - כל נפלים שתפיל מיום 54
הלדה עד סוף יום שמונים - הרי הן נחשבים עם הולד 55
הראשון, וכאלו ילדה תאומים זה אחר זה; ואינה מביאה 56
אלא קרבן אחד. הפילה גל גליל אחד ושמונים, ומיום 57
אחד ושמונים והלאה - אם היה ראוי [הנפול שתחתיו] 58
לקרבן, הרי זו מביאה עליו בפני עצמו. ילדה נקבה, 59
ולאחר ששים יום או שבועים יום הפילה נקבה שניה - כל 60
גל שתפיל בתוך שמונים של נקבה זו השניה, פטורה 61
עליו. וכן אם הפילה נקבה שלישית אחר ששים או 62
שבועים של נקבה שניה - הרי כל גל שתפיל בתוך 63
שמונים של נקבה שלישית, פטורה עליו; מפני שהוא 64
חשוב עם הגל השלישי, והגל השלישי חשוב עם השני, 65
מפני שהוא בתוך ימי מלאה שלו, והשני חשוב עם 66
הראשונה; ואינה מביאה אלא קרבן אחד על הכל. 67
ט. היולדת טמטום [סתום ואין מינו ניכר] או אנדרוגינס 68
[יש בו סימני זכר ונקבה], והפילה גל אחר ארבעים מיום 69
לדתו - הרי זו מביאה קרבן על גל זה, שמה זכר הוא 70
הראשון, והרי הפילה אחר מלאה; ואין חטאתה נאכלת, 71
שמה נקבה היא הראשונה, ובתוך מלאה הפילה, שהיא 72
פטורה מקרבן שני. 73
י. האשה שיש עליה ספק חמש לדות, או ספק חמש 74
זיבות - מביאה קרבן אחד, ואוכלת בזבחים; ואין השאָר 75
עליה חובה. היו עליה חמש לדות ודאיות, וחמש זיבות 76
ודאיות - מביאה קרבן אחד, ואוכלת בזבחים; והשאָר 77
עליה חובה. וכן הדין בזב. היו עליה חמש לדות ודאיות, 78
וחמש לדות ספק, או חמש לדות ודאיות, וחמש זיבות 79
ספק - מביאה שני קרבנות: אחד על הודאי ונאכל, ושאר 80
הודאיות עליה חובה; ואחד על הספק ואינו נאכל, ואין 81
השאָר עליה חובה. ואוכלת בזבחים. 82
יא. האשה שנתגיירה, ואין ידוע אם עד שלא נתגיירה 83
ילדה, או משנתגיירה ילדה - הרי זו מביאה קרבן מספק, 84
ואין חטאתה נאכלת. כבר בארנו בהלכות שגגות, שכל 85
מחסרי כפרה מספק שעבר עליהם יום הפפורים - חביבין 86
להביא אחר יום הפפורים; ששקרבן זה, מכשירן לאכל 87
בקרדשים. 88
יב. האשה שיש עליה לדה או זיבה - מביאה מעות 89
הקנים [- שתי תורים], ונותנת בשופר [קופה], ואוכלת 90
בקרדשים לערב; חזקה - שאין בית דין של פהנים עומדין 91
משם [יורדים מהמזבח], עד שיכלו כל המעות שבשופר, 92
ויקריבו כנגדן קנים, כמו שבארנו בשקלים ובהלכות כלי 93
המקדש והעובדין בו. 94

עולה, וכן יונה או תור חטאת; ואם אין ידה משגת - 1
מביאה שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד 2
חטאת. והמצרע, קרבנו שלשה כבשים - אחד עולה ואחד 3
אשם, וכשבה לחטאת; ואם אין ידו משגת - מביא קן [- 4
שתי תורים או בני יונה], אחד עולה ואחד חטאת, וכבש 5
לאשם. 6
ד. הזב, והזבה, והמצרע - מביא כל אחד משלשתן 7
כפרתו ביום השמיני לטהרתו; שכל אחד מהן סופר 8
שבועת ימי טהרה, וטובל ביום השביעי, ומעריב שמשו 9
[נטהר בשקיעת השמש], ומקריב קרבנותיו ביום השמיני. 10
ה. היולדת - אינה מביאה קרבנה ביום ארבעים לזכר, או 11
ביום שמונים לנקבה; אלא מערכת שמשא, ומביאה 12
קרבנה למחר, שהוא יום אחד וארבעים לזכר ויום אחד 13
ושמונים לנקבה, והוא היום שנגמר בו: "ובמלאה ימי 14
טהרה, לבן או לבת, תביא וגו'". ואם הביאה קרבנה 15
בתוך ימי מלאה [בתוך הארבעים], לא יצאת. אפילו 16
הביאה על ולדות הראשונים [שנולדו לפני זמן רב] בתוך 17
ימי מלאה של ולד זה, לא יצאת. עברו ימים אלו, ולא 18
הביאו כפרתן - הרי אלו מקריבין כפרתן לאחר זמן. וכל 19
זמן שלא הקריבו חטאתם, אסורים לאכל בקרדשים; אבל 20
העולה והאשם, אינן מעפדין. כבר בארנו במעשה 21
הקרבנות, שכל מחיבי קרבן, אין מקריבין על ידם אלא 22
מדעתם - חוץ ממחסרי כפרה, שאין צריכין דעת בעלים; 23
שהרי אדם מביא קרבן על בניו ובנותיו הקטנים, אם היו 24
מחסרי כפרה, ומאכלים בזבחים. 25
ו. איזו היא זבה? זו שזב דמה שלשה ימים זה אחר זה, 26
בלא עת נדתה [שלא בימים המוגדרים כ'ימי נידה']; וזו 27
היא זבה גדולה, שצריכה ספירת שבועה [ימים נקיים] 28
וחיבת בקרבן. וכבר בארנו בענין הנדה, אימתי תהיה 29
האשה זבה בדימים שתראה, ואימתי לא תהיה זבה אלא 30
נדה או טהורה, ומתי תהיה ספק זבה. כל מקום שאמרנו 31
שהיא זבה וספירת שבועה - הרי היא חביבה לקרבן, 32
וחטאתה נאכלת. וכל מקום שאמרנו שהיא ספק זבה - 33
הרי זו מביאה קרבן, ואין חטאתה נאכלת; שפכר בארנו, 34
שחטאת העוף הבאה על הספק, תשרף. ושם בארנו מה 35
תלד האשה או תפיל, ותהיה טמאה לדה, ומה תלד או 36
תפיל, ולא תהיה טמאה לדה. וכל מקום שאמרנו שהיא 37
טמאה לדה - הרי זו מביאה קרבן, וחטאתה נאכלת; וכל 38
מקום שאמרנו שאינה טמאה לדה, הרי זו פטורה מן 39
הקרבן. 40
ז. האשה שלא החזקה עברה, והפילה ולא ידעה מה 41
הפילה, אם גפל שחיבת עליו קרבן [כגון שיש לו צורת 42
אדם], או דבר שאינה חביבת עליו - הרי זו ספק יולדת, 43
ומביאה קרבן; ואין חטאתה נאכלת. וכן שתי נשים 44
שהפילו שני נפלים, גפל אחד ראוי להקריב עליו, והגפל 45
האחר פטורה עליו, ואין אחת מהן מפירה נפלה - כל 46
אחת משתיהן מביאה קרבן מספק; ואין חטאת אחת 47

ו. הַרְוָאָה רֹאֲיָה אַחַת שֶׁל זֶזֶב, הָרִי הוּא כְּבַעַל קָרִי. רֹאֲהָ
שְׁתִּים - הָרִי זֶה זֶזֶב, צָרִיד סְפִירַת שְׂבָעָה, וּבִיאַת מִים חַיִּים
[טְבִילָה בַּמַּעֲיִין דּוּקָא]; וְאֵינוֹ חֵיב בְּקָרְבָּן. רֹאֲהָ שְׁלֹשׁ
רֹאֲיוֹת - הָרִי זֶה זֶזֶב גָּמוּר, וְחֵיב בְּקָרְבָּן. וְאֵין בֵּין זֶזֶב שְׂרָאָה
שְׁתֵּי רֹאֲיוֹת לְרֹאֲהָ שְׁלֹשׁ, אֲלָא קָרְבָּן בְּלִבְדּוּ. וְדָבָרִים אֲלוֹ, 46
כֵּלָן דְּבָרֵי קִבְלָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבְּנּוּ מִסִּינִי. 47
ז. אַחַד הַרְוָאָה שְׁתֵּי הָרֹאֲיוֹת אוֹ שְׁלֹשׁ, בְּשָׁעָה אַחַת זֶזֶב אַחֵר 48
זוֹ, אוֹ שְׂרָאָה רֹאֲיָה בְּכָל יוֹם, זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי זֶה זֶזֶב; לְפִי 49
שְׁתֵּי הַכְּתוּב אֵת הַזֶּזֶב בְּיָמִים, שְׁנָאָמֶר: "כִּי יִזְוֹב זֶזֶב דָּמָה 50
יָמִים רַבִּים"; וְהַזֶּזֶב, לֹא תֵּלֶה אוֹתוֹ בְּיָמִים. 51
ח. וְאִם הִפְסִיק הַזֶּזֶב בֵּין רֹאֲיָה לְרֹאֲיָה יוֹם גָּמוּר - אֵינֶן 52
מִצְטָרְפוֹת. בִּיצֵד? רֹאֲהָ רֹאֲיָה בְּשִׁבְתָּהּ, וְרֹאֲיָה שְׁנִיָּה בְּשִׁנִּי 53
בְּשִׁבְתָּהּ - אֵין מִצְטָרְפוֹת, וְאֵינוֹ זֶזֶב. וְכֵן אִם רֹאֲהָ רֹאֲיָה שְׁנִיָּה 54
בְּאֶחָד בְּשִׁבְתָּהּ, וְרֹאֲהָ רֹאֲיָה שְׁלִישִׁית בְּשִׁלִּישִׁי בְּשִׁבְתָּהּ - אֵינוֹ 55
חֵיב בְּקָרְבָּן; שְׂאֵין זֶזֶב מִצְטָרֵף לְשְׁתֵּים, שֶׁהָרִי הִפְסִיק 56
בִּינֵיהֶן יוֹם אַחֵד. אַבָּל אִם רֹאֲהָ אַחַת הַיּוֹם, וְאֶחָד בְּלִילָה 57
שְׁלֹשָׁרְיוֹ - הָרִי אֲלוֹ מִצְטָרְפוֹת; וְאֵין צָרִיד לִזְמַר, שְׂאֵם 58
רֹאֲהָ אַחַת בְּלִילָה, וְשְׁנִיָּה בְּיוֹם - שְׁתֵּן מִצְטָרְפוֹת. וְכֵן אִם 59
רֹאֲהָ שְׁלֹשׁ רֹאֲיוֹת בְּשִׁלֹשׁ לֵילוֹת, זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי אֲלוֹ 60
מִצְטָרְפוֹת. 61
ט. רֹאֲיָה הַזֶּזֶב - אֵין לָהּ שְׁעוֹר, אֲלָא הַרְוָאָה כָּל שֶׁהוּא 62
טָמֵא, שְׁנָאָמֶר: "הַחֲתִים בְּשָׂרוֹ" - כָּל שֶׁהוּא נָכַר בְּבָשָׂרוֹ, 63
מְטָמֵא. 64
י. הִיָּה הַזֶּזֶב נִגְרַר יוֹצֵא, וְלֹא פָּסַק - אִם יֵשׁ מִתְחַלֵּת 65
הָרֹאֲיָה עַד סוּפָה, כְּדִי טְבִילָה וּסְפוּגָה [וְיִגוּב] אוֹ יֵתֵר - הָרִי 66
זֶזֶב נִחְשָׁב כְּשִׁתִּי רֹאֲיוֹת, הוּאִיל וְהִיא אֶרְכָּה כְּשִׁתִּים; וְאִם 67
לֹא הָאֶרְכָּה כְּשֶׁעוֹר הַזֶּה - אֶפְלוּ פָּסַק הַזֶּזֶב בִּינְתָּיִם, הָרִי זֶזֶב 68
רֹאֲיָה אַחַת. וְכֵן אִם הִיָּתָה רֹאֲיָה אַחַת אֶרְכָּה כְּשִׁלֹשׁ רֹאֲיוֹת, 69
שְׁנִיָּה מִתְחַלֵּתָה וְעַד סוּפָה כְּשִׁתִּי טְבִילוֹת וּשְׁנֵי סְפוּגִין - 70
הָרִי זֶזֶב נִחְשָׁב כְּשִׁלֹשׁ רֹאֲיוֹת, וְיִבֵּיָא קָרְבָּן. 71
יא. רֹאֲהָ רֹאֲיָה אַחַת, וְהִפְסִיק כְּדִי טְבִילָה וּסְפוּגָה, וְאַחֵר כֶּף 72
רֹאֲהָ שְׁתִּים, אוֹ אַחַת אֶרְכָּה כְּשִׁתִּים; אוֹ שְׂרָאָה שְׁתִּים אוֹ 73
אַחַת מְרַבָּה כְּשִׁתִּים, וְהִפְסִיק כְּדִי טְבִילָה וּסְפוּגָה, וְאַחֵר כֶּף 74
רֹאֲהָ אַחַת - הָרִי זֶה זֶזֶב גָּמוּר. 75
יב. רֹאֲהָ רֹאֲיָה אַחַת, מִקְצָתָה בְּסוּף הַיּוֹם וּמִקְצָתָה בְּתַחֲלַת 76
הַלַּיְלָה - אֵף עַל פִּי שְׂאֵינָה אֶרְכָּה כְּשִׁתִּים - הָרִי אֲלוֹ שְׁתֵּי 77
רֹאֲיוֹת, שְׁנֵי־יָמִים מִחֲלָקִין הָרֹאֲיָה. לְפִיכֶךָ, הַרְוָאָה רֹאֲיָה 78
אַחַת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, שֶׁהוּא סָפַק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלַּיְלָה - הָרִי 79
זֶה סָפַק לְטָמְאָה. 80
יג. רֹאֲהָ רֹאֲיָה אַחַת בְּיוֹם, וְאַחַת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת - הָרִי זֶה 81
זֶזֶב וְדִבֵּי לְטָמְאָה, וְסָפַק קָרְבָּן; וּמִבֵּיָא קָרְבָּן, וְאֵינוֹ נִגְבָּל. 82
יד. רֹאֲהָ רֹאֲיָה אַחַת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁל שְׁבָת, וְרֹאֲיָה שְׁנִיָּה 83
בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבָת - הָרִי זֶה סָפַק לְטָמְאָה, 84
וְסָפַק לְקָרְבָּן; סָפַק לְטָמְאָה - שְׂמָא רֹאֲיָה רֹאֲשׁוֹנָה הִיָּתָה 85
בְּעָרֵב שְׁבָת, וְהַשְּׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבָת, וְהָרִי הִפְסִיק שְׁבָת 86
בִּינֵיהֶן, וְאֵין בָּאן זִיבוֹת כָּלָל. וְהָרִי הוּא סָפַק לְקָרְבָּן - שְׂמָא 87
אַחַת מִהֶן הִיָּה מִקְצָתָה בְּיוֹם וּמִקְצָתָה בְּלִילָה, שֶׁהִיא 88

יג. הָאִשָּׁה שֶׁהִבִּיאָה חֲטָאתָהּ, וְמָתָה - יָבִיאוּ הַיּוֹדְשִׁים 1
עוֹלָתָהּ; אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִפְרִישָׁה אוֹתָהּ מִחַיִּים, כְּכֹר 2
וְשִׁמְעָדּוֹ נִכְסִיָּה לְקָרְבָּן, וְהַשְּׁעָבִיד - דִּין תוֹרָה הוּא. 3
יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ד 4
פרק ב 5
א. הַזֶּזֶב הָאָמּוֹר בְּתוֹרָה, הִיא שְׂכַבְת זָרַע הַבָּאָה מִחֲלִי 6
הַחֲלָלִים [הַמְקוּמוֹת הַחֲלוּלִים בַּגּוֹף] שֶׁהִיא מִתְקַבֵּצַת בָּהֶם. 7
וְכִשְׁיוֹצֵא הַזֶּזֶב, אֵינוֹ יוֹצֵא בְּקָשׁוּי בְּשִׁבְתָּהּ זָרַע, וְאֵין 8
בִּיצֵאָתוֹ תַּאֲוָה וְלֹא הִנָּיָה; אֲלָא נִגְרַר יוֹרֵד כְּמוֹ בָּצַק שֶׁל 9
שְׁעוֹרִים, דִּיהָ כָּלָן בִּיצָה הַמוֹנֶרֶת [שֶׁלֹא נולדה מזכר]. 10
אַבָּל שְׂכַבְת זָרַע - לְכָנָה, קִשְׁוֶרָה כָּלָן בִּיצָה שְׂאֵינָה מְזוֹרָת. 11
ב. הַרְוָאָה רֹאֲיוֹת הַזֶּזֶב הַגּוֹרְמוֹת לוֹ לִהְיוֹת זֶזֶב [- רֹאֲיָה 12
שְׁנִיָּה], מִחֲמַת חֲלִי [הַגּוֹף] אוֹ אִנֶּס וְכִיוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זֶזֶב, 13
שְׁנָאָמֶר: "זֶזֶב מִבְּשָׂרוֹ" - מִחֲמַת בְּשָׂרוֹ [מִפְנֵי חוֹלַשֶׁת אַבְרִי 14
הַזֶּרַע] הִיא שְׂאֵינָה טָמֵא, לֹא מִחֲמַת דְּבָר אַחֵר. מִכָּאֵן אָמְרוּ, 15
בְּשָׁעָה דְּרָכִים בּוֹדֵקִין אֵת הַזֶּזֶב - בְּמֵאכָל, וּבְמִשְׁתָּהּ, 16
בְּמִשְׁאֵא, וּבְקַפִּיצָהּ, בְּחֲלִי, וּבְמִרְאָהּ, וּבְהִרְהוּרָהּ. בִּיצֵד? אַבָּל 17
אֲכִילָה גָּסָה [מְרֻבָּה], אוֹ שְׁתֵּי הָרֵבָה, אוֹ שְׂאֵכָל אוֹ שְׁתֵּי 18
אוֹכְלִין אוֹ מִשְׁקִין הַמִּבְיִאִין לִידֵי שְׂכַבְת זָרַע, אוֹ שְׁנִיָּה 19
מִשְׁוִי כְּכֹר, אוֹ שְׁקָפִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבְכָל דְּבָר זֶה אִם 20
הִכָּה עַל גִּבּוֹ, אוֹ שְׁהִיָּה חוֹלָה, אוֹ שְׂרָאָה אִשָּׁה וְהַתַּאֲוָה 21
שְׂכִיבְתָּהּ, אוֹ שְׁהִרְהוּרָהּ בְּעַסְקֵי בְּעִילָה, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִרְהוּר 22
בְּבְעִילַת אִשָּׁה שֶׁהוּא מִכִּירָה - אִם קָדַם אַחֵד מִכָּל אֲלוֹ, 23
וְרֹאֲהָ רֹאֲיָה שֶׁל זֶזֶב - תּוֹלִין בּוֹ, וְאֵינוֹ טָמֵא. 24
ג. הַרְוָאָה קָרִי - אֵינוֹ מְטָמֵא בְּזֶזֶב מַעַת לַעַת, שְׂרָאִיָּה זֶזֶב 25
שֶׁל זֶזֶב מִחֲמַת שְׂכַבְת זָרַע [- הַקָּרִי] הִיא; וְכֵן לְמִרְאָה 26
וְלִהְרָהוּר, תּוֹלִין בָּהֶן מַעַת לַעַת. אַבָּל לְמֵאכָל וּלְמִשְׁתָּהּ 27
וּלְמִשְׁאֵא וּלְקַפִּיצָהּ, תּוֹלִין בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטָעֵר [נִשְׁחַשׁ עַדִּין 28
חוֹלָשָׁה מִהֶן]. 29
ד. מִי שֶׁמֶל, וְאַחֵר כֶּף רֹאֲהָ זֶזֶב, בֵּין גּוֹי בֵּין יִשְׂרָאֵל - תּוֹלִין 30
לוֹ בְּמִילָה כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטָעֵר. גּוֹי שְׂרָאִיָּה קָרִי, וְנִתְגַּזֵּר - 31
מְטָמֵא בְּזִיבָה מִיָּד, וְאֵין תּוֹלִין לוֹ מַעַת לַעַת. קָטָן - אֵין 32
תּוֹלִין לוֹ לֹא בְּמִרְאָה וְלֹא בְּהִרְהוּר, שְׂאֵין לְקַטָּן מִרְאָה 33
וְהִרְהוּר הַמִּבְיִא לִידֵי זֶזֶב; לְפִיכֶךָ, בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ בְּחִמְשָׁה 34
דְּרָכִים בְּלִבְדּוּ. וְכִשֶּׁם שֶׁתּוֹלִין לְקַטָּן בְּחֲלִי, כֶּף תּוֹלִין לוֹ 35
בְּחֲלִי אִמּוֹ - אִם הִיָּה יוֹנֵק מִמֶּנָּה, אוֹ צָרִיד לְאִמּוֹ. 36
ה. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוֹרִים, שְׂבוֹדֵקִין אֵת הַזֶּזֶב בְּדָרְכִים אֲלוֹ? 37
בְּרֹאֲהָ שְׁנִיָּה שֶׁל זֶזֶב, שְׂבָה יַעֲשֶׂה זֶזֶב, כְּמוֹ שְׂחִיבָאָר; אַבָּל 38
רֹאֲיָה רֹאֲשׁוֹנָה, אֶפְלוּ רֹאֲהָ אוֹתָהּ בְּאִנֶּס, וְרֹאֲיָה הַשְּׁנִיָּה 39
מִחֲמַת בְּשָׂרוֹ [מִחוֹלַשֶׁת אַבְרִי הַזֶּרַע] - הָרִי זֶה טָמֵא טָמֵא 40
זִיבוֹת. וְאֵף עַל פִּי כֵן בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ בְּרֹאֲשׁוֹנָה, כְּדִי לְמַנּוֹת 41
כֶּה שְׁלֹשׁ רֹאֲיוֹת לְחִיבּוֹ קָרְבָּן. רֹאֲיָה שְׁלִישִׁית - אֵין בּוֹדֵקִין 42
אוֹתוֹ בָּהּ, אֲלָא אֶפְלוּ רֹאֲהָ אוֹתָהּ מִחֲמַת אִנֶּס, הוּאִיל וְנִזְקַק 43
לְטָמְאָה, שֶׁהָרִי רֹאֲיוֹת שְׁנִיָּה בָּהֶן זֶזֶב מִחֲמַת בְּשָׂרוֹ הִיָּה; 44
וּלְפִיכֶךָ יִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן. 45

45 שמיני - אין מצטרפות, ואינו מביא קרבן על זיבות זו
46 האחרונה.

47 ו. הכל מתטמאין בזיבה - אפלו קטן בן יומו, ונהגרים,
48 והעבדים, וחרש ושוטה. וראה לי שמביאין עליהן כפרה
49 כדי להאכילן בקדשים; וחטאתן נאכלת, שהרי הן קקטן
50 שאינו בן דעת. וסריס [שנסתרס ע"י] אדם וסריס חמה
51 [מלידה], מתטמאין בזיבה ככל הנאנשים.

52 ז. הטמטום [סתום ואין מינו ניכר] והאנדורגיניס [יש בו
53 סימני זכר ונקבה] - נותנין עליהן חמרי האיש וחמרי
54 האשה: מתטמאין בדם פגשים, ובלבן פאנשים; וטמאתן
55 בספק. לפיכך, אם היה אחד מהן זב בעל שלש ראיות,
56 או זבה שראת דם שלשה ימים זה אחר זה - מביאין
57 קרבן, ואינו נאכל. היה מונה שבעת ימי נקיים ללבן,
58 וראה אדם, או לאדם, וראה לבן - הרי זה אינו סותר.

יום שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ד

פרק ד

61 א. כשיתרפא הצורע מצרעתו, אחר שמטהרין אותו בעץ
62 ארז ואזוב ושני תולעת ושתי צפרים, ומגלחין את כל
63 בשרו, ומטבילין אותו - אחר כל זאת, יכנס לירושלם,
64 ומונה שבעת ימים, וביום השביעי מגלח תגלחת שניה
65 בתגלחת הראשונה, וטובל; והרי הוא טבול יום, ומעריב
66 שמשו [נסהר כשתשקע השמש]. ולמחר בשמיני טובל פעם
67 שניה, ואחר כך מקריבין קרבנותיו. ומפני מה טובל
68 בשמיני, אחר שטבול מאמץ? מפני שהיה רגיל [לגעת]
69 בטמא ביומי חלוטו [בידודו כמצורע], ואינו נזהר ממשום
70 טמא, ושם נטמא אחר שטבול, לפיכך טובל בשמיני
71 בעזרת הנשים בלשפת המצרעים ששם, אף על פי שלא
72 הסיח דעתו [ונזהר מטומאה].

73 ב. נתאחר ולא גלח בשביעי, וגלח בשמיני או אחר כמה
74 ימים - ביום שיגלח יטבל ויעריב שמשו, ולמחר יביא
75 קרבנותיו אחר שיטבל פעם שניה, כמו שבארנו. כיצד
76 עושין לו? המצרע עומד חוץ לעזרת ישראל כנגד פתח
77 מזרחי, ופגיו למערב; ושם עומדין כל מחסרי כפרה בעת
78 שמטהרין אותם, ושם משקין את השוטות. והכהן לוקח
79 האשם של מצרע כשהוא חי, ומניף אותו עם לג השמן
80 במזרח, בדרך כל התנופות; ואם הניף זה בפני עצמו וזה
81 בפני עצמו - יצא. ואחר כך מביא את האשם למצרע עד
82 הפתח, ומכניס [המצורע] שתי ידיו לעזרה, וסומך עליו,
83 ושוהטין אותו מיד. ומקבלין שני פהגים את דמו - אחד
84 מקבל בכלי, לזרקו על גבי המזבח, ואחד בידו הימנית,
85 ומערה לידו השמאלית, ומזה [על המצורע] באצבעו
86 הימנית; ואם שנה וקבל בשמאל תחלה, פסל. הכהן
87 שקבל מקצת הדם בפלי - מוליכו, וזורקו על המזבח
88 תחלה. ואחר כך יבוא הכהן שקבל הדם בכפו אצל

1 חשוכה בשמים, והרי ראה שלש ראיות, שהוא חיב
2 בקרבן; ולפיכך, מביא קרבן, ואינו נאכל.

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ד

פרק ג

5 א. כל הימים שהזב רואה בהם זיבות, הרי הוא טמא.
6 וכשיפסק הזיבות, מונה שבעת ימי נקיים כזבה, וטובל
7 בשביעי, ומעריב שמשו [נסהר כשתשקע השמש];
8 ובשמיני מביא קרבנו, אם היה בעל שלש ראיות. ואם
9 ראה ראיה של זוב, אפלו בסוף יום שביעי אחר שטבול -
10 סותר הכל, ומתחיל למנות שבעת ימי נקיים מאחר יום
11 ראיה האחרונה.

12 ב. זב שראה קרי באחד משבעת ימי הספירה - אינו סותר
13 אלא יומו בלבד, ומשלים שבעת ימים ומביא קרבנו.
14 כיצד? ראה קרי ביום החמישי - סופר אחריו שלשה
15 ימים, וטובל בשלישי, ומביא קרבנו בריביעי.

16 ג. זב שדבק ביום ראשון מימי הספירה, ומצא טהור, ולא
17 בדק כל שבעה, וביום השביעי בדק ומצא טהור - הרי זה
18 בחזקת טהור. אפלו בדק ביום הטמא עצמו [לאחר
19 שנסמא], ומצא טהור, ופסק הזוב, ולא בדק למחר בתחלת
20 ימי הספירה, ובדק בשביעי או בשמיני, ומצא טהור - עלו
21 לו ימי הספירה, והרי זה בחזקת טהור.

22 ד. כל ראיה שהיא סותרת, אינה מביאה לידי קרבן.
23 כיצד? ראה שתי ראיות בלבד, והפסיק יום או יומים,
24 והרי הוא מונה שבעת ימי נקיים, ובתוך השבעה ראה
25 ראיה של זוב - אינה מצטרפת לשמים, אלא סותרת;
26 ומתחיל למנות, כמו שבארנו. אפלו ראה בתוך ימי
27 הספירה שלש ראיות זו אחר זו, אפלו ראה אותן ביום
28 אחד, אפלו ראה שלש ראיות בסוף יום שביעי של שבעת
29 ימי נקיים - אינו מביא קרבן; שראיות אלו, לסתינה הן.
30 ראה שלש ראיות בליל שמיני - מביא קרבן, שאין ראיות
31 אלו סותרין. במה דברים אמורים? בזב בעל שתי ראיות.
32 אבל זב בעל שלש שראה שלש ראיות בליל שמיני שאחר
33 שבעת ימי נקיים - אינו מביא קרבן שני על שלש ראיות
34 אלו, אלא קרבן אחד על השלש הראשונות; שאף על פי
35 שאין שלש אחרונות סותרות, הרי לא יצא לזמן שראוי
36 לקרבן; והלילה מחסר זמן הוא לכל - חוץ מילולית
37 שהפילה בליל אחד ושמונים, שהיא מביאה קרבן שני,
38 כמו שבארנו. ודבר זה, מפי הקבלה [מסורת ביד
39 החכמים].

40 ה. ראה ראיה אחת בליל שמיני, ושתי ראיות ביום שמיני
41 - הרי אלו מצטרפין, ומביא קרבן שני על זיבות זו
42 האחרונה; שהרי ראיה ראשונה של כל זב, כשכבת זרע
43 היא חשוכה, ואם ראה אחריה שמים, מצטרפת עמה
44 לקרבן. אבל אם ראה שמים בליל שמיני, ואחת ביום

12 כְּשֵׁרוֹת. וְאַחֵר כֶּף יָבֹא אֶצֶל הַמִּצְוָה, וַיִּתֵּן מִן הַשֶּׁמֶן עַל
13 מְקוֹם דֵּם הָאֵשׁ, בְּתוֹנֹף אֵזֶן וּבִהְיוֹת רֶגֶל; וְהַנּוֹתֵר
14 מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבִּכְפוֹ, יִתְּנֶנּוּ עַל רֹאשׁ הַמִּטְהָר. וְאִם לֹא נָתַן,
15 לֹא כָּפֹר. וְשָׂאֵר הַלֵּג, מִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים.
16 ג. שְׂרִי הַלֵּג - אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַּעֲוֹנָה לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה,
17 כְּשָׂאֵר קִדְשֵׁי קִדְשִׁים; שְׂהָרִי הַקֵּשׁ לְאֵשׁ. וְאִסּוּר לֶאֱכֹל
18 מִלֵּג הַשֶּׁמֶן, עַד שְׂיִיתֵן מִמֶּנּוּ מִתּוֹן שִׁבְעָה וּמִתּוֹן בְּהוֹנוֹת; וְאִם
19 אֶכֶל - לֹאֲכָה, כְּאוֹכֵל קִדְשִׁים קִדְשִׁים זֵרִיקָה.

1 הַמִּצְוָה, הִכָּהֵן מִבְּפָנִים וְהַמִּצְוָה מִבְּחוּץ; וּמִכְּנִים הַמִּצְוָה
2 רֹאשׁוֹ [לְתוֹךְ הַחֹלֶל הַפְּנִימִי], וְנִתְּנָה הִכָּהֵן מִן הַדָּם שֶׁבִּכְפוֹ
3 עַל תְּנוּפֹף אֵזֶן הַיִּמִּנִּית [וְהַבְּשָׂר הַקֹּשֶׁה שֶׁבְּתוֹךְ הָאָזָן], וְאַחֵר
4 כֶּף יִכְנִים יָדוֹ הַיִּמִּנִּית, וַיִּתֵּן עַל בִּהְיוֹת יָדוֹ, וְאַחֵר כֶּף יִכְנִים
5 רֶגְלוֹ הַיִּמִּנִּית, וַיִּתֵּן עַל בִּהְיוֹת רֶגְלוֹ. וְאִם נָתַן עַל הַשֶּׁמֶן, אֵל
6 לֹא יֵצֵא. וְאַחֵר כֶּף מִקְרִיב חֲטָאתוֹ וְעוֹלָתוֹ. וְאַחֵר שְׂיִיתֵן
7 הַדָּם עַל הַבְּהוֹנוֹת, נוֹטֵל הִכָּהֵן מִלֵּג הַשֶּׁמֶן, וַיִּזְצֹק לְתוֹךְ
8 כְּפוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ הַשֶּׁמֶן; וְאִם יִצֹק לְתוֹךְ כֶּף עֲצָמוֹ, יֵצֵא.
9 וְאוֹכֵל אֶצְבָּעוֹ הַיִּמִּנִּית בַּשֶּׁמֶן שֶׁבִּכְפוֹ, וּמִזֶּה שִׁבְעָה פְּעָמִים
10 כְּנֹגֵד בֵּית קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים - עַל כֹּל הַזֶּה, טְבִילַת אֶצְבָּע
11 בַּשֶּׁמֶן; וְאִם הִזָּה, וְלֹא כֵּן כְּנֹגֵד בֵּית קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים -

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ח – כ"ד תשרי ה'תשע"ד

49 כֹּל-דִּינִי נִגְעֵי אָדָם וּבְגָד וּבֵית; וּמִסְכַּת זָבִים כּוֹלֶלֶת
50 כֹּל-דִּינִי זָב וְזָכָה וְשִׁכְבַּת זָרָע; וּמִסְכַּת אֶהְלֹת כּוֹלֶלֶת
51 כֹּל-דִּינֵי טְמֵאָת מַת; וּמִסְכַּת פְּרָה כּוֹלֶלֶת דִּינֵי מִי נִדָּה
52 לְטֵמֵא וּלְטֹהֵר. אֲכָל טְמֵאָת נִבְלָה וְטֵמֵאָת שֶׁרִץ לֹא יִתְּדוּ
53 לָהֶן מִסְכָּתוֹת, אֶלָּא דִּינֵיהֶן מִפְּנֵי כְּבֹדָה מְקוֹמוֹת בְּסֹדֶר
54 זֶה, רַבִּם בְּמִסְכַּת פְּלִים וְטֹהֲרוֹת. וְכֵן דִּבְרוּ עַל שְׁאֵלוֹת
55 רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמִסְכַּת עֲדִיּוֹת. וּכְבֹר פִּרְשָׁנוּ אֲנִי סֹדֶר זֶה
56 כָּלוּ, כְּלוֹמֵר: סֹדֶר טֹהֲרוֹת, פְּרוּשׁ שְׂאִין צָרִיף לַעֲזֹן בְּסֹפֶר
57 אַחֵר עֲמוֹ בְּשׁוּם דִּבְרַר מַעֲנִי הַטְּמֵאָה וְהַטְּהָרָה.

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ד

מצות עשה קא.

58 הַמִּצְוָה הַק"א — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוִנוּ לְהִיּוֹת אָדָם מִצְוָה
59 (שֶׁנִּרְאָה לְבִנּוּיָהּ בְּעוֹר) טֵמֵא [מִטְמֵא]. וּמִצְוָה זֹאת כּוֹלֶלֶת
60 כֹּל-דִּינֵי צָרַעַת אָדָם: מִה מְמַנָּה טֵמֵא וּמִה מְמַנָּה טָהוֹר,
61 מִה מְמַנָּה צָרִיף הַסֶּגֶר (שִׁבְעַת יָמִים), וּמִה שְׂאִינוֹ צָרִיף,
62 וּמִה שְׂצִירָף עִם הַסֶּגֶר — גְּלוּת, כְּלוֹמֵר: תְּגַלֵּחַת
63 (מִסְכִּיב) הַנֶּתֶק (שֶׁמּוֹ שֶׁל נֹגַע כִּשְׁהוּא בִּמְקוֹם שֶׁר) — וְזוֹלַת
64 זֶה מִפְּרִטֵי דִּינֵיהָ וְאִיכּוֹת טְמֵאָתָה.

יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ד

מצות עשה צט.

65 הַמִּצְוָה הַצ"ט — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוִנוּ לְהִיּוֹת הַנֶּדָּה טְמֵאָה
66 [מִטְמֵאָה]. וּמִצְוָה זֹאת כּוֹלֶלֶת טְמֵאָת נִדָּה וְכֹל-דִּינֵיהָ.

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ד

מצות עשה ק.

67 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּמַת מֵאָה — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוִנוּ לְהִיּוֹת
68 הַיּוֹלֵדֶת טְמֵאָה. וּמִצְוָה זֹאת כּוֹלֶלֶת כֹּל-דִּינֵי הַיּוֹלֵדֶת.

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ד

מצות עשה קז.

20 הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוִנוּ לְהִיּוֹת הַמֵּת מִטְמֵא,
21 וּמִצְוָה זֹאת כּוֹלֶלֶת כֹּל-דִּינֵי טְמֵאָת מַת.

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ד

מצות עשה קח.

22 הַמִּצְוָה הַק"ח — שְׂצוּנוֹ בְּדִינֵי מִי נִדָּה (מִי הַזֹּאֵה,
23 שֶׁמַּעֲרִיבִים בּוֹן אֶת אִפְרָה הַפְּרָה הָאֲדוּמָה וּמוֹיִם עַל טֵמֵא מַת —
24 אָדָם אוֹ כֹלִי — לְטַהֵרוֹ), הַמְּטַהֲרִים בְּאֶפֶן מְסִים וּמִטְמֵאִים
25 בְּאֶפֶן אַחֵר, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זֹאת (הַלְכוֹת פְּרָה
26 אֲדוּמָה). דַּע, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מִינֵי הַטְּמֵאוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקִּדְּשׁ
27 מִנֵּינִם, וְהֵם: טְמֵאָת נִבְלָה וְטְמֵאָת שֶׁרִץ וְטְמֵאָת אֲכִלִּים
28 וְטְמֵאָת נִדָּה וְטְמֵאָת יוֹלֵדֶת וְטְמֵאָת צָרַעַת אָדָם וְטְמֵאָת
29 צָרַעַת הַבְּגָד וְטְמֵאָת צָרַעַת הַבֵּית וְטְמֵאָת הַזָּב וְטְמֵאָת
30 הַזָּכָה וְטְמֵאָת שִׁכְבַּת זָרָע וְטְמֵאָת מַת וְטְמֵאָת מִי נִדָּה
31 וְטְהָרָתָם — כֹּל-אֶחָד מֵהֶם מִפְּרֹשׁ בְּתוֹרָה, וּבְכָל-מִצְוָה
32 מֵאֵלֶּה יֵשׁ מִקְרָאוֹת הַרְבֵּה וְדִינִים וְתִנְאִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
33 בְּפֶרֶשׁ "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבְפֶרֶשׁ "אִשָּׁה כִּי תִזְרֹעַ"
34 וּבְפֶרֶשׁ "זֹאת תְּהִיָּה" וּבְפֶרֶשׁ "וַיִּקְחוּ אֱלִיָּהּ פְּרָה
35 אֲדָמָה"; וְאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ כּוֹלֵלוֹת כֹּל-הַמִּקְרָאוֹת
36 שֶׁבָּאוּ בְּטֵמֵאוֹת אֵלוֹ. אֲכָל דִּינֵי כֹל-הַמִּינִים הָאֵלֶּה וְהִלְכוֹת
37 כֹּל-מִין מֵהֶם — הֵרִי סֹדֶר טֹהֲרוֹת כּוֹלֵל כֹּל-זֶה. מֵהֶם
38 מִינִים שְׁנֵיתֵיהֶם לָהֶם מִסְכָּתוֹת — מִהֶן מִסְכַּת טֹהֲרוֹת
39 וּמִסְכַּת מְכַשִּׁירִין וּמִסְכַּת עֲקָצִים, שֶׁשְּׁלֹשׁ מִסְכָּתוֹת אֵלוֹ
40 כּוֹלֵלוֹת טְמֵאָת אֲכִלִּין בְּלִבָּד, וּבִשְׂבִילָה נִתְחַבְּרוּ; אֲךָ אִם
41 נִדְּמָן בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׂאֵר הַטְּמֵאוֹת, הֵרִי לֹא בָּאוּ שָׁם
42 אֶלָּא בְּמִקְרָה. בְּדוּמָה לְכָף כּוֹלֶלֶת מִסְכַּת נִדָּה כֹּל-דִּינֵי
43 מִצְוֹת טְמֵאָת נִדָּה וְזָכָה וְטְמֵאָת יוֹלֵדֶת, וּבְמִסְכַּת כְּרִתוֹת
44 יֵשׁ גַּם-כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טְמֵאָת יוֹלֵדֶת. מִסְכַּת נִגְעִים כּוֹלֶלֶת

1	יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ד	יום שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ד	6
2	מצות עשה קו.	מצות עשה קד.	7
3	המצוה הק"ו — הצווי שִנְצִטְוִינוּ לְהִיּוֹת זָכָה מְטֻמָּא,	המצוה הק"ד — הצווי שִנְצִטְוִינוּ לְהִיּוֹת הָזָב מְטֻמָּא,	8
4	ומצוה זו כוללת הלכות הדברים שבהם היא נעשית זכה,	ומצוה זו כוללת כל-דיני הדברים שבהם היא נעשה זב,	9
5	ואיך מטמא זולתה אחר שנעשתה זכה.	ובאיזה אופן הוא מטמא זולתו.	10

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' א

1	הגמרא מקשה קושיא רביעית על הלימוד מתיבת 'הזה': אלא	מי שיש לו עבד כנעני שלא נימול, אין האדון אוכל קרבן פסח עד	38
2	מעתה שתיבת 'הזה' ממעטת פסח דורות, מה שנאמר בפסח מצרים	שימול את עבדו, ה'כי נמי שנדרש ד'בו' אינו אוכל, אבל אוכל	39
3	(שם יג מג) 'זאת חקת הפסח (ובל) [כל] בן נכר ו-מומר] לא יאכל בו',	בפסח דורות. מתרצת הגמרא: אמר קרא (שם יג ד) 'ועבדת את	40
4	ה'כי נמי – וכי בפסוק זה גם כן נדרוש מתיבת 'בו', דדוקא בו –	העבודה הזאת בחדש הזה' לרבות פסח דורות, וכפי שהתבאר.	41
5	בפסח מצרים מומר אינו אוכל, אבל אוכל הוא פסח לדורות.	שואלת הגמרא: אלא 'בו' למה לי. משיבה הגמרא: ללמד שדוקא	42
6	מתרצת הגמרא: אמר קרא (שם יג ד) 'ועבדת את העבודה הזאת	בו – בפסח, מילת זכריו ו-בניו הזכרים] ועבדיו, מעצבת אותו, ואין	43
7	בחדש הזה' לרבות פסח דורות, וכפי שהתבאר.	מילת זכריו ועבדיו של כהן מעצבת אותו באכילת תרומה.	44
8	שואלת הגמרא: אלא 'בו' שנאמר לגבי מומר למה לי. משיבה	הגמרא מקשה קושיא שביעית על הלימוד מתיבת 'הזה': אלא	45
9	הגמרא: דורשים מכך שדוקא בו – בפסח הקדש דת פוסקת	מעתה, דכתיב בפסח מצרים (שם יב מז) 'ועצם לא (ישכרו) [תשכרו]	46
10	מלאכול, ואין הקדש דת של כהן, פוסקת אותו מלאכול בתרומה.	בו', ה'כי נמי – וכי גם כן נדרש ד'בו' – שבפסח מצרים אינו שוכר	47
11	הגמרא מבארת מדוע כתבה התורה גם פסול ערל וגם פסול מומר.	עצם, אבל שוכר עצם בפסח דורות. מתרצת הגמרא: אמר קרא	48
12	מבארת הגמרא: ואיצטרף למיתב – והוצרך שיכתב בתורה	(שמות יג ד) 'ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה' לרבות פסח	49
13	שערל אינו אוכל פסח, ואין ללמדם זה מזה. משום דאי כתב	דורות, וכפי שהתבאר.	50
14	גם שמומר אינו אוכל פסח, ואין ללמדם זה מזה. משום דאי כתב	שואלת הגמרא: אלא 'בו' למה לי. משיבה הגמרא: תיבת 'בו'	51
15	רַחֲמָנָא – שאם היה כתוב בתורה רק שערל אינו אוכל פסח, היינו	מלמדת, שדוקא בפסח בשר נאסר לשבור עצם, ולא בפסח פסול.	52
16	אומרים שזה משום דמאים – שגופו מאוס מחמת הערלה שבו, אבל	הגמרא מקשה קושיא שמינית על הלימוד מתיבת 'הזה': אלא	53
17	בן נכר לא מאים – אין גופו מאוס, ואימא – ודיינו אומרים שלא	מעתה, דכתיב בפסח מצרים (שם יב ט) 'אל תאכלו ממנו נא' – שאינו	54
18	נפסל מלאכול פסח, ולכן צריכא – הוצרך שיכתב גם שכן נכר אינו	צלוי כל צרכו, וכי נדרוש מתיבת 'ממנו', שדוקא ממנו אי אתה	55
19	אוכל פסח. ואי אשמינן בן נכר – ואם היה כתוב בתורה רק	אוכל נא, אבל אתה אוכל נא בפסח דורות. מתרצת הגמרא: אמר	56
20	שמומר אינו אוכל פסח, היינו אומרים שזה משום דאין לבו	קרא (שם יג ד) 'ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה' לרבות פסח	57
21	ו-כוונתו לשמים, אבל ערל דלבו לשמים, אימא – היינו אומרים	דורות, וכפי שהתבאר.	58
22	שלא נפסל מלאכול פסח, ולכן צריכא – הוצרך שיכתב גם שערל	שואלת הגמרא: אלא 'ממנו' למה לי. משיבה הגמרא: תיבה זו	59
23	אינו אוכל פסח.	נצרכת לכדדבא אמר רבי יצחק – לגזירה שזה שדרש רבה בשם	60
24	הגמרא חוזרת להקשות על הלימוד מתיבת 'הזה', ומקשה קושיא	רבי יצחק, שכשם שערל אסור באכילת פסח, כך הוא אסור	61
25	חמישית: אלא מעתה שתיבת 'הזה' ממעטת פסח דורות, מה	באכילת מעשר.	62
26	שנאמר בפסח מצרים (שם יב מה) 'תושב ושכיר לא יאכל בו' – גר	שנינו במשנה: ונאכל בחפזון וכו'.	63
27	תושב ונכרי שעובד כוכבים לא יאכלו בקרבן פסח, ה'כי נמי – וכי	הגמרא מבררת מקור החילוק בזה בין פסח דורות לפסח מצרים.	64
28	גם כן נדרוש מתיבת 'בו', דדוקא בו – בפסח מצרים הוא אינו	שואלת הגמרא: מנא לן שפסח דורות אינו נאכל בחפזון. משיבה	65
29	אוכל, אבל אוכל הוא בפסח דורות. מתרצת הגמרא: אמר קרא (שם	הגמרא: המקור הוא מדאמר קרא בפסח מצרים (שמות יב יא)	66
30	יג ד) 'ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה' לרבות פסח דורות,	'אליהם אותם בחפזון, ויש לדרוש מתיבת 'אותו', שדוקא 'אותו'	67
31	וכפי שהתבאר.	– פסח מצרים, הוא שנאכל בחפזון, ואין אחר – פסח דורות, נאכל	68
32	שואלת הגמרא: אלא 'בו' למה לי. משיבה הגמרא: דורשים מכך	בחפזון.	69
33	שדוקא בו – בפסח הקדש דת פוסקת את המומר מלאכול, ואין	שנינו במשנה: ופסח דורות נוהג כל שבעה וכו'. הגמרא מבררת	70
34	הקדש דת של כהן פוסקת את הכהן המומר מלאכול בתרומה.	כוונת הדברים. שואלת הגמרא: אמאי קאי – על מה שנה התנא	71
35	הגמרא מקשה קושיא שישית על הלימוד מתיבת 'הזה': אלא	שפסח דורות נוהג שבעה ימים, אי לימא אפסח – אם נאמר ששנה	72
36	מעתה שתיבת 'הזה' ממעטת דורות, מה שנאמר בפסח מצרים (שם	זאת לגבי קרבן פסח, יש לתמוה, פסח כל שבעה מי איכא – וכי יש	73
37	יב מד) 'יכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו או יאכל בו', כלומר,	קרבן פסח כל שבעת הימים.	74

מלכים א כ מ"ג

מ ויהי עבדך עשה תנה והנה והוא איננו ויאמר אליו מלך ישראל בן משפטך אתה חרצת: מא וימהר ויסר את ההאפר (מעל) מעלי עיניו ויפר אתו מלך ישראל כי מהנבאים הוא: מב ויאמר אליו כה אמר יהוה יען שלחת את איש חרמי מיד והיתה נפשך תחת נפשו ועמד תחת עמו: מג וילך מלך ישראל על ביתו סר וזעף ויבא שמרונה:

מלכים א כא א"ט

א ויהי אחר הדברים האלה ביום ההוא לנבות היזרעאלי אשר בירעאל אצל היכל אחאב מלך שמרון: ב וידבר אחאב אל נבות | לאמר | תנה לי את פרמך ויהי לי לגן ירק כי הוא קרוב אצל ביתי ואתנה לך תחתיו ביום טוב ממנו אם טוב בעיניך אתנה לך כסף מחיר זה: ג ויאמר נבות אל אחאב חלילה לי מהוה מתתי את נחלת אבותי לך: ד ויבא אחאב אל ביתו סר וזעף על הדבר אשר דבר אליו נבות היזרעאלי ויאמר לא אתן לך את נחלת אבותי וישפכ על מטתו ויסב את פניו ולא אכל לחם: ה ותבא אליו איזבל אשתו ותדבר אליו מהוה רוחך סרה ואינך אכל לחם: ו וידבר אליה פירא דבר אל נבות היזרעאלי ואמר לו תנה לי את פרמך בכסף או אם חפץ אתה אתנה לך ביום תחתיו ויאמר לא אתן לך את פרמי: ז ותאמר אליו איזבל אשתו ואתה עתה תעשה מלוכה עלי ישראל קום אכל לחם ויטב לך אני אתן לך את פרם נבות היזרעאלי: ח ותכתב ספרים בשם אחאב ותחתם בחתמו ותשלח (הספרים) ספרים אל הענקים ואל החרים אשר בעירו הישבים את נבות: ט ותכתב בספרים לאמר קראו צום והשיבו את נבות בראש העם:

רש"י

וזעף. (תרגום:) נסים ודוי, רוחו סרה ממנו: (א) ויהי אחר הדברים האלה. עוד אחרת לקרב מיתתו: (ב) מחיר זה. הכרם הזה: (ח) אל הזקנים. זקני אשמאי, סבי דבהתא: (ט) קראו צום. וביום צום דרכם לבדוק בעבירות שבידם:

(מ) והוא איננו. ברח לו: אתה חרצת. או נפש, או ככר כסף: (מב) איש חרמי. איש מלחמתי, לשון חירום, ולשון חירום נופל במלחמה, וכן (ישעיהו לד ה): על אדום תרד ועל עם חרמי. ומדרש אגדה כמה מצודות וחרמים פרשתי לך עד שנפל בידך: (מג) סר

מצודת ציון

(מ) חרצת. גזרת וחתכת, כמו (ישעיהו י כב) כליון חרוץ: (מב) חרמי. ענין רשת, כמו (מכה ז ב) יצודו חרם: (מג) סר. רוצה לומר: סרה מעמו הרצון והדבור, וכמו שכתוב (לקמן כא ה) מה זה רוחך סרה: וזעף. ענין כעס, כמו (מכה ז ט) זעף ה' אשא: (ב) מחיר. דמיו, ערך שויו: (ו) אדבר. כמו דברתי, עתיד במקום עבר: (ח) ספרים. אגרות, על שם שבהן יסופר דברים: החורים. השרים, וכן (נחמיה ה ז) ואריבה את החורים:

מצודת דוד

(מ) עושה תנה והנה. עשיתי מלאכתי, ומתעסק כאן וכאן: איננו. כי ברח: כן משפטך. או נפש, או ככר כסף, כי כן חרצת וגזרת על עצמך: (מב) את איש חרמי. שלחת מידך את בן הדר, אשר לכדתי אותו כמו הצודה את הדג בחרמו, על כי לא היה לו מקום לנוס: והיתה נפשך. דומה לשומר האיש, על שהניחו לברוח, יותן נפשו תחתיו, ועם כי כבר עשה משל על זה, בדבר הממאן להכותו בדבר ה', כי כמו שהכה האריה את הממאן להכותו, כן יומת אחאב על אשר

מיאן להמית את בן הדר, מכל מקום עשה שוב משל, בכדי שאחאב בעצמו יפסוק הדין, ויאמר כן משפטך אתה חרצת, כאילו פסק אחאב גם על עצמו, על כי היותו דומה לו: (מג) על ביתו. אל ביתו, והוא מקום מלונו, מחוץ לאפקה מקום המלחמה, ומשם בא אל שומרון: (א) אשר בירעאל. אשר עמד בירעאל: אצל היכל אחאב. אשר היה לו בירעאל: (ב) לגן ירק. לגדל בו הירק: אם טוב בעיניך. אם חפץ אתה יותר בממון: מחיר זה. מחיר כרם זה: (ג) חלילה לי מה'. חולין הוא לי, בעבור מצות ה', שאמרה התורה (ויקרא כה כג): והארץ לא תמכר לצמיתות: (ד) ויסב. החזיר פניו אל הקיר, כדרך המיצר ודואג: (ה) רוחך סרה. סר ממך הרצון והדבור, כמו (במדבר יד כד): רוח אחרת. וכמו (ישעיהו יא ד): ברוח שפתיו: (ז) עתה תעשה מלוכה. אמרה בתמיה, וכי בדבר שאתה עושה עתה, תנהיג את המלוכה וכאלו אמרה, הן דאוי למלך להתגבר ולהתחכם שימולא רצונו, ולא להיות סר וזעף: ויטב לך. רוצה לומר: היה שמח: (ח) ותחתום בחותמו. חתמה האגרת בחותם טבעתו: היושבים. במושב זקני העיר עם נבות: (ט) קראו צום. על כי ביום הצום, הדרך הוא להתקבץ זקני העיר, לפשפש במעשה אנשי העיר:

תהלים צה היא.

ה אֲשֶׁר־לֹ הִים וְהוּא עֲשֶׂהוּ וַיִּבְשֶׁת יָדָיו וַיִּצְרוּ: ו באו נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרַעַה נִבְרָכָה לִפְנֵי־יְהוָה עֲשֵׂנוּ: ז פִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וְאֶנְחֵנוּ עִם מְרַעֲתוֹ וַיֵּצֵא יָדוֹ הַיּוֹם אִם־בִּקְלוֹ תִשְׁמְעוּ: ח אֶל־תִּקְשׁוּ לִבְכֶּכֶם בְּמִרְיָכָה בְּיוֹם מִלְּפָה בַּמִּדְבָּר: ט אֲשֶׁר גִּסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחֲנוּנִי גַם־רָאוּ פַעֲלִי: י אֲרַבְעִים שָׁנָה אֶקוּט בְּדוֹר וְאָמַר עִם תַּעֲנִי לִבִּי הֵם וְהֵם לֹא־יִדְעוּ דְרָכֵי: יא אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְּאִפִּי אִם־יָבֹאוּ אֶל־מְנוּחָתִי:

תהלים צו איא.

א שִׁיר לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ שִׁירוֹ לַיהוָה פְּלִהֶאֱרֹץ: ב שִׁירוֹ לַיהוָה בָּרְכוּ שְׁמוֹ בְּשָׁרוֹ מִיּוֹם־לְיוֹם יִשׁוּעָתוֹ: ג סִפְרוּ בְּגוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: ד כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמַהֲלָל מְאֹד נֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים: ה כִּי אֶל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וְיְהוָה שְׁמִים עֲשֶׂה: ו הוֹדִיָּהּ לִפְנֵינוּ עוֹ וְתַפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ: ז הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפָּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד וְעוֹ: ח הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׁאוּרֵמָנְחָה וּבָאוּ לַחֲצֵרוֹתָיו: ט הִשְׁתַּחֲוּוּ לַיהוָה בְּהִדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוֹ מִפְּנֵי פְלִהֶאֱרֹץ: י אָמְרוּ בְּגוֹיִם אֵי־יְהוָה מֶלֶךְ אֶף־תִּבְּזֶן תִּבְּל בְּלִתְמוֹט יִדִּין עַמִּים בְּמִישְׁרִים: יא יִשְׁמַחוּ הַשְּׁמִים וְתִגַּל הָאָרֶץ יִרְעֶם הִים וּמִלֹּאז:

רש"י

- (ו) נברכה. לשון ויברך את הגמלים (בראשית כד):
 (ז) היום. בעולם הזה אם בקולו תשמעו:
 (ט) בחנוני. חנם: גם ראו פעלי. במצרים:
 (י) ארבעים שנה. קטתי בהם, רבתי עמהם לשון נקטה נפשי בחיי (איוב י) נלחמתי במ ארבעים שנה להמיתם במדבר כי אמרתי תועי לבי הם: (יא) אל מנוחתי. לארץ ישראל ולירושלים אשר קראתם מנוחה שנאמר (לקמן קלב) זאת מנוחתי עדי עד:

מצודת ציון

- (ה) עשהו. ענין תקון כמו וימהר לעשות אותו (בראשית יח):
 (ו) עשנו. ענין הרמה וגדולה כמו הוא עשך ויכוונך (דברים לב): (ז) אם. כאשר וכן ואם יהיה יובל (במדבר לו): (ח) תקשו. מלשון קשה: (י) אקוט. מל' קטטה ומריבה: תועי. ענין הפניה מדרך הישר כמו תעיתי כשה אובד (לקמן קיט):
 (ב) בשרו. ענינו השמעת חדשות: (ה) אלילים. הוא מלשון אל ולא, ר"ל דבר מבלי תועלת וכן רופאי אליל (איוב ג):
 (ז) הָבוּ. תנו ור"ל תנו בפה ואמרו כמו ולא נתן תפלה (שם א): (ט) חילו. מלשון חיל ורעד:

מצודת דוד

- (ה) והוא עשהו. תקנו על מקומו להיות נקוה במקום אחד:
 (ו) נשתחווה. הוא שטוח כל הגוף בארץ: ונכרעה. הוא כפיפת הראש וקצת הגוף: נברכה. הוא כריעת הברכיים על הארץ: עושנו. המגדל והמרומם אותנו: (ז) עם מרעיתו. שהוא רועה ומנהיג אותנו: ויצאן ידו. ר"ל כמו הרועה הרחמני אשר ינהיג הצאן עם נטיית היד ולא במקל: היום. ר"ל היום ההוא ינהיג אתכם כן כאשר בקולו תשמעו: (ח) אל תקשו לבבכם. להרהר אחרי ה' כמו במי מריבה: כיום. כמו במי מסה במדבר וכפל הדבר במ"ש כי היא היא כמ"ש ויקרא שם המקום מסה ומריבה וגו' (שמות יז): (ט) אשר נסוני. אם היכולת בידי ליתן להם מים כמה שנאמר שם: בחנוני גם ראו פעלי. אפילו אחר שראו פעלי במצרים ועל הים ובמדבר עכ"ז לא האמינו בי וחזרו ובחנו אותי: (י) אקוט בדור. היה לי קטטה באנשי הדור ההוא ואמרתי זהו העם אשר לבבם תועה מאחרי: והם. אחר כל הקטטה לא ידעו הם את דרכי: (יא) אשר נשבעתי. אשר בעבור זה קצפתי עליהם ונשבעתי בחרון אפי שלא יבואו אל מנוחתי זה ארץ ישראל: אם יבואו. ענין שבועה הוא וגם ולא אמר והרי הוא כאדם האומר כך וכך יהיה אם אעשה הדבר הזה וכן אם לדור אכזב (לעיל פט): (ב) בשרו מיום ליום. בכל יום בשרו זה לזה על הישועה חדשה: (ד) על כל אלהים. הם השמש והירח וכל צבא השמים שהיו העובדי גלולים עובדים להם וקבלום לאלוה: (ה) אלילים. כי למול ה' כמוהם כאין: וה'. אבל ה' עשה את השמים וצבאיו בכללו א"כ גם המה מעשי ידי ה': (ז) הָבוּ. תנו ור"ל תנו בפה ואמרו כמו ולא נתן תפלה (שם א): (ט) כבודו ועוֹ: (ח) כבוד שמו. כבוד הראוי לשמו: שאו. סבלו מנחה על הכתף ובואו עמה לחצרותיו כה"מ: (ט) בהדרת קדש. כה"מ המהודר בקדושה: (י) אמרו בגוים. אמרו זה לזה ה' מלך ר"ל עתה הראה מלכותו: אף תכון. ר"ל עתה נראה שאף העולם אתה ה' הכנת לבי תהי נוטה לפול: ידין. הוא הדן את העמים במשפט הישר לפי מדת רחמים: (יא) ישמחו השמים. ענין מליצה הוא על רוב השמחה שתהיה אז בעולם וכן ביום רעה נאמר שמש וירח קדרו (ויאל ב): ירעם. ישמע קול רם לגודל השמחה: ומלואו. הבריות הממלאים אותו:

ו אמר רבי יהודה: אם בן למה מזכירין דברי היחיד בין המרביין לכתלה? שאם יאמר האדם: כך אני מקבל – יאמר לו: כךברי איש פלוני שמעת.

ז בית שמאי אומרים: רבע עצמות מן העצמים, בין משנים בין משלשה. ובית הלל אומרים: רבע עצמות מן הגויה, מרב הבנין או מרב המנין. שמאי אומר: אפילו מעצם אחד.

ח ברשיני תרומה – בית שמאי אומרים: שורין וּשְׁפִין בטהרה, ומאכילין בטמאה. בית הלל אומרים: שורין בטהרה, וּשְׁפִין ומאכילין בטמאה. שמאי אומר: יאכלו צריר. רבי עקיבא אומר: כל מעשיהם בטמאה.

פירוש ברטנורא

ו למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין. כדי לבטל. יחיד שלא עשה שום ב"ד כדבריו והן דחויים ובטלין, למה מזכירין אותן כלל. ומשני, שאם יאמר אדם כך אני מקבל ויתמה כשרואה שאין עושין כקבלתו, יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת ונדרתו דבריו:

ז רובע עצמות. רובע קב של עצמות המת מטמאים באוהל. ופחות [מרובע] אין מטמאין אלא במגע ובמשא אבל לא באהל. וסברי בית שמאי דרובע קב מטמאים ואפילו הן ממותים הרבה: ובית הלל אומרים רובע עצמות מן הגויה. כלומר, מגוף אחד של מת אחד, ולא ממותים הרבה. ואפילו של מת אחד אין מטמאין עד שיחיה ברובע הקב רוב בני דחינו רוב גדול הגוף, או רוב מנין עצמותיו של אדם, ויהיו קב"ה עצמות, שמנין עצמותיו של אדם רמ"ח: אפילו מעצם אחד. אם עצם אחד של מת ממלא רובע קב, מטמא באוהל. והלכה כבית הלל:

ח ברשיני תרומה. בערבי קורין לה כרסנ"א. והם מאכל לגמלים ואין בני אדם אוכלין מהם אלא מדוחק בשנות רעבון. ומפרישין מהם תרומה, הואיל ונאכלים לאדם לפרקים ע"י תרקה. ואינה קדושה כשאר תרומות: שורין. אותן במים: ושפין. על (בשרן) [צ"ל הבשר]: בטהרה. בנטילת ידים, כדין כל שאר אוכלים של תרומה. שסתם ידים שניות הן ופוסלות את התרומה: ומאכילין. לבהמה: בטמאה. ואינו חושש אם מטמא אותן בידים בשעת שמאכילן לבהמה. אבל כל זמן שאינו מאכילן לבהמה, אסור לטמאן בידים: שורין בטהרה. שרייתן במים מכשירתן לקבל טומאה, ואם שורה אותן בטומאה נמצא

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

משנתנו באה להשמיע תשובה אחרת על אותה השאלה שנשאלה במשנה הקודמת. **אמר רבי יהודה: אם בן – מאחר שיחיד ורבים הלכה כרבים, למה מזכירין דברי היחיד בין המרביין לכתלה** – ויש גורסים: לבטל. כלומר שזוהי התשובה: לא כדי לסמוך על דברי היחיד אלא כדי לבטלם, **שאם יאמר האדם: כך אני מקבל** – מקובלני מרבתי שכן היא ההלכה, ולא כפי פוסק בית הדין, **יאמר לו** – אפשר יחא לומר לו: **כךברי איש פלוני שמעת** – שהוא יחיד, אבל דבריו נדרתו על ידי הרבים החולקים עליו, והלכה כמותם.

בארנו את המשנה לפי פירוש הראב"ד, רבי יהודה שואל אותה השאלה שנשאלה במשנה הקודמת: למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין? ותשובתו היא: כדי לבטל. כפי שהבאנו בבאורנו לעיל. וכן מבואר בתוספות שאנן וב"מלאכת שלמה" בשם ר' יהוסף אשכנזי.

ברם, יש מפרשים דברי רבי יהודה כפי הגירסה שלפנינו: אם בן למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה – כלומר שרבי יהודה שואל על דברי המשנה הקודמת: אם בן – אם הטעם שמזכירים דברי היחיד בין המרובים הוא משום שאפשר שיפסוק בית דין כאותו יחיד, למה מזכירין דברי היחיד בין המרובים לבטלה – כלומר במקום שדברי היחיד דחויים ובטלים, דחינו שלעולם לא יוכל בית דין לפסוק כדברי היחיד, כגון בדברים שפשט איסורם בכל ישראל, שאפילו בית דין אחרון גדול בחכמה ובמנין מן הראשונים אינו יכול לעקור ולהתירם (לשיטת הראב"ד: ולשיטת הרמב"ם – דווקא בדברים שגזרו בית דין כדי לעשות טיג). למה איפוא באלו מזכירים דברי היחיד שהם לבטלה לגמרי? אלא הטעם הוא, שאם יאמר האדם: כך אני מקבל וכ' – כמו שבארנו במשנה (רמב"ם: "תפארת ישראל"; עיין ברטנורא "תוספות יום טוב"; ועיין "מלאכת שלמה" בשם הראב"ש).

באור משנה ז

המשניות ז-א עוסקות בהלכות שבהן שמאי חולק על בית שמאי, היינו על תלמידיו. משנתנו דנה ברובע הקב של עצמות מת, ששינוי (אהלות ב, א), שמטמאים באוהל. **בית שמאי אומרים: רבע עצמות מן העצמים** – מכל מיני עצמות של מתים, **בין משנים בין משלשה** – בין משני מתים ובין משלושה ויותר, מטמאים טומאת אוהל, שכל מה שנמצא אתם באהל נטמא. ברם, פחות מרובע הקב אינם מטמאים אלא במגע ובמשא. **ובית הלל אומרים: רבע עצמות מן הגויה** – אין רובע עצמות מטמאים, אלא אם כן הם מגוף אחד, אבל אם הם משני מתים אינם מטמאים, **מרב הבנין או מרב המנין** – רוב בנין הוא שתי שוקים וירך אחת, שכן כל הבנין הוא שתי השוקיים והירכיים

והצלעות והשררה; ורוב מנין הוא מאה ועשרים וחמישה עצמות, שכל מנין האברים שבגוף הוא מאתיים וארבעים ושמונה; וסוברים בית הלל, שרוב בנין הגוף או רוב מנין האברים, מטמאים טומאת אוהל, אף על פי שאין בהם רובע; ואילו רובע קב מטמא באהל, אף על פי שאין שם לא רוב בנין ולא רוב מנין, ובלבד שיהיו בו עצמות יותר מאחד; וזהו שאמר: "מרב הבנין או מרב המנין", כלומר: מרוב. ולא כל רוב. ברם, עצם אחד, אף על פי שהוא גדול כל כך שיש בו רובע קב, אינו מטמא באוהל (המאירי). **שמאי אומר: אפילו מעצם אחד** – רובע הקב אפילו מעצם אחד מטמא באוהל. ויש גורסים: "בעצם אחד" או "עצם אחד", כלומר אפילו עצם אחד שיש בו רובע הקב מטמא טומאת אוהל (המאירי). והלכה כבית הלל.

באור משנה ח

כרשינים הם ציץ צמח מספוא ממשפחת הקטניות (וויק"י), שעיקרם מאכל בהמה, אלא שראויים הם בשעת הדחק גם למאכל אדם, ולפיכך מפרישים מהם תרומה. ברם, אין מזהירים על שמירת טהרתן של כרשיני תרומה כמו שמוזהרים על תרומה שהיא מאכל אדם. ונחלקו תנאים במשנתנו, כיצד נגהים בכרשיני תרומה. משנה זו שנויה במסכת מעשר שני פרק ב משנה ד.

ברשיני תרומה – כפי שבארנו לעיל, **בית שמאי אומרים: שורין** – אותם במים, **ושפין** – משפשפים אותם על בשר הגוף, **בטהרה** – בידים טהורות, כלומר שנטול ידי תחילה, כבכל תרומה, לפי שסתם ידים פוסלות את התרומה. ויש מפרשים: שפין – שמשפשפים אותם בידים להסיר קליפתם. **ומאכילין** – אותם לבהמה, **בטמאה** – בלי נטילת ידים תחילה, שאינו חושש לטמא אותם בידים בשעה שמאכילם לבהמה. אבל כל זמן שאינו מאכילם לבהמה, אסור לטמאם בידים, ולכן כשהוא בא לנגוע בהם כדי לשרותם או לשפשפם, יטול ידי תחילה, גזירה שמא יאכלם בלי נטילת ידים, או שמא יגע בתרומה שהיא מאכל אדם. **בית הלל אומרים: שורין בטהרה** – שהשרייה במים מכשירתם לקבל טומאה, ואם שורה אותם בטומאה נמצא הכשרם וטומאתם באים כאחד. ולפיכך צריך ליטול ידי קודם שרייתם שיהא היכר שהם תרומה, **ושפין ומאכילין בטמאה** – גם בשביל לשפשפם אינו צריך נטילת ידים, ומותר לטמאם, שיש בו היכר שעוסק בכרשינים שהם מאכל בהמה. **שמאי אומר: יאכלו צריר** – "צריר" לשון יובש, כלומר יאכלו ביובשם, שלא ישיריה אותם במים כלל, כדי שלא יוכשרו לקבל טומאה. **רבי עקיבא אומר: כל מעשיהם בטמאה** – גם לשרותם מותר בלי נטילת

ט הפורט סלע ממעות מעשר שני – בית שמאי אומרים: בכל הסלע מעות. ובית הלל אומרים: בשקל כסף ובשקל מעות. רבי מאיר אומר: אין מחללין כסף ופרות על הכסף; וחכמים מתירין.
י הפורט סלע של מעשר שני בירושלים – בית שמאי אומרים: בכל הסלע מעות. ובית הלל אומרים: בשקל כסף ובשקל מעות. הדנים לפני חכמים אומרים: בשלשה דינרים כסף, ובדינר מעות. רבי עקיבא אומר: בשלשה דינרים כסף, וברכיעית כסף ברכיעית מעות. ורבי טרפון אומר: ארבעה אספרי כסף. שמאי אומר: יניחנה בחנות ויאכל כנגדה.

פירוש ברטנורה

הכשרן וטומאתן באים כאחד. וזה בלבד אסורים בית הלל, משום היכר כדי שידעו שהן תרומה: ואכלו צריד. לשון יובש. כמו צריד של מנחות, שהוא מקום של מנחות שלא הגיע שם שמן. אף כאן יאכלו יבשים שלא יתא עליון משקה בשעת אכילה, כדי שלא יהיה ניכר שהוכשרו לקבל טומאה: כל מעשריהם בטומאה. ואפילו השרייה. והלכה כבית הלל:

ט הפורט סלע ממעות מעשר שני. מי שיש לו מעות נחשת של מעשר שני ובא לפרוטן בסלע כסף להעלות לירושלים מפני משאו הדרך: בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות. אם בא לפרוטן, יכול הוא לפרוט כולו, ונותן מעות בשביל כל הסלע: ובית הלל אומרים. לא יפרוט אלא חציין. שכשיבוא לירושלים יהיה צריך לפרוט מיד לקנות צרכי סעודה, ואם ירוצו הכל אצל שולחני לפרוט ויקרו הפרוטות, ונמצא מעשר שני נפסד. לפיכך ישא פרוטות עמו להוציא במקצת, ולכשיכלו יפרוט בכסף שבידו מעט מעט. שקל הוא חצי סלע: אין מחללין כסף ופירות על כסף. מי שיש לו חצי דינר כסף של מעשר, ופירות של מעשר שוים חצי דינר, לא יצרפם יחד לחללם על דינר: וחכמים מתירין. כבהאי גוונא על ידי צירוף פירות, כיון שאין לו אלא חצי דינר כסף. אבל לחלל דינר כסף, ופירות שוין דינר, על חצי סלע שהוא שני דינרין, מודים חכמים שאין מחללים. והלכה כחכמים:

י הפורט סלע של מעשר שני בירושלים. שהיה מחליף סלע שבידו ונוטל פרוטות להוציאם לצרכי סעודה מעשר: בית שמאי אומרים. אם בא להחליף כל הסלעים שבידו במעות יחליף. ובית הלל אומרים, לא יחליף אלא חציין. שמה לא ישהה בעיר עד שיוציא את כולו, ויפקידם בעיר עד רגל אחר, והפרוטות מתעפשות. ואם יחזור ויחליפם בסלעים נמצא שולחני משתכר שתי פעמים ומעשר שני נפסד: הדנים לפני חכמים. שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי: בשלשה דינרים כסף ובדינר מעות. הסלע הוא ארבעה דינרים, וכשבא להחליף הסלע לא יקח אלא בדינר אחד פרוטות, ושלשה דינרים יהיו כסף: וברכיעית כסף ברכיעית מעות. בדינר רביעי של כסף לא יקח אלא ברכיעית מעות של נחשת ושלשה חלקים כסף, שנמצא לוקח

משניות מבוארות – קהתי

הפורט סלע של מעשר שני בירושלים – הבא לפרוט סלע של כסף בשביל לקבל מעות של נחושת, כמו שבארנו לעיל, בית שמאי אומרים: בכל הסלע מעות – יכול הוא ליטול מעות של נחושת כנגד כל הסלע, אף על פי שאינו צריך להוציא כולו בבת אחת (רמב"ם; ברטנורה). ויש מפרשים: צריך הוא לפרוט את כל הסלע, שלא יודקק בכל פעם לשולחני ויצטרך לשלם לו דמי חילופים ויפסיד המעשר (הר"ם). ובית הלל אומרים: בשקל כסף ובשקל מעות – לא יטול מעות של נחושת אלא כנגד שקל, שהוא מחצית הסלע, שמה לא יוציא כולו ויפקידן עד הרגל הבא, והפרוטות יתעפשו. הדנים לפני חכמים – התלמידים שהיו יושבים ודנים לפי רבותיהם, והם: שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניא בן חכניאי (גמרא סנהדרין יז, א), אף הם סוברים כהלל, שלא יפרוט את כל הסלע במעות של נחושת, אבל הם אומרים: בשלשה דינרים כסף, ובדינר מעות – לא יטול מעות של נחושת אלא כנגד דינר אחד, שהוא רבע הסלע, אבל כנגד שלשת רבעי הסלע יטול מטבעות של כסף. רבי עקיבא אומר: בשלשה דינרים כסף, וברכיעית כסף ברכיעית מעות – גם הדינר הרביעי לא יפרוט כולו במעות של נחושת אלא רביעית שבו בלבד (^{1/16} מהסלע). ויש מפרשים.

שהדינר הרביעי יפרוט חציו בכסף וחציו במעות של נחושת (הרמב"ם; האב"י; המאירי); ולפי פירוש זה, דעת רבי עקיבא היא, שיטול פרוטות נחושת כנגד שמינית הסלע, שהוא חצי דינר. וכן כותב הרמב"ם (בפירושו למשנתנו): "ורביעית הוא רובע השקל. והוא חצי דינר". ורבי טרפון אומר: ארבעה אספרי כסף – כנגד הדינר הרביעי יטול ארבעה אספרי כסף, והשאר מטבעות נחושת. יש אומרים שהדינר הוא חמישה אספריים, וסובר רבי טרפון שלא יפרוט במעות אלא חמישית הדינר (^{1/20} מהסלע). ויש אומרים, שאספר הוא "מעה", היינו ששית הדינר ודעת רבי טרפון היא, שיטול פרוטות נחושת כנגד שליש הדינר (^{1/12} מהסלע). הרמב"ם כותב: "אספר הוא מעה בלשון יוון, ואינו יודע כמה אספרים יש בסלע". שמאי אומר: יניחנה בחנות ויאכל כנגדה – לא יפרוט את הסלע במעות כלל, שמה ישכח ויעשה אותן חולין (ירושלמי), אלא יניח את הסלע בידי החנווני ויקבל כנגדה צרכי אוכל עד שתכלה. והלכה כבית הלל (ענין באורנו למשנה מעשר שני ב, ט).

ידים, שהואיל ועיקרה מאכל בהמה הם אין גוזרים בהם כלל. והלכה כבית הלל.

באור משנה ט

משנה זו הובאה כאן, כנראה, אגב המשנה שלאחריה השייכת לסידרת ההלכות, שבהן שמאי חולק על בית שמאי ("מלאכת שלמה"). שתי המשניות הללו שנויות במסכת מעשר שני פרק ב (משניות ח-ט).

הפורט סלע ממעות מעשר שני – מי שיש לו מעות נחושת של מעשר שני, שצריך להעלות לירושלים, והוא בא להחליפן בסלע כסף, כדי להקל על משאו בדרך לירושלים, בית שמאי אומרים: בכל הסלע מעות – אם יש לו מעות נחושת כנגד סלע, מותר לו להחליפן, בסלע כסף, שהרי אינו צריך בפרוטות נחושת עד שיגיע לירושלים. ובית הלל אומרים: בשקל כסף ובשקל מעות – לא יחליף אלא חציין של מעות הנחושת בשקל כסף, שהוא חצי סלע, וחציין ישאיר בידו, שהרי כשיבוא לירושלים יצטרך מיד לפרוטות, לקנות צרכי אוכל, ואם הכל ירוצו לשולחני לפרוט סלעים, יתייקרו המעות, ונמצא מעשר שני מפסיד. לפיכך יקח עמו פרוטות לצרכי קניותיו הראשונות (ענין באורנו למעשר שני ב, ח). רבי מאיר אומר: אין מחללין כסף ופרות על הכסף – מי שיש בידו משל מעשר שני חצי דינר כסף, ופירות ששוים חצי דינר, אסור לו לצרפם יחד ולחללם (לפדותם) על דינר שלם, שסובר רבי מאיר: אסור לחלל כסף מעשר שני על כסף אחר ואפילו על ידי צירוף פירות. ונחכמים מתירין – שההואיל ואין הפירות שווים אלא חצי דינר מותר לו לצרף להם חצי דינר כסף ולחללם על דינר שלם. ברם, אם הפירות שווים דינר, לא יחללם עם הכסף שבידו על כסף אחר, אלא מחלל כל אחד בפני עצמו; כיצד? היו לו משל מעשר שני דינר כסף ופירות ששוים דינר, ורוצה לצרפם ולחללם על חצי סלע, אף חכמים מודים שאין מחללים. והלכה כחכמים.

באור משנה י

במשנה הקודמת היה מדובר במי שהוא מחוץ לירושלים, ובא לצרף מעות נחושת של מעשר שני בסלע כסף, כדי שיהא לו קל להעלותו לירושלים. משנתנו עוסקת במי שהעלה לירושלים סלע של מעשר שני, והוא בא לפרוט את הסלע בפרוטות נחושת, כדי לקנות בהן צרכי סעודה.

יֵא כָּסָא שֶׁל פְּלָה שְׁנִטְלוּ חֲפוּיוֹ – בֵּית שְׁמַאי מְטַמְּאִין, וּבֵית הֶלֶל מְטַהְרִין. שְׁמַאי אָמַר: אִף מִלְּבָן שֶׁל כָּסָא – טָמֵא. כָּסָא שֶׁקִּבְעוּ בְּעֶרְבָה – בֵּית שְׁמַאי מְטַמְּאִין, וּבֵית הֶלֶל מְטַהְרִין. שְׁמַאי אָמַר: אִף הָעֵשׂוֹי בָּהּ.
יב אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁחֲזָרוּ בֵּית הֶלֶל לְהוֹרֹת בְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי: הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמְרָה: מַת בְּעָלִי – תִּנְשָׂא; מַת בְּעָלִי – תִּתְּנִיבָם. וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: לֹא שָׁמְעֵנוּ אֶלָּא בְּבָאָה מִן הַקָּצִיר בְּלִבָּד. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית

פירוש ברטנורא

מעות אחד ממשע עשר בסלע בלבד: ארבעה אספרי כסף. הדינר חמשה אספרי, ומטבע הוא בארץ יון שעד היום קורין לו אספרו. נמצא הסלע עשרים אספרו. כשהוא מחלל דינר יחללנו על ארבעה אספרו כסף ואספרו אחד נחשת. נמצא לוקח נחושת אחד מעשרים בסלע בלבד: יניחנה בחנות ויאכל כנגדה. לא יחלל כלל על פרוטות, שמה ישכח ויעשה אותן חולין. אלא יניח הסלע אצל החנוני ויאכל כנגדה עד שתכלה. והלכה בדברי בית הלל בלבד: **יֵא שְׁנִטְלוּ חֲפוּיוֹ**. רבותי פירשו מלשון חפי פותחת (שבת דף פ"א), שהם חשינים הבולטים מן המפתחות שנוהגים לעשות בארץ ישמעאל, אף כאן רגילים לעשות בכסא של כלה כמין שינים בולטים כדי שישמכו עליה. ורמב"ם פירש, חפיו, פיתוחין וציריון שעושים מעצים או מאבנים ומדביקין אותן בכסא הכלה: **בית שמואי מטמאים**. דאכתי חזי לשיבה: **ובית הלל מטהרין**. דלא חזי לכלה, והוי כנשבר: **אף מלבן הכסא טמא**. כלומר אף מלבן הכסא בפני עצמו בלא הכסא ובלא חפיו טמא. כל שכן שהכסא בלא חפיו טמא. מלבן, צורת לבנה מרובעת עושין על הכסא ויושבין עליו: **כסא שקבעו בעריבה**. הביא כסא ממקום אחר וקבעו בעריבה דרך ישיבתו. ועריבה אינה טמאה מדרס, דחזיא ללישה ולא לישב עליה: **בית שמואי מטמאין**. דלא בטל כסא לגבי עריבה: **ובית הלל מטהרין**. ממדרס, דבטל כסא לגבי עריבה. אבל כסא העשוי בנוף העריבה עצמה, מודו בית שמואי לבית הלל דטהור: **שמואי אומר**. אף כסא העשוי בעריבה עצמה טמא מדרס:

יב אלא בבאה מן הקציר. כמעשה שהיה שהלכו בני אדם לקצור חטין וגשכו נחש לאחד מהן ומת, ובאה והודיעה בב"ד ושלחו ומצאו כדבריה. ולא התירו אלא דוגמתו שיהא הדבר קרוב, אבל ממדינת הים אינה נאמנת: **אלא בחזרה**. מעשה שהיה כך היה, והוא הדין לשאר מקומות: **שאיין האחיזי נכנסין**.

משניות מבוארות – קהתי

הם, שאינו מקבל טומאת מדרס. והלכה בבית הלל.

באור משנה יא

כתוב בתורה (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא, וכל הכלי אשר ישב עליו יטמא..." – פרשה זו באה ללמדנו, כי הזב הוא אב הטומאה, והוא מטמא משכב ומושב, וכן מרכב (שם שם, ט), ועושה גם אותם אב הטומאה, לטמא אדם וכלים (שם שם, ה-ו). ולמדנו חכמים, שהזב מטמא את המשכב והמושב והמרכב בחמש דרכים: עומד, יושב, שוכב, נתלה, ונשען (וב"ב ד, ט). השם הכולל לאלו חמש הדרכים הוא "מדרס". כלים שאינם ראויים לשכיבה או לישיבה, או לרכיבה, או שאינם מיוחדים לכך, אינם מיטמאים במדרס. משנתנו דנה בשני סוגי כסאות, כפי שיבואר, אם מקבלים הם טומאת "מדרס", ושניה היא במסכת כלים (פרק כב משנה ד).

כָּסָא שֶׁל פְּלָה שְׁנִטְלוּ חֲפוּיוֹ – טבלת המושב של הכסא, והמשענת שבו לגבי ולידים, וכן חלקים אחרים שהם לנוחיות הישיבה ולנוי הכסא – כל אלה נקראים "חיפויים", כלומר ציפויי של הכסא; ובאה המשנה ללמד שכסא של כלה, שניטלו ממנו החיפויים, היינו המשענת והקישוטים, ואינו ראוי יותר לתפקידו – אם ישב עליו הזב, או עמד או נשען עליו, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה), **בֵּית שְׁמַאי מְטַמְּאִין** – את הכסא טומאת מדרס, שאף על פי שאינו ראוי לישיבת כלה, עדיין שם כסא עליו, שכן ראוי הוא לישיבה לסתם בני אדם. **וּבֵית הֶלֶל מְטַהְרִין** – שהוראיל ואינו ראוי עוד לשמש "כסא של כלה", הריהו כאילו נשבר, ובטל ממנו שם "כסא" בכלל, ולפיכך אינו מיטמא במדרס. **שְׁמַאי אָמַר: אִף מִלְּבָן שֶׁל כָּסָא** – המסגרת, ששמים עליה טבלת המושב, ובה קבועות הרגלים, נקראת "מלבן" הכסא; וסובר שמואי שאפילו ניטלו כל החיפויים ולא נשאר בו אלא הרגלים והמסגרת בלבד; ויש מפרשים: אף מלבן של כסא – שיצא מבית האומן, ועדיין לא עשו לו חיפויים, **טָמֵא** – מקבל טומאת מדרס, שמכל מקום ראוי הוא לישיבה בדוחק. **כָּסָא שֶׁקִּבְעוּ בְּעֶרְבָה** – לקח אדם כסא, ששימש לישיבה, וקבעו בתוך עריבה שלשים בה עיסה, כדי לשים עליו קמח או חתיכות בצק, **בֵּית שְׁמַאי מְטַמְּאִין** – שלדעתם אין הכסא בטל לגבי העריבה, ולכן הוא מיטמא במדרס. **וּבֵית הֶלֶל מְטַהְרִין** – את הכסא מטומאת מדרס, לפי שבטל כסא לגבי העריבה, והרי העריבה אינה מקבלת טומאת מדרס, לפי שאינה מיוחדת לישיבה או לשכיבה, אלא ללישה. **שְׁמַאי אָמַר: אִף הָעֵשׂוֹי בָּהּ** – אפילו כסא העשוי מתחילתו בתוך העריבה ולא היה מעולם כסא לישיבה (ולפי הרמב"ם, שנעשה עם העריבה מעץ אחד) מיטמא הוא במדרס. ברם, בית שמואי אינם מטמאים אלא בכסא שהיה משמש לפני כן לישיבה, אבל בכסא העשוי בתחילה בעריבה, מודים

באור משנה יב

מכאן ועד סוף פרקנו שנויות ארבע הלכות שבהן חזרו בית הלל מדרתם, וקבלו דבריהם של בית שמואי. בהקדמה לפירוש המשניות כתב הרמב"ם: "והטעם שהצריכו לכתוב דעת איש אחד, ואחר כך חזרו הוא מן הדעת ההיא, כגון שאמרו: "בית שמואי אומרים כך, ובית הלל אומרים כך וכך; וחזרו בית הלל להורות בדברי בית שמואי" – כדי להודיען אהבתם האמת והגברת הצדק והאמונה, שהרי אלו האנשים הנכבדים, החסידים, הנדיבים, המופלגים בחכמה, כשראו דברי החולק עליהם טובים מדבריהם, ועינו נכון – הודו לו וחזרו לדעתו; כל שכן שאר האנשים, בראותם האמת נוטה עם בעל מחלוקתם – יהיו כמו כן נוטים לאמת ואל יקשו עורף. והזו דברי הכתוב: "צדק צדק תדרוך" (דברים טז, כ). ועל זה אמרו חכמים: "הווי מודה על האמת", רצונם לומר: אף על פי שתוכל להציל נפשך בטענות תוכחתיות, כשתדע שהם אמת דברי חברך, אשר טענתך עליו גלויה (ונראית יותר נכונה) מפני חולשתו, או מפני יכלתך להטעות האמת – חזור לדבריו והריב נטוש".

אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁחֲזָרוּ בֵּית הֶלֶל לְהוֹרֹת בְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי: הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה מִמְּדִינַת הַיָּם – משנה זו שנויה ביבמות פרק טו (משניות א-ג): "האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, שלום בינו לבינה ושלום בעולם", ובאה האשה ממדינת הים, וְאָמְרָה – לבית דין: **מַת בְּעָלִי** – התירוני להינשא, **תִּנְשָׂא** – מתירים לה להינשא, שמאמינים לה; וכן אם אמרה: **מַת בְּעָלִי** – ואין לו בנים, **תִּתְּנִיבָם** – מתירים לה להתייבם לאחי בעלה; ואף על פי שהחזקה באשת איש, ואין לה עדים שמת בעלה, מכל מקום משום תקנת עגונות הקילו חכמים להאמין לה, שכן חזקה על אשה שלא תינשא עד שיוברר לה שמת בעלה, כי חוששת היא שמה יבוא בעלה לאחר שתינשא, ונמצאת מקלקלת עצמה, שתיאסר על בעלה הראשון ועל זה, ותפסיד כתובתה, ויהיו בניה ממזרים, כדין אשת איש שנישאה לאחר. מכאן אמרו חכמים: האשה נאמנת לומר שמת בעלה. **וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים: לֹא שָׁמְעֵנוּ** – שאשה שאמרה "מת בעלי", שיתירו להינשא, **אֶלָּא בְּבָאָה מִן הַקָּצִיר בְּלִבָּד** – כמעשה שהיה, שהלכו עשרה בני אדם לקצור חטים, נשכו נחש לאחד מהם ומת, ובאה אשתו והודיעה לבית דין, ושלחו ומצאו כדבריה. באותה שעה אמרו: האשה שאמרה: מת בעלי – תינשא; מת בעלי – תתייבם" (יבמות קטז, ב); ולא התירו חכמים אלא בכגון זה שהיה הדבר סמוך לעיר, ואין חשש שמה האשה תשקר. אבל אשה שבאה ממדינת הים אינה נאמנת. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: אַחַת הַבָּאָה מִן הַקָּצִיר, וְאַחַת הַבָּאָה מִן הַיָּמִינִים, וְאַחַת**

שְׁמַאי: אַחַת הַבָּאָה מִן הַקְצִיר, וְאַחַת הַבָּאָה מִן הַזֵּיתִים, וְאַחַת הַבָּאָה מִמְּדִינַת הָיִם; לֹא דִבְרוּ בְּקִצְרֵי אֶלָּא בַּהוֹנָה. חֲזֵרוּ בֵּית הַלֵּל לַהוֹרוֹת בְּבֵית שְׁמַאי. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: תִּנְשֹׂא וְתַטֵּל כְּתֻבָּתָהּ. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: תִּנְשֹׂא וְלֹא תַטֵּל כְּתֻבָּתָהּ. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: הִתְרַתְּם אֶת הָעֵרֶוָה הַחֲמוּרָה, לֹא תַתִּירוּ אֶת הַמָּמוֹן הַקָּל? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל: מְצִינוּ שְׂאִין הָאֲחִים נִכְנָסִין לְנִחְלָה עַל פִּיהָ. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: וְהֲלֹא מִסְפֵּר כְּתֻבָּתָהּ נִלְמַד, שֶׁהוּא כּוֹתֵב לָהּ: שֵׁאֵם תִּנְשֹׂא לְאַחֵר תַּטֵּל מָה שֶׁכָּתוּב לִיךָ. חֲזֵרוּ בֵּית הַלֵּל לַהוֹרוֹת בְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי.

יג מִי שֶׁחֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חֲרִין – עוֹבֵד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמוֹ יוֹם אֶחָד; דִּבְרֵי בֵּית הַלֵּל. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: תִּקְנַתְּם אֶת רַבּוֹ, וְאֶת עַצְמוֹ לֹא תִקְנַתְּם; לִשְׂאָ שִׁפְחָה אֵינוֹ יָכוֹל, בֶּת חֲרִין אֵינוֹ יָכוֹל; לִבְטָל? וְהֲלֹא לֹא נִבְרָא הָעוֹלָם אֶלָּא לְפִרְיָהּ וּרְבִיָּהּ, שֶׁנֶּאֱמָר (ישעיה מו, יח): "לֹא־תְהוֹוֶה בְּרָאָה, לְשִׁבְתָּ יִצְרָה". אֶלָּא מִפְּנֵי תַקְוִן הָעוֹלָם, כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חֲרִין, וְכוֹתֵב שָׁטֵר עַל חֲצִי דָמָיו. חֲזֵרוּ בֵּית הַלֵּל לַהוֹרוֹת בְּבֵית שְׁמַאי.

יד כָּלִי חֶרֶס מְצִיל עַל הַפֶּל, בְּדִבְרֵי בֵּית הַלֵּל. וּבֵית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ מְצִיל אֶלָּא עַל הָאֲכָלִין, וְעַל הַמִּשְׁקִין, פִּירוּשׁ בֵּרְטִנּוּרָא

לנחלת בעלה, ודרמנא אמר על פי שני עדים. וגבי נשואים רידה הוא דאקילו משום עיגונה: מספר כתובתה. מנוסח שהתקינו לכתוב בשטר כתובה: כשתנשאי לאחר. וחזי היא נישאת וא"כ תטול כתובתה:

יג מִי שֶׁחֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חֲרִין. כגון עבד של שני שותפים ושחררו אחד מהן. אי נמי, שקבל רבו ממנו חצי דמיו ושחרר חציו באותן הדמים: תקנתם את רבו. שאינו חסר כלום: לישא שפחה אינו יכול. מפני צד עדות שבו: בת חרין אינו יכול. מפני צד עדות שבו: כופין את רבו ועושהו בן חרין. והוא הדין אם היה עבד של מאה שופין ואחד מהם שחררו, שכופין את כולם לשחררו:

יד כָּלִי חֶרֶס מְצִיל עַל הַפֶּל. כלי חרס המוקף צמיד פתיל מציל על כל מה שבתוכו כשהוא באוהל המת, ולא יטמא כל מה שבתוכו, דכתיב (במדבר י"ט) וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא, הא יש עליו צמיד פתיל מהור הוא ומה שבתוכו, לא שנא כלים ולא שנא אוכלין ומשקין. ובכלי חרס

משניות מבוארות – קהתי

"שחציו עבד וחציו בן חרין."

מִי שֶׁחֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חֲרִין – כגון שהיה עבד כנעני של שני שותפים, ושיחררו אחד מהם; או שהיה עבדו של אחד, וקיבל רבו מחצית דמיו, ושיחרר חציו באותם הדמים, עוֹבֵד אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמוֹ יוֹם אֶחָד; דִּבְרֵי בֵּית הַלֵּל – שעל ידי כך נמצא העבד חציו ברשות רבו וחציו ברשות עצמו. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי – לבית הלל: תִּקְנַתְּם אֶת רַבּוֹ – דאגתם לרבו שלא יפסיד, וְאֶת עַצְמוֹ לֹא תִקְנַתְּם – אבל את העבד עצמו לא תיקנתם, שהרי לִשְׂאָ שִׁפְחָה – כנענית, אֵינוֹ יָכוֹל – שחציו בן חרין, והוא אסור בשפחה כנענית; ולישא בֶּת חֲרִין אֵינוֹ יָכוֹל – שחציו עבד, ואסור לו בבית חורין. לִבְטָל – מלישא אשה? וְהֲלֹא לֹא נִבְרָא הָעוֹלָם אֶלָּא לְפִרְיָהּ וּרְבִיָּהּ, שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא־תְהוֹוֶה בְּרָאָה, לְשִׁבְתָּ יִצְרָה" – לא ברא ה' את הארץ להיות תהוה מאין יושב, אלא לשבת יצרה, שיפרו וירבו בה ויהיה בה ישוב של בני אדם. אֶלָּא מִפְּנֵי תַקְוִן הָעוֹלָם – שלא ייבטל העבד מפריה ורביה, כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חֲרִין – גמור, וְכוֹתֵב – העבד לרבו, שָׁטֵר עַל חֲצִי דָמָיו – על מחצית דמי שוריו, כפי מה שהוא שווה לימכר בשוק. חֲזֵרוּ בֵּית הַלֵּל לַהוֹרוֹת בְּבֵית שְׁמַאי – שקיבלו בית הלל את דבריהם של בית שמאי.

באור משנה יד

כתוב בתורה בענין מת המטמא באוהל (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו, טמא הוא", ודרשו חכמים: בכלי חרס הכתוב מדבר, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, לפיכך אם "אין צמיד פתיל עליו", היינו שאין עליו מגופה המהודקת היטב, המת מטמא באוהל. אבל אם יש צמיד פתיל עליו, הרי הוא טהור. משנתנו דנה בכלי חרס שיש צמיד פתיל עליו ובתוכו מאכלים וכלים.

כָּלִי חֶרֶס מְצִיל עַל הַפֶּל – כלי חרס טהור המוקף צמיד פתיל, היינו שיש עליו מכסה מחובר ומהודק היטב, כמו שבארנו לעיל, הוֹאֵל וְאֵינוֹ מִקְבֵּל טוֹמָאָה מִגִּבּוֹ, מִגֵּן הוּא עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ שֶׁלֹּא יִיטָמָא, כִּגְוֹן חֲבִית טַהוֹרָה שֶׁל חֶרֶס שֶׁהִיָּתָה בְּאוֹהֶל שֶׁהִמָּת מוֹטֵל בּוֹ וּבְתוֹכָהּ אוֹכְלִים אוֹ כְּלִים שׁוֹנִים (כלי עץ או מתכת). ויש צמיד פתיל עליה, כל מה שבתוכה טהור, שכלי חרס טהור חוצץ בפני הטומאה,

הַבָּאָה מִמְּדִינַת הָיִם – בין שהיא באה מן הקציר, בין שבאה מן המסיק של זיתים, ואפילו באה ממדינת הים, הרי היא נאמנת; לֹא דִבְרוּ – חכמים בְּקִצְרֵי אֶלָּא בַּהוֹנָה – שמעשה שהיה כך היה, והוא הדין לשאר המקומות (וש"י). בגמרא (יבמות קסז, ב) מובאת ברייתא: "אמרו להם בית שמאי לבית הלל: לדבריהם אין לי אלא קציר חייטי; קציר שעורים מניין? ואין לי אלא קוצר; בוצר, מוסק, גודר, עודר – מניין? אלא מעשה שהיה בקציר, והוא הדין לכולם; אף כאן מעשה שהיה באותה מדינה, והוא הדין לכולן". חֲזֵרוּ בֵּית הַלֵּל לַהוֹרוֹת בְּבֵית שְׁמַאי – שאף הבאה ממדינת הים נאמנת לומר: מת בעלי, ומתירים לה להינשא. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: תִּנְשֹׂא וְתַטֵּל כְּתֻבָּתָהּ – כיון שמתירים לה להינשא, הרי היא מקבלת את כסף כתובתה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: תִּנְשֹׂא וְלֹא תַטֵּל כְּתֻבָּתָהּ – שלעניין ממון אינה נאמנת עד שתביא עדים. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי – לבית הלל: הִתְרַתְּם אֶת הָעֵרֶוָה הַחֲמוּרָה – הרי הודיתם לנו שמוותרת היא להינשא, ומאחר שהאמתם לה לענין איסור איש, שהוא איסור חמור של עריות, לֹא תַתִּירוּ אֶת הַמָּמוֹן הַקָּל – היאך לא תאמינו לה בענין גביית כתובתה, שאינו אלא ענין קל של ממון? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל: מְצִינוּ שְׂאִין הָאֲחִים נִכְנָסִין לְנִחְלָה עַל פִּיהָ – אמנם מצינו, שבענין ממון אין מאמינים לה, שהרי אין האחים זכאים לירש את נכסי בעלה על סמך עדותה שהוא מת; ומכאן שלא האמינוה אלא לענין נישואין, משום תקנת עגונות, אבל לענין ממון צריכים שני עדים, שכתוב (דברים יט, טו): "על פי שני עדים... יקום דבר"; הלכך תינשא ולא תיטול כתובתה. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: וְהֲלֹא מִסְפֵּר כְּתֻבָּתָהּ נִלְמַד – מנוסח שטר הכתובה יש ללמוד, שתיטול כתובתה, שֶׁהוּא כּוֹתֵב לָהּ – שהרי הבעל כותב לה: שֵׁאֵם תִּנְשֹׂא לְאַחֵר תַּטֵּל מָה שֶׁכָּתוּב לִיךָ – ומאחר שמתירים לה להינשא לאחר, הריהי זכאית לקבל את כסף הכתובה. חֲזֵרוּ בֵּית הַלֵּל לַהוֹרוֹת בְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי – שאף על פי שאין האחים נכנסים לנחלה של בעלה על פי עדותה, מכל מקום כיון שהתירוה להינשא הרי היא גובה כתובתה.

באור משנה יג

משנה זו שניה במסכת גיטין (פרק ד משנה ה), והיא עוסקת בדיו של עבד כנעני

וְעַל פְּלִי חָרָם. אֲמָרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל: מִפְּנֵי מָה? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמֵא עַל גֵּב עִם הָאָרֶץ, וְאֵין כָּלִי טָמֵא חוּצָין. אֲמָרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל: וְהֲלֹא טַהֲרָתָם אֲכָלִים וּמִשְׁקֵין שִׁבְתוּכוֹ? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: כִּשְׁטַהֲרָנוּ אֲכָלִים וּמִשְׁקֵין שִׁבְתוּכוֹ, לְעֶצְמוֹ טַהֲרָנוּ; אֲבָל כִּשְׁטַהֲרָתָ אֶת הַפְּלִי, טַהֲרָתָ לָךְ וְלֹא. חֲזֹרוּ בֵּית הַלֵּל לְהוֹרוֹת בְּדַבְרֵי בֵּית שְׁמַאי.

פ ר ק ש נ י

א רבי חנינא סגן הפהנים העיד ארבעה דברים: מימיהם של פהנים, לא נמנעו מלשרוף את הפשר שנטמא בולד פירוש ברטנורא

הכתוב מדבר, דכתיב וכל כלי פתוח, כמו שנטמא דרך פתחו ואינו מטמא דרך גבו: אינו מציל אלא על אוכלין ומשקין ועל כלי חרס. אבל על שאר כלים אינו מציל כדמפרש ואיל: מפני מה וכו' מפני שהוא טמא על גב עם הארץ. שכל הנמצא אצל עמי הארץ בין כלים בין אוכלים ומשקין כולן בחזקת טמאין, לפי שאינם בקיאים בהלכות טומאה וטהרה וחושבין על טמא שהוא טהור: ואין כלי טמא חוצץ. אין מציל מפני הטומאה אלא כלי טהור בלבד, אבל כלי טמא אינו מציל על מה שבתוכו, וכלים של עם הארץ הואיל ובחזקת טמאים הן אינן מצילין: לעצמו טיהרנו. לעם הארץ לבדו טיהרנו, ולא חיישנו דלמא אתי חבר לאשתמושי בהו, שהרי הם בדלים ממנועם ובלאו הכי נמי כל מאכלם טמא, הלכך אוכלין ומשקין וכלי חרס שאין להם טהרה במקור, כשהיו בתוך צמיד פתיל של כלי עם הארץ אמרנו להו טהורים הן, וישתמשו בהן הן שמוחזקין כליהם בחזקת טהורים, ואין לחוש שמא ישאל החבר מהו וישתמש בהו, שהרי הן אצלו בחזקת טמאים ואין להם טהרה עולמית. אבל בכלי שטף דאיכא למיחש שמא ישאל החבר מהו ויטבילם וישתמש בהם בלא הזהר שלישי ושביעי, שלא ידע שנטמאו באוהל המת, וחושב דטבילה בעלמא סגי להו להצילה מטומאה שנטמאין אנב עם הארץ, והיינו דתנן טהרת לך ולו, דאתי חבר לאשתמושי בהו, הלכך עשו דין שוה לכל, ואמרו דאין כלי שטף נצול בצמיד פתיל לא בשל חבר ולא בשל עם הארץ. ואם באו לגזור שלעולם כלי חרס של עם הארץ לא יציל בצמיד פתיל לפי שהוא בחזקת טמא ואין כלי טמא מציל, לא היו עמי הארצות מקבלין מהו, לפי שהן סבורים שהן בקיין ושומרים כליהם בטהרה וכלים שלהם מצילין:

ב א רבי חנינא סגן הפהנים העיד. מלשרוף את הפשר שנטמא בולד הטומאה. בולד של ולד קאמר. הבשר שהוא שלישי שנטמא בולד של ולד כלומר שנגע בשני ונעשה הוא שלישי, לא נמנעו מלשרפו עם הבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לטומאה. וכשנגע זה הבשר שהיה מתחילה שלישי בבשר שנטמא באב הטומאה, חזר להיות שני, שהרי נגע בראשון ונעשה שני, ונמצא שהוסיפו לו טומאה על טומאתו, דמעיקרא שלישי והשתא

משניות מבוארות – קהני

טמא, ולא הציל עליהם מפני טומאת המת, כפי שאמרנו לעיל, והרי טעונים הם הזאה בשלישי ובשביעי. חזרו בית הלל להורות בדברי בית שמאי – שכלי חרס המוקף צמיד פתיל, אינו מציל אלא על האוכלים ועל המשקים ועל כלי חרס, אבל כלי שטף שבתוכו טמאים הם.

בארנו משנתנו (לפי הרמב"ם והמאירי) אף בכלי חרס של חבר, שלדעת בית שמאי גזורים עליו משום כלי חרס של עם הארץ. אבל יש מפרשים, שלא מדובר כאן אלא בכלי חרס של עם הארץ, אבל בכלי חרס של חבר הכל מורים שהוא מציל (הר"ש; הרא"ש; עיין "תוספות יום טוב").

ב א ו ר מ ש נ ה א

שלוש המשניות הראשונות בפרקנו עוסקות בארבע הלכות, שהעיד עליהן רבי חנינא סגן הכהנים. משנתנו שניה במסכת פסחים (פרק א משנה ו), וכבר בארנו שם, שיש דרגות בטומאה: טומאת המת היא אבי אבות הטומאה. כל המיטמא מחמת המת, בין אדם בין כלים, נקרא "טמא מת", והוא אב הטומאה. ויש עוד אבות הטומאה. כגון השרץ המת, הנבילה, הזב, המצורע ועוד (עיין מסכת כלים פרק א). הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה. ואין ראשון לטומאה מטמא אלא אוכלים ומשקים; ואם נגע אוכל בראשון לטומאה הרי זה נעשה שני לטומאה, והלכה היא ששני לטומאה עושה שלישי לטומאה בתרומה, ושלישי עושה רביעי לטומאה בקודש. כל הדרגות שלמטה מאב הטומאה נקראות "ולד הטומאה". אב הטומאה נקרא טומאה חמורה, הואיל ומטמא אדם וכלים; ולד הטומאה נקרא טומאה קלה, שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים בלבד, כפי שכבר הזכרנו למעלה.

רבי חנינא סגן הפהנים – היינו סגן הכהן הגדול (הסגן היה ממונה למלא מקומו של הכהן הגדול, אם יאירע בו פסול ביום הכיפורים; וכן היו לו תפקידים מיוחדים על ידי הכהן הגדול). העיד ארבעה דברים – לפני החכמים: העדות הראשונה היא: מימיהם של פהנים – כל ימי עבודתם במקדש, לא נמנעו – הכהנים, מלשרוף את הפשר – בשר הקודש של הקרבנות, שנטמא בולד הטמא – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בבשר שנטמא בשני לטומאה ("ולד הטומאה"). שנעשה הבשר שלישי לטומאה, ולא נמנעו מלשרוף בשר זה יחד עם הפשר שנטמא באב הטמא – ונעשה ראשון לטומאה, אף על פי שמוסיפין טמא על טמא – שכן הבשר שהיה שלישי נגע עכשיו בבשר שהוא ראשון, ונעשה שני לטומאה, שהואיל ונטמא

בדברי בית הלל – הסוברים, שכלי חרס מציל בין על אוכלים ומשקים בין על כלים שונים שבתוכו. ובית שמאי אומרים: אינו מציל אלא על האכלין, ועל המשקין, ועל פלי חרס – אבל כלים אחרים שבתוכו טמאים. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל: מִפְּנֵי מָה – כלים אחרים טמאים? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמֵא עַל גֵּב עִם הָאָרֶץ – שכל הנמצא אצל עם הארץ, בין כלים בין אוכלים ומשקים, כולם בחזקת טמאים, לפי שאינם בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, וחושבים על טמא שהוא טהור; ומכאן שאם כלי חרס זה נמצא בידי עם הארץ, בחזקת טמא הוא, ואין פלי טמא חוצץ – בפני הטומאה, ואינו מציל על מה שבתוכו, ואגב כלי חרס של עם הארץ גזור על כלי חרס בכלל, ואפילו הוא בחזקת טהור. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל – לבית שמאי: וְהֲלֹא טַהֲרָתָם אֲכָלִים וּמִשְׁקֵין שִׁבְתוּכוֹ – ואם הכלי בחזקת טמא הוא, כיצד הוא מציל על האוכלים ועל המשקים? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי – לבית הלל: כִּשְׁטַהֲרָנוּ אֲכָלִים וּמִשְׁקֵין שִׁבְתוּכוֹ, לְעֶצְמוֹ טַהֲרָנוּ – לעם הארץ עצמו טהרנו, ולא לחבר שהוא בקי בהלכות טומאה וטהרה ונזהר בהן, ומתוך כך אינו משתמש ממילא באוכלים ומשקים של עם הארץ, שבחזקת טמאים הם; וכן אינו שואל ממנו כלי חרס, הואיל ואינו יכול לטהרו מטומאתו, שכן כלי חרס טמא אין לו תקנה אלא שבירה (עיין ויקרא יא, לג). לפיכך יכולנו לטהר אוכלים ומשקים וכלי חרס שבתוכו, שאם הוא בידי עם הארץ, הרי לא ישתמשו בהם אלא עמי הארץ בלבד. אֲבָל כִּשְׁטַהֲרָתָ אֶת הַפְּלִי – את שאר הכלים, מלבד כלי חרס, טַהֲרָתָ לָךְ וְלֹא – לחבר ולעם הארץ כאחד, שהרי כלים אלו, הקרויים "כלי שטף", הואיל ואפשר להטבילם ולטהרם מטומאתם, רגיל החבר לשאול מעם הארץ, שכן מטבילים ומשתמש בהם; ואין חוששים, שמא נטמאו בטומאת מת, וצריכים הזאה ממי אפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי, שנאמן עם הארץ לומר שלא נטמאו בטומאת מת. לפיכך, אם נאמר, שכלי חרס מציל על כלי השטף שבתוכו, הרי כשיבוא חבר לשאול מעם הארץ כלים אלו, יאמר עם הארץ שלא נטמאו בטומאת מת, שכן לדעתו כלי חרס טהור הציל עליהם, ויסתפק החבר בטבילתם בלבד כדי לטהרם מטומאתם; ובאמת נטמאו כלים אלו באוהל המת, לפי שכלי החרס, שהיו בתוכו, הוא

הַטְּמֵאָה, עִם הַבֶּשֶׁר שֶׁנִּמְצָא בָּאֵב הַטְּמֵאָה, אֵף עַל פִּי שְׁמוֹסִיפִין טְמֵאָה עַל טְמֵאָתוֹ. הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא: מִימֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים, לֹא נִמְנָעוּ מִלְהַדְלִיק אֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּפְסַל בְּטָבֹל יוֹם, בְּגֵר שֶׁנִּמְצָא בְּטֵמָא מֵת, אֵף עַל פִּי שְׁמוֹסִיפִין טְמֵאָה עַל טְמֵאָתוֹ.

בְּ אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים: מִיָּמֵי לֹא רָאִיתִי עוֹר יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מִדְּבָרָיו לְמַדְנֹה, שֶׁהַמִּפְשִׁיט אֶת הַבְּכוֹר וְנִמְצָא מְרֻפָּה, שְׂאִיאוֹתוֹ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרוֹ. וְחֻכָּמִים אֹמְרִים: "לֹא רָאִינוּ" אֵינוֹ רָאִיָּה, אֲלָא יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה.

ג אֵף הוּא הָעֵיד עַל כָּפָר קָטָן שֶׁהָיָה בְּצַד יְרוּשָׁלַיִם, וְהָיָה בּוֹ זָקֵן אֶחָד, וְהָיָה מְלֹוָה לְכָל בְּנֵי הַכָּפָר וְכוּתֵב בְּכֵתֵב פִּירוּשׁ בִּרְטִנּוּרָא

שֶׁנִּי, וְאֶעֱפ"כּ לֹא נִמְנָעוּ מִלְשַׁרְפוֹ עִם חֲמוֹר מִמֶּנּוּ, דְּהוּאִיל וְאֵף זֶה הִקְלָ לְשִׁרְפָה עוֹמֵד לֹא חָשׂוּ אִם מִטְּמָאִים אוֹתוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָיָה. וְאֶעֱפ"כּ שֶׁאֵין אוֹכֵל מִטְּמָא אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּטוֹמַת אוֹכֵלִים טָמֵא הוּא, הוּא טָמֵא וְאֵין מִטְּמָא אוֹכֵל כִּיּוֹצֵא בּוֹ, מ"מ רִבֵּן גִּזְרוּ שִׁדְיָה אוֹכֵל מִטְּמָא אוֹכֵל: חֲשֵׁמֶן. שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּפְסַל בְּטָבֹל יוֹם הוּא שְׁלִישִׁי לְטוֹמַאָה, דְּטָבֹל יוֹם הוּא פּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה מִן הַתּוֹרָה וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ שְׁלִישִׁי: בְּגֵר שֶׁנִּמְצָא בְּטֵמָא מֵת. הָאֵי נֵר שֶׁל מִתְכָּת הוּא וְלֹא שֶׁל חֶרֶם. דְּכָל כֹּלִים חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶם שֶׁנִּגְנְעוּ בְּטוֹמַת מֵת נִעְשׂוּ כְּמוֹתָהּ, אִם אֵב אֵב וְאִם רֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן, דְּכִתִּיב (בְּמִדְבָּר י"ט) בַּחֲלָל חֶרֶם, וּדְרָשִׁין חֶרֶם הָרִי הוּא כַּחֲלָל, שֶׁהַחֶרֶם שֶׁנִּגְנַע בְּמֵת נִעְשָׂה אֵבִי אֲבוֹת כְּמֵת עֲצָמוֹ. וְכִשְׁנֵעַ בְּטֵמָא מֵת שֶׁהוּא אֵב, נִעְשָׂה גַם כֵּן הַחֶרֶם אֵב. וְכָל שֶׁאֵר כֹּלִים כַּחֲרֵי לֵדִין זֶה, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶם. נִמְצָא הֵנָּה שֶׁל מִתְכָּת שֶׁנִּגְנַע בְּטֵמָא מֵת נִעְשָׂה אֵב הַטְּמֵאָה. וְהִשְׁתָּא הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא עַל דְּבָרֵי ר' חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים, שֶׁהָיָה ר' חֲנִינָא לֹא הִתִּיר אֲלָא לְהַחֲזִיר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁנִּי, וְר"ע הִתִּיר לְהַחֲזִיר הַשְּׁלִישִׁי רֹאשׁוֹן, שֶׁהִשְׁמֵן שֶׁנִּפְסַל בְּטָבֹל יוֹם שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי, כְּשֶׁמְדַלֵּקִין אוֹתוֹ בִּגְרָם שֶׁנִּמְצָא בְּטֵמָא מֵת שֶׁהֵנָּה עֲצָמוֹ נִעְשָׂה אֵב כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ נִמְצָא שְׁחוֹר הַשְּׁלִישִׁי לְהוֹיֵת רֹאשׁוֹן, וְאֶעֱפ"כּ לֹא נִמְנָעוּ, דְּהוּאִיל וְיֵשׁ שֶׁם טוֹמַאָה עָלָיו לֹא חִישִׁינָה לֵיהּ וּמוֹתֵר לְהוֹסִיף בִּידֵים:

בְּ לֹא רָאִיתִי עוֹר יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה. לְאַחַר שֶׁהוֹפֶשֶׁט אֵם נִמְצָאָה טְרִיפָה. אֶעֱפ"כּ שֶׁפֶּסֶל זֶה הָיָה בּוֹ קוֹדֶם הַפֶּשֶׁט, הוּאִיל וְלֹא נִיכָר אֲלָא לְאַחַר הַפֶּשֶׁט: שֶׁהַמִּפְשִׁיט אֶת הַבְּכוֹר וְנִמְצָא טְרִיפָה. הָאֵם קָמ"ל ר' עֲקִיבָא, דֹּאפִּילוּ בְּכוֹר בְּעַל מוֹם הִנְשַׁחט בְּמִדְיָה עַל מוֹמוֹ וְלֹא הִתִּיר הַכְּתוּב אֲלָא בִּאֲכִילָה כְּדִכְתִּיב (דְּבָרִים ט"ז) בְּשַׁעֲרֵי תֹאכֲלֶנּוּ, אֲבָל אִם מֵת, עוֹר אֲסוּר וְטַעֲמִין קְבוּרָה, וְאִשְׁמַעֲיִין ר"ע דְּהוּכָא דְּלֹא הוּכַר טְרִפּוֹתָיו עַד לְאַחַר הַפֶּשֶׁט, הִתִּירוּ שְׁחִיטָתוֹ וְהַפֶּשֶׁט לְעוֹרוֹ כִּאִילוֹ נִזְרַק דָּמוֹ בְּמִקְדָּשׁ: יֵאוֹתוֹ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרָיו. וְאֵינוֹ נִשְׂרָף: אֵין לֹא רָאִיתִי רֹאִיָּה. שְׂמָא לֹא אִירַע בִּימָיו שִׁימְצָא טְרִיפָה לְאַחַר הַפֶּשֶׁט, וְאִם אִירַע וְשִׁרְפוֹתוֹ הוּא לֹא רָאָה: אֲלָא יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה. הוּאִיל וְקוֹדֶם הַפֶּשֶׁט בָּא. וְהִלְכָה כִּר"ע בְּכוֹר בְּעַל מוֹם כְּשֶׁהִתִּירוֹ מוֹמָתָה. אֲבָל לֹא הִתִּירוֹ מוֹמָתָה לֹא. וְהִלְכָה כְּחֻכָּמִים בְּכוֹר תָּמִים, דְּכִשֵּׁר בְּקוֹרָה וְעוֹר בְּשִׁרְפָה:

ג וְכוּתֵב בְּכֵתֵב יָדוֹ. שֶׁנֶּר חוֹב עַל הַלּוֹה: וְאַחֲרֵים חוֹתָמִים. עִידִים כְּשֵׁרִים הָיוּ חֲתוּמִים עַל הַשֶּׁטֶר: וְהִתִּירוֹ. וְאֶעֱפ"כּ שְׁכוּתֵב הַשֶּׁטֶר הוּא הַמְלֹוָה, וְנִגְנַע

משניות מבוארות – קהתי

חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים, בְּמַסַּכְת זְבָחִים מִתְחִילָה הַמְשַׁנָּה: "כָּל הַקִּדְשִׁים (עוֹלָה אוֹ חֲטָאֹת אוֹ אֲשָׁם) שֶׁאִירַע בָּהֶם פְּסוּל קוֹדֶם לְהַפְשֵׁט (קוֹדֶם שֶׁהוֹפֶשֶׁט הָעוֹרֹת מֵהֶן) – אֵין עוֹדוּתֵיהֶם לְכַהֲנִים (אֲלָא נִשְׂרָפִים הֵם עִם הַבֶּשֶׁר); לְאַחַר הַפֶּשֶׁט – עוֹדוּתֵיהֶם לְכַהֲנִים (שֶׁהַפֶּסֶל שֶׁאִירַע לְאַחַר הַהַפֶּשֶׁט, אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הָעוֹר).

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים: מִיָּמֵי לֹא רָאִיתִי עוֹר – שֶׁהוֹפֶשֶׁט מִבְּהֵמַת הַקִּדְשִׁים, יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה – לְהִישָׁרֵף יַחַד עִם הַקֶּרֶבֶן שֶׁאִירַע בּוֹ פְּסוּל, אֲלָא נִתֵּן הוּא לְכַהֲנִים; וְאֵף כְּשֶׁהַפֶּסֶל הָיָה כְּבוֹר בְּקֶרֶב קוֹדֶם שֶׁהוֹפֶשֶׁט הָעוֹר, אִם לֹא נוֹדַע עָלָיו עַד לְאַחַר הַהַפֶּשֶׁט, הָעוֹר נִתֵּן לְכַהֲנִים. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מִדְּבָרָיו – שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים לְמַדְנֹה, שֶׁהַמִּפְשִׁיט אֶת הַבְּכוֹר וְנִמְצָא טְרִיפָה – שֶׁלֹּא נוֹדַע טְרִפּוֹתָיו אֲלָא לְאַחַר הַהַפֶּשֶׁט, שְׂאִיאוֹתוֹ – שִׁיחֵנוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרוֹ – כְּלוֹמֵר שֶׁנִּתֵּן הָעוֹר לְכַהֲנִים וְאֵינוֹ נִשְׂרָף. רַבִּי עֲקִיבָא בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁאִפִּילוּ בְּכוֹר שֶׁנִּמְצָא בּוֹ מוֹם וְשׁוֹחֲטִים אוֹתוֹ חוּץ לְמִקְדָּשׁ, – אֵף שֶׁלֹּא הִתִּירוּ הַכְּתוּב אֲלָא בִּאֲכִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיַן הַבְּכוֹר (דְּבָרִים טו, כֹּא-כֵב): "וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֶּסַח אוֹ עוֹר כָּל מוֹם רָע, לֹא תִזְכְּחוּ לָהּ אֱלֹהֶיךָ. בְּשַׁעֲרֵי תֹאכֲלֶנּוּ..." אֲבָל אִם הַבְּכוֹר מֵת, עוֹרוֹ אֲסוּר וְטַעֲמִין קְבוּרָה, – מְכָל מְקוֹם הוּאִיל וְלֹא נוֹדַע שֶׁהָיָה טְרִיפָה עַד לְאַחַר שֶׁהַפֶּשֶׁט הָעוֹר, הוֹתֵר הָעוֹר עַל יְדֵי שְׁחִיטַת הַבְּכוֹר, כִּאִילוֹ נִזְרַק דָּמוֹ בְּמִקְדָּשׁ (בְּרִשְׁתוֹ). וְחֻכָּמִים אֹמְרִים: "לֹא רָאִינוּ" אֵינוֹ רָאִיָּה – כְּלוֹמֵר מְדַבְּרֵי רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים אֵין לְלַמּוֹד לְלוֹם, שֶׁהָיָה הוּא אֹמֵר "לֹא רָאִיתִי", וְאֵין לְהַבִּיא רֹאִיָּה מִזֶּה שֶׁלֹּא רָאָה, שֶׁאִפְשָׁר שֶׁלֹּא אִירַע בִּימָיו, שִׁימְצָא הַקֶּרֶבֶן פְּסוּל לְאַחַר הַהַפֶּשֶׁט; אוֹ שֶׁאִירַע וְשִׁרְפוֹתָיו הָעוֹר, וְדִרְךְ מִקְרָה לֹא רָאָה רַבִּי חֲנִינָא שִׁימְצָא לְהִישָׁרֵף, אֲלָא יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה – אִם נִמְצָא הַקֶּרֶבֶן פְּסוּל, אֵף עַל פִּי שֶׁהוֹפֶשֶׁט הָעוֹר קוֹדֶם שֶׁנִּדְּעַ עַל פִּסּוּלוֹ, הָעוֹר יִישָׁרֵף.

ב א ו ר מ ש נ ה ג

מִשְׁנֵתוֹ מִמְשִׁיכָה בְּדִבְרֵים שֶׁהָיָה רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים.

אֵף הוּא – רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים, הָעֵיד עַל כָּפָר קָטָן שֶׁהָיָה בְּצַד יְרוּשָׁלַיִם, וְהָיָה בּוֹ זָקֵן אֶחָד, וְהָיָה מְלֹוָה לְכָל בְּנֵי

ב א ו ר מ ש נ ה ב

מִשְׁנֵתוֹ שְׁנִיָּה בְּמַסַּכְת זְבָחִים (פֶּרֶק יב מִשְׁנֵה ד), וְזוֹ הִיא עֲדוּת שְׁנִיָּה שֶׁל רַבִּי

יְדוֹ, וְאַחֲרֵיהֶם חוֹתְמִים; וְכֹא מַעֲשֵׂה לִפְנֵי חֻכְמִים וְהַתִּירוֹ. לִפִּי דִרְכָּךְ אֶתָּה לְמֹד, שֶׁהָאִשָּׁה פוֹתֶכֶת אֶת גְּטָהּ וְהָאִישׁ פוֹתֵב אֶת שׁוּבְרוֹ, שְׁאִין קִיּוֹם הֵגֵט אֶלָּא בְּחוֹתְמָיו. וְעַל מַחֲטָא שְׁנִמְצָאָת בְּבִשָּׁר, שֶׁהִסְפִּין וְהִיָּדִים טְהוֹרוֹת וְהַבִּשָּׁר טָמֵא; וְאִם נִמְצָאָת בְּפָרֶשׁ – הִפְלָ טְהוֹר.

ד שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים אֲמֹר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לִפְנֵי חֻכְמִים בְּפָרֶם בִּיבְנָה: עַל בִּיצָה טְרוּפָה, שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל גְּבִי יָרֵךְ שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁהִיא חֲבוּרָה; וְאִם הָיְתָה בְּמִין כּוֹבֵעַ – אֵינָה חֲבוּרָה. וְעַל שִׁבְלַת שֶׁבֶקְצִיר וְרֹאשָׁה מְגִיעַ לְקָמָה, אִם נִקְצְרָת

פירוש ברטנורא

בעדותו: שהאשה כותבת את גיטתה. ועדים כשרים חתומים בו: את שוברה. שטר מחילה שמחלה לו אשתו על כתובתה: שאין קיום הגט אלא בחותמיו. העדים החתומים על הגט הם עיקר סבת קיום הגט, הלכך כשהעדים כשרים חתומים בו כשר ואע"פ שהוא כתב יד האשה: ועל מחט. שידוע בה שנממאת במת, ונמצאת בבשר הקודש כשחתכו אותו בעורה וספק אם נגע בה הסכין והאדם, אם לאו. הסכין והאדם טהורין, דספק טומאה ברשות הרבים היא, שהעורה דין רשות הרבים יש לה לענין טומאה, וספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור: והבשר טמא. דודאי נגע בו טומאה. ומתניתין איירי בבהמת קדשים שהעבירה בנהר סמוך לשחיטתה ועדיין משקה טופח עליה, שהוכשר הבשר לקבל טומאה כאותן המים. דאי לאו הכי לא היה הבשר טמא, ואע"פ שרוחצים אותו בבית המטבחים בעורה, דכל משקה בית מטבחיא דכן, ואין מכשירין את הבשר לקבל טומאה. ואי קשיא הויאך הבשר טמא והידים טהורות, והלא אוכלין טמאין מטמאין את הידים מדרבנן. הא לא קשיא מיד, דק"ל אין טומאת ידים במקדש, שכשגזרו על טומאת ידים לא גזרו בה במקדש:

ד כרם. שהיו יושבין שורות שורות של חכמים ככרם זו הנטועה שורות שורות של גפנים: על ביצה טרופה בקערה, שנתערבה החלבון והחלמון יחד ונתונה על גבי הירק, ונגע טבול יום בביצה, אע"פ שהיא חולין, דאין שיד תרומה בביצה, ומכאן יום אינו פוסל בחולין, אפ"ה הוי חבור ונפסל הירק כאילו נגע בו: אם היה במין כובע. שנתפחה הביצה ונעשת כמין כובע על הירק וחלולה תחתיה: שובלת שבקציר. שיר בקצירתו שובלת אחת שלא קצר, וראש אותה שובלת מגיע לקמה: אם נקצרה. אם אותה שובלת נקצרת עם הקמה, הרי היא של בעל הבית, שהקמה מצילתה, דלא קרינן בה לא תשוב

משניות מבוארות – קהתי

המחט בצואה שבמעי הבהמה; הפל טהור – אף הבשר טהור, שהרי המחט לא נגעה בבשר; ואין הפרש עצמו חוזר ומטמא את הבשר מתורת משקה טמא שמטמא אוכלים, לפי שסורח הוא, ויוצא מכלל משקה (המאירי). – והרי זו עדות רביעית של רבי חנינא טג הכהנים.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים אֲמֹר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לִפְנֵי חֻכְמִים בְּפָרֶם בִּיבְנָה – ישיבת החכמים ביבנה מכונה בשם "כרם", לפי שהיו יושבים שורות שורות, ככרם זה הנטוע שורות שורות של גפנים. ואלו הם שלושת הדברים שאמר רבי ישמעאל: א. על ביצה טרופה – שהחלבון והחלמון מעורבים זה בזה, שְׁהִיא נְתוּנָה – שאם היא נתונה בקדירה, עַל גְּבִי יָרֵךְ שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁהִיא חֲבוּרָה – לענין טומאה, ואם נגע טבול יום (ענין באור משנה א בפרקנו) בביצה, אף על פי שהיא חולין, וטבול יום, שהוא שני לטומאה, אינו פוסל בחולין, מכל מקום הייך של תרומה נפסל, כאילו נגע בו, הוואיל ומחוברת הביצה לירק. וְאִם הָיְתָה – הביצה, בְּמִין כּוֹבֵעַ – שנתפחה הביצה מחמת הבישול, ונעשתה כמין כובע על הירק, אֵינָה חֲבוּרָה – לפי שיש חלל תחת הביצה, והנוגע בביצה אינו כנוגע בירק; ומכאן, שאם נגע בה טבול יום, אינו פוסל את הירק. ב. וְעַל שִׁבְלַת שֶׁבֶקְצִיר – מי שקצר שדהו, והשאיר שובלת אחת שלא נקצרה, כגון שנשמטה מן המגל, וְרֹאשָׁה מְגִיעַ לְקָמָה – והראש של אותה שובלת, כשהיא כפופה, מגיע לקמה, אִם נִקְצְרָת עִם הַקָּמָה – אם שובלת זו יכולה להיקצר בבת אחת עם הקמה הסמוכה לה, דהיינו שיכול הקוצר לתפוס בידו שובלת זו ביחד עם שבלי הקמה הסמוכה ולקצורן כאחת, הֲרִי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבֵּית – ואין לה דין שכחה, שהרי היא עומדת להיקצר יחד עם הקמה, ואין בה משום "לא תשוב לקחתו". וְאִם לֹא – אבל אם אינה נקצרת עם הקמה, הֲרִי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים – שיש לה דין שכחה, שכשם שיש שכחה בעומרים כך יש שכחה בקמה (ענין פאה ה. ב. ג. וְעַל גִּנָּה קִטְנָה שֶׁהִיא מְקַפֶּת עֲרִים – שורות גפנים המודלות על גבי הגדר, אִם יֵשׁ בָּהּ כְּמֵלֶא בּוֹצֵר וְסָלוּ מִכָּאֵן, וּמֵלֶא בּוֹצֵר וְסָלוּ מִכָּאֵן – אם הגינה גדולה, שיש בכל צד כשיעור, שיוכל בוצר הענבים לעמוד שם עם סלו שמכניס בו הענבים, והוא שיעור שתי אמות לכל צד מסביב לגינה, תִּזְרָע – מותר לזרוע את הגינה, ואין בזה משום כלאי הכרם, ובלבד שירחיק הזרע מן הגפנים

הַכֶּפֶר וְכוֹתֵב בְּכֶתֶב יָדוֹ – את שטרי החוב, וְאַחֲרֵיהֶם חוֹתְמִים – ועדים היו חותמים עליהם; וְכֹא מַעֲשֵׂה לִפְנֵי חֻכְמִים וְהַתִּירוֹ – לעשות כן, שאף כשהמלווה כותב את השטר, אם עדים כשרים חתומים עליו, השטר כשר. לִפִּי דִרְכָּךְ אֶתָּה לְמֹד – בדרך אגב אתה לומד מדברי רבי חנינא, שֶׁהָאִשָּׁה פוֹתֶכֶת אֶת גְּטָהּ – האשה עצמה יכולה לכתוב את גיטתה ולמסור אותו לבעלה, שיחתום עליו עדים ויתנו לה לשם גירושין, וְהָאִישׁ פוֹתֵב אֶת שׁוּבְרוֹ – לאחר שפורע לה כתובתה, האשה נותנת לבעלה "שובר" לראיה על פירעון הכתובה, ויכול הבעל עצמו לכתוב את השובר, והאשה חותמת עליו, שְׁאִין קִיּוֹם הֵגֵט אֶלָּא בְּחוֹתְמָיו – שאין הגט מתקיים אלא על ידי העדים החתומים בו (ענין משנה גיטין ב. ה.), ומאחר שחתומים העדים היא העיקר, אין להקפיד בענין כתיבת הגט או כל שטר אחר, וכל מי שיכתוב אותו, ואפילו הנוגע בדברו, הריהו כשר. – זו היתה עדות שלישית של רבי חנינא טג הכהנים. וְעַל מַחֲטָא – שנתפחה בבשר הקודש של הקרבנות, כשחתכו אותו בעורה; וידוע היה שהמחט נטמאה בטומאת מת, וספק אם נגעו בה הסכין והאדם, אם לאו, – והעיד רבי חנינא, שֶׁהִסְפִּין וְהִיָּדִים טְהוֹרוֹת – שהעורה דינה כרשות הרבים, וספק טומאה ברשות הרבים, ספקו טהור, וְהַבִּשָּׁר טָמֵא – אבל הבשר, שהמחט הטמאה ודאי נגעה בו, טמא הוא, ואין הסכין מקבלת טומאה מן הבשר, שאין כלי מקבל טומאה מאוכלין. במפרשים מבואר (על פי הגמרא: פטחים כ. א; חולין לו. ב.), שמדובר כאן בבהמת קדשים שהעבירה בנהר סמוך לשחיטתה, כגון בפרה של שלמים, שהיו נוהגים להעבירה בנהר קדם שחיטה, כדי שיהא עורה, שהוא לבעלים, נוח להפשטה, ולאחר השחיטה עדיין היה משקה טופח עליה, והוכשר בו הבשר לקבל טומאה; שאם לא כן, לא היה הבשר טמא, משום שלא הוכשר לקבל טומאה, שכן דם הקדשים והמים שמשתמשים בהם בעורה אינם מכשירים את הבשר לקבל טומאה (כמבואר להלן במסכתנו ח. ד.). ויש מפרשים, שחיבת הקודש מכשירה את הבשר לקבל טומאה, ולכן הבשר טמא, אף על פי שלא הוכשר במשקה (ענין "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"). ואין להקשות, הויאך הבשר טמא והידים טהורות, והלא אוכלים טמאים מטמאים במגע את הידים מדברי סופרים? שכן בזמן שגזרו חכמים על טומאת ידים לא גזרו עליה במקדש, ומכאן שאין טומאת ידים במקדש (גמרא פטחים יט. א.). וְאִם נִמְצָאָת בְּפָרֶשׁ – אם נמצאה

עם הקמה – הרי היא של בעל הבית; ואם לאו – הרי היא של עניים. ועל גנה קמנה שהיא מקפת ערים, אם יש בה כמלא בוצר וסלו מכאן, ומלא בוצר וסלו מכאן – תזרע; ואם לאו – לא תזרע. שלשה דברים אמרו לפני רבי ישמעאל, ולא אמר בהם לא אסור ולא התר; ופרשן רבי יהושע בן מתיא: המפס מרסא בשבת, אם לעשות לה פה – חיב; ואם להוציא ממנה לחה – פטור. ועל הצד נחש בשבת, אם מתעסק שלא ישכנו – פטור; ואם לרפואה – חיב. ועל לפסין אירונות, שהן טהורות באהל המת וטמאות במשא הזב; רבי אלעזר בן צדוק אומר: אף במשא הזב טהורות, מפני שלא נגמרה מלאכתן.

פירוש ברטנורה

לקחתו: ואם לאו. הרי זו שכחה והוא לעניים: ערים. חמש גפנים הנטועות ומודלות ושוכבות על גבי כלונסות או על גבי גדר קרויות ערים, לשון על ערש יצועי: אם יש בה כמלא בוצר וסלו. אם הגינה גדולה כשיעור שיעמוד בה בוצר הענבים עם סלו שמכנים הענבים לתוכו כשהוא מלקט הענבים מכל צדדי הערים: תזרע. הגינה. והוא שירחיק הורע מן הגפנים כדי עבודת הכרם שהם ששה מפחים לכל רוח, וזרע השאר: ואם לאו. שאין הגינה גדולה כל כך: לא תזרע. ואע"פ שמרחיק כדי עבודת הכרם. מפני שהורע נראה עם הכרם כאילו הם כלאים: ה' ופרשן רבי יהושע. אימתי חיב ואימתי פטור: אם לעשות לה פה חיב. משום בונה: ואם להוציא ממנה ליהא פטור. דמלאכה שאינא צריכה לגופה היא, שהפתח היא המלאכה, וזו אינה צריכה להיות לה פתח מעכשיו, ואין כאן אלא איסורא דרבנן ומשום צערא לא גזור, והו פטור ומותר: אם מתעסק שלא ישכנו פטור. דאינו צריך לגופו של דבר הניצור, ואם היה יודע שיעמוד ולא ישכנו לא היה צד. ובהאי נמי לא גזור רבנן, והו פטור ומותר: לפסין אירונות. כלי חרס סתומים עשויין כמין כדור חלול מבפנים, ולאחר שמלבנים אותו בכבשן חותכים אותו באמצעו והוא נעשה שני כלים: טהורות באוהל המת. כל זמן שלא חתכוהו. דכלי חרס אין מקבל טומאה מגבו, אלא מאוירו, כדכתיב (במדבר י"ט) וכל כלי פתוח, דרך פתחו מיטמא ואינו מיטמא מגבו, והאי אין לו אויר: וטמאות במשא הזב. בטמאות היסט. שאם נתמלטלו או נתנענעו במשא הזב, טמאים, אע"פ שאין להם אויר: מפני שלא נגמרה מלאכתן. דהתיבה שחוטכין אותן באמצען זו היא גמר מלאכתן. ואין הלכה כר' אלעזר בר צדוק. אלא ליבונן בכבשן הוא גמר מלאכתן, הלכך מיטמאות במשא הזב אפילו קודם שחלקן:

משניות מבוארות – קהתי

מתעסק שלא ישכנו – כלומר שאין כוונתו אלא להציל את עצמו שלא ישכנו, ואילו היה יודע שלא ישכנו לא היה צדו, פטור – ומותר, שאף זו מלאכה שאינה צריכה לגופה היא; ואם לרפואה – אבל אם כוונתו לצוד את הנחש, מפני שרוצה להשתמש בו לרפואה, חיב – משום מלאכת הצד. ג. ועל לפסין אירונות – והן קערות של חרס שהיו עושים אותן תחילה כעין כדור חלול מבפנים, וכשהן מתייבשות פותחין אותן ועושים מהן שתי קערות או אילפס וכיסוי עליו, – שלא אמר בהן רבי ישמעאל לא טומאה ולא טהרה. עד שבא רבי יהושע בן מתיא ואמר. שהן טהורות באהל המת – שכל זמן שלא פתחו אותן הרי הן סתומות מכל צד, ולכן אינן נטמאות באוהל המת, שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו, אלא מתוכו, שכתוב בו (במדבר יט, טז): "וכל כלי פתוח" – דרך פתחו מיטמא ואינו מיטמא מגבו, וטמאות במשא הזב – שאם הזב נענען או טלטלן הרי הן טמאות. רבי אלעזר בן צדוק אומר: אף במשא הזב טהורות, מפני שלא נגמרה מלאכתן – שכל זמן שלא פתחו אותן לא נגמרה מלאכתן, ואין עליהן תורת כלי לקבל טומאה. והלכה כתנא קמא. שכן ליבונן בכבשן הוא גמר מלאכתן, הלכך מיטמאות במשא הזב אפילו קודם שחילקן.

כדי עבודת הכרם, שהם ששה טפחים לכל רוח. ואם לאו – שאין הגינה גדולה כל כך, שיוכל לעמוד בכל צד בוצר הענבים עם סלו, לא תזרע – ואפילו כשמרחיק כדי עבודת הכרם, אסור לזרוע בגינה זו, מפני שכל הגינה נראית כעריס אחד, ואם יודע באמצע, יהא נראה הזרע כמחובר עם הכרם, ויש בזה משום איסור כלאים.

באור משנה ה

שלשה דברים אמרו לפני רבי ישמעאל – כלומר שתלמידיו שאלוהו שלוש שאלות, ולא אמר בהם לא אסור ולא התר – לפי שהיה לו ספק בהן, אם לאסור או להתיר, ופרשן רבי יהושע בן מתיא – עד שבא רבי יהושע בן מתיא ובירר את הדברים: א. המפס מרסא בשבת – הפותח בשבת מכה שיש בה מוגלה, כגון שסוחטה בידו או שנוקבה במחט וכיוצא בזה, אם לעשות לה פה – אם כוונתו לעשות פה למכה, כדי שהמכה תשאר פתוחה, חיב – על מעשה זה משום "בונה"; ואם להוציא ממנה לחה – אבל אם לא נתכוון אלא להוציא ממנה עכשיו את המוגלה, כדי להקל על צערו, פטור – ואף מותר לכתחילה, שאף על פי שנעשה פתח ממילא, מכל מקום מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, ואין כאן אלא איסור חכמים, ומשום צער לא גזור. ב. ועל הצד נחש בשבת, אם

אגרות קודש

ב"ה, ערב חה"ס תשרי, תש"כ

ברוקלין.

למסור לכל אנ"ש בתוככי כל ישראל ברכות זמן שמחתנו, ובהתחלתו מבצע ארבע מינים באופן דופרצת לכל ארבע הסוגים דבני ישראל, לאחד אותם ולהלהיבם לתורה ומצוות ופנימיותם, כהוראת רבן של כל ישראל הבעש"ט, שנכנסנו בשנת המאתים להילולא שלו, ויפוצו מעינותיו חוצה וייתי מר מלכא משיחא. חג שמח ולבשורות משמחות,

מנחם שניאורסאהן

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

לכשיבקע. נחוש לו כלומר לא חיישינן לשמא יבקע דאפשר דמסר ליה לשומר: **אין אדם מתנה על שני דברים.** להניח שני עירובין אחד למזרח ואחד למערב שמא אם יבאו שני חכמים אחד למזרח ואחד למערב ולומר לאי זה מהן שארצה אלך למחר לפי שקניית עירוב בין השמשות היא וכשזה בורר למחר אותו שירצה לא סמכין אברירה לומר הוברר שהעירוב לצד חכם זה קנה שביתה אמש אלא על חכם אחד ואינו יודע לאיזה רוח יבא הוא מתנה אם בא למזרח עירובי של מזרח יקנה ואם בא למערב עירובי של מערב יקנה ואילו לכאן ולכאן על שני חכמים במקום שארצה אלך לא דאין ברירה: **והוינן בה.** דקס"ד בין השמשות עדיין חכם לא בא והוא באלכסון ויוכל לבא משתחשך למזרח ולמערב ובא לו לאחד מהן: **מזרח ומערב נמי.** כשתלה זה עירובו בדעת החכם לומר יקנה עירוב לרוח שהחכם בא ליה אין ברירה שמא בין השמשות היה בדעתו של חכם לרוח שכנגדה: **ואמר רבי יוחנן כשכבר בא חכם.** בין השמשות דקנה עירוב לאותו הרוח שכך התנה זה מבעוד יום:

נו עמוד ב. **רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון** אוסרין את היין בשתיה. **אלמא** סובר רבי יהודה שאין ברירה, ולכך גם סובר רבי יהודה שלא היו שופרות לקני חובה, שכאשר יודע שמת אחד מנותני המעות יפסלו כולם מהקרבה, ולא יועיל להוציא ארבעה זוזים ולומר שהתברר שאלו הם מעותיו של המת, כיון שהוא סובר שאין ברירה. דוחה הגמרא: **ממאי** - מהיכן יודעים שזהו טעמו של רבי יהודה, **דילמא שאני התם** - שונה שם המקרה, **בדקתני מעמא** - שהרי אמרו לו את הטעם שחלקו עליו, שכן **אמרו לו לרבי מאיר, אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ונמצא שותה מכלים למפרע** - היאך מותר לשתות משום התנאי שלמחר יפריש את התרומה מהיין, הרי יתכן שיבקע הנוד וישפך היין ולא יוכל להפריש. **ואמר להם** רבי מאיר **לכשיבקע**, שאין לנו לחשוש שיבקע הנוד ולא יוכל להפריש את התרומה, כיון שאפשר ליתנו ביד שומר. ומכל מקום משמע שטעמו של רבי יהודה שאוסר אינו משום שסובר שאין ברירה, אלא משום שחושש שמא יבקע הנוד ולא יוכלו להפריש את התרומה, ואם כן אין להוכיח מדברי רבי יהודה שסובר שאין ברירה.

מוכיחה הגמרא את דעת רבי יהודה ממקום אחר: בהלכות עירוב תחומין נאמר שאדם החפץ שיהא מותר לו לילך בשבת מחוץ לאלפיים אמה מהמקום ששוכנת שם, מניח עירוב [מזון שתי סעודות] בסוף אלפיים אמה ממקום שביתתו, ועל ידי כן נחשב כאילו הוא שבת במקום שהניח את העירוב ומותר לו לילך משם עוד אלפיים אמה. והשומע שיבואו שני חכמים אחד למזרח ואחד למערב ואינו יודע לאיזה מהם ירצה לילך, לדעת רבנן (עירובין לו:), מניח עירוב בשני הצדדים בסוף אלפיים אמה מהיכן ששוכנת, ומתנה ואומר שאם ירצה לילך לחכם שבצד מזרח יקנה שביתה בעירובו שבצד מזרח, ומשם יהא מותר לילך עוד אלפיים אמה, ואם ירצה לילך לחכם שבצד מערב יקנה שביתה במקום שעירב בצד מערב ויהא מותר לילך עוד אלפיים אמה.

אלא יש להוכיח שרבי יהודה סובר שאין ברירה, **מדתני אי** - שם חכם, **דתני אין, רבי יהודה אומר, אין אדם מתנה על שני דברים באחד** - אין אדם יכול להניח עירוב בשני צדדים ולהתנות ולומר שלאיזה צד שירצה לילך מחר, שם יקנה לו עירובו, משום שזמן קניית השביתה במקום העירוב הוא בבין השמשות, ואי אפשר לסמוך לכשיאמר למחרת בשבת שדעתו לילך לצד פלוני, ולומר שאכן הוברר שבבין השמשות נתכוין לקנות צד זה, שכן חוששים שמא בשעת בין השמשות היתה דעתו לילך לצד אחר. **אלא** רק בחכם אחד שבא, ולא ידע בבין השמשות לאיזה צד יבוא החכם, יכול להתנות אם בא חכם למזרח יהיה עירובו למזרח, ואם יבוא למערב יהיה עירובו למערב, **והוינן בה** -

למערב, אבל לבאן ולבאן שיוכל אחר כך לברור לעצמו לאיזה צד הוא רוצה לילך, **לא** מועיל העירוב, כאמור. **והוינן בה** - ושאלנו בזה, **מאי שנא לבאן ולבאן**, באופן שבאים שני חכמים, **דלא** יכול לומר בשבת להיכן רוצה לילך ולברר למפרע שלצד זה קנה עירובו, וזאת משום דאין ברירה, אם כן **למזרח ומערב** - אף כשמתנה על חכם אחד שיבוא ואינו יודע לאיזה צד יבוא, **נמי** נאמר שלא יועיל משום שאין ברירה, כיון שאפשר שבבין השמשות היתה דעתו של החכם לילך לצד האחר ורק עכשיו החליט לילך לצד זה, ומדוע יכול לברר לאיזה צד הוא מערב. **ואמר רבי יוחנן**, שדין הבריייתא נאמר **כשכבר בא חכם** קודם בין השמשות, וכיון שבבין השמשות שהוא זמן קניית העירוב כבר היה החכם באחד מהצדדים אלא שאותו מניח העירוב לא ידע היכן, אין צריך לבוא לדין ברירה, כיון שאותו צד שאליו בא חכם כבר היה מבורר, ורק למחרת נתגלה דבר זה לאיזה צד חל העירוב. נתבאר עד כאן דעת רבי יהודה שאין לסמוך על ברירה, וזהו טעמו לכך שלא היו שופרות לקני חובה, כיון שאם יתערבו מעות כשרים ופסולים לא תועיל תקנה להשליך חלק המעות ולברר בכך שאלו הפסולים. אולם לולי חשש זה, היו מעמידים שופרות אף לקני חובה ואין חשש שיחליפו בין חובה לנדבה שכן אפשר לכתוב על השופרות, וסומכים על הכתיבה שלא יבואו לטעות.

1 וכן לרב יהודה לא קשיא, כי אף שלשיתו דרך רחוקה היא כל
2 שאינו יכול להכנס בשעת אכילה, מכל מקום קמא שרין אף שהוא
3 ראוי לאכול את הפסח בשעת אכילה, דחמא רחמנא דהיה – התורה
4 דחתה אותו מלעשות את הפסח הראשון מגזירת הכתוב, דכתיב
5 (במדבר ט ז) **אִישׁ אִישׁ כִּי יְהִי מָטָא לָנֶפֶשׁ**, ולא פירטה התורה יום
6 מסוים של טומאתו, מי לא עסקינן – האם אין הפסוק עוסק גם
7 באופן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח, ובאופן זה הוא יכול
8 לטבול אחר ההזאה ביום ארבעה עשר ויהיה ראוי לאכול את
9 הפסח בלילה, ואפילו הכי אמר רחמנא ליהדי – ואף על פי כן אמרה
10 התורה שהוא נדרה לפסח שני, ומה יש ללמוד שאף טמא שרץ
11 הדומה לטמא מת בשביעי שלו, דחתה אותו התורה לפסח שני,
12 ומשום כך אמר רב יהודה שאין שוחטים וזורקים על טמא שרץ.
13 במשנתו הובאה שיטת רבי עקיבא שהעומד בחצות יום ארבעה
14 עשר מן המודיעים ולחוץ, פטור מדין דרך רחוקה, הגמרא מביאה
15 ברייתא שנתחדשו בה שני דינים לפי שיטתו: תנו רבנן בברייתא,
16 הנה עומד בחצות יום ארבעה עשר חוץ למודיעים, שזו היא דרך
17 רחוקה לשיטת רבי עקיבא, ויכול ליכנס לעזרה בשעת שחיטה על
18 ידי שימחר לרוץ בסוסים ופגפגים, ויכול הייתי לומר שיהא חייב
19 כרת אם לא עשה כן כדי להגיע לעזרה בשעת שחיטה, תלמוד
20 לומר – מלמדנו הכתוב (שם ט ז), **וְכִדְרָךְ לֹא יִהְיֶה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת**
21 **הַפֶּסַח**, ונכרתה הנפש ההוא מעמיה, כלומר, דווקא מי שלא היה
22 בדרך רחוקה ואף על פי כן חדל מלעשות את הפסח, חייב כרת,
23 ונהלה – ואדם זה העומד בחצות היום מחוץ למודיעים, הלא הנה
24 כדריך רחוקה, ועל כן אין לחייבו כרת.
25 דין נוסף: הנה עומד בחצות יום ארבעה עשר לפני מן המודיעים,
26 שלשיטת רבי עקיבא אינו נמצא בדרך רחוקה, ואין יכול ליכנס
27 מפני גמלים וקרנאות המעקבות אותו מלהכנס, מפני שהם נושאים
28 את בני ביתו ואינו רוצה להשטמ מהם וללכת לבדו, ויכול הייתי
29 לומר שלא יהא חייב כרת כיון שהוא אנוס, תלמוד לומר **וְכִדְרָךְ**
30 **לֹא יִהְיֶה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח**, ונכרתה הנפש ההוא מעמיה, כלומר,
31 אדם שלא היה בדרך רחוקה וחדל מלעשות את הפסח, חייב כרת,
32 והרי אדם זה לא היה כדריך רחוקה, שהרי היה לפני מן המודיעים,
33 והגמלים והקרנאות המעקבים אותו מלהכנס אינם אנוס, כי היה לו
34 להשטמ מבני ביתו וללכת יחידי לעזרה ולשחוט.
35 הגמרא מביאה את דעת רבא הסובר בדעת עולא לעיל (אב)
36 שמעלות השחר עד צאת הכוכבים הוא מהלך חמשה מיל,
37 ומקשה עליהם: אמר רבא, **שִׁיתָא אֶלְפֵי פָּרְסֵי הוּי עֲלָמָא** – ששת
38 אלפים פרסאות הוא העולם, כלומר, זהו שיעור היקף הילוך
39 החמה במשך היום בתוך חלל העולם ממזרח למערב, וסופקא
40 דרקינא אלפא פָּרְסֵי – ועוביו של הרקיע בו מהלכת החמה
41 כשיוצאת לזרוח וכשנכנסת לשקוע, הוא אלף פרסה. תנא נקרא
42 – דבר אחד שאמר רבא ידע אותו ממה שלמד מרבו, והיינו מה
43 שאמר שהעולם הוא ששת אלפים פרסה, ותנא סברא – ודבר אחד
44 שאמר רבא ידע אותו מסברא, והיינו מה שאמר שעובי הרקיע
45 הוא אלף פרסה, שמאחר וידע מרבו שהעולם הוא ששת אלפים
46 פרסה, ידע גם מסברא שעובי הרקיע הוא אלף פרסה.
47 הגמרא מבארת כיצד למד רבא את מידת עובי הרקיע ממידת
48 העולם: רבא סבר לה כי הא דאמר – (כמו שאמר) **רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה**
49 **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (לעיל אב)**, **כְּמָה מַהְלָךְ אָדָם בִּינוּנִי בְּיוֹם** שהיום
50 והלילה שוים בו, עשר פרסאות שהן ארבעים מיל, ומעלות השחר
51 ועד הנץ החמה הוא זמן הילוך של חמשה מילין, וכן משקיפת החמה
52 עד צאת הכוכבים הוא זמן הילוך של חמשה מילין, ובשני זמנים
53 על שווה החמה בעובי הרקיע כשיוצאת לזרוח או כשנכנסת
54 לשקוע, הרי שהילוך החמה בעובי הרקיע הוא זמן הילוך של
55 חמשה מיל, נמצא שמידת עוביו של הרקיע הוא חלק אחד מששה
56 ביום מנץ החמה עד השקיעה, שהרי היום כולו מעלות השחר עד
57 צאת הכוכבים הוא זמן הילוך ארבעים מיל, וכאשר נפחית עשרה
58 מיל שמעלות השחר עד הנץ ומשקיעה עד צאת הכוכבים,
59 נשארים מנץ החמה עד השקיעה שלשים מיל, וחלק אחד מששה

שלשה הוא חמשה מיל שהוא זמן הילוך החמה בעובי הרקיע. לכן
אחר שידע רבא מרבו שהעולם הוא ששת אלפים פרסה, ידע גם
מסברא שעובי הרקיע הוא חלק אחד מששה של העולם, דהיינו
אלף פרסה, שהרי בתוך מהלך שלשים מיל של אדם ומחנץ עד
השקיעה מהלכת החמה את כל העולם, דהיינו ששת אלפים
פרסה, ונמצא שבכל מהלך חמשה מיל של אדם מהלכת החמה
אלף פרסה, וכיון שהילוך החמה בעובי הרקיע מעלות עד הנץ
ומהשקיעה עד צאת הכוכבים הוא מהלך חמשה מיל לאדם, אם
כן הולכת החמה אז אלף פרסה, ונמצא שעובי הרקיע הוא אלף
פרסה.
הגמרא מקשה על דברי רבא: מיתבי – הקשו בני הישיבה על
דברי רבא, שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, עוֹבֵי שָׁל רִקְעָה** הוא
חלק אחד מעשרה ביום, תנע שכן הוא, שהרי כמה מהלך אדם
ביומי ביום מעלות השחר עד צאת הכוכבים, עשר פרסאות שהן
ארבעים מיל, ומעלות השחר עד הנץ החמה ארבעה מילין, וכן
משקיפת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעה מילין, ובשני זמנים אלו
שוהה החמה בעובי הרקיע כשיוצאת לזרוח או כשנכנסת לשקוע,
הרי שהילוך החמה בעובי הרקיע הוא זמן הילוך ארבעה מיל,
ולפי זה נמצאת עוביו של רקיע חלק אחד מעשרה ביום. לדברי רבי
יהודה אדם הולך מהנץ עד השקיעה שלשים ושנים מיל, שהרי
הילוכו מעלות עד צאת הכוכבים הוא ארבעים מיל, וכאשר
נפחית שמונה מיל שאותם הוא הולך מעלות השחר עד הנץ
ומהשקיעה עד צאת הכוכבים, נשארים שלשים ושנים מיל מהנץ
עד השקיעה. תיובתא דרבא – וקשה לרבא, שהרי לדבריו אדם
הולך מהנץ עד השקיעה שלשים מיל. וכן תיובתא דעולא – וכן
קשה מדברי רבי יהודה על דברי עולא שאמר לעיל (אב) שמהלך
אדם מהנץ עד השקיעה הוא שלשים מיל. מסיקה הגמרא: תיובתא
אכן קשה על דברי רבא ועולא מדברי רבי יהודה בברייתא.
לעיל אמרו בגמרא שעולא ורבא הסוברים שמהלך אדם מהנץ עד
השקיעה הוא שלשים מיל, סברו כרבי יוחנן שמהלך אדם ביום
הוא עשר פרסאות והקשתה הגמרא על שיטתם מדברי רבי
יהודה. הגמרא מבררת האם יש להקשות כן אף על רבי יוחנן.
מבררת הגמרא: לימא תייתי תיובתא דרבי יוחנן – האם נאמר
שמדברי רבי יהודה בברייתא תהיה פירכא אף על דברי רבי יוחנן,
שהרי בהמשך דברי רבא בר בר חנה בשם רבי יוחנן הובא,
שמעלות השחר עד הנץ הולך אדם חמשה מיל וכן מהשקיעה עד
צאת הכוכבים, וזה שלא כדברי רבי יהודה בברייתא, שבזמנים
אלו הולך אדם רק ארבעה מיל. דוחה הגמרא: אמר לה רבי יוחנן,
אָנָּא בִּימָמָא הוּא דְאָמְרִי – אני אמרתי רק שבכל היום, דהיינו
מעלות השחר עד צאת הכוכבים הולך אדם עשר פרסאות, ולא
פירטתי כמה הוא הולך קודם הנץ ואחר השקיעה, ובהו אני סובר
כרבי יהודה שאדם הולך אז ארבעה מיל, ורבנן הוא דקא מנעו
ועולא ורבא שפירשו את דברי הם שטעו, דקא חשבו דרבנן
וחשבו – שחישבו בתוך העשר פרסאות את הילוך רוב בני אדם,
שהולכים חמשה מיל קודם הנץ על ידי שמשכימים לצאת לדרך
קודם עלות השחר, וכן אחר השקיעה הולכים חמשה מיל על ידי
שמאחרים והולכים אחר צאת הכוכבים, ולכן אמרו שאדם הולך
בזמנים אלו חמשה מיל.
לעיל (אב) הביאה הגמרא ראייה מדברי רבי חנינא, שמעלות השחר
עד נץ החמה הוא זמן הילוך חמשה מיל. הגמרא מבררת האם יש
להקשות על רבי חנינא מדברי רבי יהודה בברייתא. מבררת
הגמרא: לימא תייתי תיובתא דרבי חנינא – האם נאמר שמדברי רבי
יהודה תהיה פירכא על מה שאמר רבי חנינא לעיל שראה את
המקום שהלך לוט מעלות השחר עד נץ החמה בעת שהצילוהו
המלאכים מהפיכת סדום, והיו שם חמשה מיל, ולדבריו מעלות
השחר עד נץ החמה הוא זמן הילוך חמשה מיל, והרי רבי יהודה
אמר בברייתא שמעלות השחר עד נץ החמה הוא זמן הילוך
ארבעה מיל. דוחה הגמרא: לא – אין להקשות מדברי רבי יהודה
על רבי חנינא, כי יאצו שני – גבי הצלת לוט נאמר (בראשית ט

פסחים. פרק תשיעי – מי שהיה דף צד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קעא רש"י

1 **לרב יהודה לא קשיא** — דקסבר: טמא לנפש טמא כתיב, ואפילו שביעי שלו במשמע,
2 כדאוקימנא באידך פירקין (ב.צ.) דסבר לה כמאן דאמר טמאי מת מצוה הו, שחל שביעי
3 שלהן בערב הפסח. **בסוסים ובפרדים** — במרצתה. יכול **יהא חיוב** — כרת, אם לא הגיע
4 לעורה בשעת שחיטה, והלה היה — דרוחץ למודיעין דרך רחוקה הוא. **מפני גמלים**
5 **וקרנות** — והוא היה מביא בניו ובני ביתו
6 עליהן. **חיוב** — שאין זה אונס, שיש לו להשמיט
7 ולילך יחידי ולשחוט. **שיחא אלפי פרסי** הוא
8 **עלמא** — דחקק הילוך החמה בתוך החלל
9 ממזרח למערב. **וכומבא דרקיעא** — עובי של
10 רקיע. **חדא נמרא** — שיתא אלפי פרסי דעלמא
11 גמרא הוא מרביה, והא דאלפא פרסי סומכא
12 דרקיע — הוה סבר לה מרדעיה, מזהה דשת
13 אלפי פרסי דגמרא. **עובי של רקיע אחד מששה**
14 **ביום** — מהנצה ועד שקיעתה, שהרי אדם מזהלך
15 שלשים מילין מהנצה ועד שקיעתה ובתוך
16 מהלך שלשים מילין לאדם היא מהלכת את כל
17 העולם שהוא ששת אלפים פרסי, וכדי מהלך
18 חמשה מילין הוי אחד מששה בשלשים מילין.
19 אלמא: סומכא דרקיעא אלפא פרסי. שבכל
20 מהלך חמשה מיל לאדם החמה מהלכת אלף
21 פרסאות. ויש מפרשים: שיתא אלפי פרסי, היינו
22 לאורך או לרוחב, ולא נהירא לן כלל, שהרי אין
23 החמה מהלכת לאורך של עולם אלא מקיפתה.
24 **תא שמע רבי יהודה אומר כו' אחד מעשרה ביום**
25 — רבי יהודה קא חשיב לכוליה יומא מעלות
26 השחר ועד צאת הכוכבים. מיהו, כהא מותבין
27 לרבא. דקתני הכא מעלות השחר ועד הגין
28 החמה ארבעה מילין, דהיינו עובי הרקיע וכן
29 משקיעתה ועד צאת הכוכבים ארבעה מילין,
30 פשו להו שלושים ושנים מילין מהגין החמה ועד
31 שקיעה — ותויבתא דרבא ודעולא דאמרי
32 שלשים מילין. נימא תיהוי תויבתיה דרבי יוחנן
33 — כלומה, נימא דהא דאמרין לעיל בדבריה בר
34 בר תנה מעלות השחר ועד הגין החמה חמשה
35 מילין — כולה רבה בר בר תנה אמר לה
36 ומשמיה דרבי יוחנן, ותיהוי קן נמי תויבתיה. כי
37 **אמינא אנא ביממא אמרי** — אני כללתי של כל
38 היום מעלות היום עד צאת הכוכבים עשרה
39 פרסאות, ולא פירשתי כמה קודם הגין החמה
40 ואחר שקיעתה. ורבנן, עולא ורבא שפירשו
41 הדבר, טעו בקמא וחשובא, שרוב בני אדם
42 מהלכין חמשה מילין קודם הגין החמה על ידי
43 שמשכימין קודם עלות השחר, וכן אחד
44 שקיעתה על ידי שמשכימין ליכנס אחד צאת
45 הכוכבים. תויבתיה דרבי חנינא — דאמרה
46 מסדום ועד צוער חמשה מילין, והתם נהדיא
47 מפרש קרא מעלות השחר עד הגין החמה,
48 דכתיב (בראשית יט): "וכמו השחר עלה" וגו',
49 וכתבי: (שם): "השמש יצא על הארץ". וכוש הוי
50 אחד מששים בעולם — אלמא, עולם טפי
51 משיתא אלפי פרסי. כיפוי קרירה — דבר מועט.
52 כל הישוב כולו — של בני אדם. תחת כוכב אחד
53 **עומר** — וכמה כוכבים יש ברקיע — לאין מספר, וכיון דכוכב אחד מחזיק את כל הישוב ורואין אנו שהישוב יותר מאלף פרסה, הרי כמה כוכבים שברקיע ישוב אחד לכל כוכב בימים
54 ובנרות ומדברות, ואילו אין ברקיע אלא ששה כוכבים הרי כאן ששת אלפים פרסי לעלמא, וכל שבן שיש כוכבים יותר מששת אלפים כוכב לכל פרסה. הילך למורה — לסוף העולם
55 לקץ שנים הרבה יראה אל אותו מקום שהיה רואהו עומד במערב. ואילו לא היה מחזיק כל הישוב, כשהוא עומד במערב ורואהו על ראשו כשהוא למורה, לא היה רואהו
56 על ראשו אלא מן הצד באלכסון כפי מה שעבר ונמשך מתחתיו. **עגלה** — אותן כוכבים העושים כעגלה, והוא מזל שור. **בין עגלה לעקרב** — ולא שמוחזק כל איור שביניהם, שהרי
57 כמה כוכבים יש ביניהם וכל אחד כדי ישוב, אלא ישוב בין שניהם עומד, שהרי כל אדם רואה בצפונה עגלה ובדרומו עקרב. **ובכל הישוב** — אינה מהלכת החמה אלא שעה אחת
58 ביום, חצי שש וחצי שעה עומדת בראש כל אדם רואה החמה על ראשו, והיינו אותה שעה שהחמה מהלכת ברקיע נגד היישוב. **תויבתא** — דרבא, דקתני דמדברות וימים וגדרות
59 מחזיקות אחד עשר שיעורי ישוב, וקא חזינן דישוב גדול מאד נמצא עולה עולם לכמה אלפים, תויבתא דרבא. לאותו דשע — נבוכדנצר.

לרב יהודה לא קשיא — דקסבר: טמא לנפש טמא כתיב, ואפילו שביעי שלו במשמע,
כדאוקימנא באידך פירקין (ב.צ.) דסבר לה כמאן דאמר טמאי מת מצוה הו, שחל שביעי
שלהן בערב הפסח. **בסוסים ובפרדים** — במרצתה. יכול **יהא חיוב** — כרת, אם לא הגיע
לעורה בשעת שחיטה, והלה היה — דרוחץ למודיעין דרך רחוקה הוא. **מפני גמלים**
וקרנות — והוא היה מביא בניו ובני ביתו עליהן. **חיוב** — שאין זה אונס, שיש לו להשמיט ולילך יחידי ולשחוט. **שיחא אלפי פרסי** הוא **עלמא** — דחקק הילוך החמה בתוך החלל ממזרח למערב. **וכומבא דרקיעא** — עובי של רקיע. **חדא נמרא** — שיתא אלפי פרסי דעלמא גמרא הוא מרביה, והא דאלפא פרסי סומכא דרקיע — הוה סבר לה מרדעיה, מזהה דשת אלפי פרסי דגמרא. **עובי של רקיע אחד מששה ביום** — מהנצה ועד שקיעתה, שהרי אדם מזהלך שלשים מילין מהנצה ועד שקיעתה ובתוך מהלך שלשים מילין לאדם היא מהלכת את כל העולם שהוא ששת אלפים פרסי, וכדי מהלך חמשה מילין הוי אחד מששה בשלשים מילין. אלמא: סומכא דרקיעא אלפא פרסי. שבכל מהלך חמשה מיל לאדם החמה מהלכת אלף פרסאות. ויש מפרשים: שיתא אלפי פרסי, היינו לאורך או לרוחב, ולא נהירא לן כלל, שהרי אין החמה מהלכת לאורך של עולם אלא מקיפתה. **תא שמע רבי יהודה אומר כו' אחד מעשרה ביום** — רבי יהודה קא חשיב לכוליה יומא מעלות השחר ועד צאת הכוכבים. מיהו, כהא מותבין לרבא. דקתני הכא מעלות השחר ועד הגין החמה ארבעה מילין, דהיינו עובי הרקיע וכן משקיעתה ועד צאת הכוכבים ארבעה מילין, פשו להו שלושים ושנים מילין מהגין החמה ועד שקיעה — ותויבתא דרבא ודעולא דאמרי שלשים מילין. נימא תיהוי תויבתיה דרבי יוחנן — כלומה, נימא דהא דאמרין לעיל בדבריה בר בר תנה מעלות השחר ועד הגין החמה חמשה מילין — כולה רבה בר בר תנה אמר לה ומשמיה דרבי יוחנן, ותיהוי קן נמי תויבתיה. כי **אמינא אנא ביממא אמרי** — אני כללתי של כל היום מעלות היום עד צאת הכוכבים עשרה פרסאות, ולא פירשתי כמה קודם הגין החמה ואחר שקיעתה. ורבנן, עולא ורבא שפירשו הדבר, טעו בקמא וחשובא, שרוב בני אדם מהלכין חמשה מילין קודם הגין החמה על ידי שמשכימין קודם עלות השחר, וכן אחד שקיעתה על ידי שמשכימין ליכנס אחד צאת הכוכבים. תויבתיה דרבי חנינא — דאמרה מסדום ועד צוער חמשה מילין, והתם נהדיא מפרש קרא מעלות השחר עד הגין החמה, דכתיב (בראשית יט): "וכמו השחר עלה" וגו', וכתבי: (שם): "השמש יצא על הארץ". וכוש הוי אחד מששים בעולם — אלמא, עולם טפי משיתא אלפי פרסי. כיפוי קרירה — דבר מועט. כל הישוב כולו — של בני אדם. תחת כוכב אחד **עומר** — וכמה כוכבים יש ברקיע — לאין מספר, וכיון דכוכב אחד מחזיק את כל הישוב ורואין אנו שהישוב יותר מאלף פרסה, הרי כמה כוכבים שברקיע ישוב אחד לכל כוכב בימים ובנרות ומדברות, ואילו אין ברקיע אלא ששה כוכבים הרי כאן ששת אלפים פרסי לעלמא, וכל שבן שיש כוכבים יותר מששת אלפים כוכב לכל פרסה. הילך למורה — לסוף העולם לקץ שנים הרבה יראה אל אותו מקום שהיה רואהו עומד במערב. ואילו לא היה מחזיק כל הישוב, כשהוא עומד במערב ורואהו על ראשו כשהוא למורה, לא היה רואהו על ראשו אלא מן הצד באלכסון כפי מה שעבר ונמשך מתחתיו. **עגלה** — אותן כוכבים העושים כעגלה, והוא מזל שור. **בין עגלה לעקרב** — ולא שמוחזק כל איור שביניהם, שהרי כמה כוכבים יש ביניהם וכל אחד כדי ישוב, אלא ישוב בין שניהם עומד, שהרי כל אדם רואה בצפונה עגלה ובדרומו עקרב. **ובכל הישוב** — אינה מהלכת החמה אלא שעה אחת ביום, חצי שש וחצי שעה עומדת בראש כל אדם רואה החמה על ראשו, והיינו אותה שעה שהחמה מהלכת ברקיע נגד היישוב. **תויבתא** — דרבא, דקתני דמדברות וימים וגדרות מחזיקות אחד עשר שיעורי ישוב, וקא חזינן דישוב גדול מאד נמצא עולה עולם לכמה אלפים, תויבתא דרבא. לאותו דשע — נבוכדנצר.

מעולם לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון — צריך לומר דעגלה לא היינו מול שור כדפירש בקונטרס. ועקרב נמי אינו עקרב דשנים עשר מזלות. דבפרק קמא דראש השנה (יאב) קאמר דשנים עשר מזלות לעולם ששה למטה מן הארץ וששה למעלה, ובשדהאחד עולה שכנגדו שוקע. והכא אמר שאינן חזים ממקומן ושניהם לעולם למעלה, אלא אחרים הם.

ואין דרך רחוקה לטמא — קצת תימה: כשהוא עומד חוץ לעזרה הוא ערל או טמא — חייב בפסח, ואם ימול ויטהר — יפטר. מיהו, דוגמת זה מצינו: כל רחוקי לבילה אין בילה מעבכת בו (מנחות קגב). **מה** להלן חוץ לאכילתו — לא היה לרשי' להוכיח כאן: ואין שאת אלא אכילה, דלא צריכא לכך, אלא במעשר שני בירושלים שנטמא. **אף** כאן חוץ לאכילתו — ובספרי מסיים: ואיזה מקום אכילתו — מפתח ירושלים ולפנים. ולא מייתי תנאי אלא כלומר כיון דאשכחן תנאי דפליגי אליבא דר' אליעזר בשיעור דרך רחוקה — הכי נמי הווא דקתיני ערל שלא מל ענוש ברת סבור דלר' אליעזר דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ. והשאת לא מצי עייל.

בטומאה הלך אחר העומדים בעזרה — פירוש: בעשיית פסח בטומאה הלך אחר טהורים העומדים בעזרה, דאומם שבתוך הם בדרך רחוקה. **שומע** אני — רש"י לא גרס "אפילו שנים ושלש פסאות", והדיון עמו. דמשום הכי לא הוי דרך רחוקה, כיון שיכול לבוא בשעת שחיטה או בשעת אכילה. לכך נראה לגרס כדאיתא בתוספתא. מה

בן בנו של נמרוד הרשע, שהמריר את כל העולם כולו עלי במלכותו. במה שנותיו של אדם - שבועים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה. שנאמר: "ימי שנותינו בהם שבועים שנה ואם בגבורות שמונים שנה", מן הארץ עד לרקיע - מהלך חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה, ובין כל רקיע לרקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן בין כל רקיע ורקיע, "אך אל שאל תורד אל ירדתי בור!" תיבתא. תנו רבנן, חכמי ישראל אומרים: גלגל קבוע ומזלות חזרין, וחכמי אומות העולם אומרים: גלגל חזיר ומזלות קבועין. אמר רבי: תשובה לדבריהם - מעולם לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון. מתקוף לה רב אחא בר יעקב: ודילמא כבוצינא דריחא, אי נמי - כצינורא דרשא. חכמי ישראל אומרים: ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובלילה למעלה מן הרקיע. וחכמי אומות העולם אומרים: ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובלילה למעלה מן הרקיע. אמר רבי: ונראין דבריהן מדבריהן, שבימים מעינות צונגין ובלילה רותחין. תנאי, רבי נתן אומר: בימות החמה חמה מהלכת בגובה של רקיע, לפיכך כל העולם

כולו רותח ומעינות צונגין. בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולי רקיע, לפיכך כל העולם כולו צונן ומעינות רותחין. תנו רבנן, בארבעה שבילין חמה מהלכת: גסן אייר וסיון מהלכת בקרים כדי לפשר את השלגין. תמוז אב ואולול מהלכת בשיבוב כדי לבשל את הפירות. תשרי מרחשון וקסליו מהלכת בימים כדי ליבש את הנהרות. טבת שבט ואדר מהלכת במדבר שלא ליבש את הרעפים. "רבי אליעזר אומר מאסקופת" כו'. ואף על גב דמצינן עייל, ולא אמרינן ליה קום עייל. והתניא: יהודי ערל שלא מל ענוש פרת דברי רבי אליעזר! אמר אביי: דרך רחוקה לטהור ואין דרך רחוקה לטמא. רבא אומר: תנאי היא. ותניא, רבי אליעזר אומר: נאמר ריחוק מקום בפסח, ונאמר ריחוק מקום במעשר. מה להלן חוץ לאכילתו? אף כאן חוץ לאכילתו. רבי יוסי בר רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: חוץ לעשייתו. כמאן אולא הא דאמר רבי יצחק בר רב יוסף: בפסחא — הלך אחר רוב העומדין בעזרה. כמאן — פרבי יוסי בר רבי יהודה שאמר משום רבי אליעזר. "אמר לו רבי יוסי לפיכך" וכו'. תנאי, רבי יוסי הגלילי אומר: "דרך" שומע אני מהלך שנים או שלשה ימים, כשהוא אומר "וברך לא היה" מגיד שמאסקופת העזרה ולחוץ קרוי דרך.

משנה

בן בנו של נמרוד — לאו דוקא בן בנו, אלא כלומר מזרע נמרוד. שהמריר — השיא עצה לאנשי דור הפלגה לבנות מגדל להלחם בצבא השמים, שהוא היה מלך בבבל, כדכתיב (בראשית י') "ותהי ראשית ממלכתו בבל". וכן בין רקיע לרקיע — לאורכו של עולם במדת גובהו, כדכתיב: "אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים" וגו' במסכת חגיגה (יבא) דריש ליה הכי: אלמא, עולם מהלך חמש מאות שנה, צא וחשוב עשר פרסאות ליום, נמצא עולה לכמה אלפים, ותזכבתא דרבא. גלגל — כמין אופן ברקיע, שהמזלות נותנים בו. גלגל קבוע ואינו מגלגל, אלא כעין אופן עגלה המונח ברקיע. אבל המזלות מהלכים סביב הילוך מועט, ואין מקיפין את הגלגל אלא כל מול משמש את החמה נד ממקומו ומוליכו עד חבירו, וחזור למקומו. לפיכך אין עגלה נראית בדרום ולא עקרב בצפון, שהרי אין מקיפין אלא מהלכין הילוך מועט וחוזרין. לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון — ואי סלקא דעתך גלגל חזר ומזלות קבועין, נמצא גלגל מוליך ומגלגל המזלות לכל ארבע הרוחות כשם שהוא מגלגל, והיינו כמין אופן ונתן ברקיע חציו למטה מן הרקיע וחציו למעלה מן הרקיע, וכשעולה צדו זה שוקע צדו אחר, לפי דברי חכמי אומות העולם, שאומרים גלגל חזר. ולפי דברי חכמי ישראל שאומרים גלגל קבוע אין לפרש שוקע ועולה אלא במזלות. דילמא כי בוצינא דריחא — כברול התחוב בנקב רחב שברחים. שהשוכב עומד במקומו והברזל חזר. ואם באת לגלגל השוכב מתגלגל סביב הברזל, והברזל עומד במקומו. אי נמי כי צינורא דרשא — שהדלת סובבת בחור המפתח העליון והמפתח במקומו עומד, ואם באת לגלגל המשקוף וזכא מתגלגל סביב הציר והדלת עומד במקומו. וכך הגלגל מתגלגל בפני עצמו ומוליך החמה והמזלות קבועים בגלגל אחר בתוכו, ואותו הגלגל אינו זו ממקומו אלא גלגל חיצון מוליך חמה על פני כל המזלות. אי נמי, גלגל חמה מכפנים וגלגל המזלות מבחוץ. לפסח מן הרקיע — זורחת על הארץ כאשר אנו רואין, ובלילה למעלה על הרקיע וזורחת ואינה נראית למטה. הכי גרסינן וחכמי אומות העולם אומרים: ביום למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הרקיע. מעינות צונגין — אין לך מים נובעין שאינן צונג ביום ויורר מבלילה. ואף על פי שמי נהרות חמין הן ביום — בחום הקיץ הוא זה, מפני שרחקו ממקום נביעתו ונתחממו בחום העולם. אבל תכף נביעתן הן צונג ביום, לפי שהחמה גברה מדין. ובלילה מעינות רותחין — שהחמה מחממת תחת הרקיע. תרע שבעלות השחר אתה רואה עשן על הנהרות. כשפולו של רקיע — סמוך לרקיע בשולי הכיפה.

לפיכך כל העולם צונן — שאינה מהלכת אלא בצדי העולם. ומעינות רותחים — דהיינו אצל המים מצדי העולם, שהמעינות באות מהם. בארבע שבילין — מהלכת גבורתה של חמה. ולא אמרינן ליה קום עייל — ואי לא עיילת מייחבת ברת. ענוש ברת — משום פסח. אלמא: אמרינן ליה קום מהול. דרך רחוקה — פטרה את הטהור, והרי הוא בדרך רחוקה, דחייך לעזרה דרך רחוק מיקרי דלפסח מרחיק מקום דמעשר. מה להלן חוץ למקום הבשירו — אף כאן חוץ למקום הבשירו. והבשירו דפסח בעזרה היא, להלך לא אמרינן ליה קום עייל. אבל אין דרך רחוקה בטמא, דלאו משום טעמא דריחוק איפטר טמא אלא משום דלא מצי אכיל לאורתא. והכי נמי אין דרך רחוקה לערל. והאי דנקט טמא — משום דלעיל (צגב) אמרו להאי שנייה גבי טמא, וכיון דערל מצי לתקוני נפשיה — מייחב, דלא פטריה רחמנא לטמא אלא משום דלא מצי למיכל באורתא, והאי מצי למיכל, והכי נמי ערל. נאמר ריחוק מקום בפסח — "או בדרך רחוקה לכם" (במדבר טו). ריחוק מקום במעשר — "כי ירחק ממך המקום" (דברים יד) חוץ לחומת ירושלים אפילו פסיעה אחת, כדכתיב: "כי לא תוכל שאתו" ואין שאת אלא אכילה, במסכת מכות (יטב). חוץ לאכילתו — חומת ירושלים, אבל חוץ לעשייתו דהיינו חומת עזרה — לא, דאמרינן קום ערל. חוץ לעשייתו — דגמרינן מייחוק דמעשר הכי: מה להלן חוץ לחבשירו, והבשירו דפסח בעזרה. אלמא: איבא תנאי דפליגי בדרכי אליעזר. ותנא דערל שלא מל פליג, ואמר דלא פטר רבי אליעזר אלא בעומד חוץ למודיעים, דלא מצינו למימר ליה קום ערל. הלך אחר רוב העומדים בעזרה — אם רובן טמאין, אף על פי שבחוץ ישראל טהורין הרבה — יעשה בטומאה, דדרך רחוקה היא לאותן העומדין מבחוץ, ואינן חשובין בעושי פסח, ובתר הני (ושבעזרה) אולינן. הכי גרסינן בתוספתא: רבי יוסי הגלילי אומר "דרך רחוקה" שומע אני מהלך שנים ושלשה ימים, כשהוא אומר

"וברך לא היה" מגיד שמאסקופת עזרה ולחוץ קרוי דרך — ובספרים היא משובשת.

פסחים דף צד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קעג

כיון שהחממה מחממת אותם תחת הקרקע.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין השפעת החממה על חום
המעיינות: תנאי, רבי נתן אומר, בימות החמה ו-קצין, חמה מהלכת
בגובה של רקיע, לפיכך כל העולם כולו רותח, ומעיינות צוננים כיון
שהחממה רחוקה מהם. בימות הנשמים ו-חורף, חמה מהלכת
בשיפולי רקיע – סמוך לקרקע בשולי כיפת הרקיע, לפיכך כל
העולם כולו צונן, כיון שהחממה מהלכת בידי העולם, ומעיינות
רותחין, כיון שהחממה היא אצל המים בידי העולם סמוך לקרקע,
שמשם באים המעיינות.
הליוך החממה במשך השנה מחולק לארבעה חלקים, לפי ארבע
תקופות השנה, ובכל אחד מהם היא פועלת פעולה שונה, הגמרא
מביאה ברייתא העוסקת בענין זה: תנו רבנן, בארבעה שבילין –
ארבע תקופות שנת החממה, חמה מהלכת, כלומר, פועלת פעולות
שונות בחזקת חומה. בתקופת החדשים ניסן אייר וסיון היא מהלכת
ו-פועלת בתיים כדי לפשר ו-להפשיר את השלגין. ובתקופת
החדשים תמוז אב ואלול היא מהלכת בישוב כדי לבשל את
הפירות. ובתקופת החדשים תשרי מרחשון וכתבול היא מהלכת
במים כדי ליבש את הנקרות. ובתקופת החדשים מכת שבט ואדר
היא מהלכת במדבר כדי שלא ליבש את היריעים שבישוב.
שנינו במשנה: ורבי אליעזר אומר, שהעומד מאספסוף ו-ממפתן
כו' העזרה ולחוף, פטור מלעשות את הפסח הראשון מדין דרך
רחוקה. הגמרא דנה בדבריו. תמיהה הגמרא: וכי לרבי אליעזר
אדם העומד מחוץ למפתן העזרה פטור מדין דרך רחוקה, ואף על
גב דמצי עייל – ואפילו כאשר יכול להכנס לעזרה ולשחוט, ולא
מפנין ליה קום עייל – ואין אומרים לו קום והכנס לעזרה ואם לא
תיכנס תתחייב כרת, והתנאי – והרי שנינו בברייתא, יהודי ערל
שלא מל, ומחמת כן לא הקריב את הפסח, עגוש ברת, דברי רבי
אליעזר. מוכח מדברי רבי אליעזר אלו, שאומרים ליהודי ערל, קום
ומול עצמך, שאם לא תמול ומשום כך לא תוכל להקריב את
הפסח, תתחייב כרת, ומדוע אמר רבי אליעזר במשנתנו שאין
אומרים לעומד מחוץ למפתן העזרה, קום והכנס, שאם לא תיכנס
תתחייב כרת.
מתרצת הגמרא: אמר אביי, דרך רחוקה לטוהר ואין דרך רחוקה
לטהא – בפטור דרך רחוקה פטרה התורה רק אדם טהור שעובדו
הוא מחמת שהוא עומד בדרך רחוקה, וכיון שפטור זה הוא גזירת
הכתוב לפטור גם את העומד מחוץ למפתן העזרה אף שיכול
להכנס ואינו נכנס, וכפי שנלמד [בברייתא להלן] בגזירה שזה
מלשון ריחוק האמור במעשר, לכן אין אומרים לו קום הכנס. אך
את הטמא וכן את הערל לא פטרה התורה מצד שהוא רחוק, אלא
משום שאינם יכולים לאכול את הפסח בלילה, ובפטור זה לא
נאמרה גזירת הכתוב לפטור אף את מי שיכול להטירה או למול
עצמו, לכן אם יכול להטירה או למול עצמו ולאכול את הפסח
בלילה, אומרים לו קום הטירה או מול עצמך ועשה פסח ראשון.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רבא אמר, תנאי היא – נחלקו תנאים
בדעת רבי אליעזר האם הוא סובר שהעומד מחוץ למפתן העזרה,
פטור מדין דרך רחוקה. ותנאי, רבי אליעזר אומר, נאמר ריחוק
מקום בפסח – בפטור דרך רחוקה שבקרבן פסח, שנאמר (במדבר ט
ו' א') בדרך רחוקה לכם, ונאמר ריחוק מקום בפעשר – לענין
המקום שניתן לפדות בו פירות מעשר שני, שנאמר (דברים יד כז) 'כי
יחוק מקום המקום, מה לחלן – גבי מעשר, המקום נחשב למקום
רחוק שניתן לפדות בו, כאשר המעשר נמצא חוץ לאבילתו – חוץ
למקום אבילתו, והיינו חוץ לחומת ירושלים, אף כן גבי פטור
דרך רחוקה, נחשב המקום למקום רחוק כאשר האדם עומד חוץ
לאבילתו, והיינו חוץ לחומת ירושלים, אבל העומד בתוך ירושלים
מחוץ למפתן העזרה, אינו נחשב כעומד בדרך רחוקה, אלא
אומרים לו קום והכנס לעזרה ועשה פסח. רבי יוסי בר רבי יהודה
אומר משום רבי אליעזר, לגבי פסח נחשב המקום למקום רחוק אף
כאשר הוא עומד חוץ לשעשיתו, דהיינו חוץ לחומת העזרה. ואף
שיטה זו נלמדת בגזירה שזה מלשון ריחוק האמור במעשר, מה

כן בנו של נמרוד הרשע שהמיר את כל העולם כולו עלי במלכותו
שמוך על בבל, הלא כמה שנותיו של אדם – רוב בני אדם, שבעים
שנה, ואם נגזירות – ואם יגבר כוח האדם, יהיו שנותיו שמונים
שנה, שנאמר (תהילים צ) 'מי שנותינו בהם שבעים שנה, ואם נגזירות
שמונים שנה, והרי מן הארץ עד לרקיע יש מרחק של מהלך חמש
מאות שנה, ועיניו של רקיע הוא מהלך חמש מאות שנה, וכן (כל)
רקיע לרקיע יש מרחק של מהלך חמש מאות שנה, וכן בין כל רקיע
ורקיע מהשבעה רקיעים יש מרחק של מהלך חמש מאות שנה,
ואין אמרת בגאווהך שרצונך להדמות לקדוש ברוך הוא על ידי
שתעלה לישב על ענן מעל השבעה רקיעים, לכן לא תתקיים
מחשבתך, אלא אף אל שאל תוך אל ירדתי בור' (ישעיה יד טו),
כלומר, תרד אל עומק הארץ ואל תחתית הבור. ממה שאמרו
בברייתא שמן הארץ עד לרקיע יש מהלך של חמש מאות שנה,
יש להקשות על רבא, שהרי אם גובה העולם הוא חמש מאות
שנה, גם אורכו הוא כך, וכאשר נכפיל עשר פרסאות שהולך אדם
ביום, בחמש מאות שנה, נמצא שאורך העולם הוא הרבה יותר
מששת אלפים פרסה, ואם כן ודאי שהיקף הילוך החממה ממזרח
למערב הוא יותר מששת אלפים פרסה. מסיקה הגמרא: תיובתא.
אגב ברייתא לעיל (ע"א) שהוזכרה בה מילות עגלה ועקרב,
מביאה הגמרא ברייתא נוספת שדנה בענין המזלות: תנו רבנן,
חכמי ישראל אומרים, הגלגל שכובי המזלות נתונים בו, הוא קבוע
ואינו מסתובב, ומזלות הנתונים בגלגל חוזרין – מהלכים, שכל
אחד מהם מהלך הילוך מועט ללוות את החממה למול הבא אחריה
וחוזר למקומו, ונמצא שאינם מקיפים בהילוכם את כל הגלגל,
וחכמי אומות העולם אומרים, הגלגל חוזר – מסתובב וחוזר למקום
בו התחיל את סיבובו, ומזלות הנתונים בו אינם מהלכים כלל,
אלא קבועין הם, וכאשר הגלגל מסתובב, הוא מסובב את המזלות
הקבועים בו, ונמצא שעל ידי סיבוב הגלגל מסתובבים אף הם
סיבוב שלם.
הגמרא מביאה את הוכחת רבי נגד שיטת חכמי אומות העולם:
אמר רבי, יש להשיב תשובה לדרביהם של חכמי אומות העולם,
שהרי מעולם לא מצינו שיהיה מזל עגלה בדרום ומזל עקרב בצפון,
אלא תמיד רואים אנו את עגלה בצפון ואת עקרב בדרום, ואם
כדבריהם שהגלגל מסתובב, הרי הוא מסובב עמו את המזלות
לכל הארבע רוחות ואף מדרום לצפון ומצפון לדרום, ואם כן היה
לנו לראות לפעמים את מזל עגלה בדרום ואת מזל עקרב בצפון.
מתקין לה ו-הקשהו רב אחא בר יעקב, ודילמא בכוזינא דרחימא –
שמה הגלגל הוא כברזל התחוב בתוך חור רחב שבאבן הרחיים
התחתונה, שכאשר הברזל מסתובב אין האבן התחתונה
מסתובבת, וכאשר נסובב את האבן התחתונה, היא תסתובב סביב
הברזל, והברזל עצמו לא יסתובב. אי נמי – דוגמא נוספת, בכוזינא
דחישא – כחור שבמשקוף שהדלת מסתובבת בו על ידי ציר
והמשקוף עומד במקומו, ואם נסובב את המשקוף, הוא יסתובב
סביב הציר, והדלת עצמה לא תסתובב. בשתי דוגמאות אלו ישנו
דבר שהוא מחובר לדבר המסתובב ואף על פי כן אינו מסתובב
עמו, וכך יש לומר גם בענין הגלגל והמזלות, שאף שהגלגל
שהמזלות נתונים בו מסתובב, יתכן שרק הגלגל מסתובב ובכך
הוא מוליך את החממה על פני המזלות, אך המזלות נתונים בתוך
גלגל פנימי נוסף, ואותו הגלגל אינו זו ממקומו, ולכן מקום המזלות
קבוע ואינו משתנה, ואם כן אין תשובה לדברי חכמי אומות
העולם ממה שלא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון.
הברייתא מביאה מחלוקת נוספת על חכמי ישראל עם חכמי
אומות העולם: חכמי ישראל אומרים, ביום חמה מהלכת למטה מן
הרקיע – וזרחת על הארץ כפי שאנו רואים, ובלילה היא עולה
למעלה מן הרקיע וזורחת שם, ולכן אינה נראית בארץ. וחכמי
אומות העולם אומרים, ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובלילה
היא יורדת למטה מן הרקיע וזורחת שם. אמר רבי, ונראין דבריהן
של חכמי אומות העולם מדבריהן, שהרי ביום מי המעיינות צוננים
מחמת ריחוקם מהחממה שהיא גבוהה מהם, ובלילה הם רותחין,

משנה

1 משנתנו עוסקת בביאור החילוקים שבין פסח ראשון לשני,
2 והדינים השונים בשניהם. מבררת המשנה: מה הם החילוקים בין
3 פסח הראשון לפסח השני. מבארת המשנה שישנם שני חילוקים, א.
4 פסח הראשון אסור ב'בל יראה' ו'בל ימצא', כלומר, אסור שימצא
5 אז חמץ ברשות ישראל. ואילו העושה את השני, חמץ ומצה עמו
6 בפני – צריך לאכול מצה, ואף על פי כן אינו צריך להוציא החמץ
7 מביתו. ב. קרבן פסח הראשון מעון קריאת הלל בשעת אכילתו,
8 ואילו קרבן פסח השני אינו מעון הלל באכילתו.
9 המשנה מבארת מהם הדינים השונים בשניהם: זה וזה – בין קרבן
10 פסח הראשון ובין קרבן פסח השני, א. (מעון) [מעונין] קריאת הלל
11 בפעילות – בשעת הקרבתו. ב. ויבאלין דווקא צלי – כשהם צלויים
12 באש. ג. וצריך לאוכלם על – (עם) מצה ומרורים. ד. ויזחין –
13 ועבודתם דוחה את השבת.

גמרא

14 נאמר בתורה (במדבר ט יב) בפרשת פסח שני, 'איש איש כי יהיה
15 טמא לגוף או בדרך רחוקה, לכם או לדומיכם, ועשה פסח לה'.
16 בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו, על מצות
17 ומרורים יאכלהו. לא ישאירו ממנו עד בקר, ועצם לא ישברו בו,
18 ככל חקת הפסח יעשו אותו.
19 הגמרא מביאה ברייתא, הדורשות מפסוקים אלו את הדינים
20 ששינוי במשנה: תנו רבנן בברייתא, נאמר (במדבר ט יב) 'ככל חקת
21 הפסח יעשו אותו', ולמדנו מכך שפסח השני דינו כראשון. ויש
22 לדקדק מתיבת 'אותו', שרק במצוה שנגזרה בפרט, כלומר,
23 לא השוה הכתוב את הפסח השני לראשון, אלא רק לענין המצוות
24 הנהוגות בגופו של הקרבן, כגון סדר עבודתו, ושצריך לאכול
25 כשהוא צלוי, אבל לא השוה אותם לענין המצוות שאינן בגופו של
26 הקרבן, כגון מצות השבתת שאור. מברר התנא: מצוה שעל גופו,
27 כגון מצות אכילת מצה ומרור שחיבות לבוא עם הקרבן, אך אינן
28 מתקיימות בגופו של הקרבן ממש, מנין נדע שגם מצוה מעין זו
29 נוהגת בפסח שני. משיב התנא: תלמוד לומר – (מלמדנו הכתוב) (שם
30 ט יא) 'על מצות ומרורים יאכלהו', לרבות מצוה מעין זו.
31 שוב מברר התנא: אם כן יבול אני לומר שאפילו מצוה שלא על
32 גופו של קרבן הפסח כלל, כגון מצות השבתת שאור, נוהגת בפסח
33 שני. משיב התנא: תלמוד לומר (שם ט יב) 'ועצם לא ישברו בו'
34 וכלומר, אסור לשבור עצם מקרבן הפסח, ויש ללמוד מאיסור
35 שבירת העצם לשאר האיסורים הנלמדים, מה – כמו שאיסור
36 שבירת העצם מיוחד בכך שהוא מצוה שנגזרה על קרבן הפסח, אף
37 כל מה שלמדנו מפסח ראשון לשני זו רק מצוה שנגזרה (ואו שעל
38 גופו של הקרבן).
39 הברייתא מביאה דעה נוספת: איסי בן יהודה חולק על תנא קמא
40 ואומר, אין צורך למעט מצוות שאינן על גופו מאיסור שבירת
41 העצם, אלא כפי שהתבאר בתחילת הברייתא, שמהלשון 'יעשו
42 אותו' משמע שגם מצוה שנגזרה בפרט, כגון
43 הגמרא מבארת את הברייתא: אמר ר' – הובא לעיל בברייתא,
44 יבול הייתי לומר שאף מצוה שלא על גופו של קרבן נוהגת בפסח
45 שני. שואלת הגמרא: כיצד היה מקום לומר כן, הא אמרת – הרי
46 הברייתא כבר אמרה שמתבת 'אותו' משמע שדווקא במצוה
47 שנגזרה בפרט.
48 משיבה הגמרא: הרי קאמר – כך כוונת התנא לומר, השתא דאמרת
49 – עכשיו שאמרה הברייתא שגם מצוה שאינה בגופו ממש נוהגת
50 בפסח שני, כפי שלמדנו מהפסוק (שם ט יא) 'על מצות ומרורים
51 יאכלהו', אלמא – מוכח מכך שלשון הכתוב (שם ט יב) 'יעשו אותו'
52 משמעו דווקא מצוות שבגופו ממש, לאו דווקא הוא – אינו
53 בדווקא, אלא הוא כולל אף את המצוות שאינן בגופו, אם כן אימא
54 – נאמר דהנה ליה בפרט וכלל – שכתובים אלו נדרשים בדרך של
55 פרט וכלל ושהרי בתחילה נאמרו פרטים, ואחר כך נאמר כלל

58 'ככל חקת הפסח יעשו אותו', ובאופן זה נעשה הנאמר בכלל מוסף
59 על הנאמר בפרט, ובא לרבות אפילו כל מילי נמי – אפילו כל דבר,
60 ואפילו מצוות שאינן על גופו, כגון השבתת שאור. קא משמע לן –
61 משמענו התנא שאין לומר כן, שהרי נאמר לפני הכלל פרט נוסף
62 והוא 'ועצם לא ישברו בו', ואם נאמר שהכלל מרבה הכל, לא היה
63 הכתוב צריך לפרט את כל הפרטים הללו. אלא בהכרח יש לנו
64 לדרוש שהכלל מרבה על כל אחד מהפרטים רק בדומה לו ולא
65 יותר. וכיון שכל הפרטים הם מצוות שבגופו של הפסח, או מצוות
66 שעל גופו, אין לנו לרבות אלא בדומה להם.
67 שואלת הגמרא: איסי בן יהודה, שממעט מצוות שאינן על גופו
68 מהנאמר (שם) 'ככל חקת הפסח יעשו אותו' [משום שסבר שאותו]
69 הוא בדווקא, האו עצם מאי עבדי ליה – מה הוא לומד מן התיבות
70 (שם) 'ועצם לא ישברו בו', הרי לשיטתו תיבות אלו אינן נצרכות
71 למעט מצוות שאינן על גופו, משום שהן כבר נתמעטו מהנאמר
72 'אותו', וגם אינן נצרכות ללמד על איסור שבירת העצם בפסח
73 שני, שהרי איסור זה הוא מצוה שבגופו, ומתרבה ממילא מכלל
74 חוקת הפסח. משיבה הגמרא: מיבעי ליה – תיבות אלו נצרכות
75 לדעת איסי בן יהודה, לדרשה שאחר – [בין] 'ועצם לא ישברו בו' מוח' ואחר
76 – [ובין] 'ועצם לא ישברו בו' מוח, בשניהם נוהג איסור שבירת העצם.
77 שואלת הגמרא: ורבנן – וחכמים שאומרים שמה שנאמר 'אותו'
78 אינו בדווקא, ואין למעט ממנו מצוות שאינן בגופו, האו 'יעשו
79 אותו' מאי עבדי ליה – מה הם ילמדו מן התיבות 'יעשו אותו'.
80 משיבה הגמרא: מיבעי ליה – לשיטת חכמים תיבות אלו נצרכות
81 לדרשה שאין שוהמין את הפסח השני על היחיד. כלומר, התורה
82 כתבה 'יעשו' בלשון רבים, כדי ללמדנו דבמה דאפשר לאהדורי
83 מהדרין – שצריך להשתדל כמה שאפשר לעשות פסח שני
84 ברבים, שאם יש רק טמא אחד בפסח ראשון, מטמאים אדם נוסף
85 בשרץ, כדי שידחה גם הוא לפסח שני. ואגב שכתבה התורה
86 'יעשו', כתבה גם 'אותו'.
87 הגמרא מביאה ברייתא נוספת, המפרטת את הריבויים והמעטות:
88 תנו רבנן בברייתא, נאמר לגבי פסח שני (שם) 'ככל חקת הפסח יעשו
89 אותו', ולכאורה יבול אני ללמוד מכך, שבשם שהפסח הראשון אסור
90 ב'בל יראה' ו'בל ימצא', כך השני אסור ב'בל יראה' ו'בל ימצא',
91 תלמוד לומר – (מלמדנו הכתוב) (שם ט יא) 'על מצות ומרורים יאכלהו',
92 וכן נאמר (שם ט יב) 'לא ישאירו ממנו עד בקר, ועצם לא ישברו בו',
93 ופרטים אלו נאמרו לפני הכלל. וכיון שהתורה כתבה כמה פרטים
94 לפני הכלל, אין ללמוד מן הכלל לרבות כל דבר, אלא יש ללמוד
95 שהכלל מוסב על כל הפרטים, ועל כל פרט הכלל מרבה דבר אחד
96 הדומה לפרט, והפרט ממעט דבר אחד הדומה לו. ואחד מהפרטים
97 ממעט 'בל יראה' ו'בל ימצא' כפי שיתבאר.
98 הברייתא מבארת, מה מרבה הכלל על כל אחד מהפרטים בדומה
99 לו, ומה כל אחד מהפרטים ממעט בדומה לו. מבררת הברייתא:
100 ואין לי לרבות על הפרט של 'על מצות ומרורים יאכלהו' ולמעט
101 ממנו, אלמא מצות עשה כמותו, מצות לא תעשה מנין לנו לרבות
102 מהכלל ולמעט מהפרט. משיבה הברייתא: תלמוד לומר 'לא
103 ישאירו ממנו עד בקר' וכלומר, אסור להשאיר מבשר קרבן הפסח,
104 אלא יש לאכול את כולו עד הבוקר, שהוא לאו הניתק לעשה, וכן
105 וממילא יש ללמוד מהכלל לרבות לאו הניתק לעשה כמותו, וכן
106 יש לנו למעט מפרט זה את איסורי 'בל יראה' ו'בל ימצא'
107 [שהוזכרו בתחילת הברייתא], שהם לאוים הניתקים לעשה.
108 מבררת הברייתא: ואין לי לרבות מהכלל ולמעט מהפרט אלמא
109 מצות לא תעשה שניתק לעשה, מצות לא תעשה גמור מנין. משיבה
110 הברייתא: תלמוד לומר (שם) 'ועצם לא ישברו בו', שזוה לא תעשה
111 גמור, וממנו נלמד לרבות ולמעט מצות לא תעשה גמור.
112 מסיקה הברייתא: מה – כמו שהפרט מפורש בפסוק, ויש בו מצות
113 עשה, ולא תעשה שניתק לעשה, ולא תעשה גמור, אף כל המצוות
114 שריבנו הן מצות עשה, ולא תעשה שניתק לעשה, ולא תעשה גמור.
115 נתבאר בברייתא שעל כל פרט מרבים את הדבר הדומה לו,
116 וממעטים ממנו את הדבר שאינו דומה לו. עתה תבאר הגמרא אלו

פסחים. פרק תשיעי – מי שהיה דף צה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קצה רש"י תוספות

משנה מצה וחמין יש לו בבית – בגמרא יליף לה לטעמא דכולה מתניתין. **גמרא** "ככל חוקת הפסח" וגו' – בפסח שני כתיב. אותו – משמע גופו. במצות שבגופו הכתוב **מדבר** – לא ריבה את השני לדין ראשון אלא במצות שבגופו, כגון סדר עבודותיו ואכילת צלי, אבל לא למצות שאין בגופו כגון השבתת שאור. מצות שעל גופו מנין – כגון מצה ומרור, שזן דברים אחרים ובאין חובה לו. יבול

אף מצות שלא על גופו – כגון השבתת שאור. ולקמיה פריך: מנא תיתי? והאמרת "אותו" משמע מצות שבגופו. מה שבירת העצם מיוחדת – לקמן יליף לה בפרט וכלל, דפרטי כתיבי ברישא, והדר כלל "על מצות ומרורים" ואכלהו. וכן "לא ישאירו ממנו עד בקר ועצם לא ישברו בו" – פרטי, "ככל חוקת הפסח יעשו אותו" – כלל. ולקמיה מפרש לה. איסי בן יהודה אומר – אינו צריך לא ישברו לבקר, אלא ללימוד אחר כדלקמן. ד"אותו" מצות שבגופו משמע. הא אמרת אותו במצות שבגופו גרסינן. הכי קאמר – השתא דכתיבי: "מצות ומרורים" ואיתרבי מצוה שאינה גופו, אלמא: "אותו" לא דוקא. והוה ליה פרט וכלל – דפרטי כתיבי ברישא. ואימא נעשה כלל מוסיף על הפרט – ואיתרבי כל מילי, אפילו השבתת שאור שאינה על גופו. קא משמע לן – "ועצם לא ישברו" דלא תדרשו כלל מוסיף על הפרט לרביי כל מילי אפילו השבתת שאור. דאם כן, כל הני פרטי למה לי? אלא להכי כתבינהו לכולהו למדרש תוספתא דכללא אבל חד חד, ומרבי דומיא דפרטי ותו לא. וכולהו פרטי הוו דגופו דדעל גופו. והיינו דקאמר תנא דפרטי "ועצם לא ישברו" ממעט מצות שלא על גופו, כגון "לא תשחט על חמץ" כדלקמן. ולקמן בבביתא מפרש מאי מרבי כללא דכל חד וחד ומאי ממעט פסא. מאי עביד ליה – מ"ככל חוקת הפסח" נפקא ליה, דהא לדידיה "אותו" דוקא, וממעט שלא על גופו וממילא מתרבה שבירת עצם, דהא מצוה שבגופו היא. ותמיהא ליה אמאי לא בעי נמי "לא ישאירו" לאיסי מאי עביד ליה? דהא מצוה שבגופו היא. מיבעי ליה אחד עצם בו" – דהכי דרשין ב"כיצד צולין" (לעיל פסחא). כשהוא אומר: "ועצם לא ישברו" – בפסח שני, שאין תלמוד לומר הוי אחד עצם בו, ורבנן – דאמרי "אותו" לאו דוקא. למאי איכתב? שאין שוחטין – פסח שני על היחיד שנדחה לו, להכי כתב "יעשו" לשון רבים, דכמה דאפשר לאהדורי אחר טמא חבירו להמנותו עמו מהדרין. כגון: לטמא אחד בשריף, ואיירי דכתיב "עשה" כתיב "אותו", דאף על גב דכתיב ברישא "יעשו אותו" אי לא כתביה זימנא אחריתי, הוה אמינא אורדיה דקרא הוא. תלמוד לומר על מצות ומרורים וגו' – והדר כתיב כללא עליה לרביי דומיא דידיה. וכל מילי לא ארמינן דגריבי – דאם כן כל הני פרטי למה לי? ופרטא ממעט דכוחיה, דמפרש לקמן דכללא

ד"כל חוקת הפסח" מהדרין אכולהו פרטא לרביי בבל פרטא דומיא דידיה ולמעטי מפרטא נמי דומיא דידיה. ומחד מפרטיה ממעטינן בל יראה ובל ימצא לקמן. וברייא רמזי מרמזא ואזלא, כללי מאי מרבו ופרטי מאי ממעטי, ודכוותיה מרבו וממעטי. ואין לי – שיהא כלל מוסיף אלא על הפרט של עשה מצות ומרורים, דכוחיה צלי אש שהוא מצות עשה ופרט נמי ממעט דכוחיה השבתת שאור. לא תעשה מנין – שריבה הכלל, וכן הפרט ימעט לא תעשה – תלמוד לומר: "לא ישאירו ממנו עד בקר". וכתיב כללא לאהדורי עליה לרביי דכוחיה לאו הניתק לעשה, ולמעט בפרטיה לא יראה ולא ימצא. דלאו שניתק לעשה נינהו, דמפרש במסכתא. ואין לי אלא בו" לא תעשה נמורה מנין – שריבה והכלל וימעט פרט – תלמוד לומר: "לא ישברו". וכתב כללא לאהדורי עליה לרביי דכוחיה בכללא, ולמעטי דכוחיה בפרטא כדלקמן. בפרטיה מאי קא פטענן – דכל פרטא משמע מיעוטא דכוחיה, דהכי משמע: האי ולא מידי אחרניא – השבתת שאור, דהויא נמי במצות עשה. לא תעשה דמותיה לאו הניתק לעשה הוא, דכתיב גבי ראשון "ודחות ממנו" וגו'. לא תוציא – לאו הניתק לעשה הוא. דכתיב: "בבית אחד יאכל לא תוציא" וגו'. ומשמע: לא תוציא לאוכלו, אלא בבית אחד יאכל – בעמוד ההחור קאי אש הוציאו. ולית ליה להאי תנא הא דתני ב"כיצד צולין" (שם): לאוכלו הרי זה בלא תעשה ד"בשר בשדה טרפה" (שמות כב), אלא: מותר להחורו ולאוכלו. ולא יראה – ואם נראה – תשביהו, לעולם הוא ב"עמוד והשבת" כל ימות המועד. בכלליה דעצם לא ישברו בו – דמרבי לא תעשה גמור.

מה בין ראשון לשני – בתוספתא (פרק ח) קתני נמי: הראשון נשחט בשלש כיתות, ואין השני נשחט בשלש כיתות. והכא תנא ושייר. דשייר נמי ביקור ארבעה ימים דליתיה בשני. כדאמר בגמרא (צו.א). ובתוספתא דלא קתני ביקור – דלא קחשיב אלא הך שנוהגין בפסח לבדו, וביקור נהוג נמי בתמיד.

ואיסי בן יהודה עצם לא ישברו בו מאי עביד ליה – תימא: לאיסי "לא ישאירו" ממנו עד בקר" מאי עביד ליה? דהא לדידיה לא צריך למעטי בל יראה, דמ"אותו" מפיק מצוה שלא על גופו.

מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד – קשה לרבינו שמעון בן אברהם: דתיפוק ליה מ"ככל חוקת הפסח". וראשון נפקא לן בפרק "האשה" (לעיל צא.א) דאין שוחטין אותו על היחיד מ"לא תוכל לבזבז את הפסח באחד!" ויש לומר: דלית ליה הדיא דרשה. ובפסח ראשון נפקא ליה, משום דלא גרע מפסח שני.

בכלליה דמצות ומרורים מאי קמריב צלי אש – משמע: מוסיף "מצות ומרורים" דקאי בכלא עליה, מרבינן צלי אש. ותימא: כיון דפרט וכלל הוא, בלא "מצות ומרורים" מרבינן צלי אש וכל מילי, אפילו השבתת שאור. ומפרטי ממעטי מכל חד חד חורא מילתא, כדאמר בריש "מרובה" (בבא קמא סב.ב) דמסיק: "על כל דבר פסע" – כלל, רביינא. וכל הני פרטי למה לי? חד למעטי עבדים בו, ויש לומר: דהדיא בלא "מצות ומרורים" ידעינן צלי אש מכללא, ו"מצות ומרורים" לא אתא אלא למעטי השבתת שאור. ולא נקט האי לישנא בכלליה דמצות ומרורים מאי קמריב צלי אש, אלא משום דבעי למיפריך: ואיפוך אנא. לא תוציא מן הבית – פירש בקונטרס: דלאו הניתק לעשה הוא. דכתיב: "בבית אחד יאכל לא תוציא". משמע: לא תוציא לאוכלו בבית אחר, אלא בבית אחד יאכל – בעמוד החור קאי אם תוציאו. וקשה לרבינו יצחק: היכי חשבינן ליה לאו הניתק לעשה? והא לאו שקדמו עשה הוא, ולא חשיב לאו הניתק לעשה, כדאמרין בפרק בתרא דמכות (טו.א).

בפרטיה קא ממעטי בל יראה – כאן משמע כמו שפירש רבינו יצחק ב"כ שעה" (לעיל כט.ב) דלא יראה הוי ניתק לעשה.

פסח

תעשה גמור – אף כל עשה, ולא תעשה שניתק לעשה, ולא תעשה גמור. **בכלליה** ד"מצות ומרורים" מאי קא מרבי צלי אש. בפרטיה מאי ממעטי ליה – השבתת שאור. **איפוך אנא!** מצוה דגופיה עדיף. **בכלליה** ד"לא ישאירו ממנו עד בקר" מאי קא מרבה ליה – לא תוציא ממנו, דדמי ליה, דהאי מיפסל בנותר – והאי מיפסל ביוצא. בפרטיה מאי קא ממעט ליה – לא יראה ולא ימצא דדמי ליה. דהאי אינו לוקה – דההו לאו שניתק לעשה, והאי אינו לוקה – דההו ליה לאו שניתק לעשה. **איפוך אנא!** מצוה דגופיה עדיף. **בכלליה** ד"עצם לא ישברו בו" מאי

פסח שני אין טעון לינה — תימנה לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי איצטרך? הא לא מרבינן מ"בכל חזקת הפסח" מצוה שאינה על גופו.

טעון לינה — פירוש: יום אחד, וילך יום שני. וקשה דב'לולב וערבה' (סוכה מז,א) משמע דטעון לינה כל שבעה. דקאמר: כשם ששבעת ימי החג טעונים קרבן שיר וברכה

ולינה. מאי בריכה? לאו זמן? לא, ברכת המזון ותפלה. הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך זמן

— זמן כל שבעה מי איכא? משמע דקרבן ולינה נחא ליה שיהיו כל שבעה! יש לומר: דהוה מצי

למימר ולטעמך לינה כל שבעה מי איכא, וכמו שמסיק אומן — דאי לא בריך יומא קמא זמן, יברך

שאר ימים. הכי נמי נפרש גבי לינה: אם לא לן יום ראשון — ילין שאר ימים, ולעולם אין טעון לינה

רק יום אחד. ובפרק "דמטא" (נדרים צ"ב) נמי, דקאמר ר' טרפון: ואם בישל בו בתחלת הרגל

בישל בו כל הרגל. ומפרש בגמרא, אמר רבי יצחק: דאמר קרא "ופנית בבקר" — עשאן הכתוב

כולן בקר אחד, היינו דאגדיי כולן זה בזה כמו בקר אחד שאם לא לן אתמול ילין היום. והדר

"ופנית בבקר", ועל כרחך כן הוא. דאי לינה כל שבעה — אם כן מאי קאמר שמיני רגל בפני עצמו

לגבי לינה? הלא כל שאר ימים שלפניו נמי טעונים לינה. אלא דהאי יום ראשון ושמיני טעונים לינה,

ולא יזכר וכן משמע בספר בפרשת "כל הבכור": "והלכת לאחריך" — מלמד שטעונים לינה, פירוש:

כל שלשה רגלים. מנן לרבות עופות ומנחות יין ולבונה ועצים — תלמוד לומר: "ופנית בבקר" —

כל פנות שאתה פונה לא יזא אלא מבקר ואילך. ר' יודנה אומר: יכול יזא ופסח קטן טעון לינה,

תלמוד לומר "ועשית פסח" כו'. וחכמים אומרים: הרי הם בעצים ולבונה שטעונים לינה. משמע

שאינו טעון לינה אלא אותן לילה בלבד שאחר הבאת קרבנו, ומרבי ליה כמו לינה דרגלים.

אלמא: יום אחד הוא וטו לא. ואם תאמר: הדבא ממעט פסח וקטן מלינה, ומי גרע ממוביא קרבנו

ביומא החול דטעון לינה יום אחד? ושמן כיון דתשלומין דראשון הוא — לא בעי לינה אפילו

יום יחיד. ואם תאמר, דתנן (סוכה מב,ב): ההלל והשמחה שמונה. אם כן על כרחך יצטרך לינה כל

שבעה משום שלמי שמחה, דדוקא בשבת אמרינן "באלו דברים" (לעיל ע"א), משמחו בכסות נקה

ויין ישן ויש לומר: ישמח באותן שנשחטו אתמול, או בשלמי הבירה.

כל היבא דקרינא ביה אל מחוץ למחנה כו' — ואם תאמר: יכול דאין חילוק בין היכל

לעזרה, למאי הלכתי איכתיב "מן המחנה" דמשמע מקצת מחנה? ויש לומר: דעשה מידא

איכא בהיכל טפי במעודה, דלא אישתרי מדחיקא אלא ברת.

למעוטי

37 יהו חייבין - תלמוד לומר: "וישלחו מן המחנה כל צריע וכל זב וכל טמא לנפש". בזמן

38 שטמאי מתים משתלחין - זבין ומצורעין משתלחין, אין טמאי מתים משתלחין - אין זבין

39 ומצורעין משתלחין. בעי רב יוסף: דחקו טמאי מתים ונגנסו להיכל בפסח הקא בטומאה,

40 מהו? מדאישתרי טומאת עזרה - אישתרי נמי טומאת היכל, או דילמא: מאי דאישתרי -

41 אישתרי, מאי דלא אישתרי - לא אישתרי? אמר רבא, אמר קרא: "וישלחו מן המחנה"

42 - אפילו מקצת מחנה. איבא דאמר, אמר רבא: אמר קרא "וישלחו מן המחנה אל מחוץ למחנה תשלוחם", כל היבא דקרינא ביה "אל מחוץ למחנה תשלוחם" - קרינא ביה

44 "וישלחו מן המחנה". בעי רב יוסף: דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי פסח הקא בטומאה,

פסחים. פרק תשיעי - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רש"י

מאי קא מרבי אל תאכלו ממנו נא — דחייב בפסח שני. לא תשחט על חמץ — דמותר לשחטו על חמץ, כדתנן: מצה וחמץ עמו בבית. אף על גב דכבר מיעט ליה מהשבתת

שאר ומבל יראה, הוה אמינא: הני מילי שלא בשעת שחיטה, אבל בשעת שחיטה — לא. להכי איצטרך למעוטי מלא תשחט. השיר יהיה לכם — ביום שתגאלו מן הגלות. כליל

התקדש חג — כמו שאתם נוהגים לשודר כליל התקדש חג. ואין לך לילי חג להטעין שירה חוץ

מלילי פסחים על אבילותו. לילה המקודש לחג — כגון פסח ראשון. שאין מקודש לחג — כגון

ליל אבילות פסח שני שאינו יום טוב. לילה — דפסח שני מיעט. אבל יום שהוא זמן עשייתו —

לא מיעט, והרי הוא כפסח ראשון שטעון הלל בשעת שחיטתו. כדאמרין ב"תמיד נשחט" (לעיל

סד,א). ולקמן (קיד,א) אמרינן: נביאים שבינין תקנו להם שידו אומרים על כל פרק ופרק וכל

דבר חידוש. אפשר כו' — דכיון דדבר מצוה הוא טעון הלל. נופלין את לולביתן — אגרא נסבא,

דברייא דהא הכי בפרק בתרא (שם). צלי — דאיתרבי מכלליה דמצות ומוריים. דוחה את

השבת — דבשני כתיב ביה: "במעוטי", למאן דאמר "קרבן ה' לא הקריב במועד" בשני (לעיל

צג,א). יחזור ויעשה בטומאה — בתמיד, אלא מוטב ידחה לגמרי. טעון לינה — לילה הראשון

ילין מירשלים. מיין ואילך רשאי לדור חוץ לחומה בתוך התחום. והיינו "לאחריך" — לאהל

שחוץ לחומה. ולא לביתו ממש, דהא יום טוב הוא. ועוד, דקא בעי לאיתויי עולת ראיה.

הנאכל לששה — שאוכלין עליו מצות ששה ימים. ולישנא דקרא נקט, וקרא לדרשה אתא

ללמד על ימות הפסח שזן רשות באבילות מצה חוץ מלילה הראשון, בפרק בתרא (קכ,א). טעון

לינה — לילה אחד בתוך העיר. משנה לא יאכלו ממנו זבין — דגבי טמא לנפש כתיב:

32 "איש" — איש נדחה ואין ציבור נידון. אבל גבי זיבה — אף ציבור נדון, בפרק "אלו דברים"

35 (לעיל סו,א). ואם אכלו פטורין מברת — דאובל קדשים בטומאה, כדילף בברייתא בגמרא. אבל

37 מביאת מקדש לא פטרינן דרמנא. ורבי אליעזר פוטר — אף מברת דביאת מקדש, וטעמא יליף

39 בגמרא. גמרא וישלחו מן המחנה כו' — ותנא קמא לא דירש להכי, דכולהו איצטריכו,

40 כדאמרין ב"אלו דברים" (שם) לחלקם למתנותיהם. ונגנסו להיכל — מקום שלא

42 חזרו שם, דאין שם צרכי פסח. ואילו כהנים אסורין ליכנס לשם אלא לצורך, משום דכתיב:

44 "אל יבא בכל עת" וזה שנכנס בטומאה — יכול יתחייב על ביאת מקדש בטומאה. אפילו מקצת

47 מחנה — אף על פי שאין משתלחין מכל מחנה שכינה, שהרי מותרין בעזרה טמאי מתים בפסח

49 הבא בטומאה — משתלחין מידא ממקצתו מן ההיכל. איבא דאמר כו' — ורבא לקולא פשט,

50 דאין חייבין על ביאת מקדש דהיכל. אל מחוץ למחנה תשלוחם — היינו היכל, כדסיק ליה

52 "אשר אני שוכן בתוכם". וישלחו מן המחנה — עזרה. כך קבל רבי. ונראה לי דאיפא גרסין

54 לה. כל היבא דקרינא "אל מחוץ למחנה", שצריך להוציאם לגמרי, אף מן העזרה — קרינא ביה "מן המחנה" היכל. וכל היבא דלא קרינא

57 ביה אל מחוץ — לא קרינא ביה וישלחו מקצת מחנה. אימורי פסח — כגון כליות ויתרת הכבד.

59 מהו?

פסחים דף צה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קעז

מי נאמר, ודאי שפדעת רבי יהודה והמובאת לעיל. ואם כן קשה
על מה שנאמר בסוף הברייתא שפסח שני טעון לינה, וכי לרבי
יהודה פסח שני טעון לינה, והא (והרין) תניא בברייתא אחרת, רבי
יהודה אומר, מניין לפסח שני שאין טעון לינה, משום שנאמר (דברים
טו א) 'פניתי בפקדון והלכתי לאחליץ' וכלומר, לאחר שתלון בלילה
הראשון בירושלים, תפנה ותלך לאחלץ, וזהו המקור לחיוב
לינה, וכתב – ונאמר מיד לאחר מכן (שם טו ח) 'ששית ימים תאכל
מצות', ויש ללמוד מסמיכות הפסוקים, שדווקא פסח הנאכל
לששה – שאוכלים בו מצות במשך ששה ימים וכלומר, אסור
לאכול חמץ, דהיינו פסח ראשון, טעון לינה בירושלים לילה אחד,
אבל פסח שאין נאכל לששה – שלא אוכלים בו מצות ששה ימים,
דהיינו פסח שני, אין טעון לינה. ואם כן מבואר בברייתא זו שלדעת
רבי יהודה פסח שני אינו טעון לינה, ולא כמבואר בדעתו בברייתא
הקודמת, שפסח שני טעון לינה.
משיבה הגמרא: תרי תנאי ואלבא דרבי יהודה – שתי הברייתות
נשנו על ידי שני תנאים, שנחלקו בדעת רבי יהודה, האם פסח שני
טעון לינה.

משנה

נאמר בתורה (במדבר טו) לגבי פסח שני 'איש איש כי יהיה טמא
לפסח וגו' ועשה פסח לה', והגמרא (לעיל טו) דורשת מכך, שדווקא
'איש' שהיה טמא נדחה לפסח שני ולא ציבור, ולכן אם רוב
הציבור היו טמאים בפסח ראשון, עושים אותו בטומאה, ואינם
נדחים לפסח שני.
עוד דורשת הגמרא (לעיל טו) מכך שהזכירה התורה בפסוק זה
טומאת מת, שדווקא אם נטמאו רוב הציבור במת עושים בטומאה,
אבל אם הם נטמאו בטומאה אחרת כגון זיבה, נדחים לפסח שני.
המשנה מבארת דין הטמאים בטומאה שאינה טומאת מת, בפסח
הבא בטומאה: הפסח שפא בטומאה, שהיו רוב הציבור טמאי
מתים, והקריבו את הפסח בטומאה, לא יאכלו ממנו שאר טמאים,
דהיינו זבין וזבות נדות ויולדות, ואם אכלו ממנו אותם טמאים,
פשוטין מכות של אכילת קדשים בטומאה. אך אם נכנסו לעזרה
בטומאתם, חייבים כרת על ביאת מקדש בטומאה, ורבי אליעזר
חולק על תנא קמא, ופוסק אף מכרת שעל ביאת מקדש.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא, בה מתבאר מקור דברי המשנה: תנו רבנן
בברייתא, זבין וזבות נדות ויולדות שאכלו בפסח ו-מקרבן פסחון
שפא בטומאה, יכול היית לומר שהיו חייבין כרת כדין האוכלים
קדשים בטומאה, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב בענין אכילת
קדשים בטומאה (ויקרא יג ט) 'כל תהור יאכל בשר, והנפש אשר
תאכל בשר מזהב השלמים אשר לה, וטמאתו עליו, ונכרתה' וגו',
ויש ללמוד מסמיכות הדברים ושנאמר דין אכילה לטהורים,
ובסמוך לו נאמר כרת לטמאים האוכלים, שדווקא זבח הנאכל
ו-שדינו להיאכל לטהורים, חייבים עליו כרת משום טמא שאכל
קודש, ושאינו נאכל לטהורין – אבל זבח שאין דינו להיאכל דווקא
לטהורים, כגון פסח הבא בטומאה שציבור טמאי מתים אוכלים
ממנו, אין שאר טמאין האוכלים ממנו חייבין עליו משום טמא
שאכל קודש.
מוסיפה הברייתא: רבי אליעזר אומר, יכול להיות שאם דחקו זבין
ונכנסו לעזרה בפסח הקא בטומאה, יכול היית לומר שהיו חייבין
כרת, כדין הבאים אל המקדש בטומאה, תלמוד לומר – מלמדנו
הכתוב (במדבר יג א) 'ישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא
לנפש', ובכתוב זה הוקשו טמאי מת לשאר טמאים, ללמד שזבין
שטמאי מתים משתלחין – דינם להישלח מהמחנה, גם זבין ומצורעין
משתלחין, אבל בזמן שאין טמאי מתים משתלחין – אין דינם
להישלח מהמחנה, כגון בפסח הבא בטומאה, אין זבין ומצורעין
משתלחין, והיינו שאם נכנסו אינם חייבים כרת.

מאי קא מרבה – מזה הוא מרבה. משיבה הגמרא: הוא מרבה את
הלאו (שמות יב ט) 'אל תאכלו ממנו נא' – כשאנו צלוי כל צרכו,
שלאו זה נוהג בפסח שני.
מבררת הגמרא: בפרישה מאי קא מרבה – מזה הפרט של 'ועצם
לא ישקרו בו' בא למעט. משיבה הגמרא: הוא ממעט את הלאו (שם
לד כה) 'לא תשקט על חמץ דם זבחי', והיינו שמותר לשחוט פסח שני
כשיש ברשותו חמץ.
שואלת הגמרא: איפוד אנה – אולי נדרוש להיפך, נרבה את
האיסור לשחוט את הפסח על החמץ, ונמנע את האיסור לאכול
ממנו נא. משיבה הגמרא: מזה דגופיה עדיף – עדיף לרבות את
האיסור לאכול ממנו נא, משום שהוא מצוה שבגוף הפסח.
שנינו במשנה: הראשון טעון חלל באכילתו, וכו' והשני אינו טעון.
מבררת הגמרא: מנה חני מילי – מזהין למדנו דברים אלו. משיבה
הגמרא: אמר רבי יוחנן משום – בשם רבי שמעון בן יהוידק, אמר
קרא – נאמר בפסוק (ישעיה ל כט) 'השיר והנה לכם כליל התקדש חג'
– השיר שתשירו ביום שתגאלו מן הגלות, יהיה אותו שיר שאתם
נוהגים לשיר בלילה שמתקדש חג ודהיינו חלל, ואין ליל חג
ששייך בו חיוב שירה, מלבד כליל פסח כשאוכלים את קרבן
הפסח. ויש ללמוד מהלשון 'כליל התקדש חג', שדווקא לילה
התקדש חג – ליל פסח ראשון שהוא יום טוב ומקודש באיסור
עשיית מלאכה, טעון חלל באכילתו, אבל לילה שאין מקודש חג
– ליל פסח שני שאינו יום טוב, אין טעון חלל באכילתו.
שנינו במשנה: זה וזה טעונין חלל בעשייתו – (בשעת שחיתותו) כו'.
מבררת הגמרא: מאי טעמא – מה הטעם שגם הפסח השני טעון
הלל בעשייתו. מבארת הגמרא: איבעית אימא – אם תרצה תאמר,
שהטעם הוא משום שהכתוב (שם) 'כליל התקדש חג' שממעט פסח
שני, לילה קא מרבה – ממעט רק את ליל פסח שני, שהוא זמן
אכילת הפסח, אבל את זמן שחיתו שהוא ביום שלפניו, לא קא
מרבה – פסוק זה אינו ממעט, וממילא פסח שני לענין זה דינו
כפסח ראשון, שטעון הלל בשעת שחיתותו.
מביאה הגמרא ביאור נוסף: ואבעית אימא – ואם תרצה תאמר,
שפסח שני טעון הלל בעשייתו מהטעם ששנינו בברייתא, אפשר –
וכי יעלה על הדעת, שישאל שחמץ את פסחיתו, ונחמין את
לולביתו, ואין אומרים חלל, הרי פשוט שבעת עשיית דבר מצוה
צריך לומר חלל.
שנינו במשנה: ונאכלין צלי וכו' ודוחין את השבת.
מדייקת הגמרא מדברי המשנה: דווקא שבת אין – אכן נדחית מפני
פסח שני, אבל טומאה לא נדחית מפניו וכלומר, אדם השרוי
בטומאה אינו רשאי לעשות פסח שני. ואם כן מתניתין דלא פרבי
יהודה – המשנה אינה סוברת כדעת רבי יהודה, דתניא בברייתא,
פסח שני דוחה את השבת, ואין דוחה את הטומאה ואלו דברי תנא
קמא. רבי יהודה חולק ואומר, אף דוחה את הטומאה. ונמצא
שמשנתנו שמשמע ממנה שפסח שני אינו דוחה טומאה, סוברת
כדעת תנא קמא, וחולקת על רבי יהודה.
הגמרא מבארת את מחלוקתם. מבררת הגמרא: מאי טעמא – מהו
הטעם דתנא קמא, שפסח שני אינו דוחה את הטומאה. מבארת
הגמרא: סברתו היא כר, מפני טומאה דחיתו – התורה דחתה אדם
זה לפסח שני רק משום שהיה טמא בראשון, וכי יחזור ועשה את
השני בטומאה, ולכן עדיף לדבריו שידחה לגמרי. ורבי יהודה סבר,
התורה דחתה אותו לפסח שני, משום שהורה עליו – חיפשה עבורו
אפשרות לעשותו בטהרה, אבל אם לא זכה להיות טהור בשני,
יעשה בטומאה.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תנו רבנן בברייתא, פסח
ראשון דוחה את השבת, וגם פסח שני דוחה את השבת. פסח ראשון
דוחה את הטומאה, וגם פסח שני דוחה את הטומאה. פסח ראשון
טעון לינה – צריך בלילה הראשון ללון בירושלים, וגם פסח שני
טעון לינה, כדין כל קרבן שאדם מקריב.
הגמרא מקשה שישנה סתירה בדברי רבי יהודה. מבררת הגמרא:
מה שנאמר בברייתא שפסח שני דוחה את הטומאה, כמאן – כדעת

בפסח מצרים (שם יב ו) 'והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום
 לה' ה' שפסוק זה מלמד שצריך לברוק את הפסח בכל
 ארבעת הימים שלפני יום שחיטתו, לראות אם יש בו מום, ה' נמי
 – וכי גם כן נדייק מתיבת 'הזה' שדווקא זה מעון ביקור ארבעה ימים
 קודם שחיטה, ואין אחר – פסח דורות וכל שאר הקרבנות מעון
 ביקור, והתניא – והרי שנינו ברייתא שמוכח ממנה שדין ביקור
 נוהג גם בפסח דורות, ששנינו בברייתא, כן פג פג אומר, מניין
 לתמיד שפעון ביקור ממנו ארבעה ימים קודם שחיטה, שנאמר לגבי
 תמיד (במדבר כב) 'תשמרו להקריב לי במועד', ולחל' הוא – (הפסוק)
 אומר לגבי קרבן פסח מצרים (שמות יב ו) 'והיה לכם למשמרת עד
 ארבעה עשר', ויש ללמוד בגזירה שזה 'תשמרו', משום דכתיב בו
 'לחל' – (קרבן פסח מצרים) מעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה,
 אף כאן – (קרבן תמיד) מעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, וכיון
 שקרבן תמיד לדורות טעון ביקור, ודאי שגם קרבן פסח דורות
 טעון ביקור. ומבואר שאין ממעטים פסח דורות מתיבת 'הזה', ואם
 כן כיצד ממעטים פסח דורות מדין מקחו בעשור.
 מתרצת הגמרא: באמת ממעטים מקחו בעשור בפסח דורות
 מתיבת 'הזה', ושאינן תם – שונה הדבר שם, בברייתא לענין קרבן
 תמיד, שאף שנאמר בו 'הזה' נוהג בו דין ביקור, משום דכתיב בו
 'תשמרו' ללמוד בגזירה שזה מפסח מצרים, וכפי שהתבאר. ופסח
 דורות נמי – גם בו נוהג דין ביקור, משום דכתיב – שהרי כתוב
 (שם יג ד) 'והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני וגו', ועבדת את העבודה
 הזאת בחודש הזה, ויש ללמוד מכך שיהיו כל עבודות הפסח של חודש
 זה בכל הדורות, כזה – כמו בפסח מצרים, ומכאן שהוקש פסח
 דורות לפסח מצרים, והוא טעון ביקור כמותו.
 מוסיפה הגמרא: אלא 'הזה' שנינו בפסח מצרים לגבי
 ביקור, מאחר שהוא לא בא למעט פסח דורות, למה נכתב, יש
 לבאר שהוא בא למעוטי – למעט מחובת ביקור ארבעה ימים
 קודם שחיטה, את פסח שני דורותיה – שדומה לו בכך ששניהם
 נוהגים יום אחד בלבד.
 הגמרא מקשה קושיא שניה על הלימוד מתיבת 'הזה': אלא מעתה
 שתיבת 'הזה' ממעטת פסח דורות, דכתיב – מה שנאמר בפסח
 מצרים (שם יב ח) 'ואכלו את הבשר בלילה הזה', ולמדנו מכך שיש
 לאכול את הפסח דווקא בלילה ולא מבעוד יום, ה' נמי – וכי גם
 כן נדרוש מתיבת 'הזה', דק' זה – פסח מצרים נאכל דווקא בלילה,
 ואין אחר – פסח דורות נאכל דווקא בלילה, אלא אפשר לאכלו גם
 מבעוד יום. מתרצת הגמרא: הדין שפסח דורות נאכל דווקא
 בלילה, נלמד ממה שאמר קרא (שם יג ד) 'ועבדת את העבודה הזאת
 בחודש הזה' ללמד שיהיו כל העבודות של חודש זה כפסח
 מצרים, וכפי שהתבאר.
 שואלת הגמרא: אלא מה שנאמר (שם יב ח) 'ואכלו את הבשר
 בלילה הזה', תיבת 'הזה' למה לי, הרי אינה ממעטת פסח דורות.
 משיבה הגמרא: תיבה זו נצרכת לבררני אלעזר בן עזריה ורבי
 עקיבא – לדרשות שדרשו ממנה רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא.
 שרבי אלעזר בן עזריה דרשה לגזירה שזה שפסח נאכל עד חצות,
 ורבי עקיבא דרש ממנה שפסח נאכל דווקא בלילה הזה, ואין
 רשאים לאכלו גם בלילה שלמחרת.
 הגמרא מקשה קושיא שלישית על הלימוד מתיבת 'הזה': אלא
 מעתה שתיבת 'הזה' ממעטת פסח דורות, מה דכתיב בפסח מצרים
 (שם יב ד) 'יכל ערל לא יאכל בו', ה' נמי – וכי גם כן נדרוש מתיבת
 'בו' ויש בה משמעות למעט כמו 'הזה', דדווקא בו – בפסח
 מצרים ערל אינו אוכל, אכל הוא בפסח דורות. מתרצת
 הגמרא: דין זה שערל אינו אוכל בפסח דורות, נלמד מדאמר קרא
 (שם יג ד) 'ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה', ללמד שיהיו כל
 העבודות של חודש זה כפסח מצרים, וכפי שהתבאר.
 שואלת הגמרא: אלא 'בו' שנאמר לגבי ערל למה לי, הרי אינו
 ממעט פסח דורות. משיבה הגמרא: תיבה זו נצרכת לדרשה
 אחרת, שדווקא בו – בפסח, ערל אינו אוכל, אכל הוא אוכל במצה
 וקורא.

המשך בעמוד קנח

מהו הדין, האם חייבים כרת כדן אוכלי קדשים בטומאה, או שמא
 פטורים מכרת. וצדדי הספק הם, האם נאמר מדאשתי נמי
 בשר – מתוך שהותרה אכילת בשר הפסח בטומאה, אישתי נמי
 טומאת אימורין – הותרה גם אכילת האימורים בטומאה, והיינו
 שלא חייבים על כך כרת משום טומאה. או דילמא – או שמא
 נאמר, מאי דאשתי אישתי – מה שהותר וטומאת בשרו הותר,
 מאי דלא אישתי לא אישתי – ומה שלא הותר וטומאת אימורין
 לא הותר, וחייבים על כך כרת.
 הגמרא פושטת את הספק: אמר רבא, כפדי – (הרין) טומאת אימורין
 מהיכא אייתיבי – מדיכין התרבה שהאוכל אימורים בטומאה חייב
 כרת, מוטומאת בשר – מפסוק שנאמר לגבי טמא שאכל בשר
 קודש, דכתיב (ויקרא כב) 'והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים
 אשר לה' וטמאתו עלי, ונכרתה הנפש ההוא מעמיה, והתיבות
 אשר לה' לכאורה מיותרות, ונכתבו לרבות טמא האוכל את
 האימורין (שהם בשר הקרב לה' על גבי המזבח) שחייב כרת. וכיון
 שמקור הדין הוא מטמא שאכל בשר קודש, יש להשוות את
 דיניהם ולומר, כל היכא דאיתיה לטומאת בשר – כל אופן שיש
 איסור על הטמא לאכול בשר, איתיה לטומאת אימורין – יש עליו
 איסור לאכול אימורים, וכל היכא דאיתיה לטומאת בשר – וכל
 אופן שאינו אסור באכילת בשר בטומאה, כגון בפסח הבא
 בטומאה, ליתיה לטומאת אימורין – אין עליו איסור לאכול
 אימורים בטומאה.
 הגמרא מביאה נידון נוסף בענין אימורי פסח: בעי רבי ור'א, אימורי
 פסח שהקריבו ישראל במצרים, היכא אקריניה – היכן הקטירו
 אותם, הרי לא הוזכר שהיה להם מזבח שם.
 הגמרא פושטת את הספק: אמר ליה אבי רבי זירא, ונאן ליכא לן
 דלא שויקרי עבד – מנין לך שלא צלו אותם בשפוד ואכלו אותם.
 מוסיף אבי: ועוד, הא תנא רב יוסף ברייתא, שלשה מזבחות היו שם
 – במצרים להזאת הדם, כפי שנאמר (שמות יב כג) שהדם היה על
 המשקוף ועל שתי המזוזות, ונמצא שהמשקוף היה מזבח אחד,
 ושתי המזוזות עוד שתי מזבחות, ותו מדי אחרינא לא היה – ועוד
 דבר אחר לא היה. כלומר, מבואר מברייתא זו שלא היה להם
 מזבח נוסף להקטרת אימורים, ובהכרח שאכלו אותם צלויים
 בשפוד.

משנה

המשנה מונה את הדינים שנהגו בפסח הראשון שהקריבו ישראל
 במצרים, ואינם נוהגים לדורות. מבררת המשנה: מה הם החילוקים
 בין קרבן הפסח שהקריבו ישראל במצרים, לקרבן הפסח
 שמקריבים בכל שאר הדורות.
 מונה המשנה: פסח מצרים נהגו בו דינים אלו, א. מקחו בבעשור –
 היו צריכים להפרישו בעשירי לחודש ניסן, ולומר 'זה לשם פסח'.
 ב. ופעון תואה פאגודת אוזב – היו צריכים לטבול אגודת אוזב
 בדמו ולהוות ממנו, וההזאת היתה על המשקוף ועל שתי המזוזות.
 ג. ונאכל בחפזון – היו צריכים לאכול במהירות. ד. היה נאכל
 בלילה אחד, ואילו פסח דורות נוהג כל שבעה. הנאמר בחילוק
 האחרון יתבאר בגמרא.

נמרא

שנינו במשנה, שפסח מצרים צריך להפרישו בעשור, ובפסח דורות
 אין צורך בכך. שואלת הגמרא: מנא לן – מהיכן לנו שלדורות אין
 צריך לקחת הפסח בעשור לחודש. משיבה הגמרא: דכתיב (שמות יב
 א) 'ופרו אל כל עדת ישראל לאמר, בעשור לחודש הזה ויקחו להם
 אש זבה לבית אבת שיה לביית, ויש לדרוש מתיבת 'הזה'
 ושלכאורה מיותרת, שדווקא זה – (פסח מצרים) מקחו בבעשור,
 ואין פסח דורות טעון שיהיה מקחו בבעשור, אלא יכול לקחתו בכל
 זמן שירצה.
 הגמרא מקשה על הלימוד מתיבת 'הזה': אלא מעתה – אם אכן
 דורשים כך, שתיבת 'הזה' ממעטת פסח דורות, אם כן מה שנאמר

פסחים. פרק תשיעי – מי שהיה דף צו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קצט רש"י

מהו — מי מחייב משום אוכלי קדשים בטומאה אי לא. אישתרי נמי טומאת אימורין — דלא מחייב בהו משום טומאה, ואף על גב דאסירי משום זרות "וכל זר לא יאכל קדש" (ויקרא כב). מכרי — אוכל אימורין בטומאה מהיבא אתרבי לחיובא. טפומאת בשר — דכתיב גבי אוכל בשר בטומאת הגוף "אשר לה" — לרבות את האימורין, "ודתפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה" — היבא אקטרינהו — שלא הוזכר בו מזבח. שויסקי — בשר עלי בשפור. שלשה מזבחות — להזאת הדם, אבל להקטרת אימורין לא היה שם מזבח. **משנה** מקחו מבעשור — אומר: זה לשם פסח. דכתיב: "בעשור לחדש הזה" וגר' (שמות יב). ומעון הואה באגודת אויב גרסין. לילה אחד — מפרש בגמרא. **גמרא** למשמרת — ביקור, שלא יתא בו מום, מבקין אותו כל ארבעה. וכתב "הזה" הכי נמי דממעט (ופסח דורות וכל) שאר קרבנות. מה להלן בו? וכי היכי דלדורות בתמיד בעי ביקור, הוא הדין ודאי לפסח דורות. ופסח דורות נמי בו? — בנחירתא. שיהו כל עלויות של חדש הזה כו' — כל פסח דורות הוקשו זה לזה. ומיהו, לענין מקחו מבעשור אמעט מ"הזה", ודאי "הזה" דגבי ביקור דריש ליה למלתא אחריתא. כדמפרש ואזיל. אלא הוה — דגבי ביקור למה לי. למעוטי פסח שני — מביקור ארבעה ימים. דכוותיה — דהוי יום אחד כמו פסח מצרים, וכי קא ממעט — דכוותיה ממעט. "הזה" דגבי מקחו מבעשור — על כרחיך למעוטי פסח דורות אתא. דאילו למעוטי שני — לא איצטריך, דהא אימעט מהאי "הזה" דגבי ביקור, ומימעט מביקור ארבעה ימים וממקח עשור. דהריירו משתמע מההוא קרא. ד"למשמרת" משמע ביקור ומקח. ואידך "הזה" ממעט פסח דורות ממקח בעשור, אבל מביקור ארבעה ימים — דא ממעט ליה. אם לא דהרישו מבעשור — יבקר שנים ושלשה טלאים מבעשור, ובשעת שחיטה יקח אחד מהן. לכדיכר אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא — בפרק קמא דברכות, נאמר כאן: "בלילה הזה", ונאמר להלן: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה" כו'. ערל — שמתו אחיו מחמת מילה. בן נכר — שנתכר מעשיו לאביו שבשמים. נראה בעיני דלא גרסינן גבי הדדי כל ערל וגר כל בן נכר וגר הכי נמי כו'. אלא הכי גרסין: כל ערל לא יאכל בו הכי כו' אמר קרא ועבדת אלא בו למה לי בו משומדות פוסלת ואין משומדות פוסלת בתרומה ואיצטריך למכתב ערל כו'. ולא גרסין: אלא מעתה תושב ושכיר כו' דהא תושב ושכיר כוליה קרא יתירא הוא. דתושב ושכיר אוכל בפסח, ד"תושב" זה קני כסף קנין עולם ונרצע, ו"שכיר" זה עבד עברי הקנין קנין שנים, ותריירו ישראל מעליא ניבחו, ואכלי בפסח, כדאמרין ביבמות ב"הערל" (ע.א.). וקרא יתירא הוא, ומפנה לגזירה שוה, נאמר "תושב ושכיר" בפסח, ונאמר "תושב ושכיר" בתרומה — כדמפרש ליה ה"ה. ואידי דכתיבה כתב בו ידידה, וללשון הספרים לא ידענא מאי שינויא דקא משני בו משומדות פוסלת, מאי שייך משומדות גבי תושב ושכיר? הא ישראל מעליא ניבחו! ועוד: הא דרשה מ"ב" דגבי בן נכר דרשין לה ב"הערל" (שם.ב.) "ומלתה אותר או הבעלים יאכל בו. ואי לא מל את עבדו לא יאכל איהו, דמילת זכריו ועבדיו מעכבת בפסח אם יש לו בן העומד למול או עבד — אינו אוכל פסח עד שימול אותם, דכתיב: "המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו". כדריש אמר רבי יצחק — בפרק "הערל" (ע.א.). נאמר "ממנו" בפסח, ונאמר "ממנו" במעשר, מה להלן ערל אסור בפסח — אף כאן ערל אסור במעשר. בחפזין — במהירות. ואלא

למעוטי פסח שני דכוותיה — דפסח דורות מרבין מ"ועבדת", דליכא למימר ד"הזה" דמקחו מבעשור נמי בא למעט פסח שני דאין מקחו מבעשור, ולא נגעט פסח דורות, דהא לפסח שני לא איצטריך, כיון דלא בעי ביקור — לא בעי נמי שיהא מקחו מבעשור. **אבל** אתה שובר בפסח דורות אמר קרא ועבדת — תימה לרבינו יצחק בן אשר: אמאי איצטריך להכי, "ועבדת"? הא כיון דכתיב בפסח שני "ונעם לא ישברו בו" — כל שכן בראשון. **אותו** בחפזון ואין אחר בחפזון — קשה לרבינו יצחק בן אשר: אמאי לא פריך ואימא אותו בחפזון ואין פסח שני נאכל בחפזון, אבל פסח דורות הכי נמי נאכל בחפזון מ"ועבדת"? (שייך) לעמוד בנאכל בחפזון לילה אחד והוא הדין לפסח דורות — ואם תאמר: אם כן אמאי תנייה כלל במתניתין כיון דשויין בזה? ויש לומר: דתנייה אגב דבעי למתני דחמורצו כל היום, ופסח דורות נהוג כל שבועה. קודם

פסח דורות מקחו מבעשור. אלא מעתה "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה", הכי נמי: זה טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, ואין אחר טעון ביקור? והתניא, בן בג בן אומר: מניין לתמיד שפעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה — שנאמר: "תשמרו להקריב לי במזערו" ולהלן הוא אומר: "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר". מה להלן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה — אף כאן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה. שאני התם, דכתיב "תשמרו". ופסח דורות נמי, דכתיב: "ועבדת את העבודה הזאת בתדוש הזה" שיהו כל עבודות חדש זה כוה! אלא: ההוא "הזה" למעוטי פסח שני דכוותיה. אלא מעתה, דכתיב: "ואכלו את הבשר בלילה הזה" הכי נמי, דהוה נאכל בלילה ואין אחר נאכל בלילה? אמר קרא: "ועבדת את העבודה". אלא "הזה" למה לי? לכדיכר אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. אלא מעתה דכתיב: "וכל ערל לא יאכל בו" הכי נמי דבו אינו אוכל, אבל אוכל בפסח דורות? אמר קרא: "ועבדת". אלא "בו" למה לי? בו אינו אוכל, אבל הוא אוכל במצוה וצור. אלא מעתה "וכל בן נכר לא יאכל בו", הכי נמי דבו אינו אוכל, אבל אוכל הוא פסח לדורות? אמר קרא: "ועבדת". אלא בו למה לי? בו משומדות פוסלת, ואין משומדות פוסלת בתרומה. ואיצטריך למיכתב ערל, ואיצטריך למכתב בן נכר. דאי פתב רחמנא ערל — משום דמאוס, אבל בן נכר לא מאוס — אימא לא, צריכא. ואי אשמעינן בן נכר — משום דאין לבו לשמים, אבל ערל דלבו לשמים — אימא לא, צריכא. אלא מעתה, "תושב ושכיר לא יאכל בו", הכי נמי דבו הוא אינו אוכל, אבל אוכל הוא בפסח דורות? אמר קרא: "ועבדת". אלא בו למה לי? בו משומדות פוסלת, ואין משומדות פוסלת בתרומה. אלא מעתה "ומלתה אותו או יאכל בו", הכי נמי דבו אינו אוכל, אבל אוכל הוא בפסח דורות? אמר קרא: "ועבדת". אלא בו למה לי? בו מילת זכריו ועבדיו מעכבת, ואין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בתרומה. אלא מעתה, דכתיב: "ונעם לא ישברו בו" הכי נמי דבו אינו שובר, אבל שובר בפסח דורות? אמר קרא "ועבדת". אלא בו למה לי? בו — בכשר ולא בפסול. אלא מעתה, דכתיב: "אל תאכלו ממנו נא", ממנו אי אתה אוכל — אבל אתה אוכל נא בפסח דורות? אמר קרא "ועבדת". אלא "ממנו" למה לי? לכדיכר אמר רבי יצחק. "ונאכל בחפזון" וכו'. מנא לן? דאמר קרא: "ואכלתם אותו בחפזון", אותו נאכל בחפזון ואין אחר נאכל בחפזון. "ופסח דורות נהוג כל שבועה" וכו'. אמאי קאי? אי לימא אפסח — פסח כל שבועה מי איכא?

קודם שחיטת הפסח ירעה – וטעמא: דדחייה בידים, בדפריש רש"י. ואפילו רב דאמר אין בעלי חיים נדחין, ופליג אר' יוחנן בפרק "שני שעיר" (יזמא סדא) – היינו דוקא כגון דלא דחייה בידים כגון נטמאו בעלים או שמשכו ידיהם. ואם תאמר: והא משמע דפליג בפרק קמא דקדושה (ו,א), דאמר ר' יוחנן: בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה וחור ולקדה, והקדיש חציה – קדושה ואינה קריבה, משום

דנודח בתחלה כשהקדיש חציה. וידיק עלה: שמע מינה בעלי חיים נדחין, משמע דרב פליג! ויש לומר: כיון דדרך הקדש דחי לה – לא מיקרי כל כך דחי בידים. ובתוספתא (פרק תשיעי) פליגי רבי יוסי ורבנן איזה מזה קריב לבתחלה, ומייתי לה בפרק "שני שעיר" (יזמא סדא).

קא משמע לן דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה – דקבע לה חצות או שחיטה. דסלקא דעתך דלא קבע, הואיל ובאסור הוקדשה, ואין דעתו עליה לשחטה לשם פסח – לא מיקרי כל, דאפילו הכי קבע לה. ורבינו יצחק מפרש: דסלקא דעתך הואיל ואינה קריבה לעולם לשם פסח – מתחלתה שלמים היא, קא משמע לן. ומתוך פירוש רש"י, דפירש אלא אף היא נקבעת בפסח ונדרה – משמע שסובר שלפי האמת ראוייה לפסח.

ושלמים הבאין מחמת הפסח – לפי אותו לשון דפירש בקונטרס דהנך שלמים היינו חגיגת ארבעה עשר – אין לחוש מה (שפירש) ב"אלו דברים" (עאב, דיבור המתחיל "לימד") דשלמים הבאים מחמת פסח בפרק "כל הפסולים" (זבחים ל,א) היינו מותר פסח – דהא כדאיתא והא כדאיתא. **ואם** עז הפסיק הענין – פירש רבינו יצחק בן אשר: מודא כלל אותו בהדיא כבש, אלא הפסיק הענין וכתבו לבדו, ולא שינה בו כלום אלא דלא כתיב ביה אליה – להכי כתביה, למעוטי מתורת אליה.

אילימא

אֵלָא אַחֲמִין, מִכְּלָל דְּפֶסַח מִצְרִים לִילָה אֶחָד וְתוּ לֹא? וְהַתְּנִיָּא, רַבִּי יוֹסִי הַגִּילִילי אוֹמֵר: מִזֵּינן לְפֶסַח מִצְרִים שְׂאִין חִימוּצוֹ נוֹהֵג אֶלָּא יוֹם אֶחָד – תַּלְמוּד לֹאֹמֵר: "לֹא יֵאָכַל חֵמִין" וְסָמִיךְ לִיה "הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצֵאִים!" אֶלָּא הֵכִי קְאָמֵר: לִילָה אֶחָד, וְהוּא הַדִּין לְפֶסַח דּוֹרוֹת. וְחִימוּצוֹ כָּל הַיּוֹם, וּפֶסַח דּוֹרוֹת נוֹהֵג כָּל שְׁבָעָה. מִשְׁנָה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: שְׁמַעְתִּי שֶׁתּוֹמֶרֶת פֶּסַח קְרִיבָה, וְתַמְרוֹרֶת פֶּסַח אֵינָה קְרִיבָה, וְאִין לִי לִפְרֹשׁ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי אֶפְרֹשׁ. הַפֶּסַח שְׁנִמְצָא קוֹדֶם שְׁחִיטַת הַפֶּסַח – יִרְעָה עַד שִׁסְתָּאב, וְיִמְכֹּר וְיִבִּיא בְּדָמָיו שְׁלָמִים, וְכֵן תַּמְרוֹרֶתוֹ. אַחֵר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח – קָרַב שְׁלָמִים, וְכֵן תַּמְרוֹרֶתוֹ. גְּמָרָא וְלִמָּא: פֶּסַח קָרַב וּפֶסַח אֵינִי קָרַב! הָא קָא מְשַׁמַּע לָן: דְּאִיכָא תַּמְרוֹרֶת הַפֶּסַח דְּלֹא קָרַבָּה. אִיתָמַר, רַבָּה אָמַר: קוֹדֶם שְׁחִיטָה וְלֹאֲחֵר שְׁחִיטָה שְׁנִינָה, רַבִּי זִירָא אָמַר: קוֹדֶם חֲצוֹת וְלֹאֲחֵר חֲצוֹת שְׁנִינָה. וְלְרַבִּי יִרְיָא, הָא קְתִיב "קוֹדֶם שְׁחִיטַת הַפֶּסַח!" אִימָא: קוֹדֶם זְמַן שְׁחִיטַת הַפֶּסַח. כְּתַנְיָא: הַפֶּסַח שְׁנִמְצָא קוֹדֶם שְׁחִיטָה – יִרְעָה, לֹאֲחֵר שְׁחִיטָה – יִקָּרַב. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: קוֹדֶם חֲצוֹת – יִרְעָה, לֹאֲחֵר חֲצוֹת – יִקָּרַב. "אַחֵר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח יִבִּיא שְׁלָמִים" וְכוּ. אָמַר רַבָּא: לֹא שְׁנֵי אֶלָּא שְׁנִמְצָא אַחֵר שְׁחִיטָה, וְהַמִּיר בּוֹ אַחֵר שְׁחִיטָה. אֲבָל נִמְצָא קוֹדֶם שְׁחִיטָה וְהַמִּיר בּוֹ אַחֵר שְׁחִיטָה – תַּמְרוֹרֶתוֹ מִכְּחַ דְּקוֹדֶשָׁה

דְּחִיָּה קָא אַתָּא, וְלֹא קָרַבָּה. אִיתִיבִיה אֲפִי: "אִם כֶּשֶׁב", מַה תַּלְמוּד לֹאֹמֵר "אִם כֶּשֶׁב" – לְרִבּוֹת תַּמְרוֹרֶת הַפֶּסַח אַחֵר הַפֶּסַח, שְׁקָרַבָּה שְׁלָמִים. הֵכִי דְמִי? אִילִימָא שְׁנִמְצָא אַחֵר שְׁחִיטָה, וְהַמִּיר בּוֹ אַחֵר שְׁחִיטָה – פְּשִׁטָּא! לְמַה לִּי קָרָא? אֶלָּא לֹאֹ – שְׁנִמְצָא קוֹדֶם שְׁחִיטָה, וְהַמִּיר בּוֹ אַחֵר שְׁחִיטָה! לֹא, לְעוֹלָם שְׁנִמְצָא אַחֵר שְׁחִיטָה, וְהַמִּיר בּוֹ אַחֵר שְׁחִיטָה, וְקָרָא – אִסְמִכְתָּא בְּעָלְמָא. אֶלָּא קָרָא לְמָאי אַתָּא? כְּתַנְיָא: "כֶּשֶׁב" – לְרִבּוֹת אֶת הַפֶּסַח לְאִלִּיה, כִּשְׁהוּא אוֹמֵר "אִם כֶּשֶׁב" – לְרִבּוֹת פֶּסַח שְׁעִבְרָה שְׁנָתוֹ, וְשְׁלָמִים הִבְאִין מַחֲמַת פֶּסַח לְכָל מִצְוַת שְׁלָמִים, שְׁמַעוֹן סְמִיכָה, וְנִסְכִּים, וְתַנּוּפַת חֹזֶה וְשׁוֹק. וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר "וְאִם עֹז" – הַפֶּסֶק הָעֵנִין, לִימַד עַל הָעֹז שְׂאִין מְעוֹנָה אִלִּיה. אִיכָא דְמַתְנִי לֵה אַרִישָׁא: הַפֶּסַח שְׁנִמְצָא קוֹדֶם שְׁחִיטַת הַפֶּסַח יִרְעָה עַד שִׁסְתָּאב, וְיִמְכֹּר, וְיִבִּיא בְּדָמָיו שְׁלָמִים, וְכֵן תַּמְרוֹרֶתוֹ. אָמַר רַבָּא: לֹא שְׁנֵי אֶלָּא שְׁנִמְצָא קוֹדֶם שְׁחִיטָה, וְהַמִּיר בּוֹ קוֹדֶם שְׁחִיטָה. אֲבָל נִמְצָא קוֹדֶם שְׁחִיטָה וְהַמִּיר בּוֹ אַחֵר שְׁחִיטָה – תַּמְרוֹרֶתוֹ קְרִיבָה שְׁלָמִים. מָאי מְעָמָא – כִּי קָבַעָה שְׁחִיטָה – מִיָּדִי דְּחֹזִי לִיה, מִיָּדִי דְּלֹא חֹזִי לִיה – לֹא קָבַעָה. אִיתִיבִיה אֲפִי: "אִם כֶּשֶׁב" מַה תַּלְמוּד לֹאֹמֵר – לְרִבּוֹת תַּמְרוֹרֶת הַפֶּסַח אַחֵר הַפֶּסַח שְׁקָרַבָּה שְׁלָמִים, יִכּוֹל

קרבנו" – מכלל דעד השתא בכשב איירי, דאין לך עוד בצאן אלא כשב. למה ל' קרא – הא מותר הפסח הוא, ותפא לן מ'ובחבת פסח' דמותר הפסח אחר חצות קרב שלמים, כדאמין ב"אלו דברים" (לעיל עב), ותמורתו כל שכן דקריבה, דלא עדיפא מיניה. והמיר בו אחר שחיטה – ואשמעינן, דאף על גב דאיתו לא קרב – תמורתו קריבה, הואיל ולא הוקדשה קודם שחיטה. כשב – קרא יתירא כדפרישית, מדכתיב בתריה "ואם עז" – מכלל דעד השתא בכשב איירי. לאלויה – ובכל קרבנות כשב אליה כתיבא ענא האמורין, בשלמים: "חלבו האלילה" (ויקרא ג), ובאשם כתיב (ש זס): "את כל חלבו ירים ממנו את האלילה" וגו', וחטאת באשם. אבל פסח אימורין גופיהו לא כתיבי בהדיא, אלא כדנפקא לן (לעיל סדב), מ'את דמם תזרוק ואת חלבתם תקטיר". הלכך אלייתו צריכה להתרבות בקרבנות. שבוור לא הזכירא אליה באמורין. ושלמים הבאין מחמת פסח – מותר פסח, כגון תמורתו ופסח שנתכפרו בעליו באחר. כך שמעתי. לכל מצות – מצות שלמים גרסינן, שהיא דין כל חומר שלמים עליהן. לשון אחר: הבאין מחמת פסח – חגיגת ארבעה עשר. וזו שמעתי וזכר קבל רבין. ואם – הפסח הוא להפסיק בין כשב לעז. שכשב נתפרשה אליה, כדכתיב: "האלילה תמימה לעומת העצה" ממקום שהכליות יועצות. ובא הכתוב והפסיק ולמר על העז שאינה טעונה אליה להקריב אליה שלה למזבח. יש מפרשין עז אין לו אליה, וטעות הוא בידם, שהרי ממקום שהכליות יועצות היא ניטלית, ועוד, מה לימד הכתוב הואיל ואין לז' איכא דמתני – להאי לא שנו דרבה. לא שנו – שאף תמורתו דחיהא אלא שנמצא קודם שחיטה. והמיר בו קודם שחיטה. דכי שחיטה דחיהו לתרייהו, הני שהיו ראויין ועומדים לפסח ונקבעו. אבל המיר בו אחר שחיטה – אף על פי שהפסח רועה – התמורה קריבה, שהרי לא נדחית. מ'ירי דלא חויא ליה – שעדיין לא הוקדש.

פסחים דף צו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שלישי) קפא

החילוק בדין התמורה, הא קא משמע לן – בא להשמיענו בכך
 חידוש זה, דאייבא – שיש אופן של תמורת הפסח דלא קרבה
 בעצמה בתורת שלמים. שהיה מקום לומר שתמורת פסח לעולם
 אינה נדחית, משום שמתחילה נקבע עליה שם שלמים ולא שם
 פסח, והשמיעה משנתנו שגם תמורת פסח יתכן שתקבע בשם
 'פסח' ותידחה, ולא תקרב בעצמה לשלמים [אלא תרעה עד
 שיפול בה מום, ויובאו בדמיה שלמים].
 הגמרא מבארת מה כוונת רבי עקיבא באומרו 'קודם שחיתת
 הפסח' ואחר שחיתת הפסח: איתמר – נאמרה בבית המדרש
 מחלוקת בכונת רבי עקיבא. רבה אמר, מה ששנינו במשנה
 שהחילוק הוא בין נמצא קודם השחיטה ובין נמצא לאחר השחיטה,
 בדווקא שנינו כן, שזמן השחיטה של השני, הוא הקובע את
 הראשון בשם 'פסח' ודוחה אותו. והתחדש בכך, שאפילו אם היה
 הראשון אבוד בשעת חצות, אם נמצא קודם שחיתת השני,
 קובעתו שעת השחיטה בשם 'פסח', ובכך שמקריב את השני ולא
 אותו דוחה אותו בידיים, ושוב אין להקריבו בעצמו אפילו
 לשלמים. ואילו רבי ירמיה אמר, קודם חצות ולאחר חצות שנינו
 כונת רבי עקיבא לחלק בין נמצא קודם חצות, לבין נמצא לאחר
 חצות, ששעת חצות שבה הוא ראוי להקרב לשם פסח, קובעתו
 בשם 'פסח'. ולכן אם נמצא קודם חצות, נקבע הוא בחצות בשם
 'פסח', וכאשר מקריב את השני ולא אותו דוחה אותו בידיים, ואינו
 קרב בעצמו אף לשלמים. אבל אם נמצא לאחר חצות, אפילו אם
 נמצא קודם השחיטה, אינו נקבע בשם 'פסח', וממילא אינו נדחה
 על ידי שחיתת השני, ואפשר להקריבו לאחר מכן לשם שלמים.
 מקשה הגמרא: וירב רבי ירמיה שביאר ששעת חצות קובעת, הא קתני
 – הרי במשנה שנינו 'קודם שחיתת הפסח', ולא 'קודם חצות'.
 מתרצת הגמרא: אימא – תאמר שכוונת רבי עקיבא שנמצא קודם
 זמן שחיתת הפסח, שהוא בחצות.
 הגמרא מביאה שתנאים נחלקו במחלוקת זו, מתי נקבע הקרבן
 בשם 'פסח'. אומרת הגמרא: מחלוקת האמוראים שנתבארה, היא
 בתנאי – כמחלוקת התנאים דלהלן. ששנינו בברייתא: הפסח
 שאבד והפריש במקומו פסח אחר, ונמצא הראשון קודם השחיטה
 של השני, הראשון ירעה עד שיפול בו מום וימכרו ויביא בדמיו
 שלמים, ואם נמצא הראשון לאחר השחיטה של השני, הראשון
 יקרב בעצמו בתורת שלמים, וזוהי דעת תנא קמא. רבי אליעזר
 אומר, אם נמצא הראשון קודם חצות ולפסחו שחט את השני,
 הראשון ירעה ויביא בדמיו שלמים, ואם נמצא הראשון לאחר
 חצות, ולפסחו שחט את השני, הראשון יקרב בעצמו לשלמים, אף
 על פי שהוא עמד בפנינו בשעת שחיתת השני. הרי שרבה אמר
 כדברי תנא קמא, ורבי ירמיה אמר כדברי רבי אליעזר.
 שנינו במשנה, אם נמצא הראשון לאחר שחיתת הפסח, יביא את
 הראשון לשלמים וכו', וכן תמורתו.
 הגמרא מבארת באיזה אופן תמורתו תקרב בעצמה, ובאיזה אופן
 לא תקרב אלא תרעה: אמר רבא, לא שנו שתמורתו קריבה
 בעצמה, אלא באופן שנמצא הראשון אחר השחיטה של השני,
 והמיר בו – [בראשון] בהמה אחרת לאחר השחיטה של השני,
 שבאופן זה אפילו הפסח עצמו לא נדחה, ולכן גם תמורתו קריבה.
 אבל אם הראשון נמצא קודם השחיטה, ובשעת שחיתת השני נדחה
 מלהקרב בעצמו, והמיר בו – [בראשון] בהמה אחרת לאחר
 השחיטה של השני, באופן זה תמורתו מכה קדושה דחיה קא תא
 – קדושת התמורה באה מכה הקדושה של הראשון שהיא דחיה
 מלהיות קרבן בעצמה, ולכן גם התמורה לא קרבה – אינה קריבה
 בעצמה אלא תרעה.
 אביי מקשה על דברי רבא מברייתא: איתביה – [הקשה] אביי לרבא
 ממה ששנינו בברייתא, נאמר בתורה בפרשת שלמים (ויקרא ג י) 'אם
 קשב הוא מקריב', מבררת הברייתא: מה תלמוד לומר 'אם קשב' –
 מה מלמדנו תיבת 'אם' שהיא לכאורה מיותרת. משיבה
 הברייתא: תיבה זו באה לרבות תמורת הפסח אחר הפסח – בהמה
 שהתמורה בפסח הראשון לאחר שחיתת הפסח השני, שנקרבה
 בעצמה לשלמים.

אלא נאמר שהתנא שנה שפסח דורות נהג שבעה ימים אחמין –
 על איסור אכילת חמץ, אם כן, מאחר והמשנה מחלקת בין פסח
 מצרים לפסח דורות, נמצא שגם מה ששנה התנא שפסח מצרים
 נהג בלילה אחד, הוא לגבי איסור אכילת חמץ, מכלל – ועולה
 אם כן מהמשנה, דפסח מצרים נהג בו איסור החמץ לילה אחד
 בלבד, הוא ליל חמשה עשר בניסן, ותו לא – ולא יותר. ויש
 לשאול, והתנאי – והרי שנינו בברייתא, רבי יוסי הגלילי אומר, מניין
 אנו למדים לפסח מצרים, שאין חמיוצו – [איסור החמץ שנאמר בו]
 נהג אלא יום אחד בלבד, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב (שמות ג א)
 'ויאמר משה אל העם וכו' את היום הזה אשר יצאתם ממצרים'
 מבית עבדים, כי בחזק יד הוציא ה' אתכם ממצרים, ולא יאכל חמץ,
 וסמך ליה – ובסמוך לכך נאמר (שם יד ג) 'היום אתם יוצאים בחדש
 האביב', ויש לדרוש מהסמיכות כאילו נאמר 'לא יאכל חמץ היום'
 [וזהו] שבו אתם יוצאים, הוא יום חמשה עשר בניסן. ומלשון רבי
 יוסי הגלילי 'יום אחד' משמע, שאיסור חמץ נהג בפסח מצרים בכל
 היום הראשון, ולא רק בלילה הראשון, ואם כן אין לפרש דברי
 המשנה באופן זה.
 משיבה הגמרא: אלא הכי קאמר – כך כוונת המשנה לומר, פסח
 מצרים נאכל [בחפזון] בלילה אחד, והוא הדין לפסח דורות שנאכל
 רק בלילה אחד, וחמיוצו – ואילו איסור חמץ, בפסח מצרים הוא
 נהג כל היום, ואילו בפסח דורות הוא נהג כל שבעה ימי הפסח.

משנה

הממיר בהמת קרבן בבהמת חולין וכגון שעמדו לפניו בהמת עולה
 ובהמת חולין, ואמר על בהמת החולין 'הרי זו תמורת זו', דין
 התמורה כאותו קרבן, ואף הקרבן עצמו נשאר בדינו, שנאמר
 (ויקרא כו י) 'ואם המיר במיר בהמה בבהמה, והיה הוא ותמורתו יהיה
 קדש'. אבל תמורת פסח אינה יכולה להקרב לשם פסח [בנוסף
 לפסח עצמו], משום שאין אדם יכול להקריב שני פסחים, ולכן
 דינה להקרב בתורת שלמים, וכדין 'מותר הפסח' – [מה שנותר
 מקרבן פסח] שקרב שלמים (ולעיל עז).
 משנתנו מבארת האם תמורת הפסח קריבה בעצמה בתורת
 שלמים, או שמא רק מביאים בדמיה שלמים: אמר רבי יהושע,
 שמעתי מרבותי, שיש תמורת פסח – [בהמה שהמירו בה קרבן פסח]
 שהיא קריבה בעצמה בתורת שלמים, ויש תמורת פסח שאינה
 קריבה בעצמה בתורת שלמים, אלא תרעה עד שיפול בה מום
 ותמכר ויביא בדמיה שלמים, ואין לי לפרש – ושכחתי על איזה
 אופן שמעתי שתקרב ועל איזה אופן שמעתי שתרעה.
 רבי עקיבא מבאר שדין התמורה תלוי בדין הפסח עצמו: אמר רבי
 עקיבא, אני אפרש את החילוק. הפסח שאבד והפריש במקומו פסח
 אחר ונמצא הראשון קודם שחיתת הפסח השני, וכאשר היה לפנינו
 שחט את השני, הראשון ירעה עד שיסתאב – שיפול בו מום ולא
 יהיה ראוי לקרבן, וימכר, ויביא בדמיו שלמים, שמתוך שפסח זה
 היה לפנינו בשעת השחיטה, נקבע הוא בשם 'פסח', ובכך שלא
 הקריבו אלא את השני דחה אותו בידיים, ולכן לא יקרב בעצמו
 לשלמים, שאין זה נחשב 'מותר הפסח', אלא 'פסח דחוי'. וכן הדין
 בתמורתו של אותו פסח, שאם המיר אותו בבהמת חולין דינה
 כמותו, ואינה קריבה בעצמה לשלמים. אך אם מצא את האבוד
 רק לאחר שחיתת הפסח השני, האבוד קרב בעצמו בתורת שלמים,
 כמו כל מותר הפסח, משום שלא נקבע בשם 'פסח' בשעת
 השחיטה ולא נדחה בידיים. וכן הדין בתמורתו של פסח זה,
 שקריבה בתורת שלמים.

גמרא

מקשה הגמרא: כיון שרבי עקיבא ביאר שדין התמורה תלוי בדין
 הפסח שהמירו בו, היה לתנא לומר את החילוק לגבי הפסח עצמו,
 ולימא – ולומר כך, אמר רבי יהושע, שמעתי שפסח קרב ופסח
 אינו קרב, ואין לי לפרש. מתרצת הגמרא: התנא שהעמיד את

1 מוסיפה הברייטא: יכול הייתי לומר שאף תמורת פסח שאבד
2 ונמצא לפני שחיתת הפסח השני, יהיה דינה כן שתקרב בעצמה
3 לשלמים, תלמוד לומר (שמות יב כו) וְאֶמְרָתְם יָבֹחַ פֶּסַח הוּא, ויש
4 לדרוש מתיבת 'הוא', שדווקא הוא – הפסח הכשר קרב בעצמו,
5 ואין תמורת הפסח שאבד ונמצא קודם הפסח קריבה בעצמה.
6 מברר אביי: היכי דמי – במה מדובר כאן, אילימא – אם נאמר
7 שמדובר באופן שהפסח אבד ונמצא קודם השחיטה והמיר בו
8 ובראשון בהמה אחרת קודם השחיטה, פשיטא – פשוט הדבר
9 תמורה זו אינה קריבה בעצמה לשלמים, שהרי היא נקבעה בשם
10 'פסח' ונדחתה, ולמה נצרך לי קרא ללמד זאת. אלא לאו – אלא
11 ודאי מדובר באופן שנמצא הראשון קודם השחיטה, והמיר בו אחר
12 השחיטה, ומשמיענו הכתוב שגם באופן זה אין התמורה קריבה
13 בעצמה לשלמים.

14 אומרת הגמרא: לכאורה דבר זה הוא תיובתא דרבא – פירכא על
15 דברי רבא [שאמר (לעיל צז) בלשון השני, שאם נמצא הראשון
16 קודם השחיטה, והמיר בו אחר השחיטה, תמורתו קריבה בעצמה
17 לשם שלמים, ובברייטא זו מבואר שאינה קריבה בעצמה
18 לשלמים]. מסיקה הגמרא: תיובתא – אכן פירכא היא, ונדחו דבריו.
19 הגמרא מביאה כלל בבהמה שהוקדשה לפסח ולא ניתן להקריבה:
20 אִמֹר שְׂמוּאֵל, כל אופן ששחטאת מתה – שאם הבהמה היתה חטאת
21 היה דינה למיתה, באותו אופן בקרבן פסח, קרב שלמים. כלומר,
22 הלכה למשה מסיני שחמש חטאות מתות, ולד חטאת, תמורת
23 חטאת, חטאת שמתו בעליה, חטאת שעברה שנתה ואבדה
24 ונמצאת, וחטאת שאבדה וכיפרו בעליה באחרת ונמצאת
25 הראשונה, ונתן שמואל סימן בדיני פסח, שאם אופנים אלו
26 קרו בקרבן פסח, יקרב לשלמים. עוד אמר שמואל, וכל אופן
27 ששחטאת דינה שתיחיה ורועה עד שיפול בה מום ותימכר, באופנים
28 אלו בקרבן פסח, נמי ו-גם] ורועה עד שיפול בו מום וימכר. ובגמרא
29 להלן יתבאר אימתי החטאת רועה.

30 דעה חולקת: ורבי יוחנן אמר, אין הפסח שאבד ונמצא קרב שלמים,
31 אלא באופן שנמצא לאחר השחיטה של הפסח השני שהפריש, אבל
32 אם נמצא קודם השחיטה, ושחט את השני, אף שנמצא לאחר
33 חצות שבו מתחיל זמן שחיטתו, לא יקרב שלמים, אלא ירעה עד
34 שיפול בו מום וימכר. שכיון שנמצא בשעה הראויה לשחיטה,
35 נקבע עליו שם פסח, ובשחיטת השני נדחה הראשון מהקריבה.

36 קושיא על דברי שמואל שכל שבחטאת רועה גם בפסח רועה:
37 מִתְקַרֵּן לָהּ – [מקשה] רב יוסף, וכלל הוא – וכי כלל הוא, והרי
38 חטאת שעברה שנתה הראשונה, שהוא זמן הקרבתה לחטאת,
39 דלרעה אלא – [הולכת], דהיינו שדינה הוא שתרעה עד שתומם
40 ותמכר, דאמר רבי שמעון בן לקיש, חטאת שעברה שנתה, בכל
41 מקום שהיא רואין אותה באילו היא עומדת בבית הקברות שאין
42 הכהן נכנס לשם לשוחטה, כלומר, לא ניתן להתכפר בה, ורועה עד
43 שיפול בה מום ותמכר. ואילו בפסח כי האי גוונא – באופן זה,
44 דהיינו כשעברה שנתו, קרב שלמים, דתניא בברייטא, מה שנאמר
45 בקרבן שלמים (ויקרא יג א) בְּשֵׁב, בא לרבות את קרבן הפסח לאלוהי,
46 שאליתו – [זנבו] קריבה על המזבח, ובששוא אומר באותו פסוק
47 אִם בְּשֵׁב, בא לרבות את קרבן הפסח שעברה שנתו ושלמים הפאין
48 מִחַמַּת פֶּסַח ו-מותר הפסח] לכל מצות שלמים, דהיינו ששפועים
49 סמיכה של בעל הקרבן על הבהמה, ונכנסים עם הקרבן, ויתנופת
50 חוץ ושוך של הבהמה. ובששוא אומר בהמשך הפרשה (שם יג א) וְאִם
51 עָז קָרְבָנוֹ, הפסוק הענין בין קרבן של כבש לקרבן של עז, וליפיד על
52 העז שהביאו לקרבן שלמים או פסח שאין מעון הקרבת האלה.
53 מכל מקום מבואר בברייטא זו, שהפסח שעברה שנתו קרב
54 שלמים, ונמצא, שיש אופן שהחטאת תרעה, ואילו הפסח קרב
55 שלמים, וקשה לשמואל שאמר שבאופן זה הפסח רועה.

56 מתרצת הגמרא: (אמר ליה) כי קאמר – מה שאמר שמואל אינו על
57 כל חמש החטאות שדינן למיתה, אלא רק בחטאות אבודין
58 שנתכפרו בעליהן בקרבנות אחרים ואחר כך נמצאו הראשונות.
59 ועל כך אמר שמואל כלל בדיני פסח, שבאופן שחטאת אבודה

50 שכיפרו בעליה דינה למיתה, הפסח קרב שלמים, ובאופן שיתבאר
51 להלן שהחטאת רועה, אף הפסח רועה. אך בחטאות דחויין, כגון
52 שעברה שנתן והן עומדות לפנינו ונדחו מהקריבה, לא אמר שמואל
53 את דבריו, ואכן בזה דין הפסח שונה מחטאת, שהחטאת תרעה
54 והפסח קרב שלמים, וכפי שנתבאר בקושיית רב יוסף.

55 שבה ומקשה הגמרא: והרי גם בקרבן אבוד יש להקשות, מי
56 משפחת לה – וכי אתה מוצא שבכל אופן שבחטאת דינה שתרעה,
57 אף בפסח רועה, והרי אבודה בשעת הפרישה לרבנן – והרי חטאת
58 שאבדה בקבורה אבודה הפריש אחרת תחתיה, ונמצאת הראשונה
59 קודם הקרבת השניה, לשיטת חכמים (תמורה כב), דינה דלרעה
60 אלא – שהולכת לרעה, דתנן – ששנינו במשנה (תמורה שם), הפריש
61 חטאתו ואברה, והפריש אחרת תחתיה, ונמצאת הראשונה קודם
62 שנתכפר בשניה, והרי שתייהן עומדות ומוקדשות לחטאת, הדין
63 הוא שאחת מהן תקרב, ושניה תמות, דכרי רבי. וחכמים אומרים,
64 אין החטאת מתה משום שכיפרו בעליה, אלא באופן שהיתה
65 אבודה בשעת כפרה ונמצאת לאחר שנתכפרו הפעלים בחטאת
66 השניה. ומדויק, הא – אבל אם נמצאת קודם שנתכפרו הפעלים,
67 כיון שאינה מתה היא מותר חטאת, ומותר חטאת רועה. ואילו
68 בפסח באופן כזה, היכא – [היכן] דאמר דהיה אבוד בשעה שהפריש
69 אחר תחתיו, ונמצא הראשון לאחר חצות, שהוא זמן השחיטה
70 הקובע עליו שם פסח כדברי רבי זירא לעיל (צז), אך היה זה קודם
71 השחיטה של השני, שעדיין לא יצאו הבעלים ידי חובת הקרבת
72 הפסח, קרב הראשון לשלמים. ונמצא, שפסח האבוד בשעת
73 הפרשה, ועומד לפנינו בשעת כפרה, קרב שלמים [אם היה אבוד
74 בחצות], ואילו חטאת אבודה בשעת הפרשה, ועומדת לפנינו
75 בשעת הקרבה, תרעה לדעת חכמים, וכיצד אמר שמואל שבכל
76 אופן שבחטאת רועה אף בפסח רועה.

77 מתרצת הגמרא: דין זה הוא רק לשיטת חכמים, ואילו שמואל כריבי
78 סבירא ליה – [הוא סובר] דאמר שחטאת אבודה למיתה אלא
79 ו-הולכת, כפי שנתבאר במשנה הנוכרת, ולכן אופן זה הוא בכלל
80 תחילת דבריו, שכל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים. ולהלן
81 יתבאר מהו האופן שבו אמר שמואל שהחטאת רועה.

82 שבה ומקשה הגמרא: וכי אפשר לקיים כלל זה, והא – [והרי] כל
83 חטאת אבודה, לדעת רבי דינה שמתה, ואף אם נמצאת קודם זמן
84 הקרבתה, ואילו בפסח שאבד, היכא – [היכן] דאמר קודם חצות,
85 והפריש אחר, ונמצא הראשון קודם חצות, שנמצא קודם הזמן
86 הראוי לשחיטת הפסח, אינו קרב שלמים אלא רועה, ונמצא שיש
87 אופן שחטאת אבודה מתה והפסח רועה, והרי זה סותר את הכלל
88 שאמר שמואל.

89 מתרצת הגמרא: פסח שאבד ונמצא קודם חצות, כיון שכשנמצא
90 עדיין אינו ראוי להקרבה, ובעת תחילת זמן ההקרבה הוא לפנינו,
91 לאו אבוד הוא – אינו נחשב 'אבוד' כלל, ואף אם הפריש אחר
92 תחתיו קודם שנמצא, זהו דבריו דרבא לגבי חטאת, דאמר רבא,
93 אבידת לילה – חטאת שאבדה בלילה שלפני יום הקרבתה, והפריש
94 אחרת תחתיה, ונמצאת הראשונה כשהאיר היום שהוא זמן
95 הקרבתה, לאו שמה – אינה נחשבת אבודה, שהרי הלילה אינו זמן
96 הקרבה, ונמצא שאבדה קודם תחילת זמן הקרבתה, וכשהחל זמן
97 ההקרבה כבר היתה לפנינו, ואף לרבי אין דינה למיתה אלא רועה.
98 ודברי שמואל אינם עוסקים כלל באופן זה, שהרי דיבר רק על
99 אבודים, וכפי שתרצה הגמרא לעיל, ואופן זה אינו נחשב אבוד.
100 הגמרא מבארת על איזה אופן אמר שמואל 'כל שבחטאת רועה
101 בפסח רועה'. שואלת הגמרא: כיון ששמואל דיבר רק על אבודים,
102 אלא אופן שחטאת אבודה רועה לשיטת רבי, ששמואל סובר
103 כמותו, היכי משפחת לה – היכן מצינו אותו, ועל מה אמר שמואל
104 שכל שבחטאת רועה אף בפסח רועה, הרי אם חטאת אבדה ביום
105 והפריש אחרת תחתיה, סובר רבי שאף אם עדיין לא נתכפרו
106 הבעלים דינה למיתה, ואילו אם אבדה בלילה, אינה נחשבת
107 אבודה כלל כפי שנתבאר.

פסחים. פרק תשיעי – מי שהיה דף צו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קפג רש"י

יכול אף לפני הפסח בן – תמורת הפסח שנמצא לפני פסח (שני) תהא קריבה שלמים. תלמוד לומר הוא – "פסח הוא" הפסח כשר קרב, ואין תמורתו קריבה. לא תמורת ההוא דקרב קא נמצעט, אלא הכי קאמר: יש תמורת פסח שאינה קריבה. פשיטא – דלא קריבה, דהא חוקבעה ונדחה בפסח. ואף על גב דלעיל אמר מתניתין דא קא משמע לן דאיכא תמורת פסח דלא קריבה – קרא מיהא לא איצטרך לאשמעינן הכי. הכי גרסינן: אמר שמואל כל שבחמטא מתה בו' ורבי יוחנן אמר אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה אבל קרב שחיטה לא – כל שבחטאת מתה, חמש חטאות מתות הלכה למשה מסיני, כונסן לכיפה ודן מתות. ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, וחטאת שנתכפרו בעליה על ידי האחרת, שאבדה זאת ואחר כך נמצאת, ושעברה שנתה. ונקט שמואל גבי פסח סימנא ביה, ואמר: אין שבחטאת מתה, אי מיתרע הכי בפסח – קרב שלמים. וקא סלקא דעתך דאכולהו מתות דחטאת דאשתכח גבי פסח קרב שלמים. דדיינו תמורת פסח, ופסח שמתו בעליו, ושכיפרו בעליו, ושעברה שנתו קריבין שלמים. וכל שבחטאת רועה – לקמן מפרש מאי היא. ומיתה ורעה לאו קולא וחומרא איכא בחרא מאידך, והאי דנקט גבי מיתה דחטאת בפסח – קרב, וגבי רעה דחטאת בפסח – רעה, לאו טעמא קא ידיב ביה, דמשום דהבא מתה הבא קרב, אלא סימנא בעלמא הוא. וכללא הוא – דכל שבחטאת רועה בפסח רועה, דריש לקיש – במסכת תמורה בפרק "ולד חטאת" (כבא, ד) והם מותיב לה ממתניתין דהתם, דקנתי ושעברה שנתה בו', ומתריך לה דהכי קתני: שעברה שנתה ואבדה (או אבדה) ונמצאת בעלת מום. כאילו עומדת בבית הקברות – כל מקום שהיא רואין כאילו היא בבית הקברות, שאין כח כנס שם לשוחטה, ורועה עד שתסתאב, ותימכר ויפלו דמיה נדבה לשופרות שכתוב עליהן נדבה. ומקייצים בה את המזבח, זה מדרשו של יהודיע הכהן, במסכת תמורה (כג.) שכל מותר חטאת ואשם לקיץ המזבח חוץ מחטאות מתות שהן הלכה למשה מסיני. כשב לרבות בו' – קתני מיתה פסח שעברה שנתו קרב. הכי גרסינן: כי קאמר שמואל באבודין בדיחין לא אמר ובאבודין כי משכחת לה בו' – כי אמר שמואל: כל שבחטאת מתה – לאו אכולהו קאי, אלא אכיפרו בעליה לחודא, שהיא על ידי איבור.

אילימא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה פשיטא למה לי קרא – ואף על גב דקתני ליה במתניתין לאשמעינן דאיכא תמורה דלא קריבה – מכל מקום לא איצטרך להכי. פשיטא – השתא לא שייך לשנוי דקרא אשמכחא בעלמא, כדשני לעיל – דאם כן קרא למאי אתא. אלא שנמצא קודם שחיטה – תימה; ללשנא קמא מאי מוקשה אביי לרבה מוחך ברייתא? והלא סיפא מסייעתא לו בהדיא, כדמסיק השתא! ודו תימה לומר שלא ידע אביי סיפא דברייתא דמוקשי מינה. שמואל כל שבחטאת מתה בו' – שמואל כרבי זירא סבר, דאמר חצות קבע. מדאמר ר' יוחנן אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה, והכי ודיין לקמן. וכללא הוא דהרי בו' – תימה: דפריך אסיפא דמילתיה דכל שבחטאת רועה, וארישא נמי איכא למיפרך: דהא תמורת חטאת (או) שמתו בעליה דלמיתה אולא, ואלו בפסח אמרין במתניתין דתמורת הפסח רועה אם המיר קודם חצות, דקבעיה חצות, וכן מתו בעליו אמר לקמן דאי מת קודם חצות דקבעיה חצות. רואין אותה כאילו היא בבית הקברות – נקט הכי משום דרחיית בית הקברות לאו דחיה היא, וכמו כן עברה שנתה לא חשיב דחוי כמו מתו או נתכפרו בעליה. ורועה – פירש רש"י: ופלו דמיה לקיץ המזבח ממדרשו של יהודיע, ואין נראה לרבינו יצחק בן אשר, דלא נאמר מדרש יהודיע אלא בהפריש מעות לחטאתו או לאשמו, ונשתתיר מהם או אבדו והפריש אחרים ואחר כך נמצאו, דמה שנשתתיר יפלו לנדבה, אבל בבי האי גוונא, שלא נתכפרו עדיין בעלים – אמרין תימכר ויביא אחרת בדמיה, והביא רבינו יצחק ראייה לדבריו דתנן בפרק "ולד חטאת" (תמורה כא, ב) ושאבדה, אם משכיפרו בו' ואם עד שלא כפרו בעליה – תרעה עד שתסתאב, ותמכר, ויביא אחרת בדמיה, והשתא בדחיה גמורה כמו אבדה, דמודי ריש לקיש לאחר כפרה דמתה – קתני עד שלא כיפר יביא בדמיה אחרת, עשברה שנתה דלאו דחוי גמור הוא, דאף לאחר שכיפרו בעליה אינה מתה – לא כל שכן שאם נסתאבה קודם כפרה דיביא אחרת בדמיה. קודם חצות לאו אבוד הוא – פירוש: ובכי האי גוונא לא איירי שמואל, דהא שנינו: כי קאמר שמואל – באבודין קאמר, אלא רועה לרבי היכי משכחת לה, דליכא למימר: כגון שנאבדה בלילה – דאבדת לילה לאו שמה אבדה, ושמואל באבודין איירי, כדפרישית.

כדריב

ואמנתו בעליה לא קאי, דלא משכחת ביה רועה אלא אכיפרו בעליה לחוד קא משכחת ליה לרועה, כדלקמן. וגבי פסח נמי אכיפרו בעליו קאי, וכללא הוא דכל פסח שכיפרו בעליו באחר – רועה, אם כיצא בו בחטאת – רועה, וקרב שלמים אם כיצא בו בחטאת – מתה. אבל אם חטאת דחיה, כגון עברה שנתה שעומדת בפנינו והרי היא דחיה מהקריב – לא אמר. והרי אבודה בשעת הפרשה – חטאת שאבדה עד שהפריש אחרת תחתיה, ונמצאת קודם הקרבת השניה, לרבנן דפלגי עליה דרבי במסכת תמורה (כבב, א) ואמרי, דלרעהיה אולא, דתנן: המפריש חטאת בו', אין חטאת מתה – משום כיפר בעליה, אלא דאבודה בשעת הפרשה אחר שנתכפרו הבעלים. הא נמצאת קודם כפרה, כיון דאמרי רבנן לא מתה – היא לה מותר חטאת, ורועה, ודמיה לשופרות. ואילו בפסח – כי האי גוונא, אבד בשעת הפרשה ונמצא קודם שחיטה אחר חצות, קרב שלמים – כרבי זירא, דאמר: קודם חצות ואחר חצות שנינו. אלמא: פסח שהיה לפנינו בשעת כפרה ובלבד שיהא אבוד בחצות – קרב שלמים. שמואל כרבי סבירא ליה – ורועה בחטאת דקאמר שמואל לקמיה מפרש. והוא הדין דמצי לתרצוי שמואל כרבה סבירא ליה, דאמר קודם שחיטה שנינו, ובפסח נמי אבוד בשעת הפרשה רועה. ולקמן מפרש לה בלשנא אחרינא הכי. נמצא קודם חצות – אפילו לרבי זירא – רועה, דקבעיה חצות. קודם חצות – שהיא שעה שאינה ראויה לו להקריבה, לאו אבוד הוא – ואפילו הפריש אחר תחתיו קודם שנמצא – לאו (מיתה) אבוד חשיב ליה, דאמר רבא – גבי חטאת: אבדת לילה והפריש אחרת תחתיה בלילה, ונמצאת (תחתיה) לאור הובק – אפילו לרבי לאו למיתה אולא אלא לרעהיה, הואיל ולילה לאו שעת הקרבה היא, אלא רועה לרבי – באבודין היכי משכחת לה, דתיקום כל שבחטאת רועה, דשמואל?

לאחריות

כרדכי אושעיא דאמר הפריש שתי חטאות לאחריות כו' – מה שפירש רש"י דהוה מצו לאקשויי: והא לא אבוד הוא, אלא דאקשין קושיא אחריתי – לא נהדרא. דאין זה סוגיית הגמרא. דאמאי דפרך שמואל: רועה באבודה היכי משכחת לה – לא משני מיד

במאי דקאמר כד' אושעיא. ונראה לרבינו יצחק: דרבי אושעיא דקאמר השניה תרעה – בכל ענין קאמר, ואפילו אבודה אחר כך. דלא דמיא לשאר אבודין דמתין לרבי. דשאר אבודין תחלת הפרשתן להקריבה, וכשאבדו – נדרו מהקריבה, ובדין הוא שמוותו. אבל מפריש שתי חטאות לאחריות, דתחלת הפרשתן לדחוי, כמו שרועה בלא אבדה – הכי נמי באבדה. אי נמי: איכא למימר דאפילו לא אבדה חשיב כאבדה, הוהיל וכשנמפרישה לא חזיא להקריבה – חשיב לה אבודה. ולא דמיא לאבודת לילה. דהתם לא נדחת בשעה הראויה להקריבה, והו' כאילו כל שעה ראויה להקריבה. אבל דא – איכא דא דאי דלא קריבה.

הפריש שתי חטאות לאחריות – קשה לרבינו יצחק בן אשר: היכי דמי? אי דאמר הרי זו חטאת, וחזו ואמר הרי זו חטאת – אין קורשה חל על השניה, דאין אדם מביא שתי חטאות על חטא אחד. ואי דאמר הרי אלו בהמות חטאות – האמר רבה בימי שדוציאווה" (עירובין נא:), כל שאינו בזה אחר זה – אפילו בבת אחת אינו, ואפילו אחת מןן לא קורשה, ועל כרחך אית לן למימר כגון שאמר אחת מןן תהא חטאת והאחרת לאחריות. וקשה לן: בשלא נאבדה החטאת אחת אמאי שניה תרעה? והא לא הוקדשה אלא לאחריות החטאת, דהיינו אם תאבד, אבל אם לא נאבדה – לא נתקדשהו ונראה לרבינו יצחק: דכל כי האי גונא נמי' לא דרועה. **אלא** שמואל כו' שמעון סבירא ליה – פירש רש"י: דאי כרבי – מאי סימנא דנקט שמואל? הלא אף הדרעה בחטאת בפסח קריבה שלמים. ולא נהירא לרבינו יצחק, דמאי קאמר הא

באבודה לא משכחת לרבי דרועה, דבהפריש שתי חטאות לאחריות פירש רש"י גופיה דלאו אבוד הוא. ומיהו, לפירוש רבינו יצחק דפירש דר' אושעיא מיידי אפילו באבודה – אתי שפיר, ונראה לרבינו יצחק: דכר' שמעון נמי לא מוסיקס אלא באבודין, דאם לא כן – תיקשי דנאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות, ובפסח רועה. ואבודת לילה דלאו אבודה (היא) בפסח קודם חצות מתה לרבי שמעון. ואף על גב דלרבי שמעון אית ליה לקמן (נחא,) בעלי חיים אינן נדרין. וסבירא ליה בפסח (דמית) אחר חצות קרב שלמים, אף על פי שנדרה שמואל לא סביר לה בהא כו' שמעון. ורבינו שמואל בן מאיר מפרש: דהא דשניין כי קאמר שמואל באבודין בדחיון לא אמר – שנויא דחיקא הוא. והשתא דמשני סבר לה כרבי שמעון – מתוך מילתיה דשמואל כמשמעות הראשון, דמיידי בין באבודין בין בדחיון. והשתא לא מצי שמואל סבר כרבי, דאם כן קשיא חטאת שעברה שנתה, והפריש שתי חטאות לאחריות, דלרבי לא למיתא אולי ובפסח קריבה שלמים. הלכך מוקי לה כרבי שמעון, דאמר בכל חמש חטאות דלמיתא אולי בכל ענין, ואילו בפסח קרבי שלמים. ואף על גב דנאבד ונמצא קודם חצות בפסח רועה לשמואל, דהא קתני לה בהדיא במתניתין – מיהו עד צד באבד קרב שלמים, כגון נמצא אחר חצות. והכי קאמר: בכל ענין שבחטאת מתה – איכא עד דבפסח קרב שלמים, וקא משמע לן לאפוקי מדרבי יוחנן, דבענין אחר לא הוה קושמע לן מדי, דבעינין אחרים מיתא לא במשנה או בברייתא דקרב שלמים. ואין רבינו יצחק יודע מנא ליה לגמרא דלר' שמעון חמש חטאות מתות בכל ענין. ויש לדקדק מדקתני בפרק שני דתמורה (טו,א), רבי שמעון אומר: חמש חטאות מתות: ולד חטאת, תמורת חטאת כו', ולא מפליג בדמפלג' בריש "ולד חטאת" (תמורה כ,א.) במתניתין באבדה בין כיפרו הבעלים ללא כיפרו ואיהו לא מפליג לא בהא ולא באחרני – משמע דבכל ענין קאמר.

המפריש נקבה לפסחו כו' ויביא בדמיה שלמים – אומר רבינו תם: דהא רכתני ויביא בדמיה שלמים – היינו בשנשתייהר אחר הפסח כמו כולה בלא דלעיל אבל קודם הפסח יביא בדמיה פסח וכן מחלק בהדיא בברייתא בתמורה ב"א קולו קדשים" (יט,א).

ויביא בדמיה שלמים – אבל היא עצמה אינה קריבה שלמים, דיש דחוי בדמים. כדאמר בגמרא שנותחלה לא הוקדשה ליקרב היא עצמה. ואם תאמר: ימכרה כמות שהיא בלא מום, כיון שמועילם לא נתקדשה קדושת הגוף ואומר רבינו יצחק: דלא מיבעיא מקדיש נקבה לפסחו דפסח קרב שלמים אחר הפסח. והיא ראויה לשלמים אם תחלה הוקדשה לכך, אלא אפילו מקדיש נקבה לאשמו אמר ב"אלו קדשים" (שם,) תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא אשם. ואפילו רבי שמעון דאמר התם תימכר שלא במום מצי מודה דהא כדפרישית.

המפריש

ואשמעין שמואל אבוד בשעת הפרשה, ובחצות שהוא נקרא אבוד, אפילו נמצא קודם שחיטה – קרב שלמים. דחצות הוא דקבעה בדחוי, והשתא, אף על גב דאוקומא לשמואל דא אמר – ליכא לאוקומא כל שבחטאת מתה אמתו לה בעליה. דהא כל

מתו בעליה מתות, ואלו פסח מתו בעליו אחר חצות רועה, וקבעתיה חצות, וליכא למימר דסבירא ליה שמואל חצות לא קבעה – דהא רבי יוחנן בר פלוגתיה דא סברא אית ליה, הלכך, על כרחיך באבודין מוקמינן ליה. ועוד: דרבי יוחנן בר פלוגתיה אבאבדין פליג דקאמר נמצא. הכי גרסין: לישנא אחרינא ואלו בפסח חיבא דאבד ונמצא אחר חצות קודם שחיטה קרב שלמים – ולעיל קא מיהדר: והרי אבודה בשעת הפרשה לרבנן וכו', ואלו בפסח האבד בחצות והפריש אחר תחתיו, ונמצא זה אחר חצות – קרב שלמים, כרבי זירא. ואף על גב דאבד היה בשעת הפרשה. ומשני בלישנא אחרינא: שמואל כרבה סבירא ליה, דאמר קודם שחיטה שנינו, שהנמצא קודם שחיטה רועה בפסח כרבנן בחטאת. ופריכין ווא מדאמר רבי יוחנן עילא אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה – מכלל דשמואל אמר אפילו נמצא קודם שחיטה קרב שלמים, דלאו שחיטה קבעה אלא חצות קבעה. וזה, כיון דבחצות אבד היה – קרב שלמים. אלמא לשמואל אבד בשעת הפרשה, אף על פי שהיה בשעת כפרה – קרב שלמים. **אלא** שמואל כרבי סבירא ליה – בדלעיל, עד קא משמע לן חצות קבע. **משנה** או זכר בן שתי שנים – דאין ראויה לפסח. **ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו שלמים** – דקבעתיה חצות קבע. **אז** על פי שמעיקרו דחוי הוא – הרי הוא כקבוע שנדרה, שאין הוא עצמו קרב שלמים, אלא

שמע

לאחריות – שאם תאבד האחת יביא חבירתה. והבא איכא לאקשויי: הא לאו אבודה היא אלא דקא מותיב ליה קושיא אחריתי. הכי גרסין: **והא אלו בפסח כי האי גונא קרב שלמים** – דהיינו מותר הפסח גמור, שהרי לכך הופרש ואין כאן דחוי. **אלא** – לא תיבעי רועה בחטאת היכא משכחת לה, דשמואל כרבי שמעון סבירא ליה, דאמר במסכת תמורה: חמש חטאות מתות הנוכרות למיהא – מתות הן בכל ענינים שאתה מוצא. וחטאת

שכיפרו בעליה מתה בכל שהיא, בין שנמצאת קודם כפרה בין שנמצאת לאחר כפרה, בין שהפרישה לאחריות – מתה הנותרת. והא רועה לרבי שמעון לית ליה – ומאי היא דקאמר שמואל כל שבחטאת רועה, שמואל נמי דא קאמר כל שבחטאת מתה – דהיינו כיפרו בעליה, מכל מקום בפסח קרב שלמים ותו לא אמר מדי. ועל כרחיך, כיון דכל אבודין בפסח קריבין שלמים, ושמואל דא קאמר – מוקמינן לה כרבי שמעון, דאי כרבי או כרבנן, דאית להו רועה בחטאת – מאי סימנא קא נקט שמואל למימר דא: כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים – הלא אף הדרעה בחטאת קריבה שלמים בפסח. אבל השתא דסבירא ליה כרבי שמעון – הוי סימן שלם, דאין לך אבד בחטאת שאינו מת, ואין לך אבד בפסח שאינו קרב. **ומאי קא משמע לן** – שמואל, כיון דכל אבודין בחטאת מתין, ואתא שמואל למימר כל אבודין בפסח קריבין שלמים – מתניתין היא: הפסח שנמצא אחר שחיטה ומתריצין לה לעיל אחר זמן שחיטה יקרב, אלמא קסבר: האבד בחצות יקרב. **לאפוקי מדרבי יוחנן** – דפליג עליה, ואמר: אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה. אבל נמצא קודם שחיטה – ואף על גב דאבד היה בחצות – רועה, דשחיטת השניה קבעה ליה לקמא בדחוי. קא משמע לן – שמואל, דאמר: כל שבחטאת מתה, וכרבי שמעון, דאמר: אבודה בשעת הפרשה מתה.

ואשמעין שמואל אבוד בשעת הפרשה, ובחצות שהוא נקרא אבוד, אפילו נמצא קודם שחיטה – קרב שלמים. דחצות הוא דקבעה בדחוי, והשתא, אף על גב דאוקומא לשמואל דא אמר – ליכא לאוקומא כל שבחטאת מתה אמתו לה בעליה. דהא כל מתו בעליה מתות, ואלו פסח מתו בעליו אחר חצות רועה, וקבעתיה חצות, וליכא למימר דסבירא ליה שמואל חצות לא קבעה – דהא רבי יוחנן בר פלוגתיה דא סברא אית ליה, הלכך, על כרחיך באבודין מוקמינן ליה. ועוד: דרבי יוחנן בר פלוגתיה אבאבדין פליג דקאמר נמצא. הכי גרסין: לישנא אחרינא ואלו בפסח חיבא דאבד ונמצא אחר חצות קודם שחיטה קרב שלמים – ולעיל קא מיהדר: והרי אבודה בשעת הפרשה לרבנן וכו', ואלו בפסח האבד בחצות והפריש אחר תחתיו, ונמצא זה אחר חצות – קרב שלמים, כרבי זירא. ואף על גב דאבד היה בשעת הפרשה. ומשני בלישנא אחרינא: שמואל כרבה סבירא ליה, דאמר קודם שחיטה שנינו, שהנמצא קודם שחיטה רועה בפסח כרבנן בחטאת. ופריכין ווא מדאמר רבי יוחנן עילא אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה – מכלל דשמואל אמר אפילו נמצא קודם שחיטה קרב שלמים, דלאו שחיטה קבעה אלא חצות קבעה. וזה, כיון דבחצות אבד היה – קרב שלמים. אלמא לשמואל אבד בשעת הפרשה, אף על פי שהיה בשעת כפרה – קרב שלמים. **אלא** שמואל כרבי סבירא ליה – בדלעיל, עד קא משמע לן חצות קבע. **משנה** או זכר בן שתי שנים – דאין ראויה לפסח. **ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו שלמים** – דקבעתיה חצות קבע. **אז** על פי שמעיקרו דחוי הוא – הרי הוא כקבוע שנדרה, שאין הוא עצמו קרב שלמים, אלא

דמיו.

פסחים דף צו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קפה

מתרצת הגמרא: שמואל פָּרַח סְבִירָא לִיה – סובר כרבה, דְּאָמַר
(וש) שרק השחיטה של השני קָבַע את הראשון להיות דחוי, ולא
שעת חצות, ולשיטתו בכל פעם שהאבד אחת מהן יתכפר
בשעת שחיטת השני, נדחה מהקרבה וירעה. וזו כוונת שמואל
בדבריו 'כל שבחטאת רועה גם בפסח רועה', שכן בפסח ובין
בחטאת, אם היתה הבהמה אבודה בשעת הפרשת האחרת,
ונמצאה האבודה קודם שהתכפר באחרת, האבודה רועה.
מקשה הגמרא: וְהָא סְבִירָא רַבִּי יוֹחָנָן עָלָה – והרי מכך שאמר
רבי יוחנן על דברי שמואל, שְׁאִין תִּפְסַח האבוד קָרַב לְשִׁלְמִים אֱלָא
באופן שְׁנִמְצָא לאחר השחיטה של הפסח השני, אֲכָל אם נמצא
קֹדֶם הַשְּׁחִיטָה של השני לֹא קרב הראשון אלא רועה, אֱלָמָא –
ומוכח שלדעתו השחיטה של השני קָבַע את הראשון כדחוי, מִכְּלָל
– ומשמע מזה, דְּשִׁמּוּאֵל שחלק עליו סָבַר שזמן חֲצוֹת קָבַע את
הראשון להדחות, ולא השחיטה, שהרי מלשון רבי יוחנן שהאבוד
קרב שלמים רק אם נמצא אחר שחיטת השני, משמע שלשמואל
קרב שלמים גם אם נמצא קודם השחיטה, כיון שחצות קובע ולא
השחיטה, וכיון שבחצות היה אבוד, לא נקבע להדחות וקרב
שלמים. ומבואר שלשיטת שמואל האבוד בעת ההפרשה, אף
שבזמן ההקרבה היה לפנינו, קרב שלמים כרבי יירא ובלבד שהיה
אבוד בחצות, ומוכח שאינו סובר כרבה. ואם כן שבה הקושיא,
כיצד אמר שמואל כל שבחטאת רועה בפסח רועה, הלא חטאת
שהיתה אבודה בשעת הפרשה ונמצאה קודם כפרה, רועה, ואילו
פסח באופן זה, קרב שלמים.
הגמרא מתרצת את דברי שמואל באופן אחר: אֱלָא, שְׁמּוּאֵל פָּרַח
סְבִירָא לִיה [–הוא סובר], דְּאָמַר (תמורה כב) שחטאת אֲבֻדָּה לְמִיתָה
אֱלָא [–הולכת], וחלק על חכמים שאמרו שאין חטאת אבודה
מתה אלא אם נמצאת אחר שהתכפרו הבעלים באחרת, ולכן
חטאת ופסח אבודים הם בכלל תחילת דברי שמואל, שכל
שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים.
מקשה הגמרא: וְהָא כָּל החטאות הַאֲבֻדִּין לְשִׁיטָה רַבִּי מְתִין, ואף
אם נמצאת קודם זמן הקרבתה, ולא מצינו אופן שהחטאת רועה,
וְאִילוּ בַּפֶּסַח, חִיבָא דְּאָבַד קֹדֶם חֲצוֹת והפריש אחר, ונִמְצָא הראשון
קֹדֶם חֲצוֹת, שנמצא קודם הזמן הראוי לשחיטת הפסח, אחד משני
הפסחים העומדים לפנינו יקרב, והשני רֹעֵה, ונמצא שיש אופן
שחטאת אבודה מתה והפסח רועה, והרי זה סותר את הכלל
שאמר שמואל.
מתרצת הגמרא: קָפַר שמואל, שהאבוד קֹדֶם חֲצוֹת לֹא אֲבֻד
הוא – אינו נחשב לאבוד, כיון שכשנמצא עדיין אינו ראוי
להקרבה, ושמואל כלל לא דיבר על אופן זה אלא על אבודים
בלבד.
מתירוך זה ואילך, אף הלשון השניה המשיכה לדון בדברי שמואל
מסקנה שהחטאות והתירושים שזכרו בלשון הראשונה, עד שהיא
מסיקה ששמואל סבר כרבי שמעון, שחטאת שכיפרו בעליה
לעולם מתה, וכל דברי שמואל היו רק 'כל שבחטאת מתה בפסח
קרב שלמים', וכלל לא אמר 'וכל שבחטאת רועה אף בפסח
רועה', וקָפַר שמואל שזמן חֲצוֹת קָבַע את הבהמה להדחות.
והחיידוש בדבריו הוא, שפסח שנמצא אחר חצות יקרב שלמים
[ולא ירעה כשיטת רבי יוחנן], מפני שחצות קבע.

משנה

המשנה מבארת דין המפריש בהמה לקרבן פסח כשאינה זכר בן
שנה שראויה לכך: הַמִּפְרִישׁ כְּבִשָּׂה או עז נִקְרָה לְקַרְבָּן פֶּסַח, או
שהפריש לשם כך איל או עז יָכַר בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים, שאינו ראויים
לקרבן פסח, יִרְעָה הקרבן שהפריש עַד שִׁשְׁתָּהּ – שיפול בו מום
הפוסלו מקרבן, וְיִמְכַר לחולין, וְיִפְּלוּ דָמָיו לַדֶּבֶה לְשִׁלְמִים – יביא
בדמי מכירתו קרבן שלמים הבאים בנדבה. והטעם שאינו קרב
בעצמו לשלמים, כיון שההפרשה לשם פסח קבעתו לקרבן פסח,
ואז הרי אינו ראוי לכך, ולכן נדחה מהקרבה. ואף שמתחילתו היה
דחוי, דינו כקרבן שנקבע ונדחה, שאינו קרב בעצמו לשלמים אלא
מקריבים בדמיו.

משיבה הגמרא: אף לרבי מצינו אופן שהחטאת רועה, בְּדַבְרֵי
רַבִּי אוֹשְׁעִי, דְּאָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִי, אדם החייב חטאת אחת, והפריש
שְׁתֵּי חֲטָאוֹת לְאֲחֵרִיתָהּ, כלומר, שאם תאבד אחת מהן יתכפר
בשניה, ואמר 'אחת מבהמות אלו תהא חטאת והאחרת
לאחריות', מִתְּכַפֵּר בְּאַחַת מֵהֶן, וְשִׁנְיָה תִרְעָה עד שיפול בה מום
ותמכר ויקנה בדמיה עולות נדבה.
מקשה הגמרא: וְהָא [–הלא] אִילוּ היה בְּקַרְבָּן פֶּסַח כִּי הָאִי גִּוּוֹנָא –
באופן זה, שהפריש שני פסחים לאחריות, האחד קרב לפסח והשני
קָרַב לְשִׁלְמִים, ואינו רועה, משום שהוא 'מותר הפסח' שדינו לקרב
שלמים, ואף כשרקב הראשון לפסח אין השני נעשה 'דחוי' שדינו
לרעה, שהרי מתחילה הפרישם על דעת שהאחד יקרב לפסח
והשני לשלמים. ונמצא שאם הפריש שני קרבנות לאחריות, אם
היה זה בחטאת, רועה, ואם בפסח, קרב שלמים, ולא על אופן זה
אמר שמואל שכל שבחטאת רועה אף בפסח רועה, ושוב קשה
באיזה אופן אמר זאת.
הגמרא חוזרת בה ומבארת למסקנא את דברי שמואל: אֱלָא, אין
לשאל כיצד מצינו בחטאת אופן שרועה, שכן שְׁמּוּאֵל פָּרַח שְׁמַעוֹן
סְבִירָא לִיה [–הוא סובר], דְּאָמַר (תמורה טו) שְׁחַמֵּשׁ חֲטָאוֹת מִתִּין,
כלומר, שחמש החטאות שהזכירו למיתה, ההלכה היא שמתות
בכל אופן ובכל העניינים שתמצא בהן. ולשיטתו, חטאת שכיפרו
בעליה, בכל אופן מתה ואינה רועה, בין כשאבדה ונמצאת לאחר
כפרה, בין שאבדה ונמצאת קודם כפרה, ובין כשהפרישה
לאחריות [שאם תאבד הראשונה יקריבנה], לעולם מתה הנותרת.
תמדה הגמרא: וְהָא רֹעֵה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן לִית לִיה כָּלֵל – והרי לרבי
שמעון אין כלל אופן שחטאת רועה, ומה פשר דברי שמואל 'כל
שבחטאת רועה אף בפסח רועה'.
הגמרא מתקנת את דברי שמואל לפי ביאור זה: שְׁמּוּאֵל נָמִי תָּדַא
קָאָמַר – אף שמואל אמר רק דבר אחד, שכל – באופן שְׁבַחֲחַמֵּת
מִתָּה, דהיינו באופן שאבדה ונתכפרו בעליה באחרת ונמצאה,
מכל מקום בַּפֶּסַח באותו אופן קָרַב לְשִׁלְמִים, ואכן כלל לא אמר 'כל
שבחטאת רועה אף בפסח רועה', מפני שהוא סובר כרבי שמעון
שחטאת שכיפרו בעליה לעולם אינה רועה.
נמצא לתירוץ זה, ששמואל בא רק לחדש שכל האבודים בפסח
יקרבו שלמים. מקשה הגמרא: וְאִמָּא קָא מְשַׁמְעֵן לָן – מה בא שמואל
להשמיענו בזה, הלא כבר שנינו במשנתנו (לעיל צו), שהפסח שאבד
והפריש אחר תחתיו, ונמצא הראשון לאחר השחיטה, יקרב
שלמים, והגמרא לעיל פירשה בכוונת המשנה שנמצא לאחר זמן
השחיטה שהוא מחצות, ומבואר מהמשנה שפסח האבוד בחצות
יקרב, והיינו שכל האבודים בפסח יקרב, ומדוע הוצרך שמואל
להשמיענו זאת.
מתרצת הגמרא: שמואל בא לְאִפְסוּקִי [–להוציא] מְדַבְּרֵי רַבִּי יוֹחָנָן
(לעיל ע"א), דְּאָמַר שְׁאִין תִּפְסַח קָרַב לְשִׁלְמִים אֱלָא זה שאבד ונִמְצָא
לְאַחַר הַשְּׁחִיטָה של השני, אֲכָל אם נמצא קֹדֶם הַשְּׁחִיטָה של השני
לֹא, ואף שהיה אבוד בחצות ירעה. אֱלָמָא – ומוכח מדבריו
שמעשה השחיטה של השני, קָבַע את הראשון כדחוי, וקָא מְשַׁמְעֵן
לָן שמואל, שזמן חֲצוֹת קָבַע את הראשון להדחות. שבכך שאמר
שמואל 'כל שבחטאת מתה', והיינו כרבי שמעון שבכל אופן
שהחטאת אבודה בשעת הפרשת השני, הרי היא מתה, וחיידש
שבאופן זה בפסח קרב שלמים, מוכח מכך, שכל פסח שנחשב
'אבוד', והיינו כשהיה אבוד בחצות, קרב שלמים, אף שנמצא
קודם שנשחט השני, משום שזמן חצות הוא הקובע את הראשון
כדחוי, ושחיטת השני אינה קובעת את הראשון להדחות.
לשון אחרת הדנה בדברי שמואל: לִישָׁנָא אֲחֵרִיתָהּ – לשון אחרת,
מקשה הגמרא לדברי שמואל, כיצד אמרת שכל שבחטאת רועה
גם בפסח רועה, והרי חטאת אבודה שהפריש אחרת תחתיה,
ונמצאת הראשונה קודם שחיטת האחרת, לחכמים (תמורה כב) דינה
לרעה ולא למיתה, וְאִילוּ בַּפֶּסַח באופן זה, דהיינו חִיבָא [–היכן]
דְּאָבַד ונִמְצָא אַחַר חֲצוֹת אך קֹדֶם הַשְּׁחִיטָה של השני, לא ירעה
אלא יִקְרַב לְשִׁלְמִים, וכרבי יירא (לעיל צא), ואף על פי שהיה אבוד
בשעת הפרשת השני, וכיצד אמר שמואל שבכל אופן שבחטאת
רועה גם בפסח רועה.

1 דין פסח שמתו בעליו: **הַמַּפְרִישׁ פֶּסַח וְזֶמֶת, לֹא יִבְיָאוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו**
 2 **לְשֵׁם קֶרֶבן פֶּסַח** כשאנו מנוי על הקרבן, כיון שקרבן פסח נשחט רק
 3 למנויו, וכיון שמתו בעליו אין עליו מנויים, **אֲלֵא יִבְיָאוּ בְּנוֹ לְשֵׁם**
 4 **שְׁלָמִים.**

גמרא

5 הגמרא לומדת ממה ששנינו במשנה, שהמפריש נקבה או זכר בן
 6 שתי שנים לפסחו, ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה
 7 לשלמים, כמה הלכות בענין קרבנות שנפסלו מהקרבן: **אָמַר רַב**
 8 **הוּנָא בְּרִיהּ – (בנו) רַבִּי יְהוֹשֻעַ, שָׁמַע מִיָּנָה תֵּלֵת –** מוכח מדין זה
 9 שלש הלכות: א. **שָׁמַע מִיָּנָה** – מוכח ממה ששנינו שהבהמה
 10 שהפריש לפסח ונדרתה בחייה כיון שאינה ראויה לו, אף
 11 שמתחילה היתה עומדת להקרב לשלמים לאחר הפסח כדין מותר
 12 הפסח, והיא אכן ראויה לשלמים, מכל מקום נדחתה לגמרי ואינה
 13 קריבה אחר הפסח לשלמים, אלא תרעה ותסתאב ותמכר, ויקריבו
 14 שלמים אחרים בדמיה, **שֶׁפָּעֲלִי חַיִּים נִדְחִין –** שבהמה הנדרתה
 15 מהקרבן בחייה, נדחתה לעולם, ואף אם לאחר זמן היא חזרת
 16 ונראית לדבר שהיתה ראויה ועומדת לו מתחילה, אינה קריבה
 17 אלא תרעה ותסתאב ותמכר. ב. **וְשָׁמַע מִיָּנָה** – ועוד מוכח, ממה
 18 שבמשנתנו אף כשהפריש נקיבה או זכר בן שתי שנים לפסח, שאין
 19 הבהמה ראויה לפסח מתחילת הקדשתה, מכל מקום הדין הוא
 20 שהיא דחוייה ואינה קריבה בעצמה לשלמים, **שֶׁדָּחִי מַעֲקָרָא –**
 21 שאף בהמה שהופרשה לקרבן והיא דחוייה ממנו כבר מתחילה
 22 מעת ההפרשה, **הָיָה דָּחִי –** הרי היא נחשבת דחוייה. ג. **וְשָׁמַע מִיָּנָה**
 23 – ועוד מוכח, ממה שבמשנתנו הבהמה שהקדיש ונקבה או זכר בן
 24 שתי שנים אינה ראויה להקרב גופה לפסח, ונמצא שהקדישה
 25 רק לדמים, וכיון שאינה ראויה להקרב גופה לדבר שהוקדשה
 26 לו, נדחתה לעולם, ואפילו לאחר הפסח אינה קריבה לשלמים
 27 כדין מותר הפסח על אף שראויה לשלמים, אלא מוכרה ומביא
 28 בדמיה שלמים, **שֶׁיֵּשׁ דָּחִי בְּדָמִים –** שאף בהמה שהקדישה
 29 מתחילה רק לדמיה ולא להקרב גופה, גם בה שייך דחוי, וכיון
 30 שאינה ראויה אז להקרב גופה לדבר שהוקדשה לו, נדחתה
 31 מהקרבן לעולם.

32 שנינו במשנה: **הַמַּפְרִישׁ פֶּסַח וְכו', וְזֶמֶת, לֹא יִבְיָאוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו לְשֵׁם**
 33 **פֶּסַח, אֲלֵא לְשֵׁם שְׁלָמִים.**

34 ברייתא בביאור דין זה: **תָּנוּ רַבָּנֵינוּ, הַמַּפְרִישׁ אֶת פֶּסַחוֹ וְזֶמֶת בְּעֶרֶב**
 35 **פֶּסַח, אִם בְּנֹה הִיָּה מִמּוֹנָה – (מנוי) עֲמֹו** על קרבן הפסח, ונמצא
 36 שעדיין יש לו בעלים, **יִבְיָאוּ הֵבֶן לְשֵׁם – (לשם) פֶּסַח** עבור עצמו.
 37 **וְאִם אֵין בְּנֹה מִמּוֹנָה – (מנוי) עֲמֹו,** ואין לקרבן פסח זה בעלים, ואינו
 38 יכול להביאו לשם פסח, **יִבְיָאוּ לְשֵׁם שְׁלָמִים, לְשִׁשָּׁה עָשָׂר –** ביום
 39 ששה עשר בניסן, כדין מותר הפסח, שקרב שלמים.

40 מדייקת הגמרא: מלשון הברייתא משמע שדווקא **לְשִׁשָּׁה עָשָׂר אֵין**
 41 **–** אכן יביאו לשם שלמים, אך **לְחִמּוֹשָׁה עָשָׂר לֹא.** מבארת הגמרא
 42 את הטעם: **קָא סָפֵר –** התנא סובר שקרבנות נדרים ונדבות אֵין
 43 קריבין בַּיּוֹם הַזֶּה, ולכן אינו יכול להקריבו שלמים בחמישה עשר
 44 בניסן שהוא יום טוב ראשון של פסח.

45 הגמרא מבררת אימתי מת האב לאחר שהפריש את פסחו: **דְּמִית**
 46 **הָאֵב אִימַת –** אימתי מת האב, **אֵילִימָא –** אם נאמר שמדובר דְּמִית
 47 **– (שמת) קוֹדֶם חֲצוֹת,** שהוא תחילת זמן שחיטת הפסח, מדוע בְּנֹה
 48 **מִמּוֹנָה עֲמֹו יִבְיָאוּ לְשֵׁם פֶּסַח, הָאֵל הָלָה אֲנִינֹת עִלְיָה מַעֲקָרָא –**
 49 הרי כבר חל עליו דין אונן מתחילה (קודם זמן שחיטה) מחמת
 50 מיתת האב, ושנינו לעיל (א: א: 32) שאין שוחטים את הפסח על האונן
 51 כשהוא לבדו מנוי על הקרבן, שמוא יטמא למתו והקרבן לא יאכל
 52 ויעשה 'נותר', ואם כן לא חל חיוב פסח על הבן להביאו בפני
 53 עצמו, ומלשון המשנה 'יביאו' משמע שהוא עצמו מביאו. ואֵלֹא
 54 תאמר שמדובר דְּמִית **– (שמת) האב לאחר חֲצוֹת,** ולכן אם הבן מנוי
 55 מביאו בפני עצמו לשם פסח, שכיון שחל עליו חיוב הבאת הפסח
 56 קודם שחלה האנינות, יזהר שלא להטמא למתו ואין לחשוש

58 שהקרבן לא יאכל ויפסל, אך באופן זה יקשה מה ששנינו שבשאיִן
 59 **בְּנֹה מִמּוֹנָה עֲמֹו יִבְיָאוּ לְשֵׁם שְׁלָמִים,** ומדוע, **הָאֵל קִבְעָתִיהּ – (הרי**
 60 **קבעתה) חֲצוֹת,** כלומר, הרי בחצות כשחל חיוב הקרבת פסח
 61 הוקבע הקרבן לפסח, וכיון שאינו קרב לפסח מחמת שמתו בעליו,
 62 נדחה מקרבן לגמרי, ואינו יכול להקרב גם לשלמים, כמבואר
 63 במשנה לעיל (צ:).

64 מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּא, לְעוֹלָם מְדוּבָר דְּמִית קוֹדֶם חֲצוֹת,**
 65 **וכשאין בנו מנוי אין הקרבן נקבע לפסח, שהרי בחצות (שהוא הזמן**
 66 **הקובע את הקרבן לשם פסח) כבר מתו בעליו ואינו ראוי לפסח,**
 67 **ולכן לא נקבע לפסח ואינו דחוי, ועל כן יביאו הבן לשם שלמים**
 68 **בששה עשר בניסן, ואז כבר אינו אונן. וְאִם –** ומה כוונת התנא
 69 ברישא שאם בנו מנוי עמו **יִבְיָאוּ לְשֵׁם פֶּסַח,** שאם לא עשה את
 70 הפסח הראשון משום שהיה אונן, יביאו **לְשֵׁם פֶּסַח שְׁנֵי** בארבעה
 71 עשר באייר, כדין מי שלא יכול להקריב את הפסח בפסח ראשון
 72 מחמת אונס, כגון שהוא טמא או בדרך רחוקה (במדבר ט"ז-יב), והוא
 73 הדין לאונן.

74 ביאור אחר בברייתא: **אָבִי אָמַר, לעולם הכוונה היא שיביאו**
 75 **לפסח ראשון, ולדריין קָתְנִי –** ושני הדינים נשנו בברייתא בשני
 76 אופנים, הרישא במת אחר חצות, והסיפא במת קודם חצות. וכך
 77 מתבאר הברייתא, אם **מֵת אַחֵר חֲצוֹת,** וגם היה בְּנֹה מִמּוֹנָה עֲמֹו,
 78 והקרבן כשר שהרי נשאר לו בעלים, **יִבְיָאוּ הֵבֶן לְשֵׁם פֶּסַח,** כיון
 79 שקודם שחל עליו דין אונן כבר נתחייב הבן בהקרב פסח, וכיון
 80 שהבן מנוי על קרבן זה, נמצא שיש לו בעלים וראוי להקרב
 81 לפסח. ואם **מֵת קוֹדֶם חֲצוֹת,** וגם אֵין בְּנֹה מִמּוֹנָה עֲמֹו, נמצא
 82 שבחצות לא היו לו בעלים שנתחייבו בהבאתו לפסח ולא נקבע
 83 בחצות לפסח, ולכן אף שלא הוקרב לא נדחה מהקרבן, ויִבְיָאוּ
 84 הֵבֶן לְשֵׁם שְׁלָמִים בששה עשר בניסן.

85 ביאור נוסף בברייתא: **רַב שְׁרֵבְיָא אָמַר, לעולם מדובר בשני הדינים**
 86 **באופן דְּמִית האב לאחר חֲצוֹת, וּבְנֹהוּ שְׁהָיָה אָבִי גוֹסֵם בְּחֲצוֹת,** וכיון
 87 שרוב הגוססים סופם למיתה (קידושין עא: ועוד) אינו ראוי להבאת
 88 פסח. ולכן, אם היה בנו מנוי עמו, חצות קבעה את הקרבן לשם
 89 פסח מחמת הבן שמנוי עליו, ויביאו הבן עבור עצמו לשם פסח.
 90 ואף שהוא אונן, כיון שחל עליו חיוב פסח קודם שחל עליו דין
 91 אונן, רשאי להקריבו אף בפני עצמו, וכפי שנתבאר לעיל. אך אם
 92 לא היה בנו מנוי עמו, אף שאינו קרב לשם פסח כיון שמתו בעליו,
 93 אך משלמים לא נפסל, כיון שבחצות לא היה האב חייב בפסח,
 94 וממילא לא נקבע הקרבן לפסח ולא נדחה מהקרבן בכך שלא
 95 הוקרב, ולכן יביאו הבן לשלמים.

96 ביאור נוסף בברייתא: **רַב אֲשִׁי אָמַר, לעולם מדובר בשני הדינים**
 97 **באופן דְּמִית האב לאחר חֲצוֹת, ואף שלא היה גוסס בחצות לא**
 98 **נדחה הקרבן מהקרבן, וברייתא זו כרבי שמעון היא, דְּאָמַר (יומא**
 99 **ס:) שֶׁאֵין פָּעֲלִי חַיִּים נִדְחִין,** דהיינו בהמה שנדחתה מהקרבן בחייה,
 100 אין היא דחוייה לגמרי אלא עדיין ראויה היא, ותקרב למה שהיא
 101 ראויה לו, ולכן כשאין בנו מנוי עמו, אף שנקבע הפסח בחצות
 102 לפסח, וכשמתו בעליו נדחה, מכל מקום לא נדחה לגמרי, וכיון
 103 שהוא ראוי להקרב שלמים, יביאו בנו לשם שלמים. ואם בנו היה
 104 מנוי עמו על הפסח, נשאר לפסח בעלים ולא נדחה כלל, ולכן
 105 יביאו בנו לשם פסח, ואנינותו אינה מעכבתו מלהביא פסח, לפי
 106 שחל עליו חיוב פסח בחצות קודם שחל עליו דין אונן.

107 ביאור נוסף: **רַבִּינָא אָמַר, לעולם ניתן להעמיד אף כדעת הסובר**
 108 **שבעלי חיים שנפסלו מהקרבן נדחים מהקרבן לעולם, וכאן**
 109 **מדובר בברייתא בְּנֹהוּ שְׁהָפְרִישׁוּ את הבהמה לקרבן פסח אַחֵר**
 110 **חֲצוֹת, וְאִם מֵתוּ הַפָּעֻלִים אַחֵר חֲצוֹת,** ולכן אם הבן מנוי עליו
 111 יקריבו לשם פסח, כיון שחיובו חל בחצות שקדם לאנינותו. וְאֵלֹא
 112 סָפֵר התנא שרק שעת חֲצוֹת קָבַע את הקרבן לשם פסח, ולא כל
 113 שאר זמן שחיטה, וכאן כיון שהפרישוהו לאחר חצות, לא נקבע
 114 לפסח ואם לא הקריבוהו אינו דחוי, ולכן גם כשאין הבן מנוי עליו
 115 ומתו הבעלים אין הוא דחוי, ויקריבו הבן לשלמים.

פסחים. פרק תשיעי – מי שהיה דף צח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קפז רש"י

המפריש פסחו ומת – לקמיה מפרש אימת מית. לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח – דדוח ליה פסח שמתו בעליו, ואין כאן מנויין. גמרא שמע מינה בעלי חיים נדחין – בהמה שנדחת בחיים – דחיה דחיו גמור. שאף לכשנאית למת שהיתה ראיה אינה קריבה, אלא רועה. דהא דתנן תרעה ולא קרבה שלמים היא גופה שזו היא ראייתה כמתחלה, שכל מותר פסח קרב שלמים, ודלא כרבי שמעון דאמר: בעלי חיים אין נדחין, בפרק "שני שעיר" (יומא ט.ג.), דגמרינן במעל מום שנדחה, ולכשעבר מומו נראה, ומרישא נמי שמעינן לה. אלא משום דמהא שמעינן תלת נקט לה הכא. ושמע מינה דחיו מעיקרא חיו דחיו – דהא נקבה או זכר בן שתי שנים מתחלתו לא נראה למת שהוקדש, וקאמר ירעה ולא יקרב שלמים הוא עצמו. ואיכא למאן דאמר במסכת סוכה (לג.), דאין דחיו אלא הנראה ונדחה, ושמע מינה יש דחיו בדמים – כדפרישית. בבמה מקומות בגמרא מצינו לשון זה, גבי הא דאמר רבי יוחנן: בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה וחור ולקח חציה קדושה ואינה קריבה, שמע מינה תלת כו', כי הכא. ובמסכת קדושין (ו.ב.) ובבבחים (ו.א.), ולמדתי פירושא ממסכת כריתות (כו.א.) דגרס חתם בלשון הזה: שמע מינה קדושת דמים נדחה. כלומר, שמע מינה אפילו דבר שלא קדש תחלה להקרב גופא אלא לדמי, כגון הקדיש חציה וחציה השני חולין – דחיו ליקרב לגופו בתחלת הקדישה, אינו קרב עוד לעולם. דהואיל ונדחה – ידחה. ולא תימא אין דחיו בקדשים אלא הקדיש לגופו ונדחה מהקריב, אבל קדושת דמים לא אלימא לממר ביה תורת דחיו, ואי אתאי לה שעת הכשר הקרבה, כגון כבא דחור ולקח חציה – תקרב. והכא נמי הכי פרישא לה: יש דחיו בדמים – כגון נקיבה לפסח לא חויה גופה לפסח אלא כי אקדשה – לדמים אקדשה. ואיירי דדחיה, דלא חויה לאקריב גופה לדבר שהוקדשה לה – אמרינן תדחה לעולם, אפילו לאחר הפסח, דכל מותר הפסח חיו שלמים. ונקיבה לשלמים מחזא חזיא, דקתני מתניתין דמיה שלמים. אבל גופה – לא. אלמא: אלימא קדושת דמים לומר בה תורת דחיו. ולא אשכחן דפליגי תנאי בהא מילתא. מיהו טובא אשמעינן, תשובת רבינו עד כאן. ותמיהא לי אמאי גרע ממוחר הפסח שראוי לפסח, כדאמרין ב"האשה" (לעיל פט.ב.) ונטרדו וניית במותר. בנו נמנה עמו – אם היה בנו נמנה עמו, ועדיין יש לו בעלים. אי נימא דמית קודם חצות – וכו' ביום – הא חל אנינות עליה ברישא, ותו לא חיילא עליה חיובא דפסח דחביא בפני עצמן, כדתנן (לעיל צ.א.), וכולן אין שוחטין עליהן בפני עצמן. ומתניתין קתני יביאנו, דמשמע הוא עצמו. אלא דמת אחר חצות – דכיון דחיילא עליה דין פסח ברישא – שחט לעצמו, ולא חיישנן שמא יביאנהו לבית הפסול דמזוהר וזר משום חובת פסח דחייל עליה מעיקרא. אבל כי חיילא אנינות ברישא – לא דחיר. ובמת יום או יומים קודם – לא מצי לאוקמא, אלא סתמא דמילתא בן ביום היו מפרשין פסחיהן. הא קבעתו חצות – לפסח, ואידיו משלמים. דהא תנן (לעיל צ.א.) הפסח העומד בחצות ולא הקריבו – ירעה. לשם פסח שני – אם לא עשה את הראשון מפני אנינותו. לצדידן קתני – מת אחר חצות. דחיילא עליה זמן חיובא דפסח ברישא, ובנו נמנה עמו ונטרדו לו בעלים – יביאנו לשם פסח. אין בנו נמנה עמו – לא מיירי בה מידי. ומתניתין שמעינן ירעה, דהא קבעתיה חצות. מת קודם חצות ואין בנו נמנה עמו יביאנו לשם שלמים – דלא קבעתיה חצות. ואם בנו נמנה עמו – לא איצטריך לאורויי בה מידי, דודאי מיקרב לפסח שני, ואשמעינן מינה דהכיאל דחל עליה חיובא דפסח ברישא – שוחטין עליו. לישנא אחרינא: הא חל עליה אנינות ברישא. ותו לא חיילא עליה חיובא דפסח. והא דתנן (לעיל צ.ב.) שוחטין על האונן – הני מילי היכא דחיילא חובת פסח עליה ברישא, ודחיר חל עליה אנינות. שהיה אביי גוסס בחצות – ומת לאחר חצות – בנו נמנה עמו – יביאנו לשם פסח, דהא חל עליה חיובא דפסח ברישא. אין בנו נמנה עמו – יביאנו לשם שלמים. דכיון דבחצות היה גוסס, ורוב גוססין למיתה – לא קבעתיה חצות. לעולם דמית אחר חצות – ודקשיא לך: היאך יקרב שלמים, דהא קבעתיה חצות ואידיו: רבי שמעון היא. דאמר בסדר יומא בפרק "שני שעיר" (סג.), בעלי חיים אין נדחין, אלא מחמת יום או אתנן ומחר שאין ראויין, אבל למה שהוא ראוי, יקרב. והאי חיל לשלמים. דהא תנן (לעיל צ.א.) הפסח העומד בחצות ולא הקריבו – ירעה. לשם חצות – בנו נמנה עמו – יביאנו לשם פסח, דחויא דפסח חיילא ברישא. אין בנו נמנה עמו – יביאנו לשלמים, דכיון דבחצות עדיין לא הופרש – אין כאן קבע לדחות, וקסבר תנא דידן חצות קבע, ולא כל שאר זמן שחטת. משנה הפסח שנתערב בנכחים – שלשה טלאים, אחד של פסח ואחד של אשם ואחד של עולה ונתערב הפסח ביניהן – כולם ירעו עד שיסתאבו ויכבדו ויביא ברמי היפה שבוך עולה. דשמא היפה עולה היה. וברמי היפה שבוך אשם – שמא היפה אשם היה. וברמי היפה שבוך פסח – אם קודם הפסח ונסתאבו, ואם לאחר הפסח ונסתאבו – יביאנו שלמים, דשמא היפה פסח היה, ואותו מותר שהוא צריך להוסיף על השנים עד שייגיעו לדמי היפה שבוך – ויפסד מביתו, משלו. ואם תאמר: זריר הוא מחליף, שמביא שלמים בדמי האשם או בדמי העולה, וזריר קדושת הבהמה חלתה על מעות דמיה ואין משנין מקדשה לקדושה? כשבא לחלולן להבהמות כך הוא עושה: אם יפה שבוך הוא סלע – מביא שלשה סלעים מביתו, ונטל הסלע האחת ואומר: כל מקום שהיא העולה – הרי מחוללת על הסלע זה, ויביא ממנו עולה. ונטל סלע השנית ואומר: כל מקום שהוא האשם – הרי הוא מחולל על סלע זה, ומביא בו אשם, וכן לשלמים. נתערב בנכחיות – שמתן דמן ומתן דם הפסח שזוה, ואין טענין תנופתו חזו ושוך ולא סגיכיה ונסיכס, רבי שמעון אומר – אם כל החבורה כולה כהנים היו – יאכלו את כולם בו בלילה, ויקרב פסח לשם פסח כל מקום שהוא, והבכורות לשם בכור בכל מקום שזן. גמרא והא

גמרא

הגמרא מקשה על דינו של רבי שמעון במשנה, שאם חבורת כהנים נמנו על פסח שנתערב בבכורות, יאכלו בליל פסח את כל בהמנות שנתערבו: והא קא מייטי – והרי הוא מביא את הקדשים לבית הפסול – לדי דבר שיגרום להם פסול, שהרי זמן אכילת בשר הבכורות הוא שני ימים ולילה אחד (ובחים נה), ואילו הקרבנות שנתערבו נאכלים רק בליל ט"ו בניסן, שהרי על כל אחד יש ספק שמוא הוא פסח, והנשאר בבוקר ישרף כדן נותר (שמות יב י), ונמצא שמביא את הבכור שבתערובת לידי פסול נותר שלא כדן. מתרצת הגמרא: רבי שמעון אמר זאת למעשה ו–לשיטתו, דאמר שבאופן זה מביאין קדשים לבית הפסול ו–לידי פסול, כיון שמוטב למעט בזמן אכילתם, מאשר להוציאם לגמרי מהקדש לרעות עד שיפול בהם מום וימכרו, דתנן (ובחים עה), קרבן אשם שנתערב בקרבן שלמים, רבי שמעון אומר, שניהם ישתוו בצפון של העזרה כדן האשם, ויאכלו בחומר שפך – כדן הקרבן החמור שבהם, דהיינו כדן האשם שזמן אכילתו רק יום ולילה, לזכרי כהונה ולפנים ממחיצת העזרה, ולא כשלמים שזמן אכילתם שני ימים ולילה, לכל אדם ובכל ירושלים. אמרו לו חכמים, אין מביאין קדשים לבית הפסול ו–לידי פסול, ולדברך שיאכלו כדן האשם, נמצא שממעט זמן אכילת השלמים ומביאם לידי פסול נותר ושריפה שלא כדן. אלא ירעו עד שיפול בהם מום וימכרו, ויביא בדמי היפה שבהם מכל מין. שואלת הגמרא: ולדעת רבנן שאין למעט זמן אכילת קדשים, היכי עבדינן – כיצד עושים באופן שהפסח נתערב בבכורות, הרי רק לגבי אשם שנתערב בשלמים או פסח שנתערב בעולה ובאשם ניתן לומר שירעו ויוממו וימכרו ויביא בדמיהם קרבנות, אך לגבי בכור לא ניתן לומר כן, כיון שנאמר בו (במדבר יח יז) 'לא תפדה', ואין לו פדיון אף לאחר שנפל בו מום, ודמי פדיונו אינם קדושים, ואף בהמה אינה יוצאת מקדושתה על ידי הפדיון, אלא אם נופל בו מום נאכל במומו בכהן. משיבה הגמרא: אמר רבא, נתינת לו עד שיוקמו – שיפול מום בכולן, ויביא בהמה שמינה שערכה כפי היפה שבהמות שנתערבו, ויחלל את הפסח על מעות כערך בהמה היפה, וליקא – ויאמר, קל היקא דאיתיה לפסח תחול עליה דהא' – כל מקום שהפסח נמצא, תחול קדושתו על מעות אלו, ויקח בהם בהמה זו, ויביאה לשלמים כדן הפסח שנשאר לאחר זמן הקרבתו, ויאכל להו – ואוכל את בהמות שנתערבו ונפל בהן מום, בתורת בכור בעל מום, שאינו נשחט או נמכר באיסליו, ואינו נמכר במשקל, כדרך מכירת בשר חולין. ובתקנה זו, הבכור שבתערובת נאכל כדינו כבכור בעל מום, והפסח שבתערובת נפדה וקרב לשלמים כדינו.

משנה

המשנה מביאה כמה אופנים בשתי בהמות שנשחטו לשם פסח עבור חבורה אחת: חבורה שאבד פסחה – קרבן הפסח שלה, ואמרו בני החבורה לאחד מהם, צא ובקש [והפש] את הפסח האבוד ושחט אותו גם עלינו, והלך ונמצא את הפסח האבוד ונשחט אותו עליו ועליהם, והיה לבם של שאר בני החבורה נוקפם שמוא לא ימצא את הפסח לשחוט עליהם, ולכן גם הם לקחו כבש אחר ונשחטו עליהם, ונמצא שנשחטו עבורם שני פסחים. דינם הוא, שאם הפסח שול ו–של השליח נשחט ראשון לפני הפסח ששחטו בני החבורה, הוא ו–השליח אוכל מהפסח שול, ואף הם אוכלין עמו משול, שכיון ששחט בשליחותם נמנו על שלו בעת השחיטה, ושוב אינם יכולים להמנות על השני, וצריכים לשרפו כדן פסח בלא בעלים. ואם הפסח שולקן – ששחטו בני החבורה אחרי שהלך השליח נשחט ראשון לפני שנשחט פסחו של השליח, הם אוכלין מהפסח שולקן, שבשחיטת הפסח שלהם חזרו בהם מלהמנות על הפסח האבוד, ומשכו ידיהם ממנו, והוא אוכל מהפסח שול, שהרי

לא נמנה על שלהם. ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או נשחטו את שניהם כאחד, הוא אוכל משלו שהרי נמנה רק עליו, והם אינם אוכלין עמו מספק שמוא שלהם נשחט ראשון ונמשכו מלהמנות על הפסח האבוד, ואף שולקן צא לבית השריפה ו–מקום שבו היו שורפים את הקדשים שנפסלו, ולא יאכלוהו, שמוא שלו נשחט ראשון ונמנו עליו ולא על שלהם. ומכל מקום פטורין מלעשות פסח שני בארבעה עשר באייר, אף שלא אכלו כלל, שהרי ממה נפשך נמנו על הפסח שנשחט ראשון, ויצאו ידי חובתם בהקרבתו, ואכילתו אינה מעכבת. אופן נוסף: חבורה שאבד פסחה, ואחד מהם הלך לחפשו, ואמר להן – לבני החבורה, אם אחרתי – אם אתאחר מלבוא עם הפסח, צאו ונשחטו את הפסח שתקחו לכם גם עלי ותמנו אותי עמכם עליו, אך הם לא אמרו לו אם תמצא את הפסח שחטו עלינו, והלך ונמצא את הפסח ונשחט אותו, ואף הן לקחו פסח אחר ונשחטו. דינם הוא, שאם הפסח שולקן נשחט ראשון לפני שנשחט הפסח שמצא היחיד, הן אוכלין מהפסח שולקן, ואף הוא ו–היחיד אוכל את הפסח עמהן, שהרי עשה אותם שליחים לשחוט עליו, ובשחיטתם נמשך מן הפסח שמצא, והפסח ששחט ישרף כפסח שאין לו בעלים. ואם הפסח שול נשחט ראשון לפני הפסח שולקו בני החבורה, הוא אוכל מהפסח שול, והן אוכלין מהפסח שולקם, שהרי לא עשאוהו שליח לשחוט עבורם, וכבר נסתלקו מהפסח שאבד. ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או נשחטו שניהם כאחד, הן אוכלין משולקן, שהרי נמנו רק עליו, והיחיד לא שחט בשליחותם, והוא אינו אוכל עמהן, כיון שיש ספק שמוא שלו נשחט ראשון ולא נמנה על שלהם, והפסח שול צא לבית השריפה ולא יאכל ממנו, שמוא שלהם נשחט ראשון, ואזי הוא נמשך מלהמנות על שלו, שהרי עשאו שליחים לשחוט עבורו. ומכל מקום פטור היחיד מלעשות פסח שני, אף שלא אכל כלל פסח, כיון שממה נפשך נמנה על הקרבן שנשחט ראשון, ויצא בו ידי חובת הקרבת הפסח, ואכילת הפסח אינה מעכבת. אופן שלישי: חבורה שאבד פסחה, ואחד מהם הלך לחפשו, ואמר להן לבני החבורה לשחוט עבורו פסח אחר אם יתאחר, וגם אמרו לו בני החבורה, שאם ימצא את הפסח ישחטנו עבורם. הדין הוא, שאוכלין כולן מן הפסח שנשחט הראשון, שהרי גם הם שליחים לעשותו מנוי על פסח שלהם, וגם הוא שליח למנותם על הפסח שלו, וכשנשחט הראשון, המנויים על הפסח שנשחט אחריו מושכים ידיהם ומסתלקים ממנו. ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון, שניהם – שני הפסחים יוצאין לבית השריפה, ולא יאכלו, כיון שכולם מנויים על הנשחט הראשון, והנשחט השני הוא פסח בלא בעלים שאינו נאכל, ואין ידוע מי מהם נשחט ראשון ומי שני. אופן רביעי: חבורה שאבד פסחה, ואחד מהם הלך לחפשו, אך לא אמר להן לשחוט עבורו, וגם הם לא אמרו לו לשחוט עבורם, אין אחרתין זה לזה – אין להם אחריות וטענה זה על זה, שהרי הוא אינו שליחם, וגם הם אינם שליחיו, ואין שניהם חוששים איזה מן הפסחים נשחט ראשון, אלא הם אוכלים משלהם והוא אוכל משלו. המשנה מבארת את הדין בשני פסחים או יותר שנתערבו: שתי חבורות שנתערבו פסחיהן זה בזה קודם שנשחטו, ואין ידוע מי בעליו של כל פסח, אך אי אפשר שימשכו כולם את ידיהם מפסחם, ולאחר מכן כל חבורה תישול אחד מן הפסחים ותמנה עליו מחדש, כיון שאסור שכל בני החבורה ימשכו מן הפסח וישאירוהו בלא בעלים, לכן אלו – בני החבורה האחת מושכין להן ו–נוטלים אליהם אחד מן הפסחים המעורבים, וכן אלו – בני החבורה השניה מושכין להן אחד מן הפסחים, ולאחר מכן אחד מאלו – מן החבורה הראשונה נפרד מחבורתו וכא לו אצל אלו – ומתחבר עם החבורה השניה, ואחד מאלו – מן החבורה השניה כא לו אצל אלו – בני החבורה הראשונה, וכשעושים כך כך הם – בני כל אחת מן החבורות אומרים לזה שבא אצלם, אם כשמשכנו יפה ברגנו ושלגנו הוא הפסח הנה שמשכנו, ירד משובות – משוך ידך

מָאָן – מפני דבר כזה אָמְרוּ חֲכָמִים, שִׁפְחָה הִשְׁתִּיקָה לְחֲכָמִים, שהרי
 אם אמרו זה לזה להיות שליחים לשחיטת הפסח, כולם אוכלים
 מהנשחט ראשון, והשני אין לו תקנה וישרף, ואילו אם לא אמרו
 זה לזה, שני הפסחים ראויים להקרבה ושניהם נאכלים, שהרי
 אינם אחראים זה לזה וכל אחד אוכל מן הפסח שלו. ואם יפה
 השתיקה לחכמים, קָל וְחוֹמֶר שִׁפְחָה לְחֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יז כח) 'גִּם
 אֱוִיל מְהֵרֵשׁ חָכֵם יִחְשָׁב', כלומר, אף טיפש ששותק, אין זה נחשב
 לו לטיפשות אלא נחשב בכך לחכם.
 שנינו במשנה: שְׁנֵי שְׁנִתְעַרְבוּ פִּסְחֵיהֶם וכו' זה מושך לו אחד זה
 מושך לו אחד, זה ממנה עמו אחד מן השוק וזה ממנה עמו אחד
 מן השוק, זה בא אצל זה וזה בא אצל זה, וכך הם אומרים, אם שלי
 הוא פסח זה, ידיך משוכות משלך ונמנית על שלי, ואם שלך הוא
 פסח זה, ידי משוכות משלי ונמנתי על שלך.
 הגמרא דנה כדעת מי נאמרה הלכה זו. שואלת הגמרא: לִימָא
 מִתְנִיתִין – האם נאמר שמשנתנו היא דְּלֵא כְשִׁית רַבִּי יְהוּדָה,
 דְּתֵנִיָּא בְּבֵרִיתָא, נאמר בענין המנוי על קרבן פסח (שמות יב ד) 'וְאִם
 יִמְעַט מִבֵּית מִדּוֹת מִשָּׁה, וְהִלְשׁוּן וְאִם יִמְעַט מִלֵּמֶד, שֶׁאִם רָצוּ
 הַמְנוּיִם מִתְמַעְטִין וְהוֹלְכִין – יכולים להתמעט ולמשוך עצמם
 מפסחם, ובלבד שבעת שחשבתו יִהְיֶה אֶחָד מִכֵּנִי הַחֲבֵרָה הָרִאשׁוֹנָה
 שנמנתה על פסח זה בשעת לקיחתו קִיָּם, כלומר שעדיין יהיה מנוי
 על הפסח, ש'אם ימעט' משמע שעדיין נותר חלק מהמנויים, אלא
 שנתמעטו. ואף שנמנו עליו אחרים בינתיים, אין די בהם בלא אחד
 מן החבורה הראשונה שנמנתה על הפסח בשעת לקיחתו. דְּכִי
 רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסִי אָמַר, מותר להתמעט אף אם לא ישאר אחד
 מבני החבורה הראשונה מנוי על הפסח, וּבְלִבְד שְׁלֵא יֵצִיחוּ אֶת
 הַפֶּסַח כְּמוֹת שְׁהוּא דְּהֵינּוּ בְּלֵא בְעֵלִים, כלומר, אם כל בני החבורה
 הראשונה רוצים להמשך מן הפסח, ימנו עליו בתחילה אחרים, כדי
 שלא ישאר הפסח בלא בעלים כלל. אך לא הקפידה התורה
 שישארו עליו מבני החבורה הראשונה. וכיון ששנינו במשנה,
 ששני יחידים שנתערבו פסחיהם, ימנה כל אחד מהם אדם מן
 השוק, וכל אחד מהם ילך אצל האדם מן השוק שהמנה חבירו,
 ויתנה, שאם החליפו פסחיהם ידיו משוכות מפסחו והוא נמנה על
 פסחו של אותו שבא מן השוק, נמצא שיתכן שמשאירים את
 הפסח בלא הבעלים הראשונים, ומשנתנו אינה כשיטת רבי יהודה.
 משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן, אֲפִילוּ תִּיקָא – אפילו אם נאמר
 שמשנתנו היא כרבי יהודה, נִיתַן לִישֻׁבָּהּ, בֵּין דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה
 במשנה לעיל (א.א.) שֶׁאִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד, לכן במשנתנו
 כשנמנו שני היחידים על פסחם, כל אחד מהם מְעִיקָא לְאִמְנִיָּי
 אַחֲרֵינָא בְּהֵרִישׁ קָאִי – מתחילה כשהופרש הפסח עומד הוא

להמנות עמו אחר, ואף אם לא היו הפסחים מתערבים, שהרי אם
 לא ימנה אחר וישאר לבדו לא ישחטו עליו את הפסח, ולכן זה
 שבא מן השוק ונמנה עם היחיד על פסחו בכל מקום שהוא, בְּאִתְּ
 מִכְנֵי חֲבֵרָה דְּכִי – נחשב כאחד מבני החבורה הראשונה, ונמצא
 שגם אם היחיד מסתלק מפסחו, ומתמנה על פסחו של אותו שבא
 מן השוק שנמנה עם חבירו, עדיין נחשב שנשאר אחד מבני
 החבורה הראשונה מנוי עליו.
 ראייה ממשנתנו שהיא כרבי יהודה: אָמַר רַבִּי אִשִּׁי, מִתְנִיתִין נְמוּ
 דִּיקָא – אף ממשנתנו מדויק שהיא כשיטת רבי יהודה, שצריך
 שאחד מבני החבורה הראשונה ישאר מנוי על הפסח, דְּקִתְנִי –
 ששנינו בה, 'בֵּין חֲמֵשׁ חֲבֵרֹת שֶׁל חֲמֵשׁ חֲמֵשׁ יַעֲשׂוּ כֵן, וְהֵינּוּ
 שכל חבורה תתחלק לחמשה פסחים, ויעשו חמש חבורות חדשות,
 שבכל אחת יש אחד מכל חבורה מן החבורות הראשונות, וכל
 ארבעה וארבעה שבכל חבורה יתנו עם החמישי, שאם הפסח
 שברשותם הוא פסחו, הם מסתלקים מפסחם ונמנים על שלו.
 ומדיק, שדווקא באופן שכל החבורות היו שֶׁל חֲמֵשׁ אֲנָשִׁים, אִין
 – אכן יש תקנה על ידי שיתחלקו בני החבורה לחמשת הפסחים,
 אֲכָל אִם הֵיוּ שֶׁל חֲמֵשׁ וְאִרְבָּעָה, כלומר שבאחת מהחבורות היו רק
 ארבעה, שאין בה אנשים לחלק לכל פסח ופסח, לֵא, ומה הטעם,
 לֵא מִשּׁוֹם דְּלֵא פִּישׁ חַד מִכֵּנִי חֲבֵרָה נִבְיָה – האם לא משום שלא
 נותר אחד מבני החבורה הראשונה מנוי על הפסח, כיון שאם
 החבורה של הארבעה תתחלק רק לארבעה פסחים, נמצא שיש
 כאן חמש חבורות חדשות, שארבע מהן יש חמשה אנשים, אחד
 מכל חבורה שהיתה תחילה, ובחמישית יש ארבעה אנשים
 מארבע חבורות, ואין בה אף אחד מהחבורה שהיתה בתחילה של
 ארבעה אנשים, ויש לחשוש שמא הפסח שנמצא עתה אצל
 החבורה החמישית, הוא הפסח שהיה בתחילה בחבורה של
 הארבעה, ונמצא שאין עליו בעלים. ואילו לרבי יוסי, החבורה
 הראשונה של הארבעה יכולים למנות אחד מן השוק על הפסח
 שלהם בכל מקום שהוא, ושוב נמצא שיש לכל חבורה חמשה
 אנשים, ויכולים להחלק לחמשת החבורות, שהרי רבי יוסי לא
 הצריך שישאר על הפסח אחד מהנמנים עליו בשעת לקיחתו,
 אלא רק שלא ישאר בלא בעלים. ומכך שהעמידה המשנה דווקא
 באופן שכל החבורות הן של חמשה, ולא של חמשה וארבעה,
 משמע, שבחבורות של חמשה וארבעה אכן אין תקנה להקריב את
 הפסחים שנתערבו, וכשיטת רבי יהודה. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִיָּנָה
 – אכן יש להוכיח כן.

הדרן עלך מי שהיה טמא וסליקא לה פסח שני

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' א

דינים נתרבו ואלו דינים נתמעטו. מבררת הגמרא: בְּכָלִילָה דְּמִצְוֹת
 וּמִדּוֹרִים, מָאִי קָא מְרַבִּי – מה מרבה הכלל על מה שנאמר 'על
 מצות ומצוות יִאֲכָלְהוּ', שהוא מצות עשה. משיבה הגמרא: הוא
 מרבה מצות עשה כמותו, והוא שהפסח יהיה 'צִלִּי אִשׁ' (שמות יב ט),
 מבררת הגמרא: בְּכָלִילָה מָאִי מְמַעֵט לֵיה – מה ממעט פרט זה של
 'מצות ומצוות'. משיבה הגמרא: הוא ממעט מצות עשה של
 'הַשְׁכֵּת שְׂאוֹר'.
 שואלת הגמרא: אִיפּוּךְ אָנָּה – אהפוך אני, כלומר, אולי נדרוש
 להיפך, נרבה 'השבת שאוֹר', ונמעט 'צִלִּי אִשׁ'. משיבה הגמרא:
 מִצְוֹת דְּנִגְפִיהָ עֲרִיר – עדיף לרבות צִלִּי אִשׁ, שהיא מצוה שבגוף
 הפסח.
 הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא. מבררת הגמרא: בְּכָלִילָה –
 בכלל המתניח לפרט דְּלֵא יִשְׁאִירוּ מִכֵּנִי עַד בֶּקֶר, שהוא לאו
 הניתק לעשה, מָאִי קָא מְרַבֵּה לֵיה – מה הוא מרבה עליו. משיבה
 הגמרא: הוא מרבה את הלאו 'לֵא תוֹצִיא מִכֵּנִי' (שמות יב מז), שאסור
 להוציא מבשר הפסח מהבית שהוא נאכל בו, שאף לאו זה ניתק
 לעשה. (דְּכִי לֵיה – שלא זו דומה לפרט, משום דְּהֵאִי מִיפְסָל –

שזה 'לא ישאירו' נפסל בְּנוֹתָהּ, וְהֵאִי – וזה 'לא תוציא' מִיפְסָל
 בְּיוֹצֵא חוץ לבית).
 מבררת הגמרא: בְּכָלִילָה מָאִי קָא מְמַעֵט לֵיה – מה ממעט פרט זה
 של 'לא ישאירו מִכֵּנִי עד בקר'. משיבה הגמרא: הוא ממעט את
 הלאים 'לֵא יִרְאֶה' 'לֵא יִבְצָא' (שמות יג ז, יט), שאף לאים אלו
 ניתקים לעשה. (דְּכִי לֵיה – שלאים אלו דומים לפרט, דְּהֵאִי –
 שזה 'לא תותירו' אִינוּ לֹקֶה מִשּׁוֹם דְּהֵוָה – שהוא לֵא שְׁנִיתִק
 לְעֵשֶׂה, וְהֵאִי – וזה 'לא יראה' אִינוּ לֹקֶה דְּהֵוָה לֵיה לֵא שְׁנִיתִק
 לְעֵשֶׂה).
 שואלת הגמרא: אִיפּוּךְ אָנָּה – אולי נדרוש להיפך, נרבה 'לא יראה'
 ולא ימצא, ונמעט 'לא תוציא ממנו'. משיבה הגמרא: מִצְוֹה
 דְּנִגְפִיהָ עֲרִיר – עדיף לרבות את המצוה שלא להוציא מבשר
 הפסח, שהיא מצוה שבגוף הפסח.
 הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא. מבררת הגמרא: בְּכָלִילָה –
 בכלל המתניח לפרט דְּעֵצִים לֵא יִשְׁכְּרוּ בוֹ, שהוא לאו גמור
 שאינו ניתק לעשה,

פסחים. פרק תשיעי – מי שהיה דף צט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קצא רש"י תוספות

מבאן אמרו — מפני דבר כזה אמרו יפה שתיקה כו', שאילו אמר ואמרו — השני אין לו תקנה, לא אמר ולא אמרו — שניהן ראויין, זה אוכל משלו כו'. לימא מתניתין — דקתני: "שנים שנתערבו פסחידין כו'". דלא כרבי יהודה — דבעי שיהא אחד מבני חבורה הראשונה קיים עליו, דהא ודאי אותן שנים שהביאו מן השוק אינן חשובין מבני חבורה, הואיל ולא היו בשעת לקיחתן. ועל כרחיך רבי יהודה אבני שעת לקיחתו קפיד, דאי אמניין בתר הכי סגי — מאי איכא בין ידידיה לרבי יוסי? ונמצא שאם הוחלפו בשעת שחיטה על ידי התנאי והמשכה — אין אחד מן הראשונים קיים עליו. ורישא דקתני דבעינן שדוחלפו מכל חבורה לכל הפסח — טעמא משום דבעי אתנא, ומימר: אם שלך הוא הפסח הזה — ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך, ואם לאו, דאיכא חד מבעליו התם — מאן קא ממני עליה, ודיאך יכולין לומר ונמנינו על זה בלא רשות בעליו. ואם ימנע — משמע: אם רצו — מתמעטין ונמשכין. ובלבד שיהא אחד מבני החבורה קיים, דאם ימנע — משמע שיש שויר. כמות שהוא — בלא בעלים. ואם רצו בולן לימשך — ימנו עליו אחרים תחלה, אבל לבני

מבאן אמרו חכמים: יפה שתיקה לחכמים, קל וחומר למפגשים, שנאמר: "אילו מחריש חכם יחשב". "שנים שנתערבו פסחיהם" וכו'. לימא מתניתין דלא פרבי יהודה, דתנא: "ואם ימנע הפית מהיות משה" — מלמד שמתמעטין והולכין ובלבד שיהא אחד מבני חבורה קיים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: ובלבד שלא ינחו את הפסח פמות שהוא. אומר רבי יוחנן: אפילו תימא רבי יהודה, בין דאמר רבי יהודה: אין שוחטין את הפסח על ההיוד — מעיקרא לאמנא אחרינא בהדיה קאי, וכאחד מבני חבורה דמי. אומר רבי אשי: מתניתין נמי דייקא, דקתני: וכן חמוש חבורות של חמשה חמשה. של חמשה — אין, אבל של חמשה וארבעה — לא, לאו משום דלא פייש חד מבני חבורה גביה? שמע מינה.

חבורה ראשונה לא קפיד קרא. בין דאמר רבי יהודה — בפרקין דלעיל (צא, א), מעיקרא לאימנא אחרינא עליה קאי, ואפילו אין שם תערובת, הלכך זה הבא מן השוק ונמנה עליו בכל מקום שהוא — הוה ליה אחד מבני חבורה ראשונה. מתניתין נמי דייקא — דרבי יהודה היא. חמשה וארבעה לא — חמש חבורות שיש בהן אחת של ארבעה אנשים, ואין בה כדי לתת חלק אחד לכל פסח ופסח — לא שרי מתניתין. מאי טעמא לאו משום דלא פש אחד מבני חבורה גביה — שאם נתחלפו פסחין של אלו לאותה חבורה שנתחדשה אחרי כן, שיש ארבעה מארבע חבורות ומאותה של ארבעה לא היה בה, דלרבי יוסי טעמא משום דצריך אחד מבעליו שימנה בו את האחרון, אבל אחבורה ראשונה דשעת לקיחה לא קפיד, אפילו איכא בהו חבורה של ארבעה — נמי איכא תקנתא שימנו מן השוק אחד עמהן בכל מקום שהוא פסח, ונמצאו עליו חמשה אנשים כדי לחלק אחד לכל פסח ופסח, אלא שמעת מינה אבני חבורה קפיד.

הדרן עלך מי שהיה טמא

הדרן עלך מי שהיה טמא וסליקא לה פסח שני

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה תשרי, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל ז"ע מכתבו מכ"ח אלול (שכנראה הלך בדואר הרגיל).

ובמ"ש אודות סדר זמנים שלו, מובן שצריך תקון מעיקרא, כוונתי פשוטה, שיתחיל להרבות בלימוד התורה בפועל, ומובטחים רז"ל על דבריהם ופס"ד, שהמקיים את התורה מעוני (בזמן) סופה לקיימה מעושר (בזמן). והרי מובן זה ג"כ מדברי רז"ל במשנתם, שכל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, שהודגש בזה הענין דעול תורה דוקא, ולא כשיש הרבה זמן והרבה חשק וכו' והאריכות בזה אך למותר.

תקותי ששומר על שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים וכן שומר הקביעות בלימוד תורת החסידות שמזכיר נוסף על הלימוד ביום הש"ק, ובפרט ע"פ המבואר בכתבי האריז"ל שאז בש"ק ההכרח בלימוד פנימיות התורה (שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות).

ולהודעתו ממזב זוגתו תחי', השי"ת ימלא ימי הריונה כשורה ובנקל ותלד זח"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ג.ב. תקותי, אף שאינו מזכיר עד"ז, שזוגתו תחי' מנצלת כשרונותי להפצת היהדות המסורתית וענייני ובפרט בשטח החינוך שחוננה בזה מהשגחה העליונה בכשרון מיוחד כפי שראתה בפועל בעבר.

ערב פסחים אי גרסינן "ערבי" – ניהא. ואי גרסינן "ערב" – הכי קאמר: ערב ששחטין בו פסחים. אי נמי: ערב פסח ראשון ושני. **לא** יאכל אדם – פירוש: אפילו התפלל ומשום מצה, כדאמרינן בגמרא. ובלא התפלל תפלת מנחה – אפילו בשאר ימות השנה אסור, כדתנן בפרק קמא דשבת (ט.ו). ואם תאמר: ומה לא יאכל? אי מצה – אפילו קודם

נמי אסור, כדאמרינן בירושלמי: כל האוכל מצה בערב הפסח כאילו בועל ארסות בבית חמיו. ואי במיני תרגימא – הא אמר בגמרא (ק.ב): אבל מטבל הוא במיני תרגימא! ויש לומר: דאריי במצה עשירה, דלא אסר בירושלמי אלא במצה הראויה לצאת בה חובתו ואוכלה קודם זמנה. אבל מצה עשירה – שרא וכן היה נהוג רבינו תם.

סמוך למנחה לא יאכל – ואם תאמר: והא אמר ב"כ"ל שעה" (לעיל מ.א.) בציקות של גוים ממלא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל כוית מצה באחרונה, והבא אסר לאכול אפילו מבעוד יום! ויש לומר: דבאותה הסעודה אדם נזהר, ואינו אוכל כל שובע, כדי שיאכל מצה לתיאבון, אבל מבעוד יום – אין אדם נזהר, ואוכל כל שובע, וסבר שעה הלילה יתאווה, ואדרבה, יזיה שבע ויחר, כי יחברך דמאכל במיעו. והא דדייק רבא לקמן (ק.ב) דחמרא גריד, דאי אמרת מיסעד סעיד – בין הבסות הללו אמאי ישתה? אף על גב דבאותה סעודה נזהר מלאכול שובע – אבל בשתיה אי אפשר לחזור. אי נמי: מבין ראשון לשני דאיכא אגדתא ההלל דייק דדמי לסעודה אחרת.

עד שתחשך – מקשים: אמאי איצטרך עד שתחשך? פשיטא: ועוד: דבגמרא גבי שבתות וימים טובים לא קתני ליה ואומר הר"ר ר' יצחק מקורב"ל: דגבי מצה דדוקא בעינן עד שתחשך, מצותן משתחשך. וטעמא משום דכתיב (שמות יב): "ואכלו את הבשר בלילה הזה" ומצה ומרור איתקשו לפסח. אבל סעודת שבת וימים טובים – מצי אביל להו מבעוד יום, כדאמר בפרק "תפלת השחר" (ברכות כו.ב.) מתפלל אדם של שבת בערב שבת, ואומר קידוש היום מבעוד יום. ואומר מורינו הר"ר ר' יחיאל: דכי פריך בגמרא מאי איריא ערבי פסחים כו' – לא מצי לשנוי דנקט ערבי פסחים משום דבעי למיחני עד שתחשך, דכבא אשמעינן ב"איהו מקומין (זבחים נ"ב.) דקתני: הפסח אינו נאכל אלא בלילה, והבא אגב אורחיה תנייה בקורב. ורבינו יהודה תירץ: אפילו אי בעינן גבי שבתות וימים טובים עד שתחשך – הכא איצטרך למיחני, דאתא לאשמעינן דאף על גב דשחיטת פסחים מבעוד יום – אינו נאכל מבעוד יום כשאר קדשים. וכן יש בירושלמי בריש פירקין: תני ערב שבת מן המנחה ולמעלה לא יטעום כלום עד שתחשך.

ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב – וסלקא דעתך דהסיב עני לא חשיבא הסיב, דאין לו על מה להסב ואין זה דרך חירות. ויש מפרשים, דאדלעיל קאי: עד שתחשך, ואפילו עני שבישראל. פירוש: אפילו עני שלא אכל כמה ימים – לא יאכל עד שתחשך. **לא** יפחתו לו – פירש רבינו שמואל בן מאיר: גבאי צדקה. וגרס "לא יפחתו". וכן נראה, מדלא קתני "לא יפחות", לשון יחיד. וליכא למימר דיפחתו ארבעה כוסות קאי – דאם כן הוה ליה למיחני ארבע כוסות בלא מים. והא דקאמר מן התמחור – לא ימנע מלקבל, כדי לקיים ארבע כוסות, ו"ארבע כוסות" פירש רבינו שמואל בן מאיר: כנגד ארבעה לשוני גאולה, וכן יש בירושלמי.

לא יפחתו לו מארבע כוסות – מתוך הלשון משמע קצת שאין נותנין לבני ולבני ביתו כי אם לעצמו, והוא מוציא את כולם בשלו. וסברא הוא, דמאי שנא ארבע כוסות מקידוש דכל השנה שאחז מוציא את כולם. ומיהו, גם מקידוש – שמוא היה לכל אחד כוס, כדמשמע לקמן (ק.א.) גבי חזיה להחזא סבא דגזין ושתי. אבל בפרק "ככל מערבין" (עירובין מ.ב.) גבי זמן, משמע קצת שלא היה לכל אחד כוסו. ועוד, דאמר בגמרא (לקמן ק.ב.) השקה מהן לבני ולבני ביתו – יצא, והוא דשתה רובא דכסא, משמע דהם יצאו בשמיעה דהא בעינן רובא דכסא. ועוד, דמשמע דלכתחלה אין רגילות להשקותם. מיהו יש לדחות, בשיש להם כוס לעצמם. אי נמי, בבני ובני ביתו קטנים מיירי, שלא הגיעו לחינוך, ואין אשתו בכלל. ומיהו בגמרא משמע שצריך כל אחד ארבע כוסות, דקתני (שם): הכל חייבין בארבע כוסות אחד נשים ואחד תינוקות. אמר רבי יהודה: מה תועלת לחינוקות ביהן, משמע, דלתנא קמא צריך כוס אף לחינוקות. ויש לדחות: דחייבין לשמוע ברכת ארבע כוסות קאמר, ומשום חינוך. ונראה להחמיר ולהצריך ארבע כוסות לכל אחד. והחמיר צריך לומר שלא יהא כוסם פגום, דאמר בגמרא (לקמן ק.ב.) טעמו פגמו. **מאי** איריא ערבי פסחים – ואם תאמר: אמאי לא משני דתנא בפסח קאי? כדמשני בפרק "כל שעה" (לעיל ל.א.) גבי פת עבה. ויש לומר: משום דבפסח קאי – אין לו לחניח ערבי שבתות דתירי בכל שבע. אי נמי: הכא דאיכא למיטעי ולמימר דדוקא נקט ערב פסח משום חויבא דמצה – לא הוה ליה למיחני ערב פסח. וכן בריש "מקום שנהגו" (לעיל ג.ב.) איכא למיטעי דדוקא בערב הפסח אסור לעשות מלאכה, משום קרבן. **מן** המנחה ולמעלה – השתא סלקא דעתא דלאו דוקא אלא הוא הדין סמוך למנחה.

משנה ערבי פסחים סמוך למנחה – קודם למנחה מעט. לא יאכל – כדי שיאכל מצה של מצה לחיאבון, משום הידור מצוה. ואפילו עני שבישראל לא יאכל – בלילי פסחים, עד שיסב כדרך בני חורין, זכר לחירות, במטה ועל השלחן. **אריבע** כוסות – כנגד ארבעה לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים: "והוצאתי אתכם" "והצלתי אתכם" "וגאלתי אתכם" "ולקחתי אתכם" בפרשת "וארא". ואפילו – מתפרנס מתמחוי של צדקה, דהיינו עני שבעניים. דתנן במסכת פאה (פרק שמיני משנה ז.) מי שיש לו מזון שתי סעודות, לא יטול מן התמחוי. **גמרא** כשהוא תאווה – ולא תבא סעודת שבת על השובע. לא צריכא – דקתני: ערב פסחים לא יאכל עד שתחשך, אלא לרבי יוסי, דאמר: הולך ואוכל עד שתחשך. **אפילו** תימא – מתניתין גמי רבי יהודה היא, ובדין הוא דליתני ערבי פסחים, לרביי סמוך למנחה. משמע שעות – היינו סמוך למנחה.

רש"י

משנה ערבי פסחים סמוך למנחה – מנחה קטנה, קודם למנחה מעט חצי שעה בתחלת שעה עשירית. דתנן (לעיל נח.א.) תמיד נשחט בשמנה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה, נמצאת מנחה קטנה בתשעה ומחצה, וסמוך ליה היינו חצי שעה קודם, בסוף שעה תשיעית ותחלת שעה עשירית. לא יאכל אדם כו' – כדי שיאכל מצה של מצה לחיאבון, משום הידור מצוה. ואפילו עני שבישראל לא יאכל – בערבי פסחים, עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השלחן, זכר לחירות. ולא יפחתו לו – גבאי צדקה המפרנסין את העניים, כדתנן (פאה פרק שמיני ז.) אין פוחתין לעני העובר ממקום כו', אלמא, לישראל דלא יפחתו – אנבאי צדקה קאי. והוא הדין גמי אם לא יתנו לו שצריך שיהיה בכל כחו אחריי. אלא אורחא דמילתא נקט, שרגילין ליתן לו ארבע כוסות, וסדרן מפורש לפנינו. ומצינו בבראשית רבה (פרשה פח.) רב הונא בשם רבי אבא אמר: כנגד ארבע לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים: "והוצאתי אתכם" "וגאלתי אתכם" "ולקחתי אתכם" בפרשת "וארא". ואפילו – הוא מתפרנס מתמחוי של צדקה, דהיינו עני שבעניים. דתנן במסכת פאה: מי שיש לו מזון שתי סעודות – לא יטול מן התמחוי. אפילו הכי, אם לא נתנו לו גבאי צדקה – ימכור את מלבושו, או ילח או ישכיר את עצמו בשביל יין לארבע כוסות. **גמרא** אפילו ערבי שבתות כו' – אליבא דרבי יהודה, כדי שיהא קידוש וסעודת שבת חביב עליו. משום חויבא דמצה – שלא יהא נאכלת על השובע. וחובא דמצה לילה חובה, דכתיב (שמות יב.) בערב תאכלו מצוה. הכי גרסינן **אפילו** תימא רבי יהודה התם מן המנחה ולמעלה כו' – במילתיה דרבי יהודה קתני: "מן המנחה ולמעלה", ובמתניתין תנן: "סמוך למנחה". משמע שעות ולמעלה – היינו חצי שעה סמוך למנחה.

דילמא

אלמא, לישראל דלא יפחתו – אנבאי צדקה קאי. והוא הדין גמי אם לא יתנו לו שצריך שיהיה בכל כחו אחריי. אלא אורחא דמילתא נקט, שרגילין ליתן לו ארבע כוסות, וסדרן מפורש לפנינו. ומצינו בבראשית רבה (פרשה פח.) רב הונא בשם רבי אבא אמר: כנגד ארבע לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים: "והוצאתי אתכם" "וגאלתי אתכם" "ולקחתי אתכם" בפרשת "וארא". ואפילו – הוא מתפרנס מתמחוי של צדקה, דהיינו עני שבעניים. דתנן במסכת פאה: מי שיש לו מזון שתי סעודות – לא יטול מן התמחוי. אפילו הכי, אם לא נתנו לו גבאי צדקה – ימכור את מלבושו, או ילח או ישכיר את עצמו בשביל יין לארבע כוסות. **גמרא** אפילו ערבי שבתות כו' – אליבא דרבי יהודה, כדי שיהא קידוש וסעודת שבת חביב עליו. משום חויבא דמצה – שלא יהא נאכלת על השובע. וחובא דמצה לילה חובה, דכתיב (שמות יב.) בערב תאכלו מצוה. הכי גרסינן **אפילו** תימא רבי יהודה התם מן המנחה ולמעלה כו' – במילתיה דרבי יהודה קתני: "מן המנחה ולמעלה", ובמתניתין תנן: "סמוך למנחה". משמע שעות ולמעלה – היינו חצי שעה סמוך למנחה.

דילמא

אלמא, לישראל דלא יפחתו – אנבאי צדקה קאי. והוא הדין גמי אם לא יתנו לו שצריך שיהיה בכל כחו אחריי. אלא אורחא דמילתא נקט, שרגילין ליתן לו ארבע כוסות, וסדרן מפורש לפנינו. ומצינו בבראשית רבה (פרשה פח.) רב הונא בשם רבי אבא אמר: כנגד ארבע לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים: "והוצאתי אתכם" "וגאלתי אתכם" "ולקחתי אתכם" בפרשת "וארא". ואפילו – הוא מתפרנס מתמחוי של צדקה, דהיינו עני שבעניים. דתנן במסכת פאה: מי שיש לו מזון שתי סעודות – לא יטול מן התמחוי. אפילו הכי, אם לא נתנו לו גבאי צדקה – ימכור את מלבושו, או ילח או ישכיר את עצמו בשביל יין לארבע כוסות. **גמרא** אפילו ערבי שבתות כו' – אליבא דרבי יהודה, כדי שיהא קידוש וסעודת שבת חביב עליו. משום חויבא דמצה – שלא יהא נאכלת על השובע. וחובא דמצה לילה חובה, דכתיב (שמות יב.) בערב תאכלו מצוה. הכי גרסינן **אפילו** תימא רבי יהודה התם מן המנחה ולמעלה כו' – במילתיה דרבי יהודה קתני: "מן המנחה ולמעלה", ובמתניתין תנן: "סמוך למנחה". משמע שעות ולמעלה – היינו חצי שעה סמוך למנחה.

דילמא

פסחים דף צט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קצג

פרק עשירי – ערבי פסחים

אחר שהתבאר בפרקים הקודמים דיני ביעור חמץ, ודיני קרבן פסח, יבוארו בפרק זה סדר ליל פסח ומצוותיו.

משנה

המשנה מבארת דין איסור אכילה בערב פסח: **עֶרֶב פֶּסַחִים** – ביום ארבעה עשר בניסן **מִקְמוֹךְ** [חצי שעה קודם] לזמן תפילת מנחה קטנה, כלומר, מסוף תשע שעות זמניות מתחילת היום, שהם תחילת שעה עשירית, **לֹא יֵאָכַל אֶדְם** פת עד שֶׁתִּחְשַׁךְ – שתשקע השמש, כדי שבלילה יהיה רעב, ויאכל מצה של מצוה לתאבון, שכן הוא הידור המצוה.

המשנה מתחילה לבאר את דיני ליל פסח. ובתחילה מבארת דין הסיבה: **אֲפִילוּ עֲנִי שְׁבִישָׁרָאֵל**, **לֹא יֵאָכַל בְּלִיל פֶּסַח עַד שְׁיִסֵּב** – שישבו מוטה על מיטה ועל יד שולחן בדרך בני חורין, וזכר לחירות. חכמים תקנו לשנות ארבע כוסות של יין בליל פסח. מתחילה המשנה לבאר דין זה: **וְלֹא יִפְחָתוּ לוֹ** – ולא יתנו גבאי הצדקה לעני פחות מֵאַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן שתקנו חכמים לשנות בליל פסח. וְאֲפִילוּ הוּא עֲנִי ביותר המתפרנס מן הַתְּמָחוּי של צדקה, חייב לחזר אחר ארבע כוסות, אם לא קיבלם מגבאי הצדקה.

גמרא

שנינו במשנה, ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. מקשה הגמרא: **מֵאַי אִירָא** – מדוע נקט התנא במשנתנו לענין איסור האכילה מן הזמן הסמוך למנחה, דווקא **עֶרְבֵי פֶּסַחִים**, והרי אֲפִילוּ בְּעֶרְבֵי שָׁבָתוֹת וְעֶרְבֵי שָׁרֵי יָמִים טוֹבִים נִמְי – גם כן הדין כן לדעת רבי יהודה, דְּתֵנִיָּא בְּבֵרִיתָא, **לֹא יֵאָכַל אֶדְם בְּעֶרְבֵי שָׁבָתוֹת וְעֶרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן זְמַן הַמִּנְחָה וְלַמַּעֲלָה**, כְּדִי שְׂיִכְנֹס לְשֶׁבֶת בְּשָׂהוּא שְׂיִכְנֹס לְשֶׁבֶת וְלִיּוֹם טוֹב בְּשָׂהוּא תֵּאָדָּה – כשהוא מתאדו לאכול, ויהיו הקידוש וסעודת שבת ויום טוב חביבים עליו, ולא יאכל את סעודתו על השובע, דְּכָרִי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, אִם רָצָה אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּחְשַׁךְ – שתשקע השמש, ואין איסור להתחיל לאכול בערבי שבתות וימים טובים מזמן המנחה ולמעלה. אם כן קשה, מדוע שנה התנא במשנתנו את דינו רק בערבי פסחים, ולא בכל ערבי שבתות וימים טובים כרבי יהודה.

המשך ביאור למס' פסחים ליום ראשון עמ' ב

במעשר נחשב המקום למקום רחוק, כאשר המעשר נמצא חוץ למקום הכשירו, כלומר, חוץ למקום שלשם המצוה להביאו, והיינו חוץ לירושלים, אף בפסח נחשב המקום למקום רחוק כאשר עומד האדם חוץ למקום הכשירו, והיינו חוץ לעזרה, כי מצות קרבן פסח היא להביאו לעזרה. נמצא שנחלקו תנאים בדעת רבי אליעזר, ויש תנא שאמר בשמו שפטור דרך רחוקה אינו פטור אדם שעומד מחוץ למפתן העזרה, אלא אומרים לו הכנס ועשה פסח ראשון, אם כן יש לתרץ שזו היא אף דעת התנא בברייתא לעיל שאמר בשם רבי אליעזר שערל שלא מל חייב כרת כיון שאומרים לו קום ומוול.

הגמרא מביאה דין שאמר אחד האמוראים, ומבררת כשיטת מי אמרו. מבררת הגמרא: **בְּמָאן אָזְלָא הָא** – כשיטת מי מהתנאים נאמר הדין דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַ רַבִּי יוֹסֵף שֶׁבְּמָמַאִים – כאשר ישנם טמאים בישראל ואתה רוצה לבדוק אם הם רוב, כדי לדעת אם לעשות את הפסח בטומאה או שהטמאים ידחו לפסח שני, הֲלָךְ אַחֲרֵי רֹיב הַעֲמֻדִין בְּעֶזְרָה, שאם רובם טמאים, אף שישנם רוב טהורים מחוץ לעזרה, יעשה בטומאה, כי העומדים בחוץ הם

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא**, **לֹא צָרִיכָא** – לא הוצרכה משנתנו ללמדנו את דין איסור האכילה בערב פסח סמוך למנחה, אֲלָא לְשִׁיתָ רַבִּי יוֹסִי, דְּאָמַר בְּבֵרִיתָא, שבערב שבת ושאר יום טוב אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּחְשַׁךְ, ולשיטתו ביארה המשנה, דְּהֵנִי מִלִּי – דברים אלו, כלומר דין זה שמותר לאכול עד חשיכה, אינו אלא בְּעֶרְבֵי שָׁבָתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, אֲכָל בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, מִשּׁוּם חֵיוָבָא וְלִמְעֻלָּה, שהוא מתשע שעות ומחצה, דעת רבי יהודה הוא דְּאָסִיר לאכול, כמו ששינונו בברייתא מן המנחה ולמעלה, אֲךָ כְּמֻנְךָ לְמִנְחָה – חצי שעה קודם לזמן המנחה, כלומר מסוף תשע שעות, שָׁרִי – מותר לאכול, אֲכָל בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, אֲפִילוּ מִסְּמוּךְ לְמִנְחָה נִמְי – גם כן אֲסִיר לאכול, כפי ששינונו במשנה, ולכך לא שנה התנא במשנתנו ערבי שבתות ושאר ימים טובים.

מקשה הגמרא על תירוצו של רב פפא: **וְכִי בְּעֶרֶב שָׁבָת כְּמֻנְךָ לְמִנְחָה שָׁרִי** – מותר לאכול לשיטת רבי יהודה, וְהֵתֵנִיָּא – והלא שנינו בברייתא אחרת, **לֹא יֵאָכַל אֶדְם בְּעֶרֶב שָׁבָת וְיָמִים טוֹבִים מִסּוּף תִּשְׁעֵי שָׁעוֹת וְלַמַּעֲלָה**, שזמן זה הוא חצי שעה קודם לזמן מנחה קטנה שהוא בתשע שעות ומחצה, כְּדִי שְׂיִכְנֹס לְשֶׁבֶת בְּשָׂהוּא תֵּאָדָּה, דְּכָרִי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, אִם רָצָה אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּחְשַׁךְ, הרי מפורש בברייתא שאף בערבי שבתות ושאר ימים טובים אסר רבי יהודה לאכול כבר מסמוך למנחה, ואם כן אין לתרץ שמשנתנו נשנתה אף בשיטת רבי יהודה, ונקטה ערבי פסחים משום שבשאר ערבי ימים טובים לא אסר רבי יהודה לאכול אלא מזמן מנחה ממש.

מתרצת הגמרא: **אָמַר מִר זִוְרָא**, **מָאן לִימָא לָן** – מי יאמר לנו דְּבֵרִיתָא זו השניה מְתַרְצָתָא הִיא – גירסתה מתוקנת יותר מן הראשונה, שלכך אתה מוכיח ממנה שלדעת רבי יהודה אף בערבי שבתות וימים טובים אסור לאכול כבר מסמוך לזמן מנחה,

בדרך רחוקה, ואין לך להחשיבם בתוך עושי הפסח. משיבה הגמרא: **בְּמָאן** – כשיטת מי, כְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שהעומד מחוץ לחומת העזרה, נחשב כעומד בדרך רחוקה.

שנינו במשנה: **אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי**, **לְפִיכָךְ וְכו'** נקוד על ה', לומר, לא מפני שרחוק ודאי אלא מאיסקופת העזרה ולחוץ. הגמרא מביאה את דברי רבי יוסי הגלילי בברייתא שלמד דין זה מפסוק אחר: **תֵּנִיָּא**, רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי אָמַר, אִם הִיָּה נֶאֱמַר בַּפֶּסֶק דְּרֵךְ רַחוּקָה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהַפֶּטוּר הוּא רַק כֹּאשֶׁר אָדָם עוֹמֵד בְּרִיחוּק מִחֻלָּף שְׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵהָעֶזְרָה, אֲךָ בְּשָׂהוּא [הפסוק] אָמַר וְבִדְרֵךְ לֹא הָיָה וְחָדָל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִבְרָתָהּ הִנָּפֵשׁ הָהוּא מֵעַמִּיהָ' (שם טו, ו) ואינו אומר 'ובדרך רחוקה לא היה', מִגִּיד שֶׁאֲפִילוּ מֵאִסְקוּפָתָהּ הִנָּפֵשׁ וְלִחוּץ קְרוּי דְּרֵךְ רַחוּקָה, כי משמע שרק כשלא היה בדרך כלל ולא עשה את הפסח, חייב כרת, והיינו כשהוא עומד בעזרה, אך אם עמד מחוץ לאסקופת העזרה הוא פטור, כיון שמכל מקום היה בדרך.

1 דִּילָמָא מִשְׁבִּשְׁתָּא הִיא – שְׂמָא גִירְסַת בְּרִייתָא זֹו מְשׁוּבֶשֶׁת, שְׁהִיא
2 לוֹ לְתַנָּא לְשׁוֹנָה בְּדַבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, מִתְשַׁע שְׁעוֹת וּמִחֲצָה, או
3 לְשׁוֹנָה מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, כְּבַבְרִיתָא הָרֵאשׁוֹנָה, וְעַל כֵּן לֹא קִשָּׁה
4 מִמֶּנָּה עַל רַב פְּפָא.
5 דוּחָה הַגְמָרָא אֶת תִּירוּץ מֵר זוּטְרָא: אָמַר לִיה מְרִימָר לְמֵר זוּטְרָא,
6 וְאִתִּימָא – וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאֵמֵר זֹאת רַב יוֹמֵר לְמֵר זוּטְרָא, בְּרִייתָא
7 זֹו אֵינָה מְשׁוּבֶשֶׁת, שְׁהִיא אִינְא אִינְלֵעִי לְפִינְקִיָּה – הַזְמַנְתִּי לְדַרְשָׁתוּ
8 דְרַב פִּנְחָס בְּרִיָּה דְרַב אָמִי, וְקָם תִּנְא וְהָנִי קָמִיה – וְעַמְד אֶחָד
9 הַחֲכָמִים לְהַגִּיל לְשׁוֹנָה בְּרִייתוֹת! וְשֵׁנָה לְפָנָיו אֶת הַבְּרִיתָא הַשְּׁנִיָּה
10 כְּגִירְסָתָה לְפָנָיו 'מִתְשַׁע שְׁעוֹת וּלְמַעְלָה, וְקִיפְלָה מִינֶיהָ – וְקִיבַל
11 מִמֶּנּוּ רַב פִּנְחָס בְּרִייתָא זֹו, וְלֹא אָמַר שְׂמִשְׁבִּשְׁתָּא הִיא. הִיא
12 שְׂגִירְסָתָה מִתּוֹקְנָתָה, וְנִדְחָה תִירוּצוֹ שֶׁל מֵר זוּטְרָא.
13 מֵאֲחֵר שְׁנִדְחָה תִירוּצוֹ שֶׁל מֵר זוּטְרָא, חֲזֹרֶת הַגְמָרָא לְקוֹשִׁיתָה עַל
14 תִירוּצוֹ שֶׁל רַב פְּפָא: אִי הָכִי – אִם כֵּךְ שְׂגִירְסַת הַבְּרִיתָא מִתּוֹקְנָתָה,
15 וְלִדְעַת רַבִּי יְהוּדָה דִּין עֲרַבִי שְׁבֵתוֹת יוֹמִים טוֹבִים שׁוֹה לְעֵרֵב פֶּסַח,
16 שְׂאֵסוֹר לֹאכּוֹל כְּבֵר מִסְמֹךְ לִזְמַן הַמִּנְחָה, קָשָׁה – קִשָּׁה עַל תִּירוּצוֹ
17 שֶׁל רַב פְּפָא שֶׁהֶעֱמִיד אֶת מִשְׁנֵתוֹ כְּשִׁטַּת רַבִּי יְהוּדָה, מְדוּעַ אִם כֵּן
18 נִקְטַת הַתֵּנָא שֶׁל מִשְׁנֵתוֹ דּוּקָא עֲרַבִי פֶסַחִים, וְלֹא שֵׁנָה עֲרַבִי
19 שְׁבֵתוֹת וְשֹׂאֵר יוֹמִים טוֹבִים.
20 מִסִּיקָה הַגְמָרָא: אִלָּא מִתּוֹקְנָתָה – דְּבַר בְּרוּר הוּא שִׁישׁ לְתַרְץ בְּרָבָה
21 הוֹנָא – כְּתִירוּצוֹ שֶׁל רַב הוֹנָא, שְׂמִשְׁנֵתוֹ הָאוֹסֶרֶת לֹאכּוֹל מִסְמֹךְ
22 לִזְמַן הַמִּנְחָה דּוּקָא בְּעֵרֵב פֶּסַח, הִיא כְּשִׁטַּת רַבִּי יוֹסִי הַסּוֹבֵר
23 שְׁבַעֲרַבִי שְׁבֵתוֹת וְשֹׂאֵר יוֹמִים טוֹבִים מוֹתֵר לֹאכּוֹל עַד שְׁתַּחֲשֹׁךְ.
24 מִקְשָׁה הַגְמָרָא אֵף עַל תִּירוּצוֹ שֶׁל רַב הוֹנָא: וְלָרַב הוֹנָא שְׁתִּירָץ
25 שְׂמִשְׁנֵתוֹ הָאוֹסֶרֶת לְהַתְחִיל לֹאכּוֹל מִן הַזְמַן הַסְּמוּךְ לְמִנְחָה בְּעֵרֵב
26 פֶּסַח הִיא כְּשִׁטַּת רַבִּי יוֹסִי שְׂמוּדָה בּוֹה לְרַבִּי יְהוּדָה בְּעֵרֵב פֶּסַח, מִי
27 נִיחָא – הָאֵם הַדְּבַר מִיּוֹשֵׁב, וְהָאֵמֵר – וְהִיא אָמַר רַבִּי יוֹסִיָּה אָמַר רַבִּי
28 יוֹחָנָן, וְאִתִּימָא – וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂדַבֵּר זֶה אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ רַבִּי
29 יוֹסִי בִּר רַבִּי חֲנִינָא, הִלָּכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה בְּעֵרֵב הַפֶּסַח שְׂאֵסוֹר לְהַתְחִיל
30 לֹאכּוֹל מִסְמֹךְ לְמִנְחָה, וְהִלָּכָה בְּרַבִּי יוֹסִי בְּעֵרֵב שְׁבֵת שְׁהוֹלֵךְ וְאוֹכֵל
31 עַד חֲשִׁיכָה. מִדִּיִּיקַת הַגְמָרָא: מִכָּךְ שְׁהוֹצִיכּוּ הָאֲמוּרָאִים לְפִסְטוֹק
32 הִלָּכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה בְּעֵרֵב הַפֶּסַח, מְכַלֵּל – מִשְׁמַע מִזֶּה דְּפִלְגִי
33 – שְׁחוֹלְקִין בְּרַבִּי יוֹסִי בְּתִירוּצוֹ – בְּשִׁנְיָהם, גַּם בְּעֵרֵב שְׁבֵת וְגַם בְּעֵרֵב
34 פֶּסַח, וְכַשֵּׁם שְׁחוֹלֵק עַל דְּבַרֵּי רַבִּי יְהוּדָה וְסוֹבֵר שְׁבַעֲרַבִי שְׁבֵת מוֹתֵר
35 לֹאכּוֹל עַד חֲשִׁיכָה, כֵּךְ סוֹבֵר גַּם לְעֵנִץ עֵרֵב פֶּסַח. וְקִשָּׁה עַל רַב
36 הוֹנָא שֶׁהֶעֱמִיד אֶת מִשְׁנֵתוֹ הָאוֹסֶרֶת לֹאכּוֹל בְּעֵרֵב פֶּסַח מִסְמֹךְ
37 לְמִנְחָה כְּרַבִּי יוֹסִי.
38 מִתְרַצַּת הַגְמָרָא: לֹא, הַמְדוּיִיק מְדַבְּרִי הָאֲמוּרָאִים שְׂרַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק
39 עַל רַבִּי יְהוּדָה בְּעֵרֵב פֶּסַח, אִין זֶה בְּדִין הַתְּחִלָּתָה הָאֲכִילָה מִסְמֹךְ
40 לְמִנְחָה, אִלָּא בְּדִין אַחֵר. וְכֵן מְדוּיִיקִים דְּבָרֵיהֶם, 'הִלָּכָה כְּרַבִּי
41 יְהוּדָה בְּעֵרֵב פֶּסַח' מְכַלֵּל – מִשְׁמַע מִזֶּה דְּפִלְגִי – שְׁחוֹלְקִים רַבִּי

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' א

משנה

1 דִּין בַּהֲמָה שְׁהוּפֶרְשָׁה לְפֶסַח וְנִתְעַרְבָה בְּקֹדֶשִׁים אַחֲרִים: הַפֶּסַח
2 שְׁנֵתֵּעַרְבַּ בְּזִבְחֵים – קֶרֶב פֶּסַח שְׁנֵתֵּעַרְבַּ בְּקֹרְבָנוֹת אַחֲרִים, כְּגוֹן שְׁהִיוּ
3 שְׁלֹשָׁה טְלָאִים, אֶחָד שֶׁל פֶּסַח וְאֶחָד שֶׁל עוֹלָה וְאֶחָד שֶׁל אֵשֶׁת,
4 וְקֹרְבָנוֹת אֵלּוּ אֵינָם שׁוִיִּים בּוֹזֵמִין אֲכִילָתָם וּבִדְרָךְ הַקֶּרְבָּתָם, וְכִיוֵּן
5 שְׁנֵתֵּעַרְבוּ בִּינְיָהם כּוֹלֵם אֵינָם רְאוּיִים לְהַקְרִיבָה, וְלִכֵּן בּוֹלִין יָרְעוּ עַד
6 שְׁיִסְתַּחֲבּוּ – שִׁפּוֹל בָּהֶם מוֹם, וְיִמְכְּרוּ, וְיָבִיא בְּרַמִּי הִנֵּף שֶׁבֶקֶן קֶרֶב
7 מִמֶּנּוּ, וְכִבְרִי הִנֵּף שֶׁבֶקֶן קֶרֶב מִמֶּנּוּ, כְּלוּמֹר, עֲלִיו לְהִבִּיא כֹל
8 אֶחָד מִקֶּרְבָּנוֹת אֵלּוּ בְּסִכּוֹם הַמַּעֲוֶת שְׁהִיא שׁוֹה הִיפָּה שְׁבָהָם, שְׂמָא
9 אוֹתוֹ קֶרֶב הִיפָּה, [וְיִפְסִיד] הַמּוֹתֵר מִבֵּיתוֹ – וּמוֹתֵר הַדְּמִים
10 שְׂצִירָךְ לְהוֹסִיף עַל הַשְּׁנֵי שְׂאֵינָם יָפִים, כִּדִּי לְקַנּוֹתָם בְּדַמֵּי הִיפָּה,
11 יִפְסִיד מִבֵּיתוֹ מִשְׁלוֹ. וְיַעֲשֶׂה כֵךְ, אִם הִיפָּה שְׁבָהָם שׁוֹה סֵלַע, יָבִיא
12 שְׁלֹשָׁה סֵלָעִים מִבֵּיתוֹ, וְיִטּוֹל מֵהֶם סֵלַע אֶחָד וְיֹאמַר 'בְּכָל מְקוֹם
13 שְׁהָעוֹלָה נִמְצְאָה, הִיא מְחוֹלָלָה עַל סֵלַע זֶה', וְיָבִיא מִמֶּנּוּ
14 עוֹלָה. וְכֵן יִחַלֵּל בָּאוּפֹן זֶה אֶת הָאֵשֶׁם בְּכָל מְקוֹם שְׁהוּא, עַל הַסֵּלַע

42 יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסִי בְּעֵרֵב פֶּסַח בְּהַפְסָקָה מִלֹּאכּוֹל מִשְׁחִשְׁכָּה,
43 כְּמִבּוּאָר לְקַמֵּן, וְבוֹזָה הוּצִרְכּוּ לְפִסְטוֹק כְּרַבִּי יְהוּדָה. אֵךְ בְּדִין הַתְּחִלָּתָה
44 הָאֲכִילָה מִסְמֹךְ לְמִנְחָה מוֹדָה רַבִּי יוֹסִי לְרַבִּי יְהוּדָה בְּעֵרֵב פֶּסַח
45 שְׂאֵסוֹר, וְהוּצִרְכָה מִשְׁנֵתוֹ לְלַמְדָּנוּ דִּין זֶה לְשִׁטָּתוֹ, כְּתִירוּץ רַב
46 הוֹנָא.
47 מִבִּיָּאָה הַגְמָרָא אֶת מְקוֹר מַחְלוקָת רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסִי לְעֵנִץ
48 הַפֶּסַח: דִּתִּינָא בְּתוֹסְפָתָה (בְּרִכּוֹת פ"ה ה"א, ה"ב), מְפַסְקִין לְשִׁבְתוֹת –
49 אִם הַתְּחִלּוֹ לֹאכּוֹל בְּעֵרֵב שְׁבֵת בְּהִיתֵר קוֹדֵם לִזְמַן הַסְּמוּךְ לְמִנְחָה
50 וְהַמְשִׁיכוֹ לֹאכּוֹל עַד הַלֵּילָה, מִיָּד כְּשִׁחֲשִׁיכָה צְרִיכִים לְהַפְסִיק
51 לֹאכּוֹל, וְעוֹקְרִים אֶת הַשּׁוֹלָחִין מִמְּקוֹמָם, וּמְקַדְּשִׁים קִידוּשׁ הַיּוֹם עַל
52 הַיֵּין וְאַחֵר כֵּךְ מְבַרְכִים בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי
53 אָמַר, אִין מְפַסְקִין, אִלָּא מְסִימִים סְעוּדָתָם אֵף אַחֵר חֲשִׁיכָה
54 וּמְבַרְכִים בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן, וְאַחֵר כֵּךְ יִקְדְּשׁוּ עַל הַיֵּין.
55 מִבִּיָּאָה הַבְּרִיתָא מַעֲשֶׂה בְּעֵנִץ זֶה: וּמַעֲשֶׂה בְּרַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
56 [רַבִּי יְהוּדָה] וְרַבִּי יוֹסִי, שֶׁהָיוּ מְסוּבִין וְאוֹכְלִים בְּעֵרֵב שְׁבֵת בְּעֵבֶר,
57 וְקָדַשׁ עֲלֵיהֶם הַיּוֹם – וְהַחֲשִׁיךְ הַיּוֹם וְקִדְּשׁ יוֹם הַשְּׁבֵת. אָמַר לוֹ רַבִּי
58 שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְרַבִּי יוֹסִי, בְּרַבִּי, רְצוֹנְךָ שְׂנַפְסִיק מִלֹּאכּוֹל וְקִדְּשׁ
59 קִידוּשׁ הַיּוֹם, וְנִיחּוּשׁ לְדְבָרֵי יְהוּדָה חֲבִירָנוּ הַסּוֹבֵר שְׂמַפְסִיקִים
60 לְשְׁבֵתוֹת, כְּמִבּוּאָר בְּתַחֲלִיל הַבְּרִיתָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי לְרַבִּי
61 שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, כָּבֵל יוֹם יוֹם אֲתָה מְחַבֵּב דְּבָרֵי לְפָנֵי רַבִּי יְהוּדָה
62 וּפּוֹסֵק הַלְכָה כְּמוֹתִי, וְעַכְשָׁיו אֲתָה מְחַבֵּב דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּפָנֵי
63 וּפּוֹסֵק הַלְכָה כְּמוֹתוֹ, וְהוֹסִיף לְתַמּוּדָה בְּמַלְיצַת לְשׁוֹן הַפִּסְטוֹק (אֲסֵתֵר ז'
64 ח) 'הֵנָּה לְכַבּוֹשׁ אֶת הַמְּלָכָה עַמִּי בְּבִיתִי', כְּלוּמֹר, בְּפָנֵי אֲתָה מְבִיִּישֵׁנִי,
65 לְנַחֵג שְׂלֹא כִדְעִתִּי. אָמַר לוֹ רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְרַבִּי יוֹסִי, אִם
66 כֵּן, כִּיוֵּן שְׂמַחִית בִּידֵי שְׂלֹא לְהַפְסִיק, לֹא נִפְסִיק מִלֹּאכּוֹל, שְׂמָא יִרְאֵי
67 הַתְּלָמִידִים שְׂאֵנָם מְפַסְקִים וְיִקְבְּעוּ בְּטַעוֹת הִלָּכָה לְדוֹרוֹת שְׂמַפְסִיקִים
68 כְּרַבִּי יְהוּדָה. אָמַר, לֹא זֶהוּ מַשָּׂם עַד שֶׁיִּקְבְּעוּ הִלָּכָה בְּרַבִּי יוֹסִי שְׂאִין
69 מְפַסְקִים.
70 הַגְמָרָא מְבָאֶרֶת אֶת הַהִלְכָה בְּמַחְלוקָת אִם מְפַסְקִים לְשְׁבֵתוֹת:
71 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל, אִין הִלָּכָה לֹא בְּרַבִּי יְהוּדָה הַסּוֹבֵר
72 שְׂהַאֲכִיל בְּעֵרֵב שְׁבֵת וְיוֹם טוֹב צְרִיךְ לְהַפְסִיק סְעוּדָתוֹ לְגַמְי
73 מִשְׁתַּחֲשֹׁךְ, וְלִסְלַק אֶת הַשּׁוֹלָחִין וּלְבַרֵךְ בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן, וְלֹא בְּרַבִּי יוֹסִי
74 הַסּוֹבֵר שְׂאִינוֹ צְרִיךְ לְהַפְסִיק כֻּלָּל, אִלָּא יִגְמור סְעוּדָתוֹ אֲפִילוֹ אַחֵר
75 חֲשִׁיכָה וְיַבְרֵךְ בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן וְאַחֵר כֵּךְ יִקְדְּשׁ, אִלָּא הַהִלְכָה הִיא,
76 כְּשִׁתַּחֲשֹׁךְ, מוֹרֵם מִפָּה עַל הַמַּאכֵּל, וְיִקְדְּשׁ קִידוּשׁ הַיּוֹם, וְאַחֵר כֵּךְ
77 מִמְּשִׁיךְ לֹאכּוֹל עַד שְׁגוּמֵר סְעוּדָתוֹ.
78 מִקְשָׁה הַגְמָרָא עַל דְּבָרֵי רַב יְהוּדָה: אִינִי – הָאֵם כֵּךְ הֵם דְּבָרֵי
79 שְׂמוּאֵל, וְהֵם – וְהִיא אָמַר רַב תַּחְלִיפָא בִּר אֲבָדִימִי אָמַר שְׂמוּאֵל,
80 בְּשֵׁם שְׂמַפְסִיקִין הַסְּעוּדָה לְקִידוּשׁ מִשְׁתַּחֲשֹׁךְ, אֵף אִם הַתְּחִלָּתָה
81 בְּהִיתֵר,

16 הַשְּׁנִי, וְיָבִיא מִמֶּנּוּ אֵשֶׁם. וְכֵן יִחַלֵּל בָּאוּפֹן זֶה אֶת הַפֶּסַח בְּכָל מְקוֹם
17 שְׁהוּא, עַל הַסֵּלַע הַשְּׁלִישִׁי, וְיָבִיא מִמֶּנּוּ פֶסַח, אִם נָפַל מוֹם בְּבַהֲמוֹת
18 קוֹדֵם פֶּסַח. וְאִם נָפַל מוֹם בְּבַהֲמוֹת אַחֵר הַפֶּסַח, יָבִיא בְּסֵלַע
19 הַשְּׁלִישִׁי שְׁלָמִים, כְּדִין מוֹתֵר הַפֶּסַח שְׂקֵרֵב שְׁלָמִים.
20 הַלְכָה נִוסְפָה בְּעֵנִץ זֶה: אִם נִתְעַרְבַּ קֶרֶב הַפֶּסַח בְּכִבּוּדוֹת, שְׂדַרְךָ
21 הַקֶּרְבָּתָם שׁוֹה לְהַקְרִיב קֶרֶב פֶּסַח, אִלָּא שְׂאֲכִילָתָם אֵינָה שׁוֹה,
22 שְׁהַפֶּסַח נֹאכֵל לְכָל אָדָם הַמְּנוֹי עֲלָיו, וְנֹאכֵל רַק בְּלִיל חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר
23 בְּנִיטֵין עַד חֲצוֹת, וְאִילוֹ כְּבוֹר נֹאכֵל לְכַהֲנִים לְשִׁנֵּי יָמִים וְלִילָה אַחַר,
24 רַבִּי שְׂמַעוֹן אָמַר, אִם נִמְנוֹ עַל פֶּסַח זֶה חֲבוּרָה בְּהֵינָם שְׂאִין בָּהּ
25 יִשְׂרָאֵלִים, יִקְרֹבוּ כּוֹלָם, הַפֶּסַח יִקְרֵב לָשֶׁם פֶּסַח בְּכָל מְקוֹם שְׁהוּא,
26 וְהַכּוֹרוֹת יִקְרֹבוּ לָשֶׁם כְּבוֹר בְּכָל מְקוֹם שֶׁהֵם, וְיֹאמַר הַשּׁוֹחֵט
27 וְהַזּוֹרֵק בְּשַׁעַת הַקֶּרְבָּתָה כֹּל אֶחָד מִזֵּהֲבַהֲמוֹת, אִם הוּא קֶרֶב פֶּסַח הִיא
28 הוּא קֶרֶב לָשֶׁם פֶּסַח, וְאִם הוּא כְּבוֹר הִיא הוּא קֶרֶב לָשֶׁם כְּבוֹר,
29 וְיִאֲבָלוּ חֲבוּרַת הַכַּהֲנִים אֶת כֹּל הַבְּהֵמוֹת שְׁנֵתֵּעַרְבוּ, בְּלִיל פֶּסַח עַד
30 חֲצוֹת.

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף ק עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצה רש"י תוספות

משבשתא היא – והכי איבעי ליה למיתני: מתשע שעות ומחצה ואילך. וקא תנא קמיה – לך מתניתא הכי: מתשע שעות ולמעלה. אלמא: מתרצא דא. אלא מחזורא כרב הונא – ו"מן המנחה" דקתני מתניתא קמייתא – סמוך למנחה קאמר. הלכא מכלל דפליגי להפסקה – הא דאמר רבי ירמיה: הלכה כרבי יהודה בערב הפסח, דמשמע דפליגי נמי רבי יוסי בערב הפסח – להפסקה הוא דפליגי, דאם התחיל לאכול – אף בערב הפסח אינו מפסיק, אבל להתחיל – מודה רבי יוסי דאסור. ומתניתין בהתחלה לרבי יוסי איצטריך, דקמשמע לן דמודה רבי יוסי בערב הפסח דאין מתחילין. דתניא: – דבהפסקה נמי פליגי. אין הלכה כרבי יהודה – דאמר: מפסיקין, דמשמע עקירת שולחן. ולא כרבי יוסי – דאמר: אין מפסיקין כלל. אלא פורס מפה – על השולחן ומקדש היום, וחזור ואוכל.

רשב"ם

דילמא משבשתא היא – דהוה ליה למיתני: מתשע שעות ומחצה ולמעלה. אי נמי, מן המנחה ולמעלה, כדתניא בהדיא קמייתא. אמר מרימר – לאו משבשתא היא. אלא קשיא – דרבי יוסי ברייתא דקתני מתשע ולמעלה אלמא: סמוך למנחה נמי קאמר רבי יהודה בערבי שבתות ויום טוב. וליכא לאוקומי השתא מתניתין כרבי יהודה, דמאי שנא "ערבי פסחים" דנקט בהו סמוך למנחה, טפי משבשתא ויום טוב. אלא מחזורא כרב הונא – דלרבי יוסי איצטריך, וימן המנחה: דקתני דרבי יוסי – סמוך למנחה קאמר. מכלל דפליגי רבי יוסי בדרווייהו – אפילו בערב הפסח, והכי מוקי למתניתין כרבי יוסי. מכלל דפליגי להפסקה – הא דאמר רבי ירמיה: הלכה כרבי יהודה בערב הפסח, דמשמע דפליגי נמי רבי יוסי בערב פסח – להפסקה הוא דפליגי, דאי התחיל לאכול – אף בערב פסח אינו מפסיק, אבל להתחיל מדי רבי יוסי דאסור. ומתניתין בהתחלה ולרבי יוסי איצטריך דקא משמע לן דמודי רבי יוסי בערב הפסח דאין מתחילין. דתניא – בהפסקה נמי פליגי. מפסיקין לשבחות – אם התחיל סעודתו בהיתר קודם המנחה והיה אוכל וחולץ עד שתתשק, אפילו לרבי יהודה מפסיק סעודתו מיד כשיחשיך ומקדש היום. וקדש עליזין – שהחשיך. הכי גרסין בתוספתא דברכות: אמר לו רבן גמליאל לרבי יוסי ברבי: רצונך שנפסיק ונחדש יהודה חבירו? אמר לו: בכל יום אתה מחבב דבריי לפני יהודה, ועכשיו אתה מחבב דברי יהודה בפני? "הגם לכבוש את המלכה עמי בבית!" אמר לו: אם כן לא נפסיק שמא יראו כו'. ברבי – כך קראו רבן שמעון בן גמליאל לרבי יוסי בר חלפתא, כלומר גדול הדור. הגם לכבוש – כלומר, בפני אתה מביישיני. אמר לו רבן שמעון בן גמליאל: אם כן לא נפסיק כו' – שמעון מהכא דבערבי פסחים – אסור לאכול מסוף תשע שעות ולמעלה, כסתם מתניתין, אבל בערבי שבתות ויום טובים – מותר לאכול מן המנחה ולמעלה, דהא סתם לן תנא דמתניתין כרבי יוסי, מדנקט "ערבי פסחים" מכלל דבשאר יום טוב שרי, וקיימא לן נמי (עירובין מו.ב.) "הלכה כרבי יוסי מחבירי" דרבי יוסי אפילו להתחיל ולאכול אחר תשע שרי בהדיא לקמן בשמעתין, דאמר: אלא הא דתניא "עוין שנותחילין" אימתא, אי ערב שבת – הא פליגי רבי יהודה. ומיהו לענין הפסקה אין הלכה כרבי יוסי בערבי פסחים, אלא כרבי יהודה שאם התחיל לאכול קודם תשע ונמשך אכילתו עד שחשיכה, צריך לעקור את השולחן מיד כשיחשיך ולהחזירי לשם פסח. ובשבחות ויום טובים לא יפסיק, אלא פורס מפה ומקדש ואחר כך גומר סעודתו. לא כרבי יהודה – דאמר "מפסיקין", דמשמע עקירת שולחן. ולא כרבי יוסי – דאמר: אין צריך להפסיק כלל, אלא יגמור סעודתו אפילו משחשיכה ויברכו ברכת המזון ואחר כך מביא לו כוס שני לקידוש היום, כדתניא לקמן בשמעתין, אלא פורס מפה על המאכל כדין כל שבתות השנה שהביאו להם על השולחן קודם קידוש כדתנין לקמן, אי נמי: משום סילוק תורא. ואחר כך אומר קידוש היום על הכוס וחזור ואוכל וגומר סעודתו. ונראה בעיני דסבירא ליה לשמואל דהלכה כרבי יוסי. כדקתני בברייתא שקבעו הלכה כמותו, אלא שבא להחמיר על עצמו קצת שלא יגמור סעודתו ויקדש אחר כך, אלא יקדש תחלה ואחר כך יגמור סעודתו. דאי לא תימא הכי, שמואל דאמר כמאן? דהא ברייתא דקתני: פורס מפה ומקדש, לא קאי אהפסקת אכילה כלל, אלא בבא לקדש עתה ולאכול בשבת לבתחלה מיירי.

דילמא משבשתא היא – ובריייתא קמייתא דקתני מן המנחה ולמעלה – היא עיקר, משום דלדידיה אתיא מתניתין ככולי עלמא. הכי גרסין: **והאמר ר' ירמיה** אמר ר' יוחנן ואיתמא רבי אבהו אמר ר' יוסי בר ר' חנינא ולא גרס: רבי יוחנן אמר ר' אבהו – דרבי אבהו תלמידה דר' יוחנן הוה.

מכלל

דילמא משבשתא היא? אמר ליה מרימר, ואיתמא רב יימר: אנא איקלעי לפריקה דרב פנחס פריה דרב אמי, וקם תנא ותני קמיה, וקפלה מיניה. אי הכי קשיא! אלא מחזורא כרב הונא. ולרב הונא מי ניהא? והאמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן, ואיתמא אמר רבי אבהו אמר ר' יוסי בר רבי חנינא: הלכה כרבי יהודה בערב הפסח, והלכה כרבי יוסי בערב שבת. הלכה כרבי יהודה בערב הפסח – מכלל דפליגי רבי יוסי בדרווייהו! לא, הלכה – מכלל דפליגי בהפסקה. דתניא: מפסיקין לשבחות, דכרי רבי יהודה. רבי יוסי אזמר: אין מפסיקין. ומעשה ברבן שמעון בן גמליאל [ורבי יהודה] ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו, וקדש עליהם היום. אמר ליה רבן שמעון בן גמליאל לרבי יוסי: ברבי, רצונך נפסיק, ונחדש לרבי יהודה חבירו? אמר לו: בכל יום ויום אתה מחבב דבריי לפני רבי יהודה, ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה בפני? "הגם לכבוש את המלכה עמי בבית!" אמר ליה: אם כן לא נפסיק, שמואל יראו התלמידים, ויקעו הלכה לדורות. אמרו: לא זו מן שמואל: אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי, אלא: פורס מפה ומקדש. איני? והא אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל: פסחם שמפסיקין לקידוש קך

קידוש אלא במקום סעודה! ויש לומר: דחשיב קידוש במקום סעודה, כיון שמדי אחר הסעודה עושה קידוש, ואותה סעודה עולה לו לסעודת שבת. כדמוכח בתוספתא, דקתני במילתיה דרבי יוסי: ומזכיר של שבת בברכת המזון. ומיהו קשקש: לר' יוסי איך יעשו ארבע כוסות, כיון שלא יקדשו אלא אחר ברכת המזון, ולא יעשו סעודה אחרת? ויש לומר: דיעשו ארבע כוסות שלא כסדר הרגילין לעשות כוס ברכת המזון תחלה ואחריו כוס של קידוש, ויקדש, ואחריו כוס שליש לימא נשתנה, ואחריו מרור, ועל כוס רביעי הלל. **אין** מפסיקין – בהתחלה בהיתר איירי, דבהתחלה באיסור מודה ר' יוסי דמפסיקין. ולרבי יהודה נמי דמפסיקין, היינו כשכבר קידש היום. כדמוכח בעובדא דמיתא, דקתני וקידש עליהן היום. אבל הגיע שעת מנחה – אין מפסיקין. והלכה כרבי יוסי. ובערבי שבתות ויום טובים, אפילו להתחיל – שרי כר' יוסי, דרבי יהודה ור' יוסי: "הלכה כר' יוסי בעירובין (מו.ב.) ובערבי פסחים – אסור להתחיל, ואם התחיל, אפילו בהיתר – מפסיקין בברכת המזון, דבהא פסקין כר' יהודה. ומורי רבינו יחיאל אומר: מדפסיק כר' יוסי בהפסקה בהווא עובדא, מכלל דלכתחלה לא קיימא לן בוותיה, ועוד כתב בהלכות גדולות: דבערב שבת אין להתחיל לאכול מן המנחה ולמעלה, דאפילו ר' יוסי לא קאמר אלא דלא יפסיק, אבל לאתחיל – לא. ועל כרחך הכי פירושו: דלא קיימא לן כרבי יוסי אלא להפסקה, אבל לא להתחיל. **שהיו** מסובין – והתחילו בהיתר, שהרי רבי יהודה היה שם. הכי גרסין בתוספתא: אמר לו אם כן לא נפסיק, והכי פירושו: כר' יוחנן לגבי שמואל – לא נפסיק, שמא יראו התלמידים. **אלא** פורס מפה ומקדש – פירש רבינו שמואל בן מאיר: דאית ליה לשמואל דהלכה כר' יוסי, אלא שבא להחמיר על דבריו שלא לגמור סעודה קודם קידוש. דאי לא תימא הכי, שמואל דאמר כמאן? דברייא דקתני: פורס מפה ומקדש, לא מיירי בהפסקת אכילה אלא בבא להתחיל לאכול. ונתבאר דחק, דשמואל סבר כחכמים. דהכי איתא בירושלמי, רב יהודה בשם שמואל: זו דברי ר' יהודה ור' יוסי, אבל חכמים אומרים פורס מפה ומקדש. וצריך לדרוק כמאן הלכה, דאף על גב דאמר ר' יוחנן לעיל הלכה כר' יוסי, וב"מ שהוציא דהו" (שם מו.ב.) משמע דהלכה כר' יוחנן לגבי שמואל – איכא חד לישנא דלא אמר ר' יוחנן. ורב נמי סבר לקמן (ק.א.) כשמואל, וקאמר: שבת קבעה נפשתי. ואף על גב דבשל סופרים הלך אחר המיקל – היינו דוקא בשוין, כדאמר בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (א.ו.),

כך מפסיקין להבדלה – רב אית ליה לקמן דלהבדלה אינה קובעת, ואם התחילו אין מפסיקין להבדלה. בהבדלה פליג אשמואל.

לאו לעקירת שלחן – היינו ברכת המזון, בדפרישית לעיל שהיו רגילין לסלק, שהיו להם שולחנות קטנים שכל אחד אחד אכל על שולחנו. והיו מסלקין מלפני כולם ולא מלפני המבכר.

ואנו שאנו אוכלים בשלחן אחד – אין נכון לסלקא.

איכלע פירש מפה וקידש – בתחלת סעודה.

איירי בדפירש רבינו שמואל בן מאיר.

ושוין אי גרסין "ושוין" – קאי ארבי יהודה.

ורבי יוסי בדפירש רבינו שמואל בן מאיר.

שאין מבאיאן את השלחן אלא אם כן קידש –

והא דאמר ביכל כתבי' (שבת קט"ב), מצא שלחן

ערוך מלאך טוב אומר בו – לא קשה, דערוך

הוא במקום אחד אך אין מבאיאן אותו למקום

סעודה עד אחר קידוש. ועבשיו שולחנת שלנו

שהם גדולים יותר מדאי, וקשה להביאם אחר

קידוש שלא להפסיק כל בין קידוש לסעודה,

אנו רגילין לפרס מפה ולקדש, והטעם מפורש

בשאלות: כי היכי דתיתי סעודתא ביקרא

דשבתא. ויש מפרש: וזכר למן שלא היה יורד

בשבתות וימים טובים, והיה טל מלמעלה.

ומלמטה והמן ביניהם.

ידי קידוש יצאו – אף על פי שלא שחו, רק שיטעמו המבכר או אפילו אחד מהם. כדמוכח

בסוף "בבב מערבין" (עירובין מ"ב). ולכתחלה צריך שיטעמו כולם. ונראה דהלכה

כשמואל, דאמר: אין קידוש אלא במקום סעודה. ואף על גב דבעלמא הלכה כרב באיסורי,

וגם ר' יוחנן סבר לקמן כרב – הכא הלכה כשמואל, דרב הונא ורבה ואביי כולוהו סברי

בסמוך אין קידוש אלא במקום סעודה. וכן פסק במגילת סתרים. והמקדש שדעתו לאכול

במקום אחר – יכל להוציא את האוכלים שם, ולדידהו היו מקום סעודה. וכן משמע.

דמסתמא אחד מבני העיר היה מקדש בבית הכנסת ומוציא האורחים. והיכא דליכא אורחים

סמוך לבית הכנסת – אין לקדש, דהויא ברכה לבטלה, דקיימא לן כשמואל. ואין לומר

במקדש כאן על דעת שרוצה לאכול במקום אחר מודה שמואל דיש קידוש, והא דפליגי –

בסתמא. מדפרקי: אין קידוש אלא במקום סעודה. ומהו, ומקום למקום באחד

כגון מאיגרא לארעא – נראה דמודה שמואל אם קידש באיגרא כדי לאכול בארעא דחשיב

קידוש במקום סעודה. וכן מוכח בירושלמי, דקאמר רבי יעקב בשם שמואל: קידש בבית זה

ונמלך לאכול בבית אחר – צריך לקדש, ר' אחא בשם ר' אושעיא, אמר רב מי שסוכתו

עריבה עליו – מקדש ליל יום טוב האחרון בביתו. ועלה ואוכל בסוכתו. אמר ר' בון: ולא

פליגי, מאי דאמר רב – בשלא היה בדעתו לאכול בבית שקידש, ומאי דאמר שמואל –

בשהיה בדעתו לאכול בבית שקידש. והא דקאמר ר' פלגי – היינו במקום למקום בחד

בית. ולא דוקא בנקט בירושלמי קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר, ויתחשב שלא להדק

הירושלמי עם התלמוד שלנו. כתב בשם רב נטוראי גאון בתשובות: מקדשים בבית הכנסת

ונותן לתוך עיניו לרפואה, כדאמר (ברכות מג"ב). פסיעה גסה נטלה אחד מחמש מאות מאור

עיניו, ואימת מהדרא ליה – בקידושא דבי שימישי. ומיהו באבי העזרי כתוב דהאי רפואה

מצי למיעבד בקידוש שבבית.

ידי יין לא יצאו – וחיובין לברך בביתם "בורא פרי הגפן" משום שינוי מקום. אבל משמע

אם קידש בביתו על שולחנו – שוב אינו צריך לברך על היין תוך הסעודה. אף על גב

דסבר שי קידוש בשלחן סעודה, ולא שייך קידוש לסעודה. אם כן, אם הבדיל על

שולחנו – פטור מלברך על היין שבתוך הסעודה, אף על גב דיש הבדלה שלא במקום סעודה

לכולי עלמא. והכא יש לדחות: דאיכא למימר דלא פטר אלא אם כן רוצה לשתות לפני

המזון, אבל תוך המזון – לא פטר. אך יש להביא ראיה מביכיד מברכין' (שם מג"א), דתנן:

בירך על היין שלפני המזון – פטור את היין שלאחר המזון. פירוש: שהיו רגילין לשתות אחר

הסעודה לפני ברכת המזון. משמע, דכל שכן שפוטרי היין שבתוך המזון, שלא בא אלא

לשתות אכילה שבמעיו. ואפילו למאן דאמר דהם בגמרא: יין שבתוך המזון לא פטר יין

שלאחר המזון, היינו משום דאין יין שכל לשתות פטור את היין הלא לשתות, אבל יין שלפני

המזון שבא לשתות, דעדיף טפי – כולי עלמא מודו דפטור את היין שבתוך המזון. ועוד: אם

צריך לברך בתוך המזון, מאי קאמר שלפני המזון פטור את שלאחר המזון? תיפוק ליה דפטור

יין שבתוך המזון למאן דאמר דהם דפטור! והדק לומר בשלא שנו יין תוך הסעודה. ואף על

גב דהתם מוקי לה בשבתות וימים טובים ובשעת הקות דם שאדם קובע סעודתו על היין –

הוא היין בחול נמי אם דעתו לשתות יין בתוך הסעודה, אלא נקט שבתות וימים טובים דאו

גדולות לקבוע סעודתו על היין. ותרע דביום טוב אם נמלך ואין בדעתו לשתות יין לא פטר,

משמע דחבל חליי בדעתו. והלכך אם בירך על היין לפני המזון ודעתו לשתות בתוך המזון –

אינו צריך לברך אחריו "על הגפן" ולא תוך המזון "בורא פרי הגפן", אבל אם נמלך – אינו

פטור, וגם צריך לברך אחריו ברכה מעין שלש.

כך מפסיקין להבדלה – אם היו מסובין בשבת עד הלילה – מפסיקין אכילתן

ומבדילין. אין מבאיאן את השולחן – לאכול משקדש היום, אלא אם כן

קידש. ואם הביא – קודם לכן, אי נמי: אין מבאיאן את השולחן בערב הפסח

אפילו מבעוד יום אלא אם כן קידש, כדאמרו דאפילו רבי יוסי מודה בערב הפסח.

איכלע לבי ריש גלותא – והיו מסובין על

השולחן בערב שבת וקידש עליהן היום, ופרס

מפה וקידש. ידי יין לא יצאו – שאם יש להם

יין לשתות בביתם – חייבין לברך "בורא פרי

הגפן" שאינם פטורין בברכת הכוס (על שתיית)

יין בלא ברכה, מאחר שעקרו מקומן, אין

קידוש

רשב"ם

כך מפסיקין להבדלה – אם היו מסובין בשבת

עד הלילה, מפסיקין אכילתן ומבדילין. **מאי**

לאו עקירת שולחן – ומדקאמר: כשם

שנפסיקין, מכלל דלא סגי במפה. הכי גרסין:

רבה בר רב תנא איכלע לבי ריש גלותא אייתו

תבא לקמיה פרס מפה וקידש תניא נמי הכי

– ולא גרסין: "ושוין", אלא הכי גרסין. **מאי**

מביאין בו – והכי פירושה: רבה בר רב תנא

איכלע לבי ריש גלותא, ולא היו אוכלין קדם

חשיכה, ולאחר שיצאו מבית הכנסת החשיך.

אייתו תבא לקמיה – הביאו את הפת על השולחן, כמו שאנו עושין קודם קידוש,

פרס מפה על הלחם ואחר כך קידש, לפי שברצונו לא היו מבאיאן את הלחם על

השולחן עד לאחר קידוש, דתנאין לקמיה, לפיכך פרס מפה על הלחם – והיינו כעין

סילוק שולחן, וכמי שאנו דומה, וראה לדבר שכן עושין – דתני מתניתין (לקמן

כידא), מזג לו כוס ראשון ואחר כך הביאו לפניו יוקות חזרות, מטבל בחזרת. מכלל

דעד השתא לא אייתי. וטעמא בדפריש בשאלות דרב אחאי גאון בפרשת "וישמע

יתר", וכתבו דהו הכי: וקרובי תבא מקמי דליקדש לקדושתא דשבתא – לא מקריבין,

מאי טעמא – כי היכי דתיתי סעודה ליקרא דשבתא. והכי דקריבי – לא מסלקין

ליה, אלא פורס עליו מפה ומקדש. דתניא: ושון שאין מבאיאן את השולחן אלא אם

כן קידש, ואם הביא פורס עליו מפה ומקדש. והיכא דאתחיל סעודתא מדאנהר במעלי

שבתא, וקדש עליה יומא – פורס מפה ומקדש. ומטעם זה נהגו לפרס מפה מסובין

עד לאחר קידוש בשבתות ויום טוב. ויש מפרשין: איכלע לבי ריש גלותא והיו מסובין

על השלחן בערב שבת, וקדש יומא ופרס מפה וקדש. ולא נהירא לי, דהא ברייתא

דלקמיה דמסייעין ליה מיניה לא מפרשא בהפסקא אלא בתחלת אכילת לילי שבת.

ושון – לא ידענא אהיכא קאי. ואיכא למימר: ושון רבי יוסי ורבי יהודה דפליגי

בהפסקא, הכא מודי רבי יוסי דלכתחלה מידה אין מבאיאן קודם קידוש, אף על פי

שלא אכלו עד לאחר קידוש. ואית דמפרשי: ושון בית שמאי ובית הלל דפליגי באלו

סברין (קדוש נ"א), דאמרי בית שמאי: נטליל לידים ואחר כך מוזגין את הכוס

לקידוש, ובית הלל אומרים איפכא, אפילו הכי דנטל ידיו – מדין בית שמאי

דאין מבאיאן את השולחן עם האוכלין אלא אם כן קידש, וכדפרישית טעמא לעיל.

ונראה בעיני דאידי דאמרין לקמיה: תנא חזא שון שאין מבאיאן את השולחן עד

הספירם וכתבו נמי: ושון שאין מבאיאן בו, וטעות הוא בידם ולא גרסין ליה. תני

חזא שון – רבי יהודה ורבי יוסי דפליגי לעיל, בין באכילת ערב שבת מן המנחה

ולמעלה בין בהפסקא. **שאין** מתחילין – לאכול מן המנחה עד למעלה. **משכבת** לה

בערב הפסח – כדקאמרת, דאפילו רבי יוסי מודי בערב הפסח. **כאן** קודם לשעשע –

שון שמתחילין לאכול ומשהתחילו בהיתר, אוכלין עד שתחשך אפילו לרבי יהודה.

כאן לאחר תשע – הוא דפליגי, דלרבי יהודה אין מתחילין כדתניא לעיל בהדיא:

לא יאכל אדם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מתשע שעות ולמעלה כי רבי יוסי

אמר בו. **שקידוש בבית הכנסת** – הוא קידוש שמקדש שליח ציבור בליל שבתות

וימים טובים בבית הכנסת. **ידי קידוש יצאו** – אף על פי שלא שחו. דקיימא לן

דהמקדש צריך שיטעמו, אם לא טעם אלא אחד מהם – יצאו כולן ידי חובתן כדמוכח

בעירובין בשלהי "בבב מערבין" (מ"ב). ומיהו: ולכתחלה צריך שיטעמו כולם ולא צריכין

תו לאקדשו בביתן, דלא בעי רב קידוש במקום סעודה. והלכך, אף על גב דלא אכלי

בבית הכנסת – נפקי. **ידי יין לא יצאו** – שאם יש להם יין בביתם לשתות – חייבין

לברך "בורא פרי הגפן", שאינן פטורין בברכת הכוס של שתיית יין ששתו בבית הכנסת,

מאחר שעקרו ממקומן, דהוא ליה היסט הדעת וגריר. אבל המקדש בביתו על

שולחנו בשבת – אינו צריך לברך על היין שבתוך הסעודה, שהרי פטור יין שלפני

הסעודה. כדנתן ביכיד מברכין' (ברכות מג"א). בירך על היין שלפני המזון – פטר

את היין שלאחר המזון, ומוקי לה בגמרא בשבתות וימים טובים, הואיל ואדם קובע

סעודתו על היין.

אף

פסחים דף ק עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קצו

דין זה בערב הפסח, כמבואר בגמרא לעיל (טז), שרבי יוסי מודה
 לדברי רבי יהודה בערב פסח, שאסור להתחיל לאכול מן הזמן
 הסמוך למנחה, כמבואר בתירוץ של רב הונא שם. אלא הא
 דתניא – אלא מה ששינו בברייתא השניה ששון רבי יוסי ורבי
 יהודה שמתחילין – שמותר להתחיל לאכול, אימת – צריך ביאור
 על איזה זמן מדובר בברייתא, אי נימא – אם נאמר שמדובר בערב
 שבת, שרבי יהודה ורבי יוסי שוים בדין זה שמותר להתחיל לאכול
 בערב שבת אחר הזמן הסמוך למנחה, הא מיפלג פליגי – והרי בזה
 נחלקו בברייתא לעיל (שם), ולדעת רבי יהודה אין להתחיל לאכול
 מזמן זה.
 מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן – המבואר בברייתא לפנינו
 שלדעת כולם מותר להתחיל לאכול, מדובר בערב שבת קודש
 תשעה – לפני סוף השעה התשיעית שהוא הזמן הסמוך למנחה,
 ואילו כאן – המבואר בברייתא לעיל שנחלקו רבי יוסי ורבי יהודה
 בדבר, מדובר בערב שבת לאחר תשעה – אחר סוף השעה
 התשיעית, שלדעת רבי יהודה אסור להתחיל לאכול ואילו לדעת
 רבי יוסי מותר, כמבואר שם בברייתא.
 נאמר בתורה (שמות כ ח) 'זכור את יום השבת לקדשו', ודרשו
 חכמים (לקמן קו), שיש לזכור את השבת על ידי שמקדשה על היין
 בכניסתה. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים, אם הקידוש צריך
 להיות במקומה של הסעודה או לא: אותם גני אדם שקידשו בבית
 הכנסת – ששמעו קידוש מן שליח הציבור בבית הכנסת בלילי
 שבתות וימים טובים, אמר רב, ידי חובת ברכת היין לא יצאו,
 וכשבים לביתם, אם רוצים לשתות יין צריכים לברך לפניו אף
 אם שתו מן היין בבית הכנסת, משום שבוזו שעקרו ממקומם נחשב
 שהסחיתו דעתם, אבל ידי חובת קידוש יצאו, אף אם לא טעמו מן
 היין, ושוב אינם צריכים לקדש בשיבואו לביתם, משום שדעת רב,
 שהקידוש אינו צריך להיות במקום הסעודה, ויכול לקדש במקום
 אחד ולאכול במקום אחר.
 ושמואל אמר,

כך אם היו אוכלים בשבת והגיע הלילה של מוצאי שבת, מפסיקין
 אכילתם לצורך הקדלה ומבידלים. מדייקת הגמרא: מאי – מהו
 ביאור דברי שמואל מפסיקין להבדלה, לאו – האם אין כוונתו
 לעקירת שולחן לצורך ברכת המזון, ומלשוננו 'כשם שמפסיקים
 לקידוש כך מפסיקים להבדלה' משמע שאף בקידוש לא די
 בפריסת מפה אלא מפסיקים בעקירת השולחן וברכת המזון כרבי
 יהודה, וכיצד אמר רב יהודה ששמואל פסק לא כרבי יהודה ולא
 כרבי יוסי. מתרצת הגמרא: לא, אין כוונת רב תחליפא בר אבדימי
 לומר בשם שמואל שמפסיקים בעקירת השולחן, אלא אף הוא
 כוונתו להפסקה בפריסת מפה על המאכל וקידוש בתוך הסעודה,
 וכדברי רב יהודה בשם שמואל, ואין כאן קושיא.
 הגמרא מביאה מעשה המלמדנו דין פריסת מפה על הלחם בשעת
 הקידוש: רבה בר רב הונא איקלע – נודמן בערב שבת לבי ריש
 גלותא, ואחר שהחשיך כששבו מבית הכנסת, איתו תבא קמיה –
 הביאו את הלחם על השולחן לפניו, פרום רבה בר רב הונא תחילה
 מפה על גבי הלחם ואחר כך קידש קידוש היום.
 מביאה הגמרא ראייה לדין זה: תניא גמי הכי – שנינו כן בברייתא
 כמנהגו של רבה בר רב הונא, (ושון) שאין מביאין את הלחם על
 השולחן בליל שבת אלא אם כן קידש, ואם הביא את הלחם על
 השולחן קודם קידוש, פורס מפה על הלחם ומקדש. הרי שמפורש
 בברייתא כמנהגו של רבה בר רב הונא.
 הגמרא מביאה שתי ברייתות המבארות במה מודים רבי יוסי ורבי
 יהודה זה לזה לענין אכילה בערב שבת ובערב יום טוב: תני גמי
 – שנינו בברייתא אחת, שון רבי יהודה ורבי יוסי החולקים לעיל
 (טז) לענין התחלת אכילה ולענין הפסקת האכילה בערב שבת
 ובערב יום טוב, שאין מתחילין לאכול מסמוך לזמן המנחה והלילה.
 ותניא אידך – ושנינו בברייתא אחרת, שון רבי יהודה ורבי יוסי
 שמתחילין – שמותר להתחיל לאכול.
 מבארת הגמרא את הבריות. מקשה הגמרא: בשלמא – מובן
 הדבר הא דתניא – מה ששינו בברייתא הראשונה ששון רבי יוסי
 ורבי יהודה שאין מתחילין לאכול, שכן משפחת לה – מוצא אתה

אגרות קודש

בי"ה, כ"ח תשרי, תשי"כ
 ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א בעל מדות ורב פעלים מו"ה יוסף אלי' שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ז"ע.

ובבקשתו אזכירו ואת כל אלה שכותב אודותם, על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר
 זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, מתאים לתוכן כתבו, ויהי רצון שכשם שהביא הבקשה כן ישבר טוב בזה.

וזכות פעולותיו באופן דתמכין דאורייתא, עוד יותר מאשר לימודו לעצמו, בודאי שתעמוד לו
 ולב"ב שי' בהנ"ל.

וכמודגש במאמר רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה
 דתורה - ד"ה עץ חיים היא למחזיקים בה (שמח"ת תק"מ), אלו בעלי השגה הלומדים תורה, ותומכי
 מאושר אלו בעלי עבודה העוסקים בתורה, מאושר, גליקלעך, כדאיתא בזהר (ח"ג דני"ג ע"ב) א"ת
 מאושר אלא מראשו, דעיי עבודתם ממשיכים מראשו, היינו מפנימית הא"ס ב"ה, וכמעלת הרגל
 המקים את הראש דוקא.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' ב

35 פסח אֶחָד, וְזֶה (שֶׁמֶעוֹן) מוֹשֶׁה לֹא פסח אֶחָד, אֲךָ כִּיּוֹן שִׁיתֵּכֶן
36 שֶׁהַחֲלִיפֹה, וְאִם כָּל אֶחָד יִסְתַּלֵּק מִפִּסְחוֹ וַיִּמְנַה עַל הַפֶּסַח שֶׁבִּרְשׁוֹתוֹ
37 עֲתָה, הִרִי הוּא מִשְׁאִיר אֶת פִּסְחוֹ הָרָאשׁוֹן בְּלֹא בַעֲלִים, וְאִסּוּר
38 לַעֲשׂוֹת כֵּן, לִכֵּן זֶה (רַאבֹּבֶן) הוֹלֵךְ וְיִמְנַה עִמּוֹ עַל פִּסְחוֹ אֶחָד מִן
39 הַשּׁוּק כְּגוֹן לֹי, וְאִמְרָה לֹא בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא פֶסַח שְׁלִי הִרִי אֶתָּה
40 נִמְנָה עֲלֵינוּ, וְזֶה (שֶׁמֶעוֹן) מְמַנֶּה עִמּוֹ אֶחָד אַחֵר מִן הַשּׁוּק כְּגוֹן
41 יְהוּדָה, עַל פִּסְחוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, וְאִמְרָה לֹא כָּלשׁוֹן הַנִּזְכָּרָה.
42 וְנִמְצָא, שֶׁעֲתָה רַאבֹּבֶן וְלֹי מְנוּיִים עַל פִּסְחֵם אֶחָד בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא,
43 וְשֶׁמֶעוֹן וַיְהוּדָה מְנוּיִים עַל הַפֶּסַח הַשֵּׁנִי, אֲךָ אִין אֲנִי יוֹדְעִים הָאֵם
44 הַפִּסְחִים הַנִּמְצָאִים עֲתָה בִּרְשׁוֹת רַאבֹּבֶן וּבִרְשׁוֹת שֶׁמֶעוֹן הוּא הַפֶּסַח
45 שֶׁלָּהֶם, אוֹ שְׁמָא הַחֲלִיפֹה. לְאַחֵר מִכֵּן, זֶה בָּא אֶצֶל זֶה – רַאבֹּבֶן בֹּא
46 אֶצֶל הַפֶּסַח שֶׁמֶשֶׁךְ שֶׁמֶעוֹן וְאֶצֶל יְהוּדָה שֶׁנִּתְמַנֶּה עִמּוֹ, וְזֶה בָּא אֶצֶל
47 זֶה – וְשֶׁמֶעוֹן בֹּא אֶצֶל הַפֶּסַח שֶׁמֶשֶׁךְ רַאבֹּבֶן וְאֶצֶל לֹי שֶׁנִּתְמַנֶּה עִמּוֹ,
48 וְכֵן הֵם אִמְרָיִם – וְכֵן אִמְרָיִם רַאבֹּבֶן לַיהוּדָה וְשֶׁמֶעוֹן לִלְוִי אֵם
49 שְׁלִי הוּא פֶסַח זֶה, שֶׁכְּשֶׁמֶשֶׁכְּנוֹ אֶת הַפִּסְחִים לֹא בִּרְרָנוּ יִפָּה אֶת
50 הַפִּסְחִים, וְאִין זֶה הַפֶּסַח שֶׁנִּתְמַנֶּה עֲלֵינוּ עִם חֲבִירִי, וְיִדֵּךְ מְשׁוּבֹת
51 מִהַפֶּסַח שְׁלֵךְ שֶׁנִּתְמַנֶּה עֲלֵינוּ עִם חֲבִירִי, וְנִמְנָנִית (וְתִמְנָנִית) עַל פִּסְחֵם זֶה
52 שֶׁהוּא שְׁלִי, וְאֵם שְׁלֵךְ הוּא פֶסַח זֶה, שֶׁכְּשֶׁמֶשֶׁכְּנוֹ אֶת הַפִּסְחִים
53 בִּירְרָנוּ יִפָּה, וְאִנִּי נִטְלָתִי אֶת הַפֶּסַח שְׁלִי וְחֲבִירִי אֶת שְׁלֹו, וְנִמְצָא
54 שֶׁהַפֶּסַח שֶׁלִּפְנֵינוּ הִיָּה שֶׁל חֲבִירִי וְהוּא הִמְנָה אוֹתָךְ עֲלֵינוּ, וְיִי
55 מְשׁוּבֹת מְשִׁלִּי וְנִמְנָנִית – וְאִנִּי נִמְנָה עִמָּךְ עַל שְׁלֵךְ. וְבִתְקַנָּה זֶה,
56 לְעוֹלָם לֹא הִיָּה הַפֶּסַח בְּלֹא בַעֲלִים, וְרַאבֹּבֶן וַיְהוּדָה נַעֲשִׂים מְנוּיִים
57 בּוֹדֵאֵם עַל הַפֶּסַח שֶׁאֶצֶלָם, וּמִקְרִיבִים אוֹתוֹ עֲבוּרָם, וְכֵן שֶׁמֶעוֹן וְלֹי.

גמרא

58 בְּרִייתָא הַלּוּמְדָת מוֹסֵר הַשֶּׁכֶּל מִדִּינֵי הַמִּשְׁנָה בַּעֲנִין חֲבוּרָה שֶׁאֵבֵד
59 פִּסְחָהּ: תִּנּוּ רַבִּנָּן, חֲבוּרָה שֶׁאֵבֵד פִּסְחָהּ, וְאֶחָד מֵהֶם הִלֵּךְ לַחֲפֹשׁוֹ, אֵם
60 הוּא אֶמְרָ לֵהֶן שֶׁאֵם יֵאָחֵר יִהְיוּ שְׁלִיחֵיו לְשַׁחֲטָה הַפֶּסַח, וְכֵן אֶמְרָ
61 לֹא הֵם שֶׁאֵם יִמְצָא אֶת הַפֶּסַח יֵהָא שְׁלִיחֵם לְשַׁחֲטוֹ עֲלֵיהֶם, אִיכָל
62 הַשְּׁלִיחַ וְכָל אֶחָד מִשְׁאֵר בְּנֵי הַחֲבוּרָה מִן הַפֶּסַח הָרָאשׁוֹן שֶׁנִּשְׁחַט,
63 וְהַשֵּׁנִי יִשְׂרָף. לֹא אֶמְרָ לֵהֶן וְלֹא אֶמְרָ לֹא כְּלוּם, שֶׁלֹּא עָשׂוּ אֶחָד אֶת
64 הַשֵּׁנִי שְׁלִיחַ לְשַׁחֲטָה הַפֶּסַח, אִינֵן אֶתְרָאִין זֶה לֵהֶן בְּשַׁחֲטָה הַפֶּסַח,
65 אֵלָא כָּל אֶחָד אוֹכֵל מִשְׁלֹו.

1 מִהַפֶּסַח שְׁלֵךְ, וְנִמְנָנִית – וְהִמְנָה עֲתָה עַל הַפֶּסַח שְׁלֵנוּ. וְאֵם כְּשֶׁמֶשֶׁכְּנוֹ
2 לֹא בִּרְרָנוּ יִפָּה וְשְׁלֵךְ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה שֶׁמֶשֶׁכְּנוּ, שֶׁנִּטְלָנוּ אֶת פִּסְחָהּ
3 שֶׁל הַחֲבוּרָה הַשֵּׁנִיָּה שֶׁאֶתָּה חֵלֶק מִמֶּנָּה, וְיִדֵּנוּ מְשׁוּבֹת מִהַפֶּסַח
4 שְׁלֵנוּ, וַיְהִי שֶׁל בְּנֵי הַחֲבוּרָה הָאֲחֵרָה, וְנִמְנָנִינוּ – וְאִנּוּ נִמְנָנִים עֲתָה עַל
5 הַפֶּסַח שְׁלֵךְ. וְנִמְצָא, שֶׁאֵף אֵם הַחֲלִיפֹה הַחֲבוּרָה אֶת פִּסְחֵיהֶם
6 כְּשֶׁבִּרְרוּ לָהֶם אֶחָד, כָּל חֲבוּרָה הִסְתַּלְּקָה מִהַפֶּסַח שֶׁהִיָּה בִּרְשׁוֹתָהּ
7 תַּחֲלִילָה, וְנִמְנָנִית עַל זֶה שֶׁבִּרְשׁוֹתָהּ עֲתָה, וּבִכֵּךְ כָּל חֲבוּרָה מְנוּיָה רַק
8 עַל הַפֶּסַח שֶׁבִּרְשׁוֹתָהּ עֲתָה. וְעַל יְדֵי שֶׁאֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה בֹּא
9 לַחֲבוּרָה הָאֲחֵרָה, לְעוֹלָם נִשְׁאָר הַפֶּסַח עִם בַּעֲלִים, שֶׁאֵם הַחֲבוּרָה
10 בִּרְרוּ אֶת הַפֶּסַח שֶׁלָּהֶן, נִמְצָא שֶׁכָּל חֲבוּרָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִהַפִּסְחִים
11 מְנוּיָה עֲלֵיו חוּץ מִהָאֶחָד שֶׁעָבַר לַחֲבוּרָה הַשֵּׁנִיָּה, וְאֵם הַחֲבוּרָה
12 הַחֲלִיפֹה אֶת פִּסְחֵיהֶם, הִרִי הִלֵּךְ אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה לַחֲבוּרָה הָאֲחֵרָה,
13 וְכְּשֶׁמֶשֶׁכְּנוּ הַנּוֹתָרִים אֶת יְדֵיהֶם מִפִּסְחָם הָרָאשׁוֹן אוֹתוֹ אֶחָד נִשְׁאָר
14 בַּעֲלִים עֲלֵיו.

15 וְכֵן הָדִין בְּהִמָּשׁ חֲבוּרָתוֹ שֶׁל חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה – שִׁישׁ בְּכָל אֶחָת מִזֵּהוּן
16 חֲמִשָּׁה מְנוּיִים, וְכֵן הָדִין בְּעֶשֶׂר חֲבוּרָה שֶׁל עֶשְׂרֵה עֶשְׂרֵה – שִׁישׁ
17 בְּכָל אֶחָת מִזֵּהוּן עֶשְׂרֵה, שֶׁנִּתְעַרְבוּ פִּסְחֵיהֶם, שֶׁכָּל אֶחָת מִהַחֲבוּרָה
18 מוֹשְׁכָת לָהּ פֶסַח אֶחָד מִן הַתַּעֲרֻבָּת, וּמוֹשְׁכֵין לֵהֶן אֶחָד מִבְּנֵי כָּל
19 חֲבוּרָה וְחֲבוּרָה, דִּהְיִינוּ שֶׁבֹּאֹפֶן שֶׁל חֲמֵשׁ חֲבוּרָה שֶׁל חֲמִשָּׁה
20 אֲנָשִׁים, חֲמִשָּׁה הָאֲנָשִׁים שֶׁבְּכָל חֲבוּרָה מִתְחַלְקִים לַחֲמִשָּׁת
21 הַפִּסְחִים, וְעַל יְדֵי זֶה נּוֹצְרוֹת חֲמֵשׁ חֲבוּרָה חֲדָשׁוֹת, שֶׁבְּכָל אֶחָת יֵשׁ
22 אִדָם אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה וְחֲבוּרָה שֶׁהִיָּה תַּחֲלִילָה, וְנִמְצָא שֶׁלְכָל
23 אֶחָד מִן הַפִּסְחִים יֵשׁ בּוֹדֵאֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵיו הָרָאשׁוֹנִים, וְכֵן הֵם
24 אִמְרָיִם – כִּפִּי מִזֶּה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל שְׁאוּמְרִים בְּנֵי הַחֲבוּרָה לֹזֶה שֶׁבֹּא
25 אֶצֶלָם מִהַחֲבוּרָה הָאֲחֵרָה, אֵף כֵּאֵן בְּכָל חֲבוּרָה אוֹמְרִים אַרְבַּעַה
26 מֵהֶם לַחֲמִישִׁי שֶׁעִמָּוָם, אֵם פֶּסַח זֶה הוּא שְׁלֵךְ, יְדֵי אַרְבַּעַתָּנוּ
27 מִשְׁוֹכּוֹת מֵאַרְבַּעַת פִּסְחָנוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם, וְאִנּוּ נִמְנָנִים עִמָּךְ עַל
28 הַפֶּסַח שְׁלֵךְ, וְכֵן הֵם חוֹזִרִים וְאוֹמְרִים לְשָׁנִי, וְכֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
29 מִן הַחֲבוּרָה. וּבֹאֹפֶן זֶה, בְּכָל חֲבוּרָה מִהַחֲבוּרָה הַחֲדָשׁוֹת, נִמְשָׁכּוּ
30 בְּנֵי הַחֲבוּרָה מִפִּסְחָם הַקּוֹדֵם, וְנִמְנָנוּ עַל הַפֶּסַח הַמְצוּי אֶצֶלָם, וְכֵן
31 בֹּאֹפֶן זֶה לֹא יִהְיֶה כֵּאֵן פֶּסַח שֶׁלֹּא יֵהָא אֶחָד מִבַּעֲלֵיו הָרָאשׁוֹנִים
32 עֲלֵינוּ, אֵף אֵם הַחֲלִיפֹה הַחֲבוּרָה הָרָאשׁוֹנָתוֹ אֶת פִּסְחֵיהֶן.
33 הָדִין בּוֹזֵה בִּיחֲדִידִים: שְׁנַיִם, כְּגוֹן רַאבֹּבֶן וְשֶׁמֶעוֹן, שֶׁנִּתְעַרְבוּ פִּסְחֵיהֶן
34 וְכָל אֶחָד אִינוּ יוֹדְעֵי אִיזוֹה מִן הַפִּסְחִים שְׁלֹו, זֶה (רַאבֹּבֶן) מוֹשֶׁה לֹא

אגרות קודש

[ח"י תשרי, תש"כ]

במענה למכתבו מ"ג תשרי, הצעות מסחריות שקבל ... וכי ושואל דעתי בזה.

וכבר הראה הנסיון שאינו נכון (ניט קיין געזונטע זאך) כשמערבים שני העניינים צ"צ ועסקים פרטיים יחד במקום כמו... ובפרט שעד עתה התנהגו העניינים ב... במישור, ואין מקום להכנס לספיקות.

בברכה לבשו"ט ולחג שמח.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

ד אסור לפתח הדלת פנגר המדורה הקרובה קצת אל הדלת אם הרוח מנשבת מפתחין שהרוח מבערת המדורה¹⁶ יותר¹⁷ ואפלו אין שם אלא רוח מצויה שאינה מבערת בודאי את המדורה גזרה משום

הלכתא רבנא

המכבה את מערכת החשמל של המקרר בעת הארוחות או רבע שעה מידי שעה וכד', ולפתוח המקרר בשעת כיבויו בלבד.

קיימים מקררים שמותקנת בהם אפשרות 'פיקוד שבת' המונעת בעיות הלכתיות בשעה פתיחת וסגירת המקרר. **ט** מבערת המדורה - מכשירי חשמל הפועלים באמצעות טרמוסטט, המזהה את רמת הקור או החום ומפעיל על ידי כך את מנוע המכשיר, יש ספק האם השפעה על הטרמוסטט נחשבת כפותח דלת כנגד המדורה.

ולמעשה¹⁹, כיון שגם למחמרים נחשבת פעילות הטרמוסטט כגרמא בלבד (שלא כפתיחת הדלת כנגד המדורה הנחשבת לפעולה ישירה), לכך במלאכות דרבנן כפתיחת או סגירת מקרר, השפעה על מזגן

ח מבערת המדורה - מקרר שעל ידי פתיחתו או סגירתו נדלקת או נכבית בו תאורה, או מערכת איוורור והפשרה וכדומה - אסור לפתחו¹⁷ או לסגרו בשבת¹⁸. במקררים רבים ניתן להדביק את המתג המפעיל את המערכות כך שיהיה לחוץ במשך כל השבת, ויש לוודאות זאת גם בתא ההקפאה.

במקררים בהם אין מתג גלוי, כי אם חיישנים מגנטיים מוסתרים, ניתן לאתר את אותם חיישנים (ע"י מומחה) ולבטל את פעולתם לשבת באמצעות מגנט שידובק עליהם מערב שבת.

במקררים שלא ניתן לבטל בהם פעולת המתג, וכן במקררים שנדלקות בהם נורות בקרה כשמכניסים בהם דבר חם, אין לפותחם או להכניס בהם דבר חם. הפיתרון היחיד במקררים אלו הוא התקנת שעון שבת

ציונים והוספות

ונפק"מ האם מותר לומר לנכרי לפתוח המקרר (המותר בפס"ר), או שיש לומר לו להוציא קודם המקרר מהחשמל (בשעה שהמנוע אינו מקרר).

גם כשיש ספק אם הוציאו הנורה מהמקרר - אין לפתחו (כן משמע מקו"א ס"ק א, וכן הבין בשש"כ פ"י סט"ו), אבל נורה שפעמים עובדת ופעמים לא - מותר לפתוח למרות הספק (שאינו פס"ר).

18 אף שאיסורו מדרבנן בלבד, אסור לסגרו אפילו כלאחר יד (ובמקום הפסד יאמרו לנכרי לסגרו), ואף על ידי קטן אסור לסגור (שו"ת אז נדברו ח"ג סי' כט), ובאנצ' תלמודית כרך יח טור תרפז כתבו להחמיר לקטן לסגור אם יש במקרר מאכלים של הקטן העשויים להתקלקל.

ומותר לאכול התבשילים שבמקרר אף שנפתח באיסור שוגג (שש"כ פ"י סט"ז בשם הרש"א, ובפרק כב סט"ז).

19 ישנם מקררים שמותקנת בהם אפשרות 'פיקוד שבת' המבטל את השפעת האדם על הטרמוסטט שתהיה כ'המשכיות הפעולה' בלבד, ומאפשר השימוש בהם בשבת ויו"ט, ויש להחמיר בזה בפרט במקררים בעלי פיקוד אלקטרוני (דיגיטלי) מחמת רגישות החיישנים, וכן במקררים בהם פועלת מערכת הפשרה אוטומטית הקשורה עם איסור דאורייתא, יש להחמיר יותר ולהתקין 'פיקוד שבת' (למבואר כאן, אמנם לדעת הרש"א אין צריך להחמיר), כן ניתן למצוא רשימה של מקררים שנבדקה מערכת ההפעלה שבהם והתאמתה לשימוש בשבת.

16 עד"ז בסימן רנט ס"ז גבי תנור: ומכל מקום אם ידוע שיש בתנור גחלים לוחשות אסור לפתחו ע"י ישראל מפני שהרוח נכנס בו ומבעיר הגחלים ואף שאינו מתכוין להבעיר מכל מקום פסיק רישיה ולא ימות הוא אבל ע"י נכרי מותר שכל פסיק רישיה אין בו איסור אמירה לנכרי כמו שנחבאר בסי' רנ"ג.

וכן אם רוצה לחזור ולסתום התנור בדף ויש בתוכו גחלים לוחשות אסור לסותמו ע"י ישראל מפני שהרוח מפיה דרך סדק קטן ודומה למפיה ומבעיר הגחלים יותר מאילו היה התנור פתוח אבל ע"י נכרי מותר ואף לישראל מותר לסותמו כל שאינו סותמו לגמרי ובלבד שיניח הרבה פתוח אבל אם מניח מעט פתוח כל שכן שהרוח מפיה ואסור.

(ולסתום התנור לגמרי אסור משום שהאוויר בתנור נצרך לעצם בעירת האש, ונחשב כחומר הדליקה, ודין המונעו כדין הממעט שמן שבו, שהוא כמכבה האש ממש, משא"כ ברוח המלכה את המדורה, שהמונעה נחשב כמסיר מונע בלבד ואינו אפילו כגרמא (שו"ת מנחת יצחק ח"ב סימן טז ס"ק יא).

17 שאע"פ שאינו מתכוין להדלקה וכיבוי, מ"מ פסיק רישא וניחא ליה הוא וחייב מן התורה (ואף אם אינו חפץ שתדלק המנורה - בטלה דעתו אצל כל אדם ברוב הזמן (אגרות משה או"ח ח"ב סי' סח)), ויש שפקפקו בהיתר זה, שכיון שזו הדרך הרגילה והבלעדית להדליק ולסגור תאורת המקרר יתכן שנחשב כהדלקה וכיבוי בידים, ולא רק כאינו מתכוין ופסיק רישיה (שש"כ פרק לא ס"א בשם הרש"א),

הלכתא רבנא

צער גדול מחום או קור²⁵, ולכך מותר לפתוח דלת או חלון בחדר בו פועל תנור חימום ע"י טרמוסטט²⁶.
 י' יותר - טרמוסטט שיש בו ווסת ("רגולטור") המאפשר לשנות בו את רמת הטמפרטורה שבה הוא מפעיל את המנוע, אסור לשנותו באופן המקדים הפעלת או כיבוי המנוע, אלא רק באופן הממשיך המצב הקיים ולכך אין להוריד את רמת הטמפרטורה במקרה בשעה שהמנוע אינו פועל, שהרי הוא מקדים בכך את הפעלת המנוע, אבל בשעה שהוא פועל - מותר, שאינו אלא מאריך את פעולת המנוע, ואין שום איסור בדבר.
 וכן אסור להעלות את הרמה בשעה שהמנוע פועל,

קירור, הוצאת מים ממכשיר קירור הגורם לכניסת מים נוספים²⁰ - מקילים להשתמש בהם גם בשעה שהמנוע אינו פועל²¹.

הפעלת גופי חימום (על ידי פתיחת תנור, פתיחת חלון או דלת במקום בו פועל מזגן חימום, הוצאת מים ממכשיר חימום מים²², פתיחת או סגירת ברז הסקה²³) הכרוכות עם מלאכות האסורות מן התורה - אסורות אפילו על ידי גרמא, ולכך אין לפתוח תנור בשעה שגוף החימום אינו דולק²⁴, אלא אם כן הוא מנותק בשעה זו מהחשמל.

כשהפעולה נעשית בריחוק מהטרמוסטט - מקילים אפילו כשישנה השפעה על הטרמוסטט, ובפרט כשיש

ציונים והוספות

שמא תקרע אף שהוא ספק פס"ר - כיון שהוא אסור מדרבנן, וכן פסק בשו"ע ר סימן תקח ס"ג).
 ובמקרה שפועלת בו מערכת הפשרה, ואם סוגרים את המקרה בעוד שמנוע הקירור פועל מזרזים את הדלקת מערכת ההפשרה (הנדלקת כשמערכת הקירור נכבית) יש בזה חשש איסור דאורייתא, ומכל מקום אין צורך להמתין שמנוע המקרה ייכבה קודם סגירתו, כמבואר לעיל שיש מקום להתיר גם באיסורים דאורייתא, והרצאה להחמיר יכיר על אופן פעולת המקרה, ואם יתברר שנעשות מלאכות דאורייתא ימתין שהמנוע יכבה קודם סגירת המקרה, או יסגרנו בשינוי.
 (22) ביום טוב, יש שכתבו שמותר להוציא מים מדוד חימום חשמלי, ואף בשעה שגוף החימום אינו דולק, ואף על פי שהמים הקרים הנכנסים בו גורמים להפעיל את הטרמוסטט ולהדליק את גוף החימום, מותר, לפי שהמים הנכנסים בו אינם באים מכחו, ונמצא שאינו מדליקו בידים אלא על ידי גרמא, ומותר, לדעתם, להוליד אש בגרמא לצורך יום טוב, אף במקום שאין הפסד.
 (23) גם בסגירת ברז הסקה יש חשש איסור בישול מחמת חימום המים הנמצאים בברז (שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' מו).

(24) שש"כ פ"א סל"ה, והוסיף שם שבתנור גז שהחום שבו מכוון ע"י טרמוסטט אסור להשתמש לשום צורך, כיון שההשפעה על הלהבה הינה מיידית, כן הוסיף (סל"ו) שבינו"ט מותר לפותחם בכל אופן.

ולענין סגירת התנור כשתבשיל בתוכו מצד איסור בישול בשבת - יתבאר במקומו.

במקום שישנו ספק אם גוף החימום עובד אין לפתוח את התנור, ובמקום צורך גדול אפשר שיש להקל לפתחו בשינוי אף בשעה שברור שאינו דלוק, כיון שלעולם יש ספק אם יופעל מיד (שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' עד בישול ס"ק כח (על אף שבמקרה החמיר האג"מ), שו"ת מעשה חושב סימן י).

(25) ובפרט במקום צער גדול מן החום או מן הקור - וודאי שאין למנוע חימום או קירור מחשש זה (שו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כד, שש"כ פרק כג סכ"ה).

(26) והוא כפתיחת דלת הרחוקה מהמדורה, שמותר

(20) ובלבד שיוציא כמויות קטנות כל פעם כך שיישאר 'גרמא' ולא פעולה ישירה של הכנסת מים, וכן במקרה אין להכניס מאכל חם מאוד המשפיע באופן ישיר על הטרמוסטט ומוציאו מגדר 'גרמא'.

(21) הפעלת מנוע הקירור אסורה מדרבנן (משום 'מוליד' כפי שהסכימו הפוסקים), וכן הוא איסור 'גרמא' בלבד כיון שהאוויר אינו מפעיל את המנוע (כמו שהרוח מבעירה את הדליקה) אלא מפעיל את הטרמוסטט המפעיל את מנוע הקירור, וע"פ פוסקים רבים שהתירו 'גרמא' באיסור דרבנן אפילו לכתחילה, יש להתיר לפתחו אפילו כשמנוע הקירור אינו דולק, וגם למחמירים באיסור גרמא בדרבנן יש מקום להקל משום שהוא דבר שאינו מתכוין (שהדרך להפעלת מנוע הקירור אינה פתיחת הדלת, והרי הוא נדלק מפעם לפעם גם ללא פתיחת המקרה), אף שהוא פס"ר.

יש לסמוך היתר זה על פי לשונות רבינו בקו"א ס"ק א מהם משמע שניתן להתיר גרמא בדבר שאינו מתכוין אפילו באיסור דאורייתא ואפילו שהוא פס"ר, דכתב שם לאסור פתיחת הדלת כנגד המדורה אפילו בספק פס"ר, שמא ברגע זו שיתחיל לפתוח ינשב רוח בחזקה ואי אפשר שלא תכבה כשיפתח, גם בפנים שו"ע"ר משמע שהחשש הוא שתנשוב הרוח מיד בפתיחה,

ולכאורה גם אם הרוח לא תנשוב מיד אלא לאחר זמן יהיה אסור מדרבנן עכ"פ (ואינו ספק פס"ר אלא פס"ר ממש שהרי גם רוח מצויה מכבה את הנר (שלא כבמדורה)) ואם כן אין שום צד היתר בספקו של רבינו, אלא יש לומר שגרמא מותר לכתחילה בדבר שאינו מתכוין אפילו שהוא פס"ר, ולכך אם לא תנשוב הרוח מיד נחשב כצד היתר גמור.

וכיון שלא כתב היתר זה מפורש, מוטב לסמוך על היתר זה במלאכות דרבנן ולא במלאכות דאורייתא, וגם במלאכות דרבנן יש להקפיד שישאר גרמא גם מצד הזמן ולא רק מצד אופן הפעולה, ולכך אין להכניס לתוכו מאכלים חמים מאוד - שיפעילו מיד את מנוע החימום, כיון שהוא 'פסיק רישיה' מייד, אמנם מאכלים שאינם חמים מאוד מותר להכניס בתוך המקרה למרות חמימותם כיון שזהו 'ספק פסיק רישיה' שמותר באיסורים דרבנן (כפי שמשמע בקו"א ס"ק א לדעת רש"י שמותר לפצוע האגוז במטלית ואין חוששין

- 1 רוח שאינה מצויה שהיא מבשרת בודאי ופסיק רישיה הוא יא' אבל אם היתה פתוחה בנגד המדורה מתר
- 2 לסגרה ואין בזה משום מכבה:

חלק ב סימן רעז, שלא לגרום כבוי הנר טע"ף ד

הלכתא רבנא

שבזה הוא מקדים את הפסקת פעולתו.²⁷ ובמערכת חימום הוא להיפך: אין להוריד את הטמפרטורה של מערכת חימום הבית בשבת, אלא בזמן שהתנור או ההסקה אינם דולקים, שאינו אלא מאחר את ההדלקה, אבל כשהוא דולק - מכבה הוא אותו בכך, ואף אם לא תיכבה האש מיד, הרי זה גרם

ציונים והוספות

הפסד, כיון שאין זו אלא חומרא אין כאן מוקצה. ובמערכת הסקה אין לעשות כן בשבת אף כשהיא דולקת, לפי שאפשר שיש בצינורות מים שאינם חמים בשיעור שתהא היד סולדת בהם, והוא גורם לחממם - ויש בכך משום מבשל, וביום טוב מותר, שהרי זה בישול לצורך יום טוב (שש"כ פכ"ג ד).
 (29) שאין לגזור בזמן שאין רוח כלל משום רוח שאינה מצויה, משא"כ בנר שכבה גם ברוח מצויה אסור גם בזמן שאין רוח נושבת מספק פסיק ריש"י.

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 לו נכרי שהביא חפצים שהם מוקצים לבית ישראל
- 2 להפקידם אצלו יכול להוליכו למקום מוצנע שבביתו
- 3 שיצניעם שמה ואין איסור בזה במה שאומר לנכרי לטלטל
- 4 המוקצה עד אותו מקום שהרי טלטול זה הוא לצורך הנכרי
- 5 ומותר לומר לנכרי עשה מלאכתך אבל אם החפצים
- 6 המוקצים שהביא הנכרי הם של הישראל אינו רשאי לומר
- 7 לו שיטלטלם להצניעו אלא אם כן בעוד שהחפצים ביד
- 8 הנכרי שכשנכרי תופס המוקצה בידו מותר לומר לו לטלטלו
- 9 לכל מקום שירצה הישראל (לפי שאף ישראל התופס
- 10 מוקצה בידו בזדון או בשגגה מותר לטלטלו בעודו בידו
- 11 לכל מקום שירצה כמ"ש בס"י ש"ח):
- 12 לז נכרים המביאים עגלות מלאות תבואה בשבת לישראל
- 13 שהם חייבים לו והישראל נותן להם מפתח אוצרו והם
- 14 נושאים התבואה לאוצר ומודדים ומונים אותם שם בפני
- 15 הישראל אין איסור בדבר שהנכרים במלאכת עצמן הם
- 16 עוסקים כי אין התבואה של הישראל עד אחר שיחשוב
- 17 עמהם אחר השבת ובשבת אינה אלא כפקדון אצלו והם
- 18 מודדים ומונים את פקדונם.
- 19 אבל אם הביאו תבואה של ישראל אסור לומר להם לפנותה
- 20 מהעגלות לתוך אוצרו אפילו בלא מדידה ומנין שהרי
- 21 לישראל עצמו אסור לו לפנותה מדברי סופרים כמ"ש בס"י
- 22 של"ג וכל דבר שאסור לישראל לעשות בשבת אפילו מדברי
- 23 סופרים אסור לומר לנכרי לעשות בשבילו (ואפילו אם הם

- 24 מעצמם באים לפנות לתוך אוצרו צריך למחות בידם שכיון
- 25 שהתבואה שלו אם יראה וישתוק לדעתו הם עושים כמ"ש
- 26 בס"י רנ"ב):
- 27 לח נכרים העושים גבינות בשבת מחלב שלהם והישראל
- 28 רואה את החליבה והגיבון כדי שיהיה מותר לישראל
- 29 לאכלן ויוכל לקנותן אחר השבת לאכילה אף אם הישראל
- 30 עומד בעדר חדש או חדשים והנכרי מתכוין בעשייתן
- 31 בשביל למכרן לו בלבדו ולא לנכרים הרי זה מותר שמכל
- 32 מקום הנכרי עושה לטובת עצמו ואין איסור כלל במה
- 33 שהישראל עומד עליו במלאכתו בשבת (כיון שהנכרי
- 34 במלאכת עצמו הוא עוסק) שעדיין אין שם הישראל נקרא
- 35 כלל על הגבינות עד שיקנה אותן ממנו אחר השבת (ולפיכך
- 36 מותר לומר לו שיעשה אפילו בשבת שמותר לומר לנכרי
- 37 עשה מלאכתך אף אם מגיע מזה ריוח לישראל כמו שנתבאר
- 38 לעיל).

חלק ב' סימן שז דיני שבת התלויים בדבור טע"פס לר"ח

- 39 א אסור חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא
- 40 עושה בחול ומפני מה נגעו באיסור זה אמרו מה אם
- 41 הזהירו נביאים וצוה שלא יהא הלוכך בשבת כהלוכך בחול
- 42 ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר קל וחומר
- 43 שלא יהא הטלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהא כיום
- 44 חול בעיניו ויבא להגביה ולתקן כלים מפניה לפניה או מבית

28 כלים:
29 ג. ואפילו כלי שהקצה אותו מלהשתמש בו שום תשמיש
30 כגון כלים המוכנים ועומדים לסחורה שאין רגילים
31 להשתמש בהם שום תשמיש מכל מקום אם אינו מקפיד
32 עליהם מלהשתמש בהם לא הסיח דעתו עדיין מהם לגמרי
33 מלהשתמש בהם ולפיכך אין להם דין מוקצה להאסר
34 בטלטול.
35 במה דברים אמורים בדבר שהוא כלי ממש אבל דבר שאינו
36 כלי ממש אלא שיש עליו תורת כלי מחמת שראוי להשתמש
37 בו איזה תשמיש בשבת כגון גזיז של צמר שראויין להסמך
38 ולשבת עליהם וכן כל כיוצא בהם אם הכניסן לאוצר
39 לסחורה ביטל תורת כלי שהיה עליהם ואסור לטלטלם
40 אע"פ שאינו מקפיד כלל עליהם מלהשתמש בהם אלא אם
41 כן חזר ויחדו לתשמיש לעולם:
42 ד וכל הכלים שהם עומדים לסחורה והוא מקפיד עליהם
43 שלא להשתמש בהם שום תשמיש אע"פ שאינם כלים
44 היקרים ביותר ואין צריך לומר כלים היקרים ביותר אע"פ
45 שאינן לסחורה אלא שמלאכתם לאיסור ומקפיד עליהם
46 מלהשתמש בהם תשמיש אחר שלא יפחתו דמיהם אסור
47 לטלטלו בשבת אפילו לצורך מקומו דהיינו שצריך
48 להשתמש איזה תשמיש במקום שכלי זה מונח שם או
49 לצורך גופו דהיינו שנמלך להשתמש איזה תשמיש בגוף
50 כלי זה (והוא שנמלך כן משחשכה אבל אם נמלך כן מבעוד
51 יום מותר לטלטלו שמחשבה מועלת למוקצה כמו שיתבאר)
52 וזהו הנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס:
חלק ב' סימן שח דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת טעמים
א"ד

1 לבית או להצניע להסיע אבנים וכיוצא בהן שהרי הוא בטל
2 ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת
3 ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח.
4 ועוד מפני גדר הוצאה נגעו בה שמה ישכח ויוציא הדבר
5 שמטלטל בידו לרשות הרבים והיה מן הראוי לפי זה לאסור
6 אפילו טלטול כלים שצריך להם אלא שאין גוזרים על
7 הצבור יותר מדאי.
8 ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומנות אלא בטלים כל
9 ימיהם כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהם הם שובתים
10 ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר
11 הימים נמצא שלא שבת שביטה הניכרת לפיכך שביטה
12 מדברים אלו היא שביטה השוה בכל אדם ומפני זה נגעו
13 באיסור הטלטול ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים
14 שצריך להם כמו שיתבאר:
15 ב כל דבר שיש תורת כלי עליו מותר לטלטלו בשבת ע"ד
16 שיתבאר אפילו כלי שמלאכתו לאיסור דהיינו שהכלי
17 הוא מיוחד להשתמש בו תשמיש האסור בשבת כגון קורדום
18 שמבקעים בו עצים או קורנוס של נפחים או של זהבים
19 וכיוצא בהם ואפילו כלי שמלאכתו לאיסור שהוא מוקצה
20 מחמת מיאוסו דהיינו שאדם מסיח ומקצה דעתו ממנו
21 מחמת מיאוסו מלהשתמש בו במלאכה אחרת של היתר כגון
22 נר ישן של חרס שלא הדליקו בו באותה שבת אין לו דין
23 מוקצה בשביל כך ואפילו אם אינו ראוי כלל להשתמש בו
24 במלאכה אחרת של היתר מחמת מיאוסו וסרחונו כגון נר
25 אפילו של מתכת שהדליקו בו נפט אע"פ אין לו דין
26 מוקצה להאסר בטלטול אלא מותר לטלטלו כשאר כלי
27 שמלאכתו לאיסור מפני שמכל מקום ראוי הוא לכסות בו

לקוטי תורה

16 "יחודא עילאה" - השייכת רק לצדיקים; (ב)
17 "יחודא תתאה" - השייכת לכל אדם,
18 כך יש שני סוגים (כלליים) באהבת ה'
19 המתעוררת בלב האדם על ידי ההתבוננות
20 באחדותו ית', כנ"ל.
21 [האהבה הראשונה היא:]
22 אהבה שנעשית מאליה.
23 האהבה הנעלית יותר היא ה"אהבה שנעשית
24 מאלי".
25 פירוש:
26 מהותה של אהבה היא הקירוב והדביקות
27 באהוב, וכך הוא גם באהבת ה', שענינה הוא
28 הדביקות באלקים באמת.
29 והנה, כאשר מאיר ומתגלה בנפש האדם אור

1 האהבה לה' והשמחה בעבודתו ית' שבהישג יד
2 כל אחד ואחד מישראל
3 [לאחר שביאר את מהותה ומטרתה של עבודת
4 התפלה, שהיא לעורר את האהבה המסותרת להש"ת
5 שנמצאת בתוך כל אחד ואחד מישראל, ימשיך לבאר
6 בפרק זה שיש שני סוגים שונים באהבת ה' - סוג א'
7 ישנו רק בצדיקים, אבל הסוג השני ישנו אצל כל אחד
8 ואחד מישראל; ועל פי זה יסיק שבהתאם לזה יש גם
9 שתי דרגות בשמחה - דרגא גבוהה בשמחה שהיא
10 מדריגת הצדיקים דוקא, ועל"י נאמר "שמחו צדיקים
11 בה", ודרגא נוספת בשמחה בעבודת ה' שהיא בהישג
12 יד כל אחד ואחד מישראל, ועל זה נאמר "תחת אשר
13 לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה גו":]
14 והנה יש שני מיני אהבות.
15 כשם שיש שתי מדריגות באחדותו ית' (א)

והוא מגיע לידי הכרה ברורה שאין שום מציאות
כלל מלבדו, הרי גם האהבה לה' שנתעוררה על ידי
זה "אין לה מבוקש", כלומר - אין האדם מחפש
לעצמו כלום באהבה זו. שכן, במדריגה זו לא שייך
שום רגש של "אנוכיות" והאדם אינו מבקש שום
דבר לעצמו, שהרי אין שום מציאות כלל מלבדו
ית'; וענין אהבה זו הוא מה שהאדם "דבוק"
באלקות בפועל, ומתבטל ונכלל באורו יתברך שאין
לו סוף.

- כתוצאה מאהבה זו, עבודת צדיקים גדולים
בקיום התורה והמצוות אינה "כדי לדבקה בו
יתברך בלבד לרוות צמאון נפשם הצמאה לה'",
אלא "עבודתם . . הוא לצורך גבוה . . לייחדא
קוב"ה ושכינתו בתחתונים"; היינו שאינם חושבים
כלל על תועלת עצמם ("אין בה שום מבוקש") -
גם לא על תועלת רוחנית נעלית זו של לדבקה
נפשם בה', אלא כל רצונם הוא אך ורק ל"צורך
גבוה", היינו שיתמלא רצונו יתברך וכוונתו,
ששכינתו ית' תשכון בתחתונים על ידי קיום התורה
והמצוות.

ואהבה השנית הוא שחפץ ומשתוקק לדבקה בו
ית'.

הסוג השני, הנמוך יותר, באהבת ה' (ששייך
לכל אדם, כמו שיבואר בסמוך) היא אהבה ש"יש
בה מבוקש" - היינו שהאדם מרגיש את עצמו
ומציאותו, אלא מאחר שמבין בשכלו את האמת של
אחדותו ית' (כענין "יחודא תתאה" שנתבאר בסוף
הפרק הקודם), הרי ההתבוננות בזה מעוררת בו
חפץ ותשוקה להיות דבוק בו ית'. כלומר, הוא
מציאות בפני עצמו, אלא ש"חפץ ומשתוקק" להגיע
לענין נעלה ונשגב - "לדבקה בו ית'".

וזה יש בלב כל אחד ואחד מישראל.
בניגוד למדריגה הראשונה באהבת ה', הנ"ל,
ששייכת רק בצדיקים, הנה אהבה זו לה' ("שחפץ
ומשתוקק לדבקה בו") מסותרת בלב כל אחד ואחד
מישראל, אלא שצריכים לעוררה משינתה, על ידי
ההתבוננות באחדות ה'.

וזהו ואהבת [את הוי' אלקיך], דהיינו שתתאווה
שיהיה הוי' אלקיך, כנודע.
זהו הפירוש הפנימי בכתוב "ואהבת את ה'

אלקי, הרי בדרך ממילא "נדבק" האדם בפועל
באלקות מחמת הגילוי מלמעלה. וזהו ענין "אהבה
שנעשית מאלי'".

על ידי התבוננות בהוי' אחד.
אלא שגילוי אור אלקי זה בנפש האדם
(המוליד אהבה לאלקות) בא ונמשך מלמעלה על
ידי ה"התבוננות בהוי' אחד".

וזהו אופן האהבה לאלקות של צדיקים
גדולים, שעל ידי ההתבוננות שלהם "בה' אחד",
הענין ד"ה' אחד" מתגלה בפועל בנפשם, היינו
שאחדותו ית' נרגשת אצלם כנ"ל בפירוש "יחודא
עילאה", שהיחוד כפי שהוא קמי' ית' מאיר ונרגש
בנשמת האדם], ועל ידי זה הם מתבטלים בדרך
ממילא בביטול מוחלט לאלקות.

[ובמילא גם האהבה לאלקות המתעוררת על ידי
גילוי זה היא באופן כזה - כפי שממשיך:]

והיא כשלהבת העולה מאליה ובוֹעֶרֶת כרשפי
אש.

האהבה לה' המתעוררת אצל צדיקים גדולים
על ידי גילוי אחדותו ית' בנפשם היא כענין שאמרו
רז"ל אודות הדלקת המנורה בבית המקדש,
שצריכה להיות באופן "שתהא שלהבת עולה
מאלי'", ולפי התוכן הפנימי קאי על רשפי אש
האהבה לאלקות באופן שהיא "עולה מאלי'" (על
ידי גילוי אור אלקי המאיר בנשמת האדם).

ואין בה שום מבוקש.
המעלה המיוחדת שבאהבה זו "העולה מאלי'"
היא - ש"אין בה שום מבוקש".

פירוש:
בדרך כלל, רגש האהבה והתשוקה שיש באדם
להתקרב אל איזה דבר - הוא מחמת רצונו שהדבר
ההוא יביא לו איזו הנאה או תועלת (בגשמיות, או
ברוחניות); ואהבה כזו נקראת אהבה "שיש בה
מבוקש", היינו, אהבה שבה האדם חושב על עצמו
ותועלתו, ומסותרת האהבה היא להשיג לעצמו איזה
מבוקש (וגם באהבת ה' שייך "מבוקש" לתועלת
האדם, כדלקמן);

אמנם, כשמתגלה ונרגש באדם ענין אחדותו
יתברך האמיתית (בדרגת "יחודא עילאה" הנ"ל)

40 רק שאי אפשר לדבקה בו ית', כי לית מחשבה
41 תפיסא ביה.

42 אף שלכל אחד ואחד יש רצון ותשוקה בלב
43 לדבקה בו ית', מכל מקום על ידי התשוקה
44 והאהבה בלבד עדיין אין האדם נעשה "דבוק"
45 ממש בו ית' - שהרי אי אפשר לנכרא להתדבק
46 בבורא בכוחות עצמו (שהם מוגבלים), ד"לית
47 מחשבה תפיסא ביה"ל.

48 שהוא ית' סתימו דכל סתימין וטמירא דכל
49 טמירין.

50 מכיון שאין שום מחשבה (אפילו מהעליונים)
51 יכולה לתפוס את הקב"ה, נמצא שהוא ית' "סתום"
52 ו"נעלם" מכל הנבראים כולם, ובלשון הזהר -
53 "סתימו דכל סתימין, טמירא דכל טמירין".

54 [וביאור דיוק הלשון "דכל סתימין . . דכל
55 טמירין" - שהוא ית' "סתום" מכל שאר ה"סתומים"]:

56 פירוש, שיש עולמות שנקראים סתימין.
57 מבואר בזהר שיש שני סוגי עולמות, "עלמין
58 סתימין" (עולמות סתומים ונעלמים) ו"עלמין
59 דאתגליין" (עולמות גלויים).
60 פירוש:

61 "עלמין סתימין" הם העולמות שמציאותם
62 נעלמת ו"בלועה" ומכוסה במקורם באלקות
63 (כברואי הים שמכוסים ו"בלועים" במי הים) ולא
64 נרגש בהם שום ענין של ישות ופירוד מאלקות;
65 משא"כ "עלמין דאתגליין" הם העולמות והנבראים
66 שישותם ומציאותם היא בהתגלות, כי בהרגשתם
67 הם נפרדים משרשם ומקורם באלקות.

68 והם למעלה מבחינת עולם הבא.
69 מדריגת "עלמין סתימין" גבוהה כל כך עד
70 שהם למעלה אפילו מעולם הבא (שבו נשמות
71 הצדיקים יושבין ונהנין מזיו השכינה), כי גם עולם
72 הבא הוא בכלל "עלמין דאתגליין".

73 והוא ית' סתים ונעלם [גם] מהם [מהעולמות
74 הסתומים והנעלמים - לפי], ש[גם הם] אינם
75 משיגים אותו. וכן [הוא ית'] טמירא דכל
76 [העולמות ה]טמירין.

77 [לסיכום: אפילו העולמות העליונים ביותר
78 ה"סתימין" וה"טמירין"] אינם יכולים להשיג את

1 אלקין" - "אהבה משרש אבה, שהוא מלשון חפץ
2 ורצון", כלומר, שהאדם צריך לרצות ולהשתוקק
3 לאלקות.

4 ופירוש "ואהבת את הוי' אלקיך" - דלכאורה
5 הי' מספיק לכתוב "ואהבת את ה'" - הוא, שהאדם
6 צריך להשתוקק שהוי' יהי' אלקיך, היינו "שיהי'
7 בחינת שם הוי' מאיר ומתגלה כך כל כך עד שיהא
8 [הוי'] נקרא על שמך - להיות אלקיך, אלקים
9 שלך".

10 פירוש:

11 שם "הוי'" - הוא שם העצם, וקאי על האמת
12 האלקית כפי שהיא קמי' ית', ה' אחד"; ואילו
13 "אלקיך" (אלקה שלך) פירושו - "כוחך וחיותך"
14 [כי על פי פנימיות הענינים, שם "אלקים" מתאר
15 את האור האלקי המלוכש בנבראים להחיותם
16 ולקיימם, ולכן אפשר לומר על שם זה "אלקינו",
17 "אלקיך"]:

18 וזהו הפירוש הפנימי ב"ואהבת את הוי'
19 אלקיך", שהאדם מגיע לידי רצון ותשוקה ש"הוי'"
20 יהי' "אלקיך", היינו שהאמת של שם "הוי' אחד"
21 תאיר ותתגלה בנפשו עד שתהי' כל כחו וחיותו.

22 וזהו קבלת מלכות שמים בקריאת שמע.
23 אמרו רז"ל, שבפרשה ראשונה צריך האדם
24 לקבל עליו עול מלכות שמים ובפרשה שני' צריך
25 לקבל עליו עול מצוות, ומזה מובן שקבלת עול
26 מלכותו ית' אין פירושה קבלה לציית להשי"ת
27 ולקיים את פקודותיו (שהרי זהו ענין קבלת עול
28 מצוות), אלא לקבל עליו את עצם הענין שהשי"ת
29 הוא "מלך" (גם ללא קשר עם קיום פקודותיו).

30 והתוכן הפנימי שבקבלה זו הוא - שבאמירת
31 "שמע ישראל גו' ואהבת גו'" צריך האדם לקבל
32 על עצמו את אחדותו ית' האמיתית, היינו לעזור
33 בעצמו תשוקה וחפץ ש"הוי'" יהי' "אלקיך",
34 שאחדותו ית' (ה' אחד) תאיר ותתגלה בנפשו, וזהו
35 הדביקות האמיתית של האדם בו ית'.

36 [עד כאן נתבאר ענין האהבה לאלקות שיש בלב
37 כל א' וא' מישאל - שהיא החפץ והתשוקה לדבקה
38 בו ית']:

39 ועתה יבאר כיצד אכן ניתן לדבקה בו ית' בפועל:

- 1 הקב"ה, וכ"ש וק"ו שהאדם הנמצא בעולם הזה הגשמי
2 אינו יכול להשיגו; וכיצד איפוא ניתן לדבקה בו ית'?
4 כי אם על ידי התורה.
5 רק על ידי התורה ניתן להידבק בהקב"ה.

ד"ה תחת אשר לא עבדת פרק ד

3 - על זה ממשיך:]

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

- 1 (לב) אך הנה יש להבין בעיקר ענין כלל גדול הנ"ל.
2 באור העליון ביותר שאינו בא למטה רק
3 בחצוניות. וכל שאינו עליון כ"כ אינו בא רק בפנימיות
4 ולא בחצוניות כו'. להיות ידוע בבחי' עצמות אא"ס
5 ממש. שכשמו כן הוא אין לו סוף כו' ואין לו תחלה.
6 קדמון לכל הקדומים כו'. והוא בבחינת אה"פ בתכלית.
7 דהיינו שהוא בבחי' יחידות לבדו. מובדל בערך מכל
8 בחי' אור וגם בחי' האור היותר עליון. אין לו שתוף
9 וחבור עמו כלל. גם שיוכל להשיגו אפס קצהו.
10 וכמאמר דאפי' אור צח אור מצוחצח. אוכם הוא לגבי
11 עה"ע כו' וע"כ אמרו דלית מחשבה תפיסה ביה כלל
12 וכלל. אפי' מחשבה וחכמה סתימאה כו'. משום
13 שהחכמה מאין תמצא. רק מבחי' היותר אחרונה
14 שבעצמות אא"ס א"כ איך יש ביכולת ח"ס להיות לה
15 בחי' תפיסא במהות ועצמותו כו'. מאחר שכל עיקר
16 מציאותה מבחי' האין אינה רק בחי' הארה בעלמא.
17 היותר חצונית שבאא"ס עצמו כו'. אמנם הנה דוקא
18 לית מחשבה תפיסא ביה. בבחי' מחשבה וחכמה דוקא
19 הוא שאינו נתפס כלל מטעם הנ"ל. והיינו להיות כי
20 עיקר בחינת ומהות דמחשבה וחכמה הרי הוא עכ"פ
21 בבחי' השגת דבר מה. שהרי תכלית עיקר ענין החכמה
22 הוא להשיג דבר מה כו'. ובבחי' אה"פ לא יגיע שום
23 בחינת השגה ותפיסא כלל מטעם הנ"ל ע"כ אמרו דלית
24 מחשבה תפיסא ביה. אמנם זהו דוקא בבחי' חכמה
25 ומחשבה. להיותו בבחי' אור פנימי עכ"פ שהרי הוא
26 בבחי' כח השגה (אע"פ שגם ההשגה רחוקה מאד
27 בערך מעצמות אא"ס. כמו עד"מ שיאמר אדם שא"א
28 לו לתפוס דבר חכמה בידו. שבודאי א"א להעריך בחי'
29 המשוש ביד לגבי השכל הרוחני כמ"ש בלק"א שיותר
30 מזה א"א לומר שיהיה תפיסא במחשבה וחכמה
31 סתימאה לאא"ס הנבדל בערך יותר מהבדלת ערך
32 השכל הרוחני מן המשוש הגשמי כו'. מ"מ לא נחשב
- 33 בחי' החכמה בחי' לבוש חצוני כ"כ כמו לבוש חצוני
34 הבא בהגשמה ממש כמו בחי' הגלגלת כו' כי מפני
35 עוצם רוממות עצמות אא"ס. גם בחי' החכמה בחי'
36 רוחניות ופנימיות תחשב. עד שלא יוכל להתלבש בה
37 רק בחצוניות ממנה יותר. וכמו ענין משלים שיתבארו
38 בסמוך וד"ל כי הנה אע"פ שעצמות אא"ס הוא מובדל
39 בערך לגמרי. ולא יוכל להתגלות בכל אור הנמצא
40 מאתו היינו דוקא בבחי' גילוי פנימיות. כמו בחי'
41 מחשבה סתימאה שנאצל מאתו בבחי' פנימית. שנקרא
42 בשם חכמה עכ"פ. ובבחי' פנימית ודאי אין ערך כלל.
43 שיהא בחי' תפיסא לחכמה הנאצל בעצמות המאציל
44 כו'. אבל בבחינת גלגלתא. מפני היותה בבחי' החצונית
45 ביותר. הנה שם דוקא יוכל לבא בחינת גלוי התלבשות
46 אא"ס כמו שהוא ממש. מאחר שאין זה בא בבחי'
47 פנימית האור כמו בחי' ההשגה ותפיסא בחכמה עלאה
48 רק בבחי' הלבשה בחצוניות בלבד. הרי שם יוכל
49 להתגלות כמו שהוא דוקא. וע"כ מזה יש יתרון מעלה
50 בבחי' גלגלתא עם היותה בבחי' חצוניות יותר ממו"ס.
51 אבל זה מורה על היות שרשה בעצמות אא"ס באור
52 עליון ביותר. אשר ע"כ אינו בא למטה רק בבחי'
53 חצונית. שהוא בחי' הגלגלתא כנ"ל. משא"כ בחי'
54 מו"ס. להיותו בבחי' פנימית יותר. ע"כ מזה יש הוראה
55 בשרשו שהוא אינו אור עליון כ"כ במקומו ע"כ לא
56 יוכל לירד רק בבחי' פנימית שהוא בבחי' החכמה. ולא
57 יוכל לבא בבחי' חצונית ביותר כו' וד"ל. והנה עדיין
58 אין דבר זה מובן על בוריו. דהגם שזה מובן מה שאור
59 עליון ביותר לא יוכל לבא בבחי' פנימית שלא יוכל
60 להכילו כנ"ל כ"א בחצונית יותר כו' אבל מה שהאור
61 שאינו עליון כ"כ אינו בא רק בבחי' פנימי ולא יוכל
62 לבא בחיצוני זה אינו מובן לכאור' דלאו ק"ו הוא אם
63 בפנימית הוא בא ונמשך למה לא בא ויתלבש גם
64 בחצונית כו':

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא מנחם מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו - [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

ומעתה צ"ל ענין כל השביעין חביבין, צ"ל מקודם
בתוס' ביאור ענין הפלוגתא דר"א ור"י שר"י
סובר בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל, ור"א סובר
שבניסן נגאלו ובתשרי עתידין להגאל, והנה אף כי
בכמה דברים אנו מחזיקי דעת ר"א עיקר דהיינו מה
שר"א סובר שבכ"ה באלול נבה"ע ואנו סוברים ג"כ
כן, אך בענין זה העיקר כדעת ר"י שכן סתם המד"ר
בא פט"ו שבניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, בו ביום
יצא יוסף מבית האסורים, ולהבין ענין מחלוקתם י"ל

ע"ד שאמר רבינו ז"ל בת"א בד"ה רני ושמחי בת ציון
שיש ג' בחי' בת אחותי אמי, והם כנגד ג' רגלים, בת
כנגד פסח אחותי כנגד שבועות אמי כנגד סוכות.
ולהבין מפני מה נק' פסח בשם בתי, כי הנה פסח
הוא אתדל"ע שלא באתדל"ת כמ"ש קול דודי
הנה זה בא מדלג, שלא ע"פ אתדל"ת, ולכן סובר ר"י
שבניסן עתידין להגאל שכת' גבי משיח עני ורוכב על
החמור, פי' עני שלא באתדל"ת, כי עשיר הוא
באתדל"ת אבל עני הוא בחי' אתדל"ע בלא אתדל"ת.

החדש הזה לכם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

ופי' יבוא כל בשר כו', הנה בפי' בשר יש בו כמה
פי', הא' כמשארז"ל בילקוט א"ר אלעזר כל מי
שנעשה כבשר בעוה"ז זוכה לראות פני שכינה, והיינו
כמארז"ל בפ"ק דסוטה ד"ה סע"א בשר כתי' בי'
ונרפא אדם לא כתי' בי' ונרפא, ופי' אדם הוא קשה,
אבל בשר הוא רך ועניו כו', ולכן בשר כתי' בי' ונרפא
כו' שנכנע מהיסורי' כמו שפירש"י ז"ל שקרוב
להתרפאות כו', והיינו בחי' סור מרע כו', דבאמת כדי
שיוכל להיות מלך ביפיו תחזינה עיניך כתי' לעיל
מיני' (ישעי' ל"ג) ועוצם עיניו מראות ברע, פי' מי
שעוצם עיניו מראות ברע דהיינו בחי' סור מרע מלך
ביפיו תחזינה היינו בחי' יראה פני אלקי' כו'. ועוי"ל
בשר עדמ"ש ואחרי עורי נקפה זאת ומבשרי אחזה
אלוה, (באיוב י"ט כ"ו), וארז"ל במד"ר ר"פ וירא
שקאי על אברהם בענין המילה דהיינו אחר שהעביר
עור הערלה שהוא מסתיר ומעלים לגמרי כידוע אז
מבשרי אחזה אלוך כו', דהיינו ע"י בחי' בריתך
שחתמת בבשרינו, שע"י נטירת הברית עי"ז יזכה
לראות פני השכינה כו'. ועוי"ל בשר, שאפי' כל בשר
יבואו להשתחוות, והענין הוא דלע"ל נא' (ביואל ג'
א') והי' אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר, דהנה
כתי' לא ידון רוחי באדם בשגם הוא בשר שבתחלת
הבריאה נברא האדם במעלה עליונה שידון רוחי באדם
אך ע"י שהוא בשר כו' שנמשך אחר תאוות הגוף לכן
לא ידון רוחי, ופי' ידון ל' נדן ונרתק שהגוף לא יהי'

נדן ונרתק לבחי' רוח כו'. אך לע"ל נא' והסירותי את
לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר, כי הנה יש
פי' בבשר ע"ד מ"ש כל הבקר לעולה שקאי על
המלאכי' שנק' בשם בקר והיינו בחי' בשר שהוא
רשפי אש ותשוקה נפלאה אליו ית', ולע"ל יהי' בחי'
בשר ע"ד כל הבקר לעולה כו', ולכן ארז"ל משה מן
התורה מנין שנא' בשגם הוא בשר בשגם גימ' משה
והיינו שהוא בחי' בשר ע"ד כל הבקר כו' (ולכן כשהי'
בהר ק"ך יום לחם לא אכל כו' שהגוף שלו הי' ניוון
מרוחניות ע"ד המלאכי' כו'). וזהו אשפוך את רוחי
על כל בשר, הנה ל' שפיכה הוא ל' ריבוי דהיינו ריבוי
השפעת בחי' הרוח בחי' רוח הקדש וגילוי אלי', וזהו
יבא כל בשר כו' להשתחוות לפני, פי' השתחוא'
כולל ב' בחי' העלאה והמשכה כי ההשתחואה הוא
ביטול והעלאה מלמטלמ"ע, אך כמו למשל בענין
ההשתחואה הנה האדם מרכין ראשו שמרמז לבחי'
המשכה, כך עד"ז יובן למעלה שע"י ההשתחואה
גורם המשכה, וזהו להשתחוות לפני אמר הוי'
שיומשך ע"י ההשתחואה שהוא בבחי' לפני המשכת
תוס' אורות בשם הוי', וזהו אמר הוי' כו'.
וזהו שא' בילקוט בעוה"ז הייתם עולי' לרגל שלש
פעמי' בשנה שנא' שלש פעמי' בשנה יראה כל
זכורך, אבל לע"ל והי' מדי חדש בחדשו ומדי שבת
בשבתו יבא כל בשר כו' להיות כי יהי' גילוי השמחה
דישמח ה' במעשיו, וישמח ישראל בעושיו כו'.

שלוש פעמים בשנה

בס"ד. (ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

מצד המקבל כי לא יוכל לקבל הכל ביחד מצד קוצר
שכלו, כי אם משפיע לו כל פרט בפני עצמו עד
שנמשכים לו כל הפרטים⁶¹ בו.
והנה גבי המשפיע - כמו הרבי נ"ע שמלמד את
המאמרים בהמשך תער"ב, שכבר היו כלולים בשכלו
כל הפרטים הרי כבר ידוע לו הענין שכלי הבא
מהפרטים האלו גם כשעוסק בפרט אחד מהם, אבל
המקבל כשידוע לו רק פרט אחד או ב' מהם הרי אינו
ידוע עדיין את הענין שכלי - שהרי הענין השכלי יבואר
בצירוף כל הפרטים,
כלומר, בכל מאמר ומאמר, ובכל פרק ופרק, מההמשך
הארוך של תער"ב, יש חלק מהרעיון הכללי של כללות
השכל. אלא שבהכרת הענין הכללי והכוונה הכללית
תוך כדי לימוד הפרטים, יש הפרש גדול בין המשפיע
לבין המקבל, שהמשפיע שידוע את כל הפרטים מכיר
בהם את הכוונה הכללית, בשונה מהמקבל שעסוק
בלימוד הפרטים עצמם.
ומכל מקום בכל פרט שבו - בכל חלק פרטי מכללות
הענין כבר יש חלק מהשכל הכללי שיש בשכל המשפיע
לבד השכלי של הענין הזה הפרטי, - כלומר חוץ
מההשכלה הפרטית שבכל פרק ופרק ובכל ענין וענין,
הרי יש בו גם חלק מכללות הרעיון שבכל הספר, דהרי
הענין הפרטי הוא ענין שכלי פרטי ומכל הפרטים יחד
מובן ענין שכלי כללי שזוהו עצם השכלי המובן מאלו
הפרטים, ובכל פרט בפני עצמו הרי לבד השכלי הפרטי
של הענין הפרטי הזה יש בו חלק מעצם השכלי המובן
מכל הפרטים,
רק שהוא - הענין הכללי כפי שהוא בחלק הפרטי
בבחינת מיעוט אצל המקבל לגבי כמו שהוא בשכל
המשפיע, והמיעוט אפשר להיות בב' אופנים, - כלומר
יש שתי אפשרויות מהו יחס המקבל אל כללות הענין,
תוך כדי שעסוק ללמוד את פרטי הענין:
או שהמקבל אינו יודע ומבין עדיין כלל את עצם השכלי
שיבוא מהפרטים, - הוא עוד לא יודע את הכוונה
הכללית שתעלה בצירוף כל הפרטים, ומכל מקום הגם
שהמקבל אינו יודע, מכל מקום מצד האמת יש חלק

כה.
משל נוסף לצמצום בספירות הגנוזות מהשפעת שכל
ממשפיע למקבל, וביאור ב' סוגי המחלוקת על פי
הפנימיות.
אך יש לומר דכמו המשל הנוצר לעיל באות ב' מתיבת
ברוך אפשר יש לבאר הענין על פי משל אחר בדומה
לזה, - שעל ידו יהיה יותר קל להבין איך כל ספירה
בפני עצמה היא גם ענין של אור והשכלה (ולא רק ענין
של הכלי). ויובן בזה במשל שלפנינו איך שבהתאחדות
כולם - כל הספירות כולם, יש בהם אור עליון בו.
והוא דהנה על דרך משל כל ענין שכלי הרי יש בו
ענינים רבים שבהם מובן הענין שכלי - הענין השכלי
הכללי זקוק להרבה פרטים בכדי שהוא יהיה מובן,
והיינו מה שהשכל מתחלק לפרטים רבים, וכמו
שנתבאר לעיל פרק ד' שאי אפשר לענין שכלי שלא יהיו
בו פרטים בו' שכיון שהשכל הוא כח פנימי בנפש (ולא
מקיף) הרי בהכרח שהוא מתחלק לפרטים שונים, שבכל
אלו הפרטים מובן השכל בו', ובהם יש סוגים שונים של
פרטים, פרטים שהם פנימיים יותר וחשובים יותר
מפרטים אחרים שהן בבחינת חיצוניות בו'.
על מנת להבין את המשל שלפנינו, ניתן דוגמא מלימוד
של ספר זה עצמו - המשך המאמרים תער"ב: הרי יש
כאן מאמרים רבים ושונים, וכל מאמר בנוי מקטעים
קטעים, וכל קטע הוא ענין שכלי בפני עצמו, ויש בו
אור מסוים והשגה מסוימת. אבל כל הפרטים האלו
אמורים להביא אותנו אל ענין שכלי אחד כללי וגדול,
וכמו לדוגמא שהרבה פרטים ועניינים שהתבארו
במאמרים אלו עוסקים לבאר מהי דרגת הספירות
הגנוזות, וגם ענין זה בכללותו הוא חלק מכללות ענין
גדול יותר המבואר בכללות הספר.
והנה בהשפעת השכל מהמשפיע אל המקבל הרי אי
אפשר להשפיע לו כל הפרטים ביחד ודבר זה הוא גם
מצד המשפיע וגם מצד המקבל, הן מצד המשפיע אי
אפשר שיושפע הכל יחד - כי בהכרח לבאר פרט אחרי
פרט, שהרי אי אפשר להגיד הכל בבת אחת, ורק אצל
הקב"ה "אחת דיבר אלקים שמים זו שמעתי"⁶⁰. והן

60. תהילים סב, יב.

המושג של "הלוואה", מהו המושג של "תובע ונתבע", מהו
המושג של "כופר הכל". מהו המושג של "מודה במקצת", מהו
המושג של "שבועה". מהו המושג של "בית דין". וכו' וכו'. ורק
אחרי שמסבירים לו כל הפרטים הנ"ל יוכל להבין את הדין
והרעיון בכללותו.

61. דוגמא מענין נקודתי בנגלה דתורה: יש דין ש"מודה
במקצת חייב שבועה". הנה כשמלמדים דין זה לתלמיד חדש
שאינו לו כלל מושג בכל הפרטים הנ"ל, יש לבאר לו כמה וכמה
מושגים חדשים כדי שיבין את הדין בכללותו. צריך לבאר לו מהו

14 השכל (רק מקצת ממנו בו'), ממילא הרי זה אצלו
15 בבחינת מיעוט האור בו, והיינו שידעתו כהעצם השכלי
16 בכללותו הוא במיעוט - אם היינו שואלים אותו מה
17 הענין הכללי שיעלה מכל הלימוד, גם אם ישער זאת,
18 זה יהיה באופן של מיעוט לעומת ידיעת המשפיע, וגם
19 מה שבכל פרט יודע את עצם השכלי שבא מזה הוא
20 בבחינת מיעוט האור בו' - שלא יקלע באופן שלם
21 לכוונה הכללית איך שנמצאת בכל פרט.
22 (והא בהא תליא (וזה תלוי בזה) בו'), - כלומר זה שלא
23 יודע את הכוונה הכללית שבכל פרט, גורם שלא ידע
24 גם את הכוונה הכללית בכללותה ומכל מקום הרי כל
25 פרט - גם אצל המקבל, שלא מודע לזה בשלימות הוא
26 חלק מהענין שכלי בו'.

שבת פרשת שלח תער"ב

1 ממנו בכל פרט, או באופן נעלה יותר שגם המקבל מבין
2 את עצם השכלי אבל הוא במיעוט לגבי ידיעת המשפיע,
3 מאחר שאינו יודע את הפרטים רק משער מה הענין
4 הכללי שיעלה מכל הפרטים יחד והפרטים הרי המה
5 שמביאים את עצם השכלי וכיון שלא יודע את הפרטים
6 אף פעם לא יודע בצורה שלמה מהו הענין הכללי,
7 ועל כן המשפיע שכבר יודע כל הפרטים הרי הוא יודע
8 בטוב ובבירור את השכלי הבא מכל הפרטים האלו
9 ומאיר אצלו השכל המושג והמובן מהפרטים בגילוי בכל
10 פרט ופרט, - השכל הכללי מאיר אצל המשפיע בכל
11 פרט ממש, למרות שעוד לא השפיע את כל הפרטים,
12 כי במוחו קיים כבר הכל.
13 מה שאין כן אצל המקבל מאחר שאינו יודע עדיין את

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ט

עבודת אברהם אבינו - מכח עצמו, ולכן הגיע רק לשרש הנבראים. אבל במצוות שניתנו
במ"ת ממשיכים תענוג וקדש העליון, המשכה עצמית ולא הארה. ולכן מהפכין מקללה
לברכה וממשיכים אוא"ס הבלי-גבול, כי כך גזר רצונו ית', להמשיך תענוג העליון, שמחת
ושימחת אחרים

19 לו לילך מעצמו למעלה ממקורו, ואם כן אברהם
20 שהיה עבודתו ככח עצמו, הגם שהיה במסירות נפש,
21 לא הגיע רק עד שרש הנבראים, והגם שהיה שרשו
22 באצילות, אמן הרי גם אצילות הוא בחינת גבול,
23 וכמו שאמר בפעבודת הקדש*, והגבול הנמצא ממנו
24 תחלה הן הכלים דאצילות, וגם האורות דאצילות הן
25 שבאו בבחינת מדה וגבול, ולכן אצילות הוא בבחינת
26 ממצע בין אור אין-סוף ונבראים, ואברהם בפעבודתו
27 במסירות נפש הגיע גם בבחינת אור אין-סוף שלמעלה
28 מאצילות, אצל כל זה הוא בבחינת חיצוניות דאור
29 אין-סוף בבחינת שרש ומקור ההשתלשלות, אצל מצוות
30 שנתנו במתן תורה אנו מברכים "אשר קדשנו
31 במצותיו", "אשר" - בבחינת תענוג עליון, מלשון
32 "באשרי כי אשורני"⁶², ו"קדשנו" הוא בבחינת קדש

5 (יא) אמן יש יתרון המעלה במצות שנתנו במתן
6 תורה על המצות שקיים אברהם אבינו
7 עליו-השלוש, דאברהם אבינו עליו-השלוש הרי היתה
8 עבודתו מצד עצמו, ועל כן לא הגיע רק עד שרש
9 הנבראים, כי הנברא מצד עצמו אינו יכול להגיע
10 למעלה משרשו ומקורו, והראיה⁶¹ מהמעין עין עיטם,
11 דאיתא בגמרא* "שמע מנה^{כג} מעין עין עיטם גבה
12 מקרקע העזרה עשרים ושלש אמה", דהמקנה דכהן
13 גדול היה על גבי הפתח, וכל הפתחים שבעזרה היו
14 עשרים אמה, ושעור המקנה הוא אמה על אמה ברום
15 שלש אמות, ומזה מוכח שהמעין היה גבה מקרקע
16 העזרה עשרים ושלש אמה, ואם היה באפשר שילך
17 מעצמו למעלה מגבה מקורו, אין ראיה שהיה גבה
18 עשרים ושלש אמה, אלא מוכח שכל דבר אי אפשר

62) ויצא ל, יג. ראה בהנסמן בספר המאמרים תרפ"ט ע' 270
הערה 62.

61) ראה גם ספר המאמרים תרנ"ד ומאמר דיבור המתחיל וכל
העם רואים תרע"ח הנ"ל הערה 44.

12 עושי מצוה, דמצוה מעשית שנתנה במתן תורה, הנה
13 המקימה באמת הוא יכול להפוך מקללה לברכה, וזהו
14 "עשינו מה שגזרת עלינו", דזה על ידי מצוה מעשית
15 יכולים להמשיך בחינת אין-סוף הכלי-גבול זהו בדרך
16 גזרה שפך גזרה רצונו יתברך, והוא לפי שקדשנו
17 במצותיו וצונו, פרוש חברנו בבחינת תענוג העליון,
18 ולכן על הפתוב "אשר צויתני" דרשו רז"ל "שמחתי
19 ושמחתי", שהוא ענין תענוג העליון. וגדול כחן של
20 עושי מצוה, שגם היום הזה, כלומר גם עכשו, הנה
21 המקיים את המצות הנה גדול כחן שמהפכין מקללה
22 לברכה.

שבת פרשת תבוא, תרפ"ט

1 העליון, כמו שכתוב⁶³ "ואנשי קדש תהיון לי",
2 ו"במצותיו" הן המצות שלמעלה* – הקדוש-ברוך-הוא
3 מניח תפלין, הקדוש-ברוך-הוא מתעטף בציצית⁶⁴,
4 והינו שנה שנתנו במתן תורה בבחינת מתנה⁶⁵ לא
5 באתערותא דלתתא אתערותא דלעלא⁶⁷, שההמשכה
6 היא בבחינת אין ערוף. וזהו שאמרו רבותינו ז"ל* על
7 פסוק⁶⁶ "לריח שמניך טובים", "כל המצות שעשו
8 האבות ריחות היו, אבל אנו שמן תורק שמך, דברים
9 שמוריקים מפלי אל כלי", פרוש ריח הוא רק הארה
10 ולא עצם הדבר, "אבל אנו שמן תורק שמך" –
11 המשכה עצמית, וזהו "בא וראה כמה גדול כחן של

ועוד.

(66) שיר השירים א, ג. ראה גם מקומות שצויינו בהערה 44.

(63) משפטים כב, ל.

(64) ראה ראש השנה יז, ב. ועוד.

(65) ראה גם אור התורה וספר המאמרים עטר"ת שבהערה 44.

כד. בהתעוררות מלמטה (הממשכת) התעוררות מלמעלה.

לקוטי דיבורים

18 הנסתרות לה' אלקינו – בוחרים בי למנהל ראשי
19 וכללי, וממלאים את ידי לנהל כל הענינים עפ"י דעתי
20 והחלטתי ואנכי הנני נוסע הביתה – לרוסטוב –
21 להגיע לשם על ש"ק שהי' יא"צ אצלי, אמנם בדרך
22 נסיעתי פגש בי ר' אלחנן שי"ב⁶ ומודיע אותי בפקודת
23 כ' אמי מורתי ת' וב"ב שיחיו אשר אשוב על עקבי, כי
24 בבואי יאסרו אותי כי הגפ"או – היא מין חברה הבלתי
25 ידוע לכם, מה היא, ועליכם לשבח לאדון הכל, בעבור
26 זה – מחכים על בואי, ומר גאלדענבערג שמע מראש
27 המנהלים אשר בבוא ש"ס יאסרוהו וישלחוהו לארץ
28 גזירה, כי עפ"י הידיעות אשר ישנם אצלם, הנה
29 שניארסאהן זה עוסק בהחזקת הדת ויש לו מאות
30 שלוחים וצירים בכל מרחבי המדינה, ומקבל סכומים
31 גדולים מחו"ל בשביל מטרה זו, ע"כ צריכים המה
32 לאסרו, ואשר כן נצטוו מהמרכז, ותחת לבוא לביתי
33 לרוסטוב חזרתי על עקבי למאסקווא, והנני יושב שם
34 עד יעבור זעם, ואדע דבר על אופנו.

ד' האיני. ה' עש"ת, תש"י

1 כעבור שנה, בתחלת שנת תרפ"ד הנני בא
2 למאסקווא בחדש אדר³ וקורא אסיפה שנתית
3 ומרציא חשבון הפעולות של השנה ההיא, הפעולות
4 הנשגבות והכספים מועטים ואז מתחלת הקטרוג...
5 הליובאויער פאר נעמט דיא תורה אין דער
6 חסידישער האנט [הליובאוויטשי כובש את התורה
7 בידים חסידיות], וכאשר אנכי פעלתי תמיכה
8 מהדזונט⁴ בסכום נכון – לפי המצב אז – ע"כ צריכים
9 לקלקל וישלחו דילטוריא אל הדזונט...
10 אנכי איני מסתפק עם העבודה בעניני תורה
11 ומכניס הנני הרצאה אל הדזונט דבר העזרה במלאכת
12 עבודת יד – קוסטאר – ומייסד הנני – ע"י מכתבים
13 – ביורא בנויארק⁵ אשר יבאו בדברים עם חברי
14 הדזונט.

15 האסיפה נגמרה, וכל חברי האסיפה שבחו אותי
16 בפני, כי במשך השנה נעשה מה שאי אפשר הי'
17 להעשות במשך שלשה שנים, ובאופן גלוי – כי

(5) ראה שם, אגרת ער.

(6) מרוזוב, המזכיר.

(3) כנזר שם אגרות קצא.

(4) השווה שם אגרת רסט, ובהנסמן בהערות שם.

רשימת כ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ*

(* הערות באותיות א"ב הם מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ. הערות הממוספרות הם של המו"ל.

קטעים מרשימות¹

ב²

- 1 חסידות חב"ד מונה את שנת הולדתה משנת תקכ"ה³.
- 2 בשנת תק"כ בהיות הוד כ"ק רבינו הנקרא בשם אדמו"ר הזקן בן שש עשרה שנה הנה כבר
- 3 עלה בדעתו הקדושה לחבר ספר בהכרת מי שאמר והי' העולם ולהורות דרכי עבודה בעבודת
- 4 הבורא ית'.⁴
- 5 כעבור שנה משבתו בבית חותנו הרי"ל⁴ רכז סביבו קבוצה קטנה⁵ של חמשה אברכים ללמוד
- 6 ספרי מוסר וקבלה וכשנתיים החזיק את הקבוצה הלזו עד אשר אחד מזקני הגאונים הגאון ר'
- 7 נפתלי צבי חרה אפו באחד מחברי הקבוצה לאמר כי עוד מעט ויתחילו להשתמש בהשבעת
- 8 שמות וכו', ויתועדו גאוני העיר ויחליטו להטיל איסור ללמוד קבלה בחברותא.
- 9 שלש שנים עברו מאז נתפרדה הקבוצה ושוב התרכזה קבוצת אברכים מופלגי תורה בעלי
- 10 כשרונות מצויינים ויקבעו להם שיעורי לימוד בספרי מוסר ודרכי הנהגה בפרישות סיגופים
- 11 והתבודדות.
- 12 ובבואם להוד כ"ק אדמו"ר הזקן לבקשו להשתתף עמם ולהיות להם למורה דרך בדרכי
- 13 העבודה בעבודת הבורא ית' מיאן לקבל הצעתם באמרו שמנגד הוא לשיטתם בענין הפרישות
- 14 והתבודדות, ויפרש לפניהם את שיטתו בעבודת הלב הבאה ע"פ השגת השכל, ויסביר להם
- 15 אופני ראי' מוחשית בהשגחה פרטית.
- 16 ובהיות כ"ק אדמו"ר הזקן במעזריטש בשנת תקכ"ד⁶ נתעשרה שיטתו ברזי תורה ודרכי העבודה
- 17 במדות תרומיות, וכשחזר לביתו הנה בשנת תקכ"ה נתחדשה אצלו שיטתו היא תורת החב"ד.

1) כנראה שרשימות אלו, שייכות לרשימת "ליובאוויטש" (או עכ"פ לאחת מהמהדורות שלה).

קטע מרשימות אלה נדפס ב"פתח דבר" ל"תוכן ענינים בדא"ח לחזור בבתי כנסיות" ש"ל לש"פ שמות וכ"ד טבת תשכ"ג. הרשימות כמו שהן נדפסו ב"בטאון חב"ד" שבט תשל"ג.

(* ב"רשימה מיומנו של אחד הנוסעים – נכתב בשנתנו" שנדפסה בהוספה לספר השיחות קייץ ה'ת"ע (ע' 183) מיום ה' יא מנחם אב: "היום ניתן להעתיקה חלק רשימות כ"ק אדמו"ר שליט"א בשם "ליובאוויטש". כולל תולדות עיר ליובאוויטש, מיסדה, רבני' והמוכיח הגאון ר' יוסף וחתנו הגאון ר' יששכר בער, ביקורי הוד כ"ק אדמו"ר הזקן. אופן ההשתלשלות בהתיסדות חסידות חב"ד, דור ראשון, דור שני".

ובהערה שם: "רשימות אלו שימשו יסוד לזכרונות כ"ק אדמו"ר וחלק מהם נדפס בספר בפ"ע (ברוקלין, ה'תשט"ו)". בקטעים שלפנינו חסר התיאור אודות "תולדות עיר ליובאוויטש,

(גליון 38-39) ע' 35 ואילך**.

(2) פרק א לא הגיע לדינו.

(3) ראה ספר השיחות ה'ת"ע ע' 362. וראה ספר השיחות קייץ ה'ת"ע ע' 79. תש"ט ס"ע 338 ואילך.

(4) ר' יהודה לייב סגל מוויטעבסק. - אודותו – ראה רשימת רבינו - "דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן" (לקמן ע' 000).

(5) ראה גם ספר השיחות תש"ב ע' 121 ואילך.

(6) ראה ספר השיחות תרח"ץ ע' 266. תש"ד ע' 99. ע' 130. תש"ו ע' 22 ואילך ובהערה 6 שם. וש"נ. וראה ספר השיחות תש"ה ע' 19.

מיסדה, רבני", אבל יש בו ע"ד בואו של אדמו"ר הזקן ל"המוכיח הגאון ר' יוסף", לימודו עם "חתנו הגאון ר' יששכר בער", "ביקורי הוד כ"ק אדמו"ר הזקן" בעיר ליובאוויטש, ו"אופן ההשתלשלות בהתיסדות חסידות חב"ד, דור ראשון, דור שני".

** ב"בטאון חב"ד" שם צוינו ו' קטעים הראשונים באותיות א"ו. אבל בהעתיקה שתח"י מסומנים קטעים הנ"ל באותיות ב"ו.

אגרות קודש

41 כל זה מכאיב הלב. ואין הצדק עם אי מגי' אלה. עלינו
42 ללכת בדרך הסלולה אשר הלכנו וראינו אור תודה לאל
43 עליון והוא ית' לא יסיר חסדו על להבא, וההוא רוחא
44 קדישא דטהירו עילאה שהאיר בנפשינו הוד כ"ק אאמו"ר
45 הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע זי"ע יאיר לפנינו לראות דרך ד' האמיתית.
46

47 ובכן בוא תבוא בכתובי גם אתה לאנ"ש שי' במינסק
48 אודות הרא"ב שי' הנ"ל ותוכיחם במעט, כי יהיו אנשים
49 אנשים ולא מוגי לב ועוזבים ונטושים בלי דעת חלילה.
50 עליהם לדעת כי הם ענפים, תלמידים, מאילן גדול אשר
51 שרשו עמוק עמוק, ופריו ממעל בשמי השמים, ועליהם
52 החובה לדאוג לא רק בשביל אנ"ש שי' כי אם גם שיהיו
53 חדרים ישיבה והלימודי בבית הכנסת, מבלי הבדל כלל
54 חסידי ושאינם חסידי כי אם שילמדו תורת ד'. וזאת היא
55 מצות הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה
56 נ"ע זי"ע הניתן לנו כל החסידים על ידינו לעבדה ולשמרה.
57 ובגלל זאת הבטיחו לנו, היות עמנו בזכותם וישע אלקים
58 ע"י התעוררות רחמים שלהם עלינו ועל כל אשר לנו.

59 וגם עליהם לדעת כי מאה הבתי כנסיות (כן ירבו
60 רבש"ע לטובה ולברכה) בנועם ישראל ותורתו ועבודתו ית'
61 עליהם החובה לדאוג ולהשתדל בכל כח עוז, בהכרה
62 ובדעת, בלי שום פני בעולם, איזה שתהי', להרבות האור
63 בכל בית הכנסת ומדרש על ידי קביעת עתים לתורה
64 והתעוררות לדבר טוב ואין טוב אלא תורה והנהגה טובה.

65 וכאשר הם אינם בעלי יכולת השפעה כזו, ע"כ צריכים
66 למשפיע איש מיוחד וקבוע לדבר זה, וגם מומחה לדבר,
67 ואשר יבין איך לסדר הענינים בעזרתו ית' בסדר הראוי,
68 בלי שום פניות צדדיות ח"ו וח"ו, ושלא לפגוע ח"ו בכבוד
69 של כל איש ואיש, ומה גם בפרנסתו ח"ו, כ"א לטהרתן
70 ועילויין של אחינו עם הקדש, בעילוי אחר עילוי בכל טוב.

71 בדבר באברויסק לא אדע עדיין, ובכ"ז אחשוב בזה
72 בעזה"י. וגם אתה הודיעני מי מתלמידינו התמימי שי'
73 הנמצאי במקומות הסמוכי שהי' ראוי לזה.

74 חפצי הי' שתחשוב אודות רבנות עיר סמאלענסק.
75 וכאשר אני אינני יודע דרכים ונתיבות בעניני כאלו, ורק
76 אכתוב אי"ה היום לתלמידינו היקר מו"ה דובער שמשון
77 שי' יפה לויטעבסק באם שאפשר לו הדבר (מפני הזמן
78 והפראפוסק אם נדרש אם לאו זאת לא אדע) יסע בגלל
79 זאת לסמאלענסק. וגם אבקש את ידידינו ראד"מ שי' כי
80 יכתוב אודות זה להתמימי שי' בסמאלענסק.

81 והי' ברכה ושלוש כאו"נ והדו"ש.

1 ב"ה גי' ח' כסלו, רפ"ב

2 רוסטוב דאן

3 מו"ה יעקב זכרי שי'

4 שלום וברכה.

5 מאד נהנתי ממכ' מה' בראשי דבר אגודת לומדי
6 דא"ח במינסק, באברויסק. והאל הטוב ישפיע שפע
7 מרובה בגו"ר לכל הדבקים בתורתו ית' וברצון עבדיו
8 הקדושי זצוקללה"ה נ"ע זי"ע.

9 בדבר משפיעים שי' למינסק ובאברויסק, הנה דבר
10 מינסק דברתי עם תלמידינו הנעלה ר' אברהם ברוך שי'
11 שהי' בימי החג פה, וגם כתבתי למינסק אודות זה. והגם
12 שהי' להרא"ב שי' כמה הצעות ובחרתי כי טוב יותר שיהי'
13 במינסק, והיא טובה כפולה בעזרתו ית' והם יקבלו ממנו
14 רוב ענג. ולא דוקא אנ"ש שי' כי אם כל אשר יחפץ באור
15 תורה בנגלה ובדא"ח, כי הוא לומד בטוב, ויש לו חן
16 שפתים אשר ברור מילולו, ואין כושל בדבריו, ושקדן
17 לקרב לב הבעלי בתים בלימוד איזה שיהי' גמרא משניות
18 עין יעקב ומד"ר, וחוזר דא"ח בדברי הרב, וגם יש לו חוש
19 לסדר, והי' יכול בעזה"י להשתדל בדבר עניני החדרים
20 והת"ת ולקבוע לימודים בהבתי כנסיות.

21 אמנם חולי אחת ר"ל נתפשטה בעתים האחרונים,
22 אשר תמורת זה כי מתחלה ביסוד מוסד החסידות היתה,
23 כי כולנו היו שומעים ומקבלים את אשר יצוונו, כלומר
24 אנחנו היו רק עושי כמצווה עלינו, ולא בקשנו חשבונות
25 רבים להבין הדבר, און זאגין אייגענע חכמות, וכמעט
26 שהי' דבר מוסכם בפי כל העולם, אז חסידים זאיינען
27 קבלת-עולניקעס, שידענו ברור שזה שמצוים לנו לעשות
28 הוא טוב, וגם אם לפעמי' הי' איזה מניעה בדבר מפני
29 כובד ההוצאה או הזמן והדומה, היינו משתדלי' בכל כח
30 להסיר את הכל, והשתדלנו להביא בפועל את אשר
31 נצטוינו.

32 ועתה הנה כולנו חכמים ונבונים זה אומר בכה וזה
33 אומר בכה, זה אומר סברא כזו, וזה אומר סברא אחרת,
34 זה ירא ליקח משפיע מפני ההוצאה, וזה שאינו לומד
35 בעצמו, והוא רק חסיד בזה שמתפלל בסידור תפלה של
36 חסידי, והדומה, וממילא אין לו חיות בשום דבר, ואומר
37 למה משפיע, ומי זה ילך לשמוע ממנו, ומה יוכל לעשות.
38 והשלישי הלומד באיזה זמן ונדמה לו כי כבר הגיע למרום
39 הידיעה וההשגה הוא חפץ במשפיע, אבל שיהי' המשפיע
40 מהמפורסמי' בתורה חכ' ויראת אלקים ובלשן וכו'. אשר

פרשת בראשית

א « בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: ב והארץ היתה תהו ובהו וחשך על-פני תהום ורוח אלהים מרחפת על-פני המים: ג ויאמר אלהים יהי אור ויהי-אור: ד וירא אלהים את-האור כי-טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך: ה ויקרא אלהים ללילה ולחשך קרא לילה ויהי-ערב ויהי-בקר יום אחד: ו ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים: ז ויעש אלהים את-הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי-כן: ח ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי-ערב ויהי-בקר יום שני: ט ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל-מקום אחד ותראה היבשה ויהי-כן: י ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקנה המים קרא ימים וירא אלהים כי-טוב: יא ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו-בו על-הארץ ויהי-כן: יב ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה-פרי אשר זרעו-בו למינהו וירא אלהים כי-טוב: יג ויהי-ערב ויהי-בקר יום שלישי: פ ע"ב בחי'ל יד ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתל ולמועדים ולמים ושנים: טו והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על-הארץ ויהי-כן: טז ויעש אלהים את-שני המארת הגדלים את-המאור הגדל לממשלת היום ואת-המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים: יז ויתן אתם אלהים ברקיע השמים להאיר על-הארץ: יח ולמשל ביום ובלילה ולהבדיל בין האור ובין החשך וירא אלהים

כי-טוב: יט ויהי-ערב ויהי-בקר יום רביעי: פ ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על-הארץ על-פני רקיע השמים: כא ויברא אלהים את-התנינם הגדלים ואת כל-נפש החיה אשר שרצו המים למינהם ואת כל-עוף כנף למינהו וירא אלהים כי-טוב: כב ויברך אתם אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו את-המים ביםים והעוף ירב בארץ: כג ויהי-ערב ויהי-בקר יום חמישי: כד ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחית-ארץ למינה ויהי-כן: כה ויעש אלהים את-חית הארץ למינה ואת-הבהמה למינה ואת כל-רמש האדמה למינהו וירא אלהים כי-טוב: כו ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו בצמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל-הארץ ובכל-הרמש הרמש על-הארץ: כז ויברא אלהים את-האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם: כח ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את-הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל-חיה הרמשת על-הארץ: כט ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את-כל-עשב וזרע זרע אשר על-פני כל-הארץ ואת-כל-העץ אשר-בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה: ל ולכל-חית הארץ ולכל-עוף השמים ולכל רמש על-הארץ אשר-בו נפש חיה את-כל-ירק עשב לאכלה ויהי-כן: לא וירא אלהים את-כל-אשר עשה והנה-טוב מאד ויהי-ערב ויהי-בקר יום השישי: לב « ויכלו השמים והארץ וכל-צבאם: לד ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל-מלאכתו אשר עשה: לה ויברך אלהים את-יום השביעי

הָרַעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם
אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת׃ ^י וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ
עֹזר בְּנִגְדּוֹ׃ ^י וַיִּצְרֹ יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה
כֹּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא
אֶל־הָאָדָם לְרֹאוֹת מִה־יִּקְרָא־לּוֹ וְכָל־אֶשֶׁר
יִקְרָא־לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ׃

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון)

וַיִּצְרֹ ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם (ב, ז)

שְׁנֵי יָצָרִים . . יָצָר טוֹב וַיִּצְרֹ הָרַע (ברכות סא, א)

הַקִּבְיָה נָתַן בָּאָדָם יָצָר הָרַע כְּדִי לְהַבְיֹא לְתַכְלִית
שְׁלֻמוֹתוֹ, כִּי כַּאֲשֶׁר אָדָם מִתְגַּבֵּר עַל יָצְרוֹ, עֲבוּדָתוֹ הִיא
בְּתַכְלִית הָעֲלִוּי וּמִתְגַּלִּים כַּחוֹתָיו וּמַעֲלוֹתָיו. וְכַמְבָּאָר
בְּחִסְדֵּינֵי מִשְׁל מִמֶּלֶךְ שֶׁשָּׁלַח אֶת בְּנוֹ לְמַרְחָקִים, כְּדִי לְבַחַן
אִם יִתְנַהֵג כְּדָבָעִי גַם בְּהִיּוֹתוֹ רְחוֹק מֵאֲרָמוֹן הַמֶּלֶךְ, וְכָךְ יִגְלֶה
וַיִּנְצַל אֶת כַּחוֹתָיו בְּשִׁלְמוֹת.

שְׁלִישִׁי = וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וְלָעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם וּלְאָדָם לֹא־מִצָּא עֹזר
בְּנִגְדּוֹ׃ ^כ וַיִּפְּלֹ יְהוָה אֱלֹהִים | תִּרְדָּמָה עַל־
הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר
תַּחֲתָנָה׃ ^כ וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים | אֶת־הַצִּלְעַ
אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיָּבֵאָהּ אֶל־הָאָדָם׃
^כ וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפְעָם עָצָם מֵעֲצָמִי וּבָשָׂר
מִבָּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחְתָּ
זֹאת׃ ^כ עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ
וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד׃ ^כ וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם
עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ׃
ג וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־
אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגֵּן׃ וַתֹּאמֶר
הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחֶשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגֵּן נֹאכָל׃ ג וּמִפְּרִי
הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ
מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן־תָּמוּתוּ׃ ג וַיֹּאמֶר הַנָּחֶשׁ
אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּמוּתוּ׃ ג כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי

וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר־
בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת׃ פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון)

ה'תשס"ו

מְגִיד מְרֹאשִׁית אַחֲרִית הַנִּלְ, שְׁפָל עֲנִיָּה 'רֹאשִׁית'
שִׁבְכָלְלוֹת הָעוֹלָם, תְּלוּיִם בְּעֵנֵן ד'בְּרֹאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים",
שֶׁלֶכֶן, לִפִּי אוֹפֵן הַהִנָּהגָה שְׁעוּמָדִים בְּשִׁבְתָּ בְּרֹאשִׁית – שָׂאז
קוֹרְאִים "בְּרֹאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָאת הַשִּׁבְתָּ
בְּשֵׁם "שִׁבְתָּ בְּרֹאשִׁית" – כִּךְ נִמְשַׁכֶּת כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלָה.

שְׁנִי - אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָה
בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם׃ ה וְכָל |
שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה טָרֶם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה
אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת־
הָאָדָמָה׃ ו וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־
כָּל־פְּנֵי הָאָדָמָה׃ וַיִּצְרֹ יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־
הָאָדָם עֶפְרָל מִן־הָאָדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נִשְׁמַת
חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה׃ ה וַיִּפְּעַ יְהוָה
אֱלֹהִים גִּנְזָבְעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת־הָאָדָם
אֲשֶׁר יָצָר׃ ט וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה
כָּל־עֵץ נִחְמָד לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֹאכָל וְעֵץ
הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֵּן וְעֵץ הָרַעַת טוֹב וְרָע׃ ו וַנְּהַר
יֵצֵא מִעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֵּן וּמִשָּׁם יִפְרֹד
וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רָאשִׁים׃ י שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן
הוּא הַסִּבְבַּ אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחוּלָה אֲשֶׁר־שָׁם
הַזָּהָב׃ י וַהֲבֵא הָאָרֶץ הַהוּא טוֹב שֵׁם הַבְּדִלָח
וְאֵבֶן הַשֹּׁהַם׃ י וַשֵּׁם־הַנְּהַר הַשְּׁנִי גִיחוֹן הוּא
הַסִּבְבַּ אֶת כָּל־אֶרֶץ פּוּשׁ׃ י וַשֵּׁם־הַנְּהַר
הַשְּׁלִישִׁי חֻדְקֵל הוּא הַהַלְדָּה קְדֻמַּת אֲשׁוּר
וְהַנְּהַר הָרְבִיעִי הוּא פָּרָת׃ י וַיִּקַּח יְהוָה
אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגִנְזָבְעֵדֶן לַעֲבֹדָה
וּלְשִׁמְרָה׃ י וַיִּצֹ יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם
לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הַגֵּן אָכַל תֹּאכַל׃ י וּמִעֵץ

יהוה אלהים לאדם ולאשתו פתנות עור וילבשם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 73)

ויאמר לו איכה (ג, ט)

כאשר רבנו הנזקן היה במאסר, שאלו אותו: מה פשר שאלה זו. השיב הרבי: הקב"ה שאל אצל כל אדם - היכן אתה? האם הנך יודע מה מטרת בריאתך בעולם, מה הנך צריך לעשות, ומה עשית בפעל...? והנה כבוד קדושת מורי ורבי אדמו"ר אומר, שמענה זה הציל את אדמו"ר הנזקן מכלות הנפש, שהיתה לו מרב שמחה ותענוג שזכה למסר נפשו על חסידותו. ואכן, הקב"ה שאל תמיד את כל אחד 'איכה' (ושאלה זו היא גם נתינת פת): יש מי שהשאלה מצילתו מכלות הנפש, ויש מי שהשאלה גורמת לו לא להיות שקוע בתאוות אלא להתחזק בעבודת ה'.

רבי' ~ ויאמר | יהוה אלהים הן האדם היה באחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה | פן-ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם: ~ וישלחו יהוה אלהים מגן-עדן לעבד את-האדמה אשר לקח משם: ~ ויגרש את-האדם וישכן מקדם לגן-עדן את-הפרדים ואת להט החרב המתהפכת לשמר את-דרך עץ החיים: ס ד | והאדם ידע את-חווה אשתו ותהל ותלד את-קין ותאמר קניתי איש את-יהוה: ד ותסף ללדת את-אחיו את-הבל ויהי הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה: ג ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה: ד והבל הביא גם-הוא מבכרות צאנו ומחלבתו וישע יהוה אל-הבל ואל-מנחתו: ה ואל-קין ואל-מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פגיו: ו ויאמר יהוה אל-קין למה חרה לך ולמה נפלו פגיו: ז הלוא אם-תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל-בו: ח ויאמר קין אל-הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל-הבל אחיו ויהרגהו: ט ויאמר יהוה אל-קין

ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב ורע: ו ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה-הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם-לאישה עמה ויאכל: י ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירום הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרת: יא וישמעו את-קול יהוה אלהים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני יהוה אלהים בתוך עץ הגן: יב ויקרא יהוה אלהים אל-האדם ויאמר לו איכה: יג ויאמר את-קלך שמעתי בגן ואירא כיערים אנכי ואחבא: יד ויאמר מי הגיד לך כי עירם אתה המן-העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת: יו ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה-לי מן-העץ ואכל: יז ויאמר יהוה אלהים לאשה מה-זאת עשית ותאמר האשה הנחש השיאני ואכל: יח ויאמר יהוה אלהים | אל-הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל-הבהמה ומכל חית השדה על-גחנך תלך ועפר תאכל כל-ימי חייך: יט ואיבה | אשית בגינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב: ס | אל-האשה אומר הרבה ארבה עצבונך והרנך בעצב תלדי בנים ואל-אישך תשוקתך והוא ימשל-בך: ס ז | ולאדם אומר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן-העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חייך: ח | וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את-עשב השדה: ט בזעת אפך תאכל לחם עד שובך אל-האדמה כי ממנה לקחת כיעפר אתה ואל-עפר תשוב: ד ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל-חי: טא ויעש

פֿל־חַרֶשׁ נַחֲשֶׁת וּבְרוֹל וְאַחֹת תּוּב־לָקֹן נַעֲמָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (90 השיחות תשמ"ח ב עמ' 591)

וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אֲנוֹשׁ, אֲזִי הוֹחֵל לִקְרֹא בְּשֵׁם ה' (ד, כו)
יש לשאל, מדוע מדברת התורה בגנותו של אנוש,
שבזמנו התחילו לעבד עבודה זרה. ויש לומר, שהתורה
רוקזת לנו שאדם יכול לעבד עבודה זרה רק כּאֲשֶׁר הוּא
בכחית אנוש, לשון חלישות (כפחות עקוב הלב מכל ואנוש
הוא), הינו שעניני האדם שבו, יתרון האדם על הבהמה, הם
בחלישות. ואלו כּאֲשֶׁר יתרון האדם על הבהמה הוא
בהתקברות, לא שייכת עבודה זרה, שהיא דבר מפרך לגמרי
גם מצד השכל הפשוט. בדור שמנהיגו נקרא 'אנוש' (לפי
תכונת דורו) - יש אפשרות שבני הדור יעבדו עבודה זרה.

ששי כ וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנִשְׁיוֹ עֲדָה וְצִלָּה שְׁמֵעַן קוֹלִי
נְשֵׁי לְמֹד הַאֲזִנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הִרְגֵּתִי לְפִצְעִי
וְיֹלֵד לְחִבְרָתִי: כ כִּי שְׁבַעֲתִים יָקָם־קֹן וְלִמֹּד
שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה: ח וַיֵּדַע אָדָם עוֹל אֶת־אִשְׁתּוֹ
וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת־לִי
אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הַבֵּל כִּי הִרְגוּ קֹן:
ט וּלְשֵׁת גַּם־הוּא יֹלֵד־בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֲנוֹשׁ
אֲזִי הוֹחֵל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְהוָה: ס ה אִזָּה סָפָר
תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמוֹת
אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ: ז זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיְבָרֶךְ
אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁמָם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה:
ח וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֹּלֵד בְּדִמוֹתוֹ
כְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת: ו וַיְחִי יָמֵי־אָדָם
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֵד
בָּנִים וּבָנוֹת: ה וַיְחִי פְּלִימִי אָדָם אֲשֶׁר־חִי
תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת: ס
ו וַיְחִי־שֵׁת חֲמִישׁ שָׁנִים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֹּלֵד אֶת־
אֲנוֹשׁ: ו וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֲנוֹשׁ שְׁבַע
שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:
ח וַיְחִי פְּלִימִי־שֵׁת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַתִּשְׁעַ
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ס ו וַיְחִי אֲנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה
וַיֹּלֵד אֶת־קִינֹן: ו וַיְחִי אֲנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ

אִי הַבֵּל אַחִיד וַיֹּאמֶר לֹא יֵדַעְתִּי הַשְׁמֵר אַחִי
אֲנֹכִי: וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמִי אַחִיד
צִעֲקִים אֵלַי מִן־הָאָדָמָה: י וְעַתָּה אֲרוּר אַתָּה
מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לִקְחַת אֶת־
דְּמִי אַחִיד מִיָּדִי: יב כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאָדָמָה
לֹא־תִסָּר תִּת־כֹּחָהּ לָךְ נַע וְגַד תִּהְיֶה בְּאַרְצִי:
יג וַיֹּאמֶר קֹן אֶל־יְהוָה גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא: יד הֵן
גִּרְשֵׁת אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנֵי
אִסְתָּר וְהִיְתִי נַע וְגַד בְּאַרְץ וְהִיָּה כָל־מִצְאֵי
יְהִרְגֵנִי: ט וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לִבְן פֿל־הִרְגָּה קֹן
שְׁבַעֲתִים יָקָם וַיִּשֶׁם יְהוָה לְקֹן אֹת לְבִלְתִּי
הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מִצְאוֹ: ט וַיֵּצֵא קֹן מִלְּפָנֵי יְהוָה
וַיֵּשֶׁב בְּאַרְצ־נֹד קְדַמַּת־עֵדֶן: י וַיֵּדַע קֹן אֶת־
אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוּךְ וַיְהִי בְּנָה עֵיר
וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר בְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ: יי וַיֹּלֵד
לְחֲנוּךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל
וּמְחוּיָאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד
אֶת־לָמֶךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (90 המאמרים מזקט ב עמ' רעו)

ואכל וחי לעולם (ג, כב)

לכאורה, מה בכך אם יחיה לעולם, ויהי האדם נברא
מלכתחלה שיחיה לעולם, שלכן נצטוו לא לאכל מעץ
הדעת. ומבאר בחסידות, שקדם החטא היה הרע מבדל
מהטוב, ועל ידי החטא התערבבו הטוב והרע, שאין טוב בלא
רע ואין רע בלא טוב; ואם יחיה לעולם, גם הרע שבו יתקדם
לעולם. לפי זה נמצא, שמיתה באה לעולם כדי שלא יהיה
קיום לרע. ובעמק יותר יש לומר, שהמיתה היא תוצאה
מהחטא. שכן, חטא הוא מות רוחני (כי חיות היא בקדשה
דוקא, ואלו רע וטמאה הם מות), ומות רוחני הביא גם מיתה
גשמית.

חמישי י וַיִּקְחֻ־לוֹ לְמֹד שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאִחָת
עֲדָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית צִלָּה: ז וַתֵּלֶד עֲדָה אֶת־יִבְלָה
הוּא הָיָה אָבִי יִשָּׁב אָהֵל וּמִקְנָה: ח וְשֵׁם אַחִיו
יֹבֵל הוּא הָיָה אָבִי פֿל־תַּפֵּשׁ בְּנֹר וְעֹנֹב:
ט וְצִלָּה גַם־הוּא יִלְדָּה אֶת־תּוּבֵל קֹן לְמִישׁ

אֶת־קִינֹן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ^א וַיְהִי פְלִימִי אֶנֶשׁ חֲמֵשׁ שָׁנִים וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ^ב וַיְהִי קִינֹן שְׁבַעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מְהֻלְלָאֵל: ^ג וַיְהִי קִינֹן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מְהֻלְלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ^ד וַיְהִי פְלִימִי קִינֹן עֶשְׂרִי שָׁנִים וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ^ה וַיְהִי מְהֻלְלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־יֶרֶד: ^ו וַיְהִי מְהֻלְלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ^ז וַיְהִי פְלִימִי מְהֻלְלָאֵל חֲמֵשׁ וַתֵּשֶׁעַ שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ^ח וַיְהִי־יֶרֶד שְׁתֵּים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־חֲנוּךְ: ^ט וַיְהִי־יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ^י וַיְהִי פְלִימִי־יֶרֶד שְׁתֵּים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ^{יא} וַיְהִי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מֵתוֹשֶׁלַח: ^{יב} וַיִּתְּחֶלֶךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מֵתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ^{יג} וַיְהִי פְלִימִי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: ^{יד} וַיִּתְּחֶלֶךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיִּנְגְּנוּ פִּי־לֶקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: ^{טו}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 211)

זכר ונקבה בראם ויברך אותם (ה, ב)

הברכה האמתית באה מלמעלה כשישנו הענין של זכר ונקבה - ברכאן לא אשתכחו אלא באמר דאשתכח דכר ונוקבא (זח"א נה, ב). ובגמרא אמרו (יבמות סב, ב) כל אדם שאין לו אשה, שרוי בלא ברכה. וכתב בספר מדבר קדמות להחיד"א (מצרכת נשים): אין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו. . ואפשר דהטעם, דאיש ואשה שזכו י"ה ביניהם. ונמצא, דעל ידי צרופ אשתו גורם חוד עליזון, ומשם ישתלשל כי שם צוה ה' את הברכה.

שביעי ^{כה} וַיְהִי מֵתוֹשֶׁלַח שְׁבַע וּשְׁמֹנֶים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־לֶמֶךְ: ^{כו} וַיְהִי מֵתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי

הוֹלִידוֹ אֶת־לֶמֶךְ שְׁתֵּים וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ^{כא} וַיְהִי פְלִימִי מֵתוֹשֶׁלַח תֵּשֶׁעַ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ^{כב} וַיְהִי־לֶמֶךְ שְׁתֵּים וּשְׁמֹנֶים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד בֶּן: ^{כג} וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר ^{כד} זֶה נִחְמְנוּ מִמַּעַשְׁנוֹ וּמַעַצְבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה יְהוָה: ^{כה} וַיְהִי־לֶמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמֵשׁ וַתֵּשֶׁעַ שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ^{כו} וַיְהִי פְלִימִי־לֶמֶךְ שְׁבַע וּשְׁבַעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ^{כז} וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נָח אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת: ^{כח} וַיְהִי פִּי־הַחֵל הָאָדָם לִרְבֹּעַ עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יָלְדוּ לָהֶם: ^{כט} וַיֵּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הָנָהּ וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ: ^ל וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם לַעֲלֹם בְּשָׁגֵם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה: ^{לא} הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדוּ לָהֶם הַנְּפִלִים הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מַעֲוֹלָם אָנָּשִׁי הַשָּׁם: ^{לב} וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֹצֵר מַחֲשַׁבֶּת לִבּוֹ רָק רָע פְּלִיָּהִים: ^{לג} וַיִּנָּחֵם יְהוָה פִּי־עֲשֵׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ: ^{לד} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בְּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמַתִּי כִּי עָשִׂיתִם: ^{לה} וְנָח

מֵצֵא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 450)

פרשת בראשית

כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר אמר, שבראשית היא 'פרשה גדולה', כי היא כוללת משהו זמן של יותר מאלף וחמש מאות שנה - יותר מכל הפרשיות שבחמש בייחד (שהרי סיום החמש הוא בשנת ב' אלפים תפ"ח). והנה, "התורה מדברת בעצם בעליונים ורומזת בשניות בתחתונים", הינו שכל ענין בתורה עקרו הוא למעלה, וממנו

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב כללי – מוצאי שבת בראשית, מבה"ח

מרחשון, ה'תשמ"ה)

ויהי רצון, שבהתאם להוראה של רש"י בראשית פרושו לפרשת בראשית, שכל הבראה שברא הקב"ה (השמים והארץ וכל אשר בהם) הרי זה בשביל "ב' ראשית", שני דברים הנקראים "ראשית": התורה וישראל (שקבלו את התורה, לומדים את התורה ומקננים את התורה ואת מצותיה), שמנה מובנת עוד יותר החשיבות החינוכית של למוד התורה, ומוכן גם כי כל הוספה בכך, ובחינוכיות ובשמחה, מביאה תוספת ברכה מן הקב"ה בכל הענינים האנושיים, הן בגשמיות ("אֶרֶץ") והן ברוחניות ("שמים") - בדרך ה' ויצלח, שהדבר יקום בכל אחד ואחד, בתוך כלל ישראל, ושנת תשמ"ה תהיה שנת תורה, שנת שמחה, שנת אורה, שנת ברכה בכל המובנים, עם מנוחת הנפש ומנוחת הגוף אמתית, דבר המביא גם יתר הצלחה בלמוד התורה, ובלמוד התורה המביא לידי מעשה.

ושבך ממוצאי-שבת קדש-מברכים-חדש-מרחשון זה, יומשכו בטוב הנראה והנולה כל הברכות האלוקות, מן השבת הזו אל כל ימי השבוע, ומראש-חדש אל כל ימי החדש, ומחדש מרחשון, שהוא חדש ה"חלין" הראשון לאחר "החדש השביעי", החדש המשבע (מלשון שבע) בכל טוב - אל כל חדשי כל השנה.

ובפרט הברכה העיקרית שאליה מקוים כל יום ו"כל היום" - גאלה האמתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ונדעו כי אלה שמך ה' לבדך עליון על כל הארץ.

נמשך ונשתלשל 'רמז' למשה. ואף כאן: פרשתנו מכילה ענינים רבים, 'בעליונים', ומנה נשתלשל שהיא מקיפה שנים רבות, 'בתחיתונים'.

♦ ♦ ♦

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה, ויצמח פורקניה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל, בעלמא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיו. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיו. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, ושבחתא ונחמתא, דאמרו בעלמא, ואמרו אמן: אמן

♦ ♦ ♦

מפטיר ה' וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל-יצר מחשבת לבו רק רע כל-היום: וינחם יהוה כיעשה את-האדם בארץ ויתעצב אל- לבו: ויאמר יהוה אמתה את-האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם: ה' ונח מצא חן בעיני יהוה:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. *מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עץ-חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּאֲמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבִמְשָׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בראשית לקריאה בציבור ולשמו"ת

בישעיה פרק מב

מב ה כה-אמר האל יהוה בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה: ואני יהוה קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך ואתננך לברית עם לאור גוים: ולפקח עינים עורות להוציא ממסגר אפיר מבית כלא ישבי חשך: ואני יהוה הוא שמי וכבודי לאחר לא-אתן ותהלתי לפסילים: ט הראשנות הנה-באו וחדשות אני מגיד בטרם תצמחנה אשמיע אתכם: ישירו ליהוה שיר חדש תהלתו מקצה הארץ יורדי הים ומלאו אים וישביהם: יא ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר ירנו ישבי סלע מראש הרים יצוחו: יב ישימו ליהוה כבוד ותהלתו באיים יגידו: יג יהוה פגבור יצא באיש מלחמות יעיר קנאה יריע אפי-יצריח על-אויביו יתגבר: יד החשיתי מעולם אחריש אתאפק ביולדה אפעל אשם ואשאף יחד: טו אחריב הרים וגבעות וכל-עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים ע"פ שי למורא

(ה) **האל ה'**, בעל הדין ובעל הרחמים. ונוטיהם, שנטה את שבעת הרקיעים כאהל על הארץ. רקע, פורש, כמו "נרקעו את פחי הזהב" (שמות לט.ג). וצאצאיה, הצמחים. לעם עליה, לאנשים שחיים עליה. ורוח להלכים בה, ולשאר הבריות נמן רוח של חיות. (ו) **קראתיך**, לישעיה הוא אומר. ואצרך, אשמרך. לברית עם, להשיב את עמי לבריתי, לקדם התורה ותמצותה. לאור גוים, כל שבט קרוי גוי לעצמו. (ז) **לפקח עינים עורות**, שאינם רואים את גבורתי, לתת לב לשוב אלי. אפיר, ישראל שהם אסירים בגולה. (ח) **וכבודי לאחר לא אתן**, שלא יהיו הגוים מושלים בעמי, ולא יאמרו "יבנו רמה". (ט) **הראשנות הנה באו**, מה שהבטחתי לאברהם לקמן אתכם מגלות מצרים "וגם את הנני אשר יעבדו דן אנכי" (בראשית טו.יד). (י) **ישירו לה' שיר חדש**, בעת גאלת ישראל. אים ויושביהם, על דרך מליצה אמר, שגם האים וגם יושביהם ישירו. (יא) **ישאו מדבר ועריו**, המדבר והערבים שישנם גם בו, כלם ירימו קול שיר. חצרים תשב קדר, גם החצרים שיושבים בהם בני קדר. יושבי סלע, גם המתים שיהיו ירנו. יצוחו, ירימו קולם בשיר. (יג) **יצא**, להושיע את ישראל. יעיר קנאה, לקנא עבור עמו. יריע, פגבור המנצח במלחמה. (יד) **החשיתי מעולם**, זה זמן רב שתקתי על מה שיעשו הגוים לעמי. אתאפק, הייתי מתחזק לכבש בעסי. ביולדה אפעל, אבל מעכשיו אשאף בקול ביולדה על אויבי עמי. אשם ואשאף יחד, אעשה שקמה בגוים ואבדעם כלם יחד. (טו) **אחריב הרים וגבעות וגו'**, בלומר, אהרג מלכים ושרים וכל

הנלויים עליהם. **זו** והולכתי עורים וגו', או אוליך את ישראל לארצם בדרך שאינם מכירים והם זה בעורים. ומעקשים, דרכים מעקמות. **יח** החרשים וגו', אתם ישראל אשר הייתם חרשים משמע דבר ה', ועורים מלראות מצותי, מעתה שמעו וראו. **יט** מי עור כי אם עבדי, כלומר, הנוים שאין זה מטבעם לראות בראיה פנימית ולשמע דבר ה', אין לבנותם עורים וחרשים, שהרי הם לענון זה פענן ואכן, אבל ישראל שיכולים לראות מעשי ה' ולשמע דברו, ואינם רואים ושומעים, יצדק עליהם שם עורים וחרשים. **כ** במלאכי אשלת, כלומר, מי שנחתי חקמה בלב, וכאלו שלחתי ללמד דעת את העם, והוא כחרש ואינו מלמד. **עור במשלם**, השלם במדות נכונות מתולדותו, ומסתיר עניו מלראות מעשי ה'. **כעבד ה'**, כמי שתפן מותיו ושכלו מצד בחירתו ועבודתו. **כ** ראות רבות ולא תשמר, ראית הרבה לפניכם, ואינכם שומרים להביט במעשי ולשוב אלי. וכן "פקוח אזנים וגו'". **כא** ה' חפץ למען צדקו וגו', ה' חפץ להראותכם ולפקח אזניכם, למען צדקו. ולכך הוא מגדיל לכם תורה ומחוקקה. **כב** והוא עם כוזב ושסוי, כלומר, והם לא שבו מדרךם הרעה, ולכן הם כוזבים ורמוסים. "שסוי", רמוס, כמו "שסהו כל עובדי ה'". **כג** (תהלים 109). **הפח** בחורים כלם, כל הבחורים יש להם מפח נפש. משפח, היו לרמיסה. **השב**, להשיבם למקומם. **כג** יאזין, לתת לב לזאת. **וישמע** לאחור, וישמע דבר שיעמד לו באחרונה. **כד** ותלחטהו, לשון להב ולחט. **ה** כפרך, תחית. **ו** תני, תני את ישראל הפזורים שם. אל תכלאי, אל תמנעי את ישראל לצאת

ואנמים אוביש: **זו** והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם: **י** נסגו אחר יבשו בשת הבטחים בפסל האמרים למסכה אתם אלהינו: **יח** החרשים שמעו והעורים הביטו לראות: **יט** מי עור כי אם עבדי וחרש במלאכי אשלת מי עור במשלם ועור בעבד יהוה: **כ** ראות רבות ולא תשמר פקוח אזנים ולא ישמע: **כא** יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

בשנה מעוברת מוסיפים ומסיימים ב"ואחרי לא יהיה".

"הנהגה זו ענין פרטי השייך אלי - ואין זו הוראה לרבים". (משיחות שבת בראשית (א) ה'תשי"ז סעיף ו' ושבת

בראשית ה'תשד"מ סעיף יב):

כב והוא עם כוזב ושסוי הפח בחורים כלם ובבתי כלאים החפאו היו לבו ואין מציל משפח ואין אמר השב: **כג** מי בכם יאזין זאת יקשב וישמע לאחור: **כד** מי נתן למשיפה יעקב וישראל לבזוים

הלוא יהוה זו חטאנו לו ולא אבו בדרךיו הלוד ולא שמעו בתורתו: **כה** וישפך עליו חמה אפו ועזוז מלחמה ותלהטהו מסביב ולא ידע ותבערבו ולא ישים על לב: **כז** ועתה כה אמר יהוה בראך יעקב ויצרך ישראל אל תירא כי גאלתיך קראתי בשמך לי אתה: **כ** כיתעבר במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כיתלך במואש לא תפנה ולהכה לא תבער בך: **ג** כי אני יהוה אלהיך קדוש ישראל מושיעך נתתי בך מוצרים כוש וסבא תחתיך: **ד** מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתך ולאמים תחת נפשך: **ה** אל תירא כי אתך אני ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך: **ו** אמר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: **ז** כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו: **ח** הוציא עם עור ועינים יש וחרשים ואזנים למו: **ט** כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי

מגלותם. מלשון "ויקלא העם מהביא" (שמות 12.1).
 (י) אתם עדי, אתם ישראל עדי, שהנרתי לאברהם
 אביכם על דבר הנליות, וראיתם שבאו.
 יהוה ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא-נוצר
 אל ואחרי לא יהיה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
 האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:
 נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחר לא
 ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל
 דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה
 בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:
 שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
 במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא יישב זר, ולא ינחלו עוד
 אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה גרו לעולם ועד:
 ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
 אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
 מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
 אתה יי, מקדש השבת:

המולד: ליל שבת שעה 11 בלילה 30 דקות ו 31 חלקים.

ראש חדש מרחשון, ביום השישי וביום השבת קודש הבא עלינו לטובה.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:29	6:33	8:56	8:56	9:29	9:30	10:32	10:32	18:38	18:30	19:03	18:56	18:11	19:06
חיפה (ק)	6:28	6:32	8:54	8:55	9:28	9:29	10:31	10:31	18:37	18:29	19:03	18:55	18:00	19:05
ירושלים (ק)	6:27	6:31	8:54	8:55	9:27	9:28	10:30	10:30	18:41	18:33	19:02	18:54	17:54	19:04
תל אביב (ק)	6:29	6:33	8:55	8:56	9:29	9:30	10:32	10:32	18:38	18:30	19:04	18:56	18:11	19:06
אוסטריה, וינה (ק)	6:41	6:50	8:58	9:01	9:42	9:45	10:45	10:46	18:52	18:40	19:26	19:13	18:24	19:26
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:10	6:01	8:33	8:27	9:10	9:04	10:12	10:08	18:16	18:22	18:44	18:50	18:03	19:01
אוקראינה, אודסה (ק)	6:44	6:52	9:02	9:05	9:45	9:48	10:48	10:49	18:55	18:43	19:27	19:15	18:27	19:28
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:15	6:24	8:32	8:36	9:16	9:19	10:19	10:21	18:27	18:14	19:00	18:47	17:58	19:00
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:26	6:35	8:43	8:46	9:27	9:30	10:30	10:32	18:38	18:25	19:11	18:58	18:09	19:11
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:52	7:01	9:06	9:10	9:53	9:56	10:56	10:57	19:04	18:50	19:38	19:25	18:34	19:38
אוקראינה, קייב (ק)	6:44	6:53	8:59	9:03	9:45	9:49	10:48	10:50	18:56	18:43	19:31	19:17	18:27	19:31
איטליה, מילאנו (ק)	7:10	7:18	9:29	9:32	10:11	10:14	11:14	11:15	19:21	19:09	19:52	19:41	18:53	19:53
אקוואדור, קיטו (ח)	6:03	6:01	8:35	8:33	9:03	9:01	10:06	10:03	18:10	18:08	18:32	18:30	17:50	18:39
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:43	6:34	9:08	9:02	9:43	9:37	10:45	10:41	18:50	18:55	19:17	19:22	18:36	19:32
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:34	7:24	9:55	9:49	10:34	10:28	11:37	11:32	19:42	19:48	20:12	20:18	19:29	20:29
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:54	7:00	9:17	9:19	9:54	9:56	10:57	10:58	19:03	18:53	19:32	19:22	18:37	19:33
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:43	6:49	9:05	9:08	9:44	9:46	10:46	10:47	18:53	18:42	19:22	19:11	18:26	19:23
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:44	6:50	9:06	9:08	9:44	9:46	10:47	10:48	18:53	18:43	19:22	19:12	18:27	19:23
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:20	7:26	9:41	9:43	10:20	10:22	11:23	11:24	19:29	19:18	19:59	19:48	19:02	20:00
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:10	7:13	9:37	9:37	10:10	10:10	11:12	11:12	19:18	19:10	19:43	19:36	18:53	19:45
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:40	6:45	9:06	9:07	9:40	9:41	10:43	10:43	18:48	18:40	19:15	19:06	18:23	19:17
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:10	7:12	9:38	9:38	10:09	10:10	11:12	11:11	19:17	19:10	19:41	19:35	18:54	19:44
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:39	6:45	9:01	9:03	9:40	9:42	10:42	10:43	18:48	18:38	19:18	19:08	18:22	19:19
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:38	6:44	8:59	9:02	9:38	9:41	10:41	10:42	18:47	18:37	19:17	19:06	18:21	19:18
בוליביה, לה-פס (ח)	6:22	6:17	8:52	8:48	9:22	9:18	10:24	10:21	18:29	18:29	18:52	18:52	18:11	19:01
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:29	7:38	9:42	9:46	10:30	10:33	11:33	11:34	19:40	19:27	20:16	20:02	19:11	20:16
בלגיה, בריסל (ק)	7:29	7:38	9:43	9:47	10:30	10:33	11:33	11:35	19:41	19:27	20:16	20:02	19:11	20:16
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:56	5:50	8:24	8:20	8:56	8:52	9:58	9:55	18:03	18:05	18:27	18:29	17:46	18:38
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:44	5:38	8:13	8:09	8:44	8:40	9:46	9:43	17:51	17:53	18:15	18:17	17:34	18:26
בריטניה, לונדון (ק)	6:47	6:56	9:00	9:04	9:48	9:51	10:51	10:52	18:59	18:45	19:34	19:20	18:32	19:34
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:55	7:05	9:06	9:11	9:56	10:00	10:59	11:01	19:07	18:53	19:44	19:30	18:40	19:44
גרמניה, ברלין (ק)	6:52	7:03	9:05	9:09	9:54	9:58	10:57	10:59	19:05	18:51	19:41	19:27	18:35	19:41
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:12	7:21	9:26	9:30	10:13	10:16	11:16	11:17	19:23	19:10	19:58	19:45	18:54	19:58
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:57	5:50	8:24	8:20	8:57	8:52	9:59	9:55	18:03	18:06	18:28	18:31	17:48	18:40
הודו, מומבאי (ח)	6:27	6:29	8:57	8:57	9:27	9:27	10:30	10:29	18:35	18:30	18:58	18:53	18:12	19:02
הודו, פונה (ח)	6:23	6:25	8:53	8:53	9:23	9:23	10:26	10:25	18:31	18:26	18:54	18:49	18:09	18:58
הונגריה, בודפשט (ק)	6:30	6:39	8:48	8:51	9:31	9:34	10:34	10:35	18:41	18:29	19:14	19:02	18:13	19:15
טורקיה, איסטנבול (ק)	6:48	6:54	9:10	9:12	9:48	9:50	10:51	10:52	18:58	18:47	19:27	19:17	18:31	19:28
יוון, אתונה (ק)	7:13	7:18	9:36	9:38	10:13	10:15	11:16	11:16	19:22	19:13	19:50	19:41	18:56	19:52
מולדובה, קישינב (ק)	6:51	6:59	9:09	9:12	9:52	9:55	10:55	10:56	19:02	18:50	19:35	19:23	18:34	19:35

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:25	6:26	8:54	8:54	9:24	9:24	10:27	10:26	18:32	18:26	18:55	18:50	18:09	18:59
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:19	6:08	8:37	8:30	9:19	9:12	10:22	10:16	18:26	18:33	18:58	19:05	18:14	19:18
נפאל, קטמנדו (ח)	5:52	5:55	8:20	8:20	8:52	8:53	9:55	9:54	18:00	17:53	18:25	18:18	17:37	18:28
סינגפור, סינגפור (ח)	6:54	6:52	9:25	9:23	9:54	9:52	10:56	10:54	19:01	18:58	19:23	19:20	18:41	19:29
פולין, ורשא (ק)	6:22	6:32	8:34	8:39	9:23	9:27	10:26	10:28	18:34	18:20	19:10	18:56	18:05	19:10
פרו, לימה (ח)	5:58	5:54	8:28	8:25	8:57	8:54	10:00	9:57	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליון (ק)	7:28	7:35	9:46	9:49	10:28	10:31	11:31	11:32	19:38	19:27	20:10	19:58	19:11	20:11
צרפת, פריז (ק)	7:37	7:46	9:53	9:57	10:38	10:41	11:41	11:43	19:49	19:36	20:22	20:09	19:20	20:22
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:46	5:44	8:17	8:15	8:45	8:44	9:48	9:46	17:52	17:49	18:14	18:12	17:32	18:20
קנדה, טורונטו (ק)	7:05	7:12	9:25	9:28	10:05	10:08	11:08	11:09	19:14	19:03	19:45	19:34	18:47	19:46
קנדה, מונטריאול (ק)	6:41	6:49	9:00	9:03	9:42	9:45	10:45	10:46	18:51	18:40	19:23	19:11	18:24	19:24
קפריסין, לרנקה (ק)	6:33	6:38	8:58	9:00	9:34	9:35	10:36	10:37	18:42	18:34	19:09	19:01	18:17	19:11
רוסיה, ליובאוויטש (ק)	7:42	7:53	9:51	9:56	10:43	10:48	11:46	11:48	19:55	19:40	20:33	20:18	19:24	20:33
רוסיה, מוסקבה (ק)	7:15	7:26	9:23	9:28	10:16	10:21	11:19	11:22	19:29	19:13	20:08	19:52	18:57	20:07
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ק)	7:08	7:16	9:25	9:29	10:09	10:12	11:12	11:13	19:19	19:07	19:52	19:39	18:51	19:52
שווייץ, ציריך (ק)	7:13	7:21	9:30	9:33	10:13	10:16	11:16	11:18	19:24	19:11	19:56	19:44	18:55	19:57
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:07	6:07	8:38	8:37	9:07	9:06	10:10	10:08	18:14	18:10	18:37	18:33	17:53	18:42

עירוב תבשילין – לחו"ל

ביום רביעי ערב שמיני עצרת, יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג ויתן ביד אחר, לזכות על ידו לכל הקהל ואומר:

אֲנִי מְזַכֵּה לְכָל מִי שְׂרָוֶצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל-עֲרוֹב זֶה:

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח, וחוזר ונוטל מיד הזוכה והמזכה מברך:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עֲרוֹב:
בִּדְיָן יְהִי שְׂרָא לָנָא לְאַפְוִי וּלְבִשְׁוִלִי וּלְאַטְמוּנִי וּלְאַדְלִיקִי שְׂרָנָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעַבְדַּ
כָּל-צָרְכָנָא מִיּוֹמָא טַבָּא לְשַׁבְתָּא לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת:
[=בְּזֶה יְהִיה מִתֵּר לָנוּ לְאַפּוֹת וּלְבִשָּׁל וּלְהַטְמִין (אֲכָל) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְתַקֵּן וּלְעֲשׂוֹת
כָּל צָרָכָנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת]:

סדר מצות הדלקת נרות לשמיני עצרת ושמחת תורה ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים עבור שלושה ימים, עבור שני ימי החג ועבור שבת קודש). אסור לטלטל, ח"ו, את קופת הצדקה לאחר ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה במוצאי שמחת תורה, ובחול"ל עד לאחר ההבדלה במוצאי שבת קודש.

לשמיני עצרת ושמחת תורה (בחול"ל ליל שמיני עצרת)

מלכתחילה רצוי להדליק את הנרות לכבוד החג לפני החשיכה, על פי לוחות הזמנים הנפוצים, אך אם לא הספיקו להדליק את הנרות מבעוד יום, ניתן להדליקן גם מאוחר יותר, אך אז אין להדליק את הנרות באמצעות אש חדשה, אלא רק על ידי אש מועברת מאש שהודלקה לפני החג. משום כך ראוי להדליק – בחול"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה), כדי לאפשר בעת הצורך להעביר אש לצורך הדלקת נרות החג כשנאלצים להדליקם מאוחר. עצה זו חשובה במיוחד לאלה הגרים בחול"ל, הזקוקים לאש שנדלקה מערב חג לצורך הדלקת הנרות בלילה השני של שמחת תורה. בחול"ל כדאי להדליק לקראת סוף היום הראשון של שמיני עצרת נר נשמה נוסף (מהנר הדולק), כדי שיהיה אפשר להדליק בסוף היום השני, בערב שבת קודש, את נרות השבת קודש. אסור להעביר אש חדשה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחול"ל ליל שמחת תורה

זמן הדלקת נרות – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

ערב שבת קודש פרשת בראשית

בארץ ישראל: מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה במוצאי שבת קודש. זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה, גם בחוץ לארץ. בחול"ל: מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנסוע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל-פונעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה פלפלה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840
Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00392
22/09/2013

P.P.
שולם
1949
תל אביב

